

รายงานการทำกิจกรรมส่งเสริมและสนับสนุนการวิจัย

โครงการวิจัยเพื่อแก้ไขปัญหาการกระทำผิดซ้ำ

Research Projects on Resolving the Recidivism Problems

โครงการวิจัยแนวทางของธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise)
มาขับเคลื่อนการสร้างอาชีพให้ผู้พ้นโทษเพื่อลดปัญหาการกระทำผิดซ้ำ

The Research Project on Developing a Social Enterprise Model
for the Employment of Ex-Offenders to Reduce Recidivism

โดย

รองศาสตราจารย์ ดร.เกษมศานต์ โชติชาครพันธุ์ และคณะ
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

เดือน ตุลาคม พ.ศ. 2563

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก สำนักงานกิจการยุติธรรม

ปีงบประมาณ 2562

โดย สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ

รายงานการทำกิจกรรมส่งเสริมและสนับสนุนการวิจัย
โครงการวิจัยเพื่อแก้ไขปัญหาการกระทำผิดซ้ำ

Research Projects on Resolving the Recidivism Problems

โครงการวิจัยแนวทางของธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise)
มาขับเคลื่อนการสร้างอาชีพให้ผู้พ้นโทษเพื่อลดปัญหาการกระทำผิดซ้ำ

The Research Project on Developing a Social Enterprise Model
for the Employment of Ex-Offenders to Reduce Recidivism

โดย

รองศาสตราจารย์ ดร.เกษมศานต์ โชติชาครพันธุ์ และคณะ
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

เดือน กันยายน พ.ศ. 2563

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก สำนักงานกิจการยุติธรรม

ปีงบประมาณ 2562

โดย สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ

กิตติกรรมประกาศ

โครงการวิจัยการนำแนวทางของธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) มาขับเคลื่อนการสร้างอาชีพให้ผู้พิการเพื่อลดปัญหาการกระทำผิดซ้ำสำเร็จลุล่วงได้ด้วยความอนุเคราะห์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญทุกท่าน ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการให้ความช่วยเหลือผู้ต้องขังที่พิการ ที่เกี่ยวข้องกับเยาวชนที่ได้รับการปล่อยตัว และที่เกี่ยวข้องกับการคุมประพฤติ กลุ่มเป้าหมายที่ได้รับการช่วยเหลือ ได้แก่ ผู้ต้องขังที่พิการ เด็กและเยาวชนที่ได้รับการปล่อยตัว และผู้ที่เคยถูกคุมประพฤติ กลุ่มผู้ก่อตั้ง ผู้ประกอบการ เจ้าหน้าที่หรือผู้เกี่ยวข้องกับการดำเนินธุรกิจเพื่อสังคม กลุ่มครอบครัวหรือญาติ/ชุมชน และกลุ่มประชาสังคม ที่ต่างมุ่งหวังให้การแก้ไขปัญหาคriminal offense และการให้โอกาสกับผู้ต้องขังและผู้พิการในการประกอบอาชีพมีความเป็นไปได้เพิ่มมากขึ้น รวมทั้งความมุ่งมั่นของคณะผู้ตรวจสอบทางวิชาการที่ให้ข้อเสนอแนะ ทำให้โครงการวิจัยมีความเข้มข้นและเข้มแข็งทางวิชาการเป็นอย่างยิ่ง

คณะที่ปรึกษาหวังเป็นอย่างยิ่งว่า ผลของการศึกษาจะกลายเป็นแนวทางในการส่งเสริมอาชีพให้ผู้ต้องขังและผู้พิการผ่านธุรกิจเพื่อสังคม สร้างโอกาสในการประกอบอาชีพและลดปัญหาการกระทำผิดซ้ำอย่างเป็นรูปธรรม

คณะที่ปรึกษา

บทสรุปผู้บริหาร

(Executive Summary)

๑. ความสำคัญและที่มาของปัญหา

ปัญหาอาชญากรรมของประเทศไทยมีจำนวนคดีเพิ่มขึ้น รวมทั้งแนวโน้มความรุนแรงและความซับซ้อนของคดีอาชญากรรมเพิ่มมากขึ้น กระทรวงยุติธรรมได้ผลักดันโครงการป้องกันอาชญากรรมในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อลดอาชญากรรม และลดจำนวนผู้กระทำความผิด รวมถึงผู้ตกเป็นเหยื่อ โดยการพัฒนามาตรการฟื้นฟูและบำบัดผู้กระทำความผิดและผู้ตกเป็นเหยื่อ การส่งเสริมการศึกษา การสร้างอาชีพและฝึกฝนทักษะที่จำเป็นต่อการประกอบอาชีพให้ผู้ต้องขัง รวมถึงการร่วมมือกับภาคเอกชนในการสร้างอาชีพให้ผู้พ้นโทษ เช่น การรับเข้าทำงาน การรับซื้อสินค้าผลิตภัณฑ์ที่ผลิตโดยผู้ต้องขัง ซึ่งการสร้างอาชีพให้ผู้พ้นโทษนั้น มุ่งหวังให้มีความยั่งยืนและสามารถยืนหยัดเติบโต และแข่งขันได้ จึงได้นำแนวคิดธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) ที่เป็นรูปแบบองค์กรใหม่ที่เกิดขึ้นเพื่อดูแลและแก้ไขปัญหาสังคมควบคู่กับการดำเนินธุรกิจ โดยนำผลกำไรกลับคืนสู่สังคม เพื่อแก้ไขปัญหาทางสังคมให้แก่กลุ่มเป้าหมายที่ธุรกิจให้ความสนใจมาศึกษา เพื่อสร้างอาชีพให้กับผู้พ้นโทษสามารถสร้างสินค้าหรือบริการที่มีคุณภาพ เข้าถึงระบบตลาดหรือแข่งขันในวงจรเศรษฐกิจได้ มีทักษะที่จำเป็นด้านการวางแผนธุรกิจ การวางแผนการตลาด การออกแบบสินค้าหรือบริการ การเข้าถึงแหล่งเงินทุน ระบบตลาดและความต้องการของผู้บริโภค ซึ่งธุรกิจหรือการจัดตั้งองค์กรในลักษณะนี้เป็นที่แพร่หลายหลายประเทศ เช่น สหราชอาณาจักร สหรัฐอเมริกา โดยบางธุรกิจได้จัดตั้งขึ้นโดยมุ่งเน้นที่จะให้โอกาสและช่วยเหลือกับคนด้อยโอกาส เช่น อดีตผู้ต้องขัง กลุ่มคนไร้บ้าน เป็นต้น

๒. วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาถึงแนวคิด แนวทาง รูปแบบธุรกิจ (Business Model) ปัจจัยสู่ความสำเร็จ และแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) ปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินธุรกิจเพื่อสังคมในประเทศไทยและต่างประเทศ รวมไปถึงการศึกษาและวิเคราะห์แนวโน้มของผลิตภัณฑ์และบริการที่เหมาะสมกับธุรกิจเพื่อสังคมในการสร้างอาชีพให้ผู้พ้นโทษในประเทศ อันจะนำมาสู่การนำเสนอรูปแบบของธุรกิจเพื่อสังคม พร้อมทั้งผลิตภัณฑ์และบริการที่เหมาะสมกับการสร้างอาชีพสำหรับผู้พ้นโทษ พร้อมแผนขับเคลื่อนการดำเนินงาน (Roadmap) ระยะสั้น (๑ - ๓ ปี) ในการจัดตั้งธุรกิจเพื่อสังคมเพื่อสร้างอาชีพของผู้พ้นโทษในประเทศไทย

๓. วิธีการวิจัย

คณะที่ปรึกษาได้กำหนดระเบียบวิธีการศึกษาวิจัยด้วยเทคนิคการศึกษาแบบผสมวิธี (Mix Methods) ด้วยการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ควบคู่ไปกับการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เพื่อให้สอดคล้องกับเป้าประสงค์ในการค้นหาปรากฏการณ์ และได้มาซึ่งข้อมูลเชิงลึกที่เหมาะสมกับการศึกษาวิเคราะห์ เริ่มต้นด้วยการศึกษาเชิงเอกสาร (Documentary Study) รวบรวมและวิเคราะห์วรรณกรรมต่าง ๆ ได้แก่ หลักการ แนวคิดทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจเพื่อสังคม ตัวแบบและบทเรียนธุรกิจเพื่อสังคมในต่างประเทศ ภาพรวมธุรกิจเพื่อสังคมในประเทศไทย แนวโน้มผลิตภัณฑ์และบริการที่เหมาะสม แนวคิดเกี่ยวกับผู้พันโทษกับธุรกิจเพื่อสังคม ที่รวมถึงความหมาย สถานการณ์ข้อเท็จจริง ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการกระทำผิด นำมาสู่แนวทางธุรกิจเพื่อสังคมที่เหมาะสมกับผู้พันโทษ และหลักคิดทางพฤติกรรมผู้บริโภค ตลอดจนวรรณกรรมอื่นที่เกี่ยวข้องและเป็นประโยชน์ต่อการศึกษา คณะที่ปรึกษาได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพอันได้แก่ความคิดเห็นของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) และการสนทนากลุ่ม (focus group discussion) กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลประกอบไปด้วย ๑) ผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการให้ความช่วยเหลือผู้ต้องขังที่พันโทษ ที่เกี่ยวข้องกับเยาวชนที่ได้รับการปล่อยตัว และที่เกี่ยวข้องกับการคุมประพฤติ จำนวน ๓๓ คน ๒) กลุ่มเป้าหมายที่ได้รับการช่วยเหลือ ได้แก่ ผู้ต้องขังที่พันโทษ เด็กและเยาวชนที่ได้รับการปล่อยตัว และผู้ที่เคยถูกคุมประพฤติ จำนวน ๔๕ คน ๓) ผู้ก่อตั้ง ผู้ประกอบการ เจ้าหน้าที่หรือผู้เกี่ยวข้องกับการดำเนินธุรกิจเพื่อสังคม จำนวน ๔๕ คน ๔) ครอบครัวหรือญาติ/ชุมชน จำนวน ๑๐ คน และ ๕) กลุ่มประชาสังคม จำนวน ๑๑ คน สำหรับการวิจัยเชิงปริมาณ ใช้วิธีการวิจัยเชิงสำรวจความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อธุรกิจเพื่อสังคม/ที่มีการจ้างงานผู้พันโทษ จำนวน ๑,๒๗๘ คน การคัดเลือกตัวอย่างด้วยวิธีการแบบหลายขั้นตอน (multi-stage sampling) โดยการสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ จำแนกประชากรออกเป็น ๕ ภูมิภาค ได้แก่ กรุงเทพมหานครและปริมณฑล ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ และภาคใต้ ตามการกระจายตัวของประชากร จากนั้นสุ่มเลือกจังหวัดที่มีขนาดใหญ่ เป็นศูนย์กลางทางด้านเศรษฐกิจ การค้า และการลงทุน ในแต่ละภูมิภาค ภูมิภาคละ ๒ จังหวัด และสุดท้ายใช้การสุ่มตัวอย่างแบบสะดวก ผลการคัดเลือกตัวอย่าง ดังนี้ พื้นที่กรุงเทพมหานครและปริมณฑล ได้แก่ กรุงเทพมหานคร และจังหวัดนนทบุรี พื้นที่ภาคกลาง ได้แก่ จังหวัดชลบุรี และจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พื้นที่ภาคเหนือ ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดนครสวรรค์ พื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ จังหวัดขอนแก่น และจังหวัดนครราชสีมา และพื้นที่ภาคใต้ ได้แก่ จังหวัดสงขลา และจังหวัดสุราษฎร์ธานี การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพเป็นการวิเคราะห์เนื้อหาเกี่ยวกับหลักการแนวคิดที่เกี่ยวข้อง สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณใช้สถิติเชิงพรรณนา ประกอบด้วย การแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ทั้งนี้ คณะที่ปรึกษาได้ใช้ระยะเวลาในการดำเนินการศึกษา ตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๖๓ ถึงเดือนสิงหาคม ๒๕๖๓

๔. ผลที่ได้จากการวิจัย

การศึกษาวิเคราะห์ข้อมูล ทางคณะที่ปรึกษาได้จำแนกรอบในการนำเสนอประกอบไปด้วย

- ๑) การยอมรับและกลับคืนสู่สังคม/ชุมชน
- ๒) การประกอบอาชีพหลังการฟื้นฟูหรือผ่านการฝึกอบรม
- ๓) การพัฒนาฝึกอบรมอาชีพภายในเรือนจำ สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน หรือ ศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน และ
- ๔) แนวทางการพัฒนารัฐกิจเพื่อสังคม

ซึ่งข้อมูลทั้งในเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณบ่งชี้ไปในทิศทางเดียวกันว่า การดำเนินงานและปัญหาการช่วยเหลือผู้พ้นโทษ ให้กลับคืนสู่สังคมนั้น ภาครัฐมีการจัดกิจกรรมหลายอย่างในการปรับพฤติกรรมและช่วยเหลือผู้ต้องขัง ผู้ถูกคุมประพฤติ เด็กและเยาวชนที่ได้รับการปล่อยตัว และผู้พ้นโทษ โดยผู้ต้องขังที่ได้รับการตัดสินถึงที่สุดแล้ว จะได้เข้าโปรแกรมพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับการฝึกวิชาชีพ การศึกษา การอบรมและพัฒนาทางด้านจิตใจ และการกีฬาและนันทนาการ พร้อมทั้งโปรแกรมที่เกี่ยวข้องกับการฟื้นฟูพฤติกรรมเสียเป็น การเฉพาะบุคคล แบ่งตามกลุ่มประเภทคดีหรือตามพฤติกรรมของการกระทำความผิด และเมื่อถึงระยะของการฟื้นฟู จะมีโปรแกรมการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยตัวให้ผู้ต้องขัง รวมถึงการเตรียมความพร้อมครอบครัว/สังคม จะเชิญครอบครัวและสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการปรับตัว ซึ่งสอดคล้องกับข้อค้นพบของงานวิจัยที่ครอบครัวเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยให้ผู้พ้นโทษสามารถดำเนินชีวิตในสังคมได้ และช่วยไม่ให้ผู้พ้นโทษไม่กลับไปกระทำผิดซ้ำ สำหรับกลุ่มเด็กและเยาวชนที่ได้รับการปล่อยตัว พบว่า ภาครัฐให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานพร้อมทั้งส่งเสริมให้ศึกษาต่อหากเด็กและเยาวชนแสดงความจำนง ร่วมกับการฝึกอาชีพและการบำบัดฟื้นฟูตามสภาพปัญหาของเด็กและเยาวชน โดยการแก้ไขปัญหาก็จะพิจารณาจากความพร้อมของเด็ก ทั้งด้านพฤติกรรม และระดับการควบคุมตนเองของเด็ก ตลอดจนความพร้อมของครอบครัว ซึ่งในการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยพบว่า มีคณะกรรมการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยเข้ามามีส่วนช่วยในการจำแนกเด็กและเยาวชนก่อนปล่อย รวมถึงการพิจารณาการเปลี่ยนแปลงทางด้านพฤติกรรมของเด็กและเยาวชน จากนั้นจะเข้าสู่กระบวนการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย ๓ เรื่อง คือ ๑) การเตรียมความพร้อมเด็ก ๒) การเตรียมความพร้อมผู้ปกครองและครอบครัว และ ๓) การเตรียมความพร้อมชุมชนและเครือข่าย ในประเด็นปัญหาที่ผู้พ้นโทษไม่สามารถกลับไปใช้ชีวิตได้ตามปกติ เกิดจากทัศนคติของคนในสังคม ความไม่พร้อมของครอบครัวในการสนับสนุนผู้พ้นโทษให้กลับคืนสู่สังคม ปัญหาด้านทุนทรัพย์และโอกาสในการประกอบอาชีพ ปัญหาส่วนบุคคลของตัวผู้ต้องขัง และปัญหาการฝึกอาชีพ ปัญหาความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน ในการดำเนินงานของธุรกิจเพื่อสังคมเพื่อผู้ต้องขังหรือผู้พ้นโทษนั้น สามารถดำเนินการสองลักษณะคือ ส่งเสริมธุรกิจเพื่อสังคมเดิมที่ดำเนินการอยู่แล้วให้ดำเนินการต่อไป หรือตั้งธุรกิจเพื่อสังคมขึ้นมาใหม่ สำหรับขั้นตอนการทำงาน ควรเริ่มทำงานร่วมกับผู้ต้องขังตั้งแต่ออยู่ในเรือนจำ เข้าไปช่วยฝึกทักษะในการทำงาน หรือประสานงานผ่านศูนย์ CARE ในการรับสมัครผู้พ้นโทษเข้าทำงาน ผู้ประกอบการต้องเข้าใจธรรมชาติของผู้พ้นโทษ ต้องมีการสร้างระบบการทำงานอย่างชัดเจน มีคู่มือในการทำงาน เข้าใจง่าย การจ้างงานผู้พ้นโทษควรให้ความช่วยเหลือปัจจัยพื้นฐานใน

การดำรงชีพ การพิจารณาค่าจ้างขึ้นอยู่กับคุณภาพในการทำงาน เน้นค่าจ้างที่เป็นธรรม มีโอกาสก้าวหน้าในหน้าที่การทำงาน อีกทั้งมีการจัดอบรมและพัฒนาทักษะฝีมือ ควบคู่ไปกับการพัฒนาจิตใจ นอกจากนี้ ธุรกิจเพื่อสังคมต้องสร้างเครือข่ายในการทำงานร่วมกับภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม สำหรับบทบาทของภาครัฐในการดำเนินการธุรกิจเพื่อสังคมเพื่อสร้างอาชีพให้ผู้พ้นโทษ นั้น ควรเป็นหน่วยงานสนับสนุนให้เกิดธุรกิจเพื่อสังคม อำนวยความสะดวกในการทำงานระหว่างผู้ต้องขังกับธุรกิจเพื่อสังคม และการปรับการรับรู้ของสังคมที่มีต่อผู้ต้องขังและผู้พ้นโทษ

หลักเกณฑ์และข้อพิจารณาที่เกี่ยวข้องกับการจ้างงานของผู้พ้นโทษของกลุ่มธุรกิจเพื่อสังคม จากข้อมูลเป็นการสะท้อนมุมมองความคิดเห็นของกลุ่มผู้พ้นโทษเกี่ยวกับลักษณะของการจ้างงาน ควบคู่ไปกับการเสนอหลักเกณฑ์และข้อพิจารณาที่เกี่ยวข้องกับการจ้างงานในมุมมองของกลุ่มผู้ประกอบการธุรกิจเพื่อสังคม เกิดจากการสังเคราะห์ข้อค้นพบของคณะที่ปรึกษา จนสามารถนำเสนอหลักเกณฑ์และข้อพิจารณาได้ ประกอบไปด้วย ๑) หลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับปัญหาการตีตราจากสังคม ๒) หลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับลักษณะของงานในระยะแรกหลังได้รับการปล่อยตัว ๓) หลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาอาชีพและจิตใจของผู้พ้นโทษอย่างยั่งยืน ๔) หลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับสิทธิประโยชน์จากภาครัฐ และ ๕) หลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทักษะในการประกอบอาชีพ

สำหรับแผนธุรกิจระยะสั้น (๑ - ๓ ปี) ในการดำเนินการธุรกิจเพื่อสังคม มาขับเคลื่อนการสร้างอาชีพให้ผู้พ้นโทษเพื่อลดปัญหาการกระทำผิดซ้ำ ด้วยแบบจำลองธุรกิจ (Business Model Canvas) และเกณฑ์ที่เกิดจากการรวบรวมข้อมูลทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เพื่อพิจารณาการจ้างงานที่ผู้พ้นโทษต้องการและผู้ประกอบการธุรกิจเพื่อสังคมต้องการ สามารถพิจารณาได้ว่าลักษณะของอาชีพหรือประเภทธุรกิจที่เหมาะสมและสามารถนำมาพัฒนาต่อยอดในการกำหนดเป็นแผนธุรกิจเพื่อสังคมในระยะแรก คือ อาชีพและประเภทธุรกิจประเภท “เกษตรกรรม” ที่มีความเหมาะสมทั้งในมุมมองของผู้พ้นโทษ และผู้ประกอบการธุรกิจเพื่อสังคม โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำแผนธุรกิจเบื้องต้นระยะ ๑ - ๓ ปี มีหน้าที่ในการดำเนินการ ได้แก่ ๑) หน่วยธุรกิจเพื่อสังคม ต้องทำหน้าที่จัดหาที่ดินในการเพาะปลูก ให้คำแนะนำเกี่ยวกับการทำเกษตรอินทรีย์ แสวงหาความร่วมมือกับภาครัฐในการฝึกอบรม และดำเนินการขออนุญาตฐานการรับรองสินค้าเกษตรอินทรีย์ ในส่วนของการจัดสรรที่ดินต้องนำเสนอสิทธิประโยชน์ต่อเจ้าของที่ดินและเจ้าของที่ดินที่เป็นนิติบุคคล รวมทั้งสร้างช่องทางจัดจำหน่ายของสินค้าเกษตรอินทรีย์ และคิดค้นสิทธิประโยชน์ต่าง ๆ ที่จะได้จากการจำหน่ายสินค้า ๒) หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง โดยหน่วยงานส่วนกลาง ต้องทำหน้าที่สำรวจความต้องการในการมีส่วนร่วมในแผนการดำเนินงานเบื้องต้นด้านธุรกิจระยะ ๑ - ๓ ปี เพื่อทำการเพาะปลูกเกษตรอินทรีย์ สร้างหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำเกษตรอินทรีย์ จัดหางบประมาณเพื่อดำเนินการ ประสานงานกับภาครัฐอื่นที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนช่วยประสานหาช่องทางจัดจำหน่ายสินค้าเกษตรอินทรีย์ สำหรับหน่วยงานส่วนภูมิภาค ต้องคัดเลือกผู้เข้าร่วมโครงการ สำรวจผู้เชี่ยวชาญด้านเกษตรอินทรีย์ พร้อมทั้งจัดเตรียมพื้นที่และแหล่งน้ำสำหรับใช้ในการทำเกษตรอินทรีย์ตามข้อกำหนดของการปลูกพืชเกษตร

อินทรีย์ และประสานงานกับภาคธุรกิจในพื้นที่ใกล้เคียงเข้าร่วมโครงการเพื่อสร้างพันธมิตรประกอบธุรกิจในอนาคต

๕. ผลสำเร็จและความคุ้มค่า

การดำเนินการโครงการในครั้งนี้ ได้มีการพัฒนาหลักเกณฑ์และข้อพิจารณาที่เกี่ยวข้องกับการจ้างงานของผู้พันโทของกลุ่มธุรกิจเพื่อสังคม โดยพิจารณาจากการจ้างงานที่ผู้พันโทต้องการและความต้องการของผู้ประกอบการธุรกิจเพื่อสังคมในการจ้างงานผู้พันโท รวมถึงการเปิดโอกาสในการประกอบอาชีพของผู้ต้องขังและผู้พันโท รวมถึงกลุ่มเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดเพิ่มเติมมากขึ้น โดยผ่านองค์กรที่มีความมุ่งมั่นในการประกอบธุรกิจ มีความเข้าใจและพร้อมเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาสังคม โดยเฉพาะกลุ่มด้อยโอกาสในสังคมดังกล่าว เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายได้กลับคืนสู่สังคมมีโอกาสในการประกอบอาชีพและช่วยแก้ไขปัญหาคriminalกระทำผิดซ้ำ ลดอาชญากรรมที่จะเกิดขึ้นได้อีกทางหนึ่ง

๖. กลุ่มเป้าหมายและประโยชน์ที่ได้รับจากโครงการ

โครงการนี้เป็นการริเริ่มกลุ่มธุรกิจเพื่อสังคมที่มีความสนใจแก้ไขปัญหาผู้ต้องขังและผู้พันโท ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหากลุ่มผู้ต้องขังและผู้พันโท ซึ่งการเกิดกลุ่มธุรกิจเพื่อสังคมที่ให้ความสนใจเข้ามาร่วมกับหน่วยงานที่ทำงานเกี่ยวกับการแก้ไขพัฒนาพฤตินิสัย จิตใจ และอาชีพ จะทำให้การดำเนินการเพื่อพัฒนาและช่วยเหลือผู้ต้องขังและผู้พันโทได้อย่างเป็นรูปธรรมยิ่งขึ้น และสามารถประยุกต์ใช้ทั้งกลุ่มเด็ก เยาวชน และผู้ใหญ่ที่กระทำผิดให้มีโอกาสคืนสู่สังคม และเป็นแบ่งเบาภาระของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการปรับพัฒนาพฤตินิสัย จิตใจ และอาชีพ สามารถนำไปใช้ในการดำเนินงาน

๗. การนำไปใช้ประโยชน์

โครงการได้มีการศึกษาและวิเคราะห์แนวโน้มของผลิตภัณฑ์และบริการที่เหมาะสมกับธุรกิจเพื่อสังคมในการสร้างอาชีพให้ผู้พันโท จัดทำรูปแบบของธุรกิจเพื่อสังคม พร้อมทั้งตัวอย่างในการดำเนินธุรกิจเพื่อสังคมเกี่ยวกับอาชีพเกษตรกรรม และแผนขับเคลื่อนการดำเนินงาน (Roadmap) ระยะสั้น (๑ - ๓ ปี) ในการจัดตั้งธุรกิจเพื่อสังคมเพื่อสร้างอาชีพของผู้พันโทในประเทศไทย รวมทั้งข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการก่อตั้งธุรกิจเพื่อสังคม บทบาทของหน่วยงานภายนอกที่มีต่อการส่งเสริมอาชีพให้ผู้ต้องขังและผู้พันโท การสร้างอาชีพ การสร้างต้นแบบในการประกอบอาชีพ การจ้างงาน การพัฒนาสินค้าและบริการ การสร้างความร่วมมือกับธุรกิจเพื่อสังคม เป็นต้น

๘. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

คณะที่ปรึกษาสามารถจำแนกความได้ตามข้อค้นพบ กล่าวคือ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย การก่อตั้งธุรกิจเพื่อสังคมเพื่อขับเคลื่อนการสร้างอาชีพให้ผู้พิการ เสนอรูปแบบ ๓ รูปแบบ คือ ๑) กรมราชทัณฑ์เป็นผู้ดำเนินการธุรกิจเพื่อสังคมเอง ๒) กรมราชทัณฑ์สร้างความร่วมมือกับภาคเอกชน และ ๓) ภาคเอกชนเป็นผู้ดำเนินการเองทั้งหมด ในส่วน บทบาทของหน่วยงานภาครัฐต่อการดำเนินธุรกิจเพื่อสังคม คณะที่ปรึกษาได้จำแนกตามหน่วยงานภาครัฐที่มีภารกิจสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการให้ความช่วยเหลือผู้พิการ ดังนี้ กรมราชทัณฑ์ ควรแสวงหาความร่วมมือระหว่างกลุ่มธุรกิจเพื่อสังคมในพื้นที่ที่มีความชำนาญในการพิจารณาความต้องการของตลาดในทุกระดับ ทั้งร่วมมือในการฝึกอาชีพ ควรมีการส่งเสริมให้หน่วยงานทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการปรับพฤติกรรมของผู้ต้องขัง ควรยกระดับความสามารถของผู้ต้องขังและหรือผู้พิการ ให้เป็นแรงงานที่มีฝีมือ จนสามารถพัฒนาเป็นผู้ประกอบการได้ควรสนับสนุนทุนในการประกอบอาชีพ เพิ่มช่องทางในการเข้าถึงทุนในการประกอบอาชีพ ตลอดจนควรให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนให้ผู้ประกอบการเข้ามามีส่วนร่วมในการช่วยเหลือผู้พิการ และ กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ควรเพิ่มความร่วมมือในการสนับสนุน ส่งเสริม และพัฒนาอาชีพและจิตใจได้ครอบคลุมความต้องการของเด็กและเยาวชนกับหน่วยงานอื่น ๆ ทุกภาคส่วน ควรเพิ่มกระบวนการสร้างความเข้มแข็งให้แก่เด็กและเยาวชน รวมถึงครอบครัว อีกทั้ง ควรสร้างระบบติดตามที่เป็นมิตรกับเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด บทบาทของธุรกิจเพื่อสังคมต่อการสร้างอาชีพให้ผู้พิการ ในประเด็นการจัดตั้งธุรกิจเพื่อสังคม มีหน่วยงานที่สามารถให้คำแนะนำในการจัดตั้งและจดทะเบียน คือ สมาคมธุรกิจเพื่อสังคม ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย และสำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม สำหรับองค์กรที่ทำงานหรือเคยทำงานร่วมกับผู้ต้องขังและหรือผู้พิการ เช่น บริษัทจิตอาสา วิสาหกิจเพื่อสังคม จำกัด Yano handicraft และ Platform “โอกาส” และองค์กรที่ทำงานเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ เช่น สามพรานโมเดล โดยกลุ่มธุรกิจเพื่อสังคมต้องเข้าใจธรรมชาติของผู้ต้องขังและหรือผู้พิการ ในการประกอบอาชีพ ไม่คาดหวังกับการเปลี่ยนแปลงของผู้ต้องขังและหรือผู้พิการในระยะเวลายันสั้น เนื่องจากเป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยระยะเวลาในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่าง ๆ ไม่แตกต่างกับพนักงานทั่วไป และทางกลุ่มธุรกิจเพื่อสังคมควรมีหลักสูตรที่มุ่งพัฒนาทักษะและจิตใจผู้พิการเช่นเดียวกับกลุ่มบุคลากรทั่วไป

ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ บทบาทหน่วยงานภายนอกต่อการสร้างอาชีพให้ผู้พิการ ได้แก่ ๑) สถาบันการศึกษา ที่จะเข้ามาช่วยในการปรับทัศนคติ ภาพลักษณ์ และการฝึกทักษะในการประกอบอาชีพ และทักษะอื่น ๆ ที่สำคัญในทศวรรษที่ ๒๑ ๒) กลุ่มผู้ประกอบการภาคธุรกิจค้าปลีก เพื่อประสานการส่งผลิตภัณฑ์ที่ได้จากการผลิตของผู้ต้องขังและผู้พิการ ส่วน การสร้างอาชีพให้ผู้ต้องขัง เด็กและเยาวชนที่กระทำผิด และผู้พิการ พิจารณาให้สอดคล้องกับนโยบายการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมที่ต้องการให้ผู้ต้องขังได้ฝึกอาชีพแบบลงมือทำจริงและเมื่อพ้นโทษแล้วมีงานทำ ไม่หวนกลับมากระทำผิดซ้ำอีก ได้แก่ งานช่างต่าง ๆ การประกอบอาหาร ขนม และเครื่องดื่ม งานผลิต

เครื่องแบบและให้บริการซักรีด งานเกษตรกรรม รวมถึงการปลูกต้นไม้ สำหรับ **การสร้างต้นแบบในการประกอบอาชีพ** พบว่า ๑) ควรมีการสร้างหรือค้นหาบุคคลต้นแบบที่เคยต้องโทษและปัจจุบันประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพ เพื่อเป็นแบบอย่างและสร้างแรงจูงใจ ๒) การสร้างหลักสูตรฝึกอบรม ควรเป็นหลักสูตรที่ให้ผู้ต้องขังสามารถเรียนการศึกษาขั้นพื้นฐานหรือศึกษาต่อจากระดับการศึกษาที่ผู้ต้องขังศึกษาควบคู่ไปกับการฝึกอาชีพที่สอดคล้องกัน ๓) การพัฒนาอาชีพให้ผู้ต้องขังและผู้พ้นโทษ ต้องคำนึงถึงความสามารถหรือความเชี่ยวชาญเฉพาะบุคคล และสามารถนำไปประกอบอาชีพได้จริง ๔) ควรมีหลักสูตรการทำธุรกิจ ตามความต้องการของตลาด และการเป็นผู้ประกอบการ

ในประเด็น การจ้างงาน พบว่า ๑) ควรจัดสวัสดิการต่าง ๆ เพื่อให้ผู้พ้นโทษสามารถปรับตัวใช้ชีวิตในช่วงแรกของการพ้นโทษมาประกอบอาชีพ ๒) ควรมีการจัดสรรค่าตอบแทนที่เป็นธรรม และ ๓) ส่งเสริมการออมเพื่อวัยเกษียณ ส่วน **การพัฒนาสินค้าและบริการ** พบว่า สินค้าและบริการของธุรกิจเพื่อสังคมที่จะพัฒนาขึ้นนั้น ๑) ควรคำนึงถึงคุณภาพ ราคา ตรงตามความต้องการของตลาดและผู้บริโภค ๒) ควรนำเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาประยุกต์ใช้ทั้งในการผลิตและการจัดจำหน่าย ๓) ควรมุ่งเน้นอาชีพที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรรม สอดคล้องกับความต้องการของตลาดและต้องตามหลักเกณฑ์ในการพัฒนาธุรกิจเพื่อสังคมสำหรับผู้พ้นโทษ รวมถึงลักษณะอาชีพที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพ หรืออาชีพที่เกี่ยวกับมาตรฐานชีวิตแนวใหม่ เป็นต้น และ**การสร้างความร่วมมือกับธุรกิจเพื่อสังคม** ๑) ควรประสานขอรายชื่อและตรวจสอบธุรกิจเพื่อสังคมจากสมาคมธุรกิจเพื่อสังคม และกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ๒) ควรส่งเสริมให้ธุรกิจเพื่อสังคมเข้าร่วมฝึกอาชีพกับหน่วยงานที่พัฒนาพฤตินิสัยตั้งแต่ผู้พ้นโทษอยู่เรือนจำหรือศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน เพื่อช่วยพัฒนาพฤตินิสัย จิตใจ และอาชีพ ๓) ไม่ควรตั้งชื่อธุรกิจเพื่อสังคมให้เกี่ยวข้องกับผู้ต้องขังหรือผู้พ้นโทษโดยตรง เนื่องจากยังมีอคติเกี่ยวกับผู้ต้องขังหรือผู้พ้นโทษในสังคม ๔) ควรมีการขยายแนวคิดธุรกิจเพื่อสังคมให้ผู้พ้นโทษให้เป็นที่รู้จักของสังคม เพื่อค้นหาผู้ประกอบการที่ต้องการช่วยเหลือผู้ต้องขัง เด็กและเยาวชนที่กระทำผิดและผู้พ้นโทษ และ ๕) ควรให้ความสำคัญกับใช้สรรพนามเรียกผู้ต้องขัง ผู้พ้นโทษ เพื่อลดปัญหาการตีตราซ้ำทางสังคม **การพัฒนาธุรกิจเพื่อสังคมให้ยั่งยืน** ได้แก่ ความชัดเจนในอุดมการณ์องค์กร คุณค่าของธุรกิจและองค์กร วิสัยทัศน์ พันธกิจ นโยบาย และแผนปฏิบัติการ

สำหรับข้อเสนอแนะในการนำไปใช้ประโยชน์ในปีต่อไปนั้น ควรดำเนินโครงการนำร่องที่เกิดจาก ร่วมมือระหว่างธุรกิจเพื่อสังคมที่สร้างอาชีพให้ผู้พ้นโทษ หน่วยงานที่ทำหน้าที่พัฒนาพฤตินิสัย จิตใจ และอาชีพ และผู้พ้นโทษ รวมทั้งศึกษาความเป็นไปทางการตลาดของสินค้าและบริการของธุรกิจเพื่อสังคมที่สร้างอาชีพให้ผู้พ้นโทษ

Executive Summary

This research project presents ways that social enterprises can be used to help create employment opportunities for those who have been incarcerated so that they do not reoffend. The research aims are to study concepts, approaches, business models, success factors, best practices along with problems and challenges of operating social enterprises in Thailand and abroad. In addition, this research will attempt to study and analyze the trends of products and services that are appropriate for social enterprises in their quest to create employment for former offenders in the country. In the end, possible forms of social enterprises as well as products and services that are appropriate for social enterprises in their quest to create employment for former offenders will be presented. Furthermore, a short-term roadmap (to cover one to three years) will be shared to help in the establishments of social enterprises that will create employment for former offenders in Thailand.

The research team has decided to employ a mixed methods approach which combines qualitative research with quantitative research for their research methodology. This will allow the team to reach their objectives as they investigate relevant phenomena and obtain appropriate in-depth data for this research.

The research begins with a documentary study which involves compiling and analyzing various documents including academic principles and concepts related to social enterprises; examples and lessons of social enterprises from abroad; an overview of social enterprises in Thailand; trends of appropriate products and services; approaches related to former offenders and social enterprises; definitions, actual situations, theories related to wrongdoing which contribute to appropriate approaches for social enterprises and former offenders; ideas concerning consumer behavior; and other literature related to and is beneficial to the study.

The research team collected qualitative data which consisted of important opinions from the informants through in-depth interviews and focus group discussions. The informants included the following: 1) thirty-three civil servants at the management and frontline levels whose work involves assisting former offenders, former young offenders, and those on probation; 2) forty-five people target individuals who have received assistance consisting of former offenders, children and youths who have been

released from prison, and those who were formerly on probation; 3) forty-five founders, entrepreneurs, officials, or related individuals involved with social enterprises; 4) ten family or relatives/community members; and 5) eleven individuals from civil society.

As for the quantitative research, the research team surveyed the opinions of 1,279 members of the public vis-à-vis social enterprises that hire former offenders. The research informants were selected using the multi-stage sampling approach. The process started with the stratified sampling approach which involved dividing the informants into five geographical regions: Bangkok and its vicinities, the central region, the northeastern region, the northern region, and the southern region according to the distribution of the Thai population. The next step was to randomly select two large provinces from each region which are important in terms of their economic, trading, and financial activities. Finally, convenient random sampling was used. The areas selected for the study are as follows: Bangkok and Nonthaburi province; from the central region - Chonburi and Ayutthaya provinces; from the north - Chiang Mai and Nakhon Sawan provinces; from the northeast - Khon Kaen and Nakhon Ratchasima provinces; and from the south - Songkla and Surat Thani provinces. The data was analyzed using frequency distribution, percentage, arithmetic mean, and standard deviation. The qualitative data was analyzed using content analysis and related concepts. The quantitative data was analyzed using descriptive statistics which included frequency distribution, percentages, arithmetic mean, and standard deviation. The research team carried out the research from February 2020 to August 2020.

The research team divided the analysis of the data into the following components: 1) the acceptance and return of former offenders back into society/the community; 2) occupations following the offenders' release from prison or following their probation; 3) the development and training of skills in prison, juvenile detention homes, and vocational training centers; and 4) approaches to develop social enterprises. All of the data point to the same direction: the public sector has organized various activities to help rehabilitate offenders, those on probation, children and youth who have been released from juvenile detention, and offenders who have been released from prison, enabling them to be able to return to society. Those offenders who have received a final sentence will enter a fundamental program related to

vocational training, education, psychological training and development, and sports and recreation. There are also rehabilitation programs specifically for individuals based on the types of offences or the behaviors of the offenders. When it comes time for the offenders to be released, there will be a program to prepare them before they are released. Furthermore, there are also programs to help prepare the offenders' family/society. The family and members of the community will be invited to take part in helping the offenders with the adjustment to life outside prison. This is in line with the findings of the research that the family is an important factor in helping offenders return to society and not to reoffend.

As for children and youths who were released, it was found that the public sector has put a great deal of effort into organizing basic education for them along with encouraging them to further their education if they wish. These children and youth also have opportunities to receive vocational training and to undergo psychological rehabilitation. The problem will be considered based on the readiness of the children, both in terms of their behavior and the level of their self-control. It is also to take into consideration the readiness of the family. It was found that when preparing the children for release, the committee members involved in preparing these offenders play a role in dividing the children and youths into categories. They will take into consideration the changes in the offenders' behaviors before preparing them for release which involves three steps: 1) preparing the children, 2) preparing the guardian and family, and 3) preparing the community and network.

The reasons why child and young offenders are unable to return to society and lead normal lives are because of the perspectives of those in society; the offenders' family's unreadiness to support the offenders' return to society; problems related to finances and opportunities to find employment; personal problems experienced by the offenders; problems related to vocational training; and problems related to the cooperation among agencies.

For the criteria associated with employment for the former offenders by social enterprise, the criteria are based on the information provided by former offenders regarding the nature of employment, along with the proposing criteria and considerations related to employment from the perspective of social enterprise. This can be concluded as following 1) Criteria associated with the social stigma, 2) Criteria

associated with the nature of jobs in the initial period following the release of the ex-offenders from prison, 3) Criteria associated with sustainable occupational and spiritual development of ex-offenders, 4) Criteria associated with benefits from the public sector, 5) Criteria associated with occupational skill development

For the social enterprise, the criteria cover requirements for formal offenders in many respects: formal offenders must be intent upon developing themselves; formal offenders must be ready to adjust themselves and be able to work under pressure; ex-offenders must have a professional attitude, especially not seeing themselves as being inferior to other employees; ex-offenders should have undergone mental development training while serving their prison term, and the training must have been certified by a public-sector unit; and ex-offenders must understand that employment is not a social welfare, being offered on the basis of compassion; SE is a business that needs to generate revenue for its viability.

For a short-term business roadmap which cover one to three years is shared to help in the establishments of social enterprises that will create employment for former offenders in Thailand. The study also explores trends of products and services suitable for SE in the creation of jobs for formal offenders in Thailand.

In view of the data from a qualitative as well as quantitative study, together with results of the analysis of findings from the data, the paper proposes an SE form, together with suitable product and service lines for the creation of occupations for formal offenders and a short-term roadmap (1-3 years), and set up SEs for this purpose in Thailand. An analysis has been undertaken to identify factors contributing to the jobs and types of business which are suitable and desirable for formal offenders in Thailand, it shows that the agricultural sector tends to meet all of the expectations of both formal offenders and social entrepreneurs.

สารบัญ

	หน้าที่
กิตติกรรมประกาศ	(๑)
บทสรุปผู้บริหาร	(๓)
สารบัญ	(๑๕)
สารบัญตาราง	(๒๓)
สารบัญภาพ	(๒๕)
บทที่ ๑ บทนำ	
๑.๑ ความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย	๓
๑.๓ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๓
๑.๔ นิยามศัพท์สำหรับการวิจัย	๓
๑.๕ เค้าโครงการวิจัยในแต่ละบท	๔
๑.๖ แผนการวิจัย	๔
บทที่ ๒ แนวคิดเกี่ยวกับธุรกิจเพื่อสังคม	
๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับธุรกิจเพื่อสังคม	๗
๒.๑.๑ นิยามธุรกิจเพื่อสังคม	๗
๒.๑.๒ การจำแนกประเภทของธุรกิจเพื่อสังคม	๑๗
๒.๒ ธุรกิจเพื่อสังคมในต่างประเทศ	๒๓
๒.๒.๑ สหราชอาณาจักร	๒๔
๒.๒.๒ ประเทศสิงคโปร์	๒๘
๒.๒.๓ สหรัฐอเมริกา	๓๒
๒.๒.๔ สาธารณรัฐเกาหลี	๓๕
๒.๒.๕ ประเทศแคนาดา	๓๖
๒.๒.๖ บทเรียนจากกรณีศึกษาธุรกิจเพื่อสังคมในต่างประเทศ	๓๙
๒.๓ ภาพรวมของธุรกิจเพื่อสังคมในประเทศไทย	๔๑
๒.๓.๑ รูปแบบของธุรกิจเพื่อสังคมในประเทศไทย	๔๓
๒.๓.๒ ประเภทของธุรกิจเพื่อสังคมในประเทศไทย	๔๔

สารบัญ (ต่อ)

	หน้าที่
๒.๓.๓ กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจเพื่อสังคมในประเทศไทย	๔๕
๒.๓.๔ กรณีศึกษาธุรกิจเพื่อสังคมในประเทศไทย	๔๘
๒.๓.๕ ปัจจัยประสบความสำเร็จในการดำเนินงานธุรกิจเพื่อสังคม	๕๕
๒.๓.๖ ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานธุรกิจเพื่อสังคม	๕๖
๒.๓.๗ สรุปบทเรียนจากกรณีศึกษาในประเทศไทย	๕๗
๒.๔ แนวโน้มผลิตภัณฑ์และบริการของตลาดทั่วไป	๕๘
๒.๔.๑ สินค้าและบริการที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ	๕๘
๒.๔.๒ สินค้าสำหรับกลุ่มเจนวาย (Gen Y)	๕๙
๒.๔.๓ การนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมเข้ามาช่วยในการให้บริการ	๕๙
๒.๔.๔ เทรนด์รักษ์โลกและดูแลตัวเอง	๕๙
บทที่ ๓ ผู้พันโทษกับธุรกิจเพื่อสังคม	
๓.๑ ผู้พันโทษ	
๓.๑.๑ ความหมายของผู้พันโทษ	๖๑
๓.๑.๒ สถานการณ์ของผู้พันโทษ	๖๑
๓.๑.๓ แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการกระทำผิด	๖๙
๓.๑.๔ กฎหมายและแนวทางในการช่วยเหลือผู้พันโทษ	๗๔
๓.๑.๕ ปัจจัยที่ทำให้ประสบความสำเร็จในการเตรียมความพร้อม การปล่อยตัว	๙๓
๓.๑.๖ ปัญหาอุปสรรคการช่วยเหลือผู้พันโทษในการเตรียมความพร้อม การปล่อยตัว	๙๓
๓.๒ แนวทางของธุรกิจเพื่อสังคมมาขับเคลื่อนการสร้างอาชีพให้ผู้พันโทษ	๙๔
๓.๒.๑ ธุรกิจเพื่อสังคมกับผู้พันโทษ	๙๔
๓.๒.๒ ตัวอย่างของธุรกิจเพื่อสังคมกับผู้พันโทษ	๙๕
๓.๒.๓ ปัจจัยความสำเร็จ ปัญหาและอุปสรรคของแนวทางการให้ความ ช่วยเหลือผู้พันโทษในปัจจุบัน	๙๗

สารบัญ (ต่อ)

	หน้าที่
บทที่ ๔ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับพฤติกรรมผู้บริโภค	
๔.๑ จริยธรรมทางธุรกิจ (Business Ethics)	๙๙
๔.๑.๑ ความหมายของจริยธรรมทางธุรกิจ	๙๙
๔.๑.๒ องค์ประกอบของจริยธรรมทางธุรกิจ	๙๙
๔.๒ ทฤษฎีการกระทำด้วยเหตุผล (Theory of Reasoned Action: TRA)	๑๐๐
๔.๒.๑ สาระสำคัญของทฤษฎีการกระทำด้วยเหตุผล	๑๐๑
๔.๒.๒ หลักการของทฤษฎีการกระทำด้วยเหตุผล	๑๐๒
๔.๓ พฤติกรรมของผู้บริโภค (customer's behavior)	๑๐๓
๔.๓.๑ ความหมายของพฤติกรรมของผู้บริโภค	๑๐๓
๔.๓.๒ การวิเคราะห์พฤติกรรมของผู้บริโภค	๑๐๓
๔.๓.๓ ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของผู้บริโภค	๑๐๔
๔.๓.๔ ทฤษฎีพฤติกรรมผู้บริโภค	๑๐๕
๔.๓.๕ แนวคิดเกี่ยวกับความตั้งใจซื้อสินค้าที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม	๑๐๕
๔.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๑๐๕
บทที่ ๕ วิธีดำเนินการวิจัย	
๕.๑ การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)	๑๐๙
๕.๑.๑ การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary research)	๑๐๙
๕.๑.๒ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และหรือการสนทนา กลุ่ม (Focus Group)	๑๐๙
๕.๒ การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)	๑๑๑
๕.๒.๑ การศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๑๑๑
๕.๒.๒ วิธีรวบรวมข้อมูล	๑๑๑
๕.๒.๓ กลุ่มเป้าหมายและการสุ่มตัวอย่าง	๑๑๒
๕.๒.๔ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล	๑๑๔
๕.๒.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล	๑๑๔
๕.๓ การสัมมนาเพื่อวิพากษ์และเผยแพร่ผลการวิจัย	๑๑๕
๕.๔ การวิจัยในมนุษย์ (Ethics in Human Research)	๑๑๕

สารบัญ (ต่อ)

	หน้าที่
บทที่ ๖ ผลการศึกษา	
๖.๑ ผลการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Results)	๑๑๗
๖.๑.๑ เจ้าหน้าที่รัฐ/ผู้ปฏิบัติงานในหน่วยงานด้านพศตินิสัยที่เกี่ยวข้องกับการให้ความช่วยเหลือ	๑๑๗
๖.๑.๒ กลุ่มเป้าหมายที่ได้รับการช่วยเหลือ	๑๓๒
๖.๑.๓ ครอบครัวหรือญาติ/ชุมชน	๑๕๒
๖.๑.๔ กลุ่มประชาสังคม	๑๕๖
๖.๑.๕ ผู้ก่อตั้ง ผู้ประกอบการ และเจ้าหน้าที่หรือผู้เกี่ยวข้องกับการดำเนินธุรกิจเพื่อสังคมทั้งในและ/หรือต่างประเทศ	๑๖๗
๖.๒ ผลการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Results)	๑๗๖
๖.๒.๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	๑๗๖
๖.๒.๒ ข้อมูลความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม	๑๗๙
๖.๓ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล (Data Analytic Results)	๑๙๕
๖.๓.๑ การดำเนินงานและปัญหาการช่วยเหลือผู้พันโทษให้กลับคืนเป็นคนดีสู่สังคม	๑๙๕
๖.๓.๒ ปัญหาที่ทำให้ผู้พันโทษไม่สามารถกลับไปใช้ชีวิตได้ตามปกติ	๑๙๖
๖.๓.๓ การดำเนินการธุรกิจเพื่อสังคมสำหรับผู้ต้องโทษและผู้พันโทษ	๒๐๐
๖.๔ ผลการวิเคราะห์หลักเกณฑ์และข้อพิจารณาที่เกี่ยวข้องกับการจ้างงานของผู้พันโทษของกลุ่มธุรกิจเพื่อสังคม (Data Analytic: Criteria Formulation)	๒๐๕
๖.๔.๑ ที่มาของการกำหนดหลักเกณฑ์ (criteria) ในการพิจารณา	๒๐๕
๖.๔.๒ หลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับปัญหาการตีตราจากสังคม	๒๐๖
๖.๔.๓ หลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับลักษณะของงานในระยะแรกหลังได้รับการปล่อยตัว	๒๐๘
๖.๔.๔ หลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาอาชีพและจิตใจของผู้พันโทษอย่างยั่งยืน	๒๑๐
๖.๔.๕ หลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับสิทธิประโยชน์จากภาครัฐ	๒๑๔
๖.๔.๖ หลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทักษะในการประกอบอาชีพ	๒๑๕

สารบัญ (ต่อ)

	หน้าที่
๖.๕ ข้อจำกัดในการประกอบอาชีพ	๒๑๙
๖.๕.๑ อาชีพประกอบอาหารและเครื่องดื่ม	๒๒๐
๖.๕.๒ อาชีพงานบริการ	๒๒๐
๖.๕.๓ อาชีพเกษตรกรรม	๒๒๑
๖.๕.๔ อาชีพนวดแผนโบราณ	๒๒๒
๖.๕.๕ อาชีพทำความสะอาด	๒๒๒
๖.๕.๖ อาชีพช่าง	๒๒๓
๖.๕.๗ อาชีพหัตถกรรม	๒๒๓
๖.๕.๘ อาชีพที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยี	๒๒๔
๖.๖ ธุรกิจเพื่อสังคมกับเกษตรอินทรีย์	๒๒๖
๖.๖.๑ สถานการณ์เกษตรอินทรีย์ของโลก	๒๒๘
๖.๖.๒ สถานการณ์เกษตรอินทรีย์ของไทย	๒๒๙
๖.๕.๓ ธุรกิจเพื่อสังคมกับเกษตรอินทรีย์	๒๓๐
๖.๗ ตัวอย่างองค์กร/หน่วยงานที่ประกอบการด้านการทำเกษตรอินทรีย์	๒๓๒
๖.๗.๑ สามพรานโมเดล	๒๓๒
๖.๗.๒ บริษัท สยามออร์แกนิก จำกัด	๒๓๔
บทที่ ๗ (ตัวอย่าง) แผนธุรกิจเพื่อสังคมในการขับเคลื่อนการสร้างอาชีพให้ผู้พิการ	
๗.๑ เกณฑ์และปัจจัยพื้นฐานในการพัฒนาแผนธุรกิจเพื่อสังคม	๒๓๗
๗.๑.๑ แบบจำลองธุรกิจ Business Model Canvas	๒๓๗
๗.๑.๒ เกณฑ์และปัจจัยพื้นฐานในการพัฒนาแผนธุรกิจ	๒๔๐
๗.๒ ข้อมูลพื้นฐานและภาพรวมของตลาดสินค้าเกษตร	๒๔๓
๗.๓ นิยามเฉพาะตามแผนธุรกิจ	๒๔๔
๗.๔ กลยุทธ์การดำเนินธุรกิจโดยใช้แบบธุรกิจ Business Model Canvas (BMC)	๒๔๔
๗.๔.๑ คุณค่าที่นำเสนอ (Value Proposition: VP)	๒๔๕
๗.๔.๒ กลุ่มลูกค้า (Customer Segments: CS)	๒๔๕

สารบัญ (ต่อ)

	หน้าที่
๗.๔.๓ กิจกรรมหลัก (Key Activities: KS)	๒๔๕
๗.๔.๔ ทรัพยากรหลัก (Key Resources: KS)	๒๔๖
๗.๔.๕ ช่องทางการติดต่อ/เข้าถึง (Channels: CH)	๒๔๗
๗.๔.๖ พันธมิตรหลัก (Key Partners: KP)	๒๔๘
๗.๔.๗ ความสัมพันธ์กับลูกค้า (Customer Relationships: CR)	๒๔๙
๗.๔.๘ แหล่งที่มา/รูปแบบของรายได้ (Revenue Streams: RS)	๒๔๙
๗.๔.๙ โครงสร้างต้นทุน (Cost Structure: CS)	๒๕๐
๗.๕ การวางแผนกลยุทธ์ผลิตภัณฑ์และการวิเคราะห์ปัจจัยแวดล้อม (SWOT Analysis)	๒๕๑
๗.๕.๑ จุดแข็งของผลิตภัณฑ์ (Strengths)	๒๕๑
๗.๕.๒ จุดอ่อนของผลิตภัณฑ์ (Weakness)	๒๕๑
๗.๕.๓ โอกาสของผลิตภัณฑ์ (Opportunity)	๒๕๑
๗.๕.๔ อุปสรรค (Threats)	๒๕๓
๗.๖ การวางแผนธุรกิจจากการกำหนดส่วนผสมทางการตลาด (๔ P's Market Mix's)	๒๕๔
๗.๖.๑ ผลิตภัณฑ์ด้านผลิตภัณฑ์ (Products)	๒๕๕
๗.๖.๒ ผลิตภัณฑ์ด้านราคา (Price)	๒๕๖
๗.๖.๓ สถานที่จัดจำหน่าย (Place)	๒๕๖
๗.๖.๔ กลยุทธ์การส่งเสริมการตลาด (Promotions)	๒๕๘
๗.๗ การวิเคราะห์ต้นทุน	๒๕๙
๗.๗.๑ การเปรียบเทียบต้นทุนการผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์กรณีศึกษาการปลูกข้าวแบบเกษตรอินทรีย์และการปลูกข้าวแบบใช้สารเคมี	๒๕๙

สารบัญ (ต่อ)

	หน้าที่
๗.๗.๒ การวิเคราะห์ต้นทุนด้านการจัดจำหน่าย	๒๖๔
๗.๗.๓ วิเคราะห์ต้นทุนการจัดจำหน่ายในตลาดส่งออก	๒๖๕
๗.๗.๔ การวิเคราะห์ผลกำไร - ขาดทุนจากโครงการ	๒๖๕
๗.๘ สรุปแผนธุรกิจเบื้องต้นระยะ ๑ - ๓ ปี	๒๖๗
๗.๘.๑ ธุรกิจเพื่อสังคม	๒๖๗
๗.๘.๒ หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง	๒๖๘
๗.๙ ข้อเสนอแนะจากงานวิจัย	๒๖๙
๗.๙.๑ การก่อตั้งธุรกิจเพื่อสังคมเพื่อขับเคลื่อนการสร้างอาชีพให้ผู้พิการ	๒๖๙
๗.๙.๒ บทบาทของหน่วยงานภาครัฐต่อการดำเนินธุรกิจเพื่อสังคม	๒๗๑
๗.๙.๓ บทบาทของธุรกิจเพื่อสังคมต่อการสร้างอาชีพให้ผู้พิการ	๒๗๒
๗.๙.๔ บทบาทหน่วยงานภายนอกต่อการสร้างอาชีพให้ผู้พิการ	๒๗๔
๗.๙.๕ การสร้างอาชีพให้ผู้ต้องขัง เด็กและเยาวชนที่กระทำผิด และผู้พิการ	๒๗๔
๗.๑๐ สรุปประเด็นจากการวิพากษ์	๒๗๘
๗.๑๐.๑ การกำหนดหลักเกณฑ์และข้อพิจารณาที่เกี่ยวข้องกับการจ้างงาน ของผู้พิการและกลุ่มธุรกิจเพื่อสังคม	๒๗๘
๗.๑๐.๒ การจัดตั้งธุรกิจเพื่อสังคมด้านเกษตรกรรมมาขับเคลื่อนการสร้าง อาชีพให้แก่ผู้พิการเพื่อลดปัญหาการกระทำผิดซ้ำ	๒๗๙
๗.๑๐.๓ การสร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลง (change agent)	๒๗๙
๗.๑๐.๔ ลักษณะงานที่เหมาะสม	๒๗๙
๗.๑๐.๕ การสร้างเครือข่าย (Networking)	๒๗๙
๗.๑๐.๕ การฝึกอาชีพ	๒๘๐

สารบัญ (ต่อ)

	หน้าที่
บรรณานุกรม	๒๘๑
ภาคผนวก	
ผนวก ก รายชื่อผู้ให้ข้อมูลโครงการวิจัยแนวทางของธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) มาขับเคลื่อนการสร้างอาชีพให้ผู้พ้นโทษเพื่อลดปัญหาการกระทำผิดซ้ำ	๒๙๑
ผนวก ข เครื่องมือที่ใช้ในการสัมภาษณ์เจาะลึกและหรือการสนทนากลุ่ม แบ่งตามกลุ่มเป้าหมาย สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ	๓๐๓
ผนวก ค เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อธุรกิจเพื่อสังคมที่มีการจ้างงานผู้พ้นโทษ	๓๑๑
ผนวก ง เอกสารรับรองโครงการวิจัยจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย ในมนุษย์สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์	๓๑๑
ผนวก จ บทความวิจัย (Research Article)	๓๒๓
ผนวก ฉ บทความเพื่อนำเสนอวิชาการ (Proceeding Article)	๓๔๑
ผนวก ช แผนภาพแสดงสาระสำคัญของโครงการวิจัยแนวทางของธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) มาขับเคลื่อนการสร้างอาชีพให้ผู้พ้นโทษ เพื่อลดปัญหาการกระทำผิดซ้ำ (One Page Concept Paper)	๓๕๗
ผนวก ซ ข้อมูลสรุปผลงานวิจัย	๓๕๙
ผนวก ฌ ข้อมูลการวิจัยแบบ ๕ บรรทัด	๓๖๓
ผนวก ญ รายงานผลการนำไปใช้ประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรมรายโครงการวิจัย	๓๖๕

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้าที่
๑.๑ จำนวนคดีเด็กและเยาวชนที่ถูกดำเนินคดีทั่วประเทศ ระหว่างปี ๒๕๕๔ - ๒๕๕๘	๑
๑.๒ แผนการดำเนินงาน	๕
๓.๑ สถิติผู้ต้องราชทัณฑ์ปล่อยตัว ระหว่างปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๖ - ๒๕๖๓	๖๓
๓.๒ อัตราการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังที่ได้รับการปล่อยตัว ระหว่างปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๖ - ๒๕๖๑	๖๕
๓.๓ จำนวนคดีที่เด็กและเยาวชนถูกจับกุมส่งสถานพินิจทั่วประเทศ จำแนกตามฐานความผิด ปี พ.ศ. ๒๕๕๐ - ๒๕๖๐	๖๗
๓.๔ จำนวนและร้อยละการกระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชนหลังจากได้รับการปล่อยตัว	๖๘
๕.๑ วิธีการเลือกตัวอย่างแบบชั้นภูมิ	๑๑๓
๕.๒ ขนาดตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา	๑๑๓
๕.๓ ตัวอย่างที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูล	๑๑๔
๕.๔ เกณฑ์การแปลผล	๑๑๔
๖.๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	๑๗๖
๖.๒ เป้าหมายที่สำคัญที่สุดของการดำเนินธุรกิจเพื่อสังคม	๑๗๙
๖.๓ ลักษณะการดำเนินการของธุรกิจเพื่อสังคม	๑๗๙
๖.๔ ความคิดเห็นต่อสินค้าและบริการจากธุรกิจเพื่อสังคม	๑๘๑
๖.๕ เหตุผลในการซื้อสินค้าหรือใช้บริการธุรกิจเพื่อสังคม	๑๘๔
๖.๖ ความคิดเห็นต่อการช่วยเหลือผู้ต้องขัง/เด็กและเยาวชนที่อยู่ในสถานที่ควบคุมให้มีรายได้และอาชีพ (ในขณะที่ต้องขัง/อยู่ในสถานที่ควบคุม)	๑๘๖
๖.๗ แนวทางที่เหมาะสมในการให้ความช่วยเหลือเพื่อกลับคืนสู่สังคมของผู้พ้นโทษ (นอกจากเรือนจำ/สถานที่ควบคุมแล้ว)	๑๘๗
๖.๘ ลักษณะอาชีพที่เหมาะสมกับผู้พ้นโทษ	๑๘๘

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้าที่
๖.๙ ลักษณะสินค้าที่ผลิตโดยผู้ต้องขังและ/หรือผู้พ้นโทษ	๑๘๙
๖.๑๐ ลักษณะบริการที่ดำเนินการโดยผู้ต้องขังและ/หรือผู้พ้นโทษ	๑๙๐
๖.๑๑ ความคิดเห็นเกี่ยวกับผู้ต้องขังและหรือผู้พ้นโทษควรได้รับการช่วยเหลือหรือโอกาส	๑๙๑
๖.๑๒ การซื้อสินค้าของผู้ต้องขังและ/หรือผู้พ้นโทษ	๑๙๓
๖.๑๓ การใช้บริการที่ดำเนินการโดยผู้ต้องขังและ/หรือผู้พ้นโทษ	๑๙๔
๖.๑๔ หลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับปัญหาการตีตราจากสังคม	๒๐๖
๖.๑๕ หลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับลักษณะของงานในระยะแรกหลังได้รับการปล่อยตัว	๒๐๘
๖.๑๖ หลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาอาชีพและจิตใจของผู้พ้นโทษอย่างยั่งยืน	๒๑๑
๖.๑๗ หลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทักษะในการประกอบอาชีพ	๒๑๕
๖.๑๘ อาชีพและหลักเกณฑ์ที่ใช้ในการจ้างงาน	๒๑๖
๗.๑ ตัวอย่างการตั้งราคาสินค้าของธุรกิจเพื่อสังคม	๒๕๖
๗.๒ ลูกค้านำและช่องทางการติดต่อในรูปแบบ Online	๒๕๗
๗.๓ ข้อมูลเปรียบเทียบต้นทุนค่าพันธุ์ ค่าเตรียมดินและค่าปลูกของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวโดยใช้สารเคมีและแบบอินทรีย์ ปี ๒๕๖๒	๒๕๙
๗.๔ ต้นทุนค่าดูแลรักษา ต้นทุนค่าสารอินทรีย์/สารเคมี ต้นทุนค่าแรงงานใส่สารอินทรีย์/สารเคมี ค่าใช้จ่ายในการให้น้ำและค่าใช้จ่ายในการดูแลรักษา รวมของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวโดยใช้สารเคมีและแบบอินทรีย์	๒๖๐
๗.๕ ต้นทุนค่าเก็บเกี่ยว ขนส่ง และต้นทุนอื่น ๆ ของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวโดยใช้สารเคมีและแบบอินทรีย์	๒๖๑
๗.๖ ข้อมูลเปรียบเทียบต้นทุนรวม รายรับรวม และรายรับเหนือต้นทุนของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวโดยใช้สารเคมีและแบบอินทรีย์	๒๖๒
๗.๗ ข้อมูลเปรียบเทียบรายรับรวมเฉลี่ยต่อครัวเรือนและรายรับรวมเหนือต้นทุนเฉลี่ยต่อครัวเรือน ของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวโดยใช้ สารเคมีและแบบอินทรีย์	๒๖๓
๗.๘ สรุปความคุ้มค่ากรณีที่เกษตรกรเข้าร่วมโครงการธุรกิจเพื่อสังคมเชิงเกษตรกับทางโครงการต้นทุนการเพาะปลูกพืช ผัก ผลไม้ จากกรณีศึกษาเปรียบเทียบการปลูกข้าวแบบเกษตรอินทรีย์และเกษตรเคมี	๒๖๓
๗.๙ แผนการดำเนินงานเบื้องต้นด้านธุรกิจ (Action Plan) ระยะ ๑ - ๓ ปี	๒๖๖

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้าที่
๓.๑ แผนรองรับการช่วยเหลือผู้ได้รับการพระราชทานอภัยโทษและอภัยโทษลดโทษปล่อยตัวประจำ พ.ศ. ๒๕๖๒	๙๒
๔.๑ แบบจำลองความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยในทฤษฎีการกระทำด้วยเหตุผล	๑๐๑
๕.๑ กรอบแนวคิด (Conceptual framework)	๑๑๒
๖.๑ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักในการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ	๑๑๘
๖.๒ สรุปข้อมูลจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่เป็นกลุ่มเจ้าหน้าที่รัฐ/ผู้ปฏิบัติงานในหน่วยงานด้านพหุติสนัยที่เกี่ยวข้องกับการให้ความช่วยเหลือ	๑๓๒
๖.๓ สรุปข้อมูลจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่เป็นกลุ่มผู้ได้รับการช่วยเหลือ	๑๕๑
๖.๔ สรุปข้อมูลจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่เป็นครอบครัวหรือญาติ รวมถึงชุมชนของผู้พ้นโทษ	๑๕๖
๖.๕ สรุปข้อมูลจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่เป็นกลุ่มประชาสังคม	๑๖๖
๖.๖ สรุปข้อมูลจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่เป็นกลุ่มผู้ก่อตั้ง ผู้ประกอบการ ตลอดจนเจ้าหน้าที่หรือผู้เกี่ยวข้องกับการดำเนินธุรกิจเพื่อสังคมทั้งในและต่างประเทศ	๑๗๕
๖.๗ สรุปผลการการศึกษา	๒๐๔
๗.๑ Business Model Canvas	๒๓๘
๗.๒ ขั้นตอนการพัฒนาแผนธุรกิจเพื่อสังคม	๒๔๒
๗.๓ Business Model Canvas ของธุรกิจเพื่อสังคมทางการเกษตร	๒๔๔
๗.๔ แหล่งที่มา/รูปแบบของรายได้ (Revenue Streams: RS) ของธุรกิจเพื่อสังคม	๒๔๙

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความสำคัญของปัญหา

ปัญหาอาชญากรรมของประเทศไทยมีจำนวนคดีเพิ่มขึ้น อีกทั้งความรุนแรงและความซับซ้อนของคดีอาชญากรรมมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น จะเห็นได้จากการรายงานภาวะสังคมไทย สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ไตรมาสที่สาม ปี ๒๕๖๒ ที่พบว่า จำนวนคดีอาญามีการรับแจ้ง ๑๑๒,๙๙๐ คดี เพิ่มขึ้นจากไตรมาสเดียวกันของปี ๒๕๖๑ ร้อยละ ๒๗.๗ ซึ่งเป็นการรับแจ้งคดียาเสพติด ๙๖,๖๕๗ คดี เพิ่มขึ้นร้อยละ ๓๒.๘ (สัดส่วนร้อยละ ๘๕.๕ ของคดีอาญารวม) คดีชีวิต ร่างกาย และเพศรับแจ้ง ๓,๙๖๗ คดี ลดลงร้อยละ ๔ และคดีประทุษร้ายต่อทรัพย์สินรับแจ้ง ๑๒,๓๖๖ คดี เพิ่มขึ้นร้อยละ ๖.๖ (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๖๒) โดยสาเหตุสำคัญของการเกิดปัญหาอาชญากรรมอาจเกิดจากการเปลี่ยนแปลงสภาพเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของสังคมไทย รวมทั้งความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีดิจิทัลที่กลายเป็นดาบสองคมที่ทำให้บุคคลที่ไม่สามารถปรับตัวได้และกลายเป็นอาชญากรโดยไม่ตั้งใจ จากรายงานสถิติผู้ต้องราชทัณฑ์ทั่วประเทศสำรวจ ณ วันที่ ๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๒ พบว่า มีจำนวนผู้ต้องราชทัณฑ์จำนวนทั้งสิ้น ๓๖๕,๓๘๔ คน เป็นชาย จำนวน ๓๑๘,๒๔๕ คน และหญิง จำนวน ๔๗,๑๓๙ คน (กรมราชทัณฑ์, ๒๕๖๒) มีจำนวนเพิ่มขึ้นเมื่อเทียบกับจำนวนผู้ต้องราชทัณฑ์ ณ วันเดียวของปี ๒๕๖๑ (๓๒๐,๙๖๖ คน) ซึ่งจำนวนผู้กระทำผิดซ้ำกำลังเป็นที่จับตามองอย่างใกล้ชิดจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยปี ๒๕๖๒ สถิติผู้พ้นโทษมีจำนวน ๑๕๙,๕๘๘ คน กลับมากระทำผิดซ้ำภายใน ๑ ปี จำนวน ๑๐,๘๓๔ คน (กรมราชทัณฑ์, ๒๕๖๒) สำหรับกรณีของการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน จากคดีเด็กและเยาวชนที่ถูกดำเนินคดีโดยสถานพินิจคุ้มครองและคุ้มครองเด็กและเยาวชนทั่วประเทศ ระหว่างปี ๒๕๕๔ - ๒๕๕๘ มีจำนวนทั้งสิ้น ๑๗๕,๗๔๖ คดี และเป็นคดีที่กระทำผิดซ้ำจำนวน ๓๐,๓๒๕ คดี คิดเป็นร้อยละ ๑๗.๒๕ ของคดีเด็กและเยาวชนที่ถูกดำเนินคดีโดยสถานพินิจ ฯ ทั่วประเทศ รายละเอียดปรากฏดังตารางที่ ๑

ตารางที่ ๑.๑ จำนวนคดีเด็กและเยาวชนที่ถูกดำเนินคดีทั่วประเทศ ระหว่างปี ๒๕๕๔ - ๒๕๕๘

ปี พ.ศ.	จำนวนคดีที่เกิดจากการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน	จำนวนคดีที่กระทำผิดซ้ำ	ร้อยละของจำนวนคดีกระทำผิดซ้ำ ฯ
๒๕๕๔	๓๕,๐๔๙	๕,๕๕๙	๑๕.๘๖
๒๕๕๕	๓๔,๒๗๖	๔,๑๒๕	๑๒.๐๓
๒๕๕๖	๓๖,๗๖๓	๖,๘๔๙	๑๘.๖๓
๒๕๕๗	๓๖,๕๓๗	๗,๔๙๐	๒๐.๕๐
๒๕๕๘	๓๓,๑๒๑	๖,๓๐๒	๑๙.๐๓
รวม	๑๗๕,๗๔๖	๓๐,๓๒๕	๑๗.๒๖

ที่มา: กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน, ม.ป.ป

เมื่อพิจารณาสถิติจากตารางที่ ๑.๑ พบว่า จำนวนคดีของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดอาญามีแนวโน้มลดลง ซึ่งอาจเกิดจากสาเหตุการยกเลิกพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. ๒๕๕๓ ซึ่งมีผลบังคับใช้มาตั้งแต่ปี ๒๕๕๔ เพื่อเน้นการคุ้มครองสิทธิ สวัสดิภาพ และวิธีปฏิบัติต่อดี เด็ก เยาวชน สตรี และบุคคลในครอบครัว ซึ่งมีการเพิ่มกระบวนการ ขั้นตอน การพิสูจน์ต่อศาลว่ามีการจับกุมถูกต้องหรือไม่มีกระบวนการทำแผนแก้ไขฟื้นฟู ทั้งในชั้นอัยการ และศาล ซึ่งสามารถชะลอการฟ้องได้ ทั้งที่สถานการณ์การกระทำผิดของเด็กและเยาวชนมีความรุนแรงและซับซ้อนมากขึ้น (วิศิษฐ์ ชวนพิพัฒน์พงศ์, ๒๕๕๘) แต่เป็นที่น่าสนใจว่าร้อยละของการกระทำผิดซ้ำเพิ่มสูงขึ้น

จากสถานการณ์ดังกล่าว กระทรวงยุติธรรมได้มีการผลักดันโครงการป้องกันอาชญากรรมในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อลดอาชญากรรม ลดจำนวนผู้กระทำความผิด และผู้ตกเป็นเหยื่อ การพัฒนามาตรการฟื้นฟูและบำบัดผู้กระทำความผิดและผู้ตกเป็นเหยื่อ การพัฒนามาตรการฟื้นฟูและบำบัดผู้กระทำความผิด การส่งเสริมการศึกษา การสร้างอาชีพและฝึกฝนทักษะที่จำเป็นต่อการประกอบอาชีพให้ผู้ต้องขัง รวมถึงการร่วมมือกับภาคเอกชนในการสร้างอาชีพให้ผู้พ้นโทษ เช่น การรับผู้พ้นโทษเข้าทำงาน การรับซื้อสินค้าผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ที่ผลิตโดยผู้ต้องขัง ฯลฯ การดำเนินการดังกล่าวถือเป็นการเริ่มต้นที่ดี แต่หากพิจารณาถึงการสร้างอาชีพให้กับผู้พ้นโทษที่มีความยั่งยืนและให้ผู้พ้นโทษสามารถยืนหยัด เติบโต และแข่งขันได้ในวงจรเศรษฐกิจ อาจยังไม่เป็นระบบและมีประสิทธิภาพเพียงพอ เนื่องจากผู้พ้นโทษอาจมีทักษะ ฝีมือ ที่สามารถสร้างสินค้าหรือบริการที่มีคุณภาพได้ แต่ไม่สามารถเข้าถึงระบบตลาดหรือแข่งขันในวงจรเศรษฐกิจได้ เพราะขาดองค์ความรู้ ทักษะที่จำเป็นด้านการวางแผนธุรกิจ การวางแผนการตลาด การออกแบบสินค้าหรือบริการ การเข้าถึงแหล่งเงินทุน ระบบตลาดและความต้องการของผู้บริโภคที่เปลี่ยนแปลงไป ส่งผลต่อการสร้างอาชีพและการดำรงชีวิตและเป็นปัจจัยสำคัญในการที่จะทำให้ผู้พ้นโทษกลับไปกระทำความผิดซ้ำ ดังนั้น แนวคิดในการสร้างอาชีพให้กับผู้พ้นโทษย่อมต้องแปรเปลี่ยนไปเพื่อให้เท่าทันกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ในปัจจุบัน แนวคิดและรูปแบบองค์กรใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้น เพื่อดูแลและแก้ไขปัญหาสังคม เช่น ธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) เป็นการดำเนินธุรกิจที่ต้องทำธุรกิจและนำผลกำไรกลับคืนสู่สังคมเป็นหลัก เพื่อแก้ไขปัญหาทางสังคมให้แก่กลุ่มเป้าหมายที่ธุรกิจเหล่านั้นให้ความสนใจ โดยมีรูปแบบในการดำเนินธุรกิจหลายลักษณะ เช่น เป็นบริษัทที่ดำเนินธุรกิจเพื่อหากำไรกลับคืนมาแก้ไข้ปัญหาทางสังคมที่กำหนดเป็นเป้าประสงค์ขององค์กร หรือธุรกิจที่นำกลุ่มชายขอบหรือกลุ่มผู้ด้อยโอกาสมาร่วมในการดำเนินธุรกิจ ธุรกิจเพื่อสังคมจึงเป็นการเชื่อมโยงจุดแข็งที่สำคัญสองจุดแข็ง คือ การจัดการที่มีประสิทธิภาพของภาคธุรกิจเอกชน และการมีความมุ่งมั่นตั้งใจที่จะแก้ไขปัญหาของภาคสังคม เพื่อทำให้เกิดทางแก้ไข้ปัญหาผ่านรูปแบบธุรกิจที่มีนวัตกรรมและความยั่งยืน ซึ่งธุรกิจหรือการจัดตั้งองค์กรในลักษณะนี้เป็นที่แพร่หลายหลายประเทศ เช่น สหราชอาณาจักรหรือสหรัฐอเมริกา โดยบางธุรกิจได้จัดตั้งขึ้นโดยมุ่งเน้นที่จะให้โอกาสและช่วยเหลือกับคนด้อยโอกาส เช่น อดีตผู้ต้องขัง กลุ่มคนไร้บ้าน เป็นต้น สำหรับประเทศไทย มีแนวคิดของธุรกิจเพื่อสังคมในประเทศไทย ได้มีการริเริ่มและประสบความสำเร็จเป็นจำนวนมาก แต่ยังมีได้เคยถูกนำมาปรับใช้กับการสร้างอาชีพให้กับผู้พ้นโทษในประเทศไทย จึงควรทำการศึกษาวิจัย การนำแนวทางของธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) มาขับเคลื่อนการสร้างอาชีพให้ผู้พ้นโทษเพื่อลดปัญหาการกระทำผิดซ้ำ ผ่านรูปแบบธุรกิจที่มีความยั่งยืนเพื่อให้ผู้พ้นโทษมีรายได้ สามารถพึ่งพา

ตนเองได้อย่างยั่งยืน และอยู่ในสังคมได้อย่างภาคภูมิใจ อันนำมาซึ่งการป้องกันปัญหาการกลับมากระทำผิดซ้ำของผู้ต้องโทษได้อย่างเป็นระบบ

๑.๒ วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

๑.๒.๑ ศึกษาแนวคิด แนวทาง รูปแบบธุรกิจ (Business Model) ปัจจัยสู่ความสำเร็จ และแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) รวมทั้งปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) ในประเทศไทยและต่างประเทศ

๑.๒.๒ ศึกษาและวิเคราะห์แนวโน้มของผลิตภัณฑ์และบริการที่เหมาะสมกับธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) ในการสร้างอาชีพให้ผู้พ้นโทษในประเทศ

๑.๒.๓ นำเสนอรูปแบบของธุรกิจเพื่อสังคม พร้อมทั้งผลิตภัณฑ์และบริการที่เหมาะสมกับการสร้างอาชีพสำหรับผู้พ้นโทษ พร้อมแผนขับเคลื่อนการดำเนินงาน (Roadmap) ระยะสั้น (๑ - ๓ ปี) ในการจัดตั้งธุรกิจเพื่อสังคมเพื่อสร้างอาชีพของผู้พ้นโทษในประเทศไทย

๑.๓ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๓.๑ ข้อเสนอในการจัดตั้งธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) เพื่อสร้างอาชีพของผู้พ้นโทษในประเทศไทย

๑.๓.๒ รูปแบบของธุรกิจเพื่อสังคม พร้อมทั้งผลิตภัณฑ์และบริการที่เหมาะสมกับการสร้างอาชีพสำหรับผู้พ้นโทษ พร้อมแผนขับเคลื่อนการดำเนินงาน (Roadmap) ระยะสั้น (๑-๓ ปี) ในการจัดตั้งธุรกิจเพื่อสังคมเพื่อสร้างอาชีพของผู้พ้นโทษในประเทศไทย

๑.๔ นิยามศัพท์สำหรับการวิจัย

ธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) หมายถึง รูปแบบองค์กร หน่วยงาน กลุ่มวิสาหกิจ ชุมชน กลุ่มธุรกิจ หรือกิจการที่แสวงหากำไรหรือไม่แสวงหากำไร ทั้งจากภาครัฐ สังคม หรือเอกชนที่ดำเนินงานในเชิงธุรกิจที่มีเป้าหมายหลักเพื่อสร้างคุณค่าให้แก่สังคม (Social Impact) เช่น แก้ปัญหาและพัฒนาชุมชน สังคมหรือสิ่งแวดล้อม โดยไม่ได้มุ่งเพียงแต่การสร้างผลกำไร หรือความมั่งคั่งของเจ้าของและผู้ถือหุ้น แต่มองรูปแบบของกำไรเป็นสิ่งที่สร้างความยั่งยืนในการดำเนินกิจการ

การกระทำผิดซ้ำ (Recidivism) หมายถึง การที่ผู้ต้องขัง เด็กและเยาวชนที่ได้รับการปล่อยตัวจากศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนซึ่งเคยกระทำผิดและต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษจำคุกได้กระทำความผิดอีกในฐานความผิดเดียวกัน และการกระทำความผิดครั้งใหม่นั้นศาลพิพากษาให้จำคุกหรือควบคุมอีก

ผู้พ้นโทษ หมายถึง บุคคลที่พ้นจากสภาพการเป็นผู้ต้องขัง เด็กและเยาวชนที่ได้รับการปล่อยตัวจากศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน รวมถึงผู้ที่ถูกคุมประพฤติที่เกิดจากการพักการลงโทษหรือลดวันต้องโทษจำคุก

๑.๕ คำโครงการวิจัยในแต่ละบท

สำหรับโครงการวิจัยการนำแนวทางของธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) มาขับเคลื่อนการสร้างอาชีพให้ผู้พ้นโทษเพื่อลดปัญหาการกระทำผิดซ้ำมีคำโครงการวิจัยในแต่ละบทดังนี้

บทที่ ๑ ประกอบด้วยความสำคัญของปัญหา วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ และนิยามศัพท์

บทที่ ๒ แนวคิดธุรกิจเพื่อสังคม แนวทาง รูปแบบธุรกิจ (Business Model) กรณีศึกษา ปัจจัยสู่ความสำเร็จหรือแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) ปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินธุรกิจเพื่อสังคม รวมถึงรูปแบบผลิตภัณฑ์และบริการ เพื่อนำมาปรับใช้ในการจัดตั้งธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) โดยการศึกษาการดำเนินธุรกิจเพื่อสังคมที่ประสบความสำเร็จในประเทศไทย จำนวนไม่น้อยกว่า ๓ ธุรกิจ และการดำเนินธุรกิจเพื่อสังคมในต่างประเทศไม่น้อยกว่า ๔ ประเทศ

บทที่ ๓ แนวคิดเกี่ยวกับผู้พ้นโทษ แนวทางแก้ไขปัญหาผู้พ้นโทษ ธุรกิจเพื่อสังคมกับผู้พ้นโทษ

บทที่ ๔ แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมผู้บริโภค จริยธรรมทางธุรกิจ (Business Ethics) ทฤษฎีการกระทำด้วยเหตุผล (Theory of Reasoned Action: TRA) พฤติกรรมของผู้บริโภค (Customer's behavior)

บทที่ ๕ วิธีดำเนินการวิจัยเป็นการผสมผสานระหว่างเทคนิควิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ควบคู่กัน ร่วมกับเทคนิควิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้วิธีการสำรวจ (Survey Method) ความคิดเห็นของประชาชน

บทที่ ๖ ผลการศึกษา ประกอบด้วย ผลการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Results) ผลการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Results) ผลการวิเคราะห์ข้อมูล (Data Analytic Results) รวมไปถึงผลการวิเคราะห์หลักเกณฑ์และข้อพิจารณาที่เกี่ยวข้องกับการจ้างงานของผู้พ้นโทษของกลุ่มธุรกิจเพื่อสังคม (Data Analytic: Criteria Formulation)

บทที่ ๗ สรุปและข้อเสนอแนะ พร้อมแผนขับเคลื่อนการดำเนินงานระยะสั้น (๑-๓ ปี) ในการจัดตั้งธุรกิจเพื่อสังคมเพื่อสร้างอาชีพของผู้พ้นโทษในประเทศไทย

๑.๖ แผนการวิจัย

การดำเนินโครงการวิจัยการนำแนวทางของธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) มาขับเคลื่อนการสร้างอาชีพให้ผู้พ้นโทษเพื่อลดปัญหาการกระทำผิดซ้ำได้กำหนดแผนการดำเนินงาน ดังตารางที่ ๑.๒

ตารางที่ ๑.๒ แผนการดำเนินงาน

กิจกรรม	เดือน								
	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙
๑) จัดทำแผนการดำเนินงาน									
๒) ทบทวนวรรณกรรม ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ศึกษา วิเคราะห์เกี่ยวกับแนวคิด แนวทาง รูปแบบธุรกิจ (Business Model) ปัจจัยสู่ความสำเร็จหรือ แนวปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) ปัญหา และอุปสรรคของการดำเนินธุรกิจเพื่อสังคม รวมถึงรูปแบบผลิตภัณฑ์และบริการ เพื่อนำมา ปรับใช้ในการจัดตั้งธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) โดยการศึกษาการดำเนินธุรกิจเพื่อ สังคมที่ประสบความสำเร็จในประเทศไทย จำนวนไม่น้อยกว่า ๓ ธุรกิจ และการดำเนิน ธุรกิจเพื่อสังคมในต่างประเทศไม่น้อยกว่า ๔ ประเทศ									
๓) จัดทำร่างแบบสัมภาษณ์เชิงลึกและร่าง แบบสอบถามสำหรับประชาชน									
๔) สร้างร่างแบบสัมภาษณ์เชิงลึกและร่าง แบบสอบถามสำหรับประชาชนให้คณะกรรมการ วิจัยในมนุษย์พิจารณา									
๕) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และหรือการสนทนากลุ่ม ในประเด็นนโยบาย แนวทางการนำธุรกิจเพื่อสังคมปรับใช้ในการ สร้างอาชีพให้กับผู้พันโทอย่างยั่งยืนในประเทศไทย ปัจจัยสู่ความสำเร็จหรือแนวปฏิบัติที่ดี รวมถึงข้อเสนอเกี่ยวกับสินค้า บริการ หรือ นวัตกรรมที่เหมาะสมกับธุรกิจเพื่อสังคมใน ประเทศไทยจำนวน ๕ กลุ่ม ดังนี้ ๕.๑) กลุ่มผู้บริหาร เจ้าหน้าที่รัฐและ ผู้ปฏิบัติงานในหน่วยงานด้านพหุตินิสัยที่ เกี่ยวข้องกับการให้ความช่วยเหลือจำนวนไม่ น้อยกว่า ๓๐ คน ๕.๒) กลุ่มเป้าหมายที่ได้รับการช่วยเหลือ ได้แก่ ผู้ต้องขังที่พันโท เด็ก และเยาวชนที่ ได้รับการปล่อยตัว และผู้ที่เคยถูกคุมประพฤติ ไม่เกิน ๓ ปี ระหว่างปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๘-๒๕๖๑ จำนวนไม่น้อยกว่า ๔๕ คน									

ตารางที่ ๑.๒ แผนการดำเนินงาน (ต่อ)

กิจกรรม	เดือน								
	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙
๕.๓) ผู้ก่อตั้ง ผู้ประกอบการ เจ้าหน้าที่หรือผู้เกี่ยวข้องกับการดำเนินธุรกิจเพื่อสังคมทั้งในและหรือในต่างประเทศ จำนวนไม่น้อยกว่า ๔๐ คน ๕.๔) ครอบครัวหรือญาติ/ชุมชน จำนวนไม่น้อยกว่า ๑๕ คน ๕.๕) ประชาสังคม จำนวนไม่น้อยกว่า ๑๐ คน									
๖) การสำรวจความคิดเห็นของประชาชนต่อธุรกิจเพื่อสังคมที่ผลิตโดยผู้ต้องขังและผู้พ้นโทษ จำนวนผู้ตอบแบบสอบถามไม่น้อยกว่า ๑,๒๕๐ คน									
๗) จัดสัมมนาเพื่อวิพากษ์และเผยแพร่แผนการดำเนินงาน (Roadmap) (๑-๓ ปี) และข้อเสนอแนะ หรือแนวทางในการดำเนินการของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการนำแนวทางธุรกิจเพื่อสังคม/วิสาหกิจชุมชน (Social Enterprise) มาปรับใช้ในการสร้างอาชีพให้กับผู้พ้นโทษ จำนวนผู้เข้าร่วมประชุมไม่น้อยกว่า ๑๐๐ คน									
๘) จัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์ ซึ่งประกอบไปด้วย ผลการศึกษา แผนการดำเนินงาน (Roadmap) (๑-๓ ปี) และข้อเสนอแนะ หรือแนวทางในการดำเนินการของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการนำแนวทางธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) มาปรับใช้ในการสร้างอาชีพให้กับผู้พ้นโทษ									
๙) นำเสนอผลการศึกษาแนวคิด แนวทาง รูปแบบธุรกิจ (Business Model) กรณีศึกษา ปัจจัยสู่ความสำเร็จหรือแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) ปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินธุรกิจเพื่อสังคม รวมถึงรูปแบบหรือข้อเสนอแนะของธุรกิจเพื่อสังคมในการสร้างอาชีพสำหรับผู้พ้นโทษในประเทศไทยให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและนำเสนอผลการศึกษาต่าง ๆ ในเวทีต่างประเทศ									

บทที่ ๒

แนวคิดเกี่ยวกับธุรกิจเพื่อสังคม

บทนี้เป็นการนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับธุรกิจเพื่อสังคม ประกอบด้วยนิยามธุรกิจเพื่อสังคม การจำแนกประเภทของธุรกิจเพื่อสังคม ธุรกิจเพื่อสังคมในต่างประเทศ บทเรียนจากกรณีศึกษาธุรกิจเพื่อสังคมในต่างประเทศ ภาพรวมของธุรกิจเพื่อสังคมในประเทศไทย รูปแบบของธุรกิจเพื่อสังคมในประเทศไทย ประเภทของธุรกิจเพื่อสังคมในประเทศไทย กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจเพื่อสังคมในประเทศไทย กรณีศึกษาธุรกิจเพื่อสังคมในประเทศไทย ปัจจัยประสบความสำเร็จในการดำเนินงานธุรกิจเพื่อสังคม ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานธุรกิจเพื่อสังคม สรุปบทเรียนจากกรณีศึกษาในประเทศไทย แนวโน้มผลิตภัณฑ์และบริการ รายละเอียดดังปรากฏ

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับธุรกิจเพื่อสังคม

๒.๑.๑ นิยามธุรกิจเพื่อสังคม

ธุรกิจเพื่อสังคม (social enterprise) เป็นกิจการที่มีลักษณะหลากหลาย สามารถทำความเข้าใจได้หลายมุมมองหรือแนวทาง การกำหนดนิยามให้แก่ธุรกิจเพื่อสังคมจึงไม่เพียงแต่เป็นเรื่องที่ยาก แต่นิยามที่มีการกำหนดขึ้นยังแตกต่างกันไปตามความคิดและจารีตทางวัฒนธรรมหรือตามสภาพเงื่อนไขทางสังคมและเศรษฐกิจของแต่ละประเทศ จึงทำให้ยังไม่มีนิยามที่เป็นสากล หรือเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปในปัจจุบัน จนบางครั้งเกิดคำพูดที่ว่า การหาว่าสิ่งใดที่ไม่ใช่ธุรกิจเพื่อสังคมยังดูจะง่ายกว่าเสียอีก ปัจจุบันนักวิชาการยังคงพยายามที่จะหานิยามของธุรกิจเพื่อสังคม โดยการศึกษาแนวคิดจากหลากหลายสาขา เช่น การศึกษาที่มาของธุรกิจเพื่อสังคมจากแนวคิดทางธุรกิจ^๑ หรือแนวคิดทางสังคมวิทยา^๒ การหานิยามจึงเป็นการศึกษาที่มาหรือองค์ประกอบของธุรกิจเพื่อสังคมมากกว่าการเขียนคำนิยามอย่างเป็นทางการขึ้นมา นิยามที่ปรากฏส่วนใหญ่เป็นนิยามเฉพาะของแต่ละองค์กร ซึ่งมุ่งเน้นการแก้ปัญหาสังคมที่แตกต่างกันไป แม้ว่าบางประเทศจะมีการกำหนดนิยามทางการตามกฎหมายของธุรกิจเพื่อสังคม เช่น ประเทศไทยที่กำหนดนิยามของธุรกิจเพื่อสังคมไว้ใน

---

^๑ มีงานวิจัยจำนวนมากที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างธุรกิจธุรกิจเพื่อสังคม โดยเฉพาะแนวคิดในเรื่องความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรภาคธุรกิจ (Corporate Social Responsibility: CSR) แนวคิดส่วนหนึ่งมองว่า ธุรกิจเพื่อสังคมนั้นพัฒนาต่อยอดมาจาก CSR แต่เป็นการพัฒนาในลักษณะที่มุ่งเน้นการพัฒนาอย่างยั่งยืน ในขณะที่แนวคิดอีกด้านหนึ่งมองว่า ธุรกิจเพื่อสังคมกับ CSR นั้นแตกต่างกัน เนื่องจากธุรกิจเพื่อสังคมนำที่วัตถุประสงค์เพื่อสังคมเหนือสิ่งอื่นใด โดยกำไรส่วนใหญ่จะนำไปใช้เพื่อประโยชน์ทางสังคม ในขณะที่ CSR ยังคงมุ่งเน้นการแบ่งปันผลกำไรส่วนใหญ่ให้กับสมาชิกและผู้ถือหุ้นก่อน และกำไรส่วนหนึ่งนำมาใช้ในกิจกรรมเพื่อสังคมโดยเน้นการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีขององค์กร

^๒ โดยหลักเป็นแนวคิดที่มองว่า ธุรกิจเพื่อสังคมเกิดจากการรวมกลุ่มของสมาชิกในชุมชนระดับฐานรากเพื่อร่วมกันแก้ปัญหาในชุมชนของตน (bottom-up initiatives) เนื่องจากภาครัฐไม่สามารถแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพอย่างทั่วถึง และทันทั่วถึง

พระราชบัญญัติส่งเสริมธุรกิจเพื่อสังคม พ.ศ. ๒๕๖๒ แต่เป็นการกำหนดเฉพาะสำหรับประเทศไทย เท่านั้น และถึงแม้จะไม่มีนิยามไว้เลย ก็ไม่ได้หมายความว่าไม่มีธุรกิจเพื่อสังคมเกิดขึ้นในประเทศ นั้น ๆ เพราะการเป็นธุรกิจเพื่อสังคมไม่ได้ขึ้นอยู่กับนิยามว่ามีหรือไม่ แต่ความสำคัญอยู่ที่สิ่งที่กิจการ หรือองค์กรนั้น ๆ มีแนวทางการแก้ไขปัญหาสังคมหรือช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสได้อย่างไร ดังนั้น ก่อนจะพิจารณานิยามของธุรกิจเพื่อสังคม จำเป็นต้องทำความเข้าใจกิจการที่มีความหลากหลายนี้ เสียก่อน ทั้งในภาพกว้างของธุรกิจเพื่อสังคมโดยทั่วไป และธุรกิจเพื่อสังคมในประเทศไทย

นอกจากแนวคิดที่ว่าด้วยลักษณะพื้นฐานของธุรกิจเพื่อสังคมแล้ว สิ่งที่จะต้องคำนึงถึงด้วยคือ แนวคิดทางกฎหมาย เพราะแม้จะเป็นไปได้ที่ธุรกิจเพื่อสังคมในฐานะที่เป็น “วิสาหกิจ” หรือ “กิจการ” อย่างหนึ่งไม่จำเป็นต้องอาศัยรูปแบบทางกฎหมาย (legal form) ใด ๆ เลยก็ตามในการ ดำเนินกิจการ แต่กิจการประเภทนี้ ส่วนใหญ่ดำเนินการในสภาพแวดล้อมทางกฎหมายอย่างใดอย่าง หนึ่งของประเทศนั้น ๆ และบางประเทศ เช่น ประเทศไทย และสาธารณรัฐเกาหลีใต้ มีการกำหนด นิยามทางกฎหมายของธุรกิจเพื่อสังคมไว้โดยเฉพาะ ซึ่งเมื่อเป็นนิยามทางกฎหมาย ย่อมหมายถึงการ บังคับและผลตามกฎหมายตามมา การทำความเข้าใจประเด็นด้านกฎหมายจึงมีความจำเป็นควบคู่ไป กับการทำความเข้าใจลักษณะพื้นฐานของกิจการประเภทนี้ด้วย

๒.๑.๑.๑ ปัญหาการกำหนดนิยามธุรกิจเพื่อสังคม ยังเป็นข้อถกเถียงกันอย่าง กว้างขวาง โดยเฉพาะในประเทศตะวันตก ในเรื่องของกำหนัดความหมายของธุรกิจเพื่อสังคม ฝ่าย หนึ่งมองว่าไม่มีความจำเป็นที่จะเสียเวลาไปกับการหาความหมายดังกล่าว เนื่องจากธุรกิจเพื่อสังคม เป็นกิจการที่มีความหลากหลายและครอบคลุม ทั้บซ็อนภาคส่วนต่าง ๆ มากเสียจนไม่สามารถที่จะหา ความหมายที่ดีที่สุดความหมายเดียวได้ รวมทั้งธุรกิจเพื่อสังคมเป็นเรื่องของการลงมือปฏิบัติมากกว่า ปัญหาทางทฤษฎี การกำหนดความหมายที่แคบเกินไปจะเป็นการกีดกันการเติบโตของกิจการประเภท นี้ แต่หากกำหนดความหมายที่กว้างเกินไปก็อาจมีการตั้งธุรกิจเพื่อสังคมหลอก ๆ ขึ้นมาเพียงเพื่อ ต้องการจะได้รับสิทธิประโยชน์บางประการ เช่น สิทธิประโยชน์ทางภาษี เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ฝ่ายที่สนับสนุนให้มีการกำหนดนิยามของธุรกิจเพื่อสังคมให้ชัดเจน มองว่า ถึงแม้การกำหนดความหมายของธุรกิจเพื่อสังคมจะไม่ใช่ว่าทำได้ง่าย และในอดีตก็ได้มี ความพยายามในเรื่องนี้หลายต่อหลายครั้ง จนเหมือนว่าจะมุ่งเน้นแต่เรื่องการหาความหมายของธุรกิจ เพื่อสังคมจนมองข้ามเรื่องอื่น ๆ ไป แต่การมีความเข้าใจที่ชัดเจนตรงกันถึงความหมายและคุณค่าของ ธุรกิจเพื่อสังคมนั้น เป็นพื้นฐานที่สำคัญสำหรับการพัฒนากิจการประเภทนี้ โดยเฉพาะการพัฒนาทาง แนวคิดทฤษฎีของธุรกิจเพื่อสังคมโดยตรง^๓ เนื่องจากจะช่วยให้สามารถแยกความแตกต่างระหว่าง ธุรกิจเพื่อสังคมกับภาคส่วนอื่น ๆ ได้ เป็นการสร้างจุดขายที่เป็นอัตลักษณ์ของธุรกิจเพื่อสังคม และยังช่วยให้สามารถแยกได้ว่ากิจการใด “ไม่ใช่” ธุรกิจเพื่อสังคม เพื่อที่จะป้องกันกิจการอื่นมาเอา ผลประโยชน์จากธุรกิจเพื่อสังคมในกรณีที่มีผลประโยชน์เกี่ยวข้อง เช่น เรื่องการได้รับลดหย่อนทาง ภาษี เป็นต้น (Pearce, ๒๐๐๓: ๓๑) อย่างไรก็ตาม แม้ว่ากำหนัดความหมายที่ดีที่สุดของธุรกิจ เพื่อสังคมจะเป็นไปได้ยากยิ่ง แต่ก็ยังมีความจำเป็นที่จะต้องมีการกำหนดบางอย่างเพื่อกำหนดความเป็น ธุรกิจเพื่อสังคม ดังที่ Ridley-Duff และ Bull (๒๐๑๖: ๕๔) กล่าวไว้ ดังนี้

^๓ ปัจจุบันแนวคิดเรื่องวิสาหกิจเพื่อสังคมยังไม่สามารถพัฒนาไปในระดับของศาสตร์หรือกระบวนทัศน์ (paradigm) เช่น การพัฒนาทฤษฎีของตนเองโดยเฉพาะ แต่เป็นการศึกษาโดยมีพื้นฐานจากศาสตร์อื่นเป็นสำคัญ โดยเหตุผล สำคัญประการหนึ่งซึ่งขัดขวางการพัฒนาดังกล่าว คือ การยังไม่มีนิยามที่เป็นที่ยอมรับทั่วกันในระดับสากล

กฎหมายทุกฉบับที่นำมาใช้เพื่อควบคุมดูแลมาตรฐาน (kitemark) ทุกชนิดที่พัฒนาขึ้นเพื่อส่งเสริม และกลยุทธ์ทุกอย่างที่กำหนดขึ้นเพื่อสนับสนุนธุรกิจเพื่อสังคม ทั้งหมดจะต้องเกี่ยวข้องกับกฎเกณฑ์ที่จะมีอิทธิพลต่อความชอบธรรม (legitimacy) ที่ให้แก่บุคคลและองค์กร นิยามของธุรกิจเพื่อสังคมจึงมิใช่เรื่องของการใช้ความคิดอย่างเป็นนามธรรม หากแต่เป็นกระบวนการที่มีพลวัต ซึ่งปรากฏบนพื้นฐานประจำวันเมื่อประชาชนตัดสินใจว่าจะพัฒนาอัตลักษณ์ของตนและกำหนดกฎเกณฑ์สำหรับการสนับสนุนทางเศรษฐกิจอย่างไร และกฎเกณฑ์ไหนจะให้ความยืดหยุ่นและกฎเกณฑ์ไหนจะให้ความตายตัว

ดังนั้น แม้ขณะนี้ยังไม่มีนิยามวิสาหกิจที่เป็นที่ยอมรับทั่วไป แต่การระบุงค์ประกอบทางอัตลักษณ์ (defining characteristics) ของธุรกิจเพื่อสังคมก็จะช่วยให้เข้าใจลักษณะกว้าง ๆ ของกิจการประเภทนี้ได้ชัดเจนระดับหนึ่ง ดังนั้น ควรมีการสร้างความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับธุรกิจเพื่อสังคมเสียก่อน เพื่อจะทำให้เข้าใจ “นิยาม” หรือการระบุลักษณะเฉพาะด้านต่าง ๆ ของธุรกิจเพื่อสังคมเพิ่มมากขึ้น

ในช่วงไม่กี่ทศวรรษที่ผ่านมา มีความพยายามทางวิชาการจะทำความเข้าใจสภาพความหลากหลายของธุรกิจเพื่อสังคม แนวทางหนึ่งเป็นการอธิบายว่ากิจการประเภทนี้ปรากฏขึ้นได้อย่างไร ในแง่นี้เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปว่า ธุรกิจเพื่อสังคมเกิดจาก “ภาคที่สาม” (third sector) ซึ่งในสหรัฐอเมริกาเรียกว่า “ภาคที่ไม่แสวงหากำไร” (non-profit sector) ความคิดเรื่องภาคที่สามมาจากการมองระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่ว่าประกอบด้วย ๓ สาขาหลัก ได้แก่ ๑) ภาคธุรกิจหรือระบบตลาด หรือภาคเอกชนซึ่งมุ่งที่การแสวงหากำไร (private sector) ๒) ภาครัฐ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการให้บริการสาธารณะ (public sector) และ ๓) ภาคที่สาม ซึ่งเกี่ยวข้องกับการช่วยเหลือตนเอง (self-help) การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน (mutual) และการตอบสนองต่อเป้าประสงค์ทางสังคม (social purpose) (Pearce, ๒๐๐๓: ๒๔-๒๖) เน้นอนว่าภาคที่สาม คือ ส่วนที่มีใช้ภาคที่หนึ่งและภาคที่สอง แต่มีความคาบเกี่ยวอย่างสำคัญกับอีก ๒ ภาค โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับภาคที่หนึ่ง คือ ภาคธุรกิจ

นักวิชาการที่ทำความเข้าใจธุรกิจเพื่อสังคมโดยอาศัยตัวแบบ ๓ ภาค (three-sector model) ดังกล่าวนี้นี้อยู่หลายคน แต่ผู้ที่ได้รับการยอมรับและอ้างอิงอย่างมากคือ John Pearce ซึ่งความคิดเรื่องระบบเศรษฐกิจประกอบด้วย ๓ ภาค เป็นที่รับรู้และยอมรับกันมานานแล้ว แต่ Pearce ได้ทำให้ความคิดนี้ชัดเจนขึ้น โดยเฉพาะความเข้าใจเกี่ยวกับภาคที่สาม (Pearce, ๒๐๐๓: ๓๑) ดังนี้

...เกี่ยวข้องกับพลเมืองที่ดำเนินการเพื่อสนองตอบความจำเป็นของพวกเขาด้วยตนเอง และทำงานร่วมกันในลักษณะของการร่วมมือในการดำเนินการในลักษณะนั้น ภาคที่สามครอบคลุมระบบเศรษฐกิจครัวเรือนของครอบครัว และระบบเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการของเขตพื้นที่ใกล้เคียงครัวเรือนของตน ไปจนถึงสถาบันที่มีการกำหนดโครงสร้างอย่างเป็นทางการมากขึ้นของภาคอาสาสมัคร (voluntary sector) และสถาบันของระบบเศรษฐกิจเพื่อสังคม ภาคที่สามอยู่บนพื้นฐานของหลักการช่วยเหลือตนเองและการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การ

ให้การดูแลคนอื่น และการสนองตอบความจำเป็นทางสังคมมากกว่าจะสร้างผลกำไร
สูงสุด (ibid: ๒๖)

นอกจากนี้ ยังชี้ให้เห็นว่า ภายในภาคที่สามมีรูปแบบที่หลากหลาย เช่น วิชากิจชุมชน (community enterprise) บริษัททางสังคม (social firm) การค้าที่เป็นธรรม (fair trade) คือระบบการค้าที่สร้างความเป็นธรรมให้แก่ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย (ตั้งแต่ ผู้ผลิต ผู้จัดจำหน่าย ไปจนถึงผู้บริโภค) องค์กรเพื่อประโยชน์ร่วมกัน (mutual) เช่น สหกรณ์ เป็นต้น ภาคที่สามนี้จึงแบ่งย่อยลงไปได้อีกหลายประเภท ได้แก่ ระบบเศรษฐกิจครอบครัว (family economy) องค์กรอาสาสมัคร (voluntary organization) และธุรกิจเพื่อสังคม (social enterprise) ประเด็นสำคัญที่จะต้องทำความเข้าใจจึงอยู่ที่ว่า จะแยกธุรกิจเพื่อสังคมออกจากองค์กรอื่น ๆ ในภาคที่สาม (third-sector organizations: TSOs) ได้อย่างไร

ประเด็นนี้จะชัดเจนขึ้นเมื่อก้าวถึงประเภทต่าง ๆ ของธุรกิจเพื่อสังคมในลำดับถัดไป แต่ในขั้นนี้อาจจะบroadกว้าง ๆ ได้ว่า ลักษณะสำคัญที่แยกธุรกิจเพื่อสังคมออกจาก TSOs คือธุรกิจเพื่อสังคมอาศัยการประกอบการทางธุรกิจหรือการค้าเพื่อให้เลี้ยงตนเองได้ แต่นำผลกำไรไปสร้างประโยชน์หรือคุณค่าให้แก่สังคม ในขณะที่ TSOs ในลักษณะอื่นยังอาศัยการสนับสนุนจากภาครัฐหรือเงินบริจาคในการดำเนินงานเป็นสำคัญ (ในสหรัฐอเมริกาจึงเรียกภาคที่สามว่า “ภาคไม่แสวงหาผลกำไร” ดังได้กล่าวแล้ว) หรืออาจกล่าวได้ว่า ธุรกิจเพื่อสังคมก็คือ TSOs ที่อาศัยการประกอบการ (entrepreneurial TSOs) นั่นเอง ในแง่นี้เอง ธุรกิจเพื่อสังคมจริง ๆ แล้วก็มีใช้ปรากฏการณ์ใหม่ หากแต่ปรากฏแตกต่างไปจาก TSOs ดั้งเดิม (traditional TSOs) เพราะผลจากการพยายามปรับตัวเพื่อให้อยู่รอดในสภาวะที่ไม่อาจอาศัยทั้งการสนับสนุนจากรัฐและเงินบริจาคเป็นหลักได้อีกต่อไป (Nuchpam, ๒๐๑๖: ๑๒-๑๓)

ที่กล่าวมานี้เป็นแนวคิดหนึ่งในการทำความเข้าใจธุรกิจเพื่อสังคมเท่านั้น (แม้ว่าจะถือได้ว่าเป็นแนวคิดหลักเกี่ยวกับเรื่องนี้ก็ตาม) ยังมีแนวคิดอื่น ๆ อีก เช่น ความแตกต่างทางความคิดเกี่ยวกับภาคที่สามและธุรกิจเพื่อสังคมระหว่างสหรัฐอเมริกาและภาคพื้นยุโรป กล่าวคือ นักวิชาการสหรัฐมักมองภาคที่สามว่าเป็นภาคไม่แสวงหากำไร จึงอาจเรียกแนวทางนี้ว่า “แนวทางภาคไม่แสวงหากำไร” (non-profit approach) ซึ่งมีอิทธิพลต่อความคิดและความเข้าใจเกี่ยวกับธุรกิจเพื่อสังคมในประเทศนี้อย่างมาก ทำให้กลุ่มองค์กรที่อยู่ในภาคไม่แสวงหากำไรมีอยู่จำกัด ซึ่งมักเน้นไปที่องค์กรเพื่อการกุศล เช่น มูลนิธิ ส่งผลทำให้แนวคิดเกี่ยวกับธุรกิจเพื่อสังคมของสหรัฐอเมริกาจำกัดอยู่กับองค์กรที่เน้นเรื่องการไม่แสวงหากำไรเป็นเรื่องหลัก ขณะที่ในทวีปยุโรป แนวทางโดดเด่นคือ “แนวทางระบบเศรษฐกิจเพื่อสังคม หรือระบบเศรษฐกิจฐานราก” (social economy approach) แนวทางนี้ถือกำเนิดขึ้นในสาธารณรัฐฝรั่งเศส ซึ่งมีอิทธิพลอย่างมากต่อพัฒนาการของธุรกิจเพื่อสังคมทั้งในทวีปยุโรปและดินแดนอื่น ๆ รวมทั้งทวีปเอเชีย-แปซิฟิก ความแตกต่างที่สำคัญระหว่างแนวคิดของสหรัฐอเมริกาและยุโรปคือ กลุ่มองค์กรภาคที่สามของทางยุโรปมีความหลากหลายกว่า ส่งผลให้แนวคิดของธุรกิจเพื่อสังคมในยุโรปเปิดกว้างกว่า เช่น องค์กรประเภทสหกรณ์ ไม่ถือว่าอยู่ในกลุ่มภาคไม่แสวงหากำไรในสหรัฐอเมริกา ทำให้สหกรณ์อาจไม่สามารถเรียกว่าเป็นธุรกิจเพื่อสังคมได้อย่างชัดเจน ในทางกลับกัน สหกรณ์กลับเป็นกลุ่มองค์กรที่มีความเก่าแก่และสำคัญอย่างมากในภาคที่สามของยุโรป ซึ่งอาจเรียกได้ว่า ธุรกิจเพื่อสังคมในยุโรปช่วงแรกนั้น มีพัฒนาการมาจากกลุ่มสหกรณ์ก่อนกลุ่มอื่น ๆ เช่น กลุ่มองค์กรทางธุรกิจ

แนวคิดเรื่องภาคที่ไม่แสวงหากำไรมองว่า ธุรกิจเพื่อสังคมเป็นส่วนหนึ่งของภาคที่ไม่แสวงหากำไร โดยที่กิจการประเภทนี้แตกต่างจากองค์กรไม่แสวงหากำไรอื่น ๆ ตรงที่แสวงหารายได้เพื่อทดแทนการสนับสนุนด้านการเงินจากภาครัฐ และดำเนินกิจการเพื่อแก้ปัญหาสังคม (Poon, ๒๐๑๑) แม้ว่าแนวทางนี้จะยืนยันลักษณะเฉพาะของธุรกิจเพื่อสังคมโดยทั่วไป นั่นคือ การอาศัยการประกอบการเพื่อแสวงหารายได้ แต่ก็ถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่ามุ่งไปที่การแบ่งและมองภาคต่าง ๆ แบบลดหลั่นกันลงมา คือ ในบรรดา ๓ ภาคของระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่นั้น ภาคที่สามเป็นเพียง “ภาคที่เป็นทางเลือกระดับสองหรือระดับสาม เมื่อการแก้ไขปัญหาที่มาจากระบบตลาดและภาครัฐปรากฏว่าไม่เพียงพอ” (Laville, ๒๐๑๑: ๔)

แนวคิดระบบเศรษฐกิจเพื่อสังคมหรือระบบเศรษฐกิจฐานรากของทางฝั่งยุโรปมองว่าองค์กรในภาคนี้ “มีรากฐานอยู่ในจารีตที่มั่นคงเข้มแข็งและดำรงอยู่มายาวนาน องค์กรเพื่อประโยชน์ร่วมกันและสหกรณ์มีอยู่แทบทุกหนทุกแห่งมากกว่า ๑ ศตวรรษ และดำรงทางเศรษฐกิจที่อาศัยการรวมตัวเป็นสมาคมก็เพิ่มจำนวนมากขึ้นมาเป็นระยะเวลาอันยาวนานแล้ว” (Defourny, Hulgard & Pestoff, ๒๐๑๔: ๑๙) นั่นคือ ทั้ง TSOs และธุรกิจเพื่อสังคมมีคุณค่าและประวัติศาสตร์ของตนเอง ไม่ใช่เพียงส่วนเสริมภาครัฐและภาคเอกชน ในยุโรปนั้น รูปแบบธุรกิจเพื่อสังคมที่รู้จักกันในปัจจุบันปรากฏขึ้นครั้งแรกในปี ๑๙๙๐ ในภาคที่สามของสาธารณรัฐอิตาลี โดยเฉพาะในส่วนของรูปแบบสหกรณ์ การปรากฏของธุรกิจเพื่อสังคมครั้งนี้ มีลักษณะเป็นดาร์ใหม่ด้านการประกอบการ หรืออาจจะเรียกว่าเป็นการปรับตัวของสหกรณ์ในรูปแบบดั้งเดิม จึงเรียกกันว่า “สหกรณ์เพื่อสังคม” (social cooperative) หากมองจากแนวคิดนี้แล้ว ธุรกิจเพื่อสังคมจะประกอบด้วยองค์กรประเภทต่าง ๆ จากหลายภาคส่วน จึงมีลักษณะคาบเกี่ยวกับภาคต่าง ๆ ส่งผลให้เส้นแบ่งระหว่างกันไม่ชัดเจน (Dees, ๑๙๙๘)

การมีลักษณะคาบเกี่ยวดังกล่าว ทำให้บางครั้งธุรกิจเพื่อสังคมถูกมองว่าเป็น “องค์กรลูกผสม” (hybrid organization) ความเป็นลูกผสมนี้อาจแบ่งได้เป็น ๒ ลักษณะ โดยอธิบายจากแนวคิดเรื่องการสร้างรายได้ (earned income school of thoughts) กล่าวคือ การที่องค์กรไม่แสวงหากำไร เช่น มูลนิธิ สมาคม หรือ NGOs พยายามพึ่งพาเงินบริจาคน้อยลง และหาทางสร้างรายได้จากการค้าและบริการมากขึ้น องค์กรประเภทนี้ก็จะมีความลักษณะที่เรียกได้ว่า “องค์กรไม่แสวงหากำไรที่ประกอบการอย่างธุรกิจ” (entrepreneurial non-profit) อีกลักษณะหนึ่งคือ การมีองค์กรธุรกิจ เช่น บริษัทหรือห้างหุ้นส่วน ที่ไม่ได้มุ่งเพียงการสร้างผลกำไรสูงสุด แต่แบ่งปันกำไรส่วนหนึ่งเพื่อประโยชน์ของสังคมด้วย เรียกองค์กรประเภทนี้ว่า “ธุรกิจเพื่อสังคม” (social business) (จะขยายความต่อไปในหัวข้อประเภทของธุรกิจเพื่อสังคม)

ความเข้าใจพื้นฐานอีกด้านหนึ่งเกี่ยวกับธุรกิจเพื่อสังคม คือ เรื่อง “ผู้ประกอบการเพื่อสังคม” (social entrepreneur) บทบาทของผู้ประกอบการเพื่อสังคมถือว่ามีค่ามาก เพราะบุคคลเหล่านี้เป็นเสมือน “ตัวการเปลี่ยนแปลงทางสังคม” (social change agent) ความคิดเกี่ยวกับเรื่องนี้ช่วยให้เห็นความแตกต่างระหว่างธุรกิจเพื่อสังคมและเรื่องความรับผิดชอบต่อสังคมของบริษัทและผู้ประกอบการต่าง ๆ ซึ่งเรื่องนี้มีความสำคัญมาก โดยเฉพาะในประเทศไทยยังมีความเข้าใจผิดและความสับสนไม่สามารถแยกความแตกต่างระหว่างธุรกิจเพื่อสังคมและความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรธุรกิจ (CSR) ความแตกต่างสำคัญ คือ CSR ไม่ได้มีผู้ประกอบการเพื่อสังคม แต่เป็นเพียงนโยบายขององค์กรในเรื่องการดูแลสังคมเท่านั้น ไม่ได้มุ่งสร้างความเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นในสังคมเช่นเดียวกับผู้ประกอบการเพื่อสังคม ซึ่งถือเป็นส่วนสำคัญของแนวคิดธุรกิจเพื่อสังคม

ความคิดเรื่องผู้ประกอบการเพื่อสังคมยังเชื่อมโยงไปถึงความแตกต่างระหว่างผู้ประกอบการประเภทนี้และผู้ประกอบการโดยทั่วไป ความแตกต่างสำคัญ คือ ผู้ประกอบการเพื่อสังคมมีพันธกิจเพื่อสังคมเป็นหลัก แต่ก็ได้ละทิ้งวัตถุประสงค์ของการสร้างรายได้ เพราะหากองค์กรไม่สามารถสร้างรายได้ที่มั่นคงแล้ว ย่อมเป็นการยากที่จะสร้างประโยชน์ให้กับสังคมอย่างยั่งยืนได้ เพราะการพึ่งพาเงินบริจาค หรือเงินสนับสนุนจากภาครัฐ ไม่มีความมั่นคงและแน่นอน จึงเป็นเหตุผลให้องค์กรประเภทไม่แสวงหากำไรต้องล้มเลิกไปเป็นจำนวนมาก เพราะขาดรายได้ที่แน่นอน กล่าวอีกนัยหนึ่ง ผู้ประกอบการเพื่อสังคมมุ่งที่การสร้างผลกระทบทางสังคม (social impact) แม้ว่าการวัดผลกระทบทางสังคมจะกระทำได้ยากมากก็ตาม

โดยสรุปแล้ว จะเห็นได้ว่า แนวคิดเกี่ยวกับธุรกิจเพื่อสังคมมีความหลากหลายอย่างมาก ไม่เพียงที่มาของแนวคิดที่อธิบายจากมุมมองที่ต่างกันทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองแล้ว แต่แนวคิดที่พัฒนามาจากทางทวีปอเมริกาเหนือ ก็ยังมีความเข้าใจที่แตกต่างจากทางทวีปยุโรป ซึ่งทำให้แนวคิดเกี่ยวกับธุรกิจเพื่อสังคมยังไม่มีข้อยุติร่วมกัน และส่งผลให้เกิดความสับสนในเรื่องการทำความเข้าใจ และการคั่นหานิยามของธุรกิจเพื่อสังคมตามมานั่นเอง อย่างไรก็ตาม แม้การพัฒนาทางแนวคิดและทฤษฎีจะยังมีความซับซ้อน และหาข้อสรุปอันเป็นหนึ่งเดียวกันไม่ได้ แต่ในความเป็นจริงแล้ว การรวมกลุ่มกันของประชาชน จนเป็นรูปแบบองค์กรลักษณะต่าง ๆ โดยมีวัตถุประสงค์ร่วมกันที่จะแก้ปัญหาทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมนั้น เกิดขึ้นก่อนที่จะมีการพูดถึงคำว่า “ธุรกิจเพื่อสังคม” หรือ “social enterprise” กันอย่างกว้างขวางในปัจจุบันเสียอีก เพราะความสำคัญที่แท้จริงแล้วอยู่ที่คุณค่าทางสังคมซึ่งธุรกิจเพื่อสังคมได้ก่อให้เกิดขึ้น

๒.๑.๑.๒ นิยามตามกฎหมายของธุรกิจเพื่อสังคม

ธุรกิจเพื่อสังคมในประเทศไทยมีกฎหมายเฉพาะกำกับดูแลและสนับสนุน (แต่มีได้กำหนดรูปแบบทางกฎหมายเฉพาะสำหรับกิจการประเภทนี้) ความจำเป็นของการมีกรอบทางกฎหมายกำกับดูแลธุรกิจเพื่อสังคมยังเป็นเรื่องที่ถูกเถียงกันว่ามีความจำเป็นหรือไม่ อย่างไรก็ตาม แม้ว่าธุรกิจเพื่อสังคมจะมีแนวคิดและแนวปฏิบัติที่ยอมรับอยู่ทั่วไปแล้ว แต่การส่งเสริมกิจการด้านนี้ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น จะต้องอาศัยปัจจัยเกื้อหนุนบางอย่างด้วย (Galle, ๒๐๑๓) จากประสบการณ์ของประเทศในทวีปยุโรปและทวีปอเมริกาเหนือ ปัจจัยเกื้อหนุนสำคัญยิ่งประการหนึ่ง คือ การมีนโยบายสาธารณะ รวมทั้งการมีสภาพแวดล้อมทางกฎหมายที่เอื้อต่อการพัฒนาธุรกิจเพื่อสังคมในฐานะภาคหนึ่งของระบบเศรษฐกิจ ประเทศตะวันตกจำนวนมากจึงให้ความสำคัญกับการพัฒนาระบบกฎหมายที่เอื้อต่อการพัฒนากิจการด้านนี้ การพัฒนากฎหมายธุรกิจเพื่อสังคมจึงถือเป็นหนึ่งในเครื่องมือที่สำคัญและจำเป็นต่อการวางรากฐานและการเจริญเติบโตของธุรกิจเพื่อสังคมหลายประการ (การกำหนดนิยามทางกฎหมายเป็นสิ่งแรก ๆ ที่มีการดำเนินการทางกฎหมาย) ดังนี้

ประการแรก กฎหมายจะช่วยให้การกำหนดความหมายของธุรกิจเพื่อสังคมเกิดความชัดเจน เนื่องจากในทางปฏิบัติ คุณลักษณะทางกฎหมายของธุรกิจเพื่อสังคม (legal recognition/identity) จะช่วยให้นักลงทุนเพื่อสังคม (social investors) รู้ว่ากิจการใดเป็นธุรกิจเพื่อสังคม และมีหน้าที่ วัตถุประสงค์ และวิธีดำเนินการอย่างไร นอกจากนี้ ยังช่วยให้การวางนโยบายและแผนงานเฉพาะของธุรกิจเพื่อสังคมไม่เกิดความสับสน เป็นการป้องกันการนำสถานะความเป็นธุรกิจเพื่อสังคมไปใช้อย่างผิดวัตถุประสงค์ เช่น ในกรณีที่มีการสนับสนุนทางการเงินจากภาครัฐ (Lavišius, ๒๐๑๖: ๑๓๒, ๑๓๕)

ประการที่สอง กฎหมายที่มีอยู่เดิมนั้น ไม่สามารถรองรับการเติบโตของธุรกิจเพื่อสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตัวอย่างเช่น ในประเทศไทยบทบัญญัติว่าด้วยสมาคมและมูลนิธิตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มีข้อจำกัดซึ่งทำให้ไม่สามารถที่จะรองรับการดำเนินการทางธุรกิจได้อย่างเต็มที่ เนื่องจากกฎหมายดังกล่าวตราขึ้นเพื่อกิจกรรมที่เน้นการแสวงหาเงินบริจาค ไม่ใช่การหากำไรจากการค้าขายและการให้บริการ ในทางตรงกันข้าม บทบัญญัติว่าด้วยองค์กรธุรกิจของกฎหมายฉบับเดียวกันนี้ มุ่งเน้นการเพิ่มผลกำไรสูงสุดให้กับผู้ถือหุ้น ทำให้เกิดข้อจำกัดในการนำกำไรดังกล่าวคืนให้กับสังคม

ประการสุดท้าย โดยธรรมชาติและบทบาทของกฎหมายนั้น ควรจะมีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขหรือจัดทำขึ้นใหม่ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตลอดเวลา ธุรกิจเพื่อสังคมเป็นการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการทำธุรกิจจากการมุ่งหวังเพียงผลกำไรสูงสุดมาสู่ความใส่ใจสังคม ชุมชน และสิ่งแวดล้อมควบคู่กัน จึงจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนกฎหมายที่มีอยู่หรือตรากฎหมายใหม่เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป แม้บางครั้งการเปลี่ยนแปลงนั้นอาจเป็นเรื่องยากและหลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่ก็เป็นที่จำเป็นและมีคุณค่า เพื่อที่จะสามารถก้าวต่อไปข้างหน้าได้

แนวทางการพัฒนากฎหมายสำหรับธุรกิจเพื่อสังคมอาจแบ่งได้เป็น ๔ มาตรการสำคัญ (European Center for Not-for-Profit Law, ๒๐๑๒) ดังนี้

มาตรการแรก หลักเขตอำนาจ (jurisdiction) เป็นการกำหนดแนวคิดของธุรกิจเพื่อสังคมไว้ในระบบกฎหมายของประเทศนั้น ๆ เช่น การเพิ่มเติมหลักธุรกิจเพื่อสังคมไว้เป็นส่วนหนึ่งของกฎหมายเศรษฐศาสตร์สังคม (social economy) ซึ่งเป็นกฎหมายที่มีขอบเขตกว้างและเป็นเชิงนโยบายมากกว่าการลงรายละเอียดในลักษณะตัวบทกฎหมาย หรืออาจตรากฎหมายธุรกิจเพื่อสังคมขึ้นมาโดยเฉพาะเป็นเอกเทศจากกฎหมายอื่น ๆ ก็ได้ โดยมีักจะเป็นกฎหมายที่กำหนดรูปแบบองค์กรหรือสถานะทางกฎหมายของธุรกิจเพื่อสังคม

มาตรการที่สอง หลักคำนิยาม (definition) เป็นการกำหนดความหมายทางกฎหมายของธุรกิจเพื่อสังคมไว้ในตัวบทกฎหมายหรือระเบียบต่าง ๆ โดยในกลุ่มประชาคมยุโรปนั้น มี ๒๐ ประเทศจาก ๒๙ ประเทศที่ใช้มาตรการนี้ อย่างไรก็ตาม สหราชอาณาจักรเลือกที่จะไม่กำหนดคำนิยามทางกฎหมายไว้เหมือนประเทศอื่น เนื่องจากรัฐบาลไม่ต้องการจำกัดรูปแบบองค์กรของธุรกิจเพื่อสังคม แต่มองความเป็นธุรกิจเพื่อสังคมจากกิจกรรมและผลลัพธ์ทางสังคมที่เกิดขึ้น

มาตรการที่สาม หลักรูปแบบองค์กร (legal form) ที่ออกแบบมาสำหรับธุรกิจเพื่อสังคมโดยเฉพาะ โดยทั่วไปแล้ว ธุรกิจเพื่อสังคมสามารถใช้รูปแบบองค์กรใดก็ได้ในการดำเนินงาน ซึ่งรูปแบบองค์กรหลัก ได้แก่ รูปแบบองค์กรสำหรับกิจการที่ไม่แสวงหากำไร เช่น สมาคมและมูลนิธิ และรูปแบบองค์กรที่แสวงหาผลกำไรเป็นหลัก เช่น ห้างหุ้นส่วนและบริษัท อย่างไรก็ตาม เนื่องจากรูปแบบองค์กรที่มีอยู่ไม่สามารถรองรับลักษณะการเป็นองค์กรลูกผสม (hybrid nature) ของธุรกิจเพื่อสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้ในทวีปยุโรปและสหรัฐอเมริกาได้มีการพัฒนารูปแบบองค์กรพิเศษที่ออกแบบมาสำหรับธุรกิจเพื่อสังคมโดยเฉพาะอย่างกว้างขวาง โดยส่วนใหญ่พัฒนาต่อยอดมาจากต้นแบบของรูปแบบองค์กรดั้งเดิม เช่น รูปแบบสหกรณ์ หรือรูปแบบบริษัท

มาตรการสุดท้าย เป็นการกำหนดสถานะพิเศษทางกฎหมายของธุรกิจเพื่อสังคมโดยผ่านระบบการให้การรับรองสถานะ (certification scheme) กล่าวคือ กิจการใด ไม่ว่าจะดำเนินการโดยรูปแบบองค์กรใด หากต้องการสถานะความเป็นธุรกิจเพื่อสังคม เช่น การมีสถานะดังกล่าวอาจช่วยให้ได้ลดหย่อนทางภาษี ก็ต้องเข้าระบบทะเบียน และจะต้องผ่านระเบียบและเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดขึ้น

เช่น สหราชอาณาจักรมีหน่วยงานชื่อว่า Social Enterprise Mark ซึ่งจะให้การรับรอง (accreditation) แก่กิจการที่ผ่านเกณฑ์สถานะความเป็นธุรกิจเพื่อสังคม รวมถึงจะมีการตรวจสอบทุกปีเพื่อให้แน่ใจว่า กิจการดังกล่าวยังผ่านเกณฑ์อยู่ ตัวอย่างเกณฑ์ที่กำหนด เช่น ต้องมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือสังคม และ/หรือสิ่งแวดล้อม และรายได้มากกว่าร้อยละ ๕๐ ต้องมาจากการทำธุรกิจ และกำไรต่อปีมากกว่า ร้อยละ ๕๑ จะต้องอุทิศให้เป็นประโยชน์เพื่อเป้าประสงค์ด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

จะเห็นได้ว่ามีแนวทางการพัฒนากฎหมายสำหรับธุรกิจเพื่อสังคมหลากหลาย มาตรการ การพัฒนารูปแบบองค์กรสำหรับธุรกิจเพื่อสังคมโดยเฉพาะจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการ เติบโตของภาคธุรกิจเพื่อสังคมนี้ เพราะเป็นการกำหนดกฎหมายที่ชัดเจน ตอกย้ำอัตลักษณ์ และ ความสำคัญของธุรกิจเพื่อสังคมได้เป็นอย่างดี ทั้งยังเพิ่มความมีประสิทธิภาพในการนำไปใช้ดำเนินงาน ด้วย อย่างไรก็ดี การออกกฎหมายนั้นไม่ใช่เรื่องง่ายหรือเกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็ว แม้แต่ในประเทศ พัฒนาแล้วอย่างสหราชอาณาจักรและสหรัฐอเมริกาก็ต้องศึกษาวิจัยคุณผลดีและผลเสียของกฎหมาย ธุรกิจเพื่อสังคมนี้อยู่ตลอด รวมถึงค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจากการตรากฎหมายใหม่ด้วย นอกจากนี้ แต่ละ ประเทศย่อมมีบริบทแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองที่แตกต่างกัน การมีมาตรการที่ หลากหลายย่อมช่วยให้แต่ละประเทศสามารถปรับแนวทางที่เหมาะสมกับตนเองได้มากที่สุด

๒.๑.๑.๓ ตัวอย่างนิยามของธุรกิจเพื่อสังคม จากการพัฒนาความเข้าใจพื้นฐาน เกี่ยวกับธุรกิจเพื่อสังคมที่กล่าวมาแล้วข้างต้น จะเห็นว่าความหลากหลายของกิจการประเภทนี้ มักทำ ให้เกิดความเข้าใจที่แตกต่างกัน การมีนิยามที่สั้นกระชับและใช้ประโยชน์ได้อย่างแท้จริง ยากจะ เป็นไปได้ ที่สำคัญคือ นิยามเช่นนั้นอาจจะทำให้ลักษณะสำคัญของธุรกิจเพื่อสังคม คือ ความ หลากหลายสูญหายไป ทำให้บางประเทศเลือกที่จะไม่กำหนดนิยามทางกฎหมายของธุรกิจเพื่อสังคมไว้ และ มุ่งความสนใจไปที่การสร้างพื้นฐานทางความคิดและทฤษฎีแทน

ดังนั้น การระบุลักษณะเฉพาะที่ประกอบกันเป็นองค์ประกอบด้านอัตลักษณ์ (defining characteristics) ของธุรกิจเพื่อสังคม ซึ่งก็เหมือนกับเป็นการให้นิยามอย่างหนึ่งนั่นเอง การระบุองค์ประกอบด้านอัตลักษณ์ที่จะกล่าวถึงต่อไปนี้ เป็นการรวบรวมความคิดความเข้าใจพื้นฐาน เกี่ยวกับธุรกิจเพื่อสังคมโดยทั่วไปที่กล่าวแล้ว อย่างไรก็ดี ธุรกิจเพื่อสังคมในประเทศไทยมีนิยามตาม กฎหมาย ซึ่งจะกล่าวถึงในที่นี้ด้วย

Pearce (๒๐๐๓: ๓๑-๔๐) ระบุไว้อย่างชัดเจนว่า ลักษณะเฉพาะหรือองค์ประกอบ ด้านอัตลักษณ์ของธุรกิจเพื่อสังคมมี ๖ ประการ ได้แก่

- (๑) การมีวัตถุประสงค์เพื่อสังคม
- (๒) การบรรลู่วัตถุประสงค์โดยช่องทางธุรกิจ
- (๓) การไม่กระจายผลกำไรให้กับตัวบุคคล
- (๔) การให้ทรัพย์สินเป็นของชุมชน
- (๕) การบริหารจัดการโดยหลักประชาธิปไตย
- (๖) การเป็นองค์กรอิสระที่ชุมชนสามารถตรวจสอบได้

องค์ประกอบด้านอัตลักษณ์ที่กล่าวนี้ คือ ลักษณะพื้นฐานที่เป็นส่วนสำคัญของธุรกิจ เพื่อสังคมโดยทั่วไปที่ให้เห็นแล้วนั่นเอง อย่างไรก็ตาม ยังมีการระบุลักษณะเฉพาะของกิจการประเภท นี้ ที่เป็นการขยายมุมมองออกไปให้ชัดเจนยิ่งขึ้น คือ การระบุลักษณะเฉพาะโดย European Research Network (EMES) ซึ่งแบ่งองค์ประกอบของธุรกิจเพื่อสังคมออกเป็น ๒ ส่วนหลัก ได้แก่ ด้านสังคม และ ด้านธุรกิจ ดังนี้ (Defourny, Hulgard & Pestoff, ๒๐๑๔)

ด้านสังคม มี ๕ องค์ประกอบ คือ

- (๑) ความมุ่งหมายเด่นชัดที่จะเอื้อประโยชน์ต่อสังคม
- (๒) เป็นดาร์ที่เกิดจากบุคคลกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง
- (๓) อำนาจในการตัดสินใจมีได้อยู่บนพื้นฐานของการเป็นเจ้าของเงินทุน
- (๔) มีลักษณะของมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับบุคคลที่ได้รับผลกระทบจาก

กิจกรรมและ

- (๕) การกระจายผลกำไรอย่างจำกัด

ด้านธุรกิจ มี ๔ องค์ประกอบ ได้แก่

- (๑) เป็นกิจกรรมที่ดำเนินการอย่างต่อเนื่องในการผลิตสินค้าและ/หรือบริการ
- (๒) มีความเป็นตัวของตัวเองในระดับสูง
- (๓) มีความเสี่ยงทางเศรษฐกิจระดับสำคัญ และ
- (๔) เป็นงานที่มีการจ่ายค่าจ้างบ้าง โดยไม่เน้นที่การใช้อาสาสมัครเพียง

อย่างเดียว

ในส่วนของประเทศไทยนั้น สำนักงานเสริมสร้างวิสาหกิจเพื่อสังคมแห่งชาติ (๒๕๕๓) ได้กำหนดแผนแม่บทสร้างเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม พ.ศ. ๒๕๕๓-๒๕๕๗ โดยให้คำนิยามธุรกิจเพื่อสังคมว่าเป็น “กิจการที่มีรายรับจากการขาย การผลิตสินค้า และ/หรือการให้บริการที่ถูกต้องตั้งขึ้นมาเพื่อเป้าหมายอย่างชัดเจนตั้งแต่แรกเริ่ม หรือมีการกำหนดเพิ่มเติม หรือปรับเปลี่ยนเป้าหมายในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชน สังคม และ/หรือสิ่งแวดล้อมเป็นหลัก โดยไม่ได้มีเป้าหมายในการสร้างกำไรสูงสุดต่อผู้ถือหุ้นและเจ้าของเท่านั้น”^๔

นอกจากนี้ นิยามที่กำหนดโดยหน่วยงานนี้ยังระบุลักษณะพิเศษ ๖ ประการของธุรกิจเพื่อสังคม ได้แก่

- (๑) กระบวนการผลิต การดำเนินการ รวมถึงผลิตภัณฑ์หรือบริการ ไม่ก่อให้เกิดผลเสียต่อเนื่องในระยะยาวต่อสังคม สุขภาวะ และสิ่งแวดล้อม
- (๒) มีการกำกับดูแลกิจการที่ดี
- (๓) มีศักยภาพที่จะมีความยั่งยืนทางการเงินได้ด้วยตนเอง
- (๔) มีผลกำไรส่วนใหญ่ถูกนำไปเพื่อการลงทุนกลับไปใช้ในการขยายผลเพื่อการบรรลุเป้าหมายดังกล่าว หรือคืนผลประโยชน์แก่สังคมหรือผู้ใช้บริการ
- (๕) สามารถมีรูปแบบองค์กรที่หลากหลาย และ
- (๖) มีการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้

ต่อมาใน พ.ศ. ๒๕๕๘ สำนักเลขาธิการสภาปฏิรูปแห่งชาติได้จัดทำ “ร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม” ซึ่งนอกจากจะปรับคุณลักษณะสำคัญของธุรกิจเพื่อสังคมตามที่กำหนดไว้เดิมในแผนแม่บทสร้างเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม พ.ศ. ๒๕๕๓-๒๕๕๗ แล้วพร้อมเปลี่ยนชื่อเรียกกิจการประเภทนี้จาก “กิจการเพื่อสังคม” เป็น “วิสาหกิจเพื่อสังคม” ด้วย

---

^๔ ในรายงานฉบับนี้ใช้คำว่า “ธุรกิจเพื่อสังคม” เพื่อแทนคำว่า “social enterprise” อย่างไรก็ตาม ในประเทศไทยมีการใช้คำที่หลากหลาย เช่น กิจการเพื่อสังคม หรือวิสาหกิจเพื่อสังคม ปัจจุบัน คำว่า “วิสาหกิจเพื่อสังคม” เป็นคำทางการที่ปรากฏในพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม ในบทที่ ๒ เรื่องแนวคิดนั้น จะมีการอธิบายว่า social business เป็นรูปแบบหนึ่งของ social enterprise ดังนั้น ในรายงานฉบับนี้จะใช้คำว่า “ธุรกิจเพื่อสังคมที่ใช้วิธีการทางธุรกิจ” แทนคำว่า social business เพื่อป้องกันความหมายที่ทับซ้อนกัน

ร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้ได้ผ่านความเห็นชอบโดยสภานิติบัญญัติแห่งชาติและประกาศใช้เมื่อวันที่ ๑๙ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๒ มาตรา ๓ ของพระราชบัญญัติให้นิยามของธุรกิจเพื่อสังคม ดังนี้

วิสาหกิจเพื่อสังคม หมายความว่า บริษัท ห้างหุ้นส่วนนิติบุคคล หรือนิติบุคคลอื่น ที่ตั้งขึ้นตามกฎหมายไทย ซึ่งดำเนินกิจการเกี่ยวกับการผลิต การจำหน่ายสินค้า หรือการบริการ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสังคมเป็นเป้าหมายหลักของกิจการ และได้รับการจดทะเบียนตามพระราชบัญญัตินี้

นอกจากนี้ มาตรา ๕ กำหนดด้วยว่า “กิจการที่จะจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคมตามพระราชบัญญัตินี้ ต้องมีวัตถุประสงค์เพื่อสังคมเป็นเป้าหมายหลักของกิจการ และต้องมีลักษณะ” ดังต่อไปนี้

(๑) มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อส่งเสริมการจ้างงานแก่บุคคลผู้สมควรได้รับการส่งเสริมเป็นพิเศษ การแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาชุมชน สังคม หรือสิ่งแวดล้อม หรือเพื่อประโยชน์ส่วนรวมอื่นหรือคืนประโยชน์ให้แก่สังคมตามที่รัฐมนตรีประกาศกำหนด

(๒) มีรายได้ไม่น้อยกว่าร้อยละห้าสิบมาจากการจำหน่ายสินค้าหรือการบริการ เว้นแต่กิจการที่ไม่ประสงค์จะแบ่งปันกำไรให้แก่ผู้ถือหุ้นส่วนหรือผู้ถือหุ้นอาจมีรายได้น้อยกว่าร้อยละห้าสิบมาจากการจำหน่ายสินค้าหรือการบริการ

(๓) นำผลกำไรไม่น้อยกว่าร้อยละเจ็ดสิบไปใช้เพื่อวัตถุประสงค์ตาม (๑) และแบ่งปันกำไรให้แก่ผู้เป็นเจ้าของกิจการหรือผู้ถือหุ้นได้ไม่เกินร้อยละสามสิบของผลกำไรทั้งหมด โดยให้ถือว่าการลงทุนในกิจการของตนเองซึ่งมีกระบวนการผลิตหรือการบริการที่มีลักษณะตาม (๑) หรือการขยายกิจการเพื่อวัตถุประสงค์ตาม (๑) ตามเงื่อนไขที่คณะกรรมการประกาศกำหนดเป็นการนำผลกำไรไปใช้เพื่อสังคม

(๔) มีการกำกับดูแลกิจการที่ดี

(๕) ไม่เคยถูกเพิกถอนการจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคม เว้นแต่พ้นกำหนดสองปีนับถึงวันยื่นคำขอจดทะเบียนเพื่อขอรับการส่งเสริมหรือสนับสนุนตามพระราชบัญญัตินี้

(๖) ไม่มีหุ้นส่วน กรรมการหรือผู้มีอำนาจจัดการแทนนิติบุคคล หรือผู้ถือหุ้น ซึ่งถือหุ้นตั้งแต่ร้อยละยี่สิบห้าขึ้นไป ซึ่งเคยเป็นหุ้นส่วน กรรมการหรือผู้มีอำนาจจัดการแทนนิติบุคคล หรือ ผู้ถือหุ้นตั้งแต่ร้อยละยี่สิบห้าขึ้นไป ในกิจการที่เคยถูกเพิกถอนการจดทะเบียนตาม (๕) เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าตนมิได้มีส่วนร่วมหรือรู้เห็นกับการกระทำของนิติบุคคลที่เป็นเหตุให้ถูกเพิกถอนการจดทะเบียน

การคำนวณกำไรและการแบ่งปันกำไรตาม (๓) และการกำกับดูแลกิจการที่ดีตาม (๔) ให้เป็นไปตามที่คณะกรรมการประกาศกำหนด”

จะเห็นได้ว่า การกำหนดนิยามหรือลักษณะเฉพาะของธุรกิจเพื่อสังคมทั้งหลายนั้น พยายามที่จะสะท้อนธรรมชาติและแนวคิดของธุรกิจเพื่อสังคมมากที่สุด อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันแนวคิดของธุรกิจเพื่อสังคม โดยเฉพาะในเรื่องของความหมายของธุรกิจเพื่อสังคมนั้น ยังไม่มีนิยามที่เป็นที่ยอมรับในระดับสากล แต่แม้ว่าจะไม่มีนิยามดังกล่าวนี้ ก็ไม่ได้ทำให้ความสำคัญและบทบาทของธุรกิจเพื่อสังคมนั้นลดน้อยลงแต่อย่างใด ซึ่งนักวิชาการส่วนใหญ่มองว่า หากวันหนึ่งสามารถที่จะมีนิยามที่เป็นสากลของธุรกิจเพื่อสังคมได้ ก็จะช่วยให้การเติบโตของภาคส่วนนี้พัฒนาอย่างยั่งยืนได้

๒.๑.๒ การจำแนกประเภทของธุรกิจเพื่อสังคม

การศึกษาเกี่ยวกับประเภทของธุรกิจเพื่อสังคมก็เป็นความพยายามหนึ่งของนักวิชาการที่จะทำความเข้าใจว่าธุรกิจเพื่อสังคมนั้นหมายถึงอะไร การศึกษาวิจัยเพื่อจำแนกประเภทของธุรกิจเพื่อสังคมนั้น ช่วยทำให้อัตลักษณ์และศักยภาพของกิจการประเภทนี้มีความโดดเด่นและชัดเจนขึ้น เป็นประโยชน์ทั้งในระดับโครงสร้างทางนโยบายและกฎหมาย และระดับประชาชนด้วย นอกจากนี้ยังให้สามารถเข้าใจความแตกต่างระหว่างธุรกิจเพื่อสังคมกับองค์กรประเภทอื่น ๆ ได้

Defourny และ Nyssens (๒๐๑๗) ได้ศึกษาและเสนอวิธีการจำแนกประเภทของธุรกิจเพื่อสังคมออกได้เป็น ๔ รูปแบบ เรียกว่า “ต้นแบบสากลของรูปแบบธุรกิจเพื่อสังคม” (International Typology of Social Enterprise Models) ซึ่งสะท้อนความเป็นองค์กรลูกผสมของธุรกิจเพื่อสังคมได้เป็นอย่างดี รูปแบบสากลของธุรกิจเพื่อสังคมตามแนวคิดดังกล่าว มีรายละเอียด ดังนี้

๒.๑.๒.๑ รูปแบบองค์กรไม่แสวงหากำไรที่ประกอบการอย่างธุรกิจ (The Entrepreneurial Non-Profit Model: ENP) รูปแบบดังกล่าวมาจากรากฐานความคิดที่ว่า แต่เดิมนั้นองค์กรประเภทไม่แสวงหากำไร เช่น มูลนิธิ สมาคม และองค์กรพัฒนาเอกชน (Non-governmental organizations- NGOs) มีรายได้หลักมาจากการพึ่งพาเงินบริจาคและเงินสนับสนุนจากภาครัฐเป็นสำคัญ แต่เมื่อแนวคิดของรัฐสวัสดิการ (welfare state) มีการเปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือ รัฐผู้ซึ่งมีหน้าที่ต้องจัดหาสินค้าสาธารณะ (public goods) และช่วยเหลือประชาชนที่เดือดร้อน เมื่อรัฐไม่สามารถทำหน้าที่ได้อย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ กลุ่มองค์กรไม่แสวงหากำไรที่มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อแก้ปัญหาสังคมต่าง ๆ จึงเข้ามาทำหน้าที่สนับสนุนและเติมเต็มส่วนที่ยังขาดแคลนและเป็นปัญหา และมีข้อดีคือ องค์กรเหล่านี้เข้าใจปัญหาของประชาชนที่ควรได้รับความช่วยเหลือได้ดีกว่า และยังสามารถเข้าถึงและแก้ปัญหาได้อย่างรวดเร็ว รัฐจึงให้การช่วยเหลือองค์กรเหล่านี้ในรูปแบบของเงินอุดหนุน ซึ่งเป็นเสมือนผู้ทำหน้าที่แทนรัฐ (Weisbro, ๑๙๗๕) อย่างไรก็ตาม ข้อจำกัดสำคัญที่เกิดขึ้นคือ รัฐไม่สามารถอุดหนุนเงินให้กับองค์กรเหล่านี้ได้จำนวนมากและอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ เมื่อเงินอุดหนุนดังกล่าวเป็นภาษีของประชาชน การนำไปใช้จ่ายจำเป็นต้องมีเหตุผลรองรับ จึงทำให้เกิดคำถามว่า เงินที่จะสนับสนุนควรให้กับองค์กรใด เพื่อช่วยเหลือผู้ใด เป็นจำนวนเท่าใด และนานเพียงไร (Riley, ๒๐๐๗: ๕๑-๕๒) เพราะแน่นอนว่า ปัญหาสังคมนั้นมีจำนวนมาก องค์กรไม่แสวงหากำไรแต่ละองค์กรไม่ได้มุ่งแก้ปัญหาเดียวกัน ภาครัฐจึงต้องพิจารณาว่า ปัญหาใดควรได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน

เมื่อภาครัฐไม่สามารถรับประกันได้ว่าจะมีเงินสนับสนุนให้องค์กรไม่แสวงหากำไรได้ ทุกองค์กรอย่างต่อเนื่อง จึงทำให้องค์กรเหล่านี้ต้องมีการปรับตัวเองเพื่ออยู่รอด โดยเฉพาะการหาแหล่งรายได้ทางอื่น ๆ ที่นอกเหนือจากเงินบริจาคและเงินอุดหนุนจากภาครัฐ จึงมีการนำแนวทางการหารายได้แบบธุรกิจมาปรับใช้ในองค์กรไม่แสวงหากำไร ตามแนวคิดที่เรียกว่า “earned income” หรือการหารายได้ซึ่งมาจากการค้าขาย เน้นการพึ่งพาตลาด (market reliance) ซึ่งเป็นแนวคิดในทางธุรกิจ มากกว่าการพึ่งพาความสัมพันธ์ในเชิงการกุศลสาธารณะ (philanthropic relationships) (Dees, ๑๙๙๖; Defourny & Nyssens, ๒๐๑๒: ๗-๘) องค์กรไม่แสวงหากำไรจึงพยายามนำแผนยุทธศาสตร์ทางธุรกิจมาใช้ในการประกอบกิจกรรมของตน

วิธีการทางธุรกิจที่นำมาปรับใช้ในองค์กรไม่แสวงหากำไรตามรูปแบบ ENP นั้นมีหลายรูปแบบ (Defourny & Nyssens, ๒๐๑๗: ๒๔๘๑) เช่น มูลนิธิที่หารายได้จากการขายสินค้าและ

บริการ ซึ่งรายได้ที่ทำได้จะนำกลับไปใช้ในมูลนิธินั้นทั้งหมด โดยปกติแล้ว รายได้ของมูลนิธิในลักษณะนี้ ไม่สามารถสร้างเป็นรายได้หลัก สาเหตุประการหนึ่งเนื่องจากกฎหมายก่อตั้งมูลนิธิไม่ได้เปิดช่องให้มูลนิธิสามารถค้าขายหวังกำไรได้อย่างองค์กรธุรกิจทั่วไป เพราะมูลนิธิจัดตั้งขึ้นด้วยวัตถุประสงค์ด้านการทำสาธารณประโยชน์เป็นสำคัญ นอกจากนี้ องค์กรไม่แสวงหากำไรประเภทมูลนิธินั้น มักได้รับสิทธิประโยชน์ทางภาษีหลายประการ โดยเฉพาะการยกเว้นภาษีเงินได้ ทำให้กฎหมายไม่ได้ออกแบบมาเพื่ออำนวยความสะดวกให้มูลนิธิในเรื่องการค้าขายหากำไร ดังนั้น การหารายได้ของมูลนิธิด้วยวิธีการดังกล่าวจึงยังมีข้อจำกัดอยู่ แต่ถือได้ว่าเป็นวิธีการสร้างรายได้ที่ไม่ซับซ้อน และทำให้ผู้สนับสนุนหรือผู้บริจาคมั่นใจได้ว่า เงินรายได้ทั้งหมดจากการขายสินค้าและบริการ เป็นไปเพื่อวัตถุประสงค์ที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม

แนวทางธุรกิจอีกวิธีการหนึ่งที่องค์กรไม่แสวงหากำไรนำมาใช้ในการหารายได้ ได้แก่ การจัดตั้งองค์กรแยกออกมาจากองค์กรไม่แสวงหากำไร เพื่อทำกิจกรรมทางธุรกิจโดยเฉพาะ เช่น มูลนิธิมีการจัดตั้งบริษัทจำกัดขึ้น เพื่อทำหน้าที่ในการหารายได้ให้แก่มูลนิธิโดยเฉพาะ โดยเงินรายได้และกำไรของบริษัทจะนำกลับไปใช้ในมูลนิธิเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมทั้งหมด วิธีการนี้จะช่วยแก้ปัญหาเรื่องข้อจำกัดทางกฎหมาย ซึ่งมักไม่อนุญาตให้มูลนิธิแสวงหากำไรได้ แต่การจัดตั้งเป็นองค์กรธุรกิจ โดยเฉพาะบริษัทจำกัด จะช่วยให้การดำเนินการทางธุรกิจเกิดความคล่องตัวสามารถแข่งขันในตลาดเสรีได้เช่นเดียวกับองค์กรธุรกิจโดยทั่วไป หากบริษัทสามารถสร้างรายได้และกำไรได้มากเท่าไร มูลนิธิก็ย่อมได้ประโยชน์มากเท่านั้น และเมื่อมูลนิธิมีเงินรายได้ที่มั่นคง ก็ยังสามารถนำไปช่วยแก้ปัญหาสังคมตามที่กำหนดไว้ในวัตถุประสงค์ของมูลนิธิได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ภาครัฐเองก็สามารถลดเงินช่วยเหลือที่จะให้แก่องค์กรไม่แสวงหากำไรเหล่านี้ อย่างไรก็ตาม วิธีการดังกล่าวก็ยังมีข้อจำกัดอยู่ กล่าวคือ การจัดตั้งและบริหารงานองค์กรธุรกิจมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องจำนวนมาก ทำให้เป็นการเพิ่มภาระของมูลนิธิ เช่น การจัดประชุมผู้ถือหุ้น การกำหนดข้อบังคับของบริษัท การแต่งตั้งกรรมการ ซึ่งจำเป็นต้องมีผู้ที่เชี่ยวชาญและมีประสบการณ์ในการบริหารงาน บุคลากรขององค์กรไม่แสวงหากำไรมักจะขาดความชำนาญในเรื่องทางธุรกิจ และที่สำคัญยิ่งอีกประการคือ การสื่อสารกับผู้สนับสนุนหรือผู้บริจาค เพราะมักจะทำให้เกิดความคลางแคลงใจและความไม่มั่นใจว่าบริษัทจะนำเงินกำไรที่ได้จากธุรกิจกลับมาลงทุนในมูลนิธิจริงหรือไม่ เพราะอาจเกิดปัญหาที่ธุรกิจเพื่อสังคมเสี่ยงที่จะปฏิบัติตามวัตถุประสงค์เพื่อสังคมที่กำหนดไว้ได้ (mission drift) (Cornforth, ๒๐๑๔)

โดยสรุปแล้ว อาจกล่าวได้ว่า องค์กรไม่แสวงหากำไร ที่ไม่มีการปรับตัวและยังคงพึ่งพาเงินบริจาคและเงินช่วยเหลือจากภาครัฐเป็นสำคัญ จะไม่ถือว่าเป็นธุรกิจเพื่อสังคม ในขณะที่องค์กรไม่แสวงหากำไรที่พยายามหาทางลดการพึ่งพาเงินบริจาคและเงินช่วยเหลือจากภาครัฐ ด้วยวิธีการทางธุรกิจในลักษณะต่าง ๆ ย่อมถือว่าเป็นธุรกิจเพื่อสังคม ตามรูปแบบที่เรียกว่า ENP อย่างไรก็ตาม วิธีการทางธุรกิจนั้นมีหลายรูปแบบ แต่ไม่ว่าจะใช้วิธีการใด สิ่งที่สำคัญที่สุดคือ การสร้างความเชื่อมั่นและความมั่นใจให้แก่ผู้บริจาคและสังคมได้ว่า รายได้ที่ทำได้นั้น จะถูกนำมาใช้กับประโยชน์ทางสังคมอย่างแท้จริง

ในประเทศไทย ตัวอย่างองค์กรไม่แสวงหากำไรที่พัฒนากิจการด้านธุรกิจของตนขึ้นคือ ดอยตุง ซึ่งดำเนินการกิจการในฐานะองค์กรในเครือของมูลนิธิแม่ฟ้าหลวง ในพระบรมราชูปถัมภ์ องค์กรนี้ตั้งชื่อตามชื่อดอยอันเป็นที่มาของมูลนิธิแม่ฟ้าหลวง คือ เป็นส่วนหนึ่งของโครงการพัฒนา

คอยตุง ซึ่งดำเนินงานภายใต้มูลนิธิแม่ฟ้าหลวง ฯ โครงการนี้จัดตั้งขึ้นใน พ.ศ. ๒๕๓๓ เพื่อจัดการปัญหาสุขภาพและชีวิตความเป็นอยู่ของชาวไทยภูเขาในเขตพื้นที่คอยตุง จากนั้นในช่วงทศวรรษ ๒๕๔๐ มูลนิธิได้พัฒนาให้ผลิตภัณฑ์ด้านการเกษตรและเครื่องหัตถกรรมของประชากรกลุ่มนี้มีมูลค่าทางการค้าขึ้น ก่อนจะพัฒนาขึ้นเป็น “คอยตุง” ซึ่งปัจจุบันเปิดร้านค้าและร้านกาแฟจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นของชาวไทยภูเขาอย่างกว้างขวางในศูนย์การค้าต่าง ๆ และช่องทางอื่น ๆ

๒.๑.๒.๒ รูปแบบสหกรณ์เพื่อสังคม (The Social Cooperative Model: SC)

สหกรณ์เป็นรูปแบบองค์กรที่เกิดจากการรวมกลุ่มของคนซึ่งมีจุดหมายและผลประโยชน์ร่วมกัน (mutual interest) ในขณะที่รูปแบบสหกรณ์เพื่อสังคม หรือ SC เป็นการปรับตัวและพัฒนาจากการรวมกลุ่มเพื่อสร้างผลประโยชน์ให้กับกลุ่มของตนเองเป็นหลัก เปลี่ยนเป็นการมุ่งผลประโยชน์เพื่อสังคมส่วนร่วม (general interest) เพิ่มเติม ผลประโยชน์ส่วนรวมนี้นี้ กลายเป็นหัวใจสำคัญของธุรกิจเพื่อสังคมในรูปแบบของสหกรณ์เพื่อสังคม ไม่ใช่เกิดขึ้นโดยความบังเอิญแต่เป็นความตั้งใจของสหกรณ์ที่จะช่วยเหลือสังคมมาตั้งแต่ต้น (Defourny & Nyssens, ๒๐๑๓: ๒๔๘๑)

สหกรณ์นั้นเป็นรูปแบบองค์กรที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ซึ่ง Gui (๑๙๙๑) เรียกลักษณะเฉพาะตัวนั้นว่า การมีสองสถานะ (double status) กล่าวคือ สมาชิกของสหกรณ์นั้นมีสถานะเป็นทั้งเจ้าของร่วม (co-owners) และผู้ใช้ (users) ซึ่งผู้ใช้นี้ เป็นได้ทั้งผู้บริโภค ผู้ผลิต และผู้ร่วมงาน จากลักษณะพิเศษดังกล่าว จึงทำให้สหกรณ์นั้นมีหลากหลายประเภท เช่น สหกรณ์การเกษตร สหกรณ์ออมทรัพย์ สหกรณ์บริการ สหกรณ์ร้านค้า หรือสหกรณ์เครดิตยูเนี่ยน (กรมส่งเสริมสหกรณ์, ๒๕๖๐) จุดเด่นอีกประการของรูปแบบสหกรณ์คือ การมีระบบการจัดการองค์กร (governance) ที่ใช้หลักประชาธิปไตย โดยเฉพาะการลงคะแนนเสียงแบบหนึ่งคนหนึ่งเสียง (one man one vote) (Kaswan, ๒๐๑๔: ๑๙๓-๑๙๔) แนวคิดของธุรกิจเพื่อสังคมในแถบทวีปยุโรปนั้น อาจกล่าวได้ว่าเริ่มต้นมาจากรากฐานของกลุ่มสหกรณ์ ซึ่งเป็นรูปแบบองค์กรที่มีการพัฒนามาอย่างยาวนาน และเป็นการรวมกลุ่มในระดับรากหญ้าเพื่อผลประโยชน์หรือแก้ปัญหาส่วนร่วมกัน (Borzaga & Loss, ๒๐๐๖: ๗๒)

แนวทางการจัดโครงสร้างของธุรกิจเพื่อสังคมในรูปแบบของสหกรณ์เพื่อสังคมมีได้หลายวิธี โดยทั่วไปจะเป็นการจัดโครงสร้างแบบสมาชิกชั้นเดียว (single-stakeholder cooperatives) กล่าวคือ สหกรณ์รับเฉพาะสมาชิกที่มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน เช่น สมาชิกอาศัยอยู่ในชุมชนเดียวกัน สมาชิกประกอบอาชีพเดียวกัน หรือสหกรณ์อาจจะบุกกลุ่มเป้าหมายของสมาชิกเป็นบุคคลที่ควรได้รับการช่วยเหลือ เช่น คนพิการ หรือผู้พิการ เป็นต้น (Laville & Nyssens, ๒๐๐๑) อย่างไรก็ตาม เงื่อนไขสำคัญที่จะดูว่าสหกรณ์นั้นเป็นสหกรณ์เพื่อสังคม ซึ่งถือว่าเป็นธุรกิจเพื่อสังคมหรือไม่ จะต้องพิจารณาว่า สิ่งที่สมาชิกได้ประโยชน์นั้นเป็นประโยชน์ต่อสังคมส่วนร่วมด้วยหรือไม่ และไม่ได้เกิดขึ้นในลักษณะเป็นเพียงความบังเอิญ ตัวอย่างเช่น สหกรณ์การเกษตรที่รับสมาชิกที่เป็นเกษตรกรในพื้นที่เท่านั้น โดยจัดตั้งขึ้นเพื่อส่งเสริมการทำเกษตรอินทรีย์ซึ่งไม่ใช่ปุ๋ยเคมี และยากำจัดศัตรูพืชและวัชพืช ประโยชน์ที่สังคมได้รับคือ ผลผลิตทางการเกษตรที่ปลอดภัยและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ซึ่งไม่ได้เป็นเพียงผลพลอยได้จากการรวมกลุ่มสหกรณ์ดังกล่าว แต่เป็นผลประโยชน์ที่สหกรณ์นั้นตั้งใจจะเกิดขึ้น

แนวทางในการจัดโครงสร้างสหกรณ์ที่รูปแบบหนึ่งคือ การให้มีสมาชิกมาจากหลากหลายกลุ่ม (multi-stakeholder cooperatives) เช่น สหกรณ์ซึ่งสมาชิกประกอบด้วยทั้งผู้บริโภค ผู้ผลิต ผู้ด้อยโอกาส หรือพนักงาน เป็นต้น การจัดการลักษณะนี้มีจุดเด่นคือ เปิดโอกาสให้

กลุ่มคนต่าง ๆ ในสังคมสามารถเข้ามีส่วนร่วมได้ ดังนั้น ความสำเร็จของสหกรณ์ย่อมหมายถึงประโยชน์ที่สังคมจะได้รับในวงกว้างด้วย ตัวอย่างเช่น สหกรณ์ทำหน้าที่เป็นคนกลางรับซื้อของจากสมาชิกผู้ผลิต และนำมาจำหน่ายต่อให้กับสมาชิกผู้บริโภค หรือผู้ที่ไม่ได้เป็นสมาชิกก็สามารถซื้อได้เช่นกัน เสมือนหนึ่งผู้ซื้อสามารถซื้อสินค้าโดยตรงจากเกษตรกร สหกรณ์ดังกล่าวทำหน้าที่เสมือนเป็นฝ่ายการตลาดให้กับเกษตรกรท้องถิ่น ย่อมเป็นประโยชน์กับทุกฝ่าย ข้อจำกัดประการสำคัญของแนวทางนี้คือ เมื่อมีผู้มีส่วนได้เสียหลากหลายกลุ่ม ย่อมมีความต้องการที่แตกต่างกัน การบริหารจัดการองค์กรจะทำได้ยากขึ้น เพราะจำเป็นต้องให้แน่ใจว่าสมาชิกทุกคนได้รับประโยชน์เท่าเทียมกัน และขณะเดียวกันสังคมส่วนรวมก็ได้ประโยชน์ด้วย (Defourny & Nyssens, ๒๐๑๗: ๒๔๘๒-๘๓)

อย่างไรก็ตาม แนวทางทั้งสองแบบไม่ได้มีลักษณะตายตัว ในตอนเริ่มต้นที่สหกรณ์ยังมีขนาดเล็ก อาจมีโครงสร้างแบบสมาชิกเฉพาะกลุ่มเท่านั้น แต่เมื่อสหกรณ์มีขนาดใหญ่ขึ้น ก็สามารถที่จะขยายกลุ่มสมาชิกออกไปได้ หัวใจสำคัญของสหกรณ์เพื่อสังคมคือ ทั้งสมาชิกและสังคมได้ประโยชน์ร่วมกัน

ในประเทศไทย ตัวอย่างกิจการประเภทนี้ คือ กิจการชื่อว่า “FisherFolk” ซึ่งเป็นองค์กรเพื่อผลประโยชน์ร่วมกันเฉพาะกลุ่มที่ได้ออกไปเป็นสหกรณ์เพื่อสังคม กล่าวคือ กิจการนี้เริ่มจากการลงทุนร่วมกันของกลุ่มชาวประมง ๖๐ คนในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ด้วยการจัดตั้งขึ้นเป็นสมาคมเรียกว่า “สมาคมรักษ์ทะเลไทย” (Sea Watch Association) เป้าหมายคือส่งเสริมการประมงที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมและจัดหาอาหารทะเลที่ปลอดภัยเป็นทางเลือกสำหรับผู้บริโภค ดังนั้น แม้ว่าสมาคมนี้จะเริ่มจากการเป็นองค์กรเพื่อประโยชน์ร่วมกันของมวลสมาชิก แต่ภารกิจขององค์กรได้ขยายออกไปไกลกว่าการเอื้อประโยชน์ให้แก่สมาชิกให้ครอบคลุมการส่งเสริมการบริโภคอาหารทะเลที่ปลอดภัยและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

๒.๑.๒.๓ รูปแบบธุรกิจเพื่อสังคมที่ใช้วิธีการทางธุรกิจ (The Social Business Model: SB) แนวคิดของธุรกิจเพื่อสังคมเริ่มต้นจากการที่ภาคธุรกิจ ซึ่งเป็นเสาหลักหนึ่งของระบบเศรษฐกิจหันมาให้ความสำคัญกับการทำประโยชน์เพื่อสังคมและสิ่งแวดล้อมมากขึ้น ไม่ใช่เพียงการหากำไรสูงสุดให้กับนักลงทุนเท่านั้น มีทฤษฎีสำคัญที่เกี่ยวข้อง ๒ ทฤษฎี ได้แก่ ทฤษฎีการสร้างกำไรสูงสุดให้กับผู้ถือหุ้น (shareholder primacy theory) และทฤษฎีประโยชน์ของผู้มีส่วนได้เสีย (stakeholder value theory) ซึ่งแนวคิดทั้งสองแสดงให้เห็นถึงข้อถกเถียงว่า ภาคธุรกิจควรต้องทำประโยชน์ต่อสังคมมากน้อยเพียงไร และสิ่งที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจเพื่อสังคมในรูปแบบของธุรกิจเพื่อสังคมนั้น เป็นความพยายามที่จะหาสมดุลระหว่างการสร้างกำไร และการประโยชน์ส่วนรวมนั่นเอง (Letza, Sun & Kirkbride, ๒๐๐๔)

ทฤษฎีแรกให้ความสำคัญกับผู้ถือหุ้นหรือนักลงทุนก่อนสิ่งอื่นใด กล่าวคือ การตัดสินใจเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ ในองค์กรธุรกิจ โดยเฉพาะบริษัท ควรต้องตั้งบนฐานแนวคิดที่ว่าทำอย่างไรผู้ถือหุ้นจึงจะได้ประโยชน์สูงสุด เพราะผู้ถือหุ้นคือเจ้าของบริษัทที่แท้จริง การทำประโยชน์เพื่อสังคมของภาคเอกชนจะมากน้อยเพียงไร ขึ้นอยู่กับการตัดสินใจของผู้ถือหุ้น เนื่องจากผู้ถือหุ้นคือผู้ได้รับความเสี่ยงมากที่สุดจากการดำเนินงานของบริษัท หากบริษัทล้มละลาย ผู้ถือหุ้นคือผู้ที่ได้รับผลกระทบมากที่สุด นอกจากนี้ การบริหารจัดการที่สามารถมุ่งความสำคัญไปที่สิ่งใดสิ่งหนึ่ง จะทำให้เกิดประสิทธิภาพมากกว่าการพยายามที่จะทำให้ทุกฝ่ายพึงพอใจ (Fisch, ๒๐๐๖)

ทฤษฎีที่สองนั้นโต้แย้งเรื่องของการมุ่งหากำไรเพียงอย่างเดียว แต่ต้องให้ความสำคัญกับผู้มีส่วนได้เสียด้วย ซึ่งผู้มีส่วนได้เสียนั้นมีหลากหลายกลุ่ม เช่น พนักงาน เจ้าหนี้ สมาชิกในชุมชน

หรือแม้แต่สิ่งแวดล้อม การทำธุรกิจโดยไม่คำนึงถึงผู้มีส่วนได้เสียอื่นนอกเหนือจากผู้ถือหุ้นย่อมก่อให้เกิดปัญหาตามมาได้ อย่างไรก็ตาม ทฤษฎีประโยชน์ของผู้มีส่วนได้เสียไม่ได้ปฏิเสธความสำคัญของผู้ถือหุ้น แต่ต้องการให้การตัดสินใจในองค์กรนั้นคำนึงถึงผู้มีส่วนได้เสียด้วย เป็นการหาสมดุลระหว่างผลประโยชน์ที่แตกต่างกันของแต่ละกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องกับองค์กร (Donaldson & Preston, ๑๙๙๕)

ทฤษฎีทั้งสองนำไปสู่แนวคิดเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรธุรกิจ (Corporate Social Responsibility: CSR) ซึ่งในมิติหนึ่ง CSR นับว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาธุรกิจเพื่อสังคม ซึ่งให้ความสำคัญต่อการสร้างสมดุลระหว่างการแสวงหากำไรทางธุรกิจ และการช่วยเหลือสังคมไปพร้อม ๆ กัน อย่างไรก็ตาม CSR และธุรกิจเพื่อสังคม ซึ่งเป็นธุรกิจเพื่อสังคมนั้นมีความแตกต่างกัน กล่าวคือ ธุรกิจเพื่อสังคมนั้นมีข้อกำหนดตายตัวในเรื่องการจัดสรรสัดส่วนของกำไรเพื่อนำมาใช้ในการช่วยเหลือสังคม ซึ่งโดยหลักจะเน้นวัตถุประสงค์ทางสังคมเป็นสำคัญ ขณะที่ CSR กำไรจะถูกแบ่งให้ผู้ถือหุ้นและสมาชิกอื่นก่อน เหลือเท่าใดจึงนำมาใช้กับประโยชน์ทางสังคมนอกจากนี้ ธุรกิจเพื่อสังคมมุ่งแก้ปัญหาในระยะยาวและการพัฒนาอย่างยั่งยืน เพราะธุรกิจเพื่อสังคมจัดตั้งขึ้นด้วยเหตุผลที่จะสร้างประโยชน์เพื่อสังคม ขณะที่ CSR มักเป็นการแก้ปัญหาสังคมในช่วงหนึ่ง หรือเป็นกรณีไป เพราะไม่ได้จัดตั้งขึ้นด้วยวัตถุประสงค์ที่จะทำประโยชน์เพื่อสังคมก่อนสิ่งอื่นใด แต่เพื่อการสร้างกำไรเป็นสำคัญ ทำให้ CSR มักนำไปใช้เพื่อการสร้างภาพลักษณ์ทางสังคมขององค์กรธุรกิจมากกว่าการเป็นองค์กรเพื่อสังคมเช่นเดียวกับธุรกิจเพื่อสังคม (ประพิน นุชเปี่ยม, ตัญจวรรณ ปรชาติปพรณรงค์ และบงกช เจนจรัสสกุล, ๒๕๖๑: ๑๒๐)

อย่างไรก็ตาม เกิดคำถามว่าองค์กรธุรกิจที่ไม่ได้ตั้งขึ้นด้วยวัตถุประสงค์เพื่อสังคมตั้งแต่ต้น แต่ต่อมาให้ความสำคัญกับการทำประโยชน์เพื่อสังคมอย่างมาก (ซึ่งอาจใช้แนวทางแบบ CSR แต่เป็นการดำเนินการแบบต่อเนื่องระยะยาว) ก็ไม่ถือว่าเป็นธุรกิจเพื่อสังคมในรูปแบบของธุรกิจเพื่อสังคมที่ใช้วิธีการทางธุรกิจเช่นนั้นหรือ ทำให้แนวคิดของธุรกิจเพื่อสังคมนั้นยังเกิดข้อถกเถียงกันอยู่มาก เพราะการดำเนินการทางธุรกิจนั้นมีหลากหลายวิธีการมาก และวิธีการที่จะนำประโยชน์เพื่อสังคมเข้าเป็นส่วนหนึ่งขององค์กรธุรกิจก็มีจำนวนมาก ซึ่ง CSR เป็นเพียงหนึ่งแนวทางเท่านั้น และเป็นแนวทางที่ยังเกิดการโต้แย้งว่าไม่ใช่ธุรกิจเพื่อสังคมอย่างแท้จริง (Austin, ๒๐๐๐)

Muhammad Yunus ผู้ได้รับรางวัลโนเบลสาขาสันติภาพจากการก่อตั้ง Grameen Bank หรือธนาคารเพื่อคนจน ได้ให้คำนิยามของ “ธุรกิจเพื่อสังคม” ว่าเป็นรูปแบบธุรกิจซึ่งเน้นการจัดหาสินค้าหรือบริการให้แก่ผู้ยากไร้ โดยธุรกิจเพื่อสังคมต้องเน้นการพึ่งพาตลาดเช่นเดียวกับธุรกิจทั่วไป แต่จุดสำคัญคือ นักลงทุนหรือผู้ถือหุ้นจะไม่ได้รับเงินปันผลจากกำไรธุรกิจ กำไรทั้งหมดหลังหักค่าใช้จ่ายจะถูกนำกลับไปใช้เพื่อประโยชน์ทางสังคม แนวคิดในเรื่องของสัดส่วนกำไรที่จะให้แก่ผู้ถือหุ้นหรือนักลงทุนนั้นมีประเด็นที่ยังพุดถึงกันอย่างมาก (non-distribution constraint) (Hansmann, ๑๙๘๐) หลักการสำคัญของแนวคิดนี้เกี่ยวข้องกับทฤษฎีประโยชน์ของผู้มีส่วนได้เสีย กล่าวคือ การจัดการธุรกิจไม่ควรมุ่งเน้นที่การสร้างกำไรสูงสุดแก่ผู้ถือหุ้นเพียงอย่างเดียว จึงเกิดแนวคิดที่จำกัดสัดส่วนกำไรที่ผู้ถือหุ้นจะได้รับ เพื่อให้วัตถุประสงค์ทางสังคมได้รับความสำคัญมากขึ้น อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติเกิดปัญหาเรื่องการตีความว่า ควรเป็นเพียงกันจำกัดเงินปันผลบางส่วน (dividend cap) หรือไม่ควรมีการปันผลเลย บางธุรกิจเพื่อสังคม เช่น Grameen Bank ใช้วิธีไม่ให้เงินปันผลเลย ในขณะที่สหราชอาณาจักรเลือกวิธีการจำกัดสัดส่วนเงินปันผลที่จะให้ผู้ถือหุ้นแทน ปัญหาที่เกิดขึ้นคือการไม่ให้มีการปันผลเลย ทำให้การดึงดูดนักลงทุนทั่วไปเข้ามาในภาคธุรกิจเพื่อสังคมเป็นเรื่องยาก

เพราะนักลงทุนส่วนใหญ่ยอมหวังกำไรกับสิ่งที่ตนลงทุนไปไม่มากก็น้อย ซึ่งแน่นอนว่ามีกลุ่มนักลงทุนเพื่อสังคม (social investors) แต่ยังมีจำนวนน้อยมาก การพัฒนาธุรกิจเพื่อสังคมจึงจำเป็นต้องดึงดูดนักลงทุนทั่วไปด้วย ในอีกทางหนึ่ง การจำกัดสัดส่วนของเงินปันผลเป็นเรื่องที่ต้องหาข้อมูลเชิงประจักษ์มาสนับสนุนว่าสัดส่วนใดเหมาะสม และเมื่อสถานการณ์ทางเศรษฐกิจเปลี่ยนแปลงไป สัดส่วนเดิมก็อาจไม่เหมาะสมอีกต่อไป

ในประเทศไทย ตัวอย่างของธุรกิจเพื่อสังคมนั้นมีค่อนข้างมาก กิจกรรมหนึ่งที่เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางคือ ร้านอาหาร Cabbages & Condoms ซึ่งนำกำไรทั้งหมดหลังหักค่าใช้จ่ายบริจาคให้กับสมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อดำเนินงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตชนบทและเขตเมือง โครงสร้างองค์กรของธุรกิจเพื่อสังคมนี้นี้เป็นไปตามรูปแบบธุรกิจเพื่อสังคมของ Yunus คือ ไม่มีการแบ่งเงินปันผลให้กับผู้ถือหุ้นเลย

รูปแบบองค์กรไม่แสวงหากำไรซึ่งนำวิธีการทางธุรกิจมาใช้ (ENP) กับรูปแบบธุรกิจเพื่อสังคม (SB) แม้จะประกอบด้วยแนวคิดเรื่องประโยชน์ทางสังคมและการดำเนินธุรกิจเหมือนกัน แต่ในรายละเอียดของวิธีการดำเนินการนั้น มีความแตกต่างกันมาก กล่าวคือ ENP เริ่มต้นด้วยแนวคิดขององค์กรไม่แสวงหากำไร ธุรกิจเพื่อสังคมนี้นี้จึงมักจัดตั้งเป็นมูลนิธิหรือสมาคม โดยพยายามหาทางแก้ปัญหาการขาดแหล่งเงินได้ที่ยั่งยืนด้วยวิธีการทางธุรกิจ ในขณะที่ SB เริ่มต้นที่แนวคิดของภาคเอกชน ซึ่งโดยปกติจะจัดตั้งในรูปแบบขององค์กรธุรกิจ โดยเฉพาะบริษัทและห้างหุ้นส่วน SB จะพยายามนำแนวทางที่สร้างประโยชน์ต่อสังคมมาใช้ในการทำธุรกิจมากขึ้น ด้วยเหตุผลหลากหลายประการ ทั้งที่ตั้งใจตั้งแต่ต้นในการกำหนดวัตถุประสงค์เพื่อสังคม หรือมาให้ความสำคัญภายหลังจากดำเนินธุรกิจมาแล้ว หรือแม้แต่ทำไปเพียงเพื่อภาพลักษณ์องค์กรเท่านั้น วิธีการที่หลากหลายและซับซ้อนนี้ทำให้การจำแนกความแตกต่างของธุรกิจเพื่อสังคมเป็นไปได้ยาก แต่หากมองอีกนัยหนึ่งแล้ว ความหลากหลายนี้สามารถสะท้อนธรรมชาติของธุรกิจเพื่อสังคมที่มีความเป็นลูกผสมได้เป็นอย่างดี ความหลากหลายคือตัวเลือกและอิสระที่มีมากขึ้นในการจัดโครงสร้างการประกอบธุรกิจเพื่อสังคมให้เกิดประสิทธิภาพและความต้องการมากที่สุด

๒.๑.๒.๔ รูปแบบธุรกิจเพื่อสังคมภาครัฐ (The Public-Sector Social Enterprise Model: PSE) ธุรกิจเพื่อสังคมนี้นี้เกี่ยวข้องกับบทบาทของภาครัฐในการเข้ามามีส่วนร่วมกับภาคเอกชนหรือภาคประชาสังคมเพื่อแก้ปัญหาสังคมต่าง ๆ ในอดีตภาครัฐมีบทบาทค่อนข้างมากในการแก้ปัญหาสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้เงินสนับสนุนองค์กรต่าง ๆ ที่มีวัตถุประสงค์ที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม และเป็นสิ่งที่ภาครัฐอาจไม่สามารถเข้าจัดการปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ต่อมาเมื่อองค์กรเหล่านี้เข้มแข็งขึ้นจนสามารถยืนหยัดด้วยตนเอง ก็จะลดการพึ่งพาความช่วยเหลือจากภาครัฐลง จนในที่สุดสามารถบริหารจัดการได้อย่างเป็นอิสระ (public-sector spinoffs) ในทางปฏิบัติ องค์กรเหล่านี้มีหลากหลายรูปแบบทั้งองค์กรไม่แสวงหากำไรและองค์กรธุรกิจ ซึ่งส่วนใหญ่จะมีรายได้มาจากการรับโครงการจากภาครัฐในฐานะคู่สัญญา และภาครัฐเชื่อมั่นเพราะเคยจัดการดูแลโดยตรงมาก่อน ในปัจจุบัน เกิดการผลักดันให้หน่วยงานภาครัฐให้จัดซื้อจัดจ้าง (public procurement) กับคู่สัญญาที่เป็นธุรกิจเพื่อสังคมเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากองค์กรประเภทนี้มีศักยภาพที่จะแข่งขันกับธุรกิจทั่วไปได้ แต่ขณะเดียวกันก็มุ่งเน้นที่การสร้างประโยชน์เพื่อสังคมเป็นสำคัญด้วย (Defourny & Nyssens, ๒๐๑๗: ๒๔๘๕)

ประเทศไทยปัจจุบันกล่าวได้ว่ามีพัฒนาการในลักษณะธุรกิจเพื่อสังคมภาครัฐเกิดขึ้นคือ “โครงการประชารัฐ” ซึ่งเป็นความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชน โครงการนี้ดำเนินขึ้นเพื่อ

ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาสังคมในรูปแบบของธุรกิจเพื่อสังคมที่จดทะเบียนเป็นบริษัทจำกัดซึ่งมี “๕ ภาค” เป็นเจ้าของร่วมกัน ได้แก่ รัฐบาล บริษัทเอกชน นักวิชาการ องค์กรประชาสังคม และสมาชิกชุมชน ธุรกิจเพื่อสังคมแนวประชารัฐเข้าไปมีส่วนร่วมในคณะทำงานหลายคณะตั้งแต่ด้านนวัตกรรมและผลิตภาพไปจนถึงด้านการศึกษาและการพัฒนาภาวะผู้นำ

แม้ว่า Defourny และ Nyssens (๒๐๑๗) จะจำแนกประเภทของธุรกิจเพื่อสังคมไว้เพียง ๔ ประเภทหลัก แต่เมื่อพิจารณาในรายละเอียดของแต่ละประเภทแล้ว จะพบว่ามีความหลากหลายแยกย่อยลงไปอีก ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นแนวทางหรือวิธีการในการจัดโครงสร้างองค์กร และการบริหารจัดการภายใน ทำให้แนวทางที่ศาสตราจารย์ทั้งสองเสนอไว้นั้น มีความยืดหยุ่นมากเพียงพอที่จะสามารถปรับความแตกต่างและหลากหลายของธุรกิจเพื่อสังคมต่าง ๆ ในประเทศไทยให้สอดคล้องกับแนวคิดที่วางไว้ ซึ่งจะเป็นประโยชน์อย่างมากในการนำมาวิเคราะห์เพื่อศึกษาหารูปแบบธุรกิจเพื่อสังคมที่เหมาะสมกับการช่วยเหลือผู้พันโทต่อไป

๒.๒ ธุรกิจเพื่อสังคมในต่างประเทศ

การดำเนินธุรกิจในลักษณะธุรกิจเพื่อสังคมในแต่ละประเทศมีจุดกำเนิดที่คล้ายกัน กล่าวคือ มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อช่วยเหลือและแก้ปัญหาสังคม สิ่งแวดล้อม จากการสร้างรายได้และสร้างมูลค่าเพิ่มในการจำหน่ายสินค้าหรือบริการ เพื่อให้เกิดความยั่งยืนทางการเงิน ทั้งนี้ การจัดตั้งธุรกิจเพื่อสังคมมีความแตกต่างกันไปในแต่ละบริบทของสังคมและประเทศ สำหรับประเทศที่มีการดำเนินงานธุรกิจเพื่อสังคมมีผลสัมฤทธิ์ที่ดี ได้แก่ สหราชอาณาจักร สาธารณรัฐฟินแลนด์ สหรัฐอเมริกา ประเทศแคนาดา ประเทศสิงคโปร์ และสาธารณรัฐเกาหลี ซึ่งในช่วง ๒๐ ปีที่ผ่านมา ธุรกิจเพื่อสังคมในประเทศเหล่านี้เป็นที่แพร่หลาย และมีจำนวนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพิ่มขึ้นอย่างมาก รวมถึงประเทศในแถบทวีปเอเชียอีกด้วย เช่น ประเทศบังกลาเทศมีหน่วยงานภาคประชาชน ๒๐,๐๐๐ หน่วยงาน สำหรับประเทศในแถบตะวันตก เช่น สหรัฐอเมริกามีจำนวนองค์กรภาคประชาชนเพิ่มขึ้นจาก ๔๖๔,๐๐๐ องค์กร เป็น ๗๓๔,๐๐๐ องค์กร เป็นต้น (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๕๔) ที่ผ่านมามีเว็บไซต์ Trust ของมูลนิธิทอมสัน รอยเตอร์ส ได้ร่วมกับ Deutsche Bank, UnLtd และ Global Social Entrepreneurship Network จัดทำโพลสำรวจเรื่อง “The Best Countries To Be A Social Entrepreneur ๒๐๑๖” เพื่อค้นหาว่าประเทศที่มีการดำเนินงานธุรกิจเพื่อสังคมที่ “ดีที่สุด” สำหรับผู้ประกอบการธุรกิจเพื่อสังคม ในการทำแบบสำรวจนี้ มูลนิธิทอมสัน รอยเตอร์ส ได้สอบถามผู้เชี่ยวชาญในสาขาต่าง ๆ อาทิ ผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคม นักวิชาการ นักลงทุน ผู้แทนหน่วยงานภาครัฐ ผู้แทนหน่วยงานภาคเอกชน ผู้แทนองค์กรไม่แสวงหาผลกำไร และเครือข่ายต่าง ๆ รวมกว่า ๙๐๐ คน ใน ๔๔ ประเทศทั่วโลกเกี่ยวกับแนวโน้มในการดำเนินกิจการของธุรกิจเพื่อสังคมของประเทศนั้น ๆ ใน ๖ ด้าน ได้แก่ ๑) การสนับสนุนของรัฐ ๒) การดึงดูดบุคลากรที่มีความสามารถ ๓) ความเข้าใจของประชาชน ๔) การเป็นธุรกิจที่หาเลี้ยงชีพได้ ๕) ทิศทางการเติบโตของกิจการเพื่อสังคม และ ๖) การเข้าถึงแหล่งเงินทุน ผลการสำรวจพบว่า ประเทศที่ดีที่สุดสำหรับธุรกิจเพื่อสังคมคือ สหรัฐอเมริกา คิดเป็นร้อยละ ๖๕.๙ รองลงมาคือ ประเทศแคนาดา คิดเป็นร้อยละ ๖๕.๓ ซึ่งไม่ต่างจากอันดับ ๑ มากนัก และลำดับที่ ๓ คือ สหราชอาณาจักร คิดเป็นร้อยละ ๖๐.๖ ส่วนลำดับที่ ๔ ถึง ๑๐ ได้แก่ ประเทศสิงคโปร์ คิดเป็นร้อยละ ๕๙.๙ รัฐอิสราเอล คิดเป็นร้อยละ ๕๙.๔ สาธารณรัฐชิลี คิดเป็นร้อยละ ๕๙.๒ สาธารณรัฐ

เกาหลี่ คิดเป็นร้อยละ ๕๘.๙ เขตบริหารพิเศษฮ่องกงแห่งสาธารณรัฐประชาชนจีน คิดเป็นร้อยละ ๕๘.๕ สหพันธรัฐมาเลเซีย คิดเป็นร้อยละ ๕๘.๓ และสาธารณรัฐฝรั่งเศส คิดเป็นร้อยละ ๕๘ (Thomson Reuter, ๒๐๑๖)

สำหรับการศึกษารัฐกิจเพื่อสังคมในต่างประเทศได้นำเสนอผลการศึกษารณิตัวอย่างประเทศที่มีการดำเนินธุรกิจเพื่อสังคมจำนวนมาก มีความเข้มแข็งและยั่งยืนจนสามารถกลายเป็นต้นแบบการดำเนินการธุรกิจเพื่อสังคมได้ ได้แก่ สหราชอาณาจักร ประเทศสิงคโปร์ สหรัฐอเมริกา สาธารณรัฐเกาหลี่ ประเทศแคนาดา นอกจากนี้ ยังได้พิจารณาธุรกิจเพื่อสังคมที่ทำงานร่วมกับกลุ่มเปราะบาง เช่น ผู้พิการ เป็นสำคัญ เพื่อสามารถนำมาเป็นต้นแบบในการส่งเสริมธุรกิจเพื่อสังคมเพื่อผู้พิการเป็นอันดับต่อไป

๒.๒.๑ สหราชอาณาจักร

๒.๒.๑.๑ ความเป็นมาของธุรกิจเพื่อสังคม สหราชอาณาจักรนับเป็นประเทศที่มีความก้าวหน้าในการพัฒนาธุรกิจเพื่อสังคมและประสบความสำเร็จมากที่สุด เมื่อเทียบกับกลุ่มประเทศยุโรปทั้งหมด สหราชอาณาจักรมีธุรกิจเพื่อสังคมประมาณ ๗๐,๐๐๐ ราย ก่อให้เกิดรายได้รวมกว่า ๑๘.๕ พันล้านปอนด์ต่อปีผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GDP) ของประเทศ มีจำนวนผู้ร่วมงานกับธุรกิจเพื่อสังคมทั่วประเทศถึงเกือบ ๑ ล้านคน ซึ่งเป็นการช่วยเหลือคนที่ด้อยโอกาสให้ได้มีงานทำ (Social Enterprise UK, ๒๐๑๓)

รัฐบาลสหราชอาณาจักรมีนโยบายสนับสนุนธุรกิจเพื่อสังคมมาอย่างยาวนาน โดยกำหนดให้องค์กรที่เป็นธุรกิจเพื่อสังคม (social enterprise) อยู่ในกลุ่ม “Social Economy” ซึ่งภาครัฐได้นับเป็นภาคส่วนที่ ๓ เพิ่มเติมจากภาครัฐและภาคธุรกิจเอกชน รัฐบาลให้ความสำคัญกับการสนับสนุนธุรกิจเพื่อสังคม ซึ่งเป็นการสนับสนุนอย่างเป็นระบบและมีการลงทุนที่เป็นรูปธรรม มีการจัดตั้ง Social Enterprise Unit ขึ้นในกระทรวงการค้าและอุตสาหกรรมในปี ๒๐๐๒ และพัฒนาเป็นส่วนหนึ่งของ Office of the Third Sector ในปี ๒๐๐๖ ซึ่งมีบทบาทที่สำคัญในการทำหน้าที่ส่งเสริมและสนับสนุนด้านการค้าให้แก่ธุรกิจเพื่อสังคมและต่อยอดการทำธุรกิจเพื่อสังคมที่มีอยู่แล้วอย่างกระจัดกระจายให้เป็นระบบ ทำให้ธุรกิจเพื่อสังคมขยายตัวได้อย่างกว้างขวางทั่วประเทศ นอกจากนี้ Office of the Third Sector ยังทำหน้าที่ประสานและดูแลการให้และช่วยเหลือสังคมในรูปแบบของธุรกิจเพื่อสังคมและองค์กรอื่นที่ไม่มุ่งหวังกำไร องค์กรสาธารณกุศล องค์กรอาสาสมัคร และสหกรณ์ รวมถึงองค์กรอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง (Defourny & Nyssens, ๒๐๑๐: ๓๒-๓๕) โดยในปี ๑๙๙๗ สหราชอาณาจักรได้จัดตั้งองค์กรชื่อ Social Enterprise Partnership ขึ้น ซึ่งธุรกิจเพื่อสังคมที่สำคัญในสหราชอาณาจักร คือ Social Enterprise London ที่ก่อตั้งขึ้นในปี ๑๙๙๘ เป็นความร่วมมือระหว่างธุรกิจของสหกรณ์ต่าง ๆ กับองค์กรพัฒนาสนับสนุนสหกรณ์ และองค์กรสนับสนุนโครงสร้างของสหกรณ์

คำว่า “ธุรกิจเพื่อสังคม” ในสหราชอาณาจักรอาจกล่าวได้ว่าถือกำเนิดขึ้น ในปี ๑๙๗๘ โดย Freet Spreckley สหราชอาณาจักรได้นิยามคำว่าธุรกิจเพื่อสังคมไว้อย่างกว้าง ๆ ว่า ธุรกิจเพื่อสังคม คือกิจการที่มีเป้าหมายหลักเพื่อสังคม และใช้รายได้ส่วนที่เหลือลงทุนกลับไปในการกิจการหรือในชุมชนแทนที่จะมุ่งสร้างผลกำไรสูงสุดต่อผู้ถือหุ้น ซึ่งต่อมา องค์กรที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจเพื่อสังคมต่างก็มีรายละเอียดในเชิงนิยามและรูปแบบที่แตกต่างกันออกไปตามประเด็นทางสังคมที่หลากหลาย

กระทรวงการค้าและอุตสาหกรรมของสหราชอาณาจักร ได้ให้ความหมายของธุรกิจ เพื่อสังคมว่า เป็นองค์กรธุรกิจที่จำหน่ายสินค้าและบริการที่มีวัตถุประสงค์เชิงสังคมเป็นหลัก (UK Department for Trade and Industry, ๒๐๐๒) โดยนำส่วนเกินที่ได้จากการดำเนินธุรกิจไปลงทุน ในการพัฒนาสังคมและพัฒนาองค์กรให้เติบโตขึ้น มากกว่าการจะแสวงหากำไรให้กับเจ้าของและผู้ถือหุ้น (Richard Lewis, Peter Hunt และ David Carson, ๒๐๐๖)

ในสหราชอาณาจักร ได้กำหนดคุณลักษณะ ๓ ประการของการเป็นธุรกิจเพื่อสังคม คือ (๑) ผลิตสินค้าและบริการหรือค้าขายโดยแสวงหากำไร (๒) มีวัตถุประสงค์ของการตั้งขึ้นมา เพื่อช่วยเหลือสังคมอย่างชัดเจน เช่น สร้างงานเพื่อชุมชน หรือ ฝึกฝนทักษะของชุมชนหรือ จัดหา บริการให้แก่ชุมชน ฯลฯ (๓) ความเป็นเจ้าของนั้นไม่ถูกผูกขาด แต่เป็นการกระจายความเป็นเจ้าของ กันในกลุ่มของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เช่น ลูกค้าบริษัท ชุมชน ฯลฯ และกำไรถูกแบ่งสรรกลับคืนเพื่อสร้าง ประโยชน์ให้แก่สังคมหรือชุมชน ซึ่งการออกกฎหมายเฉพาะเพื่อสนับสนุนธุรกิจเพื่อสังคมนั้น มีความสำคัญในแง่ของการส่งเสริมให้เกิดธุรกิจเพื่อสังคมที่มากขึ้นและช่วยในการดึงดูดการลงทุนของ นักลงทุนหากรัฐมีนโยบายหรือกฎหมายที่ชัดเจนที่เป็นแรงจูงใจ ในสหราชอาณาจักรมีการออก กฎหมายรูปแบบธุรกิจเพื่อสังคมที่เป็นนิติบุคคลรูปแบบใหม่ เรียกว่า “กิจการเพื่อประโยชน์ชุมชน” (community-interest company) เป็นบริษัทจำกัดรูปแบบใหม่ที่ตั้งขึ้นมาเป็นการเฉพาะเพื่อ ประโยชน์ต่อสาธารณะและชุมชนมากกว่าเพื่อประโยชน์ของเจ้าของกิจการ โดยมีการออกเป็น กฎหมายบังคับให้คืนร้อยละ ๓๕ ของกำไรทั้งหมดแก่ชุมชน และคืนกำไรให้บุคคลอื่นได้เพียงร้อยละ ๔ ของกำไรบวกดอกเบี่ยฐานของธนาคาร โดยเพื่อให้ชุมชนเป็นผู้ได้ประโยชน์อย่างแท้จริง กฎหมาย ยังบังคับไม่ให้โอนย้ายกำไรและทุนที่บริษัทสะสมไว้ออกจากบริษัท ทำให้กิจการไม่สามารถขายแบบ ปกติเพื่อหากำไรได้ นอกจากนี้ สหราชอาณาจักรให้ความสำคัญกับการสร้างตลาดทุนเพื่อส่งเสริม ธุรกิจเพื่อสังคมและมีเครื่องมือทางการเงินที่หลากหลายในการเชื่อมโยงทั้งภาครัฐและเอกชน จึงทำให้ ธุรกิจเพื่อสังคมในสหราชอาณาจักรเป็นรูปแบบการลงทุนที่สามารถวัดผลกระทบได้อย่างชัดเจนและมีความ ยั่งยืนทางการเงิน ดังนั้นธุรกิจเพื่อสังคมจึงกลายเป็นมิติใหม่สำหรับการลงทุนเพื่อช่วยเหลือ สังคมที่หลากหลายทั้งในเชิงที่มาของเงิน (source of fund) และการใช้เงิน (use of fund) โดยแหล่ง เงินทุน มีการระดมทุนผ่านองค์กรที่ทำหน้าที่เป็นตัวกลางที่สามารถรับเงินทุนจากทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน มูลนิธิ และสมาคม ในปี ๒๐๑๒ รัฐบาลได้จัดตั้ง Big Society Capital เพื่อเป็นแหล่ง เงินทุนในการส่งเสริมการสร้างตลาดการลงทุนเพื่อสังคมและสนับสนุนองค์กรตัวกลางทางการเงิน ของธุรกิจเพื่อสังคม รวมทั้งมีการออกกฎหมายเฉพาะที่ เรียกว่า “The Public Services (Social Value) Act” เพื่อให้หน่วยงานภาครัฐให้ความสำคัญต่อคุณค่าทางสังคม และเปิดโอกาสให้ ภาคเอกชนที่เป็นธุรกิจเพื่อสังคมสามารถเข้าประมูลงานของภาครัฐได้ง่ายยิ่งขึ้น (Social Enterprise UK, ๒๐๑๒)

๒.๒.๑.๒ ตัวอย่างกรณีศึกษาธุรกิจเพื่อสังคมในสหราชอาณาจักร

๑) ภัตตาคาร Fifteen Restaurant ก่อตั้งขึ้นโดย Jamie Oliver ในปี ๒๐๐๒ ณ กรุงลอนดอน สหราชอาณาจักร ซึ่งได้จดทะเบียนในฐานะบริษัทจำกัด จำหน่ายอาหารอิตาเลียนและเครื่องดื่มที่มีความหรูหรา อีกทั้งมีการจดทะเบียนขออนุญาตขายแอลกอฮอล์ ราคาอาหารในร้านอยู่ที่ประมาณ ๒๔ - ๘๕ ปอนด์ หรือประมาณ ๙๕๐ - ๓,๓๖๖ บาท เปิดให้บริการมื้อเช้า มื้อกลางวัน และมื้อค่ำ (Oliver, ๒๐๑๘) มีทั้งหมด ๔ สาขา ได้แก่ ลอนดอน สหราชอาณาจักร กรุงอัมสเตอร์ดัม ประเทศเนเธอร์แลนด์ คอร์นวอลล์ สหราชอาณาจักร และกรุงเมลเบิร์น ประเทศออสเตรเลีย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือและให้โอกาสเยาวชนด้อยโอกาสในสังคมที่มีอายุ ๑๖ ถึง ๒๔ ปีในสหราชอาณาจักรที่ไม่มีการศึกษา ไม่ได้รับการจ้างงาน ขาดการศึกษาและการฝึกอบรม และเคยมีปัญหา อาทิ การเคยต้องโทษในเรือนจำ การถูกภาคทัณฑ์และถูกบันทึกทางอาญาการใช้สารเสพติด ความเจ็บป่วยทางจิต ความพิการหรือการถูกล่วงละเมิด เข้ารับการฝึกฝนเป็นพ่อครัวในโครงการฝึกงานระยะเวลา ๑๕ เดือน นอกจากนี้ เยาวชนยังได้รับการสนับสนุนผ่านการให้คำปรึกษา แนะนำที่จำเป็นจากวิทยาลัยที่เข้าร่วมโครงการ ระหว่างการฝึกฝนและเข้าทำงาน (Oliver, ๒๐๑๘) โดยจุดมุ่งหมายของ Fifteen Restaurant เพื่อช่วยให้เยาวชนเหล่านั้นมีโอกาสในการทำงานและสร้างความเชื่อมั่นในตนเอง ให้รู้สึกว่าคุณค่าและสามารถมีงานที่ดีทำได้ และเป็นการแสดงให้เห็นว่าคุณค่าเหล่านั้นสามารถทิ้งอดีตไว้เบื้องหลัง และพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลงโดยสามารถสร้างอนาคตด้วยตนเอง (European Commission, ๒๐๑๔) ดังนั้น การให้โอกาสเข้าทำงานแก่ผู้ด้อยโอกาส คนว่างงาน คนชายขอบ หรือคนที่เคยมีประวัติอาชญากรรมเป็นสิ่งสำคัญ ทำให้พวกเขาเห็นคุณค่าในตัวเองและลุกขึ้นสู้เพื่ออนาคตที่ดีและสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างไม่รู้สึกแปลกแยก Fifteen Restaurant จึงถือเป็นธุรกิจเพื่อสังคมที่น่าผลกำไร ๑๐๐ เปอร์เซ็นต์ กลับคืนสู่การพัฒนาเยาวชนและซัพพลายเออร์ของทางภัตตาคาร (Meneer, ๒๐๑๑)

สำหรับการจ้างงานของ Fifteen Restaurant แบ่งออกเป็น ๒ กลุ่มคือ กลุ่มคนทั่วไป ได้แก่ ผู้ที่อยู่ในตลาดแรงงานและมีฝีมือ และกลุ่มเยาวชนผู้ด้อยโอกาส สำหรับกลุ่มเยาวชนผู้ด้อยโอกาสที่เข้ารับการฝึกอบรมประมาณปีละ ๒๐ คน ซึ่งจะต้องทำงานในครัวของภัตตาคารเป็นเวลาหนึ่งปีและได้รับทักษะที่จำเป็นในการเป็นเชฟมืออาชีพ ทั้งนี้ ก่อนเริ่มการฝึกหนึ่งปีที่ภัตตาคารผู้เข้าฝึกอบรมจะต้องเข้าฝึกอบรมด้านทฤษฎีเป็นเวลา ๓ เดือน ณ วิทยาลัยที่มีความร่วมมือกับภัตตาคาร เช่น Cornwall College และหลังจากจบโปรแกรมเยาวชนยังได้รับประสบการณ์การทำงานที่ร้านอาหารอื่น ๆ หลังจากจบการฝึกงานจะมีการจัดหางานเพิ่มเติมในร้านอาหารชั้นนำของประเทศ ทั้งนี้ นำไปสู่การทำงานระยะยาว (European Commission, ๒๐๑๔)

เนื่องจากมีวัตถุประสงค์ในการดำเนินธุรกิจเพื่อช่วยเหลือกลุ่มเยาวชนด้อยโอกาสผ่านการจัดให้มีการฝึกหัดเยาวชนให้เป็นเชฟมืออาชีพ ทำให้โปรแกรมฝึกหัดเยาวชนมีค่าใช้จ่ายประมาณครึ่งล้านปอนด์ต่อปีส่งผลให้ต้นทุนการบริหารร้านสูงขึ้น จึงต้องรักษากระแสรายได้ไว้หลายวิธี เช่น การจัดโปรโมชั่นการจองที่นั่ง และการประชาสัมพันธ์เรื่องธุรกิจเพื่อสังคมของร้าน เพื่อให้แน่ใจว่าคนที่มารับประทานอาหารที่ร้านรวมถึงผู้คนที่ไปรับทราบวัตถุประสงค์ของการดำเนินธุรกิจของร้านและช่วยกระจายข่าวสารเกี่ยวกับการดำเนินโปรแกรมของร้านออกไปในสังคมข้างนอก ซึ่งกิจกรรมทางการตลาดลักษณะนี้จะช่วยให้ร้านอาหารมียอดจองที่นั่งที่มากขึ้นและทำให้แต่ละเดือนทราบจำนวนลูกค้าที่เข้ามาใช้บริการ (Jamie Oliver, ๒๐๑๘) นอกจากนี้ยังได้รับเงินทุนสนับสนุนที่สำคัญจากภาครัฐ ภายใต้เงินช่วยเหลือ European Social Fund (ESF) (Government UK, ๒๐๑๑)

๒) Blue Sky Development and Regeneration ก่อตั้งโดย Mike Way ในสหราชอาณาจักร เมื่อวันที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๒๐๐๕ และจดทะเบียนในฐานะบริษัท จำกัดภายใต้การทำงานของมูลนิธิ Forward Trust โดยมี Board of Trustee ทำหน้าที่ดูแลและมีทีมบริหารทำหน้าที่บริหารองค์กร ถือเป็นธุรกิจเพื่อสังคมที่ทำงานเกี่ยวข้องกับการซ่อมบำรุงและการจัดการขยะและของเสียให้กับหน่วยงานท้องถิ่น องค์กรสาธารณชนและบริษัทเอกชน (KK Tse, ๒๐๑๑) การจ้างงานเฉพาะผู้พิการและผู้พิการที่พึ่งพิงออกมาไม่นานและเน้นสัญญาการทำงานระยะยาว เพื่อให้พนักงานของบริษัทที่เป็นผู้พิการสามารถก้าวผ่านสภาพการไม่มีงานทำและสามารถปรับตัวเข้ากับสังคมได้สำเร็จ รวมทั้งเป็นการสร้างความเชื่อมโยงระหว่างผู้พิการกับชุมชน โดยมีจุดมุ่งหมายทำลายวงจรของการกระทำผิดซ้ำและการตีตราเกี่ยวกับผู้พิการ เพื่อให้เกิดประโยชน์ที่แท้จริงต่อผู้พิการรวมถึงผลประโยชน์ในระยะยาวต่อสังคม เนื่องจากการจ้างงานเป็นวิธีที่มีประสิทธิภาพมากที่สุดเพียงวิธีเดียวในการทำให้ผู้พิการแต่ละคนรอดพ้นจากวัฏจักรของการกระทำผิดซ้ำและสามารถเริ่มต้นชีวิตใหม่ในสังคมได้ (Vancity Community Foundation, ๒๐๑๕)

ในปี ๒๐๑๔ Blue Sky มีรายได้รวม อยู่ที่ ๑.๗ ล้านปอนด์ ประมาณ ๕๐ เปอร์เซ็นต์ของเงินทุนขององค์กร (๘๐๐,๐๐๐ ปอนด์) ซึ่งมาจากสัญญาการค้าผ่านหน่วยงานท้องถิ่นและภาคเอกชน และมูลนิธิและทรัสต์เพื่อการกุศล การเบิกจ่ายโครงการของรัฐบาลผ่านสัญญาของภาคเอกชน เช่น การบริจาคของภาคเอกชน (Charity Commission, ๒๐๑๕) นับตั้งแต่ก่อตั้งในปี ๒๐๐๕ Blue Sky มีลูกจ้างมากกว่า ๕๐๐ คน ซึ่งทั้งหมดเป็นผู้พิการ อัตราการกลับไปกระทำผิดซ้ำของลูกจ้างเหล่านี้ มีเพียง ๑๕ เปอร์เซ็นต์เท่านั้น ในขณะที่ ๔๘ เปอร์เซ็นต์ของลูกจ้างมีงานที่มั่นคง และสามารถจ่ายภาษีทำให้มีเงินกลับไปให้กับสังคมในรูปแบบของบริการสาธารณะ (Forwardtrust, ๒๐๑๖)

บริษัทดำเนินกลยุทธ์เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ระบุไว้ ผ่านการดำเนินงาน ๓ รูปแบบ ได้แก่ Blue Sky Works เป็นการฝึกทักษะการทำงานในเรือนจำ โดยการทำงานและฝึกอบรมไปยัง Department for Work and Pensions (DWP) เพื่อจ้างงานกับผู้พิการ Blue Sky Services เป็นการจ้างอดีตผู้กระทำความผิดด้วยสัญญาระยะยาวในงานบริการบำรุงรักษาที่หลากหลายให้กับลูกค้าโดยตรง โดย ทำหน้าที่บำรุงรักษาพื้นที่ การจัดเก็บขยะ การรีไซเคิลขยะ และการดูแลถนน การจ้างงานมีลักษณะเป็นงานชั่วคราวด้วยสัญญาจ้างงานเต็มเวลา ๖ เดือนในระดับแรก เพื่อให้ผู้พิการมีโอกาสที่จะเรียนรู้ทักษะการทำงานใหม่ พร้อมกับประวัติการทำงานที่ไม่เกี่ยวข้องกับอาชญากรรม และได้รับอ้างอิงจากหน่วยงานต้นสังกัดสามารถนำไปสมัครงานที่มีความมั่นคงยิ่งขึ้น ซึ่งบริษัทช่วยดำเนินการส่งต่อและปรับจากงานชั่วคราวเป็นงานเต็มเวลาเพื่อป้องกันวงจรของการกลับไปกระทำผิดซ้ำ และ Blue Sky Agency เป็นการจ้างงานและการเข้าทำงานในทีมที่มีอยู่ภายในสัญญาการค้า กับ Blue Sky ทั้งนี้ เกือบ ๕๐ เปอร์เซ็นต์ของพนักงานบริษัทได้รับการจ้างงานที่มีความมั่นคงจากบริษัทที่ทาง Blue Sky จัดหางานให้ และมากกว่าครึ่งหนึ่งของพนักงานบริษัทได้ทำงานอยู่กับลูกค้าในเชิงพาณิชย์ ในตำแหน่งต่าง ๆ เช่น การบำรุงรักษาพื้นที่ การจัดเก็บขยะ การรีไซเคิลและการดูแลถนน (Vancity Community Foundation, ๒๐๑๕)

เมื่อปี ๒๐๑๑ Blue Sky ได้รับรางวัลธุรกิจเพื่อสังคมดีเด่นจาก Social Enterprise Coalition และในปี ๒๐๑๘ Blue Sky ได้อบรมผู้ต้องขังและคนในชุมชน จำนวน ๖๐๐ คน ในการที่จะใช้ชีวิตและทำงานร่วมกัน และได้ฝึกงานให้กับผู้พิการและจ้างงาน จำนวน ๑๔๐ คน (Forwardtrust, ๒๐๒๐) Blue sky ค้นหาสัญญาการจ้างงานที่เริ่มต้นตั้งแต่ระดับพื้นฐาน เพื่อไม่ให้ผู้กระทำผิดถูกเลือกปฏิบัติเนื่องจากขาดประสบการณ์ในการทำงานหรือระดับการศึกษาต่ำ นอกจากนี้

Blue Sky เอง ยังได้จ้างเจ้าหน้าที่ประจำสำนักงานที่มีประวัติอาชญากรรม เป็นการแสดงให้เห็นว่า Blue Sky เองก็มีการจ้างงานบุคคลเหล่านี้เช่นกัน (Vancity Community Foundation, ๒๐๑๕)

๓) Divine Chocolate ก่อตั้งขึ้นในปี ๑๙๙๘ มีเป้าหมายที่จะผลิตและจำหน่ายช็อกโกแลตเพื่อสร้างรายได้ให้แก่ผู้เพาะปลูกอย่างยั่งยืนและมีคุณภาพชีวิตดีขึ้น และสร้างความสัมพันธ์ทางการค้าที่ยั่งยืน ทั้งผู้ผลิต ผู้ค้า และผู้บริโภคให้มีความสุขร่วมกันบนพื้นฐานแห่งความยุติธรรม รวมทั้งการสร้างห่วงโซ่อุปทานที่มีมูลค่าเพิ่มขึ้นอย่างเท่าเทียมกัน (Divine Chocolate, ๒๐๑๗) โดยการดำเนินธุรกิจด้วยรูปแบบการเป็นเจ้าของกิจการโดยเกษตรกร (The farmer-ownership model) ผ่านระบบสหกรณ์ Kuapa Kokoo ในประเทศกานา ทำให้เกษตรกรชาวไร่โกโก้ไม่ได้เป็นเพียงซัพพลายเออร์ที่จัดส่งวัตถุดิบในการผลิตช็อกโกแลต แต่เป็นเจ้าของบริษัท ร่วมกันผ่านการเป็นผู้ถือหุ้นรายใหญ่ที่มีสัดส่วนการถือหุ้นถึง ๔๔ เปอร์เซ็นต์ ถือเป็นธุรกิจเพื่อสังคมที่มีการกิจทางสังคมแบบผสมผสานโดยเน้นการทำการค้าแบบเป็นธรรม

Divine Chocolate ได้ดำเนินงานทั้งในสหราชอาณาจักรที่มีสำนักงานในลอนดอนและในสหรัฐอเมริกาที่มีสำนักงานในกรุงวอชิงตัน ดี.ซี. ซึ่งมีคณะกรรมการบริษัทและทีมผู้บริหารของแต่ละสำนักงานทั้งในสหราชอาณาจักรและสหรัฐอเมริกาแยกการบริหารงานออกจากกันอย่างชัดเจน ทั้งนี้ Divine Chocolate ยังให้ความสำคัญกับผู้ผลิตโกโก้โดยจัดไว้ในแผนผังองค์กรในฐานะผู้ผลิต โดยการใช้โครงสร้างองค์กรแบบ The farmer-ownership model ซึ่งให้เกษตรกรเป็นเจ้าของร่วมทำให้อธิบายถึงตำแหน่งเริ่มต้นและการตลาดของแบรนด์ได้ โดยส่วนใหญ่ บริษัทจะประชาสัมพันธ์บริษัทเกี่ยวกับการทำธุรกิจที่เป็นธรรมของบริษัท และเน้นบทบาทของเกษตรกรชาวไร่โกโก้ ซึ่งการรณรงค์ที่ประสบความสำเร็จสูง คือ การแสดงให้เห็นถึงการทำงานของเกษตรกรชาวไร่โกโก้ผู้หญิงที่เป็นสมาชิกสหกรณ์ for chocolate lovers. เป็นเจ้าของโดยเกษตรกรโกโก้ ผลิตเพื่อคนรักช็อกโกแลต นอกจากนี้ Divine Chocolate ถือได้ว่าเป็นธุรกิจเพื่อสังคมแห่งแรกที่ธนาคารปล่อยกู้ให้เพราะมีการประกันเงินกู้โดยภาครัฐ โดยในระยะแรกได้รับการสนับสนุนจากบริษัทเอกชนและองค์กรไม่แสวงหากำไรจากสหราชอาณาจักร ดังเช่น The Body Shop, Twin Trading, Christian Aid และ Comic Relief (Responsible Business Forum, ๒๐๑๘)

สำหรับปัจจัยแห่งความสำเร็จของ Divine Chocolate ได้แก่ ประการแรกโมเดลธุรกิจที่ทำให้เกษตรกรได้รับผลตอบแทนอย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วยและมีการทำการค้าที่ยุติธรรม ประการที่ ๒ บริษัทมีความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นกับเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการจนได้รับผลผลิตโกโก้ที่มีคุณภาพดีที่สุด ประการที่ ๓ คุณค่าของผลิตภัณฑ์ที่โดดเด่นของวัตถุดิบที่ใช้ทำโดยใช้ส่วนผสมโกโก้แท้กว่า ๒๘ เปอร์เซ็นต์ การขับเคลื่อนของ Divine Chocolate ยังกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในตลาดช็อกโกแลตให้หันมาผลิตช็อกโกแลตด้วยกติกาธุรกิจ Fairtrade มากขึ้น จนทำให้มูลค่าตลาดช็อกโกแลต Fairtrade เพิ่มขึ้นกว่าร้อยละห้าภายในช่วงเวลา ๑๕ ปี

๒.๒.๒ ประเทศสิงคโปร์

๒.๒.๒.๑ ความเป็นมาของธุรกิจเพื่อสังคม

ประเทศสิงคโปร์นับได้ว่าเป็นประเทศในภูมิภาคเอเชียที่มีการสนับสนุนธุรกิจเพื่อสังคมอย่างเด่นชัด โดยมีการจัดตั้งหน่วยงานในระดับกระทรวงที่ชื่อว่า Ministry of Community Development Youth and Sports (MCYS) ขึ้นในปี ๒๐๐๖ เพื่อมุ่งช่วยเหลือประชาชนสิงคโปร์ที่มีรายได้ต่ำให้สามารถช่วยเหลือตนเองได้ โดยการจัดตั้งกองทุนธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise Fund

- SEF) เพื่อให้เงินทุนสนับสนุนเริ่มต้นสำหรับการเป็นผู้ประกอบการเพื่อสังคมในหลายรูปแบบ เช่น การตั้งกองทุน ComCare Enterprise Fund ซึ่งเป็นทุนให้เปล่ามากถึง ๓๐๐,๐๐๐ สิงคโปร์ดอลลาร์ เพื่อช่วยเหลือประชาชนสิงคโปร์ให้ช่วยตัวเองได้ (ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย, ๒๕๕๗) นอกจากนี้ประเทศสิงคโปร์ยังได้ออกนโยบายความช่วยเหลือด้านต่าง ๆ เพื่อกระตุ้นความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลกับองค์กรชุมชนและผู้ด้อยโอกาส รวมถึงการจัดตั้ง Social Enterprise Committee (SEC) ซึ่งได้รับความร่วมมือจากภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคมและนักวิชาการในการวิเคราะห์เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาธุรกิจเพื่อสังคมในประเทศสิงคโปร์ ซึ่งก่อให้เกิดการวางยุทธศาสตร์ในการพัฒนาธุรกิจเพื่อสังคมอย่างเป็นระบบต่อมา นอกจากนี้ยังได้มีการวางทิศทางและเป้าหมายของการพัฒนาธุรกิจเพื่อสังคมในการเสริมสร้างศักยภาพของตัวบุคคลและองค์กรเพื่อสร้างโอกาสแก่ผู้ด้อยโอกาสในสังคมให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ รวมไปถึงการส่งเสริมให้ผู้ที่มีความสามารถที่จะสร้างความเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้แสดงศักยภาพ โดยเน้นการขับเคลื่อน ๓ ประเด็น คือ (๑) ส่งเสริมการดำเนินธุรกิจเพื่อสังคม (Social Responsible Enterprise) (๒) พัฒนาเครื่องมือสนับสนุนการดำเนินธุรกิจ เพื่อสังคม และ (๓) เผยแพร่แนวคิดของการดำเนินธุรกิจ เพื่อสังคมให้รับรู้ในวงกว้าง

๒.๒.๒.๒ ตัวอย่างกรณีศึกษาธุรกิจเพื่อสังคมในสิงคโปร์

๑) โครงการริบบิ้นสีเหลือง (Yellow Ribbon Project - YRP) ที่ผ่านมามีประเทศสิงคโปร์มีจำนวนผู้กระทำความผิดมากกว่า ๙,๐๐๐ คนที่ได้รับปล่อยตัวจากเรือนจำและศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพยาเสพติด (DRC) หลายแห่ง อดีตผู้กระทำความผิดต้องใช้ชีวิตอยู่กับความอับยศของจากการที่เคยเป็นผู้ต้องขัง ถึงแม้ว่าเป็นผู้พ้นโทษแล้วก็มักจะถูกกลั่นแกล้งจากสังคมมากกว่า การโดนโทษจำคุกเองเสมือนการก้าวเข้าสู่เรือนจำแห่งที่สองที่มีกรงขังที่มองไม่เห็นและมีความระแวงความไม่ไว้วางใจและการเลือกปฏิบัติ ตั้งแต่ปี ๑๙๙๘ องค์กรประเภททัณฑ์สถานของประเทศสิงคโปร์ (The Singapore Prisons Service -SPS) ได้เปลี่ยนบทบาทจากการดูแลแบบดั้งเดิมไปเป็นหน่วยงานระดับชั้นนำในสิงคโปร์ด้านการฟื้นฟูสมรรถภาพ ในปี ๒๐๐๐ SPS ร่วมกับชุมชนในประเทศสิงคโปร์จัดตั้งเครือข่ายชุมชนอย่างเป็นทางการเพื่อการฟื้นฟูผู้กระทำความผิด (CARE) เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของทรัพยากรและบูรณาการการดูแลผู้ต้องขังและครอบครัว โดยการสร้างความร่วมมือกันระหว่างเครือข่ายพันธมิตรทั้งภาครัฐและภาคเอกชนที่สำคัญของประเทศสิงคโปร์จาก ๙ องค์กร ได้แก่ กระทรวงการต่างประเทศ กระทรวงพัฒนาสังคมและครอบครัว กรมราชทัณฑ์สิงคโปร์ , Singapore Corporation of Rehabilitative Enterprises (SCORE), National Council of Social Service, Industrial and Services Co-operative Society (Ltd.) Singapore Anti-Narcotics Association, Singapore After-Care Association และ Yellow Ribbon Project โดยที่เครือข่ายมีการจัดให้มีการประชุมประจำปีและทุกไตรมาส เพื่อกำหนดทิศทางและการประสานงาน และในปี ๒๐๐๔ เครือข่าย CARE ใช้ประโยชน์จากการตอบรับอย่างมากสาธารณชนในการเปิดโครงการ Yellow Ribbon (YRP) ในรูปแบบธุรกิจเพื่อสังคมภายใต้การกำกับดูแลของเครือข่าย CARE เพื่อให้โอกาสกับผู้ต้องโทษในเรือนจำ ด้วยการสอนทักษะในการทำงาน และการค้นหาผู้จ้างงานที่เหมาะสมกับผู้พ้นโทษ เพื่อกลับไปใช้ชีวิตในสังคมได้อีกครั้ง พร้อมทั้งให้ความรู้แก่สาธารณชนเพื่อสร้างการตระหนักรู้ถึงความจำเป็นที่จะต้องให้โอกาสครั้งที่สองแก่ผู้กระทำความผิดและครอบครัวการยอมรับอดีตของผู้กระทำความผิดและครอบครัวให้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน และสร้างแรงบันดาลใจให้ชุมชนเพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการลงมือสนับสนุนการฟื้นฟูและการยอมรับในการให้ผู้กระทำความผิดมีงานทำและกลับคืนสู่สังคม รวมถึงการให้โอกาสครั้งที่สองในการเริ่มชีวิตใหม่ (Civil Service College , ๒๐๑๘)

โครงการริบบิ้นสีเหลือง (YRP) เป็นธุรกิจเพื่อสังคมในรูปแบบของการจัดตั้งของชุมชนและได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐ The Community Action for Rehabilitation of Ex-offenders (CARE) Network และขับเคลื่อนการทำงานร่วมกับหน่วยงานพันธมิตรหลากหลายองค์กร เช่น Singapore Anti-Narcotics Association (SANA), Singapore After-Care Association (SACA), Singapore Corporation of Rehabilitative Enterprises (SCORE), และ Industrial & Services Co-operative Society Ltd (ISCOS) โดยใช้การจัดกิจกรรมต่าง ๆ เป็นสัญลักษณ์ของโครงการ โดยโครงการได้มีการจัดงานใหญ่ประจำปีอย่างต่อเนื่อง เพื่อระดมทุนเพื่อนำมาใช้ในกิจกรรมการช่วยเหลือผู้พ้นโทษ (Royal Ribbon Project, ๒๐๑๙) โดยเริ่มแรก รูปแบบของโครงการริบบิ้นสีเหลือง (YRP) เป็นการรณรงค์ โดยในปี ๒๐๐๔ ซึ่งเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายในสโลแกน “ช่วยปลดปล่อยเรือนจำที่สอง” ประกอบด้วย ชุดกิจกรรมที่นำไปพร้อมกับเหตุการณ์สำคัญ เช่น คอนเสิร์ตการกุศลให้บุคคลทั่วไป การจัดทัวร์ชมเรือนจำให้ผู้กำหนดนโยบายและอาสาสมัครที่สนใจเข้าใจชีวิตในเรือนจำ กิจกรรมการสนับสนุนการฟื้นฟูสมรรถภาพของผู้ต้องขัง ซึ่งมีผู้แทนบริษัทประมาณ ๒๐๐ คน เข้าร่วมการสาธิตทักษะของผู้ต้องขังที่ SCORE รวมถึงกิจกรรมการผูกิบบิ้นสีเหลืองเพื่อแสดงสัญลักษณ์ริบบิ้นสีเหลืองทำมือจำนวน ๓๒๐,๐๐๐ ชิ้นถูกแจกจ่ายให้กับสาธารณชนเพื่อสร้างความตระหนักถึงสาเหตุของการเกิดปัญหา (Royal Ribbon Project, ๒๐๑๙) ซึ่งในปัจจุบัน โครงการ Yellow Ribbon (YRP) เป็นรากฐานที่สำคัญของความพยายามในช่วงสิบปีที่ผ่านมาเพื่อฟื้นฟูและให้โอกาสอดีตผู้กระทำความผิดเข้าสู่สังคมอีกครั้งได้และยังสร้างการรับรู้ การยอมรับ และสร้างแรงบันดาลใจให้ชุมชนดำเนินการช่วยเหลือบุคคลเหล่านี้ (Civil Service College, ๒๐๑๘) นอกจากนี้ยังได้ใช้สื่อสังคมออนไลน์ (social media) ในการประชาสัมพันธ์กิจกรรมต่าง ๆ ของโครงการ ผ่านช่องทาง เช่น Facebook เว็บไซต์องค์กร เพื่อรับการสนับสนุนจากชุมชน ทั้งนี้ โครงการ ฯ ได้รับเงินบริจาคจากกองทุนริบบิ้นสีเหลือง (The Yellow Ribbon Fund - YRF) ซึ่งเป็นกองทุนการกุศลระดับชาติแห่งแรกที่มีเป้าหมายเพื่อการพัฒนาและการดำเนินการตามแผนฟื้นฟูและการรวมตัวกลับคืนสู่สังคมของผู้ต้องขังและผู้พ้นโทษรวมทั้งครอบครัว เพื่อเสริมสร้างความผูกพันในครอบครัวของผู้ต้องขังและผู้พ้นโทษ และได้รับเงินบริจาคจากกิจกรรมระดมทุนประจำปี เช่น Yellow Ribbon Prison Run Yellow Ribbon Community Art Exhibition (Royal Ribbon Project, ๒๐๑๙)

โครงการริบบิ้นสีเหลือง (YRP) ถือเป็นโครงการหลักในการประชาสัมพันธ์และร่วมมือกับองค์กรเครือข่ายในการปรับปรุงประสิทธิภาพของการฟื้นฟูสมรรถภาพของผู้พ้นโทษในประเทศสิงคโปร์ ผ่านโครงการฟื้นฟูในการสร้างอาชีพให้กับผู้พ้นโทษคือพัฒนาศักยภาพของผู้พ้นโทษเหล่านั้นให้มีทักษะการทำงานเพื่อช่วยให้ผู้พ้นโทษกลับคืนสู่สังคม ทั้งนี้ทาง YRP สร้างการรับรู้ให้มากขึ้นเกี่ยวกับความต้องการโอกาสครั้งที่สองและสร้างแรงบันดาลใจให้ชาวสิงคโปร์ที่จะยอมรับอดีตผู้กระทำความผิดกลับคืนสู่สังคม โดยให้ผู้พ้นโทษเหล่านี้ได้กลับมาประกอบอาชีพและสนับสนุนให้ก้าวไปข้างหน้ามากขึ้น ในปี ๒๐๑๕ YRP มีเครือข่ายองค์กรเพิ่มขึ้นเป็น ๖๓ องค์กร และมีอาสาสมัครมากกว่า ๗๐๐ คน ที่ได้ผ่านการฝึกอบรมขั้นพื้นฐาน (เช่นการทำควมเข้าใจกับอดีตผู้กระทำความผิดและครอบครัวของพวกเขา การเยี่ยมบ้านอย่างมีประสิทธิภาพการสัมภาษณ์ขั้นพื้นฐาน/การประเมินผู้พ้นโทษ) เพื่อเตรียมความรู้และทักษะผู้กระทำความผิดกว่า ๒,๘๐๐ ครอบครัว (Royal Ribbon Project, ๒๐๑๙) รวมถึงสถิติจาก Singapore Corporation of Rehabilitative Enterprises (SCORE) ในปี ๒๐๑๔ มีบริษัทที่ร่วมกับ Singapore Corporation of

Rehabilitative Enterprises (SCORE) ให้โอกาสในการทำงานแก่ผู้พิการจำนวน ๔,๔๓๓ ราย ซึ่งเพิ่มขึ้นจากปี ๒๐๑๓ จำนวน ๓,๘๗๖ คน และจำนวน ๓,๔๕๗ คนในปี ๒๐๑๒ (Civil Service College , ๒๐๑๘)

๒) Bettr Barista Coffee Bettr Barista ก่อตั้งในประเทศสิงคโปร์ เมื่อเดือนพฤศจิกายน ปี ๒๐๑๑ โดย Pamela Chng ซึ่งได้จดทะเบียนเป็นบริษัทจำกัด ประกอบด้วย Bettr Barista สถานการณ์ศึกษาด้านกาแฟ และ บริษัท Bettr Coffee Company แปรนัยค่าปลีกเพื่อสร้างประสบการณ์กาแฟ โดยมีเป้าหมายหลัก คือ การช่วยเหลือผู้หญิงและเยาวชนที่ขาดโอกาสและมีความเสี่ยง รวมทั้งส่งเสริมการค้าที่เป็นธรรมและยั่งยืนบนห่วงโซ่อุปทานและสร้างชุมชนที่ใส่ใจสังคมทุกที่ที่เข้าไปดำเนินธุรกิจ (Bettr Group, ๒๐๒๐) โดยการเป็นผู้ให้บริการด้านการศึกษาด้านกาแฟแบบพิเศษและธุรกิจการขายกาแฟ และนำกำไรทั้งหมดกลับมาลงทุนในการช่วยเหลือด้านการศึกษาและฝึกอบรมในการเป็นบาริสต้าให้ผู้หญิงและเยาวชนที่ขาดโอกาสและมีความเสี่ยง ในช่วงหลายปีที่ผ่านมา Bettr Barista เติบโตและพัฒนาสู่การบูรณาการธุรกิจกาแฟแบบพิเศษในแนวตั้ง และรวมความเป็นธุรกิจเพื่อสังคมเข้าไปด้วยกัน และได้ปรับเปลี่ยนองค์กรเป็น Bettr Group และในปี ๒๐๑๖ ได้รับการรับรองเป็น B-Corporation รายแรกของประเทศสิงคโปร์และเป็นองค์กรที่ให้บริการด้านการศึกษาด้านกาแฟชนิดพิเศษและได้รับการรับรองจาก Specialty Coffee Association (SCA) และองค์กร Approved Training Organisation (ATO) ภายใต้ระบบ Singapore Workforce Skills Qualification (WSQ) และยังได้รับการรับรองมาตรฐาน ISO ๒๒๐๐๐ รวมทั้งทำหน้าที่เป็นผู้จัดการงานกาแฟครบวงจรในประเทศสิงคโปร์ และเป็นร้านขายกาแฟรูปแบบไมโครในสถานที่ต่าง ๆ ของชุมชนโดยรอบประเทศสิงคโปร์ (DBS, ๒๐๒๐)

Bettr Barista ได้จัดฝึกอบรมการเป็นบาริสต้ามืออาชีพ และการสร้างทีมผ่านกระบวนการชงและขึ้นชมกาแฟ ให้บริการ Mobile Brew Bars & Events จำหน่ายเมล็ดกาแฟและผลิตภัณฑ์ (ขายปลีกและขายส่ง) ให้บริการให้คำปรึกษาเครื่องชงกาแฟและอุปกรณ์เสริมที่เกี่ยวข้องกับกาแฟ รวมทั้งให้บริการร้านขายกาแฟในรูปแบบร้านเดี่ยวและซุ้มหลายแห่ง พร้อมทั้งมีการเปิดร้านกาแฟร่วมกับพันธมิตรหลายแห่งทั้งในชุมชน ตึกสำนักงาน สถานที่สาธารณะ และงานอีเวนต์ เพื่อให้บริการประชาชนที่รักการดื่มกาแฟได้มีโอกาสลิ้มลองรสชาติและช่วยเหลือกลุ่มผู้ด้อยโอกาสสร่วมด้วย โดยล่าสุดได้เปิดตัวโมเดลแบบครบวงจรสำหรับแฟรนไชส์ขายปลีกได้รับการรับรองมาตรฐาน ISO ๒๒๐๐ โดยกาแฟคั่วผสมและบรรจุกาแฟทั้งหมดที่สำนักงานใหญ่ของบริษัทในสิงคโปร์ นอกจากนี้ยังมีสถานการณ์ศึกษาด้านกาแฟและโปรแกรมการฝึกอบรม Bettr Holistic ซึ่งกำหนดให้ทำงานและเรียนแบบเต็มเวลา ๔ เดือน สำหรับกลุ่มคนชายขอบที่มีอายุระหว่าง ๑๖-๕๐ ปี เป็นการฝึกอบรมด้านจิตใจอารมณ์และร่างกายเพื่อช่วยให้ผู้เข้าร่วมฝึกอบรมมีพลังในการฝึกอบรมหลักสูตบาริสต้าแบบองค์รวมพร้อมทักษะในการจัดการกับความท้าทายในชีวิต และเริ่มต้นอาชีพในอุตสาหกรรมกาแฟ นอกจากนี้ ยังมีการฝึกงานระหว่างการฝึกอบรมเพื่อเพิ่มพูนศักยภาพและฝึกงานจริง (Bettr Group, ๒๐๒๐)

๒.๒.๓ สหรัฐอเมริกา

๒.๒.๓.๑ **ความเป็นมาของธุรกิจเพื่อสังคม** แนวคิดของธุรกิจเพื่อสังคมในสหรัฐอเมริกาได้พัฒนาขึ้นตั้งแต่ช่วงกลางทศวรรษที่ ๑๙๙๐ (Defourny & Kim, ๒๐๑๑) เพื่อใช้เป็นเครื่องมือช่วยลดปัญหาทางสังคม ชุมชน โดยช่วยลดช่องว่างระหว่างกลุ่มคนทำให้เกิดความเป็นธรรมมากขึ้นและช่วยลดปัญหาทางด้านสิ่งแวดล้อมจากระบบเศรษฐกิจ แบบทุนนิยมได้อย่างมีเหตุผลและยั่งยืน และระยะแรกของการก่อตั้งธุรกิจเพื่อสังคม มีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ไขปัญหาทางการเงินขององค์กรไม่แสวงหาผลกำไร (Non-Profit Organization) ที่ประสบปัญหาทางการเงินจากเงินอุดหนุนของรัฐบาลและผู้บริจาคเงินเพื่อการกุศลลดลง ในการแสวงหารายได้เพื่อให้องค์กรนั้นอยู่รอด (Jacques Defourny and Marthe Nyssens, ๒๐๐๖) สหรัฐอเมริกามีแนวทางส่งเสริมธุรกิจเพื่อสังคม โดยการจัดตั้ง “Office of Social Innovation” ขึ้นในเดือนพฤษภาคม ๒๐๐๙ ภายใต้คณะกรรมการนโยบายภายในประเทศ (Domestic Policy Council) และเป็นหน่วยงานที่จัดตั้งขึ้นภายในสำนักงานทำเนียบ ประธานาธิบดี โดยเป้าหมายที่สำคัญของสำนักงาน คือ การค้นหาโครงการหรือธุรกิจเพื่อสังคมในภาคธุรกิจ หรือภาคประชาสังคมที่ส่งผลในทางบวกต่อสังคม ชุมชน และสิ่งแวดล้อมอย่างสูง (High impact) และสามารถขยายขนาดกับการดำเนินการทำซ้ำได้ หลังจากนั้นรัฐบาลจะใช้ทรัพยากรของรัฐเป็นตัวช่วยเร่งรัด (leverage) ให้โครงการหรือกิจการดังกล่าวสามารถทำซ้ำหรือขยายขอบเขตการดำเนินการได้อย่างแท้จริง โดยสำนักงานนวัตกรรมนี้บริหารเงินกองทุนที่เรียกว่า “Social Innovation Fund” ขนาด ๕๐ ล้าน เหรียญดอลลาร์สหรัฐ ที่พร้อมจะลงทุนในโครงการที่ไม่แสวงหากำไรที่มีผลกระทบทางบวกสูง เพื่อให้มั่นใจว่าทรัพยากรของรัฐจะถูกนำไปใช้ในทางที่มีประสิทธิผล มีความรับผิดชอบ ควบคู่ไปกับความไว้วางใจของประชาชน และเพื่อเป็นการส่งเสริมธุรกิจเพื่อสังคมภายในประเทศ ต่อมารัฐบาลจึงได้มีการออกกฎหมายเพื่อรองรับการดำเนินงานของธุรกิจเพื่อสังคม คือ “กฎหมายการจดทะเบียนในรูปแบบของธุรกิจสร้างคุณประโยชน์สังคม” (Benefit Corporation) คุณลักษณะของบริษัทเหล่านี้จะแตกต่างจากบริษัททั่วไป ๓ ประการคือ ประการแรก กิจการต้องมีความมุ่งหมายที่จะสร้างผลกระทบเชิงบวกทางสังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นรูปธรรม ประการที่สอง กรรมการบริษัทต้องขยายบทบาทหน้าที่ในการพิจารณาเพื่อสร้างประโยชน์ไม่เฉพาะที่เป็นตัวเงินให้แก่ผู้ถือหุ้น แต่ต้องรวมถึงประโยชน์ที่ไม่เป็นตัวเงินให้แก่ผู้มีส่วนได้เสียอื่น ๆ และประการที่สาม กิจการมีหน้าที่ในการรายงานผลการดำเนินงานโดยรวมในด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมประจำปีด้วยแบบการรายงานที่เข้าใจง่าย น่าเชื่อถือ มีความเป็น อิสระ และโปร่งใส ได้มาตรฐานจากภายนอก (สถาบันวิทยาการตลาดทุน, ๒๕๕๗)

๒.๒.๓.๒ ตัวอย่างกรณีศึกษาธุรกิจเพื่อสังคมในสหรัฐอเมริกา

๑) DC Central Kitchen ก่อตั้งขึ้นในปี ๑๙๘๙ ในกรุงวอชิงตัน ดี ซี มีวัตถุประสงค์หลักคือ การช่วยลดปริมาณอาหารที่ไม่ต้องเหลือทิ้งให้เปล่าประโยชน์ (food waste) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสาเหตุภาวะโลกร้อนไปจนถึงการสร้างอาชีพให้กับกลุ่มคนไร้บ้านที่มีความสามารถ ให้ได้เห็นคุณค่าในตัวเองและสามารถกลับมาใช้ชีวิตในสังคมได้อีกครั้ง และได้ช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสให้มีอาหารรับประทานเพียงพอ โดย Robert Egger อดีตผู้จัดการไนต์คลับรู้สึกหงุดหงิดกับความไร้ประสิทธิภาพของการตอบสนองขององค์กรการกุศลแบบดั้งเดิมในการจัดการต่อความหิวโหยและปัญหาคนไร้บ้าน และจากการได้ทราบข้อมูลปริมาณอาหารจำนวนมหาศาลที่ถูกทิ้งลงถังขยะโดยขยะอาหารเหล่านี้มาจากสถานที่ทั่วไป เช่น บ้าน ร้านอาหาร ฟาร์มพืชผัก เป็นต้น ในขณะที่จำนวนขยะอาหารเพิ่มปริมาณมาก แต่ชาวอเมริกันอย่างน้อย ๑ ใน ๖ กลับอดอยาก Robert Egger

จึงเกิดแนวคิดในการเปิดรับบริจาคอาหารที่จะถูกทิ้งซึ่งส่วนใหญ่เป็นวัตถุดิบสำหรับทำอาหารที่ใกล้เสียหรือหมดอายุในช่วงเวลา ๕-๘ วัน แต่ยังคงสามารถรับประทานได้ โดยได้เปิดรับบริจาควัตถุดิบทำอาหารมาจากธุรกิจท้องถิ่น ฟาร์ม ภัตตาคาร โรงแรม ชุมชน บุคคลทั่วไป นำมาทำเป็นอาหารเพื่อแจกจ่ายฟรีแก่ผู้ด้อยาก คนไร้บ้าน องค์กรไม่แสวงผลกำไรและองค์กรอื่น ๆ (NRDC, ๒๐๑๙)

องค์กรก่อตั้งในรูปแบบขององค์กรการกุศลเพื่อการแสวงหากำไร (Revenue-generating nonprofit) ที่มุ่งเน้นไปที่การบรรเทาความหิว ลดปริมาณของอาหารที่กำลังจะเสียและเสริมพลังชุมชนและบุคคลในการเป็นส่วนหนึ่งของการลดปัญหาโลกร้อน โดยการหารายได้ของ DC Central Kitchen มาจากโครงการหลัก ๒ โครงการ คือ โครงการ School Food Program เป็นการทำอาหารที่มีคุณภาพและขายได้ในราคาถูกแก่โรงเรียนที่มีรายได้น้อย เพื่อเป็นการช่วยเหลือโรงเรียนเหล่านั้นให้สามารถจัดหาอาหารที่ดีมีคุณภาพให้กับนักเรียน และโครงการ Healthy Corners คือ การขาย Healthy Snack ที่มีคุณค่าสารอาหาร (nutrition) ให้ร้านอาหารในกรุงวอชิงตัน ดี ซี ทั้งนี้จากรายงานขององค์กร ระบุว่า ในปี ๒๐๑๓ คนที่จบโครงการสอนการทำอาหาร (Culinary Job Training) มีรายได้จากการจ้างงานโดยรวมอยู่ที่ ๑.๗ ล้าน ดอลลาร์สหรัฐ และได้จ่ายภาษีบุคคลธรรมดาให้รัฐบาลเป็นจำนวนเกือบ ๔ แสนดอลลาร์สหรัฐ DC Central Kitchen สามารถช่วยให้คนไร้บ้าน และคนตกงาน หลังจากเข้าโครงการให้มีรายได้ และรัฐบาลได้ภาษีเพื่อพัฒนาประเทศอีกด้วย (DC Central Kitchen ,๒๐๑๙).

การดำเนินธุรกิจเพื่อสังคมที่ทำหน้าที่เป็นห้องครัวขนาดใหญ่ให้บริการทำอาหารโดยเฉลี่ย ๕,๐๐๐ จานต่อวันส่งไปยังสถานที่พักพิงของผู้ไร้บ้าน บ้านกึ่งวิถีสำหรับผู้พ้นโทษ ที่ขาดการอุปการะ และคลินิกฟื้นฟูสมรรถภาพ และประมาณ ๖,๓๐๐ จานต่อวันให้นักเรียนใน ๑๐ โรงเรียนที่ตั้งอยู่ในชุมชนที่มีรายได้น้อยของกรุงวอชิงตัน ดีซี โดยมีผลิตภัณฑ์อาหารจาก ๒ โครงการ ได้แก่ โครงการ School Food Program ซึ่งเป็นการทำอาหารที่มีคุณภาพและขายได้ในราคาถูกแก่โรงเรียนที่มีรายได้น้อย เพื่อเป็นการช่วยเหลือโรงเรียนเหล่านั้นให้สามารถจัดหาอาหารที่ดีมีคุณภาพให้กับนักเรียนประมาณ ๖,๓๐๐ จานต่อวันและขายได้ในราคาถูกให้ ๑๐ โรงเรียนที่ตั้งอยู่ในชุมชนที่มีรายได้น้อยของกรุงวอชิงตัน ดีซี เพื่อเป็นการช่วยเหลือโรงเรียนเหล่านั้นให้สามารถจัดหาอาหารที่ดีมีคุณภาพให้กับนักเรียน และโครงการ Healthy Corners ซึ่งการขาย Healthy Snack ที่มีคุณค่าสารอาหาร (nutrition) ให้ร้านอาหารใน กรุงวอชิงตัน ดี ซี นอกจากนี้ D.C. Central Kitchen มีการเปิดหลักสูตรสอนการทำอาหาร (Culinary Job Training) ให้กลุ่มคนไร้บ้านเพื่อพัฒนาฝีมือในการตัดแปลงอาหารจากวัตถุดิบเหลือที่ได้รับบริจาค และหลังจากการผ่านการอบรมระยะเวลา ๑๔ สัปดาห์ สามารถออกมาทำงานกับทาง D.C. Central Kitchen หรือร้านอาหารอื่น ๆ ได้ (DC Central Kitchen, ๒๐๑๙)

ผลจากการดำเนินงานของ DC Central Kitchen สามารถบรรลุความสำเร็จที่วัดได้ โดยในปี ๒๐๑๖ ได้ช่วยเหลือด้านอาหาร จำนวน ๖๘๐,๙๘๗ ปอนด์ จัดเตรียมประมาณ ๑.๘ ล้านมื้อ มีผู้ฝึกงานจบการศึกษาด้านการทำอาหาร จำนวน ๙๑ คน และประสบความสำเร็จในการทางานอัตราร้อยละ ๘๘ (DC Central Kitchen, ๒๐๑๖) (๘.๑) การทำขยะอินทรีย์จากหลุมฝังกลบ (ORGANIC WASTE DIVERTED FROM LANDFILL) ๓๗๒ ตันต่อปี (๗๔๓,๘๘๕ ปอนด์) สามารถช่วยให้คนไร้บ้าน คนตกงาน หลังจากเข้าโครงการให้มีรายได้ และรัฐบาลได้ภาษีเพื่อพัฒนาประเทศอีกด้วย อีกทั้งยังส่งผลให้เกิดการหลีกเลี่ยงการปล่อยก๊าซเรือนกระจก (GHG EMISSIONS AVOIDED) ๑,๕๖๒ เมตริก ตัน CO₂ เทียบเท่ากับปี และการประหยัดน้ำ EMBEDDED WATER SAVED

๑๒,๘๖๙,๒๑๐ แกลลอนต่อปี (DC Central Kitchen ,๒๐๑๖) นอกจากนี้มีรายได้ที่เกี่ยวข้องกับการบริการด้านอาหารของ D.C. Central Kitchen ครอบคลุมค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานมากกว่าครึ่งและที่เหลือได้รับการสนับสนุนด้านการกุศล (DC Central Kitchen ,๒๐๑๙).

๒) TOMS ก่อตั้งขึ้น ในปี ๒๐๐๖ ที่สหรัฐอเมริกา โดย Blake Mycoskie ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนให้ดีขึ้นผ่านธุรกิจที่เป็นคุณค่าหลักและบรรจุอยู่ในทุกสิ่งที่ทำ สำหรับแรงบันดาลใจในการก่อตั้งเกิดขึ้นหลังจากที่ Blake เดินทางมาประเทศอาร์เจนตินา Blake ได้เรียนรู้ว่าเด็กหลายคนป่วยและมีอาการบาดเจ็บเนื่องจากไม่มีรองเท้าใส่ ด้วยเหตุนี้เขาจึงสร้าง TOMS ขึ้นมาเพื่อเป็นองค์กรในการส่งมอบและบริจาครองเท้าให้กับคนยากไร้ ภายใต้หลักคิดที่ว่า หากลูกค้าซื้อรองเท้าหนึ่งคู่จะเป็นการบริจาครองเท้าหนึ่งคู่ให้กับเด็กด้อยโอกาสทันที โดยกลุ่มเป้าหมายเริ่มแรกของรองเท้า TOMS คือ นักเรียนนักศึกษาที่เหมาะสมกับรองเท้าผ้าใบลักษณะลำลองที่มีสไตล์ และยังเป็นกลุ่มคนรุ่นใหม่ที่ต้องการสร้างแรงบันดาลใจเรื่องการเปลี่ยนแปลงสังคมให้อีกด้วย ปัจจุบัน TOMS ได้บริจาครองเท้ากว่าหนึ่งล้านคู่ และในปี ๒๕๕๔ TOMS ได้เพิ่มผลิตภัณฑ์ใหม่ คือ แวนกันแดดและกรอบแว่นสายตา เพื่อส่งมอบแก่คนยากไร้ทั่วโลกอีกด้วย TOMS เป็นแบรนด์รองเท้าและสินค้าไลฟ์สไตล์ระดับโลกที่มุ่งมั่นที่จะช่วยให้มนุษยชาติเจริญเติบโตและพัฒนาบนพื้นฐานของความยั่งยืน (TOMS, ๒๐๒๐)

TOMS เป็นธุรกิจเพื่อสังคมที่ใช้รูปแบบธุรกิจ One for One ซึ่งหมายความว่า รองเท้าทุกคู่ที่ซื้อไป ร้านจะบริจาครองเท้าอีกคู่ให้กับเด็กที่ขาดแคลน ซึ่งถือว่าเป็นโมเดลที่ทำให้รองเท้า TOMS เป็นที่รู้จักและได้รับการตอบรับอย่างมาก จึงทำให้ TOMS เป็นที่รู้จักด้วยการทำธุรกิจและทำเพื่อสังคมไปพร้อมกัน ทั้งนี้ TOMS ผลิตรองเท้าหลากหลายรุ่นเพื่อให้ตรงกับความต้องการของลูกค้าที่มีความหลากหลายมากขึ้น เช่น รุ่น TOMS Original Classics รุ่น TOMS Baja Topanga Collection และรุ่น TOMS University Classics และในปี ๒๐๑๑ TOMS ได้เพิ่มผลิตภัณฑ์ใหม่ คือ แวนกันแดดและกรอบแว่นสายตา เพื่อส่งมอบแก่คนยากไร้ทั่วโลกอีกด้วย ปัจจุบันได้มีวางจำหน่ายผ่านช่องทางการจำหน่ายทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น เว็บไซต์ทางการของ TOMS ตัวแทนจำหน่าย และเคาน์เตอร์ห้างสรรพสินค้า เป็นต้น ซึ่งรองเท้า TOMS เน้นการขายผ่านเว็บไซต์เป็นหลัก เพราะการขายออนไลน์กำไรสูงมากกว่า ถึงอย่างไรก็ดี ปัจจุบัน TOMS มีร้านค้ามากกว่า ๕๐๐ ร้านค้าทั่วโลก

๓) Wash Cycle Laundry ก่อตั้งขึ้นในปี ๒๐๑๐ โดย Gabriel Mandujano เพื่อให้บริการซักรีดเชิงพาณิชย์ที่ใช้ผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และทำการขนส่งโดยจักรยานและรถยนต์ นอกจากนี้ยังมีวัตถุประสงค์เพื่อการจ้างกลุ่มที่มีความเปราะบาง และผู้ที่เคยต้องโทษอาชญากรรมที่ไม่รุนแรง ผู้ที่พึ่งพาสวัสดิการและพ่อหรือแม่เลี้ยงเดี่ยวที่ไม่มีรายได้ประจำ เน้นการให้บริการด้านอาชีพสำหรับผู้หางานที่อยู่นอกตลาดแรงงานมาระยะหนึ่งและพนักงานกว่าครึ่งมีประวัติอาชญากรรม ไร้ที่อยู่อาศัย หรือมีประวัติการใช้สารเสพติด อย่างไรก็ตาม Gabriel Mandujano ได้พบกับปัญหาในการทำงานที่ไม่แสวงหาผลกำไรในการช่วยเหลือคน จึงคิดว่าแนวคิดธุรกิจเพื่อสังคมน่าจะเป็นแนวทางธุรกิจที่ช่วยแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น (Wash Cycle Laundry, ๒๐๒๐)

Wash Cycle Laundry ได้ดำเนินการร่วมกับธุรกิจตั้งแต่ผู้ประกอบการรายย่อยจนถึงผู้ประกอบการรายใหญ่ และความร่วมมือกับองค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไรจำนวนหนึ่งที่ตั้งใจดำเนินโครงการฝึกอบรมเกี่ยวกับการทำงาน โดยมุ่งเน้นคุณภาพการให้บริการ เชื่อถือได้ คุ่มค่าคุ่มราคาและยั่งยืนเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ในส่วนของการจ้างงานผู้พ้นโทษได้สร้างระบบการจ้างงานให้มี

แรงจูงใจ โดยการได้รับเงินค่าจ้างที่เป็นธรรมและช่วยในการตัดสินใจกลับเข้าสู่สังคมโดยไม่ย้อนกลับ
ไปกระทำผิดซ้ำ ทั้งนี้ Wash Cycle Laundry มีความเสี่ยงที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้จากการจ้างงาน
ซึ่งความรับผิดชอบอันดับแรกขององค์กรคือ การไม่ปิดบังเรื่องการจ้างงานผู้พ้นโทษ และพร้อมจะเสีย
ลูกค้ายกกลุ่มที่มีความกังวลในการที่จะมีคนที่เคยมีประวัติอาชญากรรมเข้ามาให้บริการ (ICIC., ๒๐๑๗)

การให้บริการของ Wash Cycle Laundry สามารถแบ่งออกเป็น ๓ รูปแบบ
ได้แก่ รูปแบบบริการซักรีดธุรกิจโรงแรม Wash Cycle Laundry มีบริการซักรีดให้โรงแรมเพื่อดูแลผ้า
ปูที่นอนและผลิตภัณฑ์ผ้าอื่น ๆ ในโรงแรมอย่างดีเยี่ยม โรงงานซักผ้าตั้งอยู่ในระยะสามไมล์จาก
ศูนย์กลางของโรงแรม การคัดเลือกผ้าสกปรกจะทำด้วยมือและแบ่งทำความสะอาดในเครื่องขนาดเล็ก
และติดตั้งเทคโนโลยีขั้นนำเพื่อลดการใช้น้ำและพลังงาน รูปแบบบริการซักรีดแบบให้เช่า Wash
Cycle Laundry มีบริการซักรีดกลุ่มลูกค้า ดังเช่น สถานออกกำลัง สปอร์ตคลับ ร้านอาหาร ร้านกาแฟ ร้านทำ
เล็บ ร้านสปา ที่พักประเภทระยะสั้นและระยะยาว โดยมีบริการให้เช่าผ้าประเภทต่าง ๆ ที่องค์กร
จำเป็นต้องใช้และบริการซัก แบ่งเป็น ผ้าเช็ดตัวสีขาวแบบผ้าธรรมดา ผ้าปูที่นอนสีขาว อุปกรณ์ทำ
ความสะอาด เช่น ผ้าไมโครไฟเบอร์, ผ้าเช็ดโต๊ะและอุปกรณ์, ผ้าถูพื้น พรหมปูพื้น

๒.๒.๔ สาธารณรัฐเกาหลี

๒.๒.๔.๑ ความเป็นมาของธุรกิจเพื่อสังคม

สาธารณรัฐเกาหลีให้ความสำคัญกับธุรกิจเพื่อสังคมในระดับสูงและมีการเยี่ยมชม
ธุรกิจเพื่อสังคมในกลุ่มประเทศยุโรปตะวันตกหลายแห่งในช่วงระหว่างทศวรรษที่ ๒๐๐๐ โดยขณะที่
เดินทางไปศึกษาทางด้านดังกล่าว ประกอบด้วย นักวิจัย ผู้นำองค์กรเพื่อสังคม เจ้าหน้าที่จากหน่วยงาน
ของรัฐหลายแห่ง และนักข่าว โดยการศึกษาดูงานมุ่งเน้นด้านการพัฒนาสังคมในแนวใหม่โดยเฉพาะ
เศรษฐกิจในระดับสังคม (social economy) ที่เป็นคำที่ใช้กันอย่างแพร่หลายในประเทศของยุโรป
และเริ่มนำมาใช้ในสาธารณรัฐเกาหลีในปี ๒๐๐๖ จนพัฒนากลายเป็นเครือข่ายทางสังคม
ขนาดใหญ่ที่เกิดขึ้นใน ปี ๒๐๐๗ ซึ่งเรียกว่า “Civil Society’s Solidarity for the development
of Social Enterprises: CSSE” (Defourny and Kim, ๒๐๑๑) สาธารณรัฐเกาหลีได้ให้ความสำคัญ
กับธุรกิจเพื่อสังคมโดยการออกกฎหมาย “Social Enterprise Promotion Act” เป็นการเฉพาะ
(Social Enterprise Promotion Agency, ๒๐๑๐) โดยการนำแนวคิดรูปแบบทางกฎหมายและ
ประสบการณ์เกี่ยวกับธุรกิจเพื่อสังคมที่พัฒนาขึ้นมาในกลุ่มประเทศยุโรปและประเทศ สหรัฐอเมริกา
มากกว่า ๒๐ ปี มาเป็นต้นแบบ ซึ่งเนื้อหาของกฎหมายฉบับนี้เน้นการสนับสนุนกิจการที่มีเป้าหมายใน
การแก้ไขปัญหาสังคมด้วยสินค้าและบริการแก่ผู้ด้อยโอกาสและสามารถหล่อเลี้ยงการดำเนินงานได้
ด้วยการเสนอสินค้าและบริการ การเปิดโอกาสให้องค์กรต่าง ๆ เข้ารับการจดทะเบียนเป็นธุรกิจเพื่อ
สังคม (Certified Social Enterprises) เพื่อที่รัฐจะได้จัดให้มีมาตรการสนับสนุนที่ชัดเจนให้แก่ธุรกิจ
เพื่อสังคมที่มีรูปแบบที่ถูกต้องตามกฎหมายในประเทศอีกด้วย โดยองค์กรที่จะขึ้นทะเบียนต้องผ่าน
เกณฑ์ที่กำหนดขึ้น เพื่อขอรับการสนับสนุนจากรัฐในช่วงของการเริ่มต้นประกอบกิจการ (คักดีดา ศิริ
ภัทรโสภณ , ๒๕๕๘)

๒.๒.๔.๒ ตัวอย่างกรณีศึกษาธุรกิจเพื่อสังคมในสาธารณรัฐเกาหลี

Merry Year Social Company (MYSC) ก่อตั้งขึ้นในปี ๒๐๑๑ ณ กรุงโซล
สาธารณรัฐเกาหลี เป็นบริษัทที่ปรึกษาด้านนวัตกรรมทางสังคมและด้านผลกระทบลงทุน การให้
คำปรึกษาส่วนใหญ่ในสาธารณรัฐเกาหลี รวมถึงส่วนอื่น ๆ ของโลกผ่านกลุ่มเครือข่าย

โดยมุ่งหวังที่จะช่วยแก้ไขปัญหาค่าความไม่เท่าเทียมกันทางสังคมและการแบ่งแยกทางสังคมผ่านการประกอบการทางสังคมและนวัตกรรมทางสังคม โดยมีผู้ก่อตั้งและทีมงานจากภาคเอกชน สถาบันการศึกษา และการลงทุน (B Corporation, ๒๐๒๐) โดยตั้งเป้าหมายว่าจะสร้างผลกระทบทางสังคมในเชิงบวกโดยการสนับสนุนและสร้างระบบและวัฒนธรรมของนวัตกรรมเพื่อบุกเบิกภาคสังคมในสาธารณรัฐเกาหลี

MYSC มุ่งมั่นที่จะสร้างนวัตกรรมทางสังคมผ่านกลยุทธ์ทางธุรกิจ นวัตกรรมแนวทางร่วมสามภาคส่วน (tri-sector collective innovation) และนวัตกรรมเน้นมนุษย์เป็นศูนย์กลาง (human-centered approach innovation) (VAPN, ๒๐๒๐) ที่ผ่านมาได้ให้การสนับสนุนและเป็นที่ปรึกษาในการจัดกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมที่สำคัญหลายอย่างในสาธารณรัฐเกาหลี ได้แก่ สัมมนาและการประชุมเชิงปฏิบัติการเรื่องการสร้างคุณค่าทางสิ่งแวดล้อม โปรแกรมกระตุ้นจิตสำนึกเพื่อเพิ่มความยั่งยืนให้กับธุรกิจเพื่อสังคม และโปรแกรมการสร้างนวัตกรรมและการลงทุนในกิจการด้านสังคมเกี่ยวกับการจัดการกับปัญหาสิ่งแวดล้อม (Inclusive Business Action Network, ๒๐๒๐) นอกจากนี้ยังได้ทำงานร่วมกับองค์กรต่าง ๆ ตั้งแต่บริษัทขนาดใหญ่ เช่น Samsung Hyundai เป็นต้น ไปจนถึงองค์กรไม่แสวงหากำไรขนาดเล็กทั้งในสาธารณรัฐเกาหลีและทั่วโลก นอกจากนี้ยังเป็นบริษัทที่ได้รับการรับรอง B Corporation ในปี ๒๐๑๖ และได้พัฒนาโปรแกรมเพื่อส่งเสริมความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งได้เข้าร่วมโครงการ ๑ เปอร์เซนต์สำหรับการเคลื่อนไหวด้านพลังงานของโลก โดยการบริจาคอย่างน้อย ๑ เปอร์เซนต์ของยอดขายประจำปีให้กับกลุ่มสิ่งแวดล้อมระดับรากหญ้า ในฐานะนักลงทุนและที่ปรึกษาเกี่ยวกับการทำธุรกิจที่ยั่งยืน

๒.๒.๕ ประเทศแคนาดา

๒.๒.๕.๑ **ความเป็นมาของธุรกิจเพื่อสังคม** ประเทศแคนาดาเป็นหนึ่งในประเทศแรก ๆ ที่นำแนวคิด Social Economy มาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาประเทศ มีการวางแผนแม่บทในการพัฒนาธุรกิจเพื่อสังคมแต่ไม่สามารถดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพได้ เนื่องจากไม่ได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายอย่างจริงจังทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม รวมถึงภาควิชาการ โดยเฉพาะบทบาทของภาครัฐที่ถึงแม้จะเป็นผู้กระตุ้นให้เกิดความตื่นตัว แต่ยังคงกลไกหรือยังมีข้อบังคับที่ขัดต่อแนวทางในการให้การสนับสนุนจนทำให้ไม่สามารถดำเนินการได้อย่างเต็มที่ประเทศแคนาดายังไม่มีการลงทุนที่เป็นรูปธรรมในเรื่องของกองทุนเฉพาะเกี่ยวกับธุรกิจเพื่อสังคม ประเทศแคนาดามีเงิน “กองทุนสนับสนุน Social Enterprise” ภายใต้การดูแลของรัฐมนตรีด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และศักยภาพ พร้อมทั้งมีการออกพระราชบัญญัติความร่วมมือขององค์กรไม่แสวงหาผลกำไรโดยลดความแตกต่างของกฎระเบียบสำหรับองค์กรไม่แสวงหาผลกำไรและรัฐบาลเพื่อปรับปรุงความน่าเชื่อถือทางการเงิน ทำให้บทบาทและความรับผิดชอบของพนักงานและผู้อำนวยการมีความเข้าใจง่าย และปกป้องสิทธิของสมาชิก นอกจากนี้ ประเทศแคนาดายังก่อตั้ง “Co-operative Development Initiative (CDI)” ซึ่งเป็นโครงการ ๕ ปี เพื่อช่วยพัฒนาทำวิจัยรวมถึงทดลองใช้นวัตกรรมกับของโมเดลของสหกรณ์ต่าง ๆ (สถาบันวิทยาการตลาดทุน, ๒๕๕๗)

๒.๒.๕.๒ ตัวอย่างกรณีศึกษาธุรกิจเพื่อสังคมในประเทศแคนาดา

๑) Emma's Acres ก่อตั้งในปี ๑๙๙๒ โดย Glen Flett และ Sherry Edmunds-Flett ซึ่งเป็นธุรกิจเพื่อสังคมด้านการเกษตรที่ผลิตผักสมุนไพรและผลไม้โดยไม่ใช้สารกำจัดศัตรูพืชและปุ๋ยเคมี และมุ่งเน้นไปที่การรักษาเยียวยาสุขภาพจิตใจผู้คนที่ได้รับผลกระทบจาก

ระบบยุติธรรม - ผู้รอดชีวิต / เยื่อผู้กระทำผิดและผู้กระทำผิด ให้สามารถกลับมาใช้ชีวิตในสังคมได้อีกครั้ง ถือเป็นกรณีศึกษาเพื่อสังคมเข้ากับการทำการเกษตรแปลงเล็กแบบฟาร์มครอบครัว และการพัฒนาชุมชนรวมถึงการเยียวยาผู้กระทำผิดและเหยื่อเข้าไว้ด้วยกัน (LINC Society, ๒๐๒๐) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ทักษะการจ้างงานแก่ผู้กระทำผิดและสนับสนุนการคืนสู่สภาพเดิมเมื่อพวกเขา กำลังจะย้ายออกจากเรือนจำ ช่วยผู้รอดชีวิตจากอาชญากรรมร้ายแรงที่ทำงานในฟาร์มให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้กระทำผิด หรือคนในชุมชนที่เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมหรือโปรแกรมอื่น ๆ ที่ได้รับทุนสนับสนุน ภายใต้บริบททางสังคมชุมชนที่ทุกคนอยู่ร่วมกันได้อย่างไว้วางใจ และเสริมสร้างความมั่นคงด้านอาหารในเขต District of Mission โดยการสร้างแหล่งปลูกผัก ผลไม้ ดอกไม้ ปลอดภัยจากสารกำจัดศัตรูพืชและปุ๋ยเคมี ที่ปลูกหมุนเวียนตลอดทั้งปี

เนื่องจาก Emma's Acres เป็นธุรกิจเพื่อสังคมที่เป็นองค์กรการกุศลที่มีเป้าหมายหลักในการทำงานร่วมกับผู้ที่ได้รับผลกระทบจากระบบยุติธรรมทางอาญา ดังนั้น Emma's Acres จึงถูกสร้างให้เป็นธุรกิจเพื่อสังคมต้นแบบในการนำหลักเรื่องการสร้างความมั่นคงทางอาหารมาใช้กับการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมและการรวมวิธีเยียวยาผู้คนที่ได้รับผลกระทบจากระบบยุติธรรมผ่านกระบวนการทำการเกษตรขนาดเล็กแบบครอบครัว โดยใช้กระบวนการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้ตกเป็นเหยื่อและผู้เคยกระทำผิดภายใต้แนวคิดผู้กระทำผิดและผู้ตกเป็นเหยื่อมีบางสิ่งบางอย่างที่จะนำเสนอซึ่งกันและกัน ดังนั้นจึงเปิดโอกาสให้กับทุกคนที่มีประวัติเกี่ยวข้องกับอาชญากรรมมาทำงานร่วมกัน โดยมุ่งเน้นบุคคลที่ค่อย ๆ ถูกปล่อยกลับสู่สังคมในรูปแบบต่าง ๆ ตามเงื่อนไขของการปล่อยตัว เช่น การอนุญาตให้มาทำงานชั่วคราวแบบมีการคุ้มกันและไม่มีการคุ้มกัน การปล่อยมาเพื่อให้มาทำงาน ทัศนคติแบบครึ่งวัน ทัศนคติแบบเต็มเวลา และการปล่อยตัวตามกฎหมาย โดยแบ่งพื้นที่งานออกเป็นผู้กระทำผิดทำงานกะละ ๖ ชั่วโมงที่ฟาร์มขนาด ๓.๒ เฮกเตอร์ ทั้งนี้ ผู้เคยกระทำผิดมาจากเรือนจำรักษาความปลอดภัยขั้นต่ำสองแห่งในบริเวณใกล้เคียง ได้แก่ Mission Institute และหมู่บ้าน Kwikwexwelhp Healing ซึ่งในปี ๒๐๑๕ มีการจ้างผู้พันโทชให้เข้ามาทำงานในฟาร์ม เพื่อต้องการให้โอกาสที่จะกลับเข้าไปในชุมชนภายใต้ความรู้สึกไวใจของทั้งสองฝ่าย ในขณะที่ผู้พันโทชได้เรียนรู้ทักษะการทำงานและมีรายได้จากการจ้างงาน วิธีการนี้เน้นการเยียวยาผู้พันโทชผ่านความรับผิดชอบในการกระทำของผู้พันโทชและการได้รับการยอมรับจากชุมชน (CBC NEWS, ๒๐๒๐)

Emma's Acres ได้ให้การสนับสนุน รักษาเยียวยาสุขภาพจิตใจผู้คนที่ได้รับผลกระทบจากระบบยุติธรรม - ผู้รอดชีวิต/เยื่อผู้กระทำผิดและผู้กระทำผิดจากอาชญากรรม โดยการออกไปช่วยเหลือเชิงรุกในการให้บริการช่วยเหลือสำหรับผู้รอดชีวิตจากอาชญากรรมร้ายแรงการจัดหาเงินทุนและการจัดกิจกรรมชุมชนที่เน้นผู้ตกเป็นเหยื่อ การจัดกลุ่มให้กำลังใจสำหรับผู้ประสบภัยจากอาชญากรรมทั้งมิติของผู้ถูกกระทำและผู้กระทำ การจัดฝึกอบรมเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยจากอาชญากรรมทั้งมิติของผู้ถูกกระทำและผู้กระทำ และการจัดตั้งธุรกิจเพื่อสังคม Emma's Acres เพื่อให้มีเงินทุนจาก Emma's Acres มาช่วยเหลือโครงการอื่น ๆ อย่างไรก็ตามจากการดำเนินงานที่ผ่านมา มีอุปสรรคหลายประการที่ทำให้กลุ่มคนเหล่านี้ไม่สามารถกลับเข้าสู่สังคมได้ ถึงแม้ว่าหลายคนมุ่งมั่นที่จะเปลี่ยนแปลงและเรียนรู้ทักษะการทำงานและการปฏิบัติตนเพื่อกลับเข้าสู่สังคมอีกครั้ง แต่ส่วนใหญ่ขาดความนับถือตนเองและการยังรู้สึกว่างงานที่ยังไม่มีความหมายเพียงพอ จึงพยายามที่จะให้โอกาสในการทำงานและการฝึกอบรมแก่บุคคลที่มุ่งมั่นที่จะเปลี่ยนแปลงตัวเองและค่อย ๆ เรียนรู้ที่จะปรับตัวรวมถึงการสร้างจิตสำนึกให้ผู้กระทำผิดต้องรับผิดชอบต่อสิ่งที่พวกเขาทำและให้

สร้างพวกเขาให้มีความนับถือในตัวเองและพร้อมที่จะมองเห็นคุณค่าในตัวเอง เพื่อกลับเข้าไปอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อีกครั้ง ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นส่วนสำคัญของการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้กระทำผิด (LINC Society, ๒๐๒๐)

ปัจจุบัน Emma's Acres ทำงานร่วมกับ Kwikwe'xwelhp Healing Village และองค์กรในระดับภูมิภาค สถาบันและชุมชนเพื่อสนับสนุนชายและหญิงชาวอะบอริจินซึ่งเคยต้องโทษในเรือนจำของรัฐบาลกลาง โดยมีแหล่งที่มาของรายได้สองแห่งคือ ได้รับเงินสนับสนุนจากองค์กรต่าง ๆ ในการบริหารงาน และรายได้จากการขายผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร (Vancity, ๒๐๒๐) สำหรับผลผลิตของ Emma's Acres มีจำหน่ายที่ตลาด Mission City Farmers' Market และมีแผนในงานเพื่อขายให้กับร้านอาหารและร้านค้าในท้องถิ่น บางส่วนบริจาคให้กับองค์กรไม่แสวงผลกำไรในเขตท้องถิ่น รวมถึงธนาคารอาหารและครัวของชุมชน โดยที่ผ่านมาได้สร้างผลลัพธ์ทางสังคมที่สำคัญและผลกระทบ ได้แก่ การผลิตและการจัดหาอาหารในชุมชน สามารถลดอุปสรรคในการเข้าถึงอาหารได้ โดยคนในชุมชนมีผลิตภัณฑ์การเกษตรปลอดภัยในการบริโภค ความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นและสนับสนุนระหว่าง Emma's Acres และ District of Mission และมีการสนับสนุนชุมชนจากสมาชิกชุมชนธุรกิจในพื้นที่เพิ่มขึ้น การใช้รูปแบบการทำฟาร์มเพื่อส่งเสริมความภาคภูมิใจในตนเองและอำนวยความสะดวกในการคืนสู่สังคมสำหรับผู้ที่ได้รับผลกระทบจากระบบยุติธรรมทางอาญามีความสำคัญที่เพิ่มขึ้นและสามารถปรับตัวเองให้เข้ากับชุมชนได้ดีขึ้น และการนำที่ดินกลับมาใช้ใหม่เพื่อการเกษตรยั่งยืนขนาดเล็กและสร้างความมั่นคงด้านอาหารเป็นการพัฒนาชุมชนในอีกรูปแบบหนึ่ง (LINC Society, ๒๐๒๐)

๒) KLINK Coffee ก่อตั้งในปี ๒๐๑๓ ที่เมืองโตรอนโต ประเทศแคนาดา โดยองค์กรสาธารณกุศล St. Leonard's Society of Toronto ซึ่งภายหลังถูกควบรวมกิจการโดย John Howard Society of Toronto (JHST) ซึ่ง KLINK Coffee มีจุดมุ่งหมายที่ต้องการสร้างชุมชนที่ปลอดภัยด้วยการจัดทำโปรแกรมและบริการ เพื่อให้คนในชุมชนกลายเป็นสมาชิกที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมร่วมกัน เนื่องจากเชื่อว่าชุมชนจะปลอดภัยได้ไม่ใช่ความรับผิดชอบของใครคนใดคนหนึ่ง และเพื่อเปิดประตูที่ถูกปิดไว้สำหรับบุคคลที่มีการบันทึกประวัติอาชญากรรม โดยการจ้างงานกับผู้พ้นโทษและให้การสนับสนุนในระดับต่าง ๆ ขึ้นอยู่กับความต้องการ ทั้งนี้ จากการศึกษาผลกระทบที่มีต่อผู้พ้นโทษในเอกสารต่าง ๆ ในช่วงหลายปีที่ผ่านมา KLINK Coffee พบว่าหนึ่งในอุปสรรคที่ใหญ่ที่สุดสำหรับการประสบความสำเร็จในการตั้งตัวใหม่คือที่อยู่อาศัยที่มั่นคง การบรรลุเป้าหมายที่จะทำให้ผู้พ้นโทษมีที่อยู่อาศัยที่ดีและมั่นคงแทบเป็นไปไม่ได้หากปราศจากการจ้างงานที่ดีและยั่งยืน ดังนั้น KLINK Coffee จึงถูกสร้างขึ้นเพื่อเป็นกระบอกเสียงไปยังสังคมเกี่ยวกับการให้โอกาสครั้งที่สองที่แท้จริง การช่วยเหลือผู้พ้นโทษให้กลับเข้าสู่ตลาดแรงงานเพราะการให้โอกาสไม่เพียงแต่สร้างความเข้มแข็งให้กับครอบครัวของผู้พ้นโทษเท่านั้น แต่ยังเป็นการทำให้ผู้พ้นโทษสามารถเริ่มต้นชีวิตใหม่และกลับคืนสู่ชุมชนเพื่อผลประโยชน์ของทุกฝ่ายที่อยู่ในสังคมร่วมกัน KLINK Coffee มุ่งหวังให้ชุมชนปลอดภัยและครอบครัวของผู้พ้นโทษมีเข้มแข็งขึ้นด้วยการจัดหางานและให้การฝึกอบรมการเป็นบาร์ิสต้าและการทำงานในร้านอาหารและเครื่องตัดสำหรับผู้พ้นโทษ

Klink Coffee เป็นธุรกิจเพื่อสังคมที่ดำเนินธุรกิจในรูปแบบโครงการภายใต้ องค์กรสาธารณกุศล St. Leonard's Society of Toronto โดยใช้ผลกำไรช่วยฟื้นฟูผู้พ้นโทษให้กลับเข้าสู่สังคมด้วยการฝึกอบรม และให้ทำงานที่ร้าน สำนักงาน หรือจัดหางานโดยการส่งต่อไปยังบริษัทพันธมิตร นอกจากนี้ยังมี กาแฟเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมผลิตกาแฟในแบรนด์ KLINK Coffee ที่ใช้เมล็ด

กาแฟคั่วจาก Rainforest Alliance™ Certified farms โดยการผลิตของ Reunion Island Coffee Roaster ซึ่งเป็นพันธมิตรทางธุรกิจ ซึ่งได้วางตำแหน่งของแบรนด์เป็นผลิตภัณฑ์คุณภาพสูงรวมกับการบริการลูกค้าที่ยืดเยื้อ เพราะผลิตภัณฑ์ที่อยู่ระดับสูงมีอัตรากำไรขั้นต้นที่สูงขึ้นและลูกค้ายินดีจ่ายกาแฟพรีเมียมที่มีเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับสาเหตุที่ทำให้เกิดแรงสนับสนุน ปัจจุบัน กาแฟ KLINK Coffee จำหน่ายผ่าน ๒ ช่องทาง คือ การขายส่งให้ร้านกาแฟรายย่อย และการขายกาแฟที่ร้าน KLINK Coffee นอกจากนี้ยังมีสามพันธมิตรหลักในการดำเนินงาน คือ ๑) ด้านการผลิตกาแฟ Reunion Island Coffee Roaster, ๒) ด้านการจัดหางาน เช่น Employment Ontario Service Providers, Dixon Hall, The Centre for Education and Training (TCET), JVS Toronto, และ St. Stephen's House ๓) ด้านการสร้างแบรนด์ GenesisXD (The Canadian CED Network, ๒๐๑๙) ทั้งนี้ จากการเติบโตของธุรกิจ KLINK Coffee ปี ๒๐๑๘ มีรายได้ ๑๑๘,๐๐๐ เหรียญแคนาดา สามารถเปลี่ยนผู้พันโทชเป็นพนักงานขายได้ ๒ คนรวมถึงตัวแทนฝ่ายบริการลูกค้า ๒ คนที่ KLINK Coffee Stop และสามารถทำให้ผู้พันโทชจบการศึกษาจากโปรแกรมการเตรียมพร้อมในการจ้างงานด้านอุตสาหกรรมกาแฟและทำงานในอุตสาหกรรมนี้ ๓๑ คน (SEontaio, ๒๐๑๘)

๒.๒.๖ บทเรียนจากกรณีศึกษาธุรกิจเพื่อสังคมในต่างประเทศ

จากการศึกษากรณีศึกษาธุรกิจเพื่อสังคมในต่างประเทศ สามารถแบ่งบทเรียนที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มต่าง ๆ ได้ดังนี้

๒.๒.๖.๑ ธุรกิจเพื่อสังคม พบว่า มีบทเรียนจากต่างประเทศที่น่าสนใจหลายประเด็น สามารถนำมาปรับใช้กับการนำแนวทางของธุรกิจเพื่อสังคมมาขับเคลื่อนการสร้างอาชีพให้ผู้พันโทชเพื่อลดปัญหาการกระทำผิดซ้ำได้ดังนี้

๑) การก่อเกิดของธุรกิจเพื่อสังคม ประเทศที่ใช้เป็นกรณีศึกษาทั้ง ๕ ประเทศต่างให้ความสำคัญกับการก่อตั้งธุรกิจเพื่อสังคม เนื่องจากภาครัฐของทั้ง ๕ ประเทศพิจารณาแล้วว่า การแก้ไขปัญหาสังคมควรมีช่องทางให้หน่วยงานหรือองค์กรที่มีความสำคัญ และภาครัฐได้ให้ความสนับสนุนทั้งทางด้านภาษีและกองทุนในการดำเนินงาน เช่น ประเทศแคนาดามีกองทุนสนับสนุนธุรกิจเพื่อสังคม เป็นต้น นอกจากนี้ผู้ก่อตั้งธุรกิจเพื่อสังคมเห็นถึงความจำเป็นและความเดือดร้อนของกลุ่มด้อยโอกาสในสังคม และต้องการยกระดับชีวิตความเป็นอยู่ในสังคมให้บุคคลเหล่านั้นให้สามารถมีชีวิตต่อไปได้ในสังคม รวมถึงการป้องกันปัญหาการกลับไปกระทำผิดซ้ำในกรณีของผู้พันโทช

๒) เป้าหมายในการก่อตั้งธุรกิจเพื่อสังคม องค์กรที่ทำงานร่วมกับกลุ่มเปราะบางต่างให้ความสำคัญกับการให้โอกาสในการประกอบอาชีพ เพื่อให้กลุ่มเปราะบางเหล่านี้สามารถประกอบอาชีพและกลับมาใช้ชีวิตในสังคมได้

๓) ประเภทขององค์กร เนื่องจากบางธุรกิจเพื่อสังคมที่เป็นกรณีศึกษาเริ่มต้นจากการดำเนินงานช่วยเหลือกลุ่มผู้ด้อยโอกาสผ่านงานด้านมูลนิธิหรือองค์กรไม่แสวงหาผลกำไร ซึ่งการทำงานผ่านองค์กรลักษณะดังกล่าวยังมีการจัดการที่ยังไม่สามารถครอบคลุมปัญหาที่ต้องดำเนินการแก้ไข จึงทำให้แนวคิดเกี่ยวกับธุรกิจเพื่อสังคมกลายมาเป็นคำตอบสำหรับผู้ก่อตั้งเหล่านี้

๔) การสร้างสินค้าหรือบริการของธุรกิจเพื่อสังคม สินค้าหรือบริการที่ผู้ก่อตั้งมีความสามารถหรือความชำนาญในสินค้านั้น ๆ เป็นหลัก รวมไปถึงสินค้าหรือบริการนั้นสามารถเป็นสัญลักษณ์ของการแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้ เช่น รองเท้า TOM ที่ต้องการแก้ไขปัญหาการ

ไม่มีร่องเท้าใส่ของท้องถิ่นในประเทศอาร์เจนติน่า รวมไปถึงการคำนึงถึงสิ่งแวดล้อมที่ D.C. Central Kitchen ใช้ความชำนาญในการจัดการอาหาร นอกจากสามารถสร้างรายได้ให้แก่องค์กรแล้วยังสามารถส่งต่ออาหารให้แก่กลุ่มด้อยโอกาสในสังคมได้ด้วย ทั้งนี้ ความเป็นมืออาชีพในการให้บริการ คุณภาพสินค้าเป็นสิ่งที่ธุรกิจเพื่อสังคมเหล่านี้ให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง

๕) การตลาดของธุรกิจเพื่อสังคม ส่วนใหญ่ธุรกิจเพื่อสังคมจะประชาสัมพันธ์ผลงาน/โครงการผ่านสื่อสังคมออนไลน์ สร้างการรับรู้และยอมรับให้กลุ่มเปราะบางเหล่านี้ได้กลับคืนสู่สังคม

๖) ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของธุรกิจเพื่อสังคม อุปสรรคหลักของธุรกิจเพื่อสังคม มีดังนี้

๖.๑) เงินทุน เป็นประเด็นหลักที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงพันธกิจในการดำเนินงานของธุรกิจเพื่อสังคมเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งสามารถส่งผลกระทบทำให้ธุรกิจเพื่อสังคมเบี่ยงเบนเป้าหมายทางสังคม เนื่องจากต้องเลือกระหว่างความอยู่รอดทางด้านการเงินกับผลลัพธ์ทางสังคมของธุรกิจเพื่อสังคม เพราะธุรกิจเพื่อสังคมส่วนใหญ่มีต้นทุนในการประกอบการสูงกว่าธุรกิจทั่วไป รวมถึงราคาสินค้าของธุรกิจเพื่อสังคมอาจจะสูงกว่าราคาตลาด จึงทำให้ความสามารถในการแข่งขันลดลง นอกจากนี้ธุรกิจเพื่อสังคมที่ทำงานร่วมกับกลุ่มเปราะบางที่ต้องการพัฒนาจิตใจให้ผู้พ้นโทษควบคู่กับการส่งเสริมงานให้ทำนั้น ในทางธุรกิจถือว่า เป็นต้นทุนในการดำเนินงานที่ธุรกิจได้ลงทุนไป ซึ่งโอกาสในการคืนทุนนั้นมีระยะเวลาที่แตกต่างจากธุรกิจทั่วไป เพราะเป็นการดำเนินธุรกิจที่ต้องคำนึงถึงผลลัพธ์ทางสังคมควบคู่ไปด้วย

๖.๒) การขาดการประชาสัมพันธ์ที่ดีและต่อเนื่อง กับชุมชนและกลุ่มลูกค้าเกี่ยวกับการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับองค์กรและพันธกิจที่แตกต่างการดำเนินธุรกิจทั่วไป เนื่องจากคนส่วนใหญ่ในสังคมยังไม่เข้าใจเกี่ยวกับธุรกิจเพื่อสังคมและยังต้องได้รับการสื่อสารอย่างต่อเนื่องเพื่อปรับเปลี่ยนความคิดและพฤติกรรมเพื่อจะได้เข้าถึงธุรกิจเพื่อสังคม

๖.๓) ปัญหาการขาดบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถในการบริหารจัดการและทำธุรกิจ และมีแรงผลักดัน (passion) ในการแก้ปัญหาสังคม อยู่ในบุคคลเดียวกัน เป็นอีกความท้าทายของการดำเนินธุรกิจเพื่อสังคมให้ยั่งยืนเพราะส่วนใหญ่ธุรกิจเพื่อสังคมเกิดจากความต้องการช่วยเหลือสังคมและขาดความรู้ความสามารถในการบริหาร

๖.๔) ขนาดของธุรกิจเพื่อสังคม จากนิยามของธุรกิจเพื่อสังคม

๒.๒.๖.๒ กลุ่มเป้าหมาย กรณีศึกษาที่นำมาศึกษาในครั้งนี้ ทำงานร่วมกับกลุ่มผู้ต้องขัง ผู้พ้นโทษ และกลุ่มผู้ด้อยโอกาสต่าง ๆ พบว่า

๑) ข้อจำกัดของกลุ่มเปราะบาง พบว่า กลุ่มเปราะบางที่ธุรกิจเพื่อสังคมที่เป็นกรณีศึกษาทำงานร่วมด้วยในลักษณะของการจ้างงานนั้น ส่วนใหญ่จะมีลักษณะนับถือตนเองและคุณค่าของตนเองต่ำ เนื่องจากรู้สึกว่าการสังคมไม่ยอมรับ เพราะตนเองเป็นอดีตผู้ต้องขัง มีประวัติอาชญากรรม ส่งผลต่อการปรับตัวให้กลับไปใช้ชีวิตในสังคมเป็นด้วยความยากลำบาก ซึ่งกลุ่มธุรกิจเพื่อสังคมได้พยายามสร้างความนับถือตนเองและคุณค่าในตนเองให้แก่กลุ่มเปราะบางเหล่านี้ให้สามารถประกอบอาชีพและอยู่ในสังคมร่วมกับผู้อื่นได้

๒.๒.๖.๓ สังคม การสร้างความไว้วางใจของสังคมต่อกลุ่มเปราะบางเป็นเรื่องสำคัญและมีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นการเปิดโอกาสให้กลุ่มเปราะบางเหล่านี้ได้กลับคืนสู่สังคม จากกรณีศึกษาจะพบว่า ทุกภาคส่วนทั้งสังคม ธุรกิจเพื่อสังคม และกลุ่มเปราะบางต่างต้องทำหน้าที่ของ

ตนเองในการก้าวข้ามข้อจำกัดของทัศนคติที่มีต่อซึ่งกันและกัน ไม่สามารถให้กลุ่มใดกลุ่มหนึ่งทำได้เพียงกลุ่มเดียวได้ เช่น ธุรกิจเพื่อสังคมที่ส่งเสริมให้เกิดการจ้างงานกับกลุ่มเปราะบาง ธุรกิจเพื่อสังคมก็ต้องจ้างงานบุคคลเหล่านี้เป็นตัวอย่างและกล้าที่จะยอมรับความผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้นอีกด้วย กลุ่มเปราะบางต้องพัฒนาตนเองทั้งทางด้านจิตใจและทักษะในการประกอบอาชีพ และสังคมต้องให้โอกาสกับกลุ่มเปราะบางในการประกอบอาชีพ

จากบทเรียนของกรณีศึกษาในต่างประเทศสามารถเป็นแนวทางที่จะมาปรับใช้ในประเทศไทยได้ โดยภาครัฐต้องให้ความสำคัญกับการเกิดธุรกิจเพื่อสังคม และเข้าใจในหลักการการทำงานของธุรกิจประเภทนี้ เพื่อที่จะให้เกิดการสนับสนุนและส่งเสริมการทำงานได้เต็มศักยภาพขององค์กรธุรกิจเพื่อสังคม ซึ่งหากธุรกิจเพื่อสังคมสามารถดำเนินการจนเกิดประสิทธิภาพ ยั่งยืน และมีเครือข่ายการทำงานเพื่อสังคมเพิ่มมากขึ้นก็จะสามารถขยายกลุ่มเป้าหมายที่ต้องได้รับความช่วยเหลือเพิ่มมากขึ้น ย่อมเป็นผลดีต่อภาครัฐที่ไม่ต้องรับภาระในการช่วยเหลือกลุ่มผู้ด้อยโอกาสกลุ่มต่าง ๆ นอกจากนี้สิ่งที่ท้าทายเป็นอย่างยิ่งสำหรับหน่วยงานภาครัฐและธุรกิจเพื่อสังคมในประเทศไทยคือ การให้ความสำคัญและตระหนักถึงข้อจำกัดของกลุ่มเปราะบาง เช่น การสร้างการยอมรับและการไว้วางใจให้เกิดขึ้นกับผู้พ้นโทษ เป็นต้น หากสามารถแก้ไขรอยต่อของปัญหาได้ การป้องกันปัญหาการกระทำผิดซ้ำย่อมจะมีหนทางในการแก้ไขอย่างแน่นอน

๒.๓ ภาพรวมของธุรกิจเพื่อสังคมในประเทศไทย

นับตั้งแต่ปี ๒๕๕๒ ธุรกิจเพื่อสังคมในประเทศไทยได้แพร่หลายมากขึ้น รัฐบาลได้ตระหนักถึงความสำคัญของธุรกิจเพื่อสังคม จึงได้เกิดนโยบายสนับสนุนและส่งเสริมให้เกิดธุรกิจเพื่อสังคมภายในประเทศ (อภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ, ๒๕๕๓) เพื่อเป็นการตอบสนองยุทธศาสตร์การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและสังคมให้เป็นรากฐานที่มั่นคงของประเทศในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๐ และยุทธศาสตร์การสร้างความเป็นธรรมในสังคม และยุทธศาสตร์การพัฒนาคมนูสังคมนวัตกรรมชีวิตตลอดชีวิตอย่างยั่งยืนในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๑ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๕๕) และการประกาศแผนแม่บทการสร้างกิจการเพื่อสังคม พ.ศ. ๒๕๕๓-๒๕๕๗ และเมื่อวันที่ ๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๒ ได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการสร้างเสริมกิจการเพื่อสังคมตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการเสริมสร้างกิจการเพื่อสังคม พ.ศ. ๒๕๕๔ เพื่อทำหน้าที่ส่งเสริมให้เกิดธุรกิจหรือวิสาหกิจลักษณะพิเศษเพื่อแก้ไขปัญหาสังคม สุขภาวะและสิ่งแวดล้อมไปพร้อมกับการสร้างรายได้ที่ยั่งยืน (อภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ, ๒๕๕๓; วิทวัช เนตรแสนสีก, ๒๕๖๑) ต่อมาใน พ.ศ. ๒๕๕๔ มีการจัดตั้งสำนักงานสร้างเสริมกิจการเพื่อสังคมแห่งชาติ (สกส.) ตามมติคณะรัฐมนตรีเพื่อสนับสนุนและประสานความร่วมมือให้เกิดกิจการเพื่อสังคมทั่วประเทศ ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการสร้างสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมต่อการขับเคลื่อนภาคกิจการเพื่อสังคมในประเทศไทยแนวทางการพัฒนาธุรกิจเพื่อสังคมในประเทศไทย ทั้งนี้ การเกิดธุรกิจเพื่อสังคมในประเทศไทยจะมีความแตกต่างจากการเกิดของธุรกิจเพื่อสังคมในต่างประเทศ เนื่องจากธุรกิจเพื่อสังคมไทยเกิดจากนโยบายของภาครัฐ เช่น สหกรณ์ วิสาหกิจชุมชน และบางธุรกิจเพื่อสังคมพัฒนามาจากแนวคิดความรับผิดชอบต่อสังคม (Corporate social responsibility - CSR) (เกวลิน มะลิ, ๒๕๕๗: ๑๐๖) โดยกิจกรรมความรับผิดชอบต่อสังคมมุ่งเน้นการทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม เป็นการเน้นแสดงความรับผิดชอบต่อสังคม

หลังจากกิจการมีกำไรมานานเช่น การปลูกป่า การบริจาคเพื่อการกุศล การมอบทุนการศึกษาให้เด็ก และเยาวชน ส่วนธุรกิจเพื่อสังคมเป็นการดำเนินการในรูปแบบกิจการ หรือธุรกิจที่ก่อตั้งขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาชุมชน และสังคม โดยมีเป้าหมายที่ชัดเจน (सानิตย์ หนูนิล, ๒๕๕๕)

ต่อมาได้มีการปรับปรุงแก้ไขบทบาทคณะกรรมการสร้างเสริมกิจการเพื่อสังคมแห่งชาติ ตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างเสริมกิจการเพื่อสังคมแห่งชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๖๐ ให้เป็นองค์กรในการกำหนดนโยบายและทิศทางการสร้างเสริมกิจการเพื่อสังคมภายในประเทศ จนกระทั่งเดือนเมษายน ๒๕๖๑ รัฐบาลได้มอบหมายกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.) โดยกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ (พส.) เป็นหน่วยงานหลักในการขับเคลื่อนกิจการเพื่อสังคมให้เกิดเป็นรูปธรรม (ไทยพับลิก้า, ๒๕๖๑) ได้มีการจัดทำ ร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม พ.ศ.... และเปิดรับฟังความคิดเห็นของผู้ที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจเพื่อสังคม เช่น สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย (TIJ) ร่วมกับเครือข่าย Rule of Law and Development Program (RoLD) ได้จัดเวทีเสวนาเรื่อง Thailand Social Enterprise: The Way Forward ขึ้น เพื่อเปิดเวทีทางวิชาการรับฟังความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้องกับ SE และทิศทางก้าวต่อไปของ SE ซึ่งรวมถึงการออกกฎหมายและนโยบายส่งเสริมต่าง ๆ อีกทั้งยังมีการถ่ายทอดสดผ่าน Facebook Live เพื่อกระจายความรู้ ความเข้าใจสู่ภาคประชาชนในวงกว้าง (ผู้จัดการออนไลน์, ๒๕๖๑) จนกระทั่งพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม พ.ศ. ๒๕๖๒ ได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา และเริ่มมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ ๒๓ พ.ศ. ๒๕๖๒ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ โดยกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ ได้ดำเนินการขับเคลื่อนการสร้างเสริมกิจการเพื่อสังคม (Social Enterprise - SE) ตามนโยบายกิจการเพื่อสังคมของรัฐบาล โดยบูรณาการการทำงานระหว่างภาคีเครือข่ายทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม ให้เข้ามามีส่วนร่วมในรูปแบบของ "กิจการเพื่อสังคม" เพื่อการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน โดยนำผลกำไรไปลงทุนกับมนุษย์และสังคม สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม (สวส.) ได้ทำหน้าที่เพื่อส่งเสริม สนับสนุน ให้ความช่วยเหลือ และพัฒนาธุรกิจเพื่อสังคม และกลุ่มกิจการเพื่อสังคมให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ (กมลวรรณ จินตรัตน์, ๒๕๖๒)

ทั้งนี้ ธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) ที่ผ่านการรับรองคุณสมบัติเป็นครั้งแรกของประเทศไทย จำนวน ๑๕ กิจการ ได้แก่ บริษัท ดอยคำผลิตภัณฑ์อาหาร จำกัด บริษัท เรย์วิสาหกิจเพื่อสังคม จำกัด บริษัท แดรี่โฮม จำกัด บริษัท กาแฟอาชา อามา จำกัด บริษัท สยามออร์แกนิก จำกัด บริษัท แจสเบอร์รี่ จำกัด กลุ่มเกษตรกรทำนา นาไส้ มูลนิธิแม่ฟ้าหลวงในพระบรมราชูปถัมภ์บริษัท เด็กพิเศษวิสาหกิจเพื่อสังคม จำกัด บริษัท ลุมพินี พร็อพเพอร์ตี้ เซอร์วิส แอนด์ แคร์ จำกัดบริษัท คิดคิด จำกัด มูลนิธิโรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศรในพระอุปถัมภ์ฯ สหกรณ์กรีนเนท จำกัดและ บริษัท โลเคิลอไลค์ จำกัด โดยธุรกิจเพื่อสังคมที่ได้รับคัดเลือกและได้รับการอนุมัติรับรองนั้น เป็นกิจการที่มีเป้าหมายในการแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาสังคม สิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้น มีความยั่งยืนทางการเงิน มีกระบวนการที่เป็นธรรมต่อสังคม นำผลกำไรคืนสู่สังคมและโปร่งใส ตรวจสอบได้ และมีส่วนช่วยเพิ่มรายได้ให้กับผู้มีรายได้น้อย อาทิ (๑) มูลนิธิโรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศร มีเป้าหมายหลักในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพของไทยมาใช้ในการดูแลสุขภาพของคนไทย มุ่งเน้นการพึ่งตนเอง ลดการนำเข้า ในปัจจุบันมูลนิธิฯ ได้นำสมุนไพรมาใช้เป็นเครื่องมือในการทำงานพัฒนาสังคมต้นทาง คือ การทำงานกับเกษตรกรและหมอยาพื้นบ้าน ในปีล่าสุดมีการรับซื้อสมุนไพรจากเกษตรกรผู้ปลูกสมุนไพรนับ ๕๐๐ ราย รวมกว่า ๘๐ ล้านบาท กลางทางคือ การผลิตและประกันคุณภาพผลิตภัณฑ์ การวิจัย และปลายทางคือ การส่งเสริมให้

เกิดการใช้อย่างเหมาะสม (๒) กลุ่มเกษตรกรทำนา นาไร่ เกิดขึ้นเนื่องด้วยเกษตรกรในพื้นที่ต้องการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงแบบแผนการผลิตทางการเกษตรให้เป็นเกษตรกรรมยั่งยืนที่มีการผลิตหลากหลายและไม่ใช้สารเคมี สร้างกระบวนการกลุ่มเพื่อการเรียนรู้สู่การแก้ไขปัญหาของชุมชน เป็นการพึ่งพาตัวเองและการช่วยเหลือกันของเกษตรกรในพื้นที่จากการรวมตัวกันตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน (๓) สยามออร์แกนิก สตาร์ทอัพไทยที่การันตีด้วยรางวัลจากเวทีสตาร์ทอัพโลกที่สามารถคว้ารางวัลที่ ๑ จากการประกวดโมเดลธุรกิจสตาร์ทอัพ ชิวาส เวนเจอร์ มาครองได้ ซึ่งสยามออร์แกนิกทำงานร่วมกับชาวนาไทยเพื่อปลูกข้าวอินทรีย์สายพันธุ์ใหม่ที่ปราศจากการตัดต่อพันธุกรรม (GMO) ใช้ชื่อว่า "แจ๊สเบอร์รี่" สีม่วงเข้มคุณภาพดี ผลผลิตจากงานวิจัยของคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ และมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ช่วยแก้ไขปัญหาเรื่องเมล็ดพันธุ์ ส่วนเรื่องปัญหาการตลาด ได้ใช้วิธีให้ราคารับซื้อจากเกษตรกรสูงกว่าข้าวหอมมะลิ ถึง ๒ เท่า และรับประกันการรับซื้อข้าวทุกเมล็ด ทำให้ชาวนามีรายได้ที่ดีขึ้น (๔) บริษัท คิดคิด จำกัด ทีมที่ปรึกษาและออกแบบผลงานที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมแห่งแรกของไทย ที่เน้นการสร้างคุณค่าด้วย การหาข้อมูลและร่วมมือกันทำงานผ่านแนวคิดสร้างสรรค์ เพื่อให้เกิดความยั่งยืนทั้งธุรกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมภายใต้ชื่อ ECOSHOP โดยออกแบบสินค้าด้วยแนวคิดที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมทั้งวงจรตั้งแต่หาวัตถุดิบกระทั่ง นำกลับมาใช้ใหม่ (eco cycle) รวมถึงได้ก่อตั้งกลุ่มสินค้าออกแบบไทยๆที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมที่เรียกว่า "ECO DESIGN THAI THAI" (๕) นมแดรี่ฟาร์ม ผู้นำในตลาดผลิตภัณฑ์นมอืดเม็ตของเมืองไทยที่ใช้รูปแบบประชารัฐ โดยการจำหน่ายผลิตภัณฑ์โยเกิร์ตนมเปรี้ยว แบบ ๑ แกรม ๑ ซึ่งส่วนที่แถมจะให้ผู้ซื้อนำไปแจกจ่ายให้กับเด็กในพื้นที่ห่างไกล และ (๖) บริษัทเด็กพิเศษที่ช่วยจ้างงานให้เด็กพิเศษมีอาชีพมีรายได้ เป็นต้น (กมลวรรณ จินตรัตน์, ๒๕๖๑)

๒.๓.๑ รูปแบบของธุรกิจเพื่อสังคมในประเทศไทย

รูปแบบของธุรกิจเพื่อสังคมตามแผนแม่บทสร้างเสริมกิจการเพื่อสังคม พ.ศ. ๒๕๕๓ - ๒๕๕๗ สามารถจำแนกได้ ๖ รูปแบบ ดังนี้ (เกวลิน มะลิ, ๒๕๕๗; วุฒิ โรจนวงศ์ และ อรพรรณ คงมาลัย, ๒๕๖๑)

๒.๓.๑.๑ กิจการเพื่อสังคมที่ก่อตั้งโดยเครือข่ายและองค์กรชุมชน เช่น วิชาหกิจชุมชน กลุ่มออมทรัพย์ เป็นต้น

๒.๓.๑.๒ กิจการเพื่อสังคมที่จัดตั้งขึ้นโดยองค์กรสาธารณประโยชน์ เช่น มูลนิธิโครงการดอยตุง และสมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน เป็นต้น

๒.๓.๑.๓ กิจการเพื่อสังคมที่ก่อตั้งขึ้นโดยหน่วยงานราชการ เช่น มูลนิธิโรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศร

๒.๓.๑.๔ กิจการเพื่อสังคมที่จัดตั้งโดยผู้ประกอบการใหม่

๒.๓.๑.๕ กิจการเพื่อสังคมที่จัดตั้งโดยธุรกิจเอกชน เช่น ร้านเลมอนฟาร์มร้านขายสินค้าสุขภาพในสถานีน้ำมันบางจาก บริษัทวงษ์พาณิชย์จำกัด ทำธุรกิจเกี่ยวกับรับซื้อขยะเพื่อรีไซเคิลอย่างถูกวิธี บริษัท Bike Xenger ทำธุรกิจเกี่ยวกับการจัดส่งเอกสาร และ พัสดุ ด้วยจักรยาน

๒.๓.๑.๖ กิจการเพื่อสังคมที่ก่อตั้งโดยอื่น ๆ เช่น วัด หรือสถาบันการศึกษา เป็นต้น

จากรูปแบบของธุรกิจเพื่อสังคมที่จัดตั้งโดยองค์กรสาธารณประโยชน์ แหล่งเงินทุนส่วนใหญ่จะมาจากเงินบริจาคเพื่อการกุศล ดังนั้นจึงมีความเสี่ยงมากกว่ากิจการทั่วไปเพราะหากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำโอกาสที่คนจะบริจาคเพื่อการกุศลจะลดลง สำหรับธุรกิจเพื่อสังคมประเภทก่อตั้งโดยผู้ประกอบการใหม่อาจจะมีบางปีที่ประสบปัญหาเงินหมุนเวียน แต่ไม่ว่าจะดำเนินจัดตั้งธุรกิจเพื่อสังคมแบบใด สิ่งที่สำคัญที่สุดคือ การดำเนินธุรกิจแบบผู้ประกอบการธุรกิจทั่วไป ซึ่งต้องมีการจัดทำ

แผนธุรกิจ การวางแผนการตลาด ระบบบัญชี และการคาดการณ์สถานการณ์ที่จะเกิดขึ้น เฉกเช่นเดียวกับการทำธุรกิจทั่วไป รูปแบบการจัดตั้งธุรกิจเพื่อสังคมของผู้ประกอบการใหม่และภาคเอกชนที่ต้องการทำธุรกิจและมีผลกำไรเพื่อนำผลกำไรคืนสู่สังคม และแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมเริ่มมีแนวโน้มเพิ่มจำนวนมากขึ้น เป็นการเปิดโอกาสให้ชุมชนหรือกลุ่มที่มีส่วน ได้ส่วนเสียได้เข้ามามีส่วนร่วม ทำให้เกิดกระบวนการช่วยเหลือตนเองในการสร้างอนาคตและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกิจกรรมเพื่อสังคมของภาคเอกชน

๒.๓.๒ ประเภทของธุรกิจเพื่อสังคมในประเทศไทย

ประเภทของธุรกิจเพื่อสังคมในประเทศไทยได้มีการรวบรวมลักษณะการก่อตั้งของธุรกิจเพื่อสังคม ในประเทศไทยดังนี้ (เกวณีน มะลิ, ๒๕๕๗; คณะวิจัยโครงการกิจการเพื่อสังคมน้ำดี ๕๐ องค์กร, ๒๕๕๓; สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ปฏิบัติหน้าที่สำนักงานเลขาธิการสภาปฏิรูปแห่งชาติ, ๒๕๕๘; แพรวา สารธรรม, ม.ป.ป.)

๒.๓.๒.๑ การสร้างหน่วยธุรกิจที่สร้างรายได้สูง เพื่อนำกำไรไปช่วยเหลืองานหรือกิจกรรมทางสังคม (Plough-back-profit model) ตัวธุรกิจไม่จำเป็นต้องสร้างผลกระทบทางสังคม โดยตรง และ ไม่จำเป็นต้องเกี่ยวข้องโดยตรงกับกิจกรรมทางสังคมที่ไปช่วยเหลือ เช่น กรณีสมาคม พัฒนาประชากรและชุมชน (PDA) ของนายมีชัย วีระไวทยะ ที่มีเครือข่ายธุรกิจเพื่อสังคมที่หารายได้ สนับสนุนหลัก เช่น ร้านอาหาร Cabbages & Condoms โรงแรม Birds & Bees พัทยา C&C เขาใหญ่ B.R.E.A.D (บริษัทธุรกิจเพื่อการศึกษาและพัฒนาชนบท) และกิจการข้าวโรงเรียน ผลกำไรที่เกิดขึ้นของธุรกิจถูกนำไปใช้สนับสนุนงานพัฒนาเด็กเยาวชนในชนบท โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ก่อตั้ง องค์กรคือ นายมีชัย วีระไวทยะ มีบทบาทอันสำคัญในการสนับสนุนและบูรณาการเรื่อง การประกอบการสังคมเข้าสู่ระบบการศึกษาในทุกระดับ เช่น โรงเรียนมีชัยพัฒนา เครือข่ายโรงเรียนขนาดเล็ก สถาบันอาศรมศิลป์ (หลักสูตรผู้ประกอบการสังคม) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ฯลฯ

๒.๓.๒.๒ การเป็นตัวกลาง (Market Intermediary) กิจการทำหน้าที่เป็นตัวกลางที่ช่วยให้ผู้ผลิตรายย่อยสามารถเข้าถึงตลาดได้ดีขึ้น โดยกิจการจะรับซื้อสินค้าจากผู้ผลิตรายย่อยที่มีรายได้น้อย เช่น เกษตรกรหรือช่างฝีมือท้องถิ่น แล้วขายให้กับกลุ่มลูกค้าที่มีรายได้ปานกลางถึงดี นอกจากนี้ยังช่วยพัฒนาและเพิ่มคุณค่าของสินค้าด้วย เช่น ช่วยออกแบบผลิตภัณฑ์ พัฒนาแบรนด์ และปรับปรุงบรรจุภัณฑ์ให้โดนใจผู้ซื้อ เช่น Folkcharm ที่พัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือจากฝ่ายธรรมชาตร่วมกับช่างฝีมือท้องถิ่น ผสานเรื่องเล่าจากชุมชนในการพัฒนาแบรนด์ และขายสินค้าฝีมือชุมชนสู่ตลาดทั้งในและต่างประเทศ จึงช่วยสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน และรักษาคุณค่าทางวัฒนธรรมท้องถิ่นไปพร้อมกัน

๒.๓.๒.๓ การนำกำไรจากการขายสินค้าในตลาดทั่วไปมาอุดหนุนกิจกรรมเพื่อสังคม (Cross Subsidization) เช่น Learn Education ที่ได้พัฒนาเทคโนโลยีการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ ช่วยยกระดับคุณภาพการเรียนการสอน โดยจัดสรรกำไรจากการให้บริการโรงเรียนที่มีฐานะ มาอุดหนุนการให้บริการแก่โรงเรียนชนบททางไกล ทำให้สามารถช่วยลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาอีกด้วย

๒.๓.๒.๔ ธุรกิจที่เน้นไปที่การสร้างผลกระทบทางสังคมผ่านกระบวนการและสินค้า/บริการของกิจการ (Social needs model) เน้นการสร้างคุณค่าทางสังคมผ่านผลิตภัณฑ์หรือบริการที่ตอบโจทย์ปัญหาสังคม ได้แก่ กิจการที่จำหน่ายสินค้า หรือ ให้บริการที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม อินทรีย์ การค้าที่เป็นธรรม เช่น เลมอนฟาร์ม มูลนิธิโรงพยาบาลอภัยภูเบศร บริษัทนวัตกรรมชาวบ้าน

บริการให้คำปรึกษาด้านจิตวิทยา ที่ช่วยให้สุขภาพจิตของคนไทยดีขึ้นอย่าง Relationflip หรือ Sidekick Creative Agency ที่เน้นการสื่อสารและรณรงค์เพื่อการเปลี่ยนแปลงสังคมอย่างสร้างสรรค์ อีกแบบหนึ่งคือสินค้าและบริการที่เน้นตอบโจทย์กลุ่มผู้มีรายได้น้อย (Low-income client) หรือกลุ่มคนด้อยโอกาสโดยเฉพาะ เช่น บริษัท กล่องดินสอ จำกัด ที่ผลิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ เล่นเส้น ชุดวาดเขียนสำหรับเด็กตาบอด ธิติปวินท์ (THITIPWIN) ที่ผลิตและพัฒนาสินค้าจากผลิตภัณฑ์ของเด็กที่บกพร่องทางการได้ยิน เด็กที่บกพร่องทางสติปัญญาและพิการซ้ำซ้อน เช่น กระเป๋า ผ้าพันคอ และงานฝีมือต่าง ๆ ผ่านการพัฒนารูปแบบให้เป็นที่ยอมรับในสังคม Local Alike ที่เน้นการสร้างความร่วมมือของชุมชน ให้สามารถจัดการท่องเที่ยวที่ดำเนินการโดยชุมชนเอง ซึ่งสำคัญมากในการสร้างรายได้และความยั่งยืนของชุมชนที่อยู่ในพื้นที่ท่องเที่ยว ทั้งยังเชื่อมโยงตลาดทั้งจากในประเทศและต่างประเทศมาให้ชุมชนเหล่านี้ Local Alike ดำเนินการอยู่กับชุมชนกว่า ๖๐ แห่งทั่วประเทศ เช่น แม่สลองโฮมสเตย์ จังหวัดเชียงราย และชุมชนเกาะยาวน้อย จังหวัดพังงา นอกจากนี้จะสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนแล้ว Local Alike ยังสร้างรายได้เข้าสู่กิจการหลักล้านบาทต่อปี (ผู้จัดการออนไลน์, ๒๕๖๐)

๒.๓.๒.๕ ธุรกิจที่ถือครองโดยผู้ด้อยโอกาสหรือกลุ่มชายขอบ (Beneficiaries-owned model) เช่น ชุมชนที่อยู่ห่างไกล กลุ่มผู้ด้อยโอกาส หรือกลุ่มผู้ได้รับผลกระทบ ลูกขึ้นมาสร้างกิจการเพื่อแก้ไขปัญหาของตนเองด้วยตนเอง เช่น กิจการ Try Arm แบรินด์ชุดชั้นในเพื่อการต่อสู้ จากฝีมือของอดีตพนักงานที่ถูกเลิกจ้างอย่างไม่เป็นธรรมจากบริษัทผลิตชุดชั้นใน เพื่อแก้ปัญหาการขาดรายได้จากการถูกเลิกจ้างด้วยตนเอง

๒.๓.๒.๖ ธุรกิจที่ขายผลิตภัณฑ์หรือให้บริการปกติในระบบตลาดแต่เน้นการจ้างงานผู้ด้อยโอกาสเป็นหลักในโครงสร้างองค์กร (Work Integration model) กิจการจ้างงานควบคู่ไปกับการพัฒนาทักษะให้แก่กลุ่มคนที่ขาดโอกาสในการทำงาน ได้แก่ กลุ่มผู้พิการ กลุ่มคนไร้บ้าน หรือกลุ่มผู้ที่เคยเป็นผู้ต้องขัง ฯลฯ การพัฒนาทักษะความรู้ควบคู่ไปกับการทำงานจะช่วยให้คนกลุ่มนี้มีความสามารถติดตัวเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของตนเองได้ในระยะยาว เช่น กิจการ Call center ของมูลนิธิเพื่อการพัฒนาคนพิการมหาไถ่ (พนักงานทั้งหมดเป็นคนพิการ) SHE วิชาหกิจสุขภาพชุมชนที่ให้โอกาสสตรีที่เคยเป็นผู้ขังและสตรีที่พิการทางสายตา ให้เข้ามาฝึกทักษะและทำงานเป็นนักบำบัด (Therapist) เพื่อช่วยบรรเทาปัญหาสุขภาพคนเมืองในด้านต่าง ๆ Yano Handicraft หรือ เฮาฮอม ที่เข้าไปฝึกฝนอาชีพและการสร้างความตระหนักคุณค่าในตนเองในทัศนสถานหญิง จังหวัดตาก จังหวัดอุตรดิตถ์และจังหวัดสุโขทัย และนำผลิตภัณฑ์ผ้าและฝีมือการปักผ้าของกลุ่มผู้ต้องขังหญิงนำมาจำหน่ายและแบ่งรายได้กลับคืนเจ้าของผลงาน เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ต้องขังทุกคนได้มองเห็นคุณค่าในตนเองเพื่อกลับไปสู่ออกไปสู่ออนาคตใหม่ที่ดีขึ้นอีกด้วย

๒.๓.๓ กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจเพื่อสังคมในประเทศไทย

เมื่อพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม พ.ศ. ๒๕๖๒ ประกาศใช้ในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ ๒๒ พฤษภาคม ๒๕๖๒ เป็นพระราชบัญญัติฉบับสำคัญของธุรกิจเพื่อสังคมของประเทศไทย มีเจตนารมณ์ต้องการส่งเสริมให้การประกอบธุรกิจที่มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อส่งเสริมการจ้างงานแก่บุคคลที่สมควรได้รับการส่งเสริมเป็นพิเศษ การแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาชุมชน สังคมหรือสิ่งแวดล้อม หรือเพื่อประโยชน์ส่วนรวมอื่นหรือคืนประโยชน์ให้แก่สังคมอันเป็นกิจการเพื่อสังคมหรือธุรกิจเพื่อสังคม มีการขยายตัวมากขึ้นและเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันทางการค้าทั้งภายในประเทศและ

ระหว่างประเทศ โดยกำหนดมาตรการในการสนับสนุนธุรกิจเพื่อสังคมที่ได้รับการจดทะเบียน และจัดตั้งสำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม เพื่อให้ความช่วยเหลือและพัฒนาธุรกิจเพื่อสังคมและกลุ่มกิจการเพื่อสังคม รวมทั้งประสานความร่วมมือกับภาคส่วนต่าง ๆ ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งภายในพระราชบัญญัติได้กำหนดนิยาม ลักษณะของกิจการที่จะจดทะเบียนเป็นธุรกิจเพื่อสังคม ประเภท และกองทุนส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคมที่สำคัญดังนี้ (ราชกิจจานุเบกษา, ๒๕๖๒)

๒.๓.๓.๑ นิยาม วิสาหกิจเพื่อสังคม หมายถึง บริษัท ห้างหุ้นส่วนนิติบุคคล หรือนิติบุคคลอื่น ที่ตั้งขึ้นตามกฎหมายไทย ซึ่งดำเนินกิจการเกี่ยวกับการผลิต การจำหน่ายสินค้า หรือการบริการ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสังคมเป็นเป้าหมายหลักของกิจการ และได้รับการจดทะเบียนตามพระราชบัญญัตินี้ และกลุ่มกิจการเพื่อสังคม หมายถึง บุคคลธรรมดา กลุ่มบุคคล ชุมชน หรือนิติบุคคลที่ตั้งขึ้นตามกฎหมายไทย ซึ่งดำเนินกิจการเกี่ยวกับการผลิต การจำหน่ายสินค้า หรือการบริการ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสังคมเป็นเป้าหมายหลักของกิจการ และได้รับการจัดตั้งเป็นกลุ่มกิจการเพื่อสังคมตามพระราชบัญญัตินี้

๒.๓.๓.๒ ลักษณะของกิจการที่จะจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคม

๑) มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อส่งเสริมการจ้างงานแก่บุคคลผู้สมควรได้รับการส่งเสริมเป็นพิเศษ การแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาชุมชน สังคม หรือสิ่งแวดล้อม หรือเพื่อประโยชน์ส่วนรวมอื่นหรือคืนประโยชน์ให้แก่สังคมตามที่รัฐมนตรีประกาศกำหนด

๒) มีรายได้ไม่น้อยกว่าร้อยละห้าสิบบนจากการจำหน่ายสินค้าหรือการบริการ เว้นแต่กิจการที่ไม่ประสงค์จะแบ่งปันกำไรให้แก่ผู้เป็นหุ้นส่วนหรือผู้ถือหุ้นอาจมีรายได้น้อยกว่าร้อยละห้าสิบบนจากการจำหน่ายสินค้าหรือการบริการ

๓) นำผลกำไรไม่น้อยกว่าร้อยละเจ็ดสิบไปใช้เพื่อวัตถุประสงค์ตาม (๑) และแบ่งปันกำไรให้แก่ผู้เป็นเจ้าของกิจการหรือผู้ถือหุ้นได้ไม่เกินร้อยละสามสิบของผลกำไรทั้งหมด โดยให้ถือว่าการลงทุนในกิจการของตนเองซึ่งมีกระบวนการผลิตหรือการบริการที่มีลักษณะตาม (๑) หรือการขยายกิจการเพื่อวัตถุประสงค์ตาม (๑) ตามเงื่อนไขที่คณะกรรมการประกาศกำหนดเป็นการนำผลกำไรไปใช้เพื่อสังคม

๔) มีการกำกับดูแลกิจการที่ดี

๕) ไม่เคยถูกเพิกถอนการจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคม เว้นแต่พ้นกำหนดสองปีนับถึงวันยื่นคำขอจดทะเบียนเพื่อขอรับการส่งเสริมหรือสนับสนุนตามพระราชบัญญัตินี้

๖) ไม่มีหุ้นส่วน กรรมการหรือผู้มีอำนาจจัดการแทนนิติบุคคล หรือผู้ถือหุ้นซึ่งถือหุ้นตั้งแต่ร้อยละยี่สิบห้าขึ้นไป ซึ่งเคยเป็นหุ้นส่วน กรรมการหรือผู้มีอำนาจจัดการแทนนิติบุคคล หรือผู้ถือหุ้นตั้งแต่ร้อยละยี่สิบห้าขึ้นไป ในกิจการที่เคยถูกเพิกถอนการจดทะเบียนตาม (๕) เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าตนมิได้มีส่วนร่วมหรือรู้เห็นกับการกระทำของนิติบุคคลที่เป็นเหตุให้ถูกเพิกถอนการจดทะเบียน

๒.๓.๓.๓ ประเภทของวิสาหกิจเพื่อสังคม แบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ

๑) ไม่ประสงค์จะแบ่งปันกำไรให้แก่ผู้เป็นหุ้นส่วนหรือ ผู้ถือหุ้น

๒) ประสงค์จะแบ่งปันกำไรให้แก่ผู้เป็นหุ้นส่วนหรือผู้ถือหุ้น

๒.๓.๓.๔ กองทุนส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม วัตถุประสงค์ของกองทุน คือ ให้วิสาหกิจเพื่อสังคมกู้ยืมสำหรับดำเนินการก่อตั้ง ปรับปรุง และพัฒนากิจการของวิสาหกิจเพื่อสังคมนั้นให้มีประสิทธิภาพและขีดความสามารถเพิ่มขึ้น/ให้ความช่วยเหลือด้านเงินทุนในการประกอบกิจการใน

ระยะเริ่มแรก ทั้งนี้ ต้องมีกำหนดเวลาไม่เกินสองปี โดยสามารถขยายกำหนดระยะเวลาได้รวมแล้วไม่เกินสี่ปี/ให้ความช่วยเหลือส่วนราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือองค์กรเอกชนเพื่อนำไปใช้ดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม/ให้ความช่วยเหลือหรืออุดหนุน ร่วมทุน หรือดำเนินการใดร่วมกับนิติบุคคลอื่น เกี่ยวกับการก่อตั้ง การขยายกิจการ การวิจัย การพัฒนา และการส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคมให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น/ให้ความช่วยเหลืออื่นทางการเงินตามที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา/เป็นค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานของกองทุนตามที่คณะกรรมการบริหารกองทุนกำหนด มีการจัดตั้งกองทุนส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม

๒.๓.๓.๕ การส่งเสริมและสนับสนุนวิสาหกิจเพื่อสังคม

๑) กำหนดให้วิสาหกิจเพื่อสังคมอาจได้รับสิทธิประโยชน์ เช่น ความช่วยเหลือทางการเงิน /สิทธิประโยชน์ด้านภาษีอากร/สิทธิประโยชน์ตามมาตราการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐ/มาตรการส่งเสริมการจัดซื้อจัดจ้างของภาคเอกชน

๒) บุคคลซึ่งให้การสนับสนุนกิจการของวิสาหกิจเพื่อสังคมอาจได้รับสิทธิประโยชน์ด้านภาษีอากรตามที่กำหนดไว้ในประมวลรัษฎากรเฉพาะการบริจาคเงินให้แก่กองทุนหรือให้การสนับสนุนกิจการของวิสาหกิจเพื่อสังคม และต้องเป็นการลงทุนในกิจการของวิสาหกิจเพื่อสังคม หรือการให้เงินสนับสนุนกิจการหรือการดำเนินงาน การถ่ายทอดเทคโนโลยี นวัตกรรม หรือองค์ความรู้ให้แก่วิสาหกิจเพื่อสังคมในด้านการผลิต การตลาด และการบริหารจัดการ

๒.๓.๓.๖ มาตรการภาษีเพื่อสนับสนุนวิสาหกิจเพื่อสังคม จากการประชุมคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๕๙ มีมติเห็นชอบหลักการมาตรการภาษีเพื่อสนับสนุนวิสาหกิจเพื่อสังคม โดยมีรายละเอียดดังนี้ (กระทรวงการคลัง, ๒๕๕๙)

๑) สิทธิประโยชน์ทางภาษีสำหรับวิสาหกิจเพื่อสังคม ยกเว้นภาษีเงินได้นิติบุคคลสำหรับกำไรสุทธิของวิสาหกิจเพื่อสังคมในแต่ละรอบระยะเวลาบัญชี ทั้งนี้ เฉพาะวิสาหกิจเพื่อสังคมที่นำผลกำไรทั้งหมดไปลงทุนในกิจการหรือใช้เพื่อประโยชน์ของเกษตรกร ผู้ยากจน คนพิการ ผู้ด้อยโอกาส หรือใช้เพื่อประโยชน์ส่วนรวมอื่น ๆ โดยไม่มีการจ่ายเงินปันผล

๒) สิทธิประโยชน์ทางภาษีสำหรับผู้สนับสนุนวิสาหกิจเพื่อสังคมที่เป็นบริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคล

๒.๑) กำหนดให้บริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลสามารถหักรายจ่ายลงทุนในหุ้นสามัญของวิสาหกิจเพื่อสังคมตามจำนวนที่ลงทุนจริง ทั้งนี้ เฉพาะกรณีที่บริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลถือหุ้นสามัญของวิสาหกิจเพื่อสังคมไว้จนกว่าบริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลนั้นหรือวิสาหกิจเพื่อสังคมเลิกกิจการ

๒.๒) กำหนดให้บริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลสามารถหักรายจ่ายที่มอบให้หรือทรัพย์สินที่โอนให้วิสาหกิจเพื่อสังคมนำไปใช้ในกิจการหรือใช้เพื่อประโยชน์ของสังคมโดยไม่มีค่าตอบแทนตามจำนวนที่จ่ายจริง แต่เมื่อรวมกับรายจ่ายเพื่อการกุศลสาธารณะแล้วต้องไม่เกินร้อยละ ๒ ของกำไรสุทธิก่อนหักรายจ่ายเพื่อการกุศลสาธารณะ

ทั้งนี้ หากจ่ายเงินดังกล่าวให้แก่ผู้ถือหุ้นหรือผู้เป็นหุ้นส่วนไม่เกินร้อยละ ๓๐ ของกำไรสุทธิในแต่ละรอบระยะเวลาบัญชีผู้สนับสนุนวิสาหกิจเพื่อสังคมจะได้รับสิทธิประโยชน์ทางภาษีตามข้อ ๒.๒) แต่หากวิสาหกิจเพื่อสังคมไม่มีการจ่ายเงินปันผล วิสาหกิจเพื่อสังคมจะได้รับสิทธิ

ประโยชน์ทางภาษีตามข้อ ๒.๑) และผู้สนับสนุนวิสาหกิจเพื่อสังคมจะได้รับสิทธิประโยชน์ทางภาษีตามข้อ ๒.๒)

จากนิยามและลักษณะการก่อตั้งของธุรกิจเพื่อสังคมในประเทศไทยที่มีนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญทางด้านธุรกิจเพื่อสังคมกำหนดขึ้นนั้น ในความเป็นจริง พบว่า ธุรกิจเพื่อสังคมหลายธุรกิจสามารถวัตถุประสงค์ในการก่อตั้งได้ในหลายประเด็นที่เกี่ยวข้องกับช่วยเหลือและหรือพัฒนากลุ่มด้อยโอกาส ชุมชน และสังคม รวมถึงธุรกิจเพื่อสังคมที่จดทะเบียนและยังไม่ได้จดทะเบียนเป็นธุรกิจเพื่อสังคมภายใต้พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม พ.ศ. ๒๕๖๒ ถึงแม้ธุรกิจเพื่อสังคมจะมีความแตกต่างกันในประเด็นการจดทะเบียน แต่ความตั้งใจของธุรกิจเพื่อสังคมเหล่านี้ไม่ได้แตกต่างกันต่างมุ่งหวังที่จะช่วยเหลือและพัฒนากลุ่มผู้ด้อยโอกาส ชุมชนและสังคมให้ดีขึ้น ดังนั้นจึงต้องมีการผลักดันและสนับสนุนให้ธุรกิจเพื่อสังคมที่ยังไม่ได้จดทะเบียนได้เข้าสู่ระบบอย่างถูกต้องเพื่อผลประโยชน์และความยั่งยืนของธุรกิจเพื่อสังคมเอง

๒.๓.๔ กรณีศึกษาธุรกิจเพื่อสังคมในประเทศไทย

สำหรับธุรกิจเพื่อสังคมที่เป็นตัวอย่างให้ธุรกิจเพื่อสังคมอื่น ๆ ได้นำไปศึกษาเป็นแนวทางในการดำเนินงาน รวมทั้งเป็นธุรกิจเพื่อสังคมได้ผ่านการรับรองเป็นธุรกิจเพื่อสังคมตามประกาศสำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม เรื่อง ประกาศรายชื่อกิจการที่จดทะเบียนเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคมตามมาตรา ๗ และ ๘ แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม พ.ศ. ๒๕๖๒ ดังนี้ (สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม, ๒๕๖๓)

๒.๓.๔.๑ ธุรกิจเพื่อสังคมที่ไม่ประสงค์จะแบ่งปันกำไรให้แก่ผู้ที่เป็นหุ้นส่วนหรือผู้ถือหุ้น

๑) มูลนิธิแม่ฟ้าหลวง ในพระบรมราชูปถัมภ์ จดทะเบียนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เป็นนิติบุคคล ประเภท มูลนิธิ เดิมชื่อ มูลนิธิส่งเสริมผลผลิตชาวเขาไทยในพระราชูปถัมภ์ ก่อตั้งขึ้นตามพระราชดำริของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ในปี พ.ศ. ๒๕๑๕ เพื่ออนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและเพิ่มรายได้ให้แก่ชาวเขา โดยส่งเสริมและหาตลาดให้งานหัตถกรรมของชาวเขาเผ่าต่าง ๆ และดูแลไม่ให้ชาวเขาเหล่านั้นถูกเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลาง การดำเนินงานประสบความสำเร็จ ดังจะเห็นได้จากหัตถกรรมชาวเขาเป็นที่นิยมทั้งในและต่างประเทศนับแต่นั้นเป็นต้นมา ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๒๒ มูลนิธิส่งเสริมผลผลิตชาวเขาไทยฯ เริ่มโครงการผู้นำเยาวชนชาวเขา (Hill Tribe Youth Leadership) โดยได้รับพระราชูปถัมภ์และการสนับสนุนให้ทุนการศึกษาแก่เยาวชนจากสำนักงานเพื่อการพัฒนาระหว่างประเทศของสหรัฐอเมริกา (United States Agency for International Development- USAID) โดยนำเยาวชนชาวเขาจากหมู่บ้านห่างไกลความเจริญมาอยู่รวมกันแบบครอบครัว ให้ทุนเล่าเรียน และอบรมความประพฤติตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระบรมราชชนนี เช่น ความเมตตา การพึ่งตนเอง ความรับผิดชอบต่อหน้าที่ และความซื่อสัตย์ เป็นต้น ในปี พ.ศ. ๒๕๒๘ มูลนิธิส่งเสริมผลผลิตชาวเขาไทยฯ เปลี่ยนชื่อเป็นมูลนิธิแม่ฟ้าหลวง ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี เพื่อรองรับการขยายขอบเขตการทำงาน ยกกระดับความเป็นอยู่ของชุมชนทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจ และศิลปวัฒนธรรม ควบคู่ไปกับการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมทั้งในประเทศไทย และต่างประเทศ ได้แก่ สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา อัฟกานิสถาน และอินโดนีเซีย หลังจากที่สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีสวรรคต พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๙) ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณรับมูลนิธิแม่ฟ้าหลวง ฯ ไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์

ตั้งแต่วันที่ ๒๑ มิถุนายน ๒๕๓๙ และแต่งตั้งสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีเป็น
นายกิตติมศักดิ์ ตั้งแต่วันที่ ๒๕ ธันวาคม ๒๕๓๙

การดำเนินงานที่ผ่านมาได้มีการจัดตั้งบริษัท นวัตกรรม จำกัด จากความร่วมมือ
ระหว่างมูลนิธิแม่ฟ้าหลวงฯ และภาคเอกชน ๖ หน่วยงาน ได้แก่ บริษัท เอื้อชูเกียรติ จำกัด สำนักงาน
ทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ธนาคารเอเซีย จำกัด (มหาชน) ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน)
บริษัทมิทซูโยไทยโยโกเบ จำกัด และบริษัทมิทซูแอนด์คัมพานีไทยแลนด์ จำกัด เพื่อสนองพระราช
ปณิธานของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีในการปลูกป่าเศรษฐกิจกาแฟและแมคคาเดเมียที่
โครงการพัฒนาอดอยตุงฯ จังหวัดเชียงราย โดยมีได้มุ่งหวังกำไรทางการค้า เพื่อคนในพื้นที่มีอาชีพและ
รายได้ที่มั่นคง ผู้ถือหุ้นของบริษัทฯ มีข้อตกลงว่า “กำไรทั้งหมดจะบริจาคให้มูลนิธิแม่ฟ้าหลวงฯ
สำหรับกิจกรรมพัฒนาสังคม” นอกจากนี้มูลนิธิแม่ฟ้าหลวงฯ ได้ดำเนินการธุรกิจเพื่อสังคมภายใต้ชื่อ
“อดอยตุง” โดยมีพระราชกระแสรับสั่งของสมเด็จพระเจ้า “อย่าให้คนซื้อของเราเพราะสงสาร แต่ต้องทำให้
ได้มาตรฐานและไม่ขาดทุน” เป็นหลักคิดที่ให้ความสำคัญกับมาตรฐานและคุณภาพซึ่งโครงการพัฒนา
อดอยตุงฯ ยึดถือมาจนทุกวันนี้ ผสานภูมิปัญญาชาวบ้านกับการตลาดทันสมัยทำให้ธุรกิจเพื่อสังคม
“อดอยตุง” เลี้ยงตัวเองได้ตั้งแต่ปีพ.ศ. ๒๕๔๓ เป็นต้นมา โดยหน่วยธุรกิจได้แก่ กลุ่มเกษตรปลูกพืช
เมืองหนาว กลุ่มอาหารแปรรูป เช่น ชา กาแฟ ร้านค้า งานหัตถกรรม ซึ่งเป็นภูมิปัญญาชาวเขา แต่ให้
นักออกแบบที่เรียนจบต่างประเทศมาใส่ดีไซน์ เพื่อให้ผลิตภัณฑ์ที่ออกมาไม่ได้เป็นชนเผ่าชัดเจน โดย
มูลนิธิแม่ฟ้าหลวงฯ จะพิจารณาจากความต้องการของตลาด การใช้งาน และกลุ่มธุรกิจท่องเที่ยว (มิติ
ออนไลน์, ๒๕๖๒)

มูลนิธิแม่ฟ้าหลวงฯ ดำเนินการธุรกิจเพื่อสังคมผ่านกลยุทธ์การสร้าง
สภาพแวดล้อมที่เหมาะสมในการส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้การดำเนินธุรกิจ
เพื่อสังคม การสร้างความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายผู้ประกอบการวิสาหกิจเพื่อสังคม และเพิ่มศักยภาพ
ในการทำธุรกิจและขยายผลกระทบเชิงบวกทางสังคมในวงกว้าง เช่น ร่วมมือกับมูลนิธิโรงพยาบาล
เจ้าพระยาอภัยภูเบศรในการถอดองค์ความรู้สมุนไพรภูมิปัญญาชนเผ่าในพื้นที่โครงการพัฒนาอดอยตุง
ฯ เพื่อต่อยอดเป็นผลิตภัณฑ์ทางการแพทย์ทางเลือกต่อไปในอนาคต และการพัฒนาช่องทาง
การตลาด(มูลนิธิแม่ฟ้าหลวง ในพระบรมราชูปถัมภ์, ม.ป.ป) ปัจจุบันมีพนักงานกว่า ๑,๗๐๐ คน โดยมี
คณะกรรมการมูลนิธิที่กำกับการดำเนินงานและส่วนงานทั้งหมดของมูลนิธิ จำนวน ๑๓ คน ได้แก่ ประธาน
เจ้าหน้าที่บริหาร (CEO) รองประธานเจ้าหน้าที่บริหาร ประธานสายการจัดการ (CAO) ประธานสาย
การเงิน (CFO) ประธานสายปฏิบัติการพัฒนา (CDEO) ประธานสายปฏิบัติการ/ ธุรกิจเพื่อสังคม
(COO) ส่วนงานวางกลยุทธ์ ฝ่ายบัญชีการเงิน ฝ่ายสื่อสารองค์กร ส่วนตรวจสอบภายในสำนักงาน
ผู้บริหาร ฝ่ายปฏิบัติการพัฒนา ฝ่ายสนับสนุนโครงการพัฒนา ฝ่ายเผยแพร่และจัดการองค์ความรู้
ฝ่ายการตลาด ฝ่ายคาเฟ่อดอยตุง ฝ่ายอุทยานศิลปวัฒนธรรมแม่ฟ้าหลวง ฝ่ายผลิต ฝ่ายขาย ฝ่ายเกษตร
และฝ่ายท่องเที่ยว รูปแบบการทำงานและการสื่อสารภายในองค์กรเป็นลักษณะแบบทแยง (diagonal
organization) คือ องค์กรมีการเปิดช่องให้แต่ละส่วนงาน สามารถสื่อสารและแลกเปลี่ยนระหว่าง/
ข้ามส่วนงานได้ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ใหม่ ๆ อยู่เสมอ เป็นองค์กรที่เรียนรู้อยู่ตลอดเวลา
(learning organization) (กมลทิพย์ พงษ์พิพัฒน์วัฒนา, ๒๕๖๐)

การพัฒนาโครงการโดยมีสินค้าภายใต้ชื่อผลิตภัณฑ์อดอยตุง ในช่วงแรก
มูลนิธิแม่ฟ้าหลวงฯ ไม่มีความชัดเจนในการทำตลาด เนื่องจากลูกค้าเห็นชื่ออดอยตุงคิดว่าเป็น
การขายผ้าทอ จึงทำให้การขายสินค้าเป็นเรื่องยากในการสื่อสารว่า “เราคือใคร” ดังนั้นจึงได้แยก

แบรนด์สองแบรนด์ออกจากกัน โดยกำหนดให้แบรนด์แม่ฟ้าหลวง ฯ แสดงถึงการงานที่เกี่ยวข้อง
โครงการของสมเด็จพระเจ้าในการพัฒนาระดับคุณภาพชีวิตของชุมชน ส่วนแบรนด์ดอยตุงกำหนด
ตำแหน่ง (positioning) ว่า ดอยตุงจะเป็นหนึ่งในองค์กรธุรกิจเพื่อสังคมในระดับชั้นนำของโลก เมื่อทำ
ธุรกิจมีกำไร ดอยตุงจะนำกำไรที่ได้กลับนำไปสู่ชุมชน โดยนิยามแบรนด์ดอยตุงว่า “เป็นแบรนด์ที่
พัฒนาสินค้าและบริการของตัวเอง และท้ายสุดยังเป็นแบรนด์ที่มีส่วนช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของ
คนบนดอยตุง ซึ่งเป็นแหล่งผลิตกาแฟ” ในช่วงแรกของการทำแบรนด์ ทีมงานได้พยายามสร้างโมเดล
ของคาเฟ่ดอยตุงให้เหมือนสตาร์บัคส์ ทั้งในแง่ของราคา ผลิตภัณฑ์ โปรโมชัน ซึ่งผลลัพธ์ในช่วงแรก
ได้รับผลตอบแทนในระดับหนึ่งเท่านั้น จึงได้มีการปรับแนวคิดโดยต้องแสดงให้เห็นตัวตนว่า
ดอยตุงคือใคร มูลนิธิแม่ฟ้าหลวง ฯ จึงเลือกใช้แนวคิดเรื่องการเดินทาง (The journey) เป็นตัวบอก
เล่าเรื่องราวของแบรนด์จากเมล็ดกาแฟสู่ถ้วย เช่น โครงการดอยตุงช่วยแก้ไขปัญหาระบบชาติที่ดอยตุง
พื้นฟูกลับมา ทำให้ชุมชนดีขึ้น คนอยู่ด้วยความหวัง คนดำเนินชีวิตต่อไปด้วยความพอเพียงและมั่นคง
หรือการนำกำไรจากคาเฟ่ดอยตุงกลับไปสู่กระบวนการพัฒนาชุมชนใหม่อีกครั้ง (positioningmag,
๒๐๑๒) ในส่วนของช่องทางจัดจำหน่าย คือ ดอยตุงไลฟ์สไตล์ (Doitung lifestyle) เป็นหน้าร้านใน
การจำหน่ายสินค้า โดยอยู่ในกรุงเทพมหานคร จำนวน ๙ ร้าน และต่างจังหวัด จำนวน ๘ ร้าน อยู่ใน
พื้นที่จังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ สุราษฎร์ธานี และภูเก็ต รวมทั้งมีร้านคาเฟ่ดอยตุง มีจำนวน ๑๒ สาขา
ซึ่งมีระบบการขนส่งสินค้าและผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ระหว่างเชียงราย - กรุงเทพมหานคร พร้อมทั้งมีระบบ
การสั่งซื้อสินค้าหรือเข้าถึงสินค้าช่องทางออนไลน์ เช่น เว็บไซต์ เฟสบุ๊ก เป็นต้น การออกงานเทศกาล
สำคัญต่าง ๆ ทั้งในและต่างประเทศ รวมถึงการรับผลิตสินค้าให้กับ IKEA นอกจากนี้ยังมีการพัฒนา
ช่องทางจำหน่ายสินค้าของดอยตุง และช่วยเหลือธุรกิจเพื่อสังคมอื่น ๆ โดยจัดทำโครงการ Doi Tung
Plus และ the Social Enterprise Store เพื่อนำสินค้าของธุรกิจเพื่อสังคมจำหน่ายในอาคาร
สำนักงานต่าง ๆ ในรูปแบบ mobile store ดังนั้น จึงได้ออกแบบรูปแบบของการฝากขายสินค้า
ร่วมกัน โดยสินค้าจะเข้าร่วมโครงการจะต้องมีคุณภาพดี และมีผลกระทบทางสังคมที่ชัดเจน และ
มีการกำหนดเกณฑ์เพื่อใช้ในการประเมินธุรกิจเพื่อสังคมที่จะเข้าร่วมใน ๕ ด้าน ได้แก่ การประเมินผล
กระทบทางสังคมและสิ่งแวดล้อม ประสิทธิภาพการดำเนินธุรกิจ มาตรฐานการดำเนินกิจกรรมภายใน
บริษัท การจัดการด้านบุคลากรและองค์ความรู้ และ ธรรมภิบาลในการดำเนินธุรกิจ (ประชาชาติ
ธุรกิจ, ๒๕๖๑) จากเกณฑ์ดังกล่าว มูลนิธิแม่ฟ้าหลวง ฯ จะคัดแยกธุรกิจเพื่อสังคมออกเป็น ๓ ระดับ
คือ (๑) พื้นฐาน (๒) ปานกลาง และ (๓) ดี เพื่อให้กลายเป็นตัวชี้วัดช่วยสร้างแรงบันดาลใจให้ธุรกิจ
เพื่อสังคมเร่งพัฒนาผลิตภัณฑ์รวมถึงศักยภาพในการดำเนินธุรกิจ เพื่อยกระดับธุรกิจเพื่อสังคมให้มี
คุณภาพมากยิ่งขึ้น (BrandAge online, ๒๕๖๑) มูลนิธิแม่ฟ้าหลวง ฯ ใช้ระยะเวลา ๑ ปีในการสร้าง
เกณฑ์รับรอง และตรวจสอบธุรกิจเพื่อสังคมอย่างเข้มข้น โดยมีการพิจารณาจากศักยภาพในการสร้าง
กำไร การตลาด รวมถึง stakeholders review ก่อนจัดอันดับ ranking แล้วได้ ๑๐ ธุรกิจเพื่อสังคม
กลุ่มแรกที่ได้รับการคัดเลือกที่จะมาจำหน่ายสินค้าร่วมกับมูลนิธิแม่ฟ้าหลวง ฯ ได้แก่ ๑๔๑ (หนึ่งสี่
หนึ่ง) ผลิตภัณฑ์ของใช้และของเล่น DIY ในแนวคิด slow playมูลนิธิอภัยภูเบศร เครื่องสำอาง ยา
สมุนไพร และบริการสุขภาพโดยแพทย์แผนไทย Kokoboard สินค้าที่ผลิตจากไม้อัดเศษวัสดุทาง
การเกษตร Jasberry ผลิตภัณฑ์ข้าว และชาอินทรีย์ WANITA ผลิตภัณฑ์เครื่องใช้และอาหารที่มี
เอกลักษณ์จาก ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ มีวนา ผลิตภัณฑ์กาแฟอราบิก้าอินทรีย์ใต้ป่า Socialgiver
ออนไลน์แพลตฟอร์มจำหน่าย GiveCard สำหรับใช้ในร้านอาหาร และโรงแรม Local Alike แพ้กเกจ
การท่องเที่ยวแบบ community-based วิสาหกิจชุมชนบ้านน้ำเกี๋ยน ผลิตภัณฑ์เครื่องสำอางจาก

สมุนไพร และ Folkcharm เครื่องแต่งกายและผลิตภัณฑ์อื่น ๆ จากผ้าฝ้าย สำหรับสัดส่วนในการจำหน่ายสินค้า มูลนิธิแม่ฟ้าหลวง ฯ แบ่งเป็น ๖๐ เปอร์เซ็นต์เป็นผลิตภัณฑ์ของธุรกิจเพื่อสังคม และ ๔๐ เปอร์เซ็นต์ เป็นผลิตภัณฑ์ของดอยตุง โดยคาดว่าจะมีธุรกิจเพื่อสังคมเข้าร่วมโครงการดังกล่าวอีก ๒๐ - ๓๐ องค์กร โดยจะมีการหมุนเวียนสินค้าไปจำหน่ายตามพื้นที่ที่ได้รับความร่วมมือ เช่น เอสซีจี, ธนาคารไทยพาณิชย์, ธนาคารทหารไทย, ธนาคารกรุงเทพ, ธนาคารกสิกรไทย, ธนาคารกรุงไทย, ธนาคารแห่งประเทศไทย เป็นต้น สำหรับวงจำหน่ายสินค้าในอาคารสำนักงานใหญ่ แห่งละ ๒-๓ วัน และจะวนกลับไปยังพื้นที่เดิมทุก ๆ ๒-๓ เดือน

มูลนิธิแม่ฟ้าหลวง ฯ มีหลักในการพัฒนา คือ เป็นการพัฒนาทางเลือกในการดำรงชีวิตที่ยั่งยืนที่มีเป้าหมายเพื่อให้ประชาชนประกอบอาชีพสุจริตและมีคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างยั่งยืน แนวทางการพัฒนาดังกล่าวเป็นการสืบสานแนวพระราชปณิธานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ และสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ในการแก้ปัญหาความยากจน ซึ่งเป็นรากเหง้าของปัญหาสังคมต่าง ๆ เช่น ปัญหายาเสพติด ปัญหาการทำลายสิ่งแวดล้อม และปัญหาโครงสร้างสังคมอ่อนแอ การพัฒนาทางเลือกในการดำรงชีวิตที่ยั่งยืนมีแนวทางการพัฒนาที่ยึดคนเป็นศูนย์กลาง คำนึงถึงบริบททางภูมิสังคม และดำเนินงานอย่างมีบูรณาการ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุดด้านคุณภาพชีวิตอันประกอบด้วยสุขภาพ การประกอบอาชีพ และการศึกษา รวมทั้งเป็นการฟื้นฟูและการอนุรักษ์ธรรมชาติอีกด้วยจนเกิดโครงการต่าง ๆ ได้แก่ การศึกษา ธุรกิจเพื่อสังคม การพัฒนาเพื่อทางเลือกที่ยั่งยืน

๒) บริษัท สยามออร์แกนิก จำกัด ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี ๒๕๕๔ เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนของชาวนารายย่อยในประเทศไทย โดยเฉพาะชาวนาที่อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีปัญหาความยากจน ปัญหาหนี้สิน และปัญหาสุขภาพที่เกิดจากการใช้สารเคมี (จีราวัฒน์ คงแก้ว, ๒๕๕๘; กมลทิพย์ พงษ์พิพัฒน์วัฒนา, ๒๕๖๐; ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย, ม.ป.ป.) โดยเริ่มต้นการทำงานร่วมกับเกษตรกรในจังหวัดยโสธร จำนวน ๒๕ ครัวเรือน ซึ่งปัจจุบันมีเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการจำนวน ๑,๘๐๐ ราย จากจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น จังหวัดร้อยเอ็ด จังหวัดมหาสารคาม เป็นต้น แม้ว่าสมาชิกของบริษัท สยามออร์แกนิก จำกัด จะกระจายอยู่ในหลายพื้นที่ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แต่สมาชิกทุกคนต้องทำงานร่วมกันภายใต้มาตรฐานเดียวกัน คือ เน้นการควบคุมคุณภาพข้าว และมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ (วรัญญา อินทรกำแหง, ๒๕๖๐) บริษัท ฯ จัดทะเบียนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เป็นนิติบุคคลประเภทบริษัทจำกัด โดยจดทะเบียนวันที่ ๒๗ พฤษภาคม ๒๕๕๔ ซึ่งบริษัท ฯ จะจำหน่ายสินค้าที่เป็นข้าวโดยตรง เนื่องจากมีความเกี่ยวข้องในเรื่องยกเว้นและลดหย่อนภาษีข้าว โดยการแปรรูปสินค้าจากข้าวนั้นจะส่งผลให้การเสียภาษีสูงขึ้นกว่าการจำหน่ายข้าวที่ไม่แปรรูปทั่วไป ดังนั้น สินค้าประเภทอื่น ๆ ที่แปรรูปจากข้าวจะจำหน่ายในนามบริษัท แจสเบอร์รี่ จำกัดจดทะเบียนเมื่อ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๕๖ ทว่าแม้จะจดทะเบียนบริษัทแยกเป็น ๒ บริษัท รูปแบบการดำเนินงานร่วมกัน แต่ข้อมูลทางการเงินมีการแยกเป็นสัดส่วนชัดเจน นอกจากนี้บริษัท ฯ มีนโยบายการจ้างงานที่เป็นธรรมที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการพูดคุย แลกเปลี่ยน ความโปร่งใสและการเคารพซึ่งกันและกัน เพื่อสร้างให้เกิดความเสมอภาคทางการค้า มีกระบวนการในการกำหนดราคาซื้อขายผลผลิตร่วมกับเกษตรกร โดยใช้ราคาตลาดเป็นตัวกลางในการตั้งราคา ซึ่งบริษัท ฯ มีนโยบายกำหนดราคาซื้อขายผลผลิตจากเกษตรกรในราคาที่สูงกว่าท้องตลาดทั่วไป โดยสูงกว่าข้าวหอมมะลิถึง ๒ เท่า เพื่อเป็นการการันตีการรับซื้อ และแก้ปัญหาเรื่องตลาดไม่แน่นอนของบริษัท ฯ ยังให้ความสำคัญกับมาตรฐานการผลิตเป็นอย่างมาก โดยได้รับการรับรองมาตรฐาน

อุตสาหกรรมทั้งในและต่างประเทศ ผลิตภัณฑ์ได้รับมาตรฐานข้าวออร์แกนิก และการตรวจสอบสารเคมีควบคุมการใช้สารเคมีในกระบวนการผลิตทุกขั้นตอน ผ่านการรับรองและได้ตรารับรองอาหารและผลิตภัณฑ์ออร์แกนิกของสหรัฐอเมริกา (USDA organic) มาตรฐานรับรองสินค้าออร์แกนิกที่มีวัตถุประสงค์จากประเทศไทยทั้งหมด (TH-Bio ๑๒๑) และได้รับการรับรองสินค้าออร์แกนิก จากยุโรป (Non-EU Agriculture) นอกจากนี้ยังมีกระบวนการแก้ปัญหาเรื่องปัจจัยการผลิต เช่น เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย การบริหารจัดการน้ำ ฯลฯ ตลอดจนส่งทีมงานเข้าไปอบรมให้เกษตรกรอย่างต่อเนื่อง ช่วยเกษตรกรในการลงทุนในบางกรณี เช่น ซื้อปุ๋ยที่สามารถช่วยเพิ่มผลผลิตให้กับเกษตรกร หาเมล็ดพันธุ์ที่ดีไปตอบสนองพันธุ์ข้าวออร์แกนิกที่มีคุณภาพสูงที่ช่วยเปลี่ยนแปลงข้าวของชาวนาในท้องถิ่น เพิ่มผลผลิต และตรงความต้องการตลาด บริษัท ฯ มีนโยบายงดใช้สารเคมีทุกรูปแบบเพื่อสุขภาพของเกษตรกร และมีการส่งเสริมให้เกษตรกรรับประทานข้าวที่ตนเองปลูก สามารถลดสารพิษในเลือดของเกษตรกรในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง (กมลทิพย์ พงษ์พิพัฒน์วัฒนา, ๒๕๖๐) บริษัท ฯ ได้รับรางวัลจากการประกวดแผนธุรกิจ เช่น Global Entrepreneurship Summit ๒๐๑๖ ที่ซิลิคอนวัลเลย์ และรางวัลหนึ่งในโครงการชีวาส เวนเจอร์ จากการประกวดโมเดลธุรกิจสตาร์ทอัพโลก โดยได้เงินจากการประกวด ๔ แสนดอลลาร์ (ราว ๑๓.๔ ล้านบาท) (บุษกร ภูแส, ๒๕๖๐)

การดำเนินธุรกิจของบริษัท ฯ คือ มุ่งมั่นให้การดำเนินการประสบความสำเร็จทั้งสองฝ่าย (Win-Win) กล่าวคือ ช่วยเหลือและสร้างศักยภาพของคนและทำเงินและกำไรได้ในเวลาเดียวกัน (ชนิดา ธรรมรัต, ๒๕๕๙) โดยมีผลิตภัณฑ์สำคัญคือ ข้าวอินทรีย์สายพันธุ์ใหม่ที่ปราศจากการตัดต่อพันธุกรรม (GMO) ใช้ชื่อว่า "แจ๊สเบอร์รี่" สีม่วงเข้มคุณภาพดี ซึ่งเป็นผลผลิตจากงานวิจัยของคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ และมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ที่ช่วยแก้ไขปัญหาระยะเมล็ดพันธุ์ของข้าว (สำนักข่าวกรมประชาสัมพันธ์, ๒๕๖๐) นอกจากนี้ยังมีสินค้าแปรรูปสินค้าเพื่อสุขภาพของคนไทย เช่น ชา เส้นก๋วยเตี๋ยว และเส้นพาสต้าอีกด้วย (วรัญญา อินทรกำแหง, ๒๕๖๐) ทั้งนี้ การบริหารจัดการมีตั้งแต่ต้นน้ำถึงปลายน้ำ ได้แก่ การจัดตั้งเครือข่ายเกษตรกรรายย่อยผู้ปลูกข้าว (มาตรฐานเกษตรอินทรีย์) การผลิตโรงสีและโรงบรรจุภัณฑ์ที่ดำเนินงานโดยกลุ่มเกษตรกร การพัฒนาแปรรูปสินค้า การตลาดและการจัดจำหน่ายสินค้า โดยผลิตภัณฑ์ของบริษัท ฯ จัดจำหน่ายภายใต้แบรนด์แจ๊สเบอร์รี่ มีช่องทางจัดจำหน่ายทั่วประเทศ ทั้งในซูเปอร์มาร์เก็ตชั้นนำ ร้านค้าเพื่อสุขภาพ ร้านอาหาร ออนไลน์ ลูกค้านในรูปแบบของบริษัท ฯ ที่ซื้อเพื่อโอกาสพิเศษต่าง ๆ และยังมีการส่งออกและทำตลาดในต่างประเทศอีกด้วย (กมลทิพย์ พงษ์พิพัฒน์วัฒนา, ๒๕๖๐) สำหรับโครงการที่ทำงานกับกลุ่มเครือข่ายภายนอกนั้น บริษัท ฯ ทำงานร่วมกับเกษตรกรรายย่อยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือกว่า ๘๐๐ ครัวเรือนที่ปลูกข้าวแบบเกษตรอินทรีย์ ซึ่งบริษัท ฯ เชื่อมการทำงาน กับ ๒ เครือข่ายหลักคือ บริษัท กฤษณกรณ์ออร์แกนิกฟาร์ม จำกัด จังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งเป็นเครือข่ายฯ อีสาน ที่เกิดจากการรวมตัวของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่สนใจทำเกษตรอินทรีย์ ได้แก่ จังหวัดบุรีรัมย์ มุกดาหาร สกลนคร นครพนม ศรีสะเกษ อำนาจเจริญ โดยคัดเลือกเฉพาะกลุ่มที่ทำอินทรีย์ ปัจจุบันเครือข่ายมีสมาชิกประมาณ ๑,๒๐๐ คน มีพื้นที่รวมกว่า ๒๐,๐๐๐ ไร่ และอีกเครือข่ายคือกลุ่มเกษตรกรทำนา นาไผ่ มีสมาชิกเกษตรกร ๘๕๐ ครัวเรือนในพื้นที่ดำเนินการ ๔ อำเภอในจังหวัดยโสธร โดยบริษัท ฯ เน้นการทำงานในรูปแบบการสื่อสารและการทำงานที่เน้นให้ทุกคนสื่อสารได้ตลอด กับทุกส่วนงาน มีความยืดหยุ่นสูง มีลักษณะโครงสร้างแบบแบนราบ (flat organization) (กมลทิพย์ พงษ์พิพัฒน์วัฒนา, ๒๕๖๐)

บริษัท ฯ เกิดจากการลงหุ้นในกลุ่มเพื่อนร่วมรุ่นของสถาบันบัณฑิตบริหารธุรกิจศศินทร์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยที่อยู่ในกลุ่มประกวดแผนธุรกิจเพื่อสังคม ซึ่งชนะเลิศการแข่งขันแผนธุรกิจนานาชาติจากตลาดหลักทรัพย์ MAI และได้รับถ้วยรางวัลพระราชทานพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ และรางวัล Stu Clark Investment Competition ในการร่วมทุนก่อตั้งนั้นมีทุนจดทะเบียนตั้งต้น แบ่งเป็น ๒ บริษัท ในส่วนบริษัท สยามออร์แกนิก จำกัด มีทุนจดทะเบียนตั้งต้นจำนวน ๒ ล้านบาท และบริษัท แจสเบอร์ จำกัด มีทุนจดทะเบียนจำนวน ๑ ล้านบาท และสินทรัพย์ของทั้ง ๒ บริษัทรวมแล้วมีสินทรัพย์หมุนเวียนประมาณ ๑๕ ล้านบาท สินทรัพย์ไม่หมุนเวียนอีกประมาณ ๑๕ ล้านบาท (กมลทิพย์ พงษ์พิพัฒน์วัฒนา, ๒๕๖๐) ในส่วนของการจัดการทรัพยากรบุคคลของสยามออร์แกนิกนั้นบริหารจัดการตามโครงสร้างขององค์กร คือ แบ่งการจัดการเป็น ๒ ส่วน คือ ในส่วนสำนักงานส่วนกลางมีการจ้างงานพนักงานในอัตรา เงินเดือนที่สูงกว่าตลาดทั่วไป เนื่องจากผู้บริหารมองว่า การทำธุรกิจเพื่อสังคมนั้นไม่ใช่แค่การทำงานเพียงเพื่ออยากช่วยเหลือสังคมเท่านั้น แต่ต้องคำนึงถึงคุณภาพชีวิตของคนทำงานเสียสละเพื่อสังคมด้วยเช่นกัน นำมาสู่นโยบายการจ้างงานที่สูงกว่าตลาดทั่วไป อีกทั้งยังมีสวัสดิการด้านสุขภาพ ส่งเสริมให้พนักงานรับประทานอาหารที่มีสุขภาพ สวัสดิการฟิตเนส ในปัจจุบันบริษัท ฯ มีพนักงานในสำนักงานส่วนกลางจำนวน ๘ คน ประกอบด้วย ผู้บริหารระดับสูงจำนวน ๒ คนคือ ประธานเจ้าหน้าที่บริหาร (chief executive officer: CEO) และ ผู้บริหารสูงสุดทางการเงิน (chief financial officer: CFO) สำหรับตำแหน่งหลักอื่น ๆ ในระดับปฏิบัติการ คือ พนักงานฝ่ายปฏิบัติการ (operations) ฝ่ายพัฒนาธุรกิจ (business development) การตลาดและการสื่อสาร (marketing and public relation) ฝ่ายขาย (sales) ทรัพยากรบุคคล (human resource) ฝ่ายพัฒนาผลิตภัณฑ์ (product development) นอกเหนือจากนั้นก็เป็นสวัสดิการขั้นพื้นฐานตามกฎหมาย สำหรับการจัดการทรัพยากรบุคคลในอีกมิติคือ การจัดการกับเครือข่ายเกษตรกรรายย่อยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ทำงานด้วยทั้งหมดกว่า ๘๐๐ ครัวเรือน และมีกระบวนการคัดเลือก เกษตรกรเข้าร่วมกลุ่มอย่างเป็นธรรม และมีมาตรฐานชัดเจนอย่างเท่าเทียมกันทุก ๆ กลุ่ม นอกจากนี้ ยังมีกระบวนการอบรมให้ความรู้ในการทำเกษตรที่ปลอดภัย การตรวจสอบมาตรฐาน และการจัดการดูแลอย่างไรให้ได้ผลผลิตสูง นอกจากนี้ยังมีกระบวนการให้ความรู้สร้างความเข้าใจโดยร่วมกับธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) และนักวิชาการด้านการเกษตรให้ความรู้กับเครือข่ายเกษตรกรในพื้นที่และนอกพื้นที่อื่น ๆ รวมกว่า ๑,๓๖๘ ที่เข้าถึง ๑๒ กระบวนการความรู้ (knowledge sessions) ของบริษัท ฯ (กมลทิพย์ พงษ์พิพัฒน์วัฒนา, ๒๕๖๐)

สำหรับจุดยืนทางการตลาดของสยามออร์แกนิกมีความชัดเจนคือ เน้นการทำธุรกิจแบบการตลาดนำ กล่าวคือ การทำสินค้าและบริการที่ดีและเป็นที่ต้องการและแข่งขันกับตลาดได้ เน้นความสำคัญ ๒ อย่าง คือ การตลาดและนวัตกรรม เพราะเชื่อว่าถ้าตอบโจทย์การตลาดไม่ได้ก็แก้ปัญหาสังคมไม่ได้ ตลาดข้าวของบริษัท สยามออร์แกนิก จำกัดภายใต้แบรนด์แจสเบอร์รี่ (Jasberry) ตลาดหลักคือห้างสรรพสินค้าทั้งในและต่างประเทศ ซึ่งได้ใช้กลยุทธ์สื่อสารการตลาดเพื่อสังคม โดยมีการนำเสนอข้อมูลโภชนาการและคุณภาพสินค้าเพื่อสร้างความได้เปรียบในการแข่งขัน (competitive advantage) นอกจากนี้ยังได้พัฒนาผลิตภัณฑ์อื่น ๆ อย่างต่อเนื่อง เพื่อเป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มและเปิดโอกาสใหม่ ๆ ให้ธุรกิจ โดยมีจุดยืนว่า ทุกผลิตภัณฑ์ที่บริษัทแปรรูปนั้นจะมีข้าว เป็นผลิตภัณฑ์หลัก และเน้นการใช้วัตถุดิบในประเทศเท่านั้น (จิราวัฒน์ คงแก้ว, (๒๕๕๘)

๒.๓.๔.๒ วิสาหกิจเพื่อสังคมที่ประสงค์จะแบ่งปันกำไรให้แก่ผู้ที่เป็นหุ้นส่วนหรือผู้ถือหุ้น

บริษัท กาแฟอาข่า อามา จำกัด มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างชุมชนให้เข้มแข็งด้วยพืชเศรษฐกิจกาแฟ ทำให้คนในชุมชนมีรายได้ที่มั่นคง โดยเปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้ถือหุ้นในกิจการของบริษัท ฯ การกำหนดราคาประกันสินค้าที่สมาชิกที่ถือหุ้นเห็นชอบตรงกัน เป็นการผลักดันให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและสร้างยืนได้ตนเอง และยังเปิดโอกาสให้เกษตรกรจากชุมชนอื่นสามารถเข้าร่วมได้ (วารสารณั เทียนเงิน, ๒๕๖๑) ทั้งนี้ บริษัท ฯ เกิดจากความตั้งใจของนาย ลี อายุ จือปา ที่ต้องการยกระดับความเป็นอยู่ชนเผ่าอาข่าที่อยู่ในหมู่บ้านแม่จันใต้ จังหวัดเชียงรายให้มีการศึกษาและมีรายได้เพื่อความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เนื่องจากสมัยก่อนคนในหมู่บ้านมีฐานะยากจน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพปลูกพืชผัก และต้นกาแฟ เป็นหลัก ซึ่งเมื่อนำผลผลิตของหมู่บ้านมาจำหน่าย มักถูกเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลาง อีกทั้งภาพของคนในหมู่บ้านถูกมองว่า เป็นภัยต่อความมั่นคง (ไทยรัฐฉบับพิมพ์, ๒๕๖๒; ไทยรัฐออนไลน์, ๒๕๖๒) ดังนั้น นายลี อายุ จือปา จึงคิดพัฒนาผลผลิตจากกาแฟ โดยมีการศึกษาแผนกลยุทธ์การตลาด กระบวนการปลูกกาแฟให้มีคุณภาพ รวมทั้งศึกษาวิธีการคั่วกาแฟ การควบคุมคุณภาพ และการชงกาแฟ เพื่อนำเมล็ดกาแฟของชาวบ้านมาสร้างให้เกิดมูลค่า ช่วยให้ชาวบ้านมีรายได้เพิ่มมากขึ้น โดยเลือกที่เปิดร้านกาแฟในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่และใช้เป็นสถานที่จำหน่ายเมล็ดกาแฟของชาวบ้าน รวมถึงช่องทางในการแนะนำให้คนเมืองได้รู้จักกับกาแฟของบ้านจันใต้โดยตรง และเมล็ดกาแฟอาข่า อามา ได้รับเลือกเป็น ๑ ใน ๒๑ แบรินด์จากทั่วโลกในการประกวดองค์กรกาแฟชนิดกาแฟชนิดพิเศษแห่งยุโรป เพื่อใช้ในเวทีการชิมกาแฟนานาชาติ (ไทยรัฐฉบับพิมพ์, ๒๕๖๒; ไทยรัฐออนไลน์, ๒๕๖๒; TCDC, ม.ป.ป.)

บริษัท ฯ ได้เลือกดำเนินการธุรกิจภายใต้แนวคิด “ธุรกิจเพื่อสังคม” เนื่องจากให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาของชุมชน โดยการสร้างเรื่องราวดี ๆ ของชุมชน เพื่อใช้ในการสื่อสารกับลูกค้าทั้งในประเทศและต่างประเทศ (TCDC, ม.ป.ป.) บริษัท ฯ ให้บริการร้านกาแฟอาข่า อามา และให้บริการส่งผลิตภัณฑ์กาแฟทั้งในประเทศและต่างประเทศ พร้อมทั้งพัฒนาพื้นที่ให้กลายเป็นพื้นที่ในการศึกษาดูงานสำหรับผู้สนใจ ที่เรียกว่า “Coffee journey” (วารสารณั เทียนเงิน, ๒๕๖๑, ภาวนนท์ คุ่มสุภา, ม.ป.ป.) โดยมีพื้นที่ร้านกาแฟ จำนวน ๓ แห่ง คือ Akha Ama Original สาขาที่ ๑ Akha Ama La Fattoria บริเวณหน้าวัดพระสิงห์และตลาดคนเดิน แหล่งท่องเที่ยวสำคัญในจังหวัดเชียงใหม่ และ Akha Ama Living Factory อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ นอกจากนั้นเมล็ดกาแฟของอาข่า อามา ก็ถูกนำไปจัดจำหน่ายในห้างสรรพสินค้าชั้นนำ เช่น ในโซนผลิตภัณฑ์ไทยของห้างสรรพสินค้าไอคอนสยาม (Icon Siam) บริษัทมีโรงคั่วกาแฟที่รับหน้าที่คั่วกาแฟของสมาชิกในรูปแบบ Single origin แต่ละไร่กาแฟจะมีแบรนด์ของตัวเอง (กาแฟแบบ Single origin คือกาแฟที่มาจากแหล่งปลูกเพียงแหล่งเดียว ในการคั่วแต่ละครั้งจะเลือกใช้เมล็ดกาแฟที่มาจากไร่เดียวกัน เก็บเกี่ยวพร้อมกัน เพื่อดึงลักษณะเด่นเฉพาะตัวของกาแฟออกมาให้มากที่สุด) ทั้งนี้ ได้มีการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการสื่อสารเรื่องราวของกาแฟอาข่า อามา และการถูกเชิญไปเป็นวิทยากรในการบรรยายในงานสัมมนาต่าง ๆ ทั้งในประเทศและระดับนานาชาติ ทำให้บริษัท ฯ สามารถสร้างเครือข่ายการทำธุรกิจได้เพิ่มมากขึ้น (TCDC, ม.ป.ป.; ภาวนนท์ คุ่มสุภา, ม.ป.ป.)

๒.๓.๕ ปัจจัยประสบความสำเร็จในการดำเนินงานธุรกิจเพื่อสังคม

ปัจจัยที่จะทำให้การดำเนินธุรกิจเพื่อสังคมให้ประสบความสำเร็จมีดังนี้ (สถาบันวิสาหกิจเพื่อสังคม, ๒๕๕๕; สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ปฏิบัติหน้าที่สำนักงานเลขาธิการสภาปฏิรูปแห่งชาติ, ๒๕๕๘)

๒.๓.๔.๑ ระยะเริ่มต้น (Start-up)

๑) **เป้าหมายทางสังคม** การวางเป้าหมายของธุรกิจเพื่อสังคมต้องมีความชัดเจน ในการแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมให้สังคมโดยรวม ซึ่งการวางเป้าหมายทางสังคมเป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญ กลุ่มผู้ประกอบการต้องมีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในปัญหาสังคมที่ต้องการแก้ไข และออกแบบโมเดลธุรกิจที่เหมาะสม เนื่องจากเป็นจุดเริ่มต้นของการดำเนินธุรกิจ จึงต้องให้ความสำคัญในการออกนโยบาย แนวปฏิบัติ และกลยุทธ์การบริหารธุรกิจเพื่อสังคม

๒) **นวัตกรรมทางสังคม** ธุรกิจเพื่อสังคมต้องสร้างแนวทางหรือนวัตกรรมใหม่มาแก้ไขปัญหาหรือเป้าหมายทางสังคมขององค์กร โดยนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาปรับใช้กับองค์ความรู้หรือนวัตกรรมที่คิดค้นขึ้นมา เพื่อสร้างความสนใจแก่คนในสังคมให้เข้ามามีส่วนร่วม

๒.๓.๔.๒ ระยะความอยู่รอด

๑) **ประสิทธิภาพเชิงธุรกิจ** การที่ธุรกิจเพื่อสังคมจะประสบความสำเร็จในการจัดการองค์กรถึงเกิดความยั่งยืนได้นั้น องค์กรต้องมีความสามารถในการแข่งขัน การเข้าถึงตลาด และความสามารถในการบริหารและดำเนินองค์กร

๒) **การสร้างเครือข่าย** และการเชื่อมโยงกับธุรกิจขนาดใหญ่ ธุรกิจเพื่อสังคมมีความจำเป็นต้องสร้างเครือข่ายหลากหลายระดับ ระหว่างธุรกิจเพื่อสังคมด้วยกันเอง รวมถึงธุรกิจขนาดใหญ่ เพื่อเป็นอำนาจในการต่อรองทางการตลาดและสร้างพันธมิตรทางการค้า เป็นการเพิ่มความเข้มแข็งและขยายฐานลูกค้าของธุรกิจเพื่อสังคม

๒.๓.๔.๓ ระยะเติบโตและขยายผล

๑) **ทุนทางสังคมขององค์กร** ธุรกิจเพื่อสังคมต้องสร้างทุนทางสังคมขององค์กรให้เข้มแข็ง ซึ่งผู้ประกอบการทางสังคมต้องรู้ว่าธุรกิจของตนเองมีใครเป็นผู้ที่เกี่ยวข้อง ใครคือผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จะสร้างและรักษาความสัมพันธ์เหล่านั้นให้คงอยู่และพัฒนาไปอย่างไรในอนาคต ผู้ประกอบการทางสังคมต้องวางแผนเรื่องดังกล่าวเพื่อสร้างทุนทางสังคมเหล่านั้นให้เข้มแข็งกลายเป็นรากฐานของธุรกิจและสามารถดำเนินธุรกิจให้บรรลุเป้าหมายทางสังคมที่ตั้งไว้

๒) **ความโปร่งใสในการดำเนินงาน** เป็นเรื่องสำคัญในการดำเนินธุรกิจ ดังนั้น ธุรกิจเพื่อสังคมต้องสร้างความเชื่อถือ โดยการบริหารตามหลักธรรมาภิบาล โปร่งใสสามารถตรวจสอบได้

๓) **การเติบโตของธุรกิจ** เป็นเรื่องที่มีความสำคัญ เพราะหัวใจของธุรกิจคือ การขยายกิจการให้องค์กรมีความมั่นคง เพื่อให้องค์กรสามารถทำงานแก้ไขปัญหาสังคมได้ตรงตามวัตถุประสงค์

๒.๓.๖ ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานธุรกิจเพื่อสังคม

ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานธุรกิจเพื่อสังคม ดังนี้ (เกวลิน มะลิ, ๒๕๕๗; สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ปฏิบัติหน้าที่สำนักงานเลขาธิการสภาปฏิรูปแห่งชาติ, ๒๕๕๘; วรุ โรจนวงศ์ และอรพรรณ คงมาลัย, ๒๕๖๑; ทรงศักดิ์ ใจกล้า, ๒๕๖๑)

๒.๓.๖.๑ ระยะเริ่มต้นธุรกิจ

๑) ปัญหาการขาดความเข้าใจปัญหาสังคมที่ต้องการเข้ามาแก้ไข มีเพียงความปรารถนาดีที่ต้องการเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไข

๒) ปัญหาเงินทุนและแหล่งเงินทุน โดยเฉพาะเงินทุนก้อนแรกที่ใช้ในการก่อตั้งกิจการ เนื่องจากความไม่ชำนาญในการทำธุรกิจ ทำให้การหาผู้ร่วมทุน หรือกู้ยืม ทำได้ค่อนข้างยาก รวมถึงปัญหาการเข้าถึงความช่วยเหลือจากภาครัฐ

๓) ปัญหาการบริหารจัดการธุรกิจเพื่อสังคม เนื่องจากธุรกิจเพื่อสังคมยังไม่มี ความชำนาญในการดำเนินธุรกิจ การขยายการตลาด การจัดการบัญชี การพัฒนาผลิตภัณฑ์ เป็นต้น ทำให้การขยายตัวของธุรกิจมีข้อจำกัด ดังนั้น ธุรกิจเพื่อสังคมจะต้องพัฒนาศักยภาพของตนเองให้เกิดความชำนาญเพิ่มมากขึ้น เพื่อลดข้อผิดพลาดทางธุรกิจให้ได้มากที่สุด

๔) การขาดความรู้ด้านกระบวนการนวัตกรรมทางสังคมที่ชัดเจนและตรงกับเป้าหมายที่ตั้งไว้

๕) ปัญหาการเข้าถึงช่องทางการตลาด การเจาะกลุ่มลูกค้าให้ตรงกับผลิตภัณฑ์ของธุรกิจเพื่อสังคม การมองแนวโน้มสินค้าและความต้องการของผู้บริโภคในอนาคต เพื่อจะปรับเปลี่ยนผลิตภัณฑ์และบริการให้เหมาะสมกับความต้องการของตลาดและผู้บริโภค

๒.๓.๖.๒ ระยะความอยู่รอด

๑) การขาดเครือข่ายวิชาชีพ หรือเครือข่ายธุรกิจเพื่อสังคม เครือข่ายผู้เชี่ยวชาญในการดำเนินการธุรกิจต่าง ๆ ทำให้ธุรกิจเพื่อสังคมไม่มีโอกาสได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์องค์ความรู้ และช่องทางการตลาด

๒) ปัญหาการเข้าถึงเงินทุนในรูปแบบเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำ หรือ เงินร่วมลงทุน (venture capital) เพื่อนำมาเป็นเงินทุนสำหรับบุคลากรและการจัดการกิจการ (working capital) นอกจากนั้นแล้วยังมี ความต้องการที่จะได้รับการให้คำแนะนำทางธุรกิจอย่างเหมาะสมเพียงพอ (business coaching and mentoring) รวมไปถึงการสร้างเครือข่ายสนับสนุนในรูปแบบคู่ค้าทางธุรกิจ (business partner & connection) หรือการเข้าเป็นห่วงโซ่อุปทาน (supply chain) ของธุรกิจหลักที่มีขนาดใหญ่กว่าที่สามารถเกี่ยวพันเป็นลูกค้ากันได้

๒.๓.๖.๓ ระยะเติบโตและขยายผล ปัญหาการสร้างความสำเร็จวัตถุประสงค์ของธุรกิจกับแหล่งเงินทุน เนื่องจากกิจการจะต้องมีการขยายตัว ต้องอาศัยการเข้าถึงเงินทุนขนาดใหญ่ที่เข้าใจและไม่ขัดแย้งกับอุดมการณ์ของผู้ก่อตั้งหรือกิจการ ซึ่งประเด็นนี้มักเกิดขึ้นกับองค์กรไม่แสวงหากำไรที่มำดำเนินการธุรกิจเพื่อสังคม เนื่องจากองค์กรไม่แสวงหากำไรเหล่านี้มีประวัติศาสตร์การก่อตั้งที่ยาวนานและไม่คุ้นเคยต่อการระดมทุนที่ต้องมีคนภายนอกเข้ามาเกี่ยวข้องกับเงินทุนขององค์กร

๒.๓.๗ สรุปบทเรียนจากกรณีศึกษาในประเทศไทย

จากการศึกษากรณีศึกษาธุรกิจเพื่อสังคมทั้งสามองค์กร ได้แก่ มูลนิธิแม่ฟ้าหลวง ในพระบรมราชูปถัมภ์ บริษัท สยามออร์แกนิก จำกัด บริษัท กาแฟอาชา อามา จำกัด พบว่า

๑) **การก่อตั้งองค์กร** พบว่า ทั้งสามองค์กรมีจุดประสงค์ในการดำเนินงานเพื่อช่วยเหลือกลุ่มด้อยโอกาสต่าง ๆ ในสังคม พร้อมทั้งต้องการแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคมให้กลุ่มเป้าหมายขององค์กร โดยใช้ความชำนาญขององค์กรเข้ามาเป็นเครื่องมือในการดำเนินงาน เช่น มูลนิธิแม่ฟ้าหลวง ฯ ที่มีการดำเนินงานเพื่อช่วยเหลือชาวเขาให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ซึ่งขยายงานจากความชำนาญเดิมของมูลนิธิ ฯ ให้ขยายขอบเขตเพิ่มมากขึ้น บริษัท สยามออร์แกนิก จำกัด เห็นถึงความยากลำบากของชาวนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ต้องเผชิญปัญหาาราคาข้าวตกต่ำ จึงต้องการเข้ามาช่วยเหลือแก้ไขปัญหาดังกล่าว เพื่อให้ชาวนาได้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เช่นเดียวกับกับบริษัท กาแฟอาชา อามา จำกัด ที่ต้องการแก้ไขปัญหาความเป็นอยู่ของชาวอาชา แต่มีความลึกซึ้งเพิ่มมากยิ่งขึ้น เนื่องจากผู้ก่อตั้งบริษัท กาแฟอาชา อามาเป็นคนในพื้นที่ที่ต้องการพัฒนาหมู่บ้านของตนเองให้มีสภาพความเป็นอยู่ทางเศรษฐกิจและสังคมดีขึ้น

๒) **สินค้าและบริการ** พบว่า ทั้งสามองค์กรได้ใช้จุดแข็งของสินค้าและบริการของกลุ่มเป้าหมายมาดำเนินการเป็นสินค้าและบริการหลัก โดยได้ศึกษาและขยายความชำนาญให้เกิดความเป็นเลิศ เพื่อให้การสร้างรายได้ขององค์กรเกิดขึ้นได้ เพราะสินค้าและบริการมีคุณภาพ สามารถทำการตลาดได้มากกว่าที่ผู้บริโภคซื้อสินค้าและบริการเพราะความสงสาร ทั้งนี้ สินค้าและบริการของธุรกิจเพื่อสังคมยังมีเพิ่มเรื่องราวของสินค้าเหล่านั้นให้มีคุณค่าและคุณภาพควบคู่กัน เพื่อให้ผู้บริโภคได้ทราบถึงความตั้งใจขององค์กรในการแก้ไขปัญหาแก่กลุ่มเป้าหมาย

๓) **การจดทะเบียน** พบว่า มีความแตกต่างกันในกลุ่มผู้ก่อตั้งกับกลุ่มเป้าหมาย เมื่อพิจารณาจะพบว่า มูลนิธิแม่ฟ้าหลวงฯ และบริษัท สยามออร์แกนิก จำกัด เลือกจดทะเบียนแบบวิสาหกิจเพื่อสังคมที่ไม่ประสงค์จะแบ่งปันกำไรให้แก่ผู้ที่เป็นหุ้นส่วนหรือผู้ถือหุ้น ทั้งนี้เนื่องกลุ่มเป้าหมายที่องค์กรให้ความช่วยเหลือนั้น ไม่ใช่บุคคลใกล้ชิดตัวหรือเกิดจากการดำริของชุมชนเอง ในขณะที่บริษัท กาแฟอาชา อามา จำกัด เลือกจดทะเบียนแบบประสงค์จะแบ่งปันกำไรให้แก่ผู้ที่เป็นหุ้นส่วนหรือผู้ถือหุ้น เพื่อดึงให้ชุมชนของตนเองเข้ามามีส่วนร่วมและรู้สึกเป็นเจ้าของ (stakeholder) ร่วมกันมากกว่าเป็นเพียงกลุ่มชุมชนที่ส่งกาแฟมาให้บริษัทเพียงเท่านั้น ทั้งนี้ ในความแตกต่างของการจดทะเบียนไม่ได้ทำให้การทำงานของทั้งสามองค์กรมีความแตกต่างในความตั้งใจที่จะสร้างความเข้มแข็งให้กลุ่มเป้าหมายที่องค์กรสนใจให้ความช่วยเหลือ

๔) **การเงิน** ในการดำเนินงานด้านการเงินทั้งสามองค์กรต่างให้ความสำคัญในการจัดการการเงินเป็นสำคัญ เพราะความโปร่งใส สามารถตรวจสอบได้ เป็นประเด็นสำคัญของการดำเนินงานบริษัท รวมไปถึงองค์กรพัฒนาเอกชนนั่นเอง

๕) **การทำตลาด** ทั้งสามองค์กรต่างใช้ทีมทำงานที่มีความชำนาญในการตลาด ซึ่งมีการประชาสัมพันธ์สินค้าและบริการที่ได้รับความนิยม คือ สื่อสังคมออนไลน์ต่าง ๆ ที่สามารถเข้าถึงผู้บริโภคทั้งในและต่างประเทศ รวมทั้งการนำสินค้าและบริการเข้าประกวดในรางวัลต่าง ๆ ดังเช่น บริษัท สยามออร์แกนิก จำกัด และบริษัทบริษัท กาแฟอาชา อามา จำกัด รวมทั้งการสร้างพันธมิตรทางการค้า ดังเช่น มูลนิธิแม่ฟ้าหลวง ฯ ดำเนิน โครงการ Doi Tung Plus และ The Social Enterprise Store เพื่อให้ธุรกิจเพื่อสังคมอื่น ๆ สามารถนำสินค้าของตนเองมาเข้าระบบ

ฝากขาย โดยมูลนิธิแม่ฟ้าหลวง ฯ ได้จัดทำเกณฑ์เพื่อพิจารณาคัดเลือกสินค้าต่าง ๆ เป็นการส่งเสริมให้ธุรกิจเพื่อสังคมอื่น ๆ ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพสินค้าอีกทางหนึ่ง

๖) นวัตกรรมทางสังคม ทั้งสามองค์กรต่างให้ความสำคัญกับการใช้นวัตกรรมทางสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาและขยายองค์กรให้องค์กรมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเพิ่มมากขึ้น โดยร่วมมือกับผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง เช่น บริษัท สยามออร์แกนิก จำกัด ได้ร่วมกับนักวิชาการทางการเกษตร พัฒนาพันธุ์ข้าวออร์แกนิกให้มีคุณภาพสูงกว่าพันธุ์ข้าวในท้องตลาด รวมถึงพัฒนาให้สินค้ามีเอกลักษณ์โดดเด่น ดังเช่น เมล็ดกาแฟของบริษัท กาแฟอาข่า อามาที่มีรสชาติเป็นเอกลักษณ์จนได้รับรางวัลในระดับโลกมาแล้วนั่นเอง หรือการใช้สินค้าของมูลนิธิแม่ฟ้าหลวง ฯ ได้รับการรับรองจากสำนักงานว่าด้วยยาเสพติดและอาชญากรรมแห่งสหประชาชาติ (United Nation Office on Drugs and Crime – UNODC) รับรองว่ารายได้จากการขายผลิตภัณฑ์นี้ มีส่วนทำให้โลกของเราปลอดยาเสพติด ซึ่งเกิดจากความสำเร็จของการพัฒนาทางเลือกแบบยั่งยืน

จากบทเรียนทั้งสามองค์กรธุรกิจเพื่อสังคมพบว่า ความตั้งใจการดำเนินธุรกิจเพื่อแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคมให้แก่กลุ่มด้อยโอกาสต่าง ๆ ในสังคมต้องมีความมุ่งมั่นในการดำเนินธุรกิจ เพราะระหว่างทางในการดำเนินธุรกิจนั้น ต้องประสบปัญหาหลากหลายรูปแบบที่องค์กรจะต้องแก้ไข ซึ่งไม่แตกต่างกับองค์กรธุรกิจที่มีอยู่ในสังคม ดังนั้น การที่ธุรกิจเพื่อสังคมจะสามารถอยู่รอดและประสบความสำเร็จ นอกจากการยึดมั่นในวัตถุประสงค์ของตนเองแล้ว ธุรกิจเพื่อสังคมจะต้องไม่หยุดนิ่ง ต้องมีการพัฒนาตนเองให้สามารถยกระดับคุณภาพสินค้าและบริการให้มีมาตรฐานเทียบเท่าหรือสูงกว่าสินค้าและบริการขององค์กรธุรกิจอื่น ๆ ซึ่งเมื่อเทียบความพิเศษของสินค้าและบริการของธุรกิจเพื่อสังคมที่มีเรื่องราวและความตั้งใจที่จะแก้ไขปัญหาและยกระดับให้เกิดความเข้มแข็งในสังคมตรงนี้จะกลายเป็นจุดแข็งที่สำคัญในการเปิดโอกาสให้ผู้บริโภคในสังคมได้เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา แม้จะเป็นทางอ้อม แต่นั่นหมายความว่า ธุรกิจเพื่อสังคมได้เปิดองค์ความรู้ใหม่ ๆ ให้แก่ผู้บริโภคในสังคมให้เข้ามาส่วนในการแก้ไขปัญหาสังคมนั่นเอง

๒.๔ แนวโน้มผลิตภัณฑ์และบริการของตลาดทั่วไป

แนวโน้มผลิตภัณฑ์และบริการของตลาดทั่วไปในอนาคตที่จะเกิดขึ้นมีดังต่อไปนี้ (จิรัฐ เจนพิงพร, พัชรพร ลิพพิพัฒน์ไพบูลย์ และ รุจา อติศรกาญจน์, ๒๕๖๐; Marketingoops, ๒๕๖๒)

๒.๔.๑ สินค้าและบริการที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ

เนื่องจากประเทศไทยเข้าสู่สังคมสูงวัยโดยสมบูรณ์ นั่นคือ ประชากรกลุ่มผู้สูงวัยอายุ ๖๐ ปีขึ้นไปมีสัดส่วน ๒๐ เปอร์เซ็นต์ของประชากรทั้งประเทศ จากปัจจุบันไทยกำลังอยู่ในช่วง “สังคมผู้สูงวัย” (Aging Society) ที่ประชากรอายุ ๖๐ ปีขึ้นไป มีสัดส่วน ๑๐ เปอร์เซ็นต์ของประชากรทั้งประเทศกลุ่มผู้สูงอายุจะกลายเป็นประชากรส่วนใหญ่ของสังคม ดังนั้น ความต้องการสินค้าและบริการสำหรับผู้สูงอายุจึงเป็นเรื่องที่มีความต้องการสูงขึ้น และเมื่อถึงปี ๒๕๗๔ ประเทศไทยขยับเข้าสู่ “สังคมสูงวัยอย่างเต็มที่” (Super-Aged Society) หมายความว่า ประชากรที่มีอายุ ๖๕ ปีขึ้นไป มีมากกว่า ๒๐ เปอร์เซ็นต์ของประชากรทั้งประเทศ แสดงให้เห็นว่าต่อไป “ผู้บริโภคกลุ่มผู้สูงวัย” จะเป็นหนึ่งในฐานใหญ่ของประเทศ เพราะฉะนั้นการพัฒนาสินค้าและบริการสำหรับผู้สูงอายุโดยเฉพาะ จึงเป็นโอกาสที่น่าสนใจสำหรับการเริ่มธุรกิจใหม่ หรือแม้แต่สินค้าทั่วไปก็ควรปรับเปลี่ยน “รูปแบบผลิตภัณฑ์” ให้รองรับผู้สูงอายุที่อยู่คน

เดี๋ยวมามากขึ้น เช่น เปิดง่าย และมีฉลากตัวหนังสือใหญ่ ให้ข้อมูลชัดเจน และสถานที่ให้บริการทั่วไป อาจเพิ่มที่นั่งทางลาด หรือสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้สูงอายุมากขึ้น การเจาะตลาดผู้สูงอายุที่มีฐานะดี ควรเน้นไปที่ความเร็วเพื่อตอบสนองความต้องการได้ทันใจ ส่วนกลุ่มที่ฐานะไม่สูงมาก อาจลองจับมือกับหน่วยงานที่ดูแลด้านสวัสดิการ จะช่วยเพิ่มช่องทางจำหน่ายสินค้าได้มากขึ้น

การส่งเสริมอาชีพให้ผู้ต้องขังและผู้พ้นโทษนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมและธุรกิจเพื่อสังคมที่สนใจพัฒนาสินค้าและบริการที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุควรส่งเสริมและพัฒนา เช่น การพัฒนาผลิตภัณฑ์อาหารที่ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุสามารถนำไปบริโภคได้ นอกจากจากการส่งเสริมให้ผู้ต้องขังหรือผู้พ้นโทษทำการเกษตรทั้งการปลูกพืชหรือเลี้ยงสัตว์ อาจจะพัฒนาผลิตภัณฑ์ร่วมกับมหาวิทยาลัยที่สามารถกำหนดคุณค่าทางอาหารจนกลายเป็นรายการอาหารที่สามารถผลิตออกมาจากร้านอาหาร สินค้าแฟชั่น ผลิตภัณฑ์ผ้าต่าง ๆ ที่ออกมาให้ผู้สูงอายุ การตัดเย็บที่เหมาะสมกับกลุ่มผู้สูงอายุ ผลิตภัณฑ์ที่ดูแลร่างกายและผิวพรรณ รวมถึงไปเฟอร์นิเจอร์และของแต่งบ้านที่เป็นจุดเด่นของผลิตภัณฑ์จากร้านอาหารที่ควรมีแบ่งประเภทอายุของผู้บริโภคจะทำให้เฟอร์นิเจอร์และของแต่งบ้านของร้านอาหารเป็นที่โดดเด่นและเข้าถึงผู้บริโภคทุกกลุ่มอายุ

๒.๔.๒ สินค้าสำหรับกลุ่มเจนวาย (Gen Y)

เนื่องจากกลุ่มเจนวายเป็นกลุ่มประชากรที่มีรายได้สูง มีกำลังซื้อสูง และจะเป็นผู้กำหนดความเป็นไปของโลกต่อไป โดยสินค้านั้นต้องคำนึงสิ่งแวดล้อมเป็นสำคัญ

การพัฒนาสินค้าของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและธุรกิจเพื่อสังคมเป็นเรื่องที่จะต้องมีการพัฒนาให้เหมาะสมกับความต้องการของผู้บริโภค ดังนั้นการจะออกผลิตภัณฑ์ใดออกมาสู่ตลาดจึงต้องมีการนำลักษณะความต้องการของผู้บริโภคแต่ละช่วงวัยมาพิจารณาและวิเคราะห์ควบคู่กัน เพราะศักยภาพของหน่วยงาน ผู้ต้องขังและผู้พ้นโทษนั้นสามารถพัฒนาสินค้าตอบสนองต่อความต้องการของตลาดอย่างแน่นอน

๒.๔.๓ การนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมเข้ามาช่วยในการให้บริการ

เนื่องจากมีเทคโนโลยีนวัตกรรมใหม่ๆ เกิดขึ้นมากมาย อาทิ Internet of Things, Robots, Artificial Intelligence (AI), Drones, Blockchain, Virtual reality, ๓D Printing และ Electric vehicle

การนำเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาพัฒนาโดยตรงกับผู้ต้องขังหรือผู้พ้นโทษนั้น ต้องยอมรับว่าเป็นข้อจำกัดที่เกิดจากประเภทของคดีของผู้ต้องขังเอง แต่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือธุรกิจเพื่อสังคมสามารถนำมาใช้ในการพัฒนาช่องทางสินค้า เช่น การประชาสัมพันธ์สินค้า ช่องทางการจำหน่าย การสร้างข้อมูลผู้บริโภคและประเภทสินค้า เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้บริโภคเข้าถึงสินค้าของผู้ต้องขังได้มากขึ้น และพัฒนาการใช้เทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับสื่อสังคมออนไลน์ให้ผู้ต้องขัง เพราะทักษะการใช้เทคโนโลยีดังกล่าวมีความสำคัญกับการใช้ชีวิตเมื่อผู้ต้องขังพ้นโทษออกมาใช้ชีวิตอยู่ในสังคมภายนอก เป็นการลดอุปสรรคที่จะเกิดขึ้นในการใช้ชีวิตประจำวันหลังจากพ้นโทษนั่นเอง

๒.๔.๔ เทรนด์รักษ์โลกและดูแลตัวเอง

ประชาชนไทยหันมาใส่ใจสุขภาพมากขึ้น เห็นได้จากเทรนด์การออกกำลังกาย การบริโภคอาหารปลอดสารพิษ อาหารคลีน สินค้าออร์แกนิก การใช้วัสดุจากธรรมชาติที่ย่อยสลายง่ายหรือสร้างมลพิษน้อยที่สุด ซึ่งแม้ว่าจะมีราคาสูงกว่าสินค้าทั่วไป แต่ผู้บริโภคยินดีจ่าย เพื่อสิ่งที่ดีหรือมีคุณค่า

มากกว่า โดยผู้ประกอบการต้องนำวิชาความรู้และเทคโนโลยีสมัยมาต่อยอดไอดีเดียว สร้างสรรค์วิธีการจำหน่ายและตัวสินค้าออกมาให้มีมูลค่ามากยิ่งขึ้น รวมไปถึงธุรกิจเกี่ยวกับความสวยความงาม รูปร่าง และผิวพรรณ ทั้งครีมบำรุง อาหารเสริม เครื่องสำอาง ยังคงมาแรง อย่างไรก็ตาม เมื่อสถานการณ์การแข่งขันสูง จำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้ประกอบการในกลุ่มธุรกิจนี้ ต้องหากกลยุทธ์มาพัฒนาสินค้าให้โดดเด่น และแตกต่างจากคู่แข่งในท้องตลาด

การผลิตผลิตภัณฑ์ที่เน้นปลอดภัย และดูแลตนเองเป็นแนวโน้มของผลิตภัณฑ์ที่ตลาดกำลังขยายความต้องการซื้อเพิ่มมากขึ้น เช่น ผลิตภัณฑ์ทางการแพทย์ หากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและธุรกิจเพื่อสังคมสามารถสร้างความเชื่อถือหรือสร้างความร่วมมือในการสร้างแบรนด์ของสินค้าว่าเป็นสินค้าปลอดภัยอย่างแท้จริง ได้รับตราผลิตภัณฑ์รับรอง โอกาสในที่จะสร้างตลาดนอกเหนือจากตลาดในประเทศแล้ว ยังสามารถเปิดตลาดสู่ระดับเอเชีย และระดับโลกได้อย่างแน่นอน รวมไปถึงการพัฒนาเป็นแหล่งผลิตส่วนประกอบในการผลิตเครื่องสำอางให้เป็นปลอดภัย เช่น การผลิตน้ำมันมะพร้าวที่มีผู้นำไปจัดจำหน่ายหรือไปแปรรูปเป็นเครื่องสำอาง ซึ่งในช่วงแรกอาจจะเป็นการเริ่มต้นจากการเป็นฐานการผลิต แล้วค่อยพัฒนาจนสามารถผลิตผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ เช่น ครีมบำรุงผิว แชมพู สบู่ เป็นต้น

จากแนวโน้มผลิตภัณฑ์และบริการของตลาดทั่วไปในอนาคตที่จะเกิดขึ้นนั้น ธุรกิจเพื่อสังคมหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการช่วยเหลือผู้ต้องขังหรือผู้พ้นโทษสามารถนำแนวโน้มทั้งเรื่องผลิตภัณฑ์และบริการไปพิจารณาให้เหมาะสมกับจุดเด่นและจุดด้อยขององค์กร รวมทั้งความเป็นไปได้ของผลิตภัณฑ์และบริการที่จะเกิดขึ้นในอนาคต เพื่อให้เกิดประโยชน์กับการส่งเสริมการมีอาชีพของผู้ต้องขังและผู้พ้นโทษนั่นเอง

บทที่ ๓

แนวทางการให้ความช่วยเหลือผู้พ้นโทษกับธุรกิจเพื่อสังคม

ในบทนี้จะนำเสนอแนวทางการให้ความช่วยเหลือผู้พ้นโทษกับธุรกิจเพื่อสังคม ประกอบด้วย ความหมายของผู้พ้นโทษ สถานการณ์ของผู้พ้นโทษ แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการกระทำผิด กฎหมาย และแนวทางในการช่วยเหลือผู้พ้นโทษ ธุรกิจเพื่อสังคมกับการให้ความช่วยเหลือผู้พ้นโทษในปัจจุบัน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

๓.๑ ผู้พ้นโทษ

๓.๑.๑ ความหมายของผู้พ้นโทษ

“ผู้พ้นโทษ” หมายถึง บุคคลที่พ้นจากสภาพการเป็นผู้ต้องขัง ผู้ต้องกักขังเด็ก หรือเยาวชนที่พ้นจากการควบคุมดูแลของสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน โดยข้อเท็จจริงก็คือ “ประชาชน” ที่มีประวัติเคยกระทำผิด ต้องถูกแยกออกจากสังคมไปในช่วงระยะเวลาหนึ่ง ขาดการติดต่อกับสังคมภายนอกชั่วคราว บางคนถูกควบคุมเป็นระยะเวลายาวนาน บางคนระยะเวลานั้น แล้วแต่กรณีความผิด ทั้งนี้กลุ่มผู้พ้นโทษเป็นกลุ่มเป้าหมายหนึ่งที่ถูกบรรจุไว้ในแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ ๓ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมคุ้มครองให้กลุ่มผู้พ้นโทษได้รับการคุ้มครองอย่างเป็นธรรม เท่าเทียมกันโดยไม่มี การเลือกปฏิบัติ และสามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีศักดิ์ศรี โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การสร้างหลักประกันเพื่อให้เกิดความมั่นใจว่าผู้ที่เคยกระทำผิดความผิดที่พ้นจากกระบวนการยุติธรรมไปแล้วจะมี จุดยืนในสังคม และไม่หวนไปกระทำความผิดซ้ำอีก (กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ, ม.ป.ป.)

๓.๑.๒ สถานการณ์ของผู้พ้นโทษ

๓.๑.๒.๑ ผู้ใหญ่ จำนวนผู้ต้องขัง ณ วันที่ ๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๒ มีผู้ต้องขังเพศชาย จำนวน ๓๒๐,๐๓๐ ราย เพศหญิง จำนวน ๔๗,๑๖๒ ราย รวมทั้งหมด ๓๖๗,๑๙๒ (กรมราชทัณฑ์, ๒๕๖๒) จากผลสำรวจของ prisonstudies พบว่า ประเทศไทยมีจำนวนผู้ต้องขังคิดเป็นอันดับ ๖ ของโลก และอันดับ ๓ ของภูมิภาคเอเชีย โดยจำนวนผู้ต้องขังต่อจำนวนประชากรอยู่ในอันดับ ๘ ที่จำนวนผู้ต้องขัง ๔๗๘ คนต่อประชากร ๑ แสนคน อีกทั้งจำนวนผู้ต้องขังมีแนวโน้มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทั้งที่ความสามารถในการรองรับผู้ต้องขังของเรือนจำได้แค่ ๑.๒ แสนคนเท่านั้น เป็นการสะท้อนให้เห็นว่าประเทศไทยกำลังมี ปัญหาบางอย่างในกระบวนการยุติธรรม และปริมาณผู้ต้องขังที่เพิ่มจำนวนสูงขึ้นเป็นผลมาจากการแก้ไขกฎหมายยาเสพติด ทำให้ผู้เกี่ยวข้องกับยาเสพติดถูกส่งเข้าสู่เรือนจำ คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ ๗๐ ของ เรือนจำชาย และร้อยละ ๘๗ ของเรือนจำหญิง และอีกร้อยละ ๒๐ เป็นผู้ต้องขังระหว่างการพิจารณาคดี นอกจากนี้ ร้อยละ ๕๐ ของผู้ต้องขังเด็ดขาดทั้งหมดเป็นผู้ต้องโทษจำคุกไม่เกิน ๕ ปี ซึ่งจัดอยู่ในกลุ่มคดี ความผิดเล็กน้อย โดยงบประมาณในแต่ละปีที่รัฐต้องจ่ายให้กับกรมราชทัณฑ์มีจำนวนถึง ๑๒,๐๐๐ ล้านบาท แยกเป็นงบประมาณอาหารเลี้ยงผู้ต้องขัง ๘,๐๐๐ ล้านบาท (กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, ๒๕๖๒) ซึ่งจากการสำรวจจำนวนผู้ต้องขังราชทัณฑ์ปล่อยตัว ณ วันที่ ๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๒ พบว่า จะมีผู้ต้องขังที่ถูก ปล่อยตัวออกมา จำนวน ๒๒๑,๓๐๒ คน โดยแบ่งประเภทการปล่อยตัว คือ ครอบกําหนดโทษ (พ้นโทษ)

จำนวน ๖๗,๑๒๑ คน พักการลงโทษ จำนวน ๑,๗๔๖ คน ลดวันต้องโทษ จำนวน ๙,๖๗๗ คน ลดวันต้องโทษ (สาธารณะ) จำนวน ๑๓๕ คน อกภัยโทษ จำนวน ๔๘,๖๑๗ คน พันโทษกักขัง จำนวน ๑๓,๔๐๒ คน พันโทษกักกัน จำนวน ๒๐ คน ชำระค่าปรับพันโทษกักขัง จำนวน ๕,๐๐๘ คน ชังมาพอแก้ไขจำคุก และชำระค่าปรับครบถ้วน จำนวน ๘๗๖ คน ชังมาพอแก้ไขจำคุก จำนวน ๑,๑๓๓ คน ชังมาพอแก้ไขปรับ จำนวน ๒๖,๗๗๙ คน ชังมาพอแก้ไข จำนวน ๑,๕๘๑ คน อื่น ๆ จำนวน ๔๕,๒๐๗ คน (ดังตารางที่ ๓.๑) ซึ่งกรมราชทัณฑ์และหน่วยงานภาคีเครือข่ายได้จัดทำโครงการต่าง ๆ เพื่อรองรับผู้พ้นโทษเหล่านี้

ตารางที่ ๓.๑ สถิติผู้ต้องราชทัณฑ์ปล่อยตัว ระหว่างปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๖ - ๒๕๖๓

ปีงบประมาณ	ชนิดของการพ้นโทษ													รวม
	ครบกำหนดโทษ (พ้นโทษ)	พักการลงโทษ	ลดวันต้องโทษ	ลดวันต้องโทษ (สาธารณะ)	อภัยโทษ	พ้นโทษ กักขัง	พ้นโทษ กักกัน	ชำระค่าปรับ พ้นโทษ กักขัง	ขังมาพอแก้โทษ จำคุก และชำระค่าปรับครบถ้วน	ขังมาพอแก้โทษ จำคุก	ขังมาพอแก้โทษ ปรับ	ขังมาพอแก้โทษ	อื่น ๆ	
๒๕๕๖	๔๓,๕๕๐	๗,๐๑๗	๑๙,๗๓๑	๓๖๕	๓๖๗	๕,๑๙๓	๖๕	๒,๗๕๔	๑๙	๑,๗๑๕	๑๕,๙๐๙	๐	๔๒,๖๘๔	๑๓๙,๓๖๙
๒๕๕๗	๕๓,๗๖๖	๑๖,๓๙๔	๒๒,๔๖๐	๔๑๗	๑๕๘	๑๐,๙๘๖	๓๘	๕,๐๐๕	๕๗๑	๒,๓๘๙	๑๘,๗๕๐	๒	๔๘,๙๑๖	๑๗๙,๘๕๒
๒๕๕๘	๕๙,๙๓๔	๑๒,๒๘๔	๑๕,๙๖๔	๓๒๔	๓๖,๙๒๓	๘,๑๐๕	๒๙	๕,๒๒๐	๓,๒๙๕	๑,๕๑๔	๑๕,๒๘๒	๘	๔๖,๖๖๒	๒๐๕,๕๔๔
๒๕๕๙	๕๗,๖๐๒	๑๑,๐๑๓	๒๘,๗๗๒	๔๓๖	๓๓,๙๗๖	๗,๓๓๓	๑๒	๓,๖๒๒	๓,๕๒๕	๒,๐๐๗	๒๔,๕๔๓	๒๒	๔๗,๔๖๙	๒๒๐,๓๓๒
๒๕๖๐	๗๔,๖๐๗	๒,๕๘๗	๔,๔๘๓	๑๕๙	๓๔,๕๑๑	๗,๕๙๘	๒๐	๓,๑๒๑	๑,๘๔๑	๒,๘๖๐	๒๙,๙๕๗	๒๑	๔๔,๒๗๗	๒๐๖,๐๔๒
๒๕๖๑	๖๙,๒๘๗	๒,๑๓๔	๑๑,๒๔๗	๒๒๗	๓๐๙	๑๑,๖๙๕	๑๒	๔,๐๖๘	๑,๑๔๗	๑,๕๖๓	๒๖,๙๖๑	๑,๓๑๘	๔๖,๐๓๕	๑๗๖,๐๐๓
๒๕๖๒	๖๗,๑๒๑	๑,๗๔๖	๙,๖๗๗	๑๓๕	๔๘,๖๑๗	๑๓,๔๐๒	๒๐	๕,๐๐๘	๘๗๖	๑,๑๓๓	๒๖,๗๗๙	๑,๕๘๑	๔๕,๒๐๗	๒๒๒,๓๐๒
๒๕๖๓	๗๐,๖๕๒	๑๕,๓๙๔	๑๗,๒๑๐	๑๑๗	๑๗,๖๐๕	๑๑,๗๑๓	๒๐	๓,๗๐๘	๖๙๘	๑,๑๑๗	๒๔,๔๐๖	๑,๖๘๙	๓๕,๘๗๘	๒๐๐,๒๐๗

ที่มา: กรมราชทัณฑ์, ๒๕๖๓ (ข้อมูล ณ วันที่ ๑๙ กันยายน ๒๕๖๓)

เมื่อพิจารณาตารางที่ ๓.๒ อัตราการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังที่ได้รับการปล่อยตัวตามช่วงปีงบประมาณ ๒๕๕๖-๒๕๖๔ พบว่า จำนวนผู้ต้องขังกลับมาก่อกระทำผิดซ้ำภายใน ๑ ปี มีจำนวนที่เพิ่มขึ้น และเมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนผู้ต้องขังกลับมาก่อกระทำผิดซ้ำภายใน ๒ ปี พบว่าจำนวนผู้ต้องขังที่กลับมาก่อกระทำผิดซ้ำมีจำนวนที่เพิ่มขึ้นเช่นเดียวกัน สะท้อนให้เห็นถึงสถานการณ์การกระทำผิดซ้ำของผู้พ้นโทษที่น่าเป็นห่วง ทั้งนี้ อาจเกิดจากการที่ผู้พ้นโทษมีข้อจำกัดในการเข้าถึงการประกอบอาชีพ และไม่สามารถหางานทำได้ ทั้งที่หน่วยงานภาครัฐและเอกชนได้พยายามจัดทำโครงการ “คืนคนดีสู่สังคม” เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตและสร้างอาชีพให้แก่ผู้พ้นโทษ (สำนักข่าวอิศรา, ๒๕๖๐) สืบเนื่องจากการไม่ได้รับการยอมรับจากสังคมและการถูกรังเกียจจากสังคม บางครั้งรวมถึงคนในครอบครัวของผู้พ้นโทษด้วย และหลายหน่วยงานไม่ต้องการรับผู้พ้นโทษเข้าทำงานเพราะมีประวัติเป็นผู้กระทำผิด เนื่องจากมีกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ ที่เป็นอุปสรรคในการประกอบอาชีพ เช่น การออก พ.ร.บ.สถานประกอบการเพื่อสุขภาพ พ.ศ. ๒๕๕๙ โดยกระทรวงสาธารณสุขได้กำหนดว่า ผู้ที่จะประกอบอาชีพหมวดได้ต้องพ้นโทษมาแล้วเกิน ๑ ปี จึงจะสามารถประกอบอาชีพและขึ้นทะเบียนในการทำอาชีพหมวดได้ ทั้งที่ผ่านมาเรือนจำได้มีการส่งเสริมอาชีพหมวดให้กับผู้ต้องขังมาแล้ว (สำนักข่าวอิศรา, ๒๕๖๐) ดังนั้น ปัญหาที่สำคัญสำหรับกลุ่มผู้พ้นโทษที่กลับมาก่อกระทำผิดซ้ำ ได้แก่ การว่างงาน สังคมไม่ยอมรับ และการกระทำผิดซ้ำของผู้พ้นโทษ การแก้ไขผู้กระทำความผิดเพื่อให้กลับคืนสู่สังคมได้จริงจะอย่างไรให้ผู้ที่ถูกลงโทษนั้นสามารถกลับไปคืนสู่สังคมและสามารถที่จะมีงานทำได้ เพราะมีปัญหาว่างงานเกิดขึ้น การขาดการสนับสนุนจากครอบครัว และถูกจำกัดโอกาสจากสถานประกอบการ นอกจากนี้แม้ว่าในเรือนจำผู้ต้องขังจะได้ผ่านการฝึกวิชาชีพ แต่ผู้พ้นโทษบางคนที่เข้าไปอยู่ในระยะสั้นอาจจะไม่ได้มีความชำนาญเพียงพอที่จะนำไปประกอบอาชีพได้ ผู้ต้องขังบางคนที่เคยประกอบวิชาชีพมาก่อน เมื่อถูกคุมขังหลาย ๆ ปี ก็ขาดความต่อเนื่องและขาดความเชื่อมั่นในฝีมือของตน จึงเป็นเหตุให้ว่างงาน รวมถึงการที่สังคมไม่ยอมรับที่มีสาเหตุจากสังคมหวาดกลัว ไม่ไว้วางใจ และมีความรู้สึกที่ไม่ปลอดภัยในชีวิตทรัพย์สิน ส่งผลให้ผู้พ้นโทษขาดความเชื่อมั่น และกลัวว่าสังคมจะตราหน้าว่าเป็นคนชั่วๆ นอกจากนี้ผู้พ้นโทษบางคนมีอาการป่วยทางจิตติดตัวมาด้วย ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้สังคมไม่ยอมรับ (กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ, ม.ป.ป)

ตารางที่ ๓.๒ อัตราการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังที่ได้รับการปล่อยตัว ระหว่างปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๖ - ๒๕๖๔

ปล่อยตัว ในช่วง ปีงบประมาณ (Starting point)	จำนวน ผู้ต้องขังที่ ได้รับการ ปล่อยตัว (คน)	มีเลขบัตร ประชาชน (คน)	จำนวน ผู้ต้องขัง กลับมา กระทำผิด ซ้ำภายใน ๑ ปี	ร้อยละ	จำนวน ผู้ต้องขัง กลับมา กระทำผิด ซ้ำภายใน ๒ ปี	ร้อยละ	จำนวน ผู้ต้องขัง กลับมา กระทำผิด ซ้ำภายใน ๓ ปี	ร้อยละ
๒๕๕๖	๗๙,๐๗๘	๓๙,๐๔๓	๖,๑๖๖	๑๕.๗๙	๑๐,๓๑๖	๒๖.๔๒	๑๓,๔๕๖	๓๔.๔๖
๒๕๕๗	๑๐๙,๘๔๐	๗๔,๑๔๗	๑๐,๖๕๕	๑๔.๓๗	๑๘,๐๓๖	๒๔.๓๒	๒๔,๒๓๖	๓๒.๖๙
๒๕๕๘	๑๔๒,๑๓๖	๑๐๑,๑๓๐	๑๔,๗๗๙	๑๔.๖๑	๒๖,๐๘๘	๒๕.๘๐	๓๕,๓๔๔	๓๔.๙๕
๒๕๕๙	๑๔๖,๙๗๙	๑๒๓,๐๘๔	๑๗,๘๖๖	๑๔.๕๒	๓๒,๒๑๔	๒๖.๑๗	๔๓,๕๒๕	๓๕.๓๖
๒๕๖๐	๑๓๕,๗๑๗	๑๑๗,๓๑๖	๑๗,๔๗๗	๑๔.๙๐	๓๑,๑๒๙	๒๖.๕๓	๔๐,๗๓๘	๓๔.๗๐
๒๕๖๑	๑๑๐,๐๕๙	๙๗,๗๐๕	๑๕,๒๙๙	๑๕.๖๖	๒๖,๓๑๘	๒๖.๙๔	๓๐,๙๒๙	๓๑.๖๖
๒๕๖๒	๑๖๐,๑๔๗	๑๔๕,๐๖๙	๒๑,๘๔๔	๑๕.๐๖	๓๐,๖๖๓	๒๑.๑๔	๓๐,๖๙๙*	๒๑.๑๖*
๒๕๖๓	๑๕๕,๖๗๘	๑๔๔,๒๕๙	๙,๙๑๐	๖.๘๗	๙,๙๕๙*	๖.๙๐*		
๒๕๖๔	๒๐,๖๘๕	๑๙,๒๗๘	๒๐๔**	๑.๐๖**				

ที่มา: กรมราชทัณฑ์, ม.ป.ป.

ข้อมูล ณ ๐๕/๑๑/๒๕๖๓

หมายเหตุ

- ๑) การกระทำผิดซ้ำ (Recidivism/reoffending) ในระบบฐานข้อมูล RecStats ของกรมราชทัณฑ์ หมายถึง ผู้ต้องขังที่ถูกปล่อยตัวออกจากเรือนจำไปแล้วทั้งกรณีพ้นโทษแบบมีเงื่อนไขและไม่มีเงื่อนไขในช่วงปีงบประมาณหนึ่ง ๆ แล้วหวนกลับมากระทำผิดซ้ำโดยถูกส่งตัวเข้าสู่เรือนจำอีกครั้ง ทั้งในกรณีผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี และผู้ต้องขังภายในระยะเวลาช่วงหนึ่งที่กำหนดไว้หลังการปล่อยตัวดังกล่าว โดยในภาพรวมของระบบฐานข้อมูล RecStats นี้จะใช้กรอบระยะเวลาติดตามผลแบ่งเป็น ๓ กลุ่ม คือ ๑ ปี ๒ ปี และ ๓ ปีงบประมาณ
- ๒) ข้อมูลการกระทำผิดสามารถคำนวณได้เฉพาะผู้ต้องขังรายที่มีบัตรประชาชน

๓.๑.๒.๒ เด็กและเยาวชน เนื่องจากพฤติกรรมและการดำเนินชีวิตของเด็กและเยาวชนที่มีความแตกต่างกันจากในอดีตอย่างสิ้นเชิง โดยมีสาเหตุมาจากปัญหาสุขภาพกายและสุขภาพจิต ปัญหาการมีพฤติกรรมทางเพศของเด็กและเยาวชนก่อนวัยอันควร ปัญหายาเสพติด ปัญหาความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ทำให้ปัญหาการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนนับวันยิ่งมากขึ้นและเพิ่มความรุนแรง มีหลากหลายทางคดี มีปริมาณและพฤติกรรมที่ซับซ้อนมากขึ้น เช่น การลักทรัพย์ จำหน่ายและครอบครองสารเสพติดประเภทที่ ๑ (เมทแอมเฟตามีน) พรากผู้เยาว์ ช่มชู้ กระทำชำเรา อนาจาร รุมโทรม เป็นต้น (กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน, ๒๕๕๙) จากตารางที่ ๓.๓ ข้อมูลสถิติจำนวนคดีที่เด็กและเยาวชนถูกจับกุมส่งสถานพินิจฯ ทั่วประเทศ จำแนกตามภาพรวมของฐานความผิด ปี พ.ศ. ๒๕๕๐ - ๒๕๖๐ พบว่า ปี ๒๕๕๐ มีจำนวนคดีรวม ๕๑,๑๒๘ คดี ปี ๒๕๕๑ จำนวนคดีรวม ๔๖,๙๘๑ คดี ปี ๒๕๕๒ จำนวนคดีรวม ๔๖,๓๗๑ คดี ปี ๒๕๕๓ จำนวนคดีรวม ๔๔,๐๕๗ คดี ปี ๒๕๕๔ จำนวนคดีรวม ๓๙,๑๗๔ คดี ปี ๒๕๕๕ จำนวนคดีรวม ๓๔,๒๗๖ คดี ปี ๒๕๕๖ จำนวนคดีรวม ๓๖,๗๖๓ คดี ปี ๒๕๕๗ จำนวนคดีรวม ๓๖,๕๓๗ คดี ปี ๒๕๕๘ จำนวนคดี

รวม ๓๓,๑๒๑ คดี ปี ๒๕๕๙ จำนวนคดีรวม ๓๐,๓๕๕ คดี ปี ๒๕๖๐ จำนวนคดีรวม ๒๖,๑๑๕ คดี จากตัวเลขดังกล่าว พบว่า จำนวนคดีของเด็กและเยาวชนยังคงมีจำนวนสูง ถึงแม้จะมียอดสะสมของ คดีลดลงบ้าง แต่ในคดีความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดให้โทษ กลับมีจำนวนคดีที่เด็กและเยาวชนถูกจับกุม ส่งสถานพินิจ ฯ ทั่วประเทศเพิ่มมากขึ้น และจำนวนคดีที่เป็นการกระทำผิดซ้ำยังมีจำนวนคงที่ ซึ่งเป็น สิ่งที่ต้องแก้ไขและเปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนมีโอกาสได้กลับเข้าสู่สังคมได้ใหม่อีกครั้ง เนื่องจาก สาเหตุการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนเกิดจากการที่เด็กและเยาวชนเหล่านี้ขาดโอกาสใน การศึกษา และมีความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัวที่แตกสลาย นอกจากนี้ เด็กส่วนใหญ่ที่กระทำ ความผิดเกิดจากการมีฐานะทางเศรษฐกิจที่ไม่ดีอีกด้วย ส่งผลให้การกระทำผิดของเด็กและ เยาวชนไทยมีแนวโน้มการกระทำผิดเพิ่มสูงขึ้นตามอายุและประสบการณ์ของตัวเด็กเองที่ไม่ แตกต่างจากการประกอบอาชญากรรมของผู้ใหญ่ โดยมีเหตุปัจจัยผลักดันให้เด็กกระทำผิดจาก หลายสาเหตุประกอบกัน และแต่ละสาเหตุมีความสัมพันธ์กันจนบางครั้งไม่อาจแยกขาดจากกันได้ โดยง่าย (Thongschem, ๑๙๙๗ อ้างถึงใน สันตฤกษ์ บัญช่วย และ จตุพร ธีราภรณ์, ๒๕๖๑) ดังปรากฏในตารางที่ ๓.๔ จำนวนและร้อยละการกระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชนหลังจากรับการ ปลดปล่อยตัว พบว่า จำนวนคดีที่เป็นการกระทำผิดซ้ำมีเพิ่มขึ้น เมื่อพิจารณาตามปีงบประมาณ ๒๕๕๘ จากจำนวนเด็กและเยาวชนที่ได้รับการปล่อยตัวจากศูนย์ฝึกและอบรม จำนวน ๔,๑๖๗ คน มีการ กระทำผิดซ้ำ ภายใน ๑ ปี จำนวน ๙๔๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๒.๗๓ กระทำผิดซ้ำ ภายใน ๒ ปี จำนวน ๑,๔๘๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๕.๖๙ และกระทำผิดซ้ำ ภายใน ๓ ปี จำนวน ๑,๘๘๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๕.๒๔ ปีงบประมาณ ๒๕๕๙ จากจำนวนเด็กและเยาวชนที่ได้รับการปล่อยตัวจาก ศูนย์ฝึกและอบรม จำนวน ๔,๒๖๓ คน มีการกระทำผิดซ้ำ ภายใน ๑ ปี จำนวน ๙๔๔ คน คิดเป็นร้อย ละ ๒๒.๑๔ กระทำผิดซ้ำ ภายใน ๒ ปี จำนวน ๑,๔๖๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๔.๓๔ และกระทำผิดซ้ำ ภายใน ๓ ปี จำนวน ๑,๘๓๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๓.๑๒ ปีงบประมาณ ๒๕๖๐ จากจำนวนเด็กและ เยาวชนที่ได้รับการปล่อยตัวจากศูนย์ฝึกและอบรม จำนวน ๓,๗๗๔ คน มีการกระทำผิดซ้ำ ภายใน ๑ ปี จำนวน ๘๘๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๓.๓๗ กระทำผิดซ้ำ ภายใน ๒ ปี จำนวน ๑,๓๙๖ คน คิด เป็นร้อยละ ๓๖.๙๙ ปีงบประมาณ ๒๕๖๑ จากจำนวนเด็กและเยาวชนที่ได้รับการปล่อยตัวจากศูนย์ ฝึกและอบรม จำนวน ๓,๑๘๙ คน มีการกระทำผิดซ้ำ ภายใน ๑ ปี จำนวน ๗๕๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๓.๗๗ (กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน, ๒๕๖๓)

ตารางที่ ๓.๓ จำนวนคดีที่เด็กและเยาวชนถูกจับกุมส่งสถานพินิจทั่วประเทศ จำแนกตามฐานความผิด ปี พ.ศ. ๒๕๕๐ - ๒๕๖๐

ฐานความผิด	ปี										
	๒๕๕๐	๒๕๕๑	๒๕๕๒	๒๕๕๓	๒๕๕๔	๒๕๕๕	๒๕๕๖	๒๕๕๗	๒๕๕๘	๒๕๕๙	๒๕๖๐
รวม	๕๑,๑๒๘	๔๖,๙๘๑	๔๖,๓๗๑	๔๔,๐๕๗	๓๙,๑๗๔	๓๔,๒๗๖	๓๖,๗๖๓	๓๖,๕๓๗	๓๓,๑๒๑	๓๐,๓๕๕	๒๖,๑๑๕
ความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สิน	๑๔,๗๖๔	๑๒,๖๕๘	๑๐,๐๗๓	๙,๗๔๒	๘,๔๓๐	๖,๘๐๐	๗,๒๖๐	๗,๒๐๘	๗,๐๒๗	๕,๙๖๐	๔,๖๕๒
ความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย	๗,๗๘๔	๖,๖๖๑	๖,๓๘๘	๕,๔๗๔	๔,๔๒๔	๔,๐๘๖	๔,๒๖๓	๓,๗๕๙	๔,๒๙๖	๔,๑๗๐	๓,๑๐๘
ความผิดเกี่ยวกับเพศ	๒,๑๕๔	๑,๙๑๖	๒,๕๓๘	๑,๘๑๒	๑,๕๘๔	๑,๕๗๖	๑,๖๓๖	๑,๓๘๓	๑,๔๗๓	๑,๔๓๒	๑,๓๔๐
ความผิดเกี่ยวกับความสงบสุข เสรีภาพ ชื่อเสียงและการปกครอง	๓,๒๔๗	๒,๙๘๙	๒,๔๐๗	๒,๓๐๐	๑,๗๖๖	๑,๐๓๔	๑,๒๔๑	๘๖๖	๘๕๐	๘๖๑	๗๐๓
ความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดให้โทษ	๑๐,๒๗๙	๑๑,๒๐๗	๑๒,๓๕๒	๑๔,๖๙๕	๑๕,๕๗๐	๑๔,๗๗๓	๑๕,๕๓๐	๑๖,๕๐๘	๑๓,๑๒๕	๑๒,๔๐๕	๑๑,๘๕๙
ความผิดเกี่ยวกับอาวุธและวัตถุระเบิด	๓,๖๕๐	๓,๒๕๑	๓,๔๑๓	๒,๘๘๙	๒,๔๕๘	๒,๒๗๔	๒,๖๑๓	๓,๒๕๒	๒,๘๖๔	๒,๒๔๘	๑,๕๒๙
ความผิดอื่น ๆ	๙,๒๕๐	๘,๒๙๙	๙,๒๐๐	๗,๑๔๕	๔,๙๔๒	๓,๗๓๓	๔,๒๒๐	๓,๕๖๑	๓,๔๘๖	๓,๒๗๙	๒,๙๒๔

ที่มา: กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน, สำนักพัฒนาระบบงานยุติธรรมเด็กและเยาวชน, กลุ่มงานข้อมูลและสารสนเทศ, ม.ป.ป.

หมายเหตุ : การกระทำผิดซ้ำ หมายถึง เด็กและเยาวชนที่กระทำผิด มากกว่า ๑ ครั้ง ที่ศาลตัดสินคดีจนถึงที่สุดแล้วและอยู่ระหว่างการฝึกอบรม

ตารางที่ ๓.๔ จำนวนและร้อยละการกระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชนหลังจากได้รับการปล่อยตัว

ปล่อยปีงบประมาณ	ติดตามรอบ ๑ ปี			ติดตามรอบ ๒ ปี			ติดตามรอบ ๓ ปี		
	จำนวนทั้งหมด	จำนวนที่กระทำผิดซ้ำ	ร้อยละ	จำนวนทั้งหมด	จำนวนที่กระทำผิดซ้ำ	ร้อยละ	จำนวนทั้งหมด	จำนวนที่กระทำผิดซ้ำ	ร้อยละ
๒๕๕๘	๔,๑๖๗	๙๔๗	๒๒.๗๓	๔,๑๖๗	๑,๔๘๗	๓๕.๖๙	๔,๑๖๗	๑,๘๘๕	๔๕.๒๔
๒๕๕๙	๔,๒๖๓	๙๔๔	๒๒.๑๔	๔,๒๖๓	๑,๔๖๔	๓๔.๓๔	๔,๒๖๓	๑,๘๓๘	๔๓.๑๒
๒๕๖๐	๓,๗๗๔	๘๘๒	๒๓.๓๗	๓,๗๗๔	๑,๓๙๖	๓๖.๙๙	๓,๗๗๔	-	-
๒๕๖๑	๓,๑๘๙	๗๕๘	๒๓.๗๗	๓,๑๘๙	-	-	๓,๑๘๙	-	-

ที่มา: กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน, ๒๕๖๓

หมายเหตุ : การกระทำผิดซ้ำ หมายถึง เด็กและเยาวชนที่กระทำผิด มากกว่า ๑ ครั้ง ที่ศาลตัดสินคดีจนถึงที่สุดแล้วและอยู่ระหว่างการฝึกอบรม

๓.๑.๓ แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการกระทำผิด

แนวคิดและทฤษฎีที่สามารถนำมาอธิบายปัจจัยที่นำไปสู่การตัดสินใจกระทำผิดของบุคคล มีดังต่อไปนี้

๓.๑.๓.๑ ทฤษฎีปัจจัยส่วนบุคคล/จิตวิทยา

๑) **ทฤษฎีการควบคุมตนเอง (self-control theory)** Gottfredson และ Hirschi (๑๙๙๐) อธิบายความแตกต่างของแต่ละบุคคลในการควบคุมตนเอง เพื่อไม่ให้เกิดการกระทำผิดทุกรูปแบบ รวมถึงในทุกสภาพแวดล้อมของบุคคล ทั้งนี้ Gottfredson และ Hirschi (๑๙๙๐) เห็นว่า บุคคลที่สามารถควบคุมตนเองได้สูง จะมีแนวโน้มในการกระทำความผิดหรือก่ออาชญากรรมเป็นได้ต่ำ ในทางตรงกันข้าม บุคคลที่ไม่สามารถควบคุมตนเองได้ โอกาสที่จะกระทำผิดหรือก่ออาชญากรรมในรูปแบบต่าง ๆ จะสูงกว่า จึงกล่าวได้ว่าการ ควบคุมตัวเองเป็นเครื่องยับยั้งหรือการอดกลั้นที่ป้องกันไม่ให้เกิดการกระทำผิดหรือก่ออาชญากรรม โดยสถานการณ์ภายนอกหรือสภาพแวดล้อมเป็นเพียงตัวกระตุ้นให้บุคคลแสดงพฤติกรรมอาชญากรรมออกมาเท่านั้น สำหรับสาเหตุที่ทำให้บุคคลมีการควบคุมตนเองต่ำ คือ ความไม่มีประสิทธิภาพ หรือความไม่สมบูรณ์ของการขัดเกลาทางสังคม โดยเริ่มต้นตั้งแต่การอบรมเลี้ยงดูของครอบครัว ซึ่งเป็นสถาบันแรกที่จะทำหน้าที่อบรมเลี้ยงดู พร้อมทั้งปลูกฝังระเบียบวินัยขั้นพื้นฐาน บทบาทหน้าที่และทัศนคติในการแสดงออกต่าง ๆ ในสังคม รวมถึงทักษะที่มีความจำเป็นเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่นได้ นั้น สถาบันครอบครัวมีอิทธิพลในการพัฒนาบุคลิกภาพ รวมถึงอารมณ์ ทัศนคติและความประพฤติของบุคคลเป็นสำคัญ ดังนั้น หากสถาบันครอบครัวไม่ทำหน้าที่หรือไม่สามารถทำหน้าที่ในการขัดเกลาบุคคลได้อย่างมีประสิทธิภาพ โอกาสที่จะทำใหบุคคลนั้นจะควบคุมสิ่งเร้าที่เข้ามาช่วยย่อยเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งผลต่อการสร้างความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ในสังคม รวมถึงส่งผลต่อการเลือกลักษณะการเป็นอยู่ สภาพแวดล้อม ที่อยู่อาศัย

๒) **ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (Psychoanalytic Theory)** Sigmund Freud (๑๙๒๓) ได้อธิบายโครงสร้างทางบุคลิกภาพของบุคคลที่เป็นตัวกำหนดบุคลิกภาพของบุคคล ดังนี้

๒.๑) อิด (ID) เป็นส่วนหนึ่งของบุคลิกภาพที่ติดตัวบุคคลมาตั้งแต่กำเนิด ประกอบด้วย แรงขับสัญชาตญาณพื้นฐานที่กระตุ้นให้มนุษย์ตอบสนองความต้องการของตนเอง เป็นสิ่งที่อยู่ในจิตใต้สำนึกของบุคคล ทำใหบุคคลเกิดสัญชาตญาณในการดำรงเผ่าพันธุ์ เช่น ความต้องการทางเพศ อาหาร น้ำ ซึ่งเป็นส่วนของจิตที่กระตุ้นให้บุคคลแสดงพฤติกรรมตามหลักความพึงพอใจ โดยไม่มีการขัดเกลา (Sharf, ๒๐๑๒)

๒.๒) อีตตา (Ego) เป็นความรู้สึกนึกคิดเป็นส่วนของบุคลิกภาพที่ตระหนักถึง ความเป็นจริงที่เผชิญอยู่ ซึ่งจะคอยบอกให้ ID แสวงหาสิ่งที่ต้องการ อาทิ ความสุข ความเพลิดเพลิน และหลีกเลี่ยงอันตราย ความเจ็บปวด เป็นสัญชาตญาณแห่งการเกรงภัย การเอาตัวรอด และความเป็น ตัวของตัวเอง อีตตา (Ego) ไม่ได้มีมาตั้งแต่กำเนิด แต่พัฒนาขึ้นภายหลังคลอดแบบค่อยเป็นค่อยไป จนในที่สุดซึ่ง ID ได้ Ego จะทำหน้าที่ประสานระหว่าง ID กับ Superego

๒.๓) อภีตตาหรือสติสัมปชัญญะ ความรู้สึกผิดชอบชั่วดี (Superego) ความหมายของอภีตตาใกล้เคียงกับ “มโนธรรม” มาก อภีตตาทำหน้าที่ควบคุม ยับยั้งซึ่งใจพิจารณาถึงความควรไม่ควร อภีตตานี้พัฒนาขึ้นตามแรงกดดันทางระเบียบสังคม ศีลธรรม จริยธรรม และจารีตประเพณี เรียกว่า “การขัดเกลาทางสังคม” อภีตตาจะพยายามกด อิด (ID) ไว้ตลอดเวลา

ทั้ง อีต (ID) และ อภีอิตตา (Superego) จะถูกเก็บไว้ในจิตไร้สำนึก (Unconscious) ในขณะที่ อิตตา (Ego) เป็นความรู้สึกนึกคิดและบุคลิกภาพที่บุคคลแสดงออกมาเวลาปกติทั่วไป

๓.๑.๓.๒ ทฤษฎีปัจจัยทางสังคมและสภาพแวดล้อม

๑) ทฤษฎีความผูกพันทางสังคม (Social Bonding Theory)

Hirschi (๑๙๖๙) อธิบายว่า บุคคลที่มีความผูกพันกับองค์กรหรือกลุ่มในสังคม อาทิ ครอบครัว โรงเรียนและเพื่อนฝูง มักจะมีแนวโน้มที่จะไม่ประกอบอาชญากรรม หลักการสำคัญของทฤษฎีนี้ คือ พันธะทางสังคมหรือความผูกพันทางสังคม (Social Bond) โดยตั้งสมมติฐานไว้ว่า "บุคคลที่มีพันธะทางสังคมหรือมีความผูกพันทางสังคมน้อย จะมีแนวโน้มที่จะมีพฤติกรรมอาชญากรรม" โดย Hirschi ได้แบ่งพันธะทางสังคมและความผูกพันกับสังคมออกเป็น ๔ ประเภท คือ

(๑) ความผูกพัน (Attachment) หมายถึง การที่บุคคลมีความผูกพันหรือความสนใจกับความรู้สึกนึกคิดของบุคคลอื่น ซึ่งความผูกพันนี้เป็นองค์ประกอบพื้นฐานสำคัญที่จะทำให้บุคคลมีการพัฒนาอบรมรับค่านิยมและบรรทัดฐานสังคม ทำให้เกิดการสร้างความรู้สึกควบคุมตัวเอง ให้เป็นคนดีในสังคม

(๒) ข้อผูกมัด (Commitment) หมายถึง การที่บุคคลถูกผูกมัดไว้กับการใช้ชีวิตหรือการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องในสังคม มีการศึกษาเล่าเรียน ประกอบอาชีพสุจริต มีครอบครัวที่ดี เพื่อประสบความสำเร็จในชีวิต ส่งผลให้ไม่ย่อท้อทำความผิด เนื่องจากกลัวสูญเสียความสำเร็จในชีวิต

(๓) การเข้าร่วม (Involvement) หมายถึง การที่บุคคลได้เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ในสังคม อาทิ กิจกรรมเพื่อนฝูง ครอบครัว สังคม ชุมชน ศาสนา ทำให้บุคคลนั้น ๆ ถูกจำกัดเวลาและ โอกาสที่จะไปทำความผิดได้

(๔) ความเชื่อ (Belief) หมายถึง ระดับของความเชื่อที่บุคคลมีต่อค่านิยมและ บรรทัดฐานของสังคม หากบุคคลมีความเชื่อต่อบรรทัดฐานในสังคมสูง จะมีแนวโน้มในการกระทำผิดต่ำ

๒) ทฤษฎีการคบหาสมาคมที่แตกต่างกัน (Differential Association)

Sutherland (๑๙๓๙) พูดถึง พฤติกรรมของผู้กระทำผิดหรือการทำความผิดนั้น ขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ระหว่างตัวบุคคลและสถานการณ์ สถานการณ์มีความสำคัญต่อการเกิดอาชญากรรม เพราะเป็นการสร้างโอกาสให้เกิดการกระทำผิด อาทิ ลักทรัพย์ เพราะเจ้าของไม่ระวัง ลักทรัพย์ในเคหสถานเพราะเจ้าของไม่อยู่บ้าน พฤติกรรมการกระทำผิดเกิดขึ้นเมื่อสถานการณ์เหมาะสมตามความคิดของผู้กระทำผิดเอง โดยผ่านกระบวนการความคิดที่ได้มาจากการเรียนรู้จากกระบวนการต่าง ๆ ในสังคม อาทิ จากการปฏิสัมพันธ์กับคนอื่น จากเพื่อนสนิท หรือจากการดูภาพยนตร์ หนังสือพิมพ์ จนเกิดค่านิยม ทศนคติต่อการกระทำผิด โดยการเรียนรู้ทางสังคมดังกล่าวเกิดก่อนที่จะตัดสินใจลงมือทำความผิด ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความถี่และระยะเวลาในการสมาคมด้วย นอกจากนี้ Sutherland เชื่อว่า พฤติกรรมอาชญากรรมไม่ได้มีสาเหตุโดยตรงมาจากพันธุกรรมหรือสภาพแวดล้อมทางสังคม แต่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้พฤติกรรมอาชญากรรม จากบุคคลใกล้ชิดโดยการสื่อสารกัน ไม่ว่าจะผ่านทางวาจาหรือลักษณะท่าทาง แต่การเรียนรู้ดังกล่าว ไม่ได้หมายความว่า เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นเหมือนพฤติกรรมอื่น การเรียนรู้พฤติกรรม อาชญากรรม ไม่เพียงพอให้บุคคลไปประกอบอาชญากรรมได้ บุคคลดังกล่าวจะต้องผ่านกระบวนการตัดสินใจเห็นชอบด้วยกับ

พฤติกรรมที่ละเมิดกฎหมายมากกว่าถูกกฎหมาย สิ่งที่ทำให้บุคคลมีความเห็นชอบกับพฤติกรรม ละเมิดกฎหมายคือ วัฒนธรรมและค่านิยมที่มากับกระบวนการในการเรียนรู้พฤติกรรมผิดกฎหมายนั้น

๓) ทฤษฎีการตีตรา (Label Theory) Becker (๑๙๖๓)

กล่าวถึงการตีตราว่า ขั้นตอนที่สำคัญที่สุดในกระบวนการสร้างรูปแบบของพฤติกรรมเบี่ยงเบนหรือ อาชญากรรม เกิดจากประสบการณ์ถูกจับกุมและถูกสั่งคุมกล่าวหาว่าเป็นบุคคลที่มีพฤติกรรม เบี่ยงเบน โดยการที่บุคคลจะเข้ามาอยู่ในขั้นตอนนี้ได้ ขึ้นอยู่กับพฤติกรรมที่บุคคลอื่นในสังคมกระทำ ต่อเขา การถูกจับกุมและถูกประณามว่าเป็นบุคคลที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบน จะมีผลสำคัญภายหลังต่อการ ที่บุคคลจะเข้าไปมีส่วนร่วมในสังคมและการสร้างความรู้สึกว่าเป็นบุคคลที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนจน นำไปสู่กระบวนการโต้ตอบของสังคม รวมทั้งผลักดันให้ผู้ที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนเกิดความรู้สึกแปลกแยก จากสภาพสังคมนั้น โดยขั้นตอนในการตีตราบุคคลให้เป็นคนนอกสังคมที่สำคัญที่สุด คือ บุคคลได้ก็ ตามที่จะกลายเป็นคนนอกสังคม ขึ้นอยู่กับผลจากการตีตรามากกว่าการกระทำที่ฝ่าฝืนหลักเกณฑ์ของ บุคคลนั้น เนื่องจากมีปัจจัย คือ พฤติการณ์ สภาพแวดล้อม ซึ่งจะทำให้มีการบังคับใช้หลักเกณฑ์หรือ กฎหมายแตกต่างกันไป อาทิ คนผิวดำฆ่าคน ผิดคำด้วยกันจะมีแนวโน้มที่จะถูกลงโทษน้อยกว่าคนผิว ขาวฆ่าคนอื่นตาย

๔) ทฤษฎีโอกาสในการกระทำผิด (Rational Choice Factor)

Cornish and Clark (๑๙๘๖) มีความเชื่อว่า อาชญากรรมและการกระทำผิดมีสาเหตุ มาจาก กระบวนการทางความคิดและไตร่ตรองอย่างมีเหตุผลของอาชญากรหรือผู้กระทำผิด ซึ่งผู้กระทำผิดได้ วิเคราะห์หรือคาดถึงผลประโยชน์ที่ได้รับ คำนวณถึงความเสี่ยงและผลประโยชน์ที่ได้รับ โดยจะ คำนึงถึงผลประโยชน์สูงสุดและเกิดความเสียหายต่ำสุด จากการพิจารณาอย่างเป็นเหตุเป็นผล ทั้งนี้ อาชญากรจะประเมินถึงความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นด้วยการพิจารณาไตร่ตรองและประเมินร่วมกับเหตุผล ส่วนตัว อาทิ ความยากจน ความแค้น ความต้องการ ความหิวหวง เป็นต้น แลกกับการได้มาของ ผลประโยชน์หรือผลที่ตามมาจากการประกอบอาชญากรรม อาชญากรจะเลือกอย่างเป็นเหตุเป็นผล และพยายามคิดหาวิธี กระบวนการหรือช่องทางที่จะกระทำผิดโดยหลีกเลี่ยงความเสียหายให้เกิดน้อย ที่สุด ดังนั้น กระบวนการตัดสินใจที่จะลงมือกระทำผิดขึ้นอยู่กับเหตุผลหลายประการ ซึ่งรวมถึง ปัจจัยภายในของบุคคลนั้น ๆ อาทิ ความคิด ค่านิยม การศึกษา สถานภาพครอบครัว การคบหาเพื่อน ปัญหาส่วนตัว เป็นต้น ประกอบกับปัจจัยภายนอก อาทิ โอกาสและสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวย โดย ผู้กระทำผิดจะนำทั้งสองปัจจัยมาคิด พิจารณาก่อนลงมือกระทำผิด

๓.๑.๓.๓ ทฤษฎีทางนิเวศวิทยา

๑) ทฤษฎีสังคมไร้ระเบียบ (Social Disorganization Theory)

Shaw and McKay (๑๙๖๙) กล่าวไว้ในการศึกษาทางด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมที่ Chicago School of Human Ecology ว่า ชุมชนที่เป็นถิ่นอาศัยหรือชุมชนที่เป็นถิ่นที่อยู่ของคนหรือ บุคคลที่มี สถานภาพทางสังคมต่ำ มักจะมีสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมให้ประกอบอาชญากรรมในอัตราที่สูง อาทิ อัตราการว่างการสูง ครอบครัวแตกแยก ปัญหาพฤติกรรมติดสุรา การพนัน และยาเสพติด เมื่อ เปรียบเทียบกับชุมชนอื่นที่มีสถานภาพทางสังคมที่ดีกว่า ทั้งนี้ ทฤษฎีความไร้ระเบียบทางสังคม เป็น ทฤษฎีที่ส่งผลไปถึงทฤษฎีกระจกแตก (Broken Window Theory) ที่กล่าวว่า สภาพสังคมหรือ บ้านเรือนที่ถูกทอดทิ้ง ไม่ได้รับการดูแล รกร้าง เป็นแหล่งเสื่อมโทรมและผู้อาศัยไม่ให้ความสนใจกับ อาชญากรรมที่จะเกิดขึ้น ชุมชนที่มีบ้านหรืออาคารดีกร้างเป็นจำนวนมาก ตลอดจนมีเหตุการณ์ ก่อ

ความเดือดร้อนรำคาญเป็นประจำ คือ การทะเลาะวิวาท การเมาสุรา กลุ่มวัยรุ่นจับกลุ่มสร้างความรำคาญจะเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดอาชญากรรมเพิ่มมากขึ้น

๒) ทฤษฎีสภาพแวดล้อม (Environmental Theories)

กลุ่มนิเวศวิทยาอาชญากรรมได้รับอิทธิพลมาจากทฤษฎีจตุรมุมรอบของ Burgess (๑๙๒๕) ที่แบ่งพื้นที่ออกเป็น ส่วน ๆ แล้ววิเคราะห์อาชญากรรมที่นครชิคาโก ประเทศ สหรัฐอเมริกา แล้วพบว่าปัจจัยสภาพแวดล้อมของเมืองมีผลกระทบต่อพฤติกรรมอาชญากร ต่อมา Shaw (๑๙๔๒) ได้ศึกษาวิจัยหาความสัมพันธ์ระหว่างอาชญากรรมกับเขตที่ตั้งของเมืองและเห็นว่า การกระทำผิดที่เพิ่มขึ้นเพราะได้รับผลสืบเนื่องมาจากชุมชน โดยสรุปแล้วกลุ่มนิเวศวิทยา อาชญากรรมพยายามอธิบายอาชญากรรมในฐานะเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของสังคมและการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม เพราะเชื่อว่าสภาพแวดล้อมเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อ พฤติกรรมมนุษย์

๓.๑.๓.๔ การขัดเกลาทางสังคม (Socialization) เป็นกระบวนการ

ถ่ายทอดความรู้ให้บุคคลภายในสังคม โดยตัวแทนของสังคม เช่น พ่อแม่ ครู สื่อมวลชน ผู้นำทางการเมือง ผู้นำศาสนา เป็นต้น เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ต่าง ๆ (Charon, ๑๙๙๑) ซึ่งเรื่องที่จะถ่ายทอดนั้นเป็นทั้งเรื่องของความคิด ทักษะคติ อุดมการณ์ บุคลิกภาพของกรุ่นหนึ่งไปสู่กรุ่นหนึ่ง เพื่อให้บุคคลสามารถทำหน้าที่ของตนและส่วนที่เกี่ยวข้องกับสังคมได้ ซึ่งในการขัดเกลาทางสังคมนั้น เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นทั้งทางตรงและทางอ้อมของมนุษย์ในสังคมหนึ่ง ๆ เพื่อที่จะพัฒนาตนเองให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคมและเพื่อพัฒนาบุคลิกภาพของตนเองด้วย (สุพัตรา สุภาพ, ๒๕๓๑)

๑) ความหมายของการขัดเกลาทางสังคม การขัดเกลาทาง

สังคมเป็นกระบวนการที่มนุษย์จะได้เรียนรู้ถึงการเป็นสังคม (Given Society) หรือกลุ่มทางสังคม (Social Group) ซึ่งในการเรียนรู้นี้จะทำให้ได้เรียนรู้หน้าที่ควบคู่กันไปด้วย ซึ่งกระบวนการขัดเกลาทางสังคมนั้นจะดำเนินไปตลอดชีวิต คือ ตั้งแต่วัยเด็กจนเป็นผู้ใหญ่ ซึ่งกระบวนการขัดเกลาทางสังคมในวัยเด็กเป็นตัวกำหนดข้อจำกัดของกระบวนการขัดเกลาทางสังคมของการเป็นผู้ใหญ่ (Elkin and Handel, ๑๙๗๘) ซึ่งเป็นการเรียนรู้วัฒนธรรมและบทบาทต่าง ๆ (Theorodson, ๑๙๗๙) ในขณะที่ Broom and Seznick (๑๙๗๙) ได้ให้ความหมายไว้ ๒ ความหมายซึ่งสอดคล้องกับ Elkin and Handel (๑๙๗๘) และ Theorodson (๑๙๗๙) นั่นคือ ในด้านสังคม การขัดเกลาทางสังคม คือ การถ่ายทอดวัฒนธรรมและการทำให้บุคคลมีวิถีชีวิตที่เป็นระเบียบ และด้านของแต่ละบุคคลนั้น ได้ให้ความหมายว่า เป็นกระบวนการที่ทำให้คนเปลี่ยนจากชีวอินทรีย์เป็นมนุษย์สามารถควบคุมพฤติกรรมของตนเองได้ และปฏิบัติตามค่านิยม อุดมคติ และระดับความทะเยอทะยาน ซึ่งกระบวนการ (Process) ที่สังคมหรือกลุ่มสั่งสอนโดยตรงหรือโดยอ้อมให้ผู้ที่จะเป็นสมาชิกของกลุ่มได้เรียนรู้และรับเอาระเบียบวิธีกฎเกณฑ์ ความประพฤติ และค่านิยมต่าง ๆ ที่กลุ่มได้กำหนดไว้เป็นระเบียบของความประพฤติและความสัมพันธ์ของสมาชิกของสังคมนั้น (ปฟาณี ฐิติวัฒนา, ๒๕๕๓)

๒) จุดมุ่งหมายในการขัดเกลาทางสังคม กระบวนการขัดเกลา

ทางสังคมเป็นกระบวนการเรียนรู้และถ่ายทอดความรู้ พฤติกรรม ทักษะคติ ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม รวมไปถึงแนวปฏิบัติของการเป็นสมาชิกในสังคม โดยมีสถาบันในสังคมทำหน้าที่ในถ่ายทอดเรื่องราวและมีความสำคัญลดถ่วงตามระยะเวลาในการปฏิสัมพันธ์ของสมาชิกในสังคม หากสถาบันในสังคมไม่ทำหน้าที่อย่างถูกต้องหรือชักพาไปในทิศทางที่สังคมไม่ยอมรับได้ สมาชิกในสังคมส่วนใหญ่ก็จะมีวิธีการลงโทษ เพื่อเป็นการปรับทิศทางและแนวคิดให้เข้ามาอยู่ในแนวปฏิบัติของสังคมนั้น ๆ ทั้งนี้ จุดมุ่งหมายในการขัดเกลาทางสังคม มีดังนี้ (สุพัตรา สุภาพ, ๒๕๓๑)

(๑) ปลูกฝังระเบียบวินัยพื้นฐานของสังคม (Basic Discipline) เนื่องจากระเบียบวินัยเป็นเรื่องพื้นฐานที่มนุษย์ที่อยู่ในสังคมจะต้องปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่ถูกกำหนดไว้ เป็นการฝึกให้มีความอดทนที่จะทำตามความพอใจของตนเองเพื่อประโยชน์ในวันข้างหน้า นอกจากนี้ระเบียบวินัยยังมีผลต่อบุคลิกลักษณะและความประพฤติของบุคคลโดยบุคคลจะเกิดความเคยชินและจะทำได้โดยไม่รู้ตัว

(๒) ปลูกฝังความมุ่งหวัง (Aspiration) ความมุ่งหวังช่วยให้บุคคลมีกำลังใจทำตามระเบียบวินัย ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพฤติกรรมที่มุ่งหวังในสิ่งที่สังคมยกย่องหรือถือว่าดีงาม จึงเป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้คนในสังคมมีกำลังใจหรือบังคับตัวเองให้ปฏิบัติตามระเบียบวินัยไม่ว่าจะพอใจหรือไม่ก็ตาม เพื่อให้ได้ในสิ่งที่สังคมคาดหวังไว้

(๓) สอนให้รู้จักบทบาทและทัศนคติ (Social Roles and Supporting Attitudes) ทำให้รู้จักแสดงบทบาทอย่างเหมาะสมตามวาระและโอกาส เนื่องจากบทบาทของแต่ละคนในสังคมมีบทบาทไม่เหมือนกัน ดังนั้น จึงควรเรียนรู้บทบาทและทำตามของตนเอง เพราะในแต่ละบทบาทนั้น มีบทบาทที่แตกต่างกัน รวมถึงกฎเกณฑ์และบุคลิกภาพของบทบาทที่ต่างกัน

(๔) สอนให้มีทักษะ (Skills) เป็นการเตรียมบุคคลให้มีความชำนาญเฉพาะอย่าง เช่น การประกอบอาหาร การเขียนจดหมาย การเป็นแพทย์ การเป็นวิศวกร การมีส่วนร่วมทางการเมือง เป็นต้น เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่สังคมจากสมาชิกหลายๆ ด้าน เรื่องทักษะนี้เป็นสิ่งที่การเน้นและการขัดเกลาในทุกระดับ ซึ่งในระดับของการเรียนรู้ของสังคมนั้น มีทั้งเป็นการเรียนรู้ผ่านการเลียนแบบหรือสัมผัสกับชีวิตจริง เช่น การล่าสัตว์ ทอผ้า ทำนา นอกจากนี้ยังมีการเรียนรู้ผ่านการสอนอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ เป็นการเรียนรู้ผ่านสถาบันต่าง ๆ ทำให้บุคคลมีความถนัดเฉพาะอย่างในการที่จะประกอบอาชีพหรือช่วยเหลือกันต่อไป รวมถึงการสอนกันในครอบครัว เช่น แม่สอนลูกให้ทำกับข้าว พ่อสอนให้ซ่อมเครื่องใช้ ทำนา ทำไร่ เป็นต้น

๓.๑.๓.๕ สาเหตุของการกระทำผิดซ้ำ จากทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า สาเหตุของการกระทำผิดซ้ำ ของผู้กระทำผิดมีปัจจัยดังนี้ (นิศากร อุบลสุวรรณ, ๒๕๕๗; อัครกร ไชยพงษ์, ๒๕๕๗; เกษมศานต์ โชติชาครพันธุ์ และคณะ, ๒๕๕๘)

๑) การขัดเกลาทางครอบครัว สาเหตุที่เกิดการกระทำผิดซ้ำ เนื่องจากผู้กระทำผิดส่วนใหญ่ไม่ได้รับการขัดเกลาจากครอบครัว ส่วนใหญ่ปฏิบัติตามตาแยกกันอยู่ เมื่อมีปัญหาจะปรึกษาเพื่อนมากกว่า รวมทั้งมีพฤติกรรมที่ใช้ชีวิตเกี่ยวข้องกับอาชญากรรมและยาเสพติด ทำให้โอกาสที่จะกระทำผิดซ้ำ เพราะคบเพื่อนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับอาชญากรรมและสิ่งเสพติด

๒) สภาพแวดล้อม ผู้ที่กระทำผิดซ้ำมักจะทำอาชญากรรมในเขตชุมชนเมือง ซึ่งมีสภาพแวดล้อมที่มีปัญหาของการแพร่ระบาดของยาเสพติด เป็นแหล่งเสื่อมโทรมและมีปัญหาการทะเลาะวิวาท ซึ่งมีโอกาสที่จะเกิดการกระทำผิดซ้ำได้อย่างรู้เท่าไม่ถึงการณ์ เนื่องจากสภาพแวดล้อมเอื้ออำนวยให้เกิดการกระทำผิดซ้ำนั่นเอง

๓) สังคมตีตราและไม่ให้โอกาสเริ่มใหม่ สืบเนื่องจากพฤติกรรมอาชญากรรมและการใช้ยาเสพติด ซึ่งนำไปสู่การมีพฤติกรรมอาชญากรรม รวมทั้งการเรียนรู้การประกอบอาชญากรรมและการใช้ยาเสพติด ทำให้สังคมไม่ให้ความหวัง ขาดโอกาสในการกลับมาเป็นคนดีของสังคม สังคมมีทัศนคติที่เห็นว่า เป็นบุคคลอันตราย ไปสมัครงานที่ไหนก็ไม่มีสถานทำงานรับทำงาน ทำให้เกิดความกดดันทางสภาพเศรษฐกิจ ทำให้มีโอกาสหันกลับไปกระทำผิดซ้ำ

๔) สภาพเศรษฐกิจ เนื่องจากผู้กระทำผิดไม่ได้รับโอกาสในการประกอบอาชีพ ความยากลำบากในการงาน ทำให้ไม่มีเงินเพียงพอสำหรับค่าใช้จ่ายที่ต้องเลี้ยงดูสมาชิกในครอบครัว

๓.๑.๔ กฎหมายและแนวทางในการช่วยเหลือผู้พ้นโทษ

๓.๑.๔.๑ กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการช่วยเหลือผู้พ้นโทษ

๑) แผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ ๔ (พ.ศ.๒๕๖๒ - ๒๕๖๕)

มีเป้าหมาย คือ การละเมิดสิทธิมนุษยชนลดลง และได้กำหนดแผนรายด้าน ๑๐ ด้าน และแผนรายกลุ่ม ๑๒ กลุ่ม โดยที่แผนมนุษยชนสำหรับกลุ่มผู้พ้นโทษที่ถูกกำหนดไว้ในแผนรายกลุ่ม ทั้งนี้ แผนสิทธิมนุษยชนของกลุ่มผู้พ้นโทษมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมคุ้มครองให้กลุ่มผู้พ้นโทษได้รับการคุ้มครองอย่างเป็นธรรมเท่าเทียมกันโดยไม่เลือกปฏิบัติ และสามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีศักดิ์ศรี ซึ่งได้มีข้อเสนอแนะให้ (๑) มีการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยให้ผู้พ้นโทษ รวมทั้งเด็กและเยาวชนที่ได้รับการปล่อยตัวจากศูนย์ฝึกอบรมเด็กและเยาวชนสามารถกลับคืนสู่สังคม ๒) หน่วยงานรัฐควรเป็นต้นแบบในการรับผู้พ้นโทษเข้าทำงาน และปรับปรุงกฎหมายและระเบียบข้อบังคับที่กำหนดคุณสมบัติการรับสมัครบุคคลเข้าทำงานที่ระบุว่าต้องไม่เคยเป็นผู้รับโทษจำคุก หรือถูกพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก ๓) การสร้างมาตรการเชิงบวก โดยการส่งเสริมภาคธุรกิจที่รับผู้พ้นโทษ รวมทั้งเด็กและเยาวชนที่ได้รับการปล่อยตัวจากศูนย์ฝึกอบรมเด็กและเยาวชนเข้าทำงาน เช่น มาตรการทางภาษี กระบวนการที่ทำให้ผู้ประกอบการได้รับความมั่นใจที่จะรับบุคคลเหล่านั้นเข้าทำงาน รวมทั้งเปิดโอกาสให้ภาคธุรกิจได้มีส่วนร่วมในการฝึกอบรมวิชาชีพ ๔) มีบริการด้านสังคมสงเคราะห์และการเตรียมความพร้อมให้ผู้พ้นโทษ เพื่อให้สามารถกลับเข้าสู่ชุมชนหรือจัดหางานรองรับผู้พ้นโทษเพื่อป้องกันการกระทำผิดซ้ำ

๒) พระราชบัญญัติคุมประพฤติ พ.ศ. ๒๕๕๙ ได้มีการกำหนดไว้ในหมวด ๖ การสงเคราะห์ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

มาตรา ๔๐ การให้การสงเคราะห์ตามหมวดนี้ให้เป็นความรับผิดชอบของรัฐในการแสวงหาข้อเท็จจริง ติดตาม ดูแล แนะนำ แก้ไขฟื้นฟู หรือการดำเนินการใด ๆ แก่บุคคลตาม มาตรา ๔๑ เพื่อให้บุคคลเหล่านั้นสามารถช่วยเหลือตนเองและดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้ตามสมควร ทั้งนี้ ให้คำนึงถึงความจำเป็นและความต้องการของบุคคลนั้น โดยให้หน่วยงานด้านการพัฒนาสังคม และความมั่นคงของมนุษย์ ด้านแรงงาน ด้านการศึกษา ด้านการสาธารณสุข ตลอดจนหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง เข้ามามีส่วนร่วมในการให้การสงเคราะห์

การให้การสงเคราะห์แก่บุคคลตามวรรคหนึ่ง ให้พนักงานคุมประพฤติ สนับสนุนและส่งเสริมให้บุคคลนั้นได้รับการสงเคราะห์ในด้านสิ่งจำเป็นในการดำรงชีพ ด้านการบำบัดรักษาอาการเจ็บป่วยทางกายและจิต ด้านการให้ความรู้และการฝึกอบรม ด้านทักษะชีวิต ตลอดจนการให้ความช่วยเหลือในด้านอื่น ๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต

ในกรณีที่บุคคลดังกล่าวจะทำงาน ให้พนักงานคุมประพฤติสนับสนุนและส่งเสริมให้บุคคลดังกล่าวเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อเตรียมความพร้อมในการทำงาน

ให้รัฐสนับสนุนหรือส่งเสริมให้นายจ้างหรือเจ้าของสถานประกอบการรับบุคคลตามมาตรา ๔๑ เข้าทำงานในสถานประกอบการ ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์ในการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้ และเพื่อเป็นการป้องกันการกระทำผิดซ้ำ ตลอดจนป้องกันอาชญากรรม

การบริหารจัดการ การกำหนดมาตรฐานการสงเคราะห์ รายละเอียดที่
เกี่ยวข้องกับการสงเคราะห์ รวมถึงหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการให้การสงเคราะห์ตามหมวดนี้
ให้เป็นไปตามระเบียบที่รัฐมนตรีกำหนด

มาตรา ๔๑ ให้พนักงานคุมประพฤติให้การสงเคราะห์ตามควรแก่กรณีแก่
บุคคล ดังต่อไปนี้

- (๑) ผู้ถูกสืบเสาะและพินิจ
- (๒) ผู้ถูกคุมความประพฤติหรือผู้พ้นจากการคุมความประพฤติ
- (๓) ผู้อยู่ระหว่างการตรวจพิสูจน์และการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยา
เสพติดหรือผู้ผ่านการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด
- (๔) ผู้อยู่ระหว่างการทำงานบริการสังคมหรือสาธารณประโยชน์
แทนค่าปรับ
- (๕) ผู้ได้รับการปล่อยตัวเมื่อพ้นโทษหรือได้รับพระราชทานอภัย
โทษ
- (๖) เด็กหรือเยาวชนที่ได้รับการปล่อยตัวพ้นจากการฝึกอบรมครบ
ตามคำพิพากษาแล้ว
- (๗) ผู้พ้นจากการถูกกักขังแทนค่าปรับหรือผู้พ้นจากการทำงาน
บริการสังคมหรือสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับ

(๘) บุคคลอื่นตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

มาตรา ๔๒ ในการให้การสงเคราะห์ตามหมวดนี้ พนักงานคุมประพฤติอาจ
มอบหมายอาสาสมัครคุมประพฤติ หรืออาจทำความตกลงเพื่อมอบหมายหรือส่งต่อให้ส่วนราชการ
องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรชุมชน หรือองค์กรอื่นที่ให้ความร่วมมือก็ได้
ในกรณีบุคคลตามหมวดนี้เป็นเด็กหรือเยาวชนซึ่งตกอยู่ในสภาพจำต้อง
ได้รับการสงเคราะห์หรือคุ้มครองสวัสดิภาพ พนักงานคุมประพฤติจะต้องให้การช่วยเหลือเบื้องต้นและ
แจ้งต่อพนักงานเจ้าหน้าที่หรือผู้มีหน้าที่คุ้มครองสวัสดิภาพเด็กตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองเด็ก
โดยมิชักช้า

มาตรา ๔๓ ในกรณีที่เห็นสมควร ให้รัฐมนตรีมีอำนาจประกาศกำหนดให้
สถานที่ใดเป็นสถานที่เพื่อให้การสงเคราะห์บุคคลตามมาตรา ๔๑ และให้สำนักงานคุมประพฤติมี
หน้าที่ให้การสนับสนุนการปฏิบัติงานตามความเหมาะสมกับสถานที่ดังกล่าว ทั้งนี้ ตามระเบียบที่
รัฐมนตรีกำหนด

**๓) พระราชบัญญัติการบริหารการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่
กระทำผิด พ.ศ. ๒๕๖๑**

ได้กำหนดการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูและการฝึกอบรมเด็กและเยาวชนที่กำลังจะ
พ้นผิดไว้ในหมวด ๕ ดังนี้

มาตรา ๒๙ ให้สถานพินิจและศูนย์ฝึกและอบรมจัดทำแนวทางในการแก้ไข
บำบัดฟื้นฟูและการฝึกอบรมเด็กและเยาวชนให้เหมาะสมกับเพศ อายุ ศาสนา วัฒนธรรม
ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี สภาพะสุขภาพทางกายและจิต บุคลิกลักษณะ ระดับสติปัญญา
ระดับการศึกษา การประกอบอาชีพ สภาพครอบครัว ตลอดจนจนสภาพแวดล้อมของเด็กและเยาวชน

และกำหนด วิธีการและเป้าหมายในการกลับคืนสู่ครอบครัวและสังคม โดยคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของเด็กและ เยาวชนเป็นสำคัญ

ในการจัดทำแนวทางในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูและการฝึกอบรมเด็กและ เยาวชนแต่ละราย ต้องมาจากผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ทำให้ทราบถึงสาเหตุของการกระทำผิด และ ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการกระทำผิด เพื่อกำหนดแนวทางในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนให้ตรง ตามสภาพปัญหาและความจำเป็น และขจัดปัจจัยที่จะก่อให้เกิดความเสี่ยงต่อการกระทำผิด และ สร้างปัจจัยเสริมที่จะช่วยให้กลับตนเป็นคนดี

มาตรา ๓๐ ให้สถานพินิจจัดทำแนวทางการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและ เยาวชนเป็นรายบุคคล ที่เหมาะสมกับสภาพปัญหาและความจำเป็น เพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนา ทักษะการปรับตัวและ การดำเนินชีวิตของเด็กและเยาวชน สนับสนุนให้มีความพร้อมที่จะดำรงชีวิต ในสังคม และเตรียมความพร้อมในการเข้ารับกิจกรรมแก้ไขบำบัดฟื้นฟูที่เหมาะสมในกรณีที่ต้องเข้า รับการฝึกอบรม มาตรา ๓๑ ให้ศูนย์ฝึกและอบรมจัดทำแนวทางการฝึกอบรม โดยกำหนดให้มีการ เตรียมความพร้อมก่อนปล่อย และแจ้งแนวทางการฝึกอบรมให้เด็กและเยาวชน และบิดา มารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลซึ่งเด็กและเยาวชนอาศัยอยู่ด้วยทราบ

ภายหลังการจัดทำแนวทางการฝึกอบรมแล้ว หากพบว่าข้อเท็จจริงหรือ พฤติการณ์เปลี่ยนแปลงไป ให้ทำการปรับปรุงแนวทางดังกล่าวให้เหมาะสม และรายงานแนวทางที่ ได้ปรับปรุงแล้วให้ศาลทราบ ให้มีการประเมินผลการฝึกอบรมตามแนวทางตามวรรคหนึ่งหรือวรรค สองเป็นระยะหรือ เมื่อการฝึกอบรมตามแนวทางดังกล่าวเสร็จสิ้น

มาตรา ๓๒ ในกรณีที่ศาลมีคำสั่งให้สถานพินิจดำเนินการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู เด็กและเยาวชน ก่อนมีคำพิพากษา ให้มีการรับฟังความคิดเห็นของเด็กและเยาวชน รวมทั้ง ผู้ปกครอง ประกอบใน การจัดทำแนวทางการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูด้วย ให้เจ้าพนักงานพินิจจัดทำแนว ทางการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู โดยวิเคราะห์สภาพปัญหาและสาเหตุ การกระทำผิด กำหนดกิจกรรม และระยะเวลาที่ชัดเจนในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูในกรณีที่ศาลมิได้กำหนด ระยะเวลาในการแก้ไขบำบัด ฟื้นฟูไว้

มาตรา ๓๓ ในกรณีที่ศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งให้เด็กและเยาวชนเข้ารับ การแก้ไขบำบัด ฟื้นฟูแบบเข้ามาเย็นกลับ ให้ผู้อำนวยการสถานพินิจกำหนดเขตพื้นที่เฉพาะสำหรับเด็กและเยาวชนกลุ่มนี้ หรือดำเนินการในสถานที่อื่นที่ได้รับความเห็นชอบจากอธิบดี และต้องจัดให้ มีแนวทางการแก้ไขบำบัด ฟื้นฟูเฉพาะราย

มาตรา ๓๔ ศูนย์ฝึกและอบรมจะต้องจัดให้มีการศึกษาสายสามัญหรือการ ฝึกวิชาชีพ และ การบำบัดฟื้นฟูพฤติกรรมและอารมณ์เด็กและเยาวชน ที่เหมาะสมกับอายุ สภาพ ร่างกาย สภาพจิต วุฒิภาวะ ระยะเวลาการฝึกอบรม และประโยชน์ที่เด็กและเยาวชนจะได้รับใน อนาคต ตามหลักสูตร การฝึกอบรมที่อธิบดีกำหนด

มาตรา ๓๕ ให้ศูนย์ฝึกและอบรมจัดทำแนวทางการฝึกอบรมเพื่อเป็น แนวทางในการแก้ไข บำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนตามสภาพปัญหาและความจำเป็น โดยมีการกำหนด ระยะเวลาที่สอดคล้องกับ คำพิพากษาหรือคำสั่งศาล เพื่อเสริมสร้างศักยภาพของเด็กและเยาวชนใน การกลับไปดำรงชีวิตอยู่ในสังคม ได้อย่างปกติสุข ทั้งนี้ แนวทางการฝึกอบรมต้องสอดคล้องกับ ภารกิจและลักษณะของศูนย์ฝึกและ อบรมแต่ละแห่ง

มาตรา ๓๖ ในการจัดทำแนวทางการฝึกอบรม ให้พิจารณาข้อมูล
ดังต่อไปนี้

- (๑) รายงานข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน
- (๒) ระยะเวลาการฝึกอบรมตามคำพิพากษาหรือคำสั่งศาล
- (๓) ผลการจำแนก
- (๔) ความสมัครใจ ความถนัด และความต้องการของเด็กและ

เยาวชน

(๕) หลักสูตรการฝึกอบรมซึ่งสถานที่ควบคุมสามารถจัดได้

๔) พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ (๒๕๖๐) ได้กำหนดเรื่องการแก้ไข พัฒนา
พฤตินิสัยและการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยผู้ต้องขัง ไว้ดังนี้

มาตรา ๔๒ เพื่อประโยชน์ในการแก้ไข บำบัด ฟื้นฟู และพัฒนาพฤตินิสัย
ผู้ต้องขังให้กลับตนเป็นคนดีให้อธิบดีจัดให้มีระบบการพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขังด้วยวิธีการและแนวทาง
ที่เหมาะสมเกี่ยวกับการพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขัง โดยให้ผู้ต้องขังได้รับการศึกษา การอบรมทั้งด้าน
คุณธรรมและจริยธรรม การทำงาน การฝึกวิชาชีพ การปฏิบัติศาสนกิจ การเรียนรู้วัฒนธรรมอันดีงาม
กิจกรรมสันทนาการ กีฬา รวมทั้งจะต้องมีโอกาสได้รับการติดต่อกับครอบครัว ญาติมิตร องค์กร
เอกชนที่มีภารกิจเพื่อการแก้ไข บำบัด ฟื้นฟู และพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขังและรับรู้ถึงข่าวสารและความ
เปลี่ยนแปลงของโลกภายนอก ทั้งนี้ให้เป็นไปตามระเบียบกรมราชทัณฑ์โดยได้รับความเห็นชอบจาก
คณะกรรมการ

มาตรา ๔๓ ให้เรือนจำจัดให้ผู้ต้องขังได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานตาม
กฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติ โดยต้องดำเนินการให้สอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาของ
กระทรวงศึกษาธิการ รวมทั้งต้องมีการฝึกอบรมด้านคุณธรรมและจริยธรรม และการฝึกอบรมเพื่อเพิ่ม
โอกาสการจ้างงาน

มาตรา ๖๔ ให้เรือนจำเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย โดยริเริ่มเตรียมการ
ตั้งแต่ได้รับตัว ผู้ต้องขังไว้ในเรือนจำเพื่อให้มีกระบวนการในการส่งเสริมและช่วยเหลือผู้ต้องขังได้อย่าง
ถูกวิธีและ เหมาะสม เพื่อให้ผู้ต้องขังแต่ละคนกลับไปใช้ชีวิตในสังคมได้ รวมทั้งต้องให้คำแนะนำ
เกี่ยวกับการจัดการเรื่องส่วนตัว เศรษฐกิจ สังคม ตลอดจนมีความสัมพันธ์ที่ดีกับครอบครัวและชุมชน

มาตรา ๖๕ ผู้ต้องขังที่จำคุกมาแล้วจนเหลือโทษที่ต้องจำคุกตามระเบียบที่
กรมราชทัณฑ์กำหนด ให้เรือนจำจัดให้พักการทำงาน และในกรณีที่เห็นสมควรให้จัดแยกคุมขังไว้
ต่างหากจากผู้ต้องขังอื่น แล้วจัดให้ได้รับการอบรมเพื่อเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย

มาตรา ๖๗ เมื่อจะปล่อยผู้ต้องขัง ให้ปฏิบัติดังต่อไปนี้

- (๑) เรียกคืนทรัพย์สินที่เป็นของทางราชการ
- (๒) จ่ายเครื่องแต่งกายให้ตามที่กรมราชทัณฑ์กำหนด สำหรับ
ผู้ต้องขังที่ไม่มีเครื่องแต่งกายจะแต่งออกจากเรือนจำ
- (๓) ทำหลักฐานการปล่อยตัว
- (๔) คืนทรัพย์สินของผู้ต้องขังให้แก่ผู้ต้องขัง รวมทั้งเงินรางวัลและ

เงินทำขวัญ

(๕) ออกใบสำคัญการปล่อยนักโทษเด็ดขาดที่พ้นโทษ

๕) ระเบียบกรมราชทัณฑ์ว่าด้วยการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยตัว

ผู้ต้องขัง พ.ศ. ๒๕๖๑ กรมราชทัณฑ์ได้ออกระเบียบกรมราชทัณฑ์ว่าด้วยการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยตัวผู้ต้องขัง พ.ศ. ๒๕๖๑ เพื่อให้มีกระบวนการส่งเสริมและพัฒนาผู้ต้องขังได้อย่างถูกวิธีและเหมาะสม และช่วยให้ผู้ต้องขังสามารถกลับไปใช้ชีวิตในสังคมภายหลังพ้นโทษได้อย่างปกติสุข ไว้ดังนี้

ข้อ ๔ เมื่อเรือนจำได้รับตัวผู้ต้องขังที่คดีถึงที่สุด ให้จัดเตรียมความพร้อมสำหรับผู้ต้องขังนั้นเพื่อการปล่อยตัวกลับไปใช้ชีวิตในสังคมภายหลังพ้นโทษตามความเหมาะสม เช่น การจัดให้มีกิจกรรมหรือการอบรม เพื่อให้คำแนะนำแก่ผู้ต้องขังและครอบครัว เพื่อให้ความช่วยเหลือในขั้นการปรับตัวสู่สังคมหรือให้ความช่วยเหลือด้านสังคมสงเคราะห์แก่ผู้ต้องขังตามสภาพปัญหาและความจำเป็น

ข้อ ๕ เรือนจำพึงจัดให้นักโทษเด็ดขาดที่เหลือโทษจำคุกตั้งแต่หกเดือนถึงหนึ่งปีหรือกำหนดระยะเวลาตามที่กรมราชทัณฑ์กำหนด เข้าโครงการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยตัว

ข้อ ๖ ผู้ต้องขังที่เข้าร่วมโครงการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยตัวจะได้รับยกเว้นการทำงานตามหน้าที่ปกติเว้นแต่งานสุขภาพเรือนจำหรือที่เกี่ยวข้องกับอนามัยของตนเอง

ข้อ ๗ การจัดโครงการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยตัว ต้องมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้ต้องขังได้เป็นทรัพยากรบุคคลที่ดี มีคุณค่าต่อสังคม และเตรียมตัวเพื่อออกไปใช้ชีวิตร่วมกับครอบครัวและสังคมได้อย่างปกติสุข โดยอย่างน้อยต้องประกอบด้วยกิจกรรม ๔ ด้าน ดังต่อไปนี้

- (๑) การพัฒนาด้านร่างกาย การฝึกและเสริมสร้างระเบียบวินัย
- (๒) การพัฒนาด้านจิตใจ ความคิด และทักษะการใช้ชีวิต
- (๓) การส่งเสริมความสัมพันธ์ในครอบครัวและการเตรียมตัวกลับ

เข้าสู่สังคม

(๔) การเตรียมความพร้อมด้านประกอบอาชีพ

ข้อ ๘ การจัดอบรมเพื่อเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย ให้ดำเนินการกิจกรรมในเรือนจำเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย หรือศูนย์เตรียมความพร้อมก่อนปล่อย หรือเรือนจำหรือสถานอื่นใดที่กรมราชทัณฑ์กำหนด

ข้อ ๙ ให้นักโทษเด็ดขาดมีโอกาสพบนักสังคมสงเคราะห์ นักจิตวิทยา หรือเจ้าพนักงานเรือนจำที่มีความรู้หรือผ่านการอบรมด้านสุขภาพจิต เพื่อตรวจสอบหรือสอบถามเกี่ยวกับสุขภาพจิต ทักษะคิด ความคิดเห็นรวมถึงความประสงค์ที่จะได้รับการช่วยเหลือ

ข้อ ๑๐ นักสังคมสงเคราะห์ นักจิตวิทยา หรือผู้ที่ได้รับมอบหมายจากส่วนราชการหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการช่วยเหลือผู้ต้องขังที่พ้นโทษ รวมถึงเจ้าพนักงานเรือนจำพึงให้คำปรึกษาแนะนำแก่ผู้ต้องขังถึงการใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่น การสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจ การควบคุมตนเอง ความตระหนักในคุณค่าของตนเองและคุณค่าของผู้อื่น ความมีจิตสาธารณะ การแก้ไขปัญหา ทักษะการปฏิเสธ การวางแผนอนาคตภายหลังการพ้นโทษ และอื่น ๆ ที่เห็นสมควร

ข้อ ๑๑ เพื่อประโยชน์ในการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยให้แก่ผู้ต้องขัง ให้เรือนจำจัดให้มีอาสาสมัครหรือวิทยากรด้านต่าง ๆ เช่น นักจิตวิทยา ผู้มีความรู้ทางกฎหมาย ผู้ทำงานด้านสังคมสงเคราะห์หรือผู้มีความรู้เฉพาะทางอื่น ๆ เพื่อการแนะนำ ให้ความช่วยเหลือผู้ต้องขัง โดยอาสาสมัครหรือวิทยากรดังกล่าวให้ขึ้นทะเบียนไว้กับเรือนจำ

ข้อ ๑๒ เมื่อผู้ต้องขังร้องขอหรือเรือนจำเห็นสมควร เรือนจำอาจให้ผู้ต้องขังได้พบกับบุคคลในครอบครัว พระภิกษุ ผู้นำศาสนาที่ผู้ต้องขังเคารพนับถือ บุคคลอื่นใดในชุมชนที่

ผู้ต้องขังเคยอาศัยหรือใช้ชีวิตอยู่ หรือบุคคลหรือองค์การอื่นใดที่มีความน่าเชื่อถือเป็นที่ประจักษ์ในสังคม เพื่อให้ผู้ต้องขังได้รับการแก้ไข พัฒนาพฤติกรรมนิสัย การบำบัดฟื้นฟูทางร่างกายหรือจิตใจที่ดีขึ้น หรือมีผลต่อการเข้าไปใช้ชีวิตร่วมกับชุมชนอย่างปกติสุขภายหลังพ้นโทษ

ข้อ ๑๓ เพื่อประโยชน์ในการให้ผู้ต้องขังได้ประกอบอาชีพที่สุจริตภายหลังพ้นโทษแล้ว ให้เรือนจำจัดให้ผู้ต้องขังได้รับความรู้เกี่ยวกับสภาพเศรษฐกิจของประเทศ อาทิ ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม การใช้ชีวิตให้เหมาะสมกับสภาพทางเศรษฐกิจ และพัฒนาการของสังคมตามโอกาส

ข้อ ๑๔ เพื่อให้ผู้ต้องขังออกไปใช้ชีวิตร่วมกับครอบครัวและสังคมได้อย่างปกติสุข ให้เรือนจำประสานงานร่วมกับส่วนราชการหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการช่วยเหลือผู้ต้องขังที่พ้นโทษ เพื่อให้ผู้ต้องขังสามารถดูแลตนเอง และกลับภูมิลำเนาของตนได้ทันทีภายหลังได้รับการปล่อยตัว

ข้อ ๑๕ ในการดำเนินการตามระเบียบนี้ อาจได้ชุมชนหรือเอกชนหรือหน่วยงานอื่นใดเข้ามามีส่วนร่วมหรือดำเนินกิจกรรมอย่างหนึ่งอย่างใดในโครงการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยตัวผู้ต้องขังก็ได้

๓.๑.๔.๒ การเตรียมพร้อมความพร้อมก่อนปล่อยตัว

๑) **กรมคุมประพฤติ** เมื่อพนักงานคุมประพฤติได้มีการวิเคราะห์ได้และวางแผนแล้วว่า ผู้ถูกคุมความประพฤติแต่ละรายควรได้รับการแก้ไขฟื้นฟูอย่างไรจึงเหมาะสมและดำเนินการจัดกิจกรรมแก้ไขฟื้นฟูหรือดำเนินโปรแกรมแก้ไขฟื้นฟูตามแผนที่กำหนดไว้ มีรายละเอียดดังนี้ (กรมคุมประพฤติ, ม.ป.ป.)

(๑) การจัดกิจกรรมแก้ไขฟื้นฟู รูปแบบกิจกรรมในกระบวนการแก้ไขฟื้นฟูมีทั้งการช่วยเหลือเป็นปัจเจกบุคคล และการช่วยเหลือแบบกลุ่ม โดยแบบปัจเจกบุคคล มักเป็นกระบวนการเร่งด่วนสำหรับผู้มีปัญหาเฉพาะด้านที่จะต้องแก้ไข สำหรับแบบกลุ่มนั้นเป็นวิธีการที่ใช้อย่างกว้างขวางในการส่งเสริมศักยภาพของบุคคล กระบวนการกลุ่มมีลักษณะเด่นที่สำคัญคือการสนับสนุนให้กำลังใจของสมาชิกกลุ่ม(Group support) ที่จะช่วยให้เกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน นำไปสู่การปรับตัวเข้าสู่ครอบครัว ชุมชน สังคมต่อไป

การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดในงานคุมประพฤติ มีกิจกรรมและโปรแกรมในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด โดยบูรณาการความรู้ทักษะของนักวิชาชีพ (Profession) ที่เกี่ยวข้อง อาทิเช่น ด้านจิตวิทยา พฤติกรรมศาสตร์ สังคมสงเคราะห์ ศาสนาและวัฒนธรรมประเพณี ท้องถิ่นในการจัดกิจกรรมและโปรแกรมต่าง ๆ ซึ่งกิจกรรมการแก้ไขฟื้นฟูรายบุคคลเป็นกิจกรรมที่จัดให้ผู้ถูกคุมความประพฤติแต่ละรายตามตามความจำเป็นและเหมาะสมได้แก่ การให้การปรึกษารายบุคคล/ครอบครัว การให้การศึกษา การยืมทุนประกอบอาชีพ การส่งเสริมการมีงานทำ การฝึกอาชีพ การสงเคราะห์ด้านการพยาบาล การสงเคราะห์ค่าพาหนะ การสงเคราะห์ค่าอาหาร การทำงานบริการสังคมรายบุคคล นอกจากนี้การแก้ไขฟื้นฟูด้วยกิจกรรมที่จัดเป็นกลุ่ม ได้แก่ การอบรมแก่ผู้ถูกคุมความประพฤติ ซึ่งจะจัดให้ความรู้ตามหลักสูตรและโปรแกรมต่าง ๆ การอบรมธรรมะ ค่ายจริยธรรม การศึกษาเชิงจิตวิทยาแบบกลุ่ม ค่ายยาเสพติด เป็นต้น กิจกรรมการแก้ไขฟื้นฟูดังกล่าวมีดังต่อไปนี้

(๑.๑) การให้คำปรึกษาเชิงจิตวิทยา เป็นการจัดให้ผู้ถูกคุมความประพฤติได้รับการให้คำปรึกษาเชิงจิตวิทยา (counseling) ด้วยการใช้เทคนิคการให้คำปรึกษาต่าง ๆ

ประกอบกัน เพื่อแก้ไขปัญหาที่มีสาเหตุจากลักษณะจิตใจ สุขภาพจิต บุคลิกภาพ แรงจูงใจ ทักษะคิด ค่านิยม ตลอดจนพฤติกรรมทางสังคมต่าง ๆ ที่มีผลต่อการดำเนินชีวิต โดยมีพนักงานคุมประพฤติหรือ ผู้ได้รับการฝึกฝนมาโดยเฉพาะเป็นผู้ดำเนินการ สามารถจัดได้ ๒ รูปแบบ ดังนี้

- การให้คำปรึกษาแบบรายบุคคล (Individual Counseling) เพื่อให้ผู้ถูกคุมความประพฤติสามารถเข้าใจตนเอง (Self-understanding) ยอมรับตนเอง (Self-acceptance) สามารถตีความปฏิสัมพันธ์กับสังคม สิ่งแวดล้อม ที่มีอิทธิพลต่อตนเองต่อ สังคมรอบข้าง มองเห็นทางเลือก และนำไปสู่การคิดตัดสินใจด้วยตนเอง (Self-determinism)

- การให้คำปรึกษาเชิงจิตวิทยาแบบกลุ่ม (Group Counseling) กระบวนการกลุ่ม (Group Process) และบรรยากาศของความสัมพันธ์ภายในกลุ่มมีความสำคัญต่อการเรียนรู้ การแสดงออกทางด้านอารมณ์ที่เกี่ยวข้องกับการเปิดเผยตนเอง และการสะท้อนกลับของสมาชิกกลุ่ม ดังนั้นบทบาทของผู้นำกลุ่มจะต้องเป็นผู้ที่เอื้อให้มีการเคลื่อนไหวภายในกลุ่ม

(๑.๒) กิจกรรมการอบรม มีรูปแบบวิธีการของการดำเนินการ เป็นการบรรยาย การอภิปราย โดยมีผู้เข้าร่วมอบรมเป็นจำนวนมาก จำนวนผู้เข้าร่วมขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ที่จะให้เรียนรู้ วิทยากรผู้ให้ความรู้มีทั้งจากภายนอกและภายในหน่วยงาน ซึ่งแบ่งการอบรมได้ดังนี้

- กิจกรรมการอบรมความรู้ในด้านต่าง ๆ เป็นการจัดให้ผู้ถูกคุมความประพฤติที่สมควรได้รับการเสริมสร้างหรือพัฒนาความรู้หรือความเข้าใจ รวมทั้งทักษะคิด และทักษะความชำนาญ ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่เน้นในด้านการรู้คิด (cognition) เป็นสำคัญให้ได้เข้ารับการถ่ายทอดอบรมความรู้ ความเข้าใจในเรื่องนั้น ๆ จากวิทยากรหรือผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเป็นไปตามที่กำหนดเป็นวัตถุประสงค์ของการอบรมความรู้ นั้น ๆ กิจกรรมการอบรมความรู้และระยะเวลาที่ใช้ ตลอดจนรูปแบบวิธีการของการอบรมความรู้จะมีลักษณะที่แตกต่างกันตามเนื้อหาหลักสูตรที่กำหนดไว้ของแต่ละหลักสูตร โดยมุ่งเน้นที่การสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างความเข้าใจ และเรียนรู้วิธีการใช้ชีวิตที่ถูกต้อง ตระหนักในบทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม นำไปสู่ผลสำเร็จในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้ถูกคุมความประพฤติตาม วัตถุประสงค์ของการอบรมความรู้ที่กำหนดไว้ เช่น ความรู้เกี่ยวกับยาเสพติด กฎหมายทั่วไป กฎจราจร การประกอบอาชีพ เป็นต้น

- กิจกรรมการอบรมธรรมะ เป็นการจัดให้ผู้ถูกคุมความประพฤติที่สมควรได้รับการขัดเกลาจิตใจด้วยหลักธรรมคำสอนทางศาสนาตามที่ตนนับถือ ให้ได้รับการสั่งสอนอบรมด้วยหลักธรรมทางศาสนา เพื่อให้มีแนวทางในการดำรงชีวิตที่ถูกต้อง สามารถดำรงตนในสังคมในฐานะพลเมืองที่ดีโดยจะจัดให้มีการบรรยายหลักธรรมะหรือฝึกปฏิบัติธรรมแก่ผู้ถูกคุมความประพฤติเป็นกลุ่ม ๆ จำนวนหนึ่งตามที่ได้กำหนดนัดหมายไว้ ครั้งละ ๑-๓ ชั่วโมง ส่วนใหญ่มักจะให้จัดขึ้นที่วัดหรือศาสนสถาน สำหรับหลักธรรมะที่จะกำหนดขึ้นเป็นหัวข้อในการบรรยายอบรมแต่ละครั้ง จะแตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมและบริบทที่เกี่ยวข้อง แต่อย่างไรก็ตามจะครอบคลุมสาระสำคัญของหลักธรรมะที่จะช่วยให้ผู้ถูกคุมความประพฤติสามารถนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันในแบบของผู้ครองเรือนได้ ทั้งนี้โดยที่สำนักงานคุมประพฤติจะเป็นผู้กำหนดหัวข้อและพิจารณานิมนต์พระสงฆ์หรือเชียวผู้นำทางศาสนาต่าง ๆ มาให้การอบรมธรรมะตามแผนการจัดกิจกรรมแก้ไขฟื้นฟูที่กำหนดไว้

(๑.๓) โปรแกรมค่าย มีรูปแบบวิธีดำเนินการให้มีการใช้ชีวิต ร่วมกันเป็นกลุ่มในลักษณะการเข้าค่าย อาจเป็นระยะเวลา ๓-๕ วัน ในระหว่างกิจกรรมจะต้อง ประพฤติปฏิบัติตามกฎระเบียบที่กำหนดไว้และเข้าร่วมกิจกรรมตามตารางกิจกรรมที่กำหนด โดยอยู่ ภายใต้อาการควบคุมดูแลของคณะวิทยากรและพนักงานคุมประพฤติผู้รับผิดชอบ ซึ่งมีโปรแกรมค่ายดังนี้

- ค่ายจริยธรรม เป็นการจัดให้ผู้ถูกคุมความประพฤติที่สมควรได้รับการปรับปรุงพฤติกรรมเสียด้วยการอาศัยหลักธรรมทางศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจและ ใช้การปฏิบัติตามศาสนวิธีเป็นเครื่องมือในการฝึกฝนและพัฒนาจิตใจอย่างต่อเนื่องในช่วงระยะเวลา หนึ่งๆ ให้ได้เข้ารับการอบรมฝึกฝนด้วยกิจกรรมการให้ความรู้และฝึกปฏิบัติตามหลักธรรมของแต่ละ ศาสนา โดยกำหนดให้ผู้ถูกคุมความประพฤติต้องเข้าไปใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มในลักษณะของการ เข้าค่ายที่วัดหรือสำนักปฏิบัติธรรมหรือศาสนสถานที่สำนักงานคุมประพฤติได้มีการประสานงานและ เตรียมการรองรับไว้แล้ว

- ค่ายยาเสพติด ได้ใช้แนวคิดในการปรับเปลี่ยนการรู้คิด เพื่อปรับพฤติกรรม (cognitive – behavioral approach) สามารถแยกรูปแบบของค่ายได้ ๒ รูปแบบ ได้แก่ รูปแบบค่ายยาเสพติดสำหรับผู้เสพ/ผู้ติด เป็นค่ายยาเสพติด สำหรับผู้ถูกคุมความ ประพฤติและครอบครัว (ค่ายก้าวใหม่) เป็นการประยุกต์กิจกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด แบบ Matrix Programผนวกกับการแก้ไขฟื้นฟูตามแนว Reality Therapy และการแก้ไขฟื้นฟูตาม หลักธรรมของแต่ละศาสนา โดยมีหลักสูตรครอบคลุมการฟื้นฟูสมรรถภาพทางด้านร่างกาย จิตใจและ สังคมที่เน้นการให้ความรู้เกี่ยวกับการติดยาเสพติด ความรู้และทักษะการป้องกันการหวนกลับไปเสพ ซ้ำและเลิกยาเสพติดในระยะเริ่มต้น การให้การสนับสนุนทางสังคมและการส่งเสริมบทบาทของ ครอบครัวในการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ตลอดจนจัดให้มีการฝึกฝนระเบียบวินัยในการดำเนิน ชีวิตและการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมอย่างมีคุณภาพ ค่ายยาเสพติดกรณีนี้สามารถใช้เป็นกิจกรรมแก้ไข ฟื้นฟูสำหรับผู้ถูกคุมความประพฤติที่เป็นผู้เสพ/ผู้ติดที่มีระดับความรุนแรงของการเสพติดในระดับต่ำ- ปานกลางและอยู่ในวิสัยที่จะสามารถควบคุมตัวเองให้เลิกเกี่ยวข้องกับยาเสพติดได้ด้วยตนเอง และ รูปแบบค่ายยาเสพติดสำหรับผู้ค้ารายย่อย เป็นการประยุกต์ใช้กิจกรรมการแก้ไขฟื้นฟูที่มุ่งสร้าง จิตสำนึกรับผิดชอบต่อสังคม/ชุมชนอย่างเข้มแข็ง เพื่อให้ผู้ถูกคุมความประพฤติละเลิกการเกี่ยวข้องกับ ยาเสพติดในฐานะของผู้ค้ารายย่อยหรือรับจ้างซื้อขายยาเสพติด ค่ายยาเสพติดกรณีนี้สามารถใช้เป็น กิจกรรมแก้ไขฟื้นฟูสำหรับผู้ถูกคุมความประพฤติที่เป็นผู้ค้าและรับจ้างซื้อขายยาเสพติด เพื่อป้องกันการ หวนกลับไปกระทำผิดในลักษณะเดิมอีก

(๑.๔) กิจกรรมกลุ่มเพื่อการแก้ไขฟื้นฟู เป็นการจัดให้ผู้ถูกคุม ความประพฤติได้เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มเพื่อปรับเปลี่ยนความคิดที่ส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ มุ่งป้องกันการกระทำผิดซ้ำ ลดพฤติกรรมเสี่ยง/มีพฤติกรรมที่พึงปรารถนา มีทักษะชีวิตที่จำเป็นและ มีสัมพันธภาพที่ดีกับครอบครัวและผู้อื่น กิจกรรมกลุ่มเพื่อการแก้ไขฟื้นฟูนี้ แบ่งออกเป็น ๒ ชุด กิจกรรม ดังนี้

- โปรแกรมพื้นฐาน เป็นโปรแกรมที่กำหนดให้ผู้ถูกคุมความ ประพฤติทุกคนต้องเข้ารับการแก้ไขฟื้นฟู โดยประกอบด้วยกิจกรรมกลุ่มที่มุ่งแก้ไขฟื้นฟูในด้านการ เห็นคุณค่าตนเอง การมีเป้าหมายชีวิต การตระหนักรู้ตนเองและการตระหนักรู้ปัจจัยเสี่ยง และปัญหา สัมพันธภาพในครอบครัว

- โปรแกรมปัญหาเฉพาะด้าน เป็นโปรแกรมเฉพาะสำหรับ ผู้ถูกคุมความประพฤติที่มีปัญหาในด้านนั้น ๆ โดยประกอบด้วยกิจกรรมกลุ่มที่มุ่งแก้ไขฟื้นฟูเฉพาะ ด้านนั้น ๆ ได้แก่ ความรู้สึกรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม การจัดการกับอารมณ์ ทักษะการแก้ปัญหา และการตัดสินใจ ทักษะการปฏิเสธและการสื่อสาร การสร้างสัมพันธ์ภาพและเรียนรู้การอยู่ร่วมกับ ผู้อื่น และการแก้ไขพฤติกรรมที่เป็นปัญหา ทั้งนี้ พนักงานคุมประพฤติจะได้นัดหมายให้ผู้ถูกคุมความ ประพฤติเข้าร่วมกิจกรรมแก้ไขฟื้นฟูพื้นฐานและเฉพาะด้านตามที่กำหนดเป็นคราวๆ ต่อเนื่องกันไปจน ครบตามแผนการแก้ไขฟื้นฟูที่กำหนดไว้ของผู้ถูกคุมความประพฤติแต่ละราย โดยมีการจัดทำ โปรแกรมตามกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ โปรแกรมแก้ไขฟื้นฟูผู้เสพ/ติดยาเสพติด โปรแกรมการแก้ไขฟื้นฟู ผู้ถูกคุมความประพฤติที่เป็นเด็กและเยาวชน โปรแกรมการแก้ไขฟื้นฟูผู้ได้รับการพักการลงโทษและ ลดวันต้องโทษจำคุก

(๑.๕) โปรแกรมการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดคดีจราจร(ขับรถขณะ เมาสุรา) เป็นการจัดกิจกรรมในรูปแบบกลุ่ม มีการบรรยายความรู้ การสาธิต และการบำเพ็ญ ประโยชน์ โดยมีสาระครอบคลุมการแก้ไขฟื้นฟู ๒ ด้านใหญ่ๆ คือ

- กิจกรรมเพื่อเสริมสร้างด้านความรู้ (รู้ไว้ ไม่ทำผิดอีก) เป็นกิจกรรมที่ใช้การช่วยเหลือ พัฒนาส่งเสริมความรู้ให้กับผู้ถูกคุมความประพฤติ เพื่อป้องกันไม่ ให้ กระทำผิดซ้ำ ประกอบด้วย แผนการจัดกิจกรรม ๓ ด้าน ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับจราจร มีวัตถุประสงค์ เพื่อให้ผู้ถูกคุมฯทราบถึงกฎหมายจราจรที่ควรรู้ และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง รวมถึงโทษในการฝ่าฝืน กฎหมาย ความรู้เกี่ยวกับแอลกอฮอล์ เพื่อให้ผู้ถูกคุมฯได้รับความรู้เกี่ยวกับผลเสียจากการดื่ม และ ปริมาณการดื่มที่ปลอดภัยต่อสุขภาพ และความรู้เกี่ยวกับการลด เลิกแอลกอฮอล์ เพื่อการวางแผน และมีแนวทางการลดและเลิกแอลกอฮอล์

- กิจกรรมเพื่อเสริมสร้างด้านจิตสำนึก (เพื่อเธอ เพื่อฉัน เพื่อสังคม) เป็นกิจกรรมส่งเสริมสร้างจิตสำนึก เพื่อให้ตระหนักถึงความรับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่น และ สังคม ประกอบด้วยกิจกรรม ๓ ด้าน คือ การอบรมและการอบรมธรรมะ เพื่อเป็นการสร้างจิตสำนึก ด้วยกระบวนการกลุ่ม จัดเวทีเสวนา เรื่อง เสียงสะท้อนจากเหยื่อเมาแล้วขับ การทำงานบริการสังคม เพื่อสร้างจิตสำนึกให้ตระหนักถึงความปลอดภัย และความรับผิดชอบต่อตนเอง ครอบครัว สังคม และ การรณรงค์ เพื่อสร้างจิตสำนึกและตระหนักถึงอันตรายของอุบัติเหตุ

(๑.๖) การส่งต่อไปเข้ารับการแก้ไขฟื้นฟู เป็นการปฏิบัติงานของ พนักงานคุมประพฤติ ในกรณีที่พนักงานคุมประพฤติเห็นสมควรให้ผู้ถูกคุมความประพฤติได้รับการ แก้ไขฟื้นฟูด้วยโปรแกรมหรือวิธีการใด แต่สำนักงานคุมประพฤติไม่สามารถดำเนินการตามโปรแกรม หรือวิธีการนั้น ๆ เองได้โดยตรง หากต้องจัดส่งผู้ถูกคุมความประพฤติไปเข้ารับการแก้ไขฟื้นฟูตาม โปรแกรมหรือวิธีการดังกล่าวจากหน่วยงานหรือสถาบันอื่น ๆ เช่น โปรแกรมจิตบำบัดโดยนักจิตวิทยา ในสถาบันจิตเวช โปรแกรมบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด โปรแกรมครอบครัวบำบัดโดยนักจิตวิทยา ศูนย์ สุขภาพจิต เป็นต้น พนักงานคุมประพฤติจึงต้องดำเนินการประสานงานส่งต่อผู้ถูกคุมความประพฤติ ไปเข้ารับการแก้ไขฟื้นฟูตามโปรแกรมหรือวิธีการที่หน่วยงานหรือสถาบันอื่นกำหนดนั้น

(๑.๗) การฝึกอบรมอาชีพเป็นการจัดให้ผู้ถูกคุมความประพฤติที่มีความ ต้องการฝึกหัดวิชาชีพอย่างใดอย่างหนึ่งเข้ารับการฝึกหัดวิชาชีพตามความสนใจหรือความ ต้องการนั้น ซึ่งอาจเป็นการจัดให้ผู้ถูกคุมความประพฤติไปเข้ารับการฝึกอาชีพในหลักสูตรที่สถาบัน หรือหน่วยงานต่าง ๆ ดำเนินการอยู่แล้ว เช่น สถาบันพัฒนาฝีมือแรงงาน ศูนย์ฝึกอาชีพ เป็นต้น หรือ

สำนักงานคุ้มครองสิทธิอาจประสานงานจัดหาวิทยากรมาทำการสอนวิชาชีพให้กับกลุ่มผู้ถูกคุมความประพฤติที่มีความสนใจหรือต้องการฝึกวิชาชีพนั้นพร้อม ๆ กันเป็นคราวๆ ไป

(๑.๘) การแนะนำงานอาชีพ เป็นการจัดให้ผู้ถูกคุมความประพฤติที่ว่างงานหรือต้องการหางานอาชีพใหม่ ได้รับทราบข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับแหล่งงานอาชีพและการจ้างงานจากกิจกรรมการแนะนำงานอาชีพนั้น ทั้งนี้กิจกรรมดังกล่าวอาจเป็นการจัดโดยสถาบันหรือหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อแนะนำงานอาชีพโดยตรง หรือสำนักงานคุ้มครองสิทธิประสานงานให้วิทยากรจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเช่นสำนักงานจัดหางานจังหวัด เป็นผู้มาให้คำแนะนำงานอาชีพแก่กลุ่มผู้ถูกคุมความประพฤติพร้อม ๆ กันในคราวเดียวกันได้

(๑.๙) การจัดให้ทำงานบริการสังคมเป็นการจัดให้ผู้ถูกคุมความประพฤติทำงานบริการสังคมหรือสาธารณประโยชน์แก่สังคม ชุมชน หรือองค์กรสาธารณะกุศล โดยไม่ได้รับค่าตอบแทนหรือค่าจ้าง ทั้งนี้โดยความยินยอมของผู้ถูกคุมความประพฤติและพนักงานคุมประพฤติเห็นสมควร โดยมีการกำหนดประเภท/ลักษณะของงานที่ปลอดภัยเหมาะสมกับเพศ วัยและสมรรถนะของผู้ถูกคุมความประพฤติ การจัดให้ผู้ถูกคุมความประพฤติทำงานบริการสังคมนี้ถือเป็นกิจกรรมการแก้ไขฟื้นฟูรูปแบบหนึ่งที่มีวัตถุประสงค์เพื่อกระตุ้นให้ผู้ถูกคุมความประพฤติตระหนักและมีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อผู้อื่นและสังคมมากยิ่งขึ้น ทั้งยังเป็นกิจกรรมที่จะช่วยพัฒนาความภาคภูมิใจและคุณค่าแห่งตนเองและเสริมสร้างวินัยของผู้ถูกคุมความประพฤติได้อีกด้วย นอกจากนี้ยังจะเป็นการช่วยให้ผู้ถูกคุมความประพฤติได้ชดเชยความเสียหายที่เกิดขึ้นกับส่วนรวมจากการกระทำผิดของตนด้วยการทำงานที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นและสังคมโดยส่วนรวมนั้น

(๑.๑๐) การสงเคราะห์ เป็นการปฏิบัติงานของพนักงานคุมประพฤติในการให้การสงเคราะห์ช่วยเหลือแก่ผู้ถูกคุมความประพฤติในด้านต่าง ๆ ในระหว่างการคุมความประพฤติ การให้การสงเคราะห์ดังกล่าวแยกเป็นการให้การสงเคราะห์ในด้านต่าง ๆ เช่น การสงเคราะห์ค่าพาหนะ การสงเคราะห์ค่าอาหาร การสงเคราะห์ด้านการศึกษา การสงเคราะห์เงินทุนประกอบอาชีพ เป็นต้น

ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อความสำเร็จในการแก้ไขฟื้นฟู คือ ความร่วมมือของผู้ถูกคุมความประพฤติ ครอบครัว บุคคลใกล้ชิด และชุมชน ซึ่งสามารถสนับสนุนช่วยเหลือให้ผู้ถูกคุมความประพฤติปรับตัวและปรับปรุงแก้ไขพฤติกรรมนิสัยให้เป็นพลเมืองดี มีการประพฤติปฏิบัติที่เป็นไปในทางที่พึงปรารถนาและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ทำให้สามารถดำเนินชีวิตร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างปกติสุข ดังนั้น การปฏิบัติงานของพนักงานคุมประพฤติจึงอาจมีการปฏิบัติงานในรายละเอียดอื่น ๆ ที่ยังไม่ได้กล่าวถึงไว้ได้อย่างไม่จำกัด โดยที่สามารถยืดหยุ่นและมีรายละเอียดปลีกย่อยแตกต่างออกไปได้ขึ้นอยู่กับบริบทและรายละเอียดของผู้ถูกคุมความประพฤติแต่ละรายนั้น ทั้งนี้ต้องอยู่ภายใต้เป้าหมายเพื่อการแก้ไขฟื้นฟูผู้ถูกคุมความประพฤติให้กลับตนเป็นพลเมืองดีเป็นสำคัญ

นอกจากกระบวนการฟื้นฟูที่กรมคุมประพฤติได้จัดทำขึ้นมา เพื่อเปลี่ยนแปลงแก้ไขพฤติกรรมของผู้ถูกคุมความประพฤติให้เป็นไปในทางที่พึงปรารถนา ผู้ถูกคุมความประพฤติสามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีคุณภาพชีวิต และป้องกันมิให้ผู้ถูกคุมความประพฤติกลับไปกระทำผิดซ้ำอีกนั้น กรมคุมประเวทยังมีการสงเคราะห์ในงานคุมประพฤติอีกด้วย เนื่องจากกรมคุมประพฤติพบว่า ปัญหาเบื้องต้นในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดส่วนใหญ่จะเป็นในเรื่องความยากจน การขาดอุปกรณ์พื้นฐานในการดำรงชีวิตหรือการรักษาพยาบาลเมื่อเวลาเจ็บป่วย เป็นต้น ซึ่งในระยะแรกยังไม่ได้รับการสนับสนุนการบริการต่าง ๆ จากภาครัฐหรือเอกชน ต่อมาปี พ.ศ. ๒๕๒๕

กระทรวงยุติธรรมได้ร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิที่มีจิตศรัทธาจัดตั้งมูลนิธิแก้ไขฟื้นฟูและสงเคราะห์ผู้กระทำผิดที่เป็นผู้ใหญ่ขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ในการช่วยเหลือและแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดจนกระทั่งปี พ.ศ. ๒๕๔๔ ถึง ปัจจุบัน รัฐบาลได้เล็งเห็นความสำคัญของการสงเคราะห์ผู้กระทำผิดในงานคุมประพฤติจึงได้อนุมัติงบประมาณเพื่อการสงเคราะห์ผู้กระทำผิดที่มีฐานะยากจนและขัดสน

ดังนั้น งานสงเคราะห์ผู้กระทำผิดจึงได้มีบทบาทและเป็นภารกิจที่สำคัญส่วนหนึ่งของกรมคุมประพฤติ โดยถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของการส่งเสริมการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดให้กลับตนเป็นพลเมืองดี ประกอบกับคณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ ๑๐ กรกฎาคม ๒๕๔๔ ให้กรมคุมประพฤติเป็นหน่วยงานหลักเกี่ยวกับการสงเคราะห์ผู้กระทำผิดภายหลังพ้นจากการคุมประพฤติ หรือผู้กระทำผิดหลังปล่อยจากกรมราชทัณฑ์(Aftercare)จึงทำให้กระบวนการสงเคราะห์ผู้กระทำผิดของกรมคุมประพฤติครอบคลุมไปถึงผู้กระทำผิดที่เป็นเด็กและเยาวชนและผู้ใหญ่ที่ได้รับการปล่อยตัวหรือพ้นจากเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนดและรวมถึงผู้ที่อยู่ในกระบวนการตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. ๒๕๔๕ ด้วย

(๒) การสงเคราะห์ในงานคุมประพฤติ

(๒.๑) การสงเคราะห์ระหว่างคุมประพฤติ ระหว่างตรวจพิสูจน์ และฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด เป็นการให้การสงเคราะห์แก่ผู้ที่อยู่ภายใต้เงื่อนไขหรือการปฏิบัติตามคำสั่งหรือคำพิพากษาของศาล หรือของคณะอนุกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด หรือของคณะกรรมการพักการลงโทษหรือลดวันต้องโทษจำคุก ประกอบประเภทการให้สงเคราะห์ประเภทของผู้รับการสงเคราะห์ และขั้นตอนการขอรับการสงเคราะห์ ดังนี้

- ประเภทการให้การสงเคราะห์ ได้แก่ การให้การศึกษากการส่งเสริมด้านการหางาน การฝึกอาชีพ การสงเคราะห์ค่าอาหาร การสงเคราะห์ค่าพาหนะ การสงเคราะห์ค่ายืมชีพ การสงเคราะห์ด้านการศึกษาพยาบาล (ทางกายและทางจิต และอาการติดยาเสพติดให้โทษ) การสงเคราะห์เงินทุนประกอบอาชีพ การประกันตัวจำเลยในระหว่างการสืบเสาะและพินิจ การสงเคราะห์ด้านที่อยู่อาศัย (บ้านกึ่งวิถี) และการให้ความช่วยเหลือตามความจำเป็นอื่น ๆ ตามที่ได้รับการอนุมัติให้ดำเนินการได้

- ประเภทของผู้ขอรับการสงเคราะห์ ได้แก่ จำเลยที่ศาลมีคำสั่งให้สืบเสาะและพินิจ ผู้ถูกคุมความประพฤติทั้งที่เป็นเด็กและเยาวชน ผู้ใหญ่ ผู้ได้รับการพักการลงโทษและลดวันต้องโทษจำคุก ผู้อยู่ระหว่างการตรวจพิสูจน์และการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. ๒๕๔๕ ผู้อยู่ระหว่างทำงานบริการสังคมแทนค่าปรับ

- ขั้นตอนการขอรับการสงเคราะห์ ได้แก่ ขั้นตอนแรก การยื่นคำร้องขอรับการสงเคราะห์ตามแบบฟอร์มที่กรมคุมประพฤติกำหนด ขั้นตอนที่สอง พนักงานคุมประพฤติพิจารณาคำร้องและตรวจสอบข้อเท็จจริง ขั้นตอนที่สาม เจ้าหน้าที่ธุรการตรวจสอบรายละเอียดการขออนุมัติและงบประมาณ ขั้นตอนที่สี่ ผู้อำนวยการสำนักงานคุมประพฤติพิจารณาและขั้นตอนสุดท้าย ในกรณีอนุมัติ เจ้าหน้าที่ธุรการเบิกจ่ายเงินสงเคราะห์ ส่วนกรณีไม่อนุมัติพนักงานคุมประพฤติจะชี้แจงเหตุผลให้ทราบ

๒) กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน พระราชบัญญัติการบริหารการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด พ.ศ. ๒๕๖๑ หมวด ๗ ได้มีการกำหนดการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยและการติดตามภายหลังปล่อยจากสถานที่ควบคุม ดังนี้

มาตรา ๕๐ ให้สถานพินิจและศูนย์ฝึกและอบรมจัดให้มีแนวทางการเตรียมความพร้อม ก่อนปล่อย โดยเริ่มเตรียมการตั้งแต่ได้รับตัวเด็กและเยาวชนไว้ในสถานที่ควบคุมเพื่อให้มีกระบวนการ ในการส่งเสริมและช่วยเหลือเด็กและเยาวชนได้อย่างถูกวิธีและเหมาะสมเพื่อให้เด็กและเยาวชนแต่ละคน กลับไปใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างปกติสุข รวมทั้งต้องให้คำแนะนำเกี่ยวกับการจัดการเรื่องส่วนตัว เศรษฐกิจ สังคม ตลอดจนมีความสัมพันธ์ที่ดีกับครอบครัวและชุมชน ทั้งนี้ ตามระเบียบที่อธิบดีกำหนด

มาตรา ๕๑ ในการจัดทำแนวทางการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย ให้เด็กและเยาวชนและ บิดามารดา ผู้ปกครอง บุคคลหรือองค์การหรือชุมชนที่เด็กและเยาวชนอาศัยอยู่ด้วยมีส่วนร่วมพิจารณาในเรื่อง ดังต่อไปนี้

- (๑) การดำเนินชีวิตและการปฏิบัติตนของเด็กและเยาวชนภายหลังปล่อย
- (๒) การควบคุมดูแลเด็กและเยาวชนของบิดา มารดา ผู้ปกครอง บุคคลหรือองค์การหรือชุมชน ที่เด็กและเยาวชนอาศัยอยู่ด้วย
- (๓) วิธีการและระยะเวลาที่สถานพินิจหรือศูนย์ฝึกและอบรมจะติดตามภายหลังปล่อยเพื่อ การประคับประคองให้เด็กและเยาวชนสามารถดำรงตนอยู่ได้โดยไม่กลับไปกระทำผิดอีก

มาตรา ๕๒ ในกรณีที่เด็กและเยาวชนพึงได้รับการสงเคราะห์หรือคุ้มครองสวัสดิภาพ ภายหลังปล่อย ให้แจ้งต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองเด็กหรือติดต่อให้หน่วยงาน เครือข่ายความร่วมมือภาครัฐและเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการสงเคราะห์หรือคุ้มครองสวัสดิภาพ ทั้งนี้ เพื่อเตรียมการตั้งแต่ในช่วงเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย

มาตรา ๕๓ ก่อนถึงกำหนดปล่อยตัวเด็กและเยาวชน ให้มีการเตรียมความพร้อม ดังต่อไปนี้

- (๑) แนะนำด้านการศึกษาและการประกอบอาชีพ
- (๒) เตรียมเด็กและเยาวชนให้พร้อมคืนสู่ครอบครัวและสังคม
- (๓) ประสานกับบิดา มารดา ผู้ปกครอง บุคคลหรือผู้แทนองค์การหรือชุมชนที่เด็กหรือ เยาวชนอาศัยอยู่ด้วยให้พร้อมรับเด็กและเยาวชนเมื่อได้รับการปล่อยตัวโดยมีแผนการดูแลที่ชัดเจน

(๔) ให้เด็กและเยาวชนกลับไปอยู่กับครอบครัวเป็นการชั่วคราว หรือทดลองไปทำงานภายนอก สถานที่ควบคุม เพื่อประเมินผลการกลับไปใช้ชีวิตในสังคม

มาตรา ๕๔ ในการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย หากพบว่าเด็กและเยาวชนประสบปัญหา ด้านที่อยู่อาศัย หรือไม่สามารถอยู่ร่วมกับบุคคลในครอบครัว หรือไม่มีความปลอดภัยเมื่อกลับไปอยู่ใน ชุมชน หรืออยู่ในระหว่างการทดลองใช้ชีวิตในชุมชน หรืออยู่ในระหว่างการจัดหางานเพื่อประกอบอาชีพ หรือมีความจำเป็นอื่น ๆ ให้สถานพินิจหรือศูนย์ฝึกและอบรมจัดให้มีสถานที่เพื่อให้การสงเคราะห์ ช่วยเหลือภายหลังปล่อย

มาตรา ๕๕ ก่อนถึงกำหนดปล่อยตัวเด็กและเยาวชน ให้สถานพินิจหรือศูนย์ฝึกและ อบรมเตรียมความพร้อม ดังต่อไปนี้

- (๑) จัดเตรียมผลการศึกษา เพื่อให้เด็กและเยาวชนนำไปใช้ในการศึกษา หรือใช้เป็นหลักฐาน ในการสมัครงาน

(๒) ติดต่อบิดา มารดา ผู้ปกครอง บุคคลหรือผู้แทนองค์การหรือชุมชน ซึ่งเด็กและเยาวชน อาศัยอยู่ด้วย เพื่อแจ้งวันครบกำหนดปล่อยตัวให้ทราบ

(๓) เตรียมการสงเคราะห์ที่จำเป็น โดยต้องจัดให้หรือประสานกับหน่วยงานที่ให้การสงเคราะห์ เพื่อรับเด็กและเยาวชนไปให้การสงเคราะห์ต่อ รวมทั้งต้องให้คำแนะนำ แก่เด็กและเยาวชนตามสมควร

(๔) จัดส่งประวัติเด็กและเยาวชนไปยังสำนักงานตำรวจแห่งชาติ เพื่อดำเนินการเกี่ยวกับทะเบียน ประวัติของเด็กและเยาวชน

มาตรา ๕๖ สถานพินิจหรือศูนย์ฝึกและอบรมต้องจัดให้มีการติดตามผลการปฏิบัติตัว ของเด็กและเยาวชน รวมทั้งการแก้ไขปัญหาข้อขัดข้องในการกลับไปดำรงชีวิตในสังคม และการให้ คำแนะนำหรือประสานกับหน่วยงานที่ต้องรับผิดชอบให้การช่วยเหลือต่อไป

มาตรา ๕๗ ให้สถานพินิจหรือศูนย์ฝึกและอบรมประชุมจัดทำแนวทางการติดตามภายหลัง ปล่อยร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตพื้นที่ และพนักงาน คู้มครองเด็กในพื้นที่ รวมทั้งชุมชนหรือบุคคลที่เห็นสมควร เพื่อกำหนดวิธีการติดตาม และการให้ความช่วยเหลือเด็กและเยาวชนภายหลังการปล่อยตัวให้ตรงตามสภาพปัญหาและความ จำเป็นของเด็กและ เยาวชน โดยแนวทางจะต้องได้รับการยินยอมจากเด็ก เยาวชน บิดา มารดา หรือผู้ปกครอง หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการจัดทำแนวทางการติดตามภายหลังปล่อย ให้ เป็นไป ตามระเบียบที่อธิบดีกำหนด

มาตรา ๕๘ ให้ผู้เข้าร่วมประชุมในการจัดทำแนวทางการเตรียมความพร้อม ก่อนปล่อย ตามมาตรา ๕๑ หรือแนวทางการติดตามภายหลังปล่อยตามมาตรา ๕๗ ได้รับค่าป่วยการ ค่าพาหนะ เดินทาง ค่าเช่าที่พัก หรือค่าตอบแทนอย่างอื่น ตามระเบียบที่รัฐมนตรีกำหนดโดยได้รับความเห็นชอบ จากกระทรวงการคลัง

มาตรา ๕๙ ให้กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจัดให้มีระบบ สงเคราะห์ช่วยเหลือและ ติดตามเด็กและเยาวชนภายหลังปล่อย โดยร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน หรือองค์การพัฒนาเอกชน รวมทั้งชุมชนหรือบุคคลที่เห็นสมควร เพื่อให้การสงเคราะห์ ช่วยเหลือและติดตามเด็กและ เยาวชนให้ได้รับสวัสดิการและการคุ้มครองสวัสดิภาพที่เหมาะสมตรง ตามสภาพปัญหาและความจำเป็น

หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการสงเคราะห์ช่วยเหลือและติดตามเด็ก และเยาวชนภายหลัง ปล่อย ให้เป็นไปตามระเบียบที่อธิบดีกำหนด ส่วนกรณีการสงเคราะห์ช่วยเหลือ ภายหลังปล่อย ที่มีค่าใช้จ่ายเป็นเงิน ให้เป็นไปตามระเบียบที่รัฐมนตรีกำหนด โดยได้รับความ เห็นชอบจาก กระทรวงการคลัง

ในการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากรขององค์การหรือองค์กรอื่น หรือบุคคลอื่น ที่ไม่ใช่เจ้าหน้าที่ของรัฐ ให้ได้รับค่าป่วยการ ค่าพาหนะเดินทาง ค่าเช่าที่พัก และค่าตอบแทนอย่าง อื่น ตามระเบียบที่รัฐมนตรี กำหนดโดยได้รับความเห็นชอบจากกระทรวงการคลัง

๓) กรมราชทัณฑ์จากพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ (๒๕๖๐) และระเบียบ กรมราชทัณฑ์ ว่าด้วยการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยตัวผู้ต้องขัง พ.ศ. ๒๕๖๑ กรมราชทัณฑ์ได้ออก นโยบายให้เรือนจำและทัณฑสถานจัดทำโครงการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยในเรือนจำและ ทัณฑสถานระบบปิด เพื่อให้ผู้ต้องขังที่ใกล้พ้นโทษได้รับการเตรียมพร้อมและเสริมสร้างความรู้ พัฒนา ทักษะคิด พัฒนาจิตใจ พัฒนาทักษะการประกอบอาชีพ และทักษะชีวิต เกิดแรงจูงใจในการกลับตนเป็น

พลเมือง และสามารถปรับตัวเข้ากับสังคมได้ภายหลังพ้นโทษ ไม่กลับมากระทำผิดซ้ำ โดยเรือนจำ และทัณฑสถานจะจัดอบรมผู้ต้องขังที่ใกล้พ้นโทษ ปีละ ๒ ครั้ง และรายงานผลให้กรมราชทัณฑ์ทราบ กรมราชทัณฑ์จะจัดสรรงบประมาณเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการจัดทำโครงการดังกล่าว เรือนจำ และทัณฑสถานจะสำรวจผู้ต้องขังใกล้พ้นโทษทุกคน ทุกคดี ทุกเงื่อนไขการปล่อยตัว ทั้งการปล่อยตัว ปกติตามคำพิพากษา และการปล่อยตัวตามเงื่อนไขพักการลงโทษ หรือลดวันต้องโทษจำคุก เมื่อผู้ต้องขังนั้นเหลือโทษจำต่อไปก่อนได้รับการปล่อยตัวไม่เกิน ๖ เดือน - ๑ ปี ให้จัดเข้าอบรม กรมราชทัณฑ์จะจัดโครงการดังกล่าว ปีละ ๒ ครั้ง สำหรับเรือนจำและทัณฑสถานที่มีจำนวนผู้ต้องขังใกล้พ้นโทษมีคุณสมบัติที่สามารถเข้าโครงการได้ เรือนจำและทัณฑสถานสามารถจัดอบรมได้มากกว่า ๒ ครั้ง และสามารถเบิกงบประมาณของเรือนจำและทัณฑสถานมาเพิ่มเติมได้ตามระเบียบการเบิกจ่ายของราชการ

(๑) หลักสูตรเตรียมความพร้อม กรมราชทัณฑ์ได้จัดเตรียมหลักสูตร สำหรับการอบรมโครงการผู้ต้องขังก่อนพ้นโทษ โดยใช้ระยะเวลาในการอบรม ๓๐-๑๐๐ ชั่วโมง ดังนี้ (กรมราชทัณฑ์, กองพัฒนาพฤตินิสัย, ๒๕๖๒)

(๑.๑) การเสริมสร้างสมรรถภาพทางร่างกาย เพื่อให้ผู้ต้องขังได้มีความพร้อมทางด้านร่างกาย มีความแข็งแรง อุดมทุน มีระเบียบวินัย เป็นการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่กิจกรรมอื่น เช่น การฝึกระเบียบแถว การฝึกระเบียบวินัยประจำวัน การออกกำลังกายบริหาร การเล่นกีฬาและนันทนาการ กิจกรรมค้นหาสาระและคุณค่าชีวิต

(๑.๒) การพัฒนาด้านจิตใจ เพื่อปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม สร้างจิตสำนึก และความเข้มแข็งในด้านจิตใจ ดังนี้

- ทักษะในการใช้ชีวิต ได้แก่ การเสริมสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจ การเห็นคุณค่าในตนเอง ทักษะการปฏิเสธ ทักษะการตัดสินใจและแก้ปัญหา ฯ

- อบรมหลักสูตรตามลัทธิศาสนาแบบเข้มข้น โดยเชิญวิทยากรที่เป็นผู้สอนศาสนาของแต่ละศาสนาและจัดอบรมตามความเหมาะสม

(๑.๓) การฝึกทักษะอาชีพ เพื่อเสริมสร้างความรู้เกี่ยวกับอาชีพ อิสระและอาชีพระยะสั้น ให้สามารถนำไปประกอบอาชีพภายหลังพ้นโทษ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความต้องการของตลาดแรงงานและความสนใจของผู้ต้องขัง กำหนดไว้ ๕ อาชีพ

(๑.๔) การพัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมความสัมพันธ์ในครอบครัว เพื่อเสริมสร้างและพัฒนาความรู้ ความเข้าใจ ตลอดจนสร้างเสริมความมั่นใจและความมุ่งมั่นในการปรับตนเป็นพลเมืองดีของสังคม ไม่หวนกลับมากระทำผิดซ้ำ ดังนี้

- อบรมให้ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายเบื้องต้นที่ใช้ในชีวิตประจำวันและเงื่อนไขในการคุมประพฤติ ฯลฯ

- การให้ความรู้ในการใช้ชีวิตพอเพียงตามแนวพระราชดำริ

- การให้คำปรึกษาและการแนะแนวทางด้านการประกอบอาชีพ เช่น แนะนำแหล่งงาน การหางานทำ การสมัครงาน หน่วยงานที่ให้บริการทางสังคม

- การจัดกิจกรรมครอบครัวสัมพันธ์ เพื่อสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัว แบ่งเป็นกิจกรรมเจ้าหน้าที่พบญาติ และให้ญาติพบผู้ต้องขังเพื่อพูดคุยและมีกิจกรรมร่วมกัน

(๒) ผู้พ้นโทษกับการช่วยเหลือ

(๒.๑) ด้านการประสานงานและส่งเสริมการมีงานทำ ได้มีการจัดตั้งศูนย์ประสานงานและส่งเสริมการมีงานทำของเรือนจำ/ทัณฑสถาน (CARE : Center for Assistance to Reintegration and Employment) เปิดศูนย์ฯ วันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑ ในเรือนจำ/ทัณฑสถานทั่วประเทศ จำนวน ๑๓๗ แห่ง (ยกเว้นสถานกักขัง และสถานกักกัน) เพื่อส่งเสริมและประสานการมีงานทำ จัดทำข้อมูลความต้องการมีงานทำของผู้ที่ใกล้พ้นโทษ รวบรวมและจัดทำข้อมูลของผู้ประกอบการในตำแหน่งงานว่าง และประสานงานเครือข่ายในการให้ความช่วยเหลือด้านต่าง ๆ และส่งต่อข้อมูลผู้พ้นโทษ

(๒.๒) ด้านเงินทุน ความช่วยเหลือด้านเงินทุนในการประกอบอาชีพของผู้พ้นโทษ นอกเหนือจากความช่วยเหลือที่ผู้พ้นโทษจะได้จากหน่วยงานภาคีเครือข่าย มีดังนี้ (กรมราชทัณฑ์, กองสังคมสงเคราะห์ ๒๕๕๙)

- กองทุนพระราชทานสานฝันอาชีพเพื่อสนองพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ให้ความช่วยเหลือผู้พ้นโทษในเรื่องของทุนประกอบอาชีพ เพื่อเป็นขวัญกำลังใจให้แก่ผู้ต้องขังได้สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณให้ตั้งใจประพฤติปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีมีรายได้หาเลี้ยงตนเองและครอบครัวภายหลังพ้นโทษ และให้หน่วยงานภายนอกเข้ามามีส่วนร่วมในการให้ความช่วยเหลือและติดตามการดำเนินชีวิตของผู้ต้องขังหลังพ้นโทษ (กรมราชทัณฑ์, มปป)

- มูลนิธิพิบูลสงเคราะห์ ให้การสงเคราะห์ผู้ต้องขังและผู้พ้นโทษ รวมถึงครอบครัวในด้านต่าง ๆ เช่น ทุนประกอบอาชีพ ทุนการศึกษาบุตรผู้ต้องขังจัดให้มีบริการบ้านกึ่งวิถีสำหรับผู้พ้นโทษ ผู้ถูกคุมประพฤติของกรมราชทัณฑ์ รวมทั้งส่งเสริมสนับสนุนการจัดตั้งบ้านกึ่งวิถีขององค์กรอื่น ๆ ที่มีวัตถุประสงค์คล้ายคลึงกัน ส่งเสริมสนับสนุนการศึกษา ค้นคว้า วิจัยเกี่ยวกับระบบคุมประพฤติ ระบบการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดหลังปล่อยและการแก้ไขฟื้นฟูพฤติกรรมผู้กระทำผิดและดำเนินการหรือร่วมมือกับองค์กรกุศลอื่น ๆ ทั้งในและต่างประเทศ

- มูลนิธิส่งเสริมพลเมืองดี สนับสนุนและส่งเสริมสวัสดิการเกี่ยวกับผู้ถูกคุมประพฤติและผู้พ้นโทษของกรมราชทัณฑ์ ให้การสงเคราะห์ช่วยเหลือบุคคลและครอบครัวที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้ถูกคุมประพฤติ และผู้พ้นโทษ สนับสนุนและร่วมมือกับหน่วยงานราชการและเอกชนในการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยตัวออกสู่สังคมและแก้ไขฟื้นฟูสงเคราะห์ผู้กระทำผิดให้กลับตนเป็นพลเมืองดี ดำเนินการและร่วมมือกับหน่วยงานรัฐและเอกชน ดำเนินการในการป้องกันอาชญากรรมสนับสนุนส่งเสริมการศึกษาวิจัย การประชุมการสัมมนาและดูงานทางวิชาการเกี่ยวกับงานคุมประพฤติของกรมราชทัณฑ์ หรือที่กรมราชทัณฑ์มีส่วนร่วมด้วยทั้งในหรือต่างประเทศ ดำเนินการร่วมมือกับหน่วยงานอื่น ๆ ในการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ และการกุศลสาธารณะ

(๒.๓) หน่วยงานภาคีเครือข่าย ในการช่วยเหลือผู้พ้นโทษ กรมราชทัณฑ์ทำงานร่วมกับหน่วยงานภาคีเครือข่ายในการบริการและการสงเคราะห์ ช่วยเหลือต่าง ๆ ดังรายละเอียดต่อไปนี้ (กองพัฒนาพฤตินิสัย, กรมราชทัณฑ์, ๒๕๖๒)

- หน่วยงานที่ร่วม MOU กับกรมราชทัณฑ์ ได้แก่

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น ทำหน้าที่ประสานอบต. อบจ. อบท. ทุกแห่งทั่วประเทศร่วมดำเนินการติดตาม ดูแล หาแนวทางในการสงเคราะห์ช่วยเหลือผู้พิการ พิษ และครอบครัว

สมาคมองค์การบริหารส่วนตำบลแห่งประเทศไทย เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ และสนับสนุนให้ อบต. ทุกแห่งดำเนินการติดตาม ดูแลให้ความช่วยเหลือผู้พิการ พิษ และครอบครัว

สมาคมองค์การบริหารส่วนจังหวัดแห่งประเทศไทย เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ และสนับสนุนให้ อบจ. ทุกแห่งดำเนินการติดตาม ดูแลให้ความช่วยเหลือผู้พิการ พิษ และครอบครัว

สมาคมสันนิบาตแห่งประเทศไทย เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ และสนับสนุนให้ เทศบาลทุกแห่งดำเนินการติดตาม ดูแลให้ความช่วยเหลือผู้พิการ พิษ และครอบครัว

กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ ให้การสงเคราะห์คนไร้ที่พึ่ง โดยมีศูนย์คุ้มครองคนไร้ที่พึ่งในพื้นที่ ๓๖ ศูนย์ และสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง ๑๑ แห่ง กระจายตามภูมิภาค ช่วยประสานส่งต่อให้อาสาสมัครพัฒนาสังคม (อพม.) ให้การดูแล ให้การศึกษาแนะนำ และช่วยเหลือได้ตามความเหมาะสม ช่วยในการสงเคราะห์ค่าพาหนะในการเดินทางกลับภูมิลำเนา มีการติดตามเยี่ยมบ้าน เพื่อให้การสงเคราะห์ ช่วยเหลือผู้ประสบปัญหาความเดือดร้อน และการให้สงเคราะห์ช่วยเหลือผู้ป่วยเอดส์ ติดเชื้อ HIV โดยได้รับเบี้ยยังชีพ คนละ ๕๐๐ บาท/เดือน และให้บริการการรับยาต้านไวรัสยี่สิบศูนย์บริการที่ อบต. ในพื้นที่ และกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ โดยสำนักงานพัฒนาสังคมความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด มีการลงทะเบียนผู้มีรายได้น้อย ในปี ๒๕๕๙ โดยเป็นผู้ที่มีรายได้น้อยปี ๒๕๕๘ ไม่เกิน ๑๐๐,๐๐๐ บาทต่อปี ซึ่งจะได้รับการดูแลช่วยเหลือจากรัฐต่อไป

กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ ให้การสงเคราะห์เบี้ยคนพิการ เดือนละ ๑,๐๐๐ บาท ซึ่งต้องดำเนินการขึ้นทะเบียนคนพิการแล้ว การสงเคราะห์ครอบครัวผู้พิการ ในรายที่มีปัญหาเฉพาะหน้า ครอบครัวละ ๓,๐๐๐ บาท/ครั้ง การสงเคราะห์ทุนประกอบอาชีพ มีกองทุนส่งเสริมคุณภาพชีวิตคนพิการ ทุนละ ๖๐,๐๐๐ - ๑๒๐,๐๐๐ บาท/ครั้ง ไม่มีดอกเบี้ย กำหนดให้ผ่อนชำระคืนภายในระยะเวลา ๕ ปี หรือหากมีการรวมกลุ่ม ๕ คนขึ้นไปในการประกอบอาชีพ ทุนละ ไม่เกินจำนวน ๑,๐๐๐,๐๐๐ บาท/กลุ่ม การจ้างงาน มีการกำหนดให้หน่วยงาน สถานประกอบการที่มีบุคลากร ๑๐๐ คน ต้องมีการจ้างคนพิการเข้าทำงาน ๑ คน/หน่วยงานในตำแหน่งที่คนพิการสามารถปฏิบัติงานได้ เช่น พนักงานเก็บขยะ แม่บ้าน เป็นต้น การให้บริการจัดหาและซ่อมแซมกายอุปกรณ์แก่ผู้พิการ การประสานส่งต่อไปยังเครือข่ายและอาสาสมัครในพื้นที่ ๙๒๒ แห่งในชุมชนต่าง ๆ เพื่อให้การดูแลผู้พิการที่อยู่ในชุมชน กรณีที่ผู้พิการไม่มีญาติ ไร้ที่พึ่ง จะมีการส่งต่อไปยังศูนย์บริการผู้พิการในท้องถิ่น ซึ่งอยู่ที่ อบต. แต่ละพื้นที่ ประสานอาสาสมัครดูแลคนพิการ (อพมก.) จำนวน ๓,๓๑๐ คน ดูแลช่วยเหลือคนพิการที่ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้

กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน กระทรวงแรงงาน ให้การฝึกอาชีพในศูนย์ฝึกอาชีพของกรมพัฒนาฝีมือแรงงานทั่วประเทศ

กรมการจัดหางาน กระทรวงแรงงาน ประสานสำนักงานจัดหางานทั้งสิ้น ๘๖ แห่ง (ในเขต ๑๐ เขต ๗๖ แห่ง) ดำเนินงานในภารกิจจัดสถิติ และการฝึกทักษะอาชีพอิสระระยะสั้นแก่ผู้ต้องขังก่อนปล่อย การให้คำปรึกษา การแนะนำ และการแนะแนวอาชีพแก่

กลุ่มเป้าหมายในการประกอบอาชีพอิสระ ได้แก่ การหาทำเล การคำนวณต้นทุน และการบริหารงาน ธุรกิจ การจัดวิทยากรบรรยายให้ความรู้ การแนะนำอาชีพ และการแนะนำด้านการหางานทำ แหล่งงานและการบริหารเอกสารคู่มือผู้สมัครงาน การรับลงทะเบียนและการจัดหางานให้แก่ผู้ถูกคุมประพฤติ และผู้พ้นโทษที่ประสงค์จะทำงาน การประเมินความพร้อมในการประกอบอาชีพ มีกองทุนผู้รับงานไปทำที่บ้าน เป็นการให้กู้ยืมรายกลุ่ม ๆ ละไม่น้อยกว่า ๕ คน โดยเป็นผู้ที่มีอายุ ๒๐ ปีขึ้นไป

กองทะเบียนประวัติอาชญากร สำนักงานตำรวจแห่งชาติ การติดตามสอดส่อง ผู้พ้นโทษ เพื่อป้องกันการกระทำผิดซ้ำ โดยมีฐานข้อมูลที่ได้รับการส่งต่อจากกองตรวจพิสูจน์หลักฐานในแต่ละจังหวัด ตรวจสอบทะเบียนประวัติอาชญากร และรวบรวมสถิติข้อมูลผู้กระทำผิดซ้ำ

กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข ให้การดูแล รักษา ผู้ป่วยทางจิตอย่างต่อเนื่อง และติดตาม ดูแลช่วยเหลือผู้ป่วยทางจิต

กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข ให้บริการทางการแพทย์เฉพาะด้านหรือในระดับตติยภูมิที่ยุ่งยากซับซ้อนอย่างได้มาตรฐาน

กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข ฝึกอบรมทักษะการวางแผนไทยให้กับผู้ต้องขัง และผู้พ้นโทษ และประสานโรงพยาบาลศูนย์ โรงพยาบาลประจำจังหวัด/อำเภอ ในการจ้างงานผู้พ้นโทษเป็นผู้วางแผนไทย เพื่อการบำบัดรักษาและการนวดผ่อนคลายให้กับผู้มารับบริการในโรงพยาบาลต่าง ๆ

สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข สำนักงานโครงการสนับสนุนนโยบายส่งเสริมสุขภาพตำบล กระทรวงสาธารณสุข ประสานโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) ในการดูแลรักษาสุขภาพ และสุขภาพจิตใจ และประสานอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ในการติดตามดูแลช่วยเหลือให้คำแนะนำผู้พ้นโทษที่มีปัญหาด้านสุขภาพกายและจิตใจที่ต้องดูแลรักษาอย่างต่อเนื่อง

สำนักพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กรุงเทพมหานคร อบรม ฝึกอาชีพระยะสั้นให้แก่ผู้ต้องขัง และผู้พ้นโทษ

สำนักงานการสงเคราะห์ และสวัสดิ การสังคม กรุงเทพมหานคร ให้การสงเคราะห์ช่วยเหลือครอบครัวผู้ต้องขัง ผู้พ้นโทษ โดยเป็นผู้ที่มีภูมิสำเนา และติดตาม ดูแล ให้การปรึกษาแนะนำผู้พ้นโทษในเขต กทม.

สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม กองพัฒนายุติธรรม ชุมชน กระทรวงยุติธรรม ประสานศูนย์ยุติธรรมจังหวัด/อำเภอ/ตำบล (๗,๗๘๐ ศูนย์) ดำเนินการสงเคราะห์ค่าพาหนะกลับภูมิลำเนา การติดตามเยี่ยมบ้าน และการดูแลให้คำปรึกษา แนะนำทางกฎหมาย รวมทั้งด้านอื่น ๆ

กรมคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม ให้การช่วยเหลือ สงเคราะห์ด้วยการแนะแนวทางชีวิต ตลอดจนการดูแลช่วยเหลือ และมีกระบวนการติดตาม บูรณาการ ในระดับจังหวัดในการเฝ้าระวังติดตามผู้พ้นโทษภายหลังปล่อย และสงเคราะห์ค่าพาหนะเดินทางกลับภูมิลำเนาของผู้พ้นโทษ

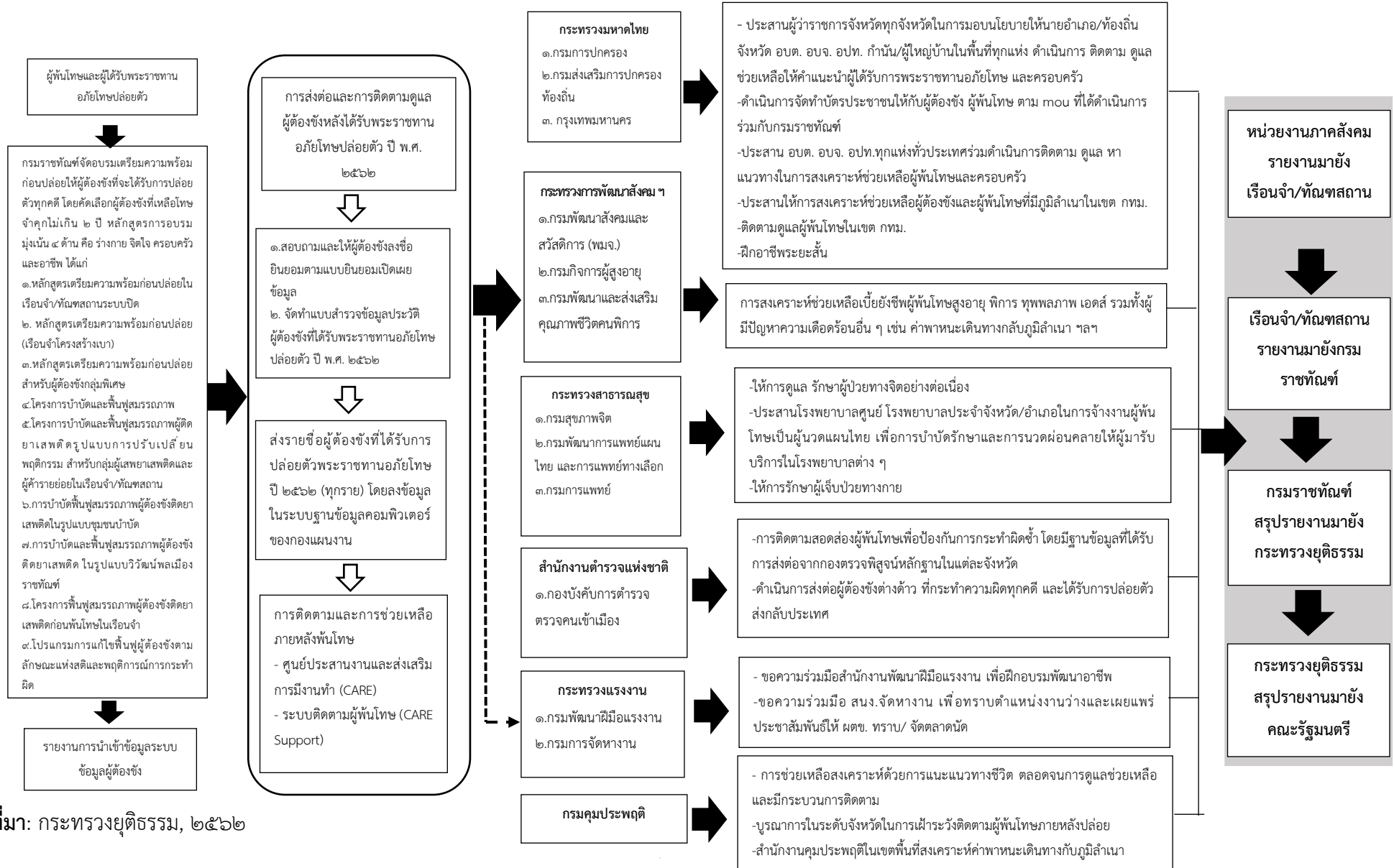
- หน่วยงานที่อยู่ระหว่างการพิจารณาร่วม MOU เพิ่มเติม กับกรมราชทัณฑ์ ได้แก่

กรมการปกครองกระทรวงมหาดไทย ให้การบริการและการสงเคราะห์ ช่วยเหลือ ได้แก่ การประสานผู้ว่าราชการจังหวัดทุกจังหวัดในการมอบนโยบายให้นายอำเภอ/ท้องถิ่นจังหวัด อบต. อบจ. อปท. ในพื้นที่ทุกแห่งดำเนินการ ติดตาม ดูแลช่วยเหลือให้คำแนะนำผู้ต้องขัง ผู้พันโทษ และครอบครัว การประสานกักขัง/ผู้ใหญ่บ้านในพื้นที่ ติดตามสอดส่องดูแลให้ความช่วยเหลือผู้พันโทษตามความเหมาะสม การดำเนินการจัดทำบัตรประชาชนให้กับผู้ต้องขังผู้พันโทษ ตาม MOU ที่ได้ดำเนินการร่วมกับกรมราชทัณฑ์ และการดำเนินการดูแล ติดตามเยี่ยมเยียนผู้ต้องขังที่ได้รับการปล่อยตัว เพื่อป้องกันการกระทำผิดซ้ำ

กรมกิจการผู้สูงอายุ สงเคราะห์เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุตามเกณฑ์ที่กำหนด มีการประสานอาสาสมัครผู้สูงอายุ (อผส.) ในพื้นที่เพื่อให้การดูแล สงเคราะห์ช่วยเหลือผู้สูงอายุที่ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ตามความเหมาะสม มีการฝึกอาชีพให้กับผู้สูงอายุที่ศูนย์พัฒนาอาชีพผู้สูงอายุ สงเคราะห์และจัดการศพเมื่อเสียชีวิตและไม่มีญาติ ไม่มีค่าจัดการศพ สงเคราะห์เงินสำหรับผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะยากลำบาก ครั้งละ ๒,๕๐๐ บาท ปีละไม่เกิน ๓ ครั้ง สำหรับผู้พันโทษสูงอายุที่ต้องการทำงาน สามารถกู้ยืมได้รายละไม่เกิน ๓๐,๐๐๐ บาท ไม่มีดอกเบี้ยหรือการรวมกลุ่มประมาณ ๕ คน กลุ่มละ ๑๐๐,๐๐๐ บาท โดยการกู้ยืมเงินทุนเพื่อประกอบอาชีพสำหรับผู้สูงอายุทั้งรายบุคคลและรายกลุ่ม ต้องชำระเงินคืนเป็นรายงวดทุกเดือน ระยะเวลา ๓ ปี โดยไม่คิดดอกเบี้ย

ภาพที่ ๓.๑ แผนรองรับการช่วยเหลือผู้ได้รับการพระราชทานอภัยโทษและอภัยโทษลดโทษปล่อยตัวประจำ พ.ศ. ๒๕๖๒

๓๖

ที่มา: กระทรวงยุติธรรม, ๒๕๖๒

๓.๑.๕ ปัจจัยที่ทำให้ประสบความสำเร็จในการเตรียมความพร้อมการปล่อยตัว

ปัจจัยที่ทำให้ประสบความสำเร็จในการเตรียมความพร้อมการปล่อยตัว ดังนี้ (ธวัชชัย ชัยวัฒน์, ๒๕๖๐)

๓.๑.๕.๑ ทิศนคติของผู้นำของกรมราชทัณฑ์และหน่วยงานภาคีเครือข่ายที่เข้าใจและเห็นถึงความสำคัญของการเตรียมความพร้อมการปล่อยตัว ทำให้บุคลากรทุกระดับร่วมกันทำงานเพื่อให้บรรลุเป้าประสงค์

๓.๑.๕.๒ การลงนามในบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ (MOU) ระหว่างกรมราชทัณฑ์กับหน่วยงานภาคีที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม ทำให้ความร่วมมือที่เกิดขึ้นมีความเป็นรูปธรรมและมีความชัดเจนยิ่งขึ้น

๓.๑.๕.๓ ความเข้มแข็งของชุมชนที่เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาและให้โอกาสผู้พ้นโทษ

๓.๑.๖ ปัญหาอุปสรรคการช่วยเหลือผู้พ้นโทษในการเตรียมความพร้อมการปล่อยตัว

สำหรับปัญหาอุปสรรคในการเตรียมความพร้อมการปล่อยตัว แบ่งตามประเภทการช่วยเหลือ ได้แก่ (ธีรพงศ์ พงษ์ศิริเดชา, ๒๕๔๖; อัญชลี สว่างวงษ์, ๒๕๕๐; กองทรัพย์ ผางแพ่ง, ๒๕๖๑; ยศพนต์สุธรรม, ๒๕๖๑)

๓.๑.๖.๑ ด้านบุคลากร ได้แก่ การขาดแคลนอัตรากำลังบุคลากรเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติ นักสังคมสงเคราะห์ นักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ในการสัมภาษณ์และจัดกลุ่มผู้ต้องขัง การขาดบุคลากรผู้เชี่ยวชาญในการจัดกิจกรรมจากกรมราชทัณฑ์ และการใช้ดุลยพินิจและศักยภาพของบุคลากรในหน่วยงานภาคีเครือข่าย และความรู้ความเข้าใจของเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานที่ตรวจสอบการใช้งบประมาณในแต่ละพื้นที่แตกต่างกัน

๓.๑.๖.๒ ด้านงบประมาณ คือ งบประมาณในการเตรียมความพร้อมที่กรมราชทัณฑ์จัดสรรมาให้ไม่เพียงพอ

๓.๑.๖.๓ ด้านการประสานงาน คือ การประสานงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เนื่องจากมีหน่วยงานภาคีที่เกี่ยวข้องหลายหน่วยงาน หลายระดับ ทำให้เกิดความสับสนหรือขาดการประสานงานอย่างจริงจัง ทำให้ผู้พ้นโทษไม่ได้รับความสะดวกในการให้ข้อมูลหรือความช่วยเหลือปัญหา เช่น สำนักงานตรวจเงินแผ่นดินในท้องที่เข้าไปตรวจสอบและแย้งว่าไม่ใช่หน้าที่ของหน่วยงานที่จะเข้ามาช่วยเหลือผู้พ้นโทษ

๓.๑.๖.๔ ด้านสถานที่จัดอบรม คือ ปัญหาสถานที่จัดการอบรมไม่เหมาะสมกับจำนวนผู้ต้องขังที่ทำให้ไม่สามารถจัดการอบรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้ผู้ต้องขังไม่ได้รับการแก้ไข พัฒนาพฤตินิสัยได้ดีเท่าที่ควร

๓.๑.๖.๕ ระบบการติดตามผู้พ้นโทษ คือ ปัญหาระบบการติดตามผู้พ้นโทษเป็นรายกรณี ในทางปฏิบัติค่อนข้างยากเพราะหากขาดความร่วมมือ และความพร้อมของแต่ละชุมชนไม่เท่ากัน

๓.๑.๖.๖ ด้านทัศนคติของสังคม ได้แก่ ปัญหาทัศนคติของสังคม เนื่องจากสังคมภายนอกรังเกียจและหวาดระแวงคนเคยติดคุกมาก่อน จึงไม่รับเข้าทำงาน ทำให้ผู้พ้นโทษไม่สามารถหางานทำได้ สื่อข่าวสารที่สังคมได้รับเกี่ยวกับผู้ต้องขัง ที่พ้นโทษเป็นไปได้ในด้านลบ ปัญหาการมีส่วนร่วมของสังคมในการช่วยเหลือผู้พ้นโทษ

๓.๑.๖.๗ ด้านผู้ต้องขังและผู้พ้นโทษ ได้แก่ ปัญหาปริมาณผู้ต้องขังมากทำให้ประสิทธิภาพในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังลดลง ปัญหาความกังวลใจในการประกอบอาชีพหลังจากพ้นโทษออกไป ปัญหาความไม่เชื่อมั่นและไม่ใส่ใจรับการช่วยเหลืออย่างจริงจัง และไม่มีการรองรับหลังจากที่ผู้ต้องขังที่พ้นโทษ

๓.๒ ธุรกิจเพื่อสังคมกับการให้ความช่วยเหลือผู้พ้นโทษในปัจจุบัน

ธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) เป็นทางเลือกที่แตกต่างและมีประสิทธิภาพให้การแก้ปัญหาสังคมที่เป็นรูปธรรมในระยะสั้น เช่น การจ้างงานผู้พิการหรือผู้ผ่านการต้องขัง แนวความคิดนี้ยังนำไปสู่การตั้งคำถามถึงความจำเป็นเร่งด่วนในการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง บทบาทวิธีการขององค์กรทางสังคม ทั้งในส่วนของบริการสาธารณะภาครัฐ การทำงานที่มีประสิทธิภาพและสร้างการเปลี่ยนแปลงได้อย่างแท้จริงของภาคประชาสังคม องค์กรไม่แสวงหาผลกำไร องค์กรสาธารณะประโยชน์ หรือแม้แต่การยกระดับความรับผิดชอบของภาคเอกชนที่จำเป็นจะต้องพิจารณาถึงการสร้างคุณค่าร่วม และการพัฒนาที่ยั่งยืนควบคู่ไปกับการเติบโตทางธุรกิจ โดยจำเป็นต้องมีการออกนโยบายมาตรการ และความริเริ่มเชิงยุทธศาสตร์ต่าง ๆ รวมทั้งการพัฒนาสู่กฎระเบียบทางกฎหมายที่จำเป็นเพื่อนำไปสู่การบังคับใช้ภายใต้พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคมต่อไป

๓.๒.๑ ธุรกิจเพื่อสังคมกับผู้พ้นโทษ

คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบตามที่กระทรวงยุติธรรมเสนอ เรื่อง มาตรการบูรณาการการแก้ไขฟื้นฟู ติดตาม ดูแล ช่วยเหลือและสงเคราะห์ผู้กระทำผิดในชุมชน เมื่อวันที่ ๑๒ มกราคม ๒๕๕๙ ซึ่งถือเป็นแนวทางการบูรณาการความร่วมมือในการทำงานร่วมกัน ระหว่างหน่วยงานภาครัฐและภาคประชาชน ในภารกิจคืนคนดีสู่สังคมในกลุ่มผู้กระทำผิดที่เป็นผู้ถูกคุมขังความประพฤติที่ศาลสั่งคุมความประพฤติผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. ๒๕๔๕ ผู้ได้รับการพักการลงโทษและลดวันต้องโทษจำคุก รวมถึงผู้พ้นภาระในการรายงานตัว พ้นการคุมความประพฤติผ่านการฟื้นฟูสมรรถภาพ ผู้ติดยาเสพติด พ้นโทษจำคุกและผู้ได้รับพระราชทานอภัยโทษปล่อยตัวโดยไม่มีเงื่อนไขในการรายงานตัวประกอบด้วย ๓ มาตรการ ได้แก่ มาตรการบำบัดฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดและแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด มาตรการการดูแลช่วยเหลือสร้างงานสร้างอาชีพ และมาตรการนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแล แก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด รวมทั้งกลไกในการขับเคลื่อนมาตรการการแก้ไขฟื้นฟูติดตาม ดูแล ช่วยเหลือและสงเคราะห์ผู้กระทำผิดในชุมชน และการจัดทำแผนงบประมาณเชิงบูรณาการตามยุทธศาสตร์ของแผนแม่บทการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ และให้หน่วยงานภาครัฐถือปฏิบัติ (สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, ๒๕๕๙)

จากมาตรการดังกล่าว ทำให้กรมราชทัณฑ์ได้ร่วมมือกับหลากหลายหน่วยงานเพื่อให้มาตรการบูรณาการการแก้ไขฟื้นฟู ติดตาม ดูแล ช่วยเหลือและสงเคราะห์ผู้กระทำผิดในชุมชนสามารถบรรลุเป้าประสงค์ นับตั้งแต่ปี ๒๕๕๖ จากความร่วมมือระหว่างกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการโดยอาศัยกลไกของธุรกิจเพื่อสังคมเป็นแนวทางในการส่งเสริมและสนับสนุนให้กลุ่มผู้ต้องขังและผู้พ้นโทษได้มีงาน มีรายได้ และมีอาชีพเป็นการฟื้นฟูสร้างความมั่นใจตนเองและกล้าเผชิญต่อสังคม (Self-esteem) สร้างอาชีพ สร้างรายได้ หลุดพ้นความต้อย

โอกาส (Empowerment) และเสริมสร้างการยอมรับและไว้วางใจจากสังคม (Inclusive Society) (ผู้จัดการออนไลน์, ๒๕๕๘)

๓.๒.๒ ตัวอย่างของธุรกิจเพื่อสังคมกับผู้พิการ

ธุรกิจเพื่อสังคมที่ให้โอกาสกับผู้พิการได้กลับเข้าสู่สังคมตั้งแต่การเตรียมความพร้อมก่อนที่คืนสู่สังคม เพื่อให้บุคคลเหล่านี้สามารถประกอบอาชีพได้เมื่อพิการ มีตัวอย่างกิจการดังนี้

๓.๒.๒.๑ มูลนิธิ ฌณา ในพระดำริ พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา ก่อตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ที่จะเป็นตัวกลางในการแสวงหาโอกาส และช่วยเหลือกลุ่มผู้ด้อยโอกาส รวมทั้งสร้างความตระหนักแก่สังคมให้เห็นถึงศักยภาพของกลุ่มคนเหล่านี้ โดยให้ความสำคัญกับ

๑) กลุ่มผู้ต้องขังหญิง-ชาย และกลุ่มผู้พิการหญิง-ชาย เป็นกลุ่มแรก โดยมีการจัดโครงการเข้าฝึกอบรมวิชาชีพและการผลิต ภายในเรือนจำและภายในมูลนิธิ ฌณา เพื่อให้คนกลุ่มนี้สามารถผลิตสินค้าและผลิตภัณฑ์ที่ได้มาตรฐาน เป็นการแสดงศักยภาพและความสามารถของพวกเขาผ่านทางผลิตภัณฑ์ ตลอดจนนำไปจัดจำหน่าย ภายใต้แบรนด์ของ ฌณา อันก่อให้เกิดรายได้ อย่างมั่นคงและยั่งยืนแก่กลุ่มผู้ด้อยโอกาสเหล่านี้

๒) การให้โอกาส เพราะเชื่อว่าทุกคนสามารถเป็นผู้ให้โอกาสได้ไม่สิ้นสุด ดังจะเห็นได้จากนัยสำคัญของตราสัญลักษณ์ประจำองค์กร คือ สัญลักษณ์คล้าย เครื่องหมายอินฟินิตี้ ที่แสดงถึงการให้โอกาสที่ไม่มีที่สิ้นสุด ในขณะเดียวกัน คำว่า ฌณา ก็สามารถสื่อถึงนัยสำคัญได้สองประการ ประการแรก คือ ฌณา ที่เป็นคำพ้องเสียงกับ คำว่า นภา อันหมายถึงท้องฟ้า แสดงให้เห็นถึงความกว้างใหญ่ไพศาล เปรียบเสมือนจิตใจที่พร้อมที่จะให้อภัยและให้โอกาสเสมอ ซึ่งมีความหมายโดยนัยว่า ที่แห่งนี้จะมองเห็นและให้โอกาสทุกคนอย่างเท่าเทียมกันโดยไม่มีที่สิ้นสุด ประการที่สอง เมื่อนำความหมายของคำว่า ฌ (อันหมายถึง อยู่ที่นี่) และ ความหมายของคำว่า ภา (อันเป็นพระนามโดยย่อของ พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา) มารวมกัน จึงมีความหมายโดยนัยว่า อยู่กับพระองค์ท่าน ก้าวไปพร้อมกันกับพระองค์ท่าน ฌ ที่แห่งนี้ อันแสดงให้เห็นถึงน้ำพระทัยและความมุ่งมั่นในการช่วยเหลือราษฎรของพระองค์ท่านอย่างแท้จริง

๓) การให้สังคมได้ตระหนักและเห็นความสำคัญของการให้โอกาส ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้กลุ่มผู้ด้อยโอกาส สามารถกลับมาใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างปกติสุข โดยเริ่มต้นจากการสร้างคุณค่าในตัวเองและการยอมรับจากสังคม ฌณา จึงสนับสนุนให้กลุ่มคนเหล่านี้ได้ฝึกฝนอาชีพ และเข้าอบรมองค์ความรู้ที่สำคัญในการใช้ชีวิตด้านต่าง ๆ เพื่อให้สังคมเปิดใจ ให้อภัย ให้โอกาส และยอมรับพวกเขา ผ่านผลงานและผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ที่แสดงถึงศักยภาพ ความสามารถที่มีอยู่ในตัวของเขา อันจะก่อให้เกิดความภาคภูมิใจและมองเห็นคุณค่าในตัวเอง ทำให้พวกเขาเหล่านี้อยากทำความดีเพื่อสังคมต่อไป

๔) การมุ่งเน้นการช่วยเหลือกลุ่มผู้ต้องขังและกลุ่มผู้พิการอย่างยั่งยืน มิใช่เพียงแค่สนับสนุนด้านการจัดฝึกอบรมวิชาชีพ และทักษะชีวิตในด้านต่าง ๆ เท่านั้น แต่ยังส่งเสริมให้พวกเขามีรายได้ ผ่านการทำงานในด้านต่าง ๆ ตามทักษะที่ถนัด รวมทั้งผ่านการจำหน่ายผลิตภัณฑ์จากฝีมือของตนเองอันจะส่งผลให้พวกเขาสามารถเลี้ยงชีพตัวเองและครอบครัวได้ รวมทั้งยังเป็นที่ต้องการของสังคมและตลาดแรงงานต่อไป

ทั้งนี้ มูลนิธิ ฌณา ได้เข้ามามีบทบาทในการให้ความช่วยเหลือตั้งแต่การทำความเข้าใจและฝึกอบรม ในขณะที่เป็นผู้ต้องขังที่ไม่มีโอกาสได้รับรู้ความเป็นไปของสังคมภายนอกให้สามารถผลิต

สินค้าได้ตรงตามความต้องการของตลาด และในขณะที่พื้นที่โทษแล้วนั้นก็ยังสามารถฝึกวิชาชีพต่อยอดเพิ่มเติม เพื่อให้รู้จักวิธีการใหม่ ๆ ที่ข้อจำกัดของเรือนจำทำให้ไม่สามารถเรียนรู้ได้ อันเป็นการเพิ่มมูลค่าของสินค้าที่ผลิต รวมทั้งสอนการบริหารจัดการทรัพยากร การผลิต เพื่อการเรียนรู้จักการประกอบอาชีพอย่างครบวงจร

ในส่วนของแบรนด์ผลิตภัณฑ์ภายใต้ ฌณาฯ ปัจจุบันได้แก่ จัน ที่มาจากคำว่า จันทร อันแปลว่า พระจันทร์ ซึ่งเป็นสิ่งที่ผู้ต้องขังนั้น ไม่ได้พบเห็น เนื่องจากพวกเขาเหล่านั้นต้องเข้านอนตั้งแต่พระจันทร์ยังไม่มืด ประกอบกับกำแพงเรือนจำที่สูงทำให้พวกเขาไม่มีโอกาสได้เห็นพระจันทร์ อันเป็นแสงสว่างของท้องฟ้าในยามค่ำคืน คำว่า จันทรฯ จึงกลายมาเป็นแรงบันดาลใจของชื่อกลุ่มผลิตภัณฑ์ปัจจุบันของ ฌณาฯ ที่อยากจะสื่อให้เห็นว่าพวกเขาอยากมีโอกาสเห็นพระจันทร์อย่างคนทั่วไป ผลิตภัณฑ์ “จัน” จึงเป็นเสมือน “โอกาส” ที่จะมอบให้คนต้องขังโอกาสเหล่านั้น ได้เห็นว่า สังคมรับรู้และให้โอกาสในการเริ่มต้นชีวิตใหม่อีกครั้ง

สำหรับกลุ่มเป้าหมายหลักที่ทาง ฌณาฯ ต้องการที่จะเข้าไปให้ความช่วยเหลือเป็นกลุ่มแรก คือ กลุ่มผู้ต้องขังโอกาสอันเกิดจากผลที่ได้รับทางกฎหมายและด้านสังคม ได้แก่ ผู้ต้องขัง สำหรับการช่วยเหลือผู้ต้องขังภายในเรือนจำ โดยการให้ความสำคัญในด้านการฝึกอบรมและพัฒนาความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพ เพื่อเตรียมความพร้อมให้แก่ผู้ต้องขังให้มีความรู้ความสามารถติดตัวเพื่อที่จะนำไปประกอบอาชีพได้ภายหลังจากพ้นโทษ และลดพฤติกรรมเลียนแบบการกระทำความผิดและการเรียนรู้การก่ออาชญากรรมที่มีความรุนแรงจากผู้ต้องขังคนอื่น ๆ ด้วยกันเอง และผู้พ้นโทษ เพื่อเพิ่มโอกาสในการประกอบอาชีพให้แก่ผู้พ้นโทษให้สามารถออกมาประกอบอาชีพ โดยการใช้ทักษะการประกอบอาชีพที่ได้จากการฝึกอบรมมาดำเนินการเอง รวมถึงการรับผู้พ้นโทษบางส่วนที่มีความประสงค์จะเข้าทำงานกับทางมูลนิธิ ฯ ซึ่งอาจจะมีการรับเป็นลูกจ้างแรงงานหรือพนักงานเพื่อสร้างรายได้ให้แก่ผู้พ้นโทษ

๓.๒.๒.๒ บริษัท จิตอาสา วิสาหกิจเพื่อสังคม จำกัด ได้ร่วมกับเรือนจำกลางอุบลราชธานี และโรงพยาบาลมะเร็งอุบลราชธานี ทำบันทึกข้อตกลงว่าด้วยความร่วมมือ (MOU) "โครงการนางฟ้าหลังกำแพง" ซึ่งเป็นโครงการที่ บริษัท จิตอาสา วิสาหกิจเพื่อสังคม จำกัด เข้าไปฝึกทักษะอาชีพการทอวิกผม เพื่อสร้างรายได้ให้กับผู้ต้องขังในเรือนจำได้มีทักษะวิชาชีพและรายได้ เป็นทุนในการประกอบอาชีพ และรับเข้าทำงานเป็นช่างทอวิกผมของบริษัทจิตอาสาเมื่อพ้นโทษ สำหรับจุดเริ่มต้นของโครงการ เกิดจากการที่บริษัทเล็งเห็นว่าในเรือนจำมีการฝึกฝีมือแรงงานอยู่แล้ว และยังเป็นอีกทางหนึ่งในการสร้างรายได้ให้ผู้ต้องขังและสามารถแนวทางในการประกอบอาชีพเมื่อพ้นโทษจึงได้นำเสนอโครงการดังกล่าวกับทางโรงพยาบาลมะเร็งอุบลราชธานี ซึ่งเป็นโครงการนำร่องที่มีการประสานงานกันระหว่างบริษัทฯ โรงพยาบาล และเรือนจำ โดยเริ่มจากการฝึกบุคลากรโรงพยาบาลและจิตอาสาเพื่อให้ช่วยฝึกสอนผู้ต้องขังในเรือนจำ เนื่องจากการทอวิกเป็นงานฝีมือที่ละเอียด ประกอบด้วยขั้นตอนหลายขั้นตอนต้องอาศัยการฝึกฝนติดต่อกันเป็นเวลานาน หากมีจิตอาสาในพื้นที่ให้ความร่วมมือ จะช่วยให้การดำเนินการจัดการฝึกอาชีพมีประสิทธิภาพมากขึ้น อีกทั้งยังเป็นการสนับสนุนการพึ่งพาตนเองในท้องถิ่นอีกด้วย วิกผมแท้จากการฝึกอาชีพในเรือนจำ ทางบริษัทฯ รับผิดชอบในการจัดหาอุปกรณ์ทั้งหมด ในด้านการติดตามการฝึกอาชีพ ทีมจากโรงพยาบาลมะเร็งอุบลราชธานีช่วยดูแล เมื่อผู้ต้องขังผลิตผลงานได้ทางบริษัทจะรับซื้อผลงานทั้งหมด เพื่อนำไปบริจาคให้โรงพยาบาลมะเร็งอุบลราชธานี นอกจากผู้ต้องขังจะมีอาชีพและรายได้แล้ว ยังเป็นงานที่สร้างคุณค่าให้กับตนเองและสร้างความสุขให้แก่ผู้ป่วยมะเร็งอีกด้วย (วอยซ์ ออนไลน์, ๒๕๖๒)

๓.๒.๒.๓ บ้านกึ่งวิถี เธอ (Social Health Enterprise : SHE) บ้านกึ่งวิถี เธอ เป็นสถานที่มีกิจกรรมบริการนวดให้กับอดีตผู้ต้องขังหญิง มีการจ้างงานอย่างเป็นธรรม และสนับสนุนให้เป็นเจ้าของกิจการเองเมื่อพร้อม (ชญาณิชชร์ นกแก้ว, ๒๕๖๒) ซึ่งได้ก่อตั้งเมื่อปี ๒๕๕๖ โดยนายแพทย์ พูลชัย จิตอนันตวิทยา อาจารย์แพทย์โรคหัวใจ สร้างอาชีพผู้ต้องขังหญิงคืนสู่สังคม เป็นธุรกิจเพื่อสังคมที่เข้ามาแก้ไขปัญหาการเข้าถึงบริการส่งเสริมสุขภาพ ป้องกันโรคของคนในเขตเมือง โดยได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ กระทรวงสาธารณสุข สำนักงานประกันสังคม กระทรวงแรงงาน กระทรวงยุติธรรม สำนักงานกองทุนสนับสนุนสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) และตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย และได้เปิดให้บริการด้านสุขภาพภายใต้ชื่อ “คลินิกทางด่วนเพื่อชุมชน” ต่อมา บ้านกึ่งวิถี “เธอ” ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ให้เข้าร่วมโครงการสร้างเสริมสุขภาพกายและสุขภาพจิตของผู้ต้องขังหญิงเป็นครั้งแรกของประเทศไทยในการตรวจคัดกรองมะเร็งปากมดลูกที่ทัณฑสถานหญิงธัญบุรี และได้เปิดโครงการนาร่องการฝึกอาชีพนวดตัดจัดสระแก้ผู้ต้องขังหญิงในทัณฑสถานหญิงธัญบุรี ทัณฑสถานหญิงนครราชสีมา และเรือนจำพิเศษมีนบุรี เพื่อขับเคลื่อนการสร้างอาชีพที่ยั่งยืน ส่งมอบคนดีให้กลับคืนสู่สังคมตามโครงการกำลังใจในพระดำริพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา โดยสอดคล้องกับข้อกำหนดกรุงเทพ (Bangkok Rules) (กรมคุมประพฤติ, ๒๕๕๘)

๓.๒.๒.๔ Yano Handicraft หรือ เฮาฮอม เริ่มต้นธุรกิจด้วยการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชน ทำผลิตภัณฑ์ผ้าที่เน้นงานปักและด้นมือซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ก่อนเปลี่ยนไปสร้างแบรนด์ที่ชื่อว่า ‘YANO’ โดยเน้นการออกแบบที่ใช้ความคิดสร้างสรรค์เป็นตัวขับเคลื่อนหลัก ส่งผลให้แบรนด์มีอายุยาวนานกว่า ๑๕ ปี ดำเนินธุรกิจด้วยหลักคิด ๓ P (Triple Bottom Line) ในการสร้างสมดุลให้กับธุรกิจยั่งยืน ได้แก่ P= people กลุ่มคนหรือกลุ่มผู้ผลิต P= Planet สิ่งแวดล้อม และ P= profit ผลกำไร ผนวกกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง Yano Handicraft หรือ เฮาฮอม เริ่มธุรกิจกับกลุ่มสตรีผู้สูงอายุ ช่างตัดเย็บในหมู่บ้าน พัฒนามาเป็นหญิงวัยกลางคน แม่เลี้ยงเดี่ยว แม่วัยใส สาวโรงงานที่กลับมาอยู่ในหมู่บ้าน จนกระทั่งได้มีโอกาสขยายกลุ่มผู้ต้องขังหญิง โดยได้เข้าไปการฝึกฝนอาชีพและการสร้างความตระหนักคุณค่าในตนเองในทัณฑสถานหญิงจังหวัดตาก จังหวัดอุดรธานีและจังหวัดสุโขทัย พร้อมทั้งได้นำผลิตภัณฑ์ผ้าและฝีมือการปักผ้าของกลุ่มผู้ต้องขังหญิงนำมาจำหน่ายและแบ่งรายได้กลับคืนเจ้าของผลงาน เพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ต้องขังทุกคนได้มองเห็นคุณค่าในตนเองเพื่อกลับออกไปสู่นาคตใหม่ที่ดีขึ้นอีกด้วย (ศรีธัญญา อ่าวสมบัติกุล, ๒๕๖๒)

๓.๒.๓ ปัจจัยความสำเร็จ ปัญหาและอุปสรรคของแนวทางการให้ความช่วยเหลือผู้พ้นโทษในปัจจุบัน

จากการรวบรวมข้อมูลitudyภูมิเบื้องต้นของธุรกิจเพื่อสังคมที่ทำงานกับผู้ต้องขังและผู้พ้นโทษพบว่า ปัจจัยความสำเร็จ ปัญหาและอุปสรรคของแนวทางการให้ความช่วยเหลือผู้พ้นโทษในปัจจุบันมีดังต่อไปนี้

๓.๒.๓.๑ ปัจจัยความสำเร็จของแนวทางการให้ความช่วยเหลือผู้พ้นโทษในปัจจุบัน

๑) ภาวะผู้นำ ในการตัดสินใจเลือกทำงานกับกลุ่มผู้ด้อยโอกาส เพราะแต่ละกลุ่มมีความแตกต่าง ผู้นำองค์กรต้องมีความเข้าใจพื้นฐานความต้องการ และปัญหาของแต่ละกลุ่มผู้ด้อยโอกาส ซึ่งกลุ่มผู้ต้องขังและผู้พ้นโทษจะมีข้อจำกัดที่ธุรกิจเพื่อสังคมที่เข้ามาทำงานเข้าใจและ

พร้อมที่ทำงานร่วมด้วย รวมถึงความต้องการให้โอกาส เพื่อให้บุคคลเหล่านี้ได้มีอาชีพ มีรายได้ ไม่ต้องกลับไปกระทำความผิดซ้ำ

๒) ความมุ่งมั่นในการดำเนินงานของหน่วยงาน ทั้งหน่วยงานภาครัฐและธุรกิจเพื่อสังคม ต้องยอมรับว่า กลุ่มผู้ต้องขังหรือผู้พ้นโทษเปรียบเหมือนสังคม ๆ หนึ่งที่มีวัฒนธรรมหรือแนวปฏิบัติของตนเอง รวมถึงความเชื่อต่าง ๆ ที่หน่วยงานภาครัฐและธุรกิจเพื่อสังคมต้องเข้าไปปรับทัศนคติเกี่ยวกับที่มาของรายได้ ความภาคภูมิใจของที่มาของเงิน ซึ่งทั้งสามกรณีศึกษาได้พยายามแสดงให้เห็นให้ผู้ต้องขังและผู้พ้นโทษได้รู้สึกถึงความภาคภูมิใจในรายได้ สามารถเป็นประโยชน์กับส่วนร่วมและที่สำคัญสามารถเป็นอาชีพหลังจากพ้นโทษ

๓.๒.๓.๒ ปัญหาและอุปสรรคของแนวทางการให้ความช่วยเหลือผู้พ้นโทษในปัจจุบัน ได้แก่

๑) ทัศนคติของผู้ต้องขังและผู้พ้นโทษ เป็นเรื่องสำคัญที่ธุรกิจเพื่อสังคมต้องทำความเข้าใจ เนื่องจากผู้ต้องขังบางคนต้องคดี เช่น คดียาเสพติดที่สามารถสร้างรายได้ให้บุคคลเหล่านั้นได้เร็วและไม่ต้องทำงานหนัก ทำให้ต้องมีการปรับทัศนคติและสร้างความภาคภูมิใจร่วมด้วย

๒) การคัดเลือกผู้ต้องขังและผู้พ้นโทษฝึกอาชีพ ไม่สามารถคัดเลือกหรือบอกได้ว่า ผู้ที่เข้ามาฝึกอาชีพนั้นมีความสนใจในการฝึกอาชีพมากน้อยเพียงใด ดังนั้น ธุรกิจเพื่อสังคมต้องใช้เวลากับผู้ต้องขังและผู้พ้นโทษในการฝึกอาชีพ เพื่อคัดสรรบุคคลที่ต้องการทำงานร่วมในระยะยาว

๓) การเลือกอาชีพเข้ามาฝึกให้ผู้ต้องขังและผู้พ้นโทษ เนื่องจากระดับความรุนแรงของคดี ทำให้หน่วยงานราชการต้องคัดเลือกอาชีพที่สามารถเข้าไปฝึกอาชีพภายในทัณฑสถานและสถานพินิจคุ้มครองเด็กและเยาวชน เพราะต้องคำนึงความปลอดภัยในภาพรวม

๔) ทุนในการดำเนินงาน ธุรกิจเพื่อสังคมต้องใช้ทุนในการเข้ามาฝึกอาชีพและบางทักษะต้องใช้ระยะเวลาในการฝึก เช่น การปักผ้า ต้องมีความประณีต ซึ่งกว่างานชิ้นหนึ่งจะสำเร็จสามารถจำหน่ายได้กลายเป็นต้นทุนของธุรกิจเพื่อสังคมที่เพิ่มขึ้นนั่นเอง รวมทั้งข้อจำกัดของงบประมาณในการฝึกอาชีพของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทำให้แต่ละอาชีพที่มีแนวโน้มว่าสามารถเป็นอาชีพได้ในอนาคตไม่สามารถรับผู้ต้องขังที่สนใจได้ตามจำนวนของผู้ที่เข้าใจ

๕) การคัดเลือกผู้เข้าร่วมฝึกอาชีพ ธุรกิจเพื่อสังคมไม่สามารถเลือกผู้เข้าร่วมฝึกอาชีพได้ด้วยตนเอง ต้องอาศัยการทำงานร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งไม่มีหลักประกันว่าบุคคลเหล่านี้จะทำงานร่วมกับธุรกิจเพื่อสังคมต่อหรือไม่

จากปัจจัยความสำเร็จ ปัญหาและอุปสรรคของแนวทางการให้ความช่วยเหลือผู้พ้นโทษในปัจจุบันข้างต้น เป็นการวิเคราะห์เบื้องต้นตามข้อมูลitudinal ของหน่วยงานเท่านั้น เพื่อให้เกิดความชัดเจนและสามารถนำไปเป็นแนวทางในการนำธุรกิจเพื่อสังคมมาขับเคลื่อนการสร้างอาชีพให้ผู้พ้นโทษ เพื่อลดปัญหาการกระทำผิดซ้ำ ควรมีการศึกษากรณีศึกษาข้างต้นอย่างเป็นระบบตามระเบียบงานวิจัย เพื่อประโยชน์ของผู้ต้องขังและผู้พ้นโทษ รวมทั้งการส่งเสริมการทำงานเพื่อแก้ไขปัญหาการประกอบอาชีพของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้ จากตัวอย่างธุรกิจเพื่อสังคมข้างต้น จะเห็นได้ว่าการก่อตั้งธุรกิจมีลักษณะเป็นบริษัทที่จดทะเบียนเป็นธุรกิจเพื่อสังคม มูลนิธิที่ดำเนินการธุรกิจเพื่อสังคม วิสาหกิจชุมชนที่ขยายกลุ่มเป้าหมายที่ให้ความช่วยเหลือ และภาคธุรกิจที่เปิดโอกาสให้ผู้ต้องขังและผู้พ้นโทษเข้าทำงานอีกจำนวนมาก ซึ่งโอกาสเหล่านี้ต้องอาศัยการสร้างความสำเร็จกับสังคม เพื่อให้มามีส่วนร่วมกับหน่วยงานภาครัฐในการแก้ไขปัญหาสังคมที่เกิดขึ้น

บทที่ ๔

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับพฤติกรรมผู้บริโภค

บทนี้เป็น การนำเสนอแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับพฤติกรรมผู้บริโภค ได้แก่ จริยธรรมทางธุรกิจ ความหมายของจริยธรรมทางธุรกิจ องค์ประกอบของจริยธรรมทางธุรกิจ ทฤษฎีการกระทำด้วยเหตุผล ความหมายของพฤติกรรมของผู้บริโภค การวิเคราะห์พฤติกรรมของผู้บริโภค ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของผู้บริโภค ทฤษฎีพฤติกรรมผู้บริโภค แนวคิดเกี่ยวกับความตั้งใจซื้อสินค้าที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ปรากฏรายละเอียดดังนี้

๔.๑ จริยธรรมทางธุรกิจ (Business Ethics)

๔.๑.๑ ความหมายของจริยธรรมทางธุรกิจ

จริยธรรมทางธุรกิจ (Business Ethics) เป็นองค์ประกอบพื้นฐานของการดำเนินธุรกิจ โดยการประพฤติตามหลักศีลธรรมอันดีงามเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมต่อทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจนั้น ๆ ซึ่งมีความสำคัญในการช่วยเพิ่มคุณค่าและความเชื่อมั่นให้กับองค์กรอันจะส่งผลให้สามารถดำเนินธุรกิจได้อย่างยั่งยืน (हरश्मन पेंग्हमान, ๒๕๕๙) สามารถประเมินได้จากความสัมพันธ์และผลกระทบของธุรกิจที่เกิดขึ้นต่อผู้คนและสิ่งแวดล้อม (Newell, ๒๐๑๒) ซึ่งจริยธรรมทางธุรกิจเป็นพื้นฐานของศีลธรรมและคุณค่าที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง (Taysir and Pazarcik, ๒๐๐๓)

๔.๑.๒ องค์ประกอบของจริยธรรมทางธุรกิจ

องค์ประกอบของจริยธรรมทางธุรกิจ ประกอบด้วย ๖ ด้าน ดังนี้ (สุภาพร พิศาลบุตร, ๒๕๔๔)

๔.๑.๒.๑ ด้านความซื่อสัตย์ หมายถึง การยึดหลักความจริง การเปิดเผยข้อมูล การไม่ขโมยผลงานลิขสิทธิ์ การปฏิบัติตามคำมั่นสัญญา การยึดกฎระเบียบความถูกต้อง และการไม่หลอกลวงฉ้อฉล ผู้ผลิตสินค้าจะต้องมีคำแนะนำอย่างเปิดเผยที่ตัวสินค้าทั้งการแสดงคุณสมบัติ ส่วนประกอบ สรรพคุณ และประโยชน์ที่เป็นจริงต่อผู้ใช้ ข้อห้าม ข้อควรระวังในการใช้สินค้าไม่ให้เกิดภัยอันตรายทั้งต่อผู้ใช้และผู้ใกล้ชิด

๔.๑.๒.๒ ด้านความยุติธรรม หมายถึง ความถูกต้องและความเท่าเทียมกัน จริยธรรมของนักธุรกิจจึงควรยึดหลักของความยุติธรรมซึ่งจะครอบคลุมถึงความเสมอภาค การไม่เลือกปฏิบัติ การให้ทุกคนรับสิ่งที่ดีมีคุณภาพ สินค้าและบริการคุ้มค่าใช้จ่าย การกำหนดราคาสินค้าและบริการอย่างสมเหตุสมผล การแข่งขันธุรกิจอย่างตรงไปตรงมา

๔.๑.๒.๓ ด้านความรับผิดชอบ หมายถึง การดำเนินการใด ๆ ที่มุ่งประโยชน์สูงสุดต่อผู้ที่เกี่ยวข้องให้ได้ตามวัตถุประสงค์ โดยไม่ทอดทิ้งหรือทอดทิ้งภาระหน้าที่ที่กลางคัน มีความระมัดระวังในการดำเนินการที่ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อความทุกข์ยากของคนอื่น หรือสร้างพิษภัยอันตรายต่อตนเอง ต่อองค์กร และต่อสังคมที่เกี่ยวข้อง จริยธรรมความรับผิดชอบต่อธุรกิจจะมีองค์ประกอบ คือ ความรับผิดชอบต่อธุรกิจ ต่อพนักงาน ต่อลูกค้า และต่อสังคม ความรับผิดชอบต่อ

ธุรกิจ คือ การติดต่อร่วมงานกับหน่วยงานธุรกิจหรือนักธุรกิจที่มาดำเนินงานเกี่ยวข้องด้วย โดยใช้หลักของความซื่อสัตย์ตรงไปตรงมา ไม่หลอกลวง ความรับผิดชอบต่อนักงาน คือ นายจ้างควรรับผิดชอบต่อการปฏิบัติตามคำมั่นสัญญา การมอบงานตามข้อตกลง การไม่เลิกจ้างกลางคัน การเอาใจใส่ไม่ทำให้ได้รับพิษภัยทางสารเคมี ฝุ่นละอองและอันตรายจากการทำงาน การสร้างขวัญกำลังใจในการทำงาน เป็นต้น ความรับผิดชอบต่อลูกค้า คือ จะมีลักษณะใกล้เคียงกับความซื่อสัตย์และให้ความยุติธรรมแก่ลูกค้าที่ควรจะได้รับสินค้าหรือบริการครบถ้วนตามข้อตกลง ให้ข้อมูลคุณภาพของสินค้าอย่างเปิดเผยตรงความเป็นจริง รวมถึงข้อควรระวังในการใช้สินค้า การวางมาตรการควบคุมมาตรฐานสินค้าให้มีคุณภาพดีอยู่เสมอ ในกรณีที่สินค้าหรือบริการมีปัญหาข้อบกพร่องควรรับผิดชอบนำไปแก้ไขปรับเปลี่ยนสินค้าทดแทนค่าเสียหาย ช่อมบ่ารุงให้อยู่ในสภาพดีไม่ทอดทิ้งผลภักการให้แก่ลูกค้า รวมถึงการไม่เอาเปรียบต่อลูกค้าในด้านการขึ้นราคาโดยไม่สมเหตุผลความรับผิดชอบต่อสังคม คือ การไม่ดำเนินการใด ๆ ที่เกิดผลกระทบเป็นภัยอันตรายต่อสังคม ประกอบด้วย การไม่นำสารพิษภัยมาเป็นส่วนผสมของสินค้า การไม่ปล่อยของเสียจากโรงงานลงในแม่น้ำลำคลอง การไม่ก่อให้เกิดควันหรือแก๊สพิษปะปนในอากาศ เป็นต้น

๔.๑.๒.๔ ด้านความรับผิดชอบต่อ ด้านการสร้าง ความเชื่อถือ หมายถึง เกียรติยศและศักดิ์ศรีขององค์กรธุรกิจนักธุรกิจควรสร้างความยอมรับนับถือทั้งจากวงการธุรกิจ จากพนักงาน จากลูกค้า และจากสังคม ซึ่งผลที่เกิดขึ้นนอกจากจะเป็นผลดีต่อองค์กรและนักธุรกิจเองแล้ว ยังช่วยสร้างภาพลักษณ์ที่มีเกียรติเป็นที่ยกย่องในสังคมระหว่างชาติด้วย

๔.๑.๒.๕ ด้านการเคารพสิทธิของบุคคล หมายถึง การคำนึงถึงผลประโยชน์สิทธิของบุคคลอื่น ลักษณะสำคัญของการประกอบธุรกิจในสังคมประชาธิปไตย การดำเนินงานทางด้านธุรกิจจะไม่คิดเพียงการสร้างผลกำไรเป็นผลประโยชน์ของตนเองเท่านั้น แต่ควรคำนึงถึงผลประโยชน์สิทธิของบุคคลอื่นด้วย

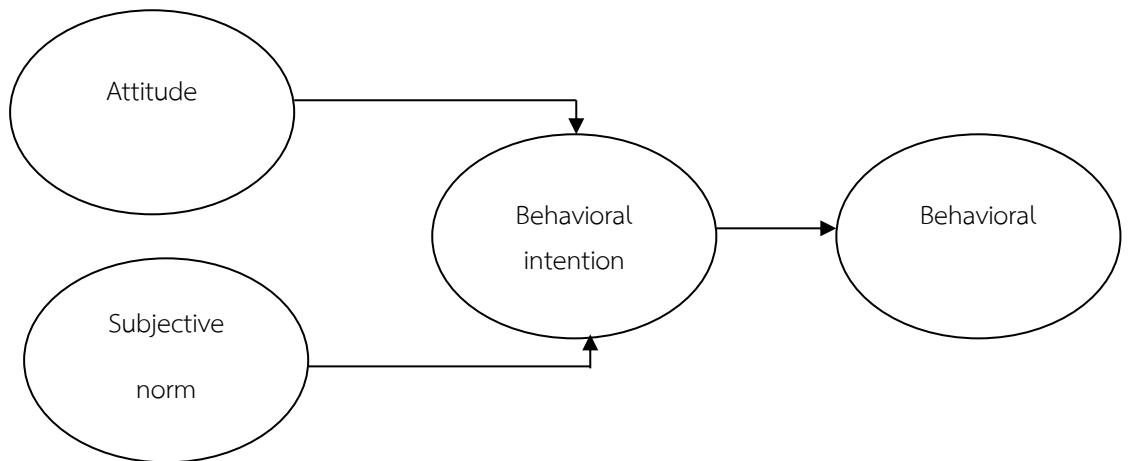
๔.๑.๒.๖ ด้านการบำรุงรักษาสิ่งแวดล้อม หมายถึง การบำรุงรักษาสิ่งแวดล้อมให้คงทนต่อไป อีกทั้งไม่ดำเนินการใด ๆ ที่ทำลายสภาพแวดล้อมด้วย เช่น การไม่สร้างมลภาวะไม่ถ่ายเทสิ่งที่เป็นพิษภัยอันตรายจากการผลิตทางธุรกิจออกสู่สิ่งแวดล้อมทั้งในด้านพื้นดิน แม่น้ำ ลำคลอง และอากาศ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องกำจัดสิ่งที่เป็นของเสียจากการผลิต เพื่อไม่ให้ส่งผลเสียต่อสิ่งแวดล้อม

๔.๒ ทฤษฎีการกระทำด้วยเหตุผล (Theory of Reasoned Action: TRA)

ทฤษฎีการกระทำด้วยเหตุผล เป็นทฤษฎีพื้นฐานสำหรับการศึกษาพฤติกรรมมนุษย์ Ajzen & Fishbein (๑๙๗๕) ได้นำเสนอทฤษฎีดังกล่าวว่าเป็นความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติ (attitude) ความน่าเชื่อถือ (beliefs) ความตั้งใจ (intention) และพฤติกรรม (behavior) โดยพิจารณาว่า ธรรมชาติของมนุษย์นั้น โดยปกติแล้วเป็นผู้ที่มีเหตุผล พฤติกรรมของบุคคลเกิดขึ้นจากการพิจารณามาก่อน ดังนั้น การที่บุคคลจะมีหรือไม่มีพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งนั้น เกิดจากความตั้งใจและมีเหตุผลในการกระทำนั้น ๆ โดยปัจจัยที่สำคัญในการกำหนดการแสดงพฤติกรรม คือ ความตั้งใจที่จะแสดงพฤติกรรม (behavioral intention) ซึ่งเกิดจากปัจจัย ๒ ปัจจัยที่ทำให้เกิดการขับเคลื่อน นั่นคือ ทัศนคติที่มีต่อพฤติกรรม (attitudes towards the behavior) และบรรทัดฐานของบุคคลที่อยู่โดยรอบของการแสดงพฤติกรรม (Subjective norm) ดังกล่าว (วุฒิสักดิ์ เจริญวงศ์มิตร, ๒๕๕๙)

ดังนั้น ทฤษฎีการกระทำด้วยเหตุผล จึงเป็นแนวคิดที่เชื่อมั่นว่า พฤติกรรมที่แสดงออกของมนุษย์นั้น เกิดจากความตั้งใจภายในจิตใจและความมีเหตุผลเป็นองค์ประกอบหลักในการแสดงออก โดยผ่านการกลั่นกรอง ซึ่งยังมีปัจจัยภายนอกที่เป็นปัจจัยควบคุมพฤติกรรม ไม่ว่าจะเป็นปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยทางสังคม ทัศนคติต่อพฤติกรรมและอิทธิพลของกลุ่มอ้างอิงต่อการทำพฤติกรรมนั้น (อัญมณี เมฆปรีดาวงค์, ๒๕๖๐)

ภาพที่ ๔.๑ แบบจำลองความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยในทฤษฎีการกระทำด้วยเหตุผล

ที่มา: Ajzen & Fishbein, ๑๙๗๕

๔.๒.๑ สารสำคัญของทฤษฎีการกระทำด้วยเหตุผล

ทฤษฎีการกระทำด้วยเหตุผลเป็นทฤษฎีทางจิตวิทยาที่พัฒนาขึ้นมาเพื่อใช้อธิบายพฤติกรรมที่ควบคุมได้ด้วยตนเอง (volitional (willful) control) เจตนาของบุคคล (intention) จะกระทำพฤติกรรมที่เฉพาะเจาะจง (specific behavior) ที่เกิดจากปัจจัย ๒ ปัจจัยที่สำคัญ (อริญาพร อุวรรณโณ, ๒๕๓๕; อัญมณี เมฆปรีดาวงค์, ๒๕๖๐)

๔.๒.๑.๑ เจตคติต่อพฤติกรรมนั้น (attitude toward behavior) ทฤษฎีการกระทำด้วยเหตุผลมองว่า เจตคติต่อพฤติกรรมถูกกำหนดด้วยความเชื่อเกี่ยวกับผลกรรม และการประเมินคุณค่าของผลกรรมนั้น ดังนั้น ถ้าบุคคลเชื่อว่า การกระทำที่เป็นไปในเชิงบวก (positive outcome) บุคคลนั้นจะมีเจตคติไปในทิศทางที่เห็นด้วยกับพฤติกรรม ในทางตรงกันข้าม ถ้าบุคคลเชื่อว่า ถ้าผลของการกระทำของพฤติกรรมนั้น จะเกิดความไม่พึงประสงค์ (negative outcome) บุคคลจะมีเจตคติไม่เห็นด้วยหรือต่อต้านพฤติกรรมนั้น

๔.๒.๑.๒ อิทธิพลของกลุ่มอ้างอิงต่อการแสดงพฤติกรรม (subjective norms) กลุ่มอ้างอิงมีอิทธิพลต่อการแสดงพฤติกรรมหรือความเชื่อของบุคคล ซึ่งอิทธิพลดังกล่าว ส่งผลให้บุคคลคิดว่า ควรจะทำหรือไม่ทำพฤติกรรม พร้อมทั้งเป็นอีกส่วนหนึ่งที่จะทำให้บุคคลเกิดแรงจูงใจที่จะแสดงพฤติกรรมหรือไม่แสดงพฤติกรรมเช่นเดียวกัน

๔.๒.๒ หลักการของทฤษฎีการกระทำด้วยเหตุผล

ปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดความตั้งใจหรือเจตนาของมนุษย์ขึ้นอยู่กับ ๒ ปัจจัย ดังนี้ (Ajzen and Fishbein, ๑๙๘๐; ศิริวรรณ เสรีรัตน์, ๒๕๔๑; อัญมณี เมฆปรีดาวงค์, ๒๕๖๐)

๔.๒.๒.๑ ปัจจัยส่วนบุคคล การตัดสินใจซื้อของผู้บริโภคขึ้นอยู่กับ การได้รับอิทธิพลจากลักษณะส่วนบุคคลของบุคคลในด้านต่าง ๆ ดังนี้

๑) อายุ (Age) อายุที่แตกต่างกันจะการตัดสินใจซื้อสินค้าที่ต่างกัน
๒) วงจรชีวิตของครอบครัว (family life cycle stage) เป็นขั้นตอนการดำรงชีวิตของบุคคลในลักษณะของการมีครอบครัว การดำเนินชีวิตในแต่ละขั้นตอนเป็นสิ่งที่มอิทธิพลต่อความต้องการทัศนคติและค่านิยมของบุคคล ทำให้เกิดความต้องการในผลิตภัณฑ์ และพฤติกรรมการซื้อที่แตกต่างกันได้ (Kotler, ๑๙๙๗; อัญมณี เมฆปรีดาวงค์, ๒๕๖๐)

๓) อาชีพ (occupation) อาชีพที่แตกต่างกันจะมีความต้องการในสินค้าและบริการที่แตกต่างกัน

๔) รายได้ (income) หรือโอกาสทางเศรษฐกิจ (economic circumstance) โอกาสทางเศรษฐกิจของบุคคล เช่น รายได้ ทัศนคติเกี่ยวกับการจ่ายเงิน จะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการตัดสินใจซื้อสินค้าและบริการ

๕) การศึกษา (education) การศึกษาที่แตกต่างกันจะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการตัดสินใจซื้อสินค้าและบริการ

๖) ค่านิยมหรือคุณค่า (value) และรูปแบบการดำรงชีวิต (lifestyle) ค่านิยมหรือคุณค่า (value) หมายถึง ความนิยมในสิ่งของหรือบุคคล หรือความคิดในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือหมายถึงอัตราผลประโยชน์ที่รับรู้ต่อตราสินค้า กิจกรรมหรือความสนใจของผู้บริโภคที่มีต่อสินค้าและบริการ ซึ่งรวมไปถึงทัศนคติต่อแหล่งผลิตของสินค้าและบริการ

๔.๒.๒.๒ ปัจจัยทางสังคม ได้แก่ การคล้อยตามกลุ่มอ้างอิง (ความคาดหวังทางสังคม) โดยกลุ่มอ้างอิง (reference group) เป็นกลุ่มที่บุคคลต้องเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้อง ซึ่งกลุ่มอ้างอิงจะมีอิทธิพลต่อทัศนคติ ความคิดเห็น และค่านิยมของผู้บริโภค ซึ่งกลุ่มอ้างอิงแบ่งเป็น กลุ่มปฐมภูมิ ได้แก่ ครอบครัว เพื่อนสนิท และเพื่อนบ้าน และกลุ่มทุติยภูมิ ได้แก่ เพื่อนร่วมอาชีพ เพื่อนร่วมสถาบัน บุคคลชั้นนำในสังคม โดย ครอบครัว (family) เป็นกลุ่มอ้างอิงที่มีอิทธิพลที่สุดต่อทัศนคติ ความคิดเห็นและค่านิยมของบุคคล ซึ่งเป็นพื้นฐานของพฤติกรรมการซื้อ การบริโภค และการใช้บริการของสมาชิกในครอบครัว ยังรวมไปถึงการกำหนดบทบาทการซื้อสินค้าหรือการใช้บริการของบุคคลในครอบครัวอีกด้วย ซึ่งกลุ่มทุติยภูมิมีผลต่อผู้บริโภคในการดำเนินชีวิต การแสดงออกของพฤติกรรม ทัศนคติ และแนวคิดต่าง ๆ เนื่องจากบุคคลต้องการให้เป็นที่ยอมรับของกลุ่มนั่นเอง บุคคลจึงมีการปฏิบัติในลักษณะคล้อยตามความคิดเห็นของกลุ่มอ้างอิงต่าง ๆ ซึ่งการที่ผู้บริโภคต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับบุคคลกลุ่มต่าง ๆ นั้น เป็นสิ่งที่เรียกว่า สถานะ (status) ซึ่งจะก่อให้เกิดบทบาท (roles) ต่อกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม แต่ละบทบาทย่อมมีความแตกต่าง ส่งผลต่อการแสดงออกของพฤติกรรมของบุคคลนั้น ๆ เพราะบุคคลต้องอาศัยปัจจัยที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยทางสังคม ประสบการณ์ต่อสถานการณ์ ในการตัดสินใจในการแสดงพฤติกรรมที่แตกต่างกัน

๔.๓ พฤติกรรมของผู้บริโภค (customer's behavior)

๔.๓.๑ ความหมายของพฤติกรรมของผู้บริโภค

พฤติกรรมของผู้บริโภค หมายถึง ความรู้ เจตคติ ของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่นำไปสู่ กระบวนการตัดสินใจและการเลือกซื้อสินค้าหรือบริการ โดยผ่านการศึกษาหาข้อมูล คิดวิเคราะห์ คิดไตร่ตรอง การประเมินผล การใช้สอยผลิตภัณฑ์ เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของตนเอง รวมถึง ความต้องการภายในครัวเรือน องค์กร และสังคม (Schiffman and Kanuk, ๑๙๙๔; Kotler, Ang, Leong & Tan, ๒๐๐๖; อัญมณี เมฆปรีดาวงค์, ๒๕๖๐; กนกพร อ่ำคง, ๒๕๕๙) ซึ่งผู้บริโภคล้วนมีความแตกต่างกันในลักษณะด้านประชากรศาสตร์ เช่น อายุ รายได้ ระดับการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรม ประเพณีค่านิยม รวมไปถึงพฤติกรรมกรกิน การใช้ การซื้อ และความรู้สึกรักนึกคิดของผู้บริโภคต่อผลิตภัณฑ์และบริการที่แตกต่างกัน (กมลภพ ทิพย์ปาละ, ๒๕๕๕)

๔.๓.๒ การวิเคราะห์พฤติกรรมของผู้บริโภค

พฤติกรรมของผู้บริโภคสามารถวิเคราะห์โดยใช้ ๗ คำถาม (๖Ws ๑H) เพื่อค้นหา ๗ คำตอบ (๗Os) เกี่ยวกับพฤติกรรมของผู้บริโภค ดังนี้ (ปรัชญา ปิยะรังสี, ๒๕๕๔)

๔.๓.๒.๑ ใครอยู่ในตลาดเป้าหมาย (Who is in the target market?) เป็นคำถามที่ต้องการทราบตลาดเป้าหมาย (target market) หรือลักษณะกลุ่มเป้าหมาย (occupants) โดยมีกลุ่มเป้าหมายทางด้านประชากรศาสตร์ ภูมิศาสตร์ และจิตวิทยาหรือจิตวิเคราะห์ ซึ่งพฤติกรรมศาสตร์กลยุทธ์การตลาด (๔Ps) ประกอบด้วยกลยุทธ์ด้านผลิตภัณฑ์ ราคา การจัดจำหน่ายและการส่งเสริมการตลาดที่เหมาะสมและการตอบสนองความพึงพอใจของกลุ่มเป้าหมาย

๔.๓.๒.๒ ผู้บริโภคซื้ออะไร (What does the consumer buy?) เป็นคำถามที่ต้องการทราบสิ่งที่ผู้บริโภคต้องการซื้อ (objects) โดยสิ่งที่ผู้บริโภคต้องการคือ คุณสมบัติหรือองค์ประกอบของผลิตภัณฑ์ (product component) และความแตกต่างที่เหนือกว่าคู่แข่ง (competitive differentiation) โดยมีกลยุทธ์ด้านผลิตภัณฑ์ (Product strategy) ทางด้านผลิตภัณฑ์หลัก รูปลักษณะผลิตภัณฑ์ ผลิตภัณฑ์ควบ ผลิตภัณฑ์ที่คาดหวัง ศักยภาพผลิตภัณฑ์ และความแตกต่างทางการแข่งขัน (Competitive differentiation)

๔.๓.๒.๓ ทำไมผู้บริโภคจึงซื้อ (Why does the consumer buy?) เป็นคำถามที่ต้องการทราบวัตถุประสงค์ในการซื้อ (objectives) โดยต้องทำการศึกษาถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการซื้อคือ ปัจจัยทางจิตวิทยา ปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรม ตลอดจนปัจจัยเฉพาะบุคคล (ธวัชวรัตน์ อินทนนชัย ๒๕๕๒) เพราะผู้บริโภคซื้อสินค้าเพื่อสนองความต้องการด้านร่างกาย และจิตวิทยา ซึ่งต้องศึกษาถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการซื้อ

๔.๓.๒.๔ ใครมีส่วนร่วมในการตัดสินใจซื้อ (Who participates in the buying?) เป็นคำถามที่ต้องการทราบบทบาทของบุคคลต่าง ๆ ที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อ โดยมีองค์ประกอบในการตัดสินใจซื้อคือ ผู้ริเริ่ม ผู้มีอิทธิพล ผู้ตัดสินใจซื้อ และผู้ใช้

๔.๓.๒.๕ ผู้บริโภคซื้อเมื่อใด (When does the consumer buy?) เป็นคำถามที่ต้องการทราบโอกาสในการซื้อ (occasions) ของผู้บริโภค เช่น ช่วงฤดูกาลใด ช่วงเดือนใด ตลอดจนเทศกาลหรือ โอกาสพิเศษหรือเทศกาลวันสำคัญต่าง ๆ เป็นต้น

๔.๓.๒.๖ ผู้บริโภคซื้อที่ไหน (Where does the consumer buy?) เป็นคำถามที่ต้องการทราบช่องทางหรือแหล่ง (outlets) ที่ผู้บริโภคไปทำการซื้อ เช่น ห้างสรรพสินค้า ซูเปอร์มาร์เก็ต ตลอดจนร้านสะดวกซื้อ เป็นต้น

๔.๓.๒.๗ ผู้บริโภคซื้ออย่างไร (How does the consumer buy?) เป็นคำถามที่ต้องการทราบขั้นตอนหรือกระบวนการในการตัดสินใจเลือกซื้อ (operation) โดยมีองค์ประกอบการซื้อได้แก่ การรับรู้ปัญหา การค้นหาข้อมูล การประเมินผลทางเลือก การตัดสินใจซื้อ ความรู้สึกภายหลังการซื้อ

๔.๓.๓ ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของผู้บริโภค

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมผู้บริโภคของผู้บริโภค ประกอบด้วย ๔ ปัจจัย ดังนี้ (Kortler, Philip, ๑๙๙๗; อัญมณี เมฆปรีดาวงค์, ๒๕๖๐)

๔.๓.๓.๑ ปัจจัยทางวัฒนธรรม เป็นปัจจัยขั้นพื้นฐานที่สุดในการกำหนดความต้องการและพฤติกรรมของมนุษย์ เช่น การศึกษา ความเชื่อ ยังรวมถึงพฤติกรรมส่วนใหญ่ที่ได้รับการยอมรับภายในสังคมใดสังคมหนึ่ง โดยเฉพาะชั้นทางสังคมของผู้บริโภคที่ส่งผลต่อพฤติกรรม เนื่องจากผู้บริโภคที่อยู่ในชั้นเดียวกัน มีแนวโน้มที่จะมีพฤติกรรมเหมือนกัน (วาสนา อินทะแสง, ๒๕๕๙) ทั้งนี้ชั้นทางสังคม ประกอบด้วย ๖ ระดับดังนี้

- ๑) ชั้นที่ ๑ Upper-upper class ประกอบด้วยผู้ที่มีชื่อเสียงเก่าแก่
- ๒) ชั้นที่ ๒ Lower-upper class เป็นชั้นของคนรวยหน้าใหม่
- ๓) ชั้นที่ ๓ Upper-middle class ชายหญิงที่ประสบความสำเร็จในวิชาอื่น ๆ
- ๔) ชั้นที่ ๔ Lower-middle class เป็นพวกที่เรียกว่าคนโดยเฉลี่ย
- ๕) ชั้นที่ ๕ Upper-lower class เป็นคนจนแต่ซื้อสัตย์
- ๖) ชั้นที่ ๖ Lower-lower class ประกอบด้วยคนงานที่ไม่มีความชำนาญ

๔.๓.๓.๒ ปัจจัยทางสังคม เป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องในชีวิตประจำวันและมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการซื้อ โดยกลุ่มอ้างอิงมี ๒ ระดับที่เกี่ยวข้องกันที่ทำให้บทบาทและสถานะของบุคคลแสดงออกผ่านพฤติกรรม ดังนี้

- ๑) กลุ่มปฐมภูมิและกลุ่มทุติยภูมิ ได้แก่ ครอบครัว เพื่อนสนิท ซึ่งมักมีข้อจำกัดในเรื่องอาชีพ ระดับชั้นทางสังคม และช่วงอายุ
- ๒) ครอบครัว เป็นสถาบันที่ทำการซื้อเพื่อการบริโภคที่สำคัญที่สุด
- ๓) บทบาททางสถานะ บุคคลที่จะเกี่ยวข้องกับหลายกลุ่ม ทำให้บุคคลมีบทบาทและสถานภาพที่แตกต่างกันไปในแต่ละกลุ่ม

๔.๓.๓.๓ ปัจจัยส่วนบุคคล การตัดสินใจของผู้ซื้อมักได้รับอิทธิพลจากคุณสมบัติส่วนบุคคลต่าง ๆ เช่น อายุ อาชีพ รายได้ การศึกษา รวมทั้งรูปแบบการดำเนินชีวิตของบุคคลที่แสดงถึงพฤติกรรมการใช้ชีวิต การใช้จ่ายเงิน และการใช้เวลา เช่น กิจกรรมที่เข้าไปมีส่วนร่วม

๔.๓.๓.๔ ปัจจัยทางจิตวิทยา การเลือกซื้อของบุคคลได้รับอิทธิพลจากปัจจัยทางจิตวิทยา ซึ่งจัดปัจจัยในตัวผู้บริโภคที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการซื้อและใช้สินค้าและบริการ ปัจจัยทางจิตวิทยาประกอบด้วย การจูงใจ (motivation) การรับรู้ (perception) การเรียนรู้ (learning) ความเชื่อและเจตคติ (belief and attitudes)

๔.๓.๔ ทฤษฎีพฤติกรรมผู้บริโภค

ทฤษฎีพฤติกรรมผู้บริโภค (theory of consumer behavior) หมายถึง การแสดงออกของแต่ละบุคคลที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการใช้สินค้าและบริการทางเศรษฐกิจ รวมถึงกระบวนการในการตัดสินใจที่มีผลต่อการแสดงออก ดังนี้

๔.๓.๔.๑ สิ่งกระตุ้น (Stimulation) เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่เป็นเหตุจูงใจให้เกิดการซื้อสินค้าและบริการ ซึ่งสิ่งกระตุ้นดังกล่าวจะเป็นได้ทั้งด้านเหตุผลหรือด้านจิตวิทยาได้ สิ่งกระตุ้นประกอบด้วย ๒ ส่วน คือ (Kotler, ๑๙๙๗)

๑) สิ่งกระตุ้นทางการตลาด เป็นสิ่งกระตุ้นที่เกิดจากการจัดส่วนประสมการตลาดโดยนักการตลาด ประกอบด้วยสิ่งกระตุ้นด้านผลิตภัณฑ์ ด้านราคา ด้านการจัดจำหน่าย และด้านการส่งเสริมการตลาด โดยกำหนดราคาสินค้าให้เหมาะกับผลิตภัณฑ์และกลุ่มเป้าหมายเพื่อกระตุ้นให้เกิดความต้องการซื้อนั่นเอง

๒) สิ่งกระตุ้นอื่น ๆ เป็นสิ่งกระตุ้นที่อยู่ภายนอกที่ควบคุมไม่ได้ ได้แก่ สิ่งกระตุ้นด้านเศรษฐกิจ ด้านเทคโนโลยี กฎหมาย ด้านการเมืองและด้านวัฒนธรรม เช่น ภาวะเศรษฐกิจที่เติบโตรายได้ของผู้บริโภคที่สูงขึ้น ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่กระตุ้นให้เกิดความต้องการซื้อ

๔.๓.๔.๒ กระบวนการตัดสินใจของผู้ซื้อ (buyer's decision process)

กระบวนการตัดสินใจของผู้ซื้อของผู้บริโภค ประกอบด้วย ๕ ขั้นตอน (Kotler, Keller, Ang, Leong & Tan, ๒๐๐๖) ได้แก่

๑) การตระหนักถึงความต้องการ (problem recognition) เป็นความรู้สึกของผู้บริโภคถึงความต้องการสินค้าหรือบริการหรือไม่

๒) การศึกษาข้อมูล (information search) เมื่อเกิดความต้องการซื้อแล้ว ผู้บริโภคจะแสวงหาข้อมูลเพื่อช่วยในการตัดสินใจซื้อ ซึ่งอาจมาจากเพื่อนผู้ที่เคยใช้บริการ

๓) การประเมินทางเลือก (evaluation of alternative) หลังจากที่ผู้บริโภครวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ แล้ว จึงนำมาประเมินทางเลือกที่ตรงกับความต้องการของตนมากที่สุด

๔) การตัดสินใจซื้อ (purchase decision) เมื่อประเมินทางเลือกและข้อมูลต่าง ๆ แล้ว ผู้บริโภคจะตัดสินใจซื้อสินค้าและบริการนั้นครั้งแรก

๕) ประเมินผลหลังการซื้อ (post purchase behavior) ภายหลังจากการซื้อแล้วผู้บริโภคอาจจะพบความไม่สอดคล้องกัน

๔.๓.๔.๓ การตัดสินใจของผู้ซื้อ (buyer's decisions) การตอบสนองของผู้ซื้อเป็นอย่างไรขึ้นอยู่กับสิ่งกระตุ้นและอิทธิพลของปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ดังนั้น ในการตัดสินใจซื้อผู้บริโภคจะมีการตัดสินใจในประเด็นต่าง ๆ นั่นคือ การเลือกผลิตภัณฑ์ที่จะซื้อ การเลือกตราสินค้า การเลือกผู้ขาย การเลือกช่วงเวลาในการซื้อ และปริมาณสินค้าที่จะซื้อ

๔.๓.๕ แนวคิดเกี่ยวกับความตั้งใจซื้อสินค้าที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม (Intention to Purchase Green Product)

ผู้บริโภคเริ่มคำนึงถึงการใช้ชีวิตประจำวันและอุปนิสัยของตนเองที่ส่งผลต่อสิ่งแวดล้อม จึงทำให้ผู้บริโภคหันมาสนใจการซื้อสินค้าที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมมากขึ้น (Krause, ๑๙๙๓; Bridget and Antonis, ๑๙๙๕) ซึ่งผู้บริโภคกลุ่มนี้จะเรียกร้องและต่อต้านองค์กรที่ผลิตหรือจำหน่ายสินค้าที่เป็นภัย

ต่อสิ่งแวดล้อม (Fergus, ๑๙๙๑) และผู้บริโภคจะยอมรับสินค้าที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมเมื่อสินค้านั้น ตรงกับความต้องการของผู้บริโภคทั้งด้านการใช้งาน คุณภาพ ความสะดวกในการใช้งานและราคาที่ ยอมรับได้และเมื่อรู้ว่าสินค้านั้นช่วยแก้ปัญหาในเรื่องของสิ่งแวดล้อม ดังนั้น การซื้อสินค้าที่เป็นมิตร ต่อสิ่งแวดล้อม จึงเป็นการบริโภคสินค้าที่เป็นประโยชน์ต่อสิ่งแวดล้อม (beneficial to the environment) สามารถนำกลับมาใช้ใหม่หรือเก็บรักษาไว้ได้ (recycle of conservable) และเป็น มิตรต่อสิ่งแวดล้อมและตอบสนองต่อความกังวลที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ (sensitive or responsive to ecological concerns) (Mostafa, ๒๐๐๗)

๔.๓.๕.๑ ประเภทของผู้บริโภคสีเขียว แบ่งได้ดังนี้ (กาญจนจิตตา กรพัชรพรสกุล และ พิพัฒน์ นนทนาธรณ์, ๒๕๕๙)

๑) ผู้บริโภคกลุ่มสีเขียวแท้ (Active Greens) คือ ผู้บริโภคที่มีค่านิยมและ ให้ความสำคัญต่อคุณค่าด้านสิ่งแวดล้อม รวมถึงมีระดับการรับรู้ด้านประสิทธิผลของบุคคลต่อ สิ่งแวดล้อมในระดับที่สูงด้วย จึงเป็นกลุ่มผู้บริโภคที่มีความพร้อม ความเต็มใจ ความสามารถในการ ปฏิบัติตนเพื่อรักษาสิ่งแวดล้อม และมีพฤติกรรมกรบริโภคที่สนับสนุนผลิตภัณฑ์สีเขียว

๒) ผู้บริโภคกลุ่มสีเขียวแฝง (Latent Greens) คือ กลุ่มผู้บริโภคที่มีค่านิยม ในการให้ความสำคัญต่อคุณค่าด้านสิ่งแวดล้อมในระดับสูง แต่มีระดับการรับรู้ด้านประสิทธิผลของ บุคคลต่อสิ่งแวดล้อมในระดับต่าง ๆ หรือเป็นผู้ที่มีความเชื่อและทัศนคติที่ดีต่อสิ่งแวดล้อม แต่มองว่า การเสียสละของแต่ละคนไม่เพียงพอและไม่สามารถก่อให้เกิดผลต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมได้

๓) ผู้บริโภคกลุ่มสีเขียวอ่อน (Potential Greens) คือ กลุ่มผู้บริโภคที่มี ค่านิยมในการให้ความสำคัญต่อคุณค่าด้านสิ่งแวดล้อมในระดับต่าง ๆ แต่มีระดับการรับรู้ด้าน ประสิทธิผลของบุคคลต่อสิ่งแวดล้อมในระดับสูง มีความเชื่อว่าการเสียสละหรือการกระทำของแต่ละ คน สามารถทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อสภาพแวดล้อมได้ แต่ยังไม่พร้อมที่จะปฏิบัติจริง

๔) กลุ่มผู้บริโภคที่ไม่ใช่สีเขียว เป็นกลุ่มที่ทั้งค่านิยมในการให้ความสำคัญ ต่อคุณค่าด้านสิ่งแวดล้อมและระดับการรับรู้ด้านประสิทธิผลของบุคคลต่อสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับ ต่าง ๆ ไม่เห็นความสำคัญต่อการบริโภคเพื่อสิ่งแวดล้อมและไม่เชื่อว่าการกระทำของแต่ละคนจะนำมา ซึ่งการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อม

๔.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ประเด็นจริยธรรมทางธุรกิจ ทยากร สุวรรณปักษ์ (๒๕๕๖) ได้ศึกษาจริยธรรมทางธุรกิจและ ผลการดำเนินงานของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในจังหวัดมุกดาหาร พบว่า ผู้ประกอบการ วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในจังหวัดมุกดาหารเห็นด้วยเกี่ยวกับการมีจริยธรรมทางธุรกิจและ ผลการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก และยังพบว่า ผู้ประกอบการที่มีประเภทกิจการและระยะเวลาการ ดำเนินงานแตกต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีจริยธรรมทางธุรกิจและผลการดำเนินงานไม่ แตกต่างกัน และมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีจริยธรรมทางธุรกิจและการดำเนินงานไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้ ผู้ประกอบการที่มีทุนในการดำเนินงานแตกต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีจริยธรรมทาง ธุรกิจแตกต่างกัน ซึ่งผู้ประกอบการที่มีทุนในการดำเนินงานและรายได้ต่อปีแตกต่างกันมีความคิดเห็น ด้วยกับการมีผลการดำเนินงานแตกต่างกัน และจริยธรรมทางธุรกิจด้านความซื่อสัตย์ ด้านการเคารพ

สิทธิของบุคคลมีความสัมพันธ์และผลกระทบเชิงบวกต่อผลการดำเนินงานของวิสาหกิจขนาดกลาง และขนาดย่อมในจังหวัดมุกดาหาร

ประเด็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้ประกอบการรายย่อย จิตสาธารณะ และความตั้งใจซื้อผลิตภัณฑ์ กาญจนคีตา กรพิชร์พรสกุล และ พิพัฒน์ นนทนาธรณ์ (๒๕๕๙) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ของผู้บริโภค เชียง พบว่า ผู้บริโภคเชียงใหม่มีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูงมากกับจิตสาธารณะและความตั้งใจซื้อ ผลิตภัณฑ์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๘๕๘ และ ๐.๗๖๙ ($p < ๐.๐๑$) และจิตสาธารณะมีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูงมากกับความตั้งใจซื้อผลิตภัณฑ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๗๘๙ นอกจากนี้ ผู้บริโภคเชียงใหม่มีอิทธิพลทางตรงต่อจิตสาธารณะในระดับสูงมากอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และจิตสาธารณะมีอิทธิพลทางตรงต่อความตั้งใจซื้อผลิตภัณฑ์ในระดับปานกลางอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ในขณะที่ ผู้บริโภคเชียงใหม่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจซื้อผลิตภัณฑ์ในระดับต่ำอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และผู้บริโภคเชียงใหม่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจซื้อผลิตภัณฑ์ผ่านจิตสาธารณะในระดับปานกลางอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๔๑๙

บทที่ ๕

วิธีดำเนินการวิจัย

สำหรับการศึกษาโครงการวิจัยแนวทางของธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) มาขับเคลื่อนการสร้างอาชีพให้ผู้พ้นโทษเพื่อลดปัญหาการกระทำผิดซ้ำ มุ่งศึกษาแนวคิด แนวทาง รูปแบบธุรกิจ (Business Model) ปัจจัยสู่ความสำเร็จ แนวปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) รวมทั้ง ปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) ในประเทศไทยและ ต่างประเทศ พร้อมทั้งศึกษาและวิเคราะห์แนวโน้มของผลิตภัณฑ์และบริการที่เหมาะสมกับธุรกิจเพื่อ สังคม (Social Enterprise) ในการสร้างอาชีพให้ผู้พ้นโทษในประเทศโดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นหลัก และวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เป็น เครื่องมือรอง ซึ่งรายละเอียดปรากฏดังนี้

๕.๑ การวิจัยเชิงคุณภาพ

๕.๑.๑ การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary research)

การวิจัยเอกสารเพื่อศึกษา วิเคราะห์ เกี่ยวกับแนวคิด แนวทาง รูปแบบธุรกิจ (Business Model) กรณีศึกษา ปัจจัยสู่ความสำเร็จหรือแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) ปัญหาและ อุปสรรคของการดำเนินธุรกิจเพื่อสังคม รวมถึงรูปแบบผลิตภัณฑ์และบริการ เพื่อนำมาปรับใช้ในการ จัดตั้งธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) โดยการศึกษาการดำเนินธุรกิจเพื่อสังคมที่ ประสบ ความสำเร็จในประเทศไทย และการดำเนินธุรกิจเพื่อสังคมในต่างประเทศ

๕.๑.๒ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และ หรือการสนทนากลุ่ม (Focus Group)

การสัมภาษณ์เชิงลึกและ หรือการสนทนากลุ่มเพื่อศึกษารูปแบบธุรกิจ (Business Model) กรณีศึกษาการดำเนินธุรกิจเพื่อสังคม ปัจจัยสู่ความสำเร็จหรือแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) ปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินธุรกิจเพื่อสังคม รวมถึงรูปแบบผลิตภัณฑ์และบริการที่เหมาะสมผู้ พ้นโทษ เพื่อนำมาปรับใช้ในการจัดตั้งธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) ในช่วงเดือนมิถุนายน - กันยายน ๒๕๖๓ โดยมีกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informant) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล และ การวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

๕.๑.๒.๑ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๑) กลุ่มผู้บริหาร เจ้าหน้าที่รัฐและผู้ปฏิบัติงานในหน่วยงานด้านพฤตินิสัย ที่เกี่ยวข้องกับการให้ความช่วยเหลือ ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ร่วมกับการ สนทนากลุ่ม (Focus Group) จำนวน ๓๓ คน (ปรากฏตาม ผแนวก ก) ประกอบด้วย

(๑) ผู้บริหารและหรือผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับการให้ความช่วยเหลือ ผู้ต้องขังที่พ้นโทษ

(๒) ผู้บริหารและหรือผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องที่เกี่ยวข้องกับเยาวชนที่ ได้รับการปล่อยตัว

(๓) ผู้บริหารและหรือผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับการคุมประพฤติ

๒) กลุ่มเป้าหมายที่ได้รับการช่วยเหลือ โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จำนวน ๔๕ คน (ปรากฏตาม ผนวก ก) ประกอบด้วย

(๑) ผู้ต้องขังที่พ้นโทษ

(๒) เด็กและเยาวชนที่ได้รับการปล่อยตัว

(๓) ผู้ที่เคยถูกคุมประพฤติไม่เกิน ๓ ปี ระหว่างปีงบประมาณ พ.ศ.

๒๕๕๘ - ๒๕๖๑

สำหรับกลุ่มผู้ที่เคยถูกคุมประพฤติไม่เกิน ๓ ปี ระหว่างปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๘ - ๒๕๖๑ คณะปรึกษาโครงการ ฯ ได้ประสานขอข้อมูลจากกรมคุมประพฤติ เพื่อขอเก็บข้อมูลกลุ่มดังกล่าว แต่คณะที่ปรึกษาโครงการ ฯ ได้พบข้อจำกัดในการเก็บข้อมูลของผู้ที่เคยถูกคุมประพฤติไม่เกิน ๓ ปี ระหว่างปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๘ - ๒๕๖๑ เนื่องจากผู้ที่เคยถูกคุมประพฤติในช่วงปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๘ - ๒๕๖๑ นั้น กรมคุมประพฤติไม่สามารถติดต่อผู้ที่เคยถูกคุมประพฤติในระยะเวลาดังกล่าวได้แล้ว ดังนั้น ที่คณะปรึกษาโครงการ ฯ ได้นำข้อมูลดังกล่าวกลับมาปรึกษาและหาแนวทางแก้ไขร่วมกับสำนักงานกิจการยุติธรรม ซึ่งทางสำนักงานกิจการยุติธรรมได้เสนอแนะแนวทางในการรวบรวมข้อมูลว่า ให้คณะที่ปรึกษาโครงการ ฯ ปรับกลุ่มเป้าหมายจาก “ผู้ที่เคยถูกคุมประพฤติไม่เกิน ๓ ปี ระหว่างปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๘ - ๒๕๖๑” เป็น “ผู้ที่กำลังถูกคุมประพฤติ” นอกจากนี้ คณะที่ปรึกษาโครงการ ฯ ยังพบข้อจำกัดทางวิจัยอีกว่า กลุ่มเปราะบางส่วนใหญ่ไม่สะดวกและหรือไม่ไว้วางใจในการพูดคุยกับคณะที่ปรึกษาโครงการ ฯ ที่เป็นคนแปลกหน้าของบุคคลเหล่านี้ ถึงแม้ว่า คณะที่ปรึกษาโครงการ ฯ ได้แจ้งถึงความเป็นมาของโครงการ การดูแลรักษาข้อมูล การทำลายข้อมูลแล้วก็ตาม รวมถึงการคัดเลือกประเภทคดีของผู้ที่อยู่ระหว่างคุมประพฤติเป็นไปค่อนข้างลำบาก คณะที่ปรึกษาโครงการ ฯ จึงมีความจำเป็นต้องปรับการเก็บข้อมูลประเภทคดี เพื่อไม่ให้เกิดกระทบการทำงานของเจ้าหน้าที่กรมคุมประพฤติและกลุ่มเปราะบางให้มากที่สุด แต่ยังคงได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวินิจฉัยให้มากที่สุด

๓) ผู้ก่อตั้ง ผู้ประกอบการ เจ้าหน้าที่หรือผู้เกี่ยวข้องกับการดำเนินธุรกิจ เพื่อสัมภาษณ์ในและหรือต่างประเทศ โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) รวมกับการสนทนากลุ่ม (Focus Group) จำนวน ๔๕ คน (ปรากฏตาม ผนวก ก)

๔) ครอบครัวหรือญาติ/ชุมชน โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จำนวน ๑๐ คน (ปรากฏตาม ผนวก ก)

๕) ประชาสังคม โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จำนวน ๑๑ คน (ปรากฏตาม ผนวก ก)

๕.๑.๒.๒ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล คณะที่ปรึกษาโครงการ ฯ ได้สร้างเครื่องมือที่ใช้การสัมภาษณ์เจาะลึกและหรือการสนทนากลุ่มโดยแบ่งตามกลุ่มเป้าหมาย (ปรากฏตาม ผนวก ข)

๕.๑.๒.๓ การวิเคราะห์ข้อมูล ที่ได้จากการสัมภาษณ์เจาะลึกและหรือและหรือการสนทนากลุ่มนั้น นำข้อมูลที่ได้มาจัดหมวดหมู่ แยกประเภท และทำการวิเคราะห์เชิงตรรกะควบคู่กับบริบท (Context) และตรวจสอบความถูกต้องและความน่าเชื่อถือของข้อมูล โดยใช้เทคนิควิธีการตรวจสอบสามเส้า (Triangulation) ในการตรวจสอบข้อมูล

๕.๒ การวิจัยเชิงปริมาณ

๕.๒.๑ การศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรมทางธุรกิจ ทฤษฎีการกระทำด้วยเหตุผล พฤติกรรมของผู้บริโภค แนวคิดเกี่ยวกับความตั้งใจซื้อสินค้าที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

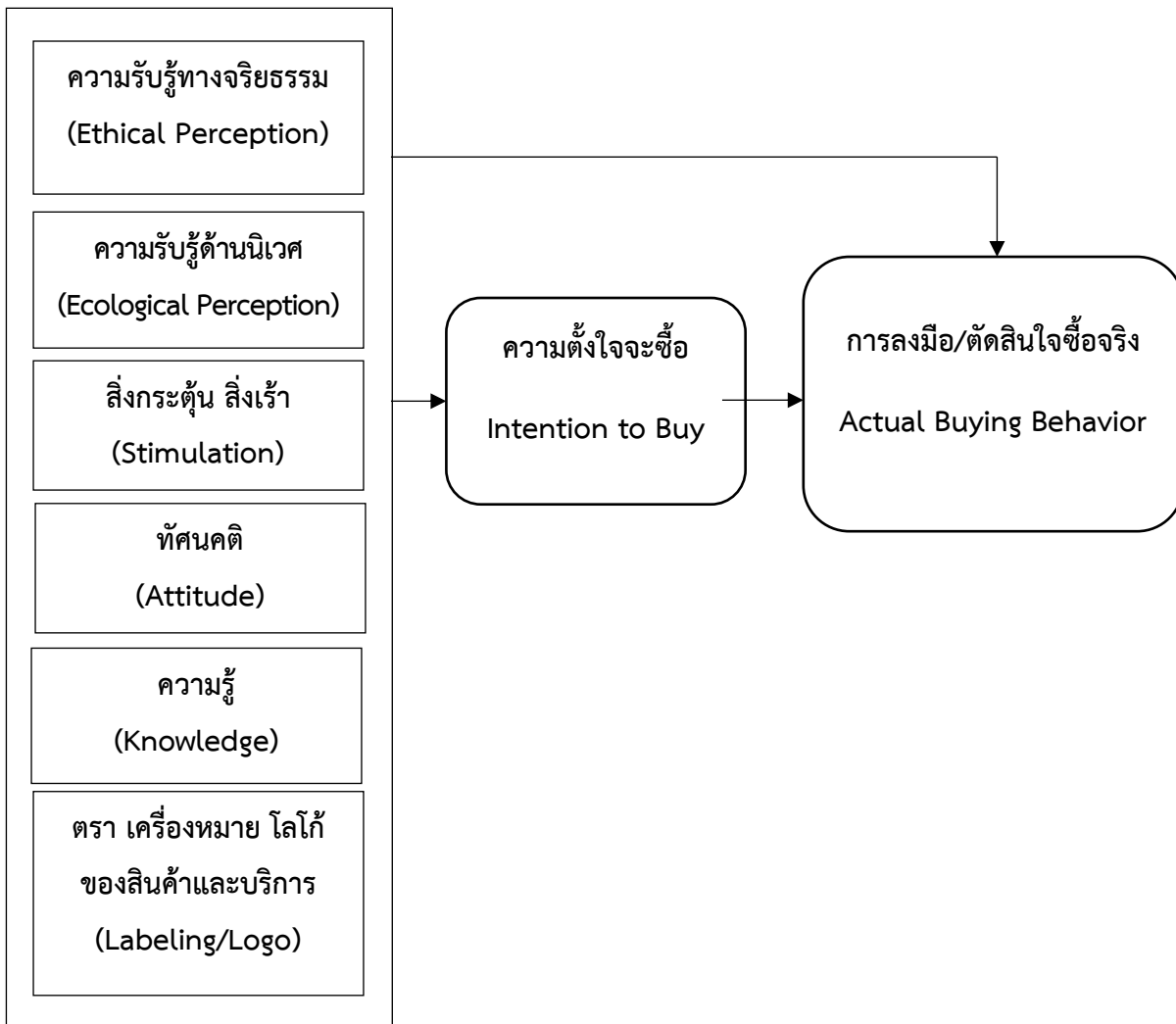
๕.๒.๒ วิธีรวบรวมข้อมูล

โครงการ ใช้วิธีการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อธุรกิจเพื่อสังคม/ธุรกิจเพื่อสังคมที่มีการจ้างงานผู้พิการ โดยใช้แบบสอบถามที่มีประเด็นดังนี้

- (๑) ความคิดเห็นต่อธุรกิจเพื่อสังคม
- (๒) ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าหรือใช้บริการของธุรกิจเพื่อสังคม
- (๓) พฤติกรรมในการเลือกซื้อสินค้าหรือบริการจากธุรกิจเพื่อสังคม
- (๔) ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าหรือใช้บริการของธุรกิจเพื่อสังคมที่ผลิตโดยผู้ต้องขังและหรือผู้พิการ หรือนำกำไรมาช่วยพัฒนาผู้ต้องขังให้พร้อมคืนสู่สังคม
- (๕) สินค้าหรือบริการประเภทใดที่ท่านคิดว่า สามารถให้ผู้พิการประกอบเป็นอาชีพหรือเป็นผู้ให้บริการได้

ทั้งนี้ กรอบแนวคิด ตัวแบบที่ใช้ในการศึกษาคั้งนี้ได้ประยุกต์ใช้ตัวแบบของ Ferdousi, Farhana (๒๐๑๗) รายละเอียดตามภาพที่ ๕.๑

ภาพที่ ๕.๑ กรอบแนวคิด (Conceptual framework)

ที่มา: Ferdousi, Farhana (๒๐๑๗)

๕.๒.๓ กลุ่มเป้าหมายและการสุ่มตัวอย่าง

๕.๒.๓.๑ กลุ่มตัวอย่างในการศึกษา คือ ประชาชนทั่วไป ซึ่งผู้วิจัยจึงเลือกกำหนดขนาดตัวอย่างในการสำรวจครั้งนี้ โดยการใช้สูตรทาโร ยามานะ (Taro Yamane) ดังนี้

$$n = \frac{N}{1 + Ne^2}$$

เมื่อ n คือ จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการ

N คือ ขนาดประชากร

e คือ สัดส่วนของความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับให้เกิดขึ้นได้ (สัดส่วนความคลาดเคลื่อนเป็น ๐.๐๒๘)

ข้อมูล ณ วันที่ ๓๑ ธันวาคม ๒๕๖๑ ประเทศไทยมีประชากรที่มีอายุตั้งแต่ ๑๘ ปีขึ้นไป จำนวน ๕๑,๒๘๗,๐๑๓ คน ดังนั้น ขนาดตัวอย่างในการสำรวจครั้งนี้ต้องมากกว่า ๑,๒๕๐ หน่วยตัวอย่าง

๕.๒.๓.๒ วิธีการเก็บตัวอย่าง (Sampling) คณะที่ปรึกษาโครงการ ฯ ใช้วิธีการเลือกตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage Sampling) โดยมีขั้นตอน ดังต่อไปนี้

๑) ขั้นตอนที่ ๑ ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) โดยแบ่งประชากรตามพื้นที่ออกเป็น ๕ ภูมิภาค ได้แก่ กรุงเทพมหานครและปริมณฑล ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ และภาคใต้ และแบ่งกลุ่มตัวอย่างตามสัดส่วนของประชากร เพื่อให้มีการกระจายตัวอย่างเหมาะสม รายละเอียดดังตารางที่ ๕.๑

ตารางที่ ๕.๑ วิธีการเลือกตัวอย่างแบบชั้นภูมิ

ภูมิภาค	จำนวนประชากร อายุ ๑๘ ปีขึ้นไป	สัดส่วน	ขนาดตัวอย่าง
กรุงเทพมหานครและปริมณฑล	๗,๔๑๐,๖๘๕	๑๔.๔๕	๑๘๐
ภาคกลาง	๑๐,๓๕๒,๘๔๐	๒๐.๑๙	๒๕๒
ภาคเหนือ	๙,๓๔๓,๐๘๔	๑๘.๒๒	๒๒๘
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	๑๗,๒๑๕,๖๙๗	๓๓.๕๗	๔๒๐
ภาคใต้	๖,๙๖๕,๗๐๗	๑๓.๕๘	๑๗๐
รวม	๕๑,๒๘๗,๐๑๓	๑๐๐	๑,๒๕๐

๒) ขั้นตอนที่ ๒ ในแต่ละชั้นภูมิสุ่มเลือกจังหวัดหัวเมือง (จังหวัดใหญ่) ซึ่งเป็นจังหวัดที่มีศูนย์กลางทางด้านเศรษฐกิจ การค้า และการลงทุน ภูมิภาคละ ๒ จังหวัด

๓) ขั้นตอนที่ ๓ สุ่มตัวอย่างตัวอย่างแบบตามสะดวก (Convenience Sampling)

ตารางที่ ๕.๒ ขนาดตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา

ภูมิภาค	จังหวัด	ขนาดตัวอย่าง
กรุงเทพมหานครปริมณฑล	กรุงเทพมหานคร	๙๐
	นนทบุรี	๙๐
ภาคกลาง	ชลบุรี	๑๒๖
	พระนครศรีอยุธยา	๑๒๖
ภาคเหนือ	เชียงใหม่	๑๑๔
	นครสวรรค์	๑๑๔
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	ขอนแก่น	๒๑๐
	นครราชสีมา	๒๑๐
ภาคใต้	สงขลา	๘๕
	สุราษฎร์ธานี	๘๕
รวม		๑,๒๕๐

ทั้งนี้ จากการเก็บรวบรวมข้อมูลในช่วงเดือนมิถุนายน ๒๕๖๓ มีตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามกลับมา จำนวน ๑,๒๗๘ คน ซึ่งรายละเอียดปรากฏตามตารางที่ ๕.๓

ตารางที่ ๕.๓ ตัวอย่างที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูล

ภูมิภาค	จังหวัด	ขนาดตัวอย่าง
กรุงเทพมหานครปริมณฑล	กรุงเทพมหานคร	๙๔
	นนทบุรี	๙๓
ภาคกลาง	ชลบุรี	๑๒๖
	พระนครศรีอยุธยา	๑๒๖
ภาคเหนือ	เชียงใหม่	๑๑๘
	นครสวรรค์	๑๑๕
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	ขอนแก่น	๒๑๒
	นครราชสีมา	๒๑๒
ภาคใต้	สงขลา	๙๑
	สุราษฎร์ธานี	๘๗
รวม		๑,๒๗๘

๕.๒.๔ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

คณะที่ปรึกษาโครงการ ฯ ได้สร้างแบบสอบถามเพื่อเครื่องมือในการใช้เก็บข้อมูลกับประชาชนทั่วไป (รายละเอียดปรากฏตาม ผผนวก ค)

๕.๒.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อธุรกิจเพื่อสังคม/ธุรกิจเพื่อสังคมที่มีการจ้างงานผู้พิการ และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับสินค้าหรือบริการที่ผู้พิการสามารถประกอบอาชีพหรือให้บริการ ซึ่งจำแนกตามกลุ่มผู้ให้ข้อมูลและภาพรวมทั้งหมด ได้ใช้โปรแกรมสำเร็จรูป และสถิติเชิงพรรณนา (Descriptive statistic) ในการนำเสนอค่าสถิติพื้นฐาน ได้แก่ การแจกแจงความถี่ (Frequency Distribution) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ยเลขคณิต ($\bar{x}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation, S.D.) ทั้งนี้ เหนือในการแปลความหมายปรากฏตามตารางที่ ๕.๔

ตารางที่ ๕.๔ เกณฑ์การแปลผล

ค่าเฉลี่ย	การแปลผล
๖.๕๑ - ๗.๐๐	ระดับมากที่สุด
๕.๕๑ - ๖.๕๐	ระดับมาก
๔.๕๑ - ๕.๕๐	ระดับค่อนข้างมาก
๓.๕๑ - ๔.๕๐	ระดับปานกลาง
๒.๕๑ - ๓.๕๐	ระดับค่อนข้างน้อย
๑.๕๑ - ๒.๕๐	ระดับน้อย
๐.๐๐ - ๑.๕๐	ระดับน้อยที่สุด

๕.๓ การสัมมนาเพื่อวิพากษ์และเผยแพร่ผลการวิจัย

คณะที่ปรึกษาโครงการ ฯ ได้จัดสัมมนาเพื่อวิพากษ์และเผยแพร่ข้อเสนอรูปแบบของธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) พร้อมทั้งผลิตภัณฑ์และบริการที่เหมาะสมกับการสร้างอาชีพสำหรับผู้พิการเพื่อลดปัญหาการกระทำผิดซ้ำ แผนการดำเนินงาน (Roadmap) (๑ - ๓ ปี) จำนวน ๒ ครั้ง มีผู้เข้าร่วมประชุม จำนวนทั้งสิ้น ๑๑๖ คน (ปรากฏตาม ผนวก ก) ดังนี้

ครั้งที่ ๑ เมื่อวันที่ ๑๖ กันยายน ๒๕๖๓ ณ ห้องประชุม ดร.สมศักดิ์ และคุณหญิงปัทมา ลีสวัสดิ์ตระกูล ชั้น ๒ อาคารสยามบรมราชกุมารี สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ มีผู้เข้าร่วมประชุม จำนวน ๘๒ คน

ครั้งที่ ๒ เมื่อวันที่ ๑๘ กันยายน ๒๕๖๓ ณ ห้อง ๖๐๑ ชั้น ๖ อาคารสยามบรมราชกุมารี สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ มีผู้เข้าร่วมประชุม จำนวน ๓๔ คน

๕.๔ การวิจัยในมนุษย์ (Ethics in Human Research)

เนื่องจากโครงการวิจัยแนวทางของธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) มาขับเคลื่อนการสร้างอาชีพให้ผู้พิการเพื่อลดปัญหาการกระทำผิดซ้ำ ต้องดำเนินการเก็บข้อมูลจาก กลุ่มเปราะบาง (Vulnerable Group) ซึ่งหมายถึง กลุ่มคนที่มีข้อจำกัดในการช่วยตนเอง อำนาจตัดสินใจ และข้อต่อรองในหลายกรณีด้วยกัน ต้องการความช่วยเหลือจากทางกาย ทางจิต หรือทางสังคมจากผู้อื่น เช่น ผู้ต้องขัง ผู้เคยถูกคุมประพฤติ ผู้พิการ กลุ่มครอบครัวของผู้พิการ รวมถึงกลุ่มเยาวชนที่อายุต่ำกว่า ๑๘ ปี เป็นต้น

การวิจัยในมนุษย์เป็นสิ่งที่คณะที่ปรึกษาโครงการ ฯ ให้ความสำคัญตลอดมา พยายามระมัดระวังและปฏิบัติให้สอดคล้องต่อระเบียบวิธีวิจัยที่เหมาะสมตามหลักวิชาการและไม่ขัดต่อจริยธรรม รวมถึงมีการบริหารจัดการและดำเนินงานตามหลักจริยธรรม ตามแนวทางที่สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ที่ได้กำหนดไว้อย่างเคร่งครัด

คณะที่ปรึกษาโครงการ ฯ ได้ปฏิบัติตามแนวทางการดำเนินงานตามมาตรฐานของคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ โดยเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลทั้งเครื่องมือวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณผ่านการพิจารณาคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (The Ethics Committee in Human Research, National Institute of Development Administration—ECNIDA) (ปรากฏตาม ผนวก ง)

บทที่ ๖

ผลการศึกษา

การศึกษาตามโครงการวิจัยแนวทางของธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) มาขับเคลื่อน การสร้างอาชีพให้ผู้พ้นโทษเพื่อลดปัญหาการกระทำผิดซ้ำ ครั้นนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิด แนวทาง รูปแบบธุรกิจ (Business Model) ปัจจัยสู่ความสำเร็จ และแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) ปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินธุรกิจเพื่อสังคมในประเทศไทยและต่างประเทศ และ ศึกษาและวิเคราะห์แนวโน้มของผลิตภัณฑ์และบริการที่เหมาะสมกับธุรกิจเพื่อสังคมในการสร้าง อาชีพให้ผู้พ้นโทษในประเทศ อันจะนำมาสู่การเสนอรูปแบบของธุรกิจเพื่อสังคม พร้อมทั้งผลิตภัณฑ์ และบริการที่เหมาะสมกับการสร้างอาชีพสำหรับผู้พ้นโทษ พร้อมแผนขับเคลื่อนการดำเนินงาน (Roadmap) ระยะสั้น (๑ - ๓ ปี) ในการจัดตั้งธุรกิจเพื่อสังคมเพื่อสร้างอาชีพของผู้พ้นโทษในประเทศ ไทย โดยคณะที่ปรึกษาโครงการ ฯ ได้กำหนดแนวทางการศึกษาวิจัยแบบผสมผสาน ทั้งการศึกษาวิจัย เชิงคุณภาพ ด้วยการเก็บข้อมูลจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้อง และในเชิงปริมาณ จากทัศนคติ ความเห็นของประชาชนที่มีต่อธุรกิจเพื่อสังคม ตลอดจนธุรกิจเพื่อสังคมที่มีการจ้างงานผู้พ้นโทษ ภายหลังจากเก็บรวบรวมข้อมูลดังกล่าว คณะที่ปรึกษาโครงการ ฯ สามารถนำเสนอผลการศึกษา โดย จำแนกตามลักษณะของการเก็บข้อมูล ดังนี้

๖.๑ ผลการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Results)

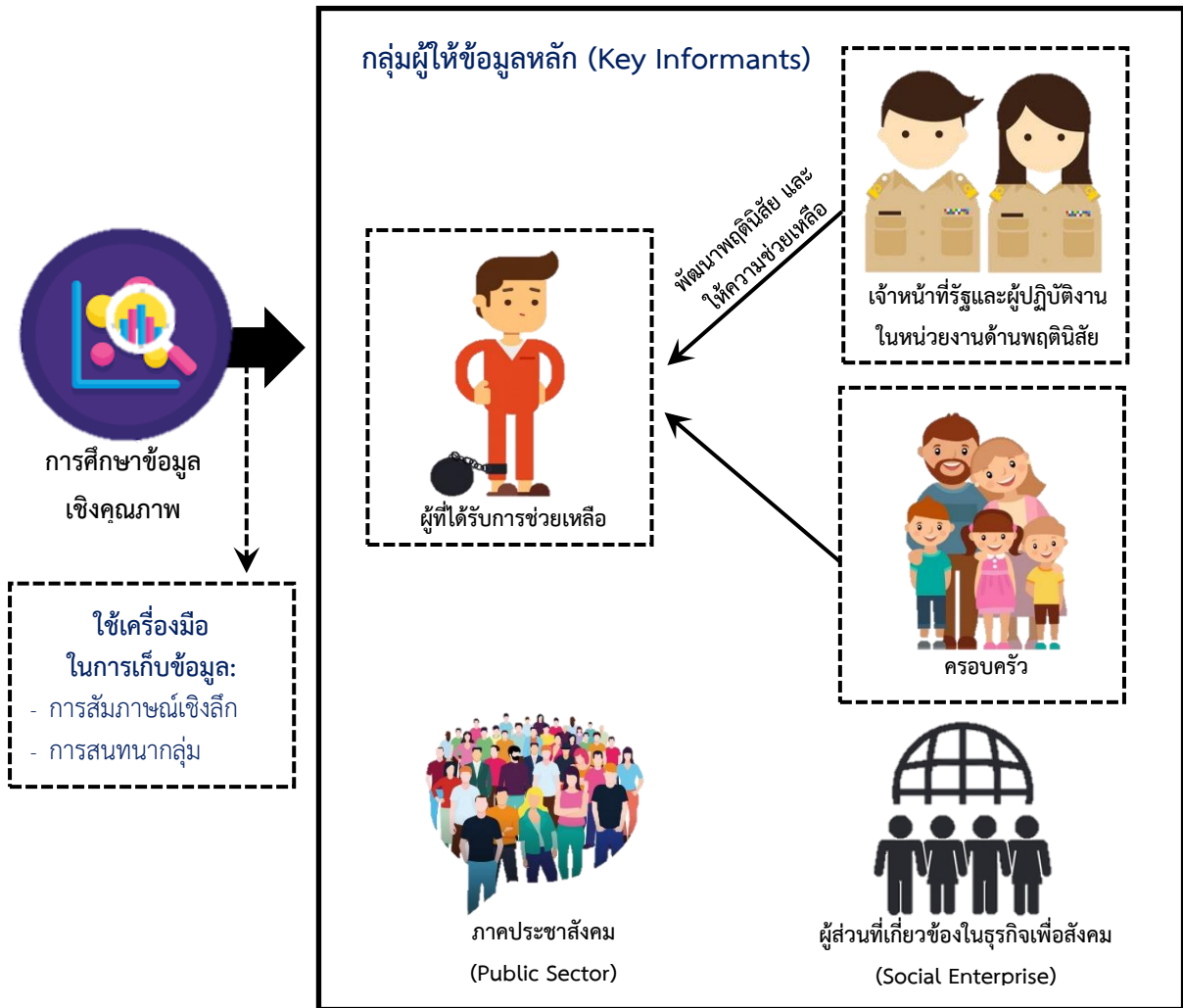
การศึกษาวินิจฉัยเชิงคุณภาพได้กำหนดเครื่องมือในการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อสืบค้นถึงปัจจัยความสำเร็จหรือ แนวปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) ปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินธุรกิจเพื่อสังคม รวมถึง รูปแบบผลิตภัณฑ์และบริการที่เหมาะสมผู้พ้นโทษ เพื่อนำมาปรับใช้ในการจัดตั้งธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) ปรากฏผลการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ จำแนกตามกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ เจ้าหน้าที่รัฐ/ผู้ปฏิบัติงานในหน่วยงานด้านพหุตินิสัยที่เกี่ยวข้องกับการให้ความช่วยเหลือ กลุ่มเป้าหมายที่ได้รับการช่วยเหลือ ครอบครัวหรือญาติ/ชุมชน กลุ่มประชาสังคม และผู้ก่อตั้ง ผู้ประกอบการ ตลอดจนเจ้าหน้าที่หรือผู้เกี่ยวข้องกับการดำเนินธุรกิจเพื่อสังคมทั้งในและ/หรือ ต่างประเทศ ดังภาพที่ ๖.๑ ซึ่งปรากฏผลการศึกษา ดังนี้

๖.๑.๑ เจ้าหน้าที่รัฐ/ผู้ปฏิบัติงานในหน่วยงานด้านพหุตินิสัยที่เกี่ยวข้องกับการให้ความช่วยเหลือ

สำหรับกลุ่มเจ้าหน้าที่รัฐ/ผู้ปฏิบัติงานในหน่วยงานด้านพหุตินิสัยที่เกี่ยวข้องกับการให้ความช่วยเหลือได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก ร่วมกับการสนทนากลุ่ม ประกอบด้วย ผู้บริหารและ/หรือผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับการให้ความช่วยเหลือผู้ต้องขังที่พ้นโทษ ผู้บริหารและ/หรือผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องที่เกี่ยวกับเยาวชนที่ได้รับการปล่อยตัว และผู้บริหาร และ/หรือผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับการคุมประพฤติ ซึ่งได้นำเสนอผลการศึกษาจำแนกตามระดับของ กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

ภาพที่ ๖.๑ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักในการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ

๖.๑.๑.๑ กลุ่มระดับผู้บริหาร (Administrator Level) ที่มีหน้าที่ในวางแผน กำกับ อำนวยการปฏิบัติในการฟื้นฟู พัฒนาพฤตินิสัย และการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ต้องขังที่พ้นโทษ รวมทั้งเยาวชนที่ได้รับการปล่อยตัว ผลการศึกษาปรากฏตามประเด็นดังนี้

๑) การยอมรับและกลับคืนสู่สังคม/ชุมชน

(๑) ความรับผิดชอบของหน่วยงานราชการ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่เป็นผู้บริหาร ส่วนใหญ่แสดงความเห็นว่า การสร้างการยอมรับและกลับคืนสังคม/ชุมชนของผู้พ้นโทษ เป็นเรื่องที่ต้องร่วมมือกันของทุกภาคส่วน ตั้งแต่ตัวผู้พ้นโทษ ภาครัฐ ภาคเอกชน ไปจนถึงครอบครัวและสังคมภายนอก อย่างไรก็ตาม การที่หลายหน่วยงานหน่วยงานราชการมีหน้าที่และความรับผิดชอบเกี่ยวข้องกับการจัดการปัญหา อาทิ กรมราชทัณฑ์ กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ซึ่งมีภารกิจโดยตรง และหน่วยงานอื่นที่มีหน้าที่ในการสนับสนุน เช่น กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เป็นต้น ส่งผลทำให้รายละเอียดของการพัฒนาแนวทางและมาตรการแก้ปัญหาที่มีความหลากหลายแตกต่างกันตามขอบเขตและหน้าที่ของแต่ละหน่วยงาน ส่งผลให้การแก้ปัญหาอย่างไม่ประสิทธิภาพ

เท่าที่ควร และมีลักษณะการทำงานแบบต่างคนต่างทำ ไม่ได้เป็นการสร้างความร่วมมือแบบบูรณาการอย่างแท้จริง

นอกจากนั้น ข้อมูลยังชี้ให้เห็นถึงประเด็นความรู้ ความเข้าใจในปัญหาของผู้ที่พันโฆษที่แตกต่างกัน ส่งผลต่อการจัดการกับปัญหาที่แตกต่างกัน ขาดการบูรณาการในระดับแผน/นโยบาย/กิจกรรม อาทิ การให้ความช่วยเหลือผู้พันโฆษที่การช่วยเหลือต้องเข้าใจสภาพที่แท้จริงของปัญหา ทั้งบริบทแวดล้อม และตัวผู้พันโฆษ ซึ่งหน่วยงานอื่นที่ไม่ได้มีหน้าที่หรือความรับผิดชอบโดยตรงเช่นเดียวกันกับกรมราชทัณฑ์ กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน อาจมีความเข้าใจที่คลาดเคลื่อน และทำให้กิจกรรมหรือวิธีการในการจัดการกับปัญหาไม่ต้องตรงกับสาเหตุหรือเหมาะสมกับการจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมไปถึงความหลากหลายหรือความแปรปรวนของข้อมูลหรือปัจจัยอื่นที่เกี่ยวข้องในการจัดการกับการพัฒนาด้านพฤติกรรมเสียและการให้ความช่วยเหลือ อาทิ ความแตกต่างของคดี อายุของผู้ถูกควบคุม ระยะเวลาการลงโทษ ฯลฯ ส่งผลต่อความท้าทายในการจัดการกับการสร้างการยอมรับและการกลับคืนสู่สังคมของผู้พันโฆษ อีกทั้งยังพบว่าในส่วนของศาลเยาวชนและครอบครัวที่มีเจตนารมณ์สำคัญ คือ เพื่อแก้ไขครอบครัว พันฟูผู้หลงกระทำผิด โดยกฎหมายเด็กและเยาวชนออกแบบให้ศาลใช้อำนาจดุลยพินิจในการเปิดโอกาสให้มีการแก้ไข บำบัด พันฟูพฤติกรรมเสียของเด็กและเยาวชนในทุกขั้นตอน ไม่ว่าจะเป็นตั้งแต่ยื่นคำฟ้องจนก่อนศาลมีคำพิพากษา ซึ่งหากศาลพิจารณาเห็นว่าเด็กและเยาวชนสามารถที่จะปรับปรุงแก้ไขตัวเองเพื่อกลับคืนสู่สังคมได้ ศาลอาจยังไม่พิพากษาก็ได้

(๒) การสร้างภาพลักษณ์และลดการตีตรา จากข้อมูลพบว่า หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องมีความพยายามที่จะแสวงหาแนวทางหรือวิธีการในรูปแบบต่าง ๆ ในการเตรียมความพร้อมเพื่อนำผู้พันโฆษกลับคืนสู่สังคม เพื่อสร้างความคุ้นเคยทั้งกับตัวผู้กระทำผิดและบุคคลภายนอกให้เกิดปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน มุ่งลดความรู้สึกหรือความเข้าใจผิดที่ว่า “บุคคลที่กระทำผิดเป็นบุคคลที่เลวร้ายและน่ากลัว” แต่เป็นเพียงบุคคลธรรมดาที่ไม่แตกต่างจากวิญญูชน (บุคคลที่รู้ผิดรู้ชอบตามปกติ) หรือบุคคลทั่วไปในสังคม จึงทำให้เกิดการพัฒนาโครงการต่าง ๆ ขึ้นเพื่อลดการตีตรา อาทิ การสร้างความร่วมมือกับบริษัท หรือผู้ประกอบการภาคเอกชนต่าง ๆ ในการเข้ามาฝึกอาชีพหรือให้ความรู้ในเรือนจำหรือสถานพินิจฯ ดังปรากฏข้อมูลที่ว่า “เรือนจำบางแห่งเปิดให้บุคคลทั่วไปสามารถเข้ามาใช้บริการด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นบริการนวดเพื่อสุขภาพ หรือร้านอาหาร” อย่างไรก็ตาม โครงการดังกล่าวส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นโครงการที่จัดขึ้นเป็นครั้งคราวและไม่ต่อเนื่อง บางโครงการหรือกิจกรรมขึ้นอยู่กับวิสัยทัศน์หรือนโยบายของผู้นำหน่วยงานและความสามารถในการติดต่อประสานงานกับภาคส่วนอื่น ๆ จึงทำให้ไม่เกิดความต่อเนื่องและไม่สามารถกระจายให้ครอบคลุมได้ทั่วทุกพื้นที่ นอกจากนี้ ปัญหาการปรับทัศนคติของสังคมที่บุคคลในสังคมมักมองและตีค่าภาพลักษณ์ (image) ของผู้ต้องขังหรือผู้กระทำผิดในภาพรวมว่า ผู้ต้องขังหรือผู้กระทำผิดทุกคนเป็นบุคคลชั่วร้าย อันเป็นการตีความที่คลาดเคลื่อนหรือเกิดจากการคิดอย่างไม่สมเหตุผล (Fallacy) เพราะไม่ใช่ผู้ต้องขังหรือผู้กระทำผิดทุกคนจะเป็นผู้ชั่วร้าย แต่มีหลายกรณีที่เกิดขึ้นเพราะความจำเป็นในการใช้ชีวิตหรือเกิดจากความประมาท

๒) การประกอบอาชีพหลังการพ้นโทษหรือผ่านการฝึกอบรม

(๑) การรองรับอาชีพภายหลังพ้นโทษ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีความคิดเห็นไปในทิศทางเดียวกันว่า การรองรับอาชีพภายหลังพ้นโทษเป็นเรื่องที่มีความสำคัญ และส่งผลต่อการแก้ไขปัญหาคriminalซ้ำ เนื่องจากหน่วยงานราชการโดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับการ

ช่วยเหลือผู้พ้นโทษโดยตรงมีความพยายามในการที่จะส่งเสริมการประกอบอาชีพภายหลังการพ้นโทษ ไม่ว่าจะเป็นการเปิดโอกาสให้บริษัทเอกชนสามารถเข้ามารับสมัครงานก่อนการปล่อยตัว หรือเรือนจำ หรือสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนบางแห่งได้ใช้แนวทางการให้ความช่วยเหลือในการช่วยหางานให้กับผู้พ้นโทษ อย่างไรก็ตาม ยังมีปัญหาสำคัญที่เกิดขึ้นคือ ยังไม่สามารถจัดหางานให้กับผู้พ้นโทษได้อย่างเป็นระบบ ขาดความทั่วถึง และไม่ต้องตรงกับความต้องการในการประกอบอาชีพตามบริบทแวดล้อมในการดำรงชีพอย่างแท้จริง นอกจากนี้ยังพบข้อจำกัดอื่น ๆ เช่น ผู้พ้นโทษไม่ต้องการงานที่หน่วยราชการจัดให้เพราะอยู่ไกลจากถิ่นที่อยู่เดิม ผู้พ้นโทษขาดทักษะและความเชี่ยวชาญตามที่ตลาดแรงงานต้องการ เป็นต้น ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาความร่วมมืออย่างเป็นระบบ ดังนั้น ผู้พ้นโทษจึงควรได้รับการฝึกอาชีพที่สามารถนำไปประกอบอาชีพได้ และบริษัทเอกชนก็ควรเข้าใจธรรมชาติและสภาพจิตใจของผู้พ้นโทษให้มากขึ้น เพราะบางครั้งอาจจะไม่สามารถใช้แนวทางปฏิบัติเดียวกับลูกจ้างทั่วไปได้

(๒) สภาพทางเศรษฐกิจของผู้พ้นโทษ จากข้อมูลพบว่า **ประเด็นด้านเศรษฐกิจหรือการเงิน เป็นปัญหาหลักของผู้พ้นโทษที่ส่งผลต่อการประกอบอาชีพหลังพ้นโทษ และเป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ผู้พ้นโทษกลับมากระทำผิดซ้ำ** ถึงแม้ว่าภาครัฐมีสวัสดิการสำหรับผู้พ้นโทษ แต่ไม่เพียงพอต่อการดำรงชีวิตในบริบทและสภาพแวดล้อมปัจจุบัน และจำนวนเงินที่ให้การช่วยเหลือจากสวัสดิการมีจำนวนไม่มากเพียงพอที่จะทำให้ผู้พ้นโทษสามารถนำไปสร้างหรือเริ่มต้นประกอบอาชีพได้ การจัดสรรเงินช่วยเหลือมักเป็นภารกิจของหน่วยงานราชการอื่น ๆ ที่มีหน้าที่รับผิดชอบจัดการดูแล และกำหนดให้ผู้พ้นโทษต้องเป็นผู้ติดต่อหน่วยงานต่าง ๆ ด้วยตัวเอง พร้อมทั้งมีเงื่อนไขที่ค่อนข้างยุ่งยากในการขอความช่วยเหลือ นอกจากนี้ผู้พ้นโทษส่วนใหญ่ไม่ทราบว่า มีหน่วยงานใดที่ให้ช่วยเหลือ ถึงแม้ว่าจะยื่นขอรับการช่วยเหลือหรือการสนับสนุน ก็ไม่ได้หมายความว่าผู้พ้นโทษจะได้รับการช่วยเหลือหรือสนับสนุนในทุกกรณี อย่างไรก็ตามปัญหาดังกล่าวพบว่ามีภาคเอกชนบางกลุ่มที่เข้ามาช่วยเหลือปัญหาดังกล่าว แต่ยังมีจำนวนไม่เพียงพอ ในขณะที่ภาครัฐเองยังมีข้อจำกัดในเรื่องการติดตามดูแลผู้พ้นโทษถึงสภาพความเป็นอยู่และความต้องการการช่วยเหลือเพื่อนำมาใช้เป็นข้อมูลในการวางแผนจัดการกับปัญหาให้มีความถูกต้องและเหมาะสม ดังที่ผู้ให้ข้อมูลได้สะท้อนว่า “สิ่งที่คุณต้องชั่งชั่งชั่งชั่งก็คือ เงินทุน ... แต่สิ่งที่ขาดมากกว่าเงินทุนก็คือ ความรู้ในการเข้าไปจัดการในชีวิตว่าจะทำตัวเองยังไง” (ผู้บัญชาการเรือนจำจังหวัดพิจิตร)

๓) การพัฒนาฝึกอบรมอาชีพภายในเรือนจำ สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน หรือศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน

(๑) การพัฒนาหลักสูตร จากข้อมูลแสดงให้เห็นได้ว่า การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมอาชีพภายในเรือนจำ สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน หรือศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนมีความแตกต่างกันไปตามลักษณะและประเภทของคดี อายุ และบทลงโทษ โดยทั่วไปหน่วยงานต้องจัดการให้ผู้ต้องขังได้รับการศึกษาภาคบังคับตามกฎหมาย โดยเฉพาะกลุ่มเด็กและเยาวชน ในขณะที่ผู้ต้องขังที่เป็นผู้ใหญ่จะมุ่งเน้นเรื่องการฝึกอาชีพ อย่างไรก็ตามข้อมูลจากผู้บริหารสะท้อนให้เห็นว่า ปัญหาสำคัญที่เกิดขึ้นคือ **หลักสูตรฝึกอาชีพไม่สามารถสนองตอบความต้องการของทั้งผู้ต้องขังและไม่เหมาะสมกับตลาดแรงงาน หรือบริบทการดำรงชีพในปัจจุบัน** กล่าวคือหลักสูตรการฝึกอบรมอาชีพมีข้อจำกัดทั้งในเรื่องของอุปกรณ์การจัดการ เรียนการสอนและ ผู้สอน อีกทั้งบางหลักสูตรที่ได้รับความนิยมอย่างมาก เช่น ทำผมและเสริมสวย แต่ข้อเท็จจริงกลับพบว่าไม่ใช่ผู้ต้องขังทุกคนจะสามารถเข้ารับการฝึกหรือเรียนได้ อันเนื่องมาจากข้อจำกัดหลาย

ประการ นอกจากนี้บางหลักสูตรก็ไม่ได้ปรับปรุงให้ทันสมัยกับบริบทที่เปลี่ยนแปลงไป ตัวอย่างเช่น การแกะสลักสบู่ เป็นต้น ในขณะที่บางหลักสูตรควรได้รับการพัฒนาและปรับปรุงให้มากยิ่งขึ้น เช่น ทักษะงานไม้ ที่ควรมีการนำเทคโนโลยีเข้ามาปรับใช้ หรือควรให้ความช่วยเหลือทางด้านการตลาด เป็นต้น ดังความเห็นของผู้ให้ข้อมูลบางส่วน ดังนี้

เด็กในกรมพินิจฯ ส่วนใหญ่พื้นฐานการศึกษาไม่ได้จบมัธยมต้น ... เมื่อเข้ามาก็ต้องมาเรียนพื้นฐานการศึกษาภาคบังคับก่อน ... เพราะฉะนั้นกิจกรรมหลัก ๆ ของกรมพินิจฯ จะเน้นของเรื่องการศึกษา แต่ก็มีเรื่องของอาชีพซึ่งจะเป็นหลักสูตรระยะสั้นเสียมากกว่า ... เด็กบางทีก็ยังไม่รู้ว่าตัวเองถนัดอะไร ไม่รู้ว่าชอบอาชีพนี้หรือไม่ สิ่งที่เราต้องทำก็คือ ทำให้เด็ก ๆ ได้มีโอกาสเลือกมากขึ้น (ผู้แทนจากกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน)

การฝึกวิชาชีพในเรือนจำมีข้อจำกัดทางด้านวิทยากร ... เราไม่ได้มีวิทยากรเข้ามาได้ตั้งใจ ... ไม่ได้มีสาขาเรียนได้ตั้งใจ เช่น จังหวัดพิจิตร ถ้าจะให้เรียน ปวช. ปวส. ก็เรียนได้แค่เกษตรศาสตร์กับสัตวศาสตร์เท่านั้น (ผู้บัญชาการเรือนจำจังหวัดพิจิตร)

โปรแกรมของราชทัณฑ์ออกแบบมาสำหรับคนจำนวนมาก ... ซึ่งพื้นฐานครอบครัวไม่ได้เหมือนกัน ... อย่างเราสอนเศรษฐกิจพอเพียงก็ไม่ได้หมายความว่าออกไปจะไปมีสวนทุกคน ... แต่การสอนเศรษฐกิจพอเพียง เราสอนแนวคิดให้รู้จักพอเพียงไม่ว่าจะเป็นรับจ้าง ... แต่ว่าในลักษณะการปลูก เราไม่ได้เจาะเป็นรายบุคคล ... ซึ่งถ้ามันสามารถทำรายบุคคลได้จะดี (ผู้แทนจากกรมราชทัณฑ์)

ถึงแม้ในปัจจุบันหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาพฤตินิสัย จะให้ความสำคัญกับเรื่องการอบรมสภาพจิตใจของผู้ต้องขังอย่างมาก แต่กลับพบว่ายัง **ประสบกับปัญหาการขาดแคลนบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญด้านจิตวิทยา หรือนักจิตวิทยาคลินิก** อันจะทำให้การพัฒนาและฟื้นฟูสภาพจิตใจของผู้ต้องขังยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร

(๒) คำตอบแทนจากการฝึกอบรมอาชีพ ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เห็นว่า กรมราชทัณฑ์ได้จัดให้ผู้ต้องขังมีโอกาสได้รับการฝึกฝนทักษะอาชีพหลากหลาย ในลักษณะคล้ายกับหลักสูตรของวิทยาลัยสารพัดช่าง หรือวิทยาลัยพัฒนาทักษะอาชีพโดยทั่วไป และมีการเปิดโอกาสให้ผู้ประกอบการภาคเอกชนยื่นความประสงค์ในการจ้างแรงงานผู้ต้องขังในการผลิตสินค้า ซึ่งประเด็นที่มีการจ้างเหมางานจากภายนอกนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องคำนึงถึงค่าตอบแทนที่เป็นธรรมกับผู้ต้องขัง เพื่อให้เป็นรายได้แก่ผู้ต้องขังสำหรับใช้จ่ายระหว่างจำคุกและภายหลังการพ้นโทษ รวมถึงการแจ้งให้ผู้ต้องขังได้รับทราบถึงผลตอบแทนในการทำงาน จะช่วยในเรื่องของสภาพจิตใจได้เช่นเดียวกัน ดังความเห็นที่เกี่ยวข้อง “เรื่องการกระทำผิดซ้ำของกลุ่มที่ปล่อยตัวออกไปพบว่า ... ส่วนใหญ่ตอนที่ออกไปมีเงินติดตัวไม่ถึง ๑๐๐ บาท ... ทำให้กรมราชทัณฑ์มองว่า ... จริง ๆ แล้วเราควรจะให้เขาได้มีโอกาสทำงานเก็บเงินขณะที่เขาอยู่ข้างในรั้วเรือนจำ” (ผู้แทนจากกรมราชทัณฑ์)

๔) แนวทางการพัฒนาธุรกิจเพื่อสังคม

(๑) ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดธุรกิจเพื่อสังคม ผู้ให้ข้อมูลจากหน่วยงานราชการส่วนใหญ่มีความเห็นสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกันว่า การนำแนวคิดการจัดการธุรกิจเพื่อสังคมจะช่วยให้การจัดการกับปัญหาได้ เนื่องจากการดำเนินการดังกล่าวเป็นการให้โอกาสผู้ต้องขังในการประกอบอาชีพ และสามารถปรับตัวเพื่อดำรงอยู่ในสังคมได้ดีขึ้น กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ เป็นตัวเลือกในการแก้ปัญหาของภาครัฐอีกแนวทางหนึ่งที่ไม่ใช่เกิดขึ้นเพื่อทดแทนแนวทางเดิมที่มีอยู่ แต่เป็นการช่วยสนับสนุนและส่งเสริมสิ่งที่ดำเนินการอยู่ก่อนหน้านี้ โดยหน่วยงานราชการที่มีภารกิจที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับผู้ต้องขังอย่างเช่น กรมราชทัณฑ์ส่วนใหญ่มีความเข้าใจว่าธุรกิจเพื่อสังคมเป็นการนำแนวทางการประกอบธุรกิจมาช่วยสร้างอาชีพให้กับผู้ต้องขัง แต่ยังคงขาดความชัดเจนในการดำเนินงานในหลายประเด็น อาทิ การดำเนินการดังกล่าวจะอยู่ในขั้นตอนหรือกระบวนการใดของการช่วยเหลือ การพัฒนาแนวทางหรือจะขับเคลื่อนให้เกิดผลในรูปแบบใด เมื่อถือปฏิบัติแล้วจะสามารถช่วยเหลือผู้ต้องขังในการพัฒนาพฤติกรรมนิสัยได้อย่างไร การช่วยเหลือไม่ให้ผู้ต้องขังที่พ้นโทษไปแล้วก่อการกระทำผิดซ้ำได้เป็นผลหรือไม่ เป็นต้น จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องฉายภาพหรือสร้างความชัดเจนให้เกิดขึ้นในการขับเคลื่อนแนวคิดสู่การปฏิบัติ

นอกจากนั้น ข้อมูลยังบ่งชี้ว่า การทำธุรกิจเพื่อสังคมควรส่งเสริมให้บริษัทหรือผู้ประกอบการภาคเอกชนขนาดใหญ่ ตัวอย่างเช่น บริษัทเครือเจริญโภคภัณฑ์ฯ (CP) หรือ บริษัทปูนซีเมนต์ไทยฯ (SCG) เข้ามาเป็นหุ้นส่วนในการปฏิบัติ อย่างไรก็ตามการจะให้บริษัทเหล่านี้เข้ามาอาจจำเป็นต้องมีการพิจารณาถึงสิทธิประโยชน์บางประการ อาทิ สิทธิประโยชน์ทางภาษี หรือการจูงใจให้ผู้ประกอบการภาคเอกชนขนาดใหญ่เข้ามาดำเนินกิจกรรมทางสังคม (Corporate Social Responsibilities - CSR) นอกจากนี้ ควรมีการกำหนดบุคคลต้นแบบที่ประสบความสำเร็จ (Role Model) เพื่อเป็นแบบอย่างและสร้างแรงจูงใจให้กับผู้พ้นโทษ อย่างไรก็ตามหน่วยงานภาครัฐที่ยังมีข้อกังวลบางประการเกี่ยวกับบริษัทหรือผู้ประกอบการภาคเอกชนที่เป็นการประกอบธุรกิจเพื่อสังคม ซึ่งอาจพิจารณาใช้แนวทางให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทำการสำรวจหรือจัดทำรายชื่อของภาคเอกชนเพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลของผู้ประกอบธุรกิจเพื่อสังคม อันก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการวางแผนและการบริหารจัดการกับภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ดังความเห็นของผู้ให้ข้อมูลที่ได้สะท้อนว่า

โครงการกำลังใจของพระองค์ภาฯ ... เป็นการร่วมมือระหว่าง CP กองทุนกำลังใจ และกรมราชทัณฑ์ ... เหมือนเราเป็นคนลงทุน ซึ่งเงินทุนเป็นเงินจากกองสลาก ... โดยมี CP เป็นผู้ดำเนินการให้ .... โดยนำผู้ต้องขังเข้าอบรมแล้วทำไรก็จะบริจาคให้กรมราชทัณฑ์บางส่วน และส่งเข้ากองทุนกำลังใจเพื่อที่จะกลับไปช่วยเหลือในส่วนอื่นต่อ (ผู้แทนจากโครงการกำลังใจ สำนักงานพัฒนานวัตกรรม)

สำหรับประเด็นที่พบว่า กลุ่มผู้ต้องขังที่เป็นเด็กและเยาวชนซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นกลุ่มเปราะบาง จำเป็นที่จะต้องให้ความสำคัญในการช่วยเหลือและเยียวยาในการปรับทั้งจิตใจและพฤติกรรม ซึ่งจากข้อเท็จจริงการช่วยเหลือของหน่วยงานราชการไม่ได้มุ่งเน้นทางด้านการฝึกฝนทักษะอาชีพเป็นหลัก แต่มุ่งให้การศึกษาขั้นพื้นฐานตามที่กฎหมายกำหนดเป็นสำคัญ อย่างไรก็ตามยังมีข้อกังวลกับปัญหาที่อาจเกิดขึ้นคือ ความรู้จากการเรียนการสอนตามการศึกษาขั้นพื้นฐาน มิได้ช่วยหรือเป็นประโยชน์ต่อการนำไปใช้ในการประกอบอาชีพเมื่อพ้นโทษได้อย่างแท้จริง จึงอาจจำเป็นต้องมีการ

พิจารณาถึงแนวทางหรือการฝึกฝนทักษะอาชีพควบคู่ไปกับการเรียน ดังเช่นความของผู้ข้อมูลที่ได้สะท้อนว่า

สำหรับเด็กและเยาวชนนั้น ... เรื่องธุรกิจเพื่อสังคมอยากให้เป็นตัวเสริมมากกว่าเป็นการเรียนเรื่องอาชีพ .... เพราะเด็กแต่ละคนจะต้องได้รับโอกาสทางการศึกษาเท่าเทียมกันก่อน ... ฉะนั้น SE ที่เอามาทำมันคงจะเป็นเรื่องของกิจกรรมเสริม เช่น ช่วยให้เราค้นพบตัวเอง หรือ สร้างรายได้เสริม แต่เรื่องการศึกษาต้องเป็นเรื่องหลัก (ผู้แทนจากกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์)

(๒) การพัฒนาสินค้าและบริการที่เหมาะสม กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสะท้อนความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ในประเด็นดังกล่าวที่ว่า ก่อนที่ภาครัฐจะดำเนินการพัฒนาเรื่องของสินค้าและบริการให้มีความเหมาะสมนั้น จำเป็นที่ผู้ต้องขังควรมีความเข้าใจและความต้องการที่จะประกอบธุรกิจเสียก่อน จึงจะทำให้สินค้าและบริการที่พัฒนาและจัดขึ้นตรงกับความต้องการ หรือความคาดหวัง ตรงกับความถนัดของผู้ต้องขัง และเป็นที่ต้องการของตลาด แต่มีข้อมูลพบว่า ผู้ต้องขังส่วนใหญ่ยังมีค่อนข้างมีความคิดในลักษณะของการเป็น “ลูกจ้าง” ที่ถึงแม้จะมีข้อจำกัดด้านรายได้ แต่ก็ไม่ยุ่งยากและสามารถหาอาชีพหรือรับจ้าง เพื่อได้มาซึ่งรายได้ค่อนข้างง่าย หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ผู้ต้องขังยังขาดมุมมองหรือทัศนคติในการประกอบธุรกิจ หรือการส่งมอบสินค้าและบริการที่พึงประสงค์ นอกจากนี้ ผู้ให้ข้อมูลยังมีการให้ข้อมูลในเรื่องของสินค้าและบริการที่อาจนำไปพัฒนาและต่อยอดสู่สินค้าและบริการที่มีความเหมาะสมต่อไป อันอาจพอสรุปความได้รายประเด็น ดังนี้

(๒.๑) สินค้าและบริการที่มุ่งเน้นการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาปรับประยุกต์ใช้ อาทิ การขายสินค้าออนไลน์ รวมไปถึงการนำเอาสินค้าและบริการที่มีอยู่เดิมมาพัฒนาให้เพิ่มมูลค่าเพิ่มขึ้น

(๒.๒.) อาชีพบางประเภทที่การเปิดเผยข้อมูลประวัติอาชญากรรมไม่มีความจำเป็น อาทิ งานรับจ้างในร้านอาหาร ภัตตาคาร ร้านกาแฟ ฯลฯ หรืองานบางประเภทที่หน่วยงานภาครัฐสามารถออกหนังสือรับรองบางประเภทให้

(๒.๓) สินค้าและบริการบางประเภทที่เน้นที่คุณภาพและการบริหารจัดการที่มี ประสิทธิภาพ ที่สามารถแข่งขันกับภาคเอกชนทั่วไปได้ ตัวอย่างเช่น การบริการที่มุ่งคุณภาพในการให้บริการ สามารถลดขั้นตอนการดำเนินการทำให้ผู้ใช้บริการได้รับความสะดวกรวดเร็วเพิ่มขึ้นกว่าปกติ เป็นต้น

(๒.๔) อาชีพหรืองานที่เกี่ยวกับเกษตรกรรม การเพาะปลูก เนื่องจากข้อมูลสะท้อนว่ามีผู้พันโทษจำนวนมากเดินทางกลับไปอยู่ในภูมิลำเนาเดิม หรือกลับถิ่นฐานของตนเองภายหลังพ้นโทษ และส่วนใหญ่เข้าสู่แรงงานในภาคเกษตรกรรม

(๒.๕) อาชีพหรืองานที่เกี่ยวกับสุขภาพ (Health and Wellness) เพราะเป็นอาชีพหรืองานที่ได้รับความนิยมในกระแสดยุคปัจจุบัน รวมทั้งเป็นประเด็นที่มีความสำคัญในยุคมาตรฐานชีวิตแนวใหม่ (New Normal)

สินค้าและบริการประเภทต่าง ๆ ที่ต้องให้ความสำคัญกับหลักการปรับหรือทบทวนในสามประเด็นประกอบไปด้วย การทบทวนทักษะความสามารถ (Re-skill) ที่เป็นการพิจารณาว่าความเชี่ยวชาญใดที่จำเป็นในบริบทแวดล้อมปัจจุบัน การทบทวนภาพลักษณ์ (Re-image) ที่เป็นการพิจารณาเรื่องของการสร้างภาพลักษณ์ แสวงหาวิธีการทำให้ลูกค้าหรือ

ผู้บริโภคเชื่อมั่นในสินค้าหรือบริการ และการทบทวนมูลค่าเพิ่ม (Re-value) เป็นการพิจารณาการสร้างมูลค่าเพิ่ม (Value Adding) ให้กับสินค้าและบริการในรูปแบบต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการเพิ่มเรื่องราวของสินค้าและบริการ อันเป็นการสร้างประสบการณ์แก่ลูกค้าหรือผู้บริโภค เป็นต้น ดังความเห็นของผู้ให้ข้อมูลที่ว่า “งานที่เหมาะสมกับ SE คือ (๑) งานด้านการตลาด (๒) งานฝึกอบรม (๓) ธุรกิจ Franchise (๔) งานที่เปลี่ยนจากการให้เงินเป็นให้เครื่องมือประกอบอาชีพแทน (๕) งานบริการภาครัฐ และ (๖) งานบริการสาธารณะต่าง ๆ” (ผู้แทนจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์) ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของผู้ให้ข้อมูลที่เป็นตัวแทนของหน่วยงานราชการ ดังนี้

จริง ๆ งานด้านคนพิการ ... เรามีการส่งเสริมการทำ SE ตั้งแต่ปี ๕๔ เกือบ ๑๐ ปีแล้ว ... กลุ่มองค์กรคนพิการทั่วประเทศมีประมาณ ๖๐๐ กลุ่ม ... แต่ตอนนี้จดทะเบียน SE แค่ ๓ กลุ่ม ได้แก่ มูลนิธิออทิสติกไทย สมาคมคนตาบอดแห่งประเทศไทย และมูลนิธิคุณพ่อดี ... แต่เป็นกลุ่มที่ขึ้นงานเขามีคุณภาพมาก (ผู้แทนจากกรมส่งเสริมพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ)

นอกจากประเด็นลักษณะของสินค้าและบริการที่อาจนำไปพัฒนาดังที่ได้นำเสนอไปแล้วข้างต้น ยังพบประเด็นที่ควรต้องพิจารณาซึ่งเกี่ยวข้องต่อการส่งเสริมสินค้าและบริการ ได้แก่ หลักการและเทคนิคทางการตลาด (marketing) เพื่อสินค้าและบริการของผู้ต้องขังที่มีคุณภาพและราคาเหมาะสม สามารถเป็นที่รู้จักและได้รับความสนใจจากลูกค้าหรือผู้บริโภค ซึ่งประเด็นดังกล่าวรวมถึงการออกแบบผลิตภัณฑ์ การออกแบบบรรจุภัณฑ์ การทำโฆษณาสร้างการรับรู้ การสนับสนุนข้อมูลการตัดสินใจ อาจกล่าวได้ว่าส่วนหนึ่งเป็นเรื่องของการทำเนื้อหาสาระเพื่อการสื่อสารทางการตลาด (content marketing) การฝึกอบรม (training) เพื่อเพิ่มพูนทักษะที่จำเป็นแก่ผู้ต้องขังทั้งในด้านการเตรียมความพร้อมหรือการปรับพฤติกรรมก่อนปล่อยตัวเข้าสู่สังคม รวมถึงทักษะทางอาชีพที่จำเป็นที่สามารถใช้ในการปรับประยุกต์ในการประกอบอาชีพ โดยต้องคำนึงถึงงบประมาณ ระยะเวลา และความเหมาะสมของหลักสูตรกับความจำเป็นในการฝึกอบรม การใช้ธุรกิจ Franchise อาจในรูปแบบของการจำหน่ายสินค้าตามพื้นที่ต่าง ๆ ที่ผู้พันโทษสามารถเป็นผู้ประกอบการได้ด้วยตนเอง แต่อาจต้องได้รับการสนับสนุนด้านองค์ความรู้ และประเภทธุรกิจที่ลงทุนต่ำ โอกาสได้รับผลตอบแทนพื้นที่หรือที่ตั้งในการประกอบธุรกิจ เป็นต้น การพิจารณานำตัวแบบ (Model) แบบใหม่มาปรับใช้ในการส่งเสริมอาชีพ ตัวอย่างเช่น การให้การสนับสนุนอุปกรณ์ในการประกอบอาชีพ หรือเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำแก่ผู้พันโทษ หรืออาจอยู่ในรูปแบบของการให้อุปกรณ์การประกอบอาชีพ และการผ่อนจ่ายดอกเบี้ยต่ำ เป็นต้น และ

๕) ธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) อาจอยู่ในรูปแบบที่เป็นผู้รับงานจ้างเหมา หรือรับภารกิจตามข้อตกลงจากหน่วยงานภาครัฐ อาทิ ผู้ประกอบการธุรกิจเพื่อสังคมรับมอบภารกิจจากกรมคุมประพฤติ ในการจัดหางานและอาชีพให้แก่ผู้พันโทษ และเมื่อผู้ประกอบการได้รับผลกำไร ก็จะแบ่งปันผลกำไรที่เกิดขึ้นกลับมาสนับสนุนการปฏิบัติงานของกรมคุมประพฤติ เป็นต้น

SE ถ้าทำและสามารถเข้ามาในส่วนของการได้ ... แล้ว มันไม่ขัดต่อระเบียบจะดีมาก ... แต่มันมีหลายอย่างที่มันไม่สามารถทำได้ในรูปแบบของ กองทุน ไม่ไปยุ่งกับราชการ... เพราะว่าเวลาเงินเข้าไปในระบบราชการแล้วมันยุ่งยาก ทำให้ความร่วมมือกับภาครัฐมีอยู่ในรูปแบบของการทำ MOU กัน (ผู้แทนจากโครงการ กำลังใจ สำนักงานพัฒนานวัตกรรม)

๖.๑.๑.๒ กลุ่มระดับผู้ปฏิบัติการ (Operator Level) เป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่เป็น เจ้าหน้าที่ระดับผู้ปฏิบัติการที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนา แก๊ซ ปรับพฤติกรรมผู้ต้องขังหรือเด็ก เยาวชนที่กระทำผิดที่อยู่ในความดูแล เพื่อเตรียมความพร้อมในการออกไปใช้ชีวิตในสังคม และการให้ความช่วยเหลือผู้พ้นโทษไม่ให้เกิดการกระทำผิดซ้ำ ผลการศึกษาปรากฏตามประเด็นดังนี้

๑) การยอมรับและกลับคืนสู่สังคม/ชุมชน

(๑) มาตรการส่งเสริมให้นายจ้างหรือผู้ประกอบการจ้างงานผู้พ้นโทษที่ได้รับการปล่อยตัว จากข้อมูลพบว่า กระทรวงยุติธรรมได้ผลักดันมาตรการดังกล่าว โดยทาง คณะรัฐมนตรีได้อนุมัติหลักการร่างพระราชกฤษฎีกาออกตามความในประมวลรัษฎากร ว่าด้วยการ ยกเว้นราชการเกี่ยวกับการกำหนดสิทธิประโยชน์ทางภาษี “โดยยกเว้นภาษีเงินได้นิติบุคคลให้แก่ บริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลที่รับผู้พ้นโทษที่ได้รับการปล่อยตัวจากเรือนจำเป็นระยะเวลาไม่เกิน สามปี นับแต่วันที่ปล่อยตัวเข้าทำงาน สำหรับเงินได้เป็นจำนวนร้อยละ ๕๐ ของรายจ่ายที่ได้จ่ายเป็น ค่าใช้จ่ายในการจ้างผู้พ้นโทษเฉพาะส่วนที่ไม่เกิน ๑๕,๐๐๐ บาทต่อคนต่อเดือน ในรอบระยะเวลา บัญชีที่เริ่มจ้างงาน”

(๒) โครงการรณรงค์ป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด (ทูปีนัมเบอร์วัน) เป็น อีกโครงการหนึ่งที่จัดขึ้นเพื่อปลูกจิตสำนึกให้เด็กและเยาวชนได้ร่วมกันสร้างกระแสนิยมที่เอื้อต่อการ ป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดอย่างถูกต้อง สร้างภูมิคุ้มกันทางจิตใจแก่เด็กและเยาวชนไม่ไปยุ่ง เกี่ยวกับยาเสพติดมีทักษะที่สามารถหลีกเลี่ยงพ้นต่อยาเสพติด ตระหนักและเห็นคุณค่าในตนเองได้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์

(๓) ศูนย์คุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง/สถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง พบว่า เป็น หน่วยงานสำคัญที่จะช่วยเหลือผู้พ้นโทษที่ไม่สามารถกลับไปยังภูมิลำเนาเดิม โดยกรมราชทัณฑ์จะเป็น ผู้ติดต่อประสานงานให้ผู้พ้นโทษ แต่ขึ้นอยู่กับความสมัครใจของผู้พ้นโทษเป็นสำคัญ ซึ่งการดำเนินการ ช่วยเหลือมีการส่งเสริมอาชีพให้กับผู้พ้นโทษ ควบคู่ไปกับการให้ความช่วยเหลือในการจัดหางาน

(๔) กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ/ศูนย์บริการคนพิการ ให้ความรู้เกี่ยวกับสิทธิของคนพิการแก่ผู้พ้นโทษที่เป็นคนพิการ มีการจัดทำบัตรคนพิการสำหรับผู้พ้น โทษที่ยังไม่มีบัตรดังกล่าว รวมทั้งมีศูนย์ฝึกอาชีพสำหรับผู้พ้นโทษที่พิการให้สามารถมาฝึกงาน เพิ่มเติมได้ ในกรณีที่มีความพร้อมในการประกอบอาชีพ รวมทั้งผู้พ้นโทษที่พิการสามารถเข้ามาอยู่ใน พ.ร.บ.ส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. ๒๕๕๐ และที่แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๕๕๖ หรือ หากต้องการประกอบอาชีพอิสระ เช่น ด้านเกษตรกรรม สามารถกู้ยืมเงินเพื่อการประกอบอาชีพได้ใน วงเงินหกหมื่นบาทถึงหนึ่งแสนสองหมื่นบาท โดยไม่คิดดอกเบี้ย ทั้งนี้ ต้องมีบุคคลค้ำประกัน ส่วนคนพิการที่ร่วมกลุ่มประกอบอาชีพ สามารถกู้เงินเพื่อประกอบอาชีพได้ไม่เกินหนึ่งล้านบาท ผ่อน ได้ในระยะเวลาห้าปี สำหรับคนพิการที่ไม่สามารถประกอบอาชีพได้ ผู้ดูแลคนพิการสามารถกู้ยืมเงิน

เพื่อประกอบอาชีพได้ นอกจากนี้ กรณีคนพิการ ผู้ดูแลพิการที่อยู่อาศัยทรุดโทรมส่งผลกระทบต่อสวัสดิภาพคนพิการ จะมีการให้ความช่วยเหลือในการปรับสภาพที่อยู่อาศัย

(๕) การหาแหล่งเงินทุนให้แก่ผู้พิการที่อยู่ในชุมชน จากข้อมูลพบว่าในปัจจุบันมีการดำเนินการเพื่อช่วงผู้พิการในการแสวงหาแหล่งเงินทุน ดังที่ปรากฏจากการดำเนินการของกรุงเทพมหานคร และการมีสถานฝึกอาชีพเพิ่มเติมให้แก่ผู้พิการและช่วยในการหาอาชีพ

(๖) การเตรียมความพร้อมให้ผู้พิการที่เป็นคนสูงอายุ (aging) พบว่าปัจจุบันหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้มีการเข้าไปให้ความรู้ในประการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นสิทธิประโยชน์ตามกฎหมาย รวมทั้งช่องทางในการเข้าถึงแหล่งสวัสดิการที่จำเป็นในการดำรงชีวิตในสังคม ตลอดจนหน่วยงานก็มีการจัดเตรียมกองทุนสำหรับผู้พิการที่เป็นผู้สูงอายุ แต่จำเป็นต้องมีผู้ค้ำประกัน ภายในระยะเวลา ๓ ปี

๒) การประกอบอาชีพหลังการฟื้นฟูหรือผ่านการฝึกอบรม

(๑) นโยบายส่งเสริมการจ้างงานระหว่างต้องโทษและภายหลังต้องโทษ ผู้ให้ข้อมูลสะท้อนความเห็นที่น่าสนใจว่ามีสถานประกอบการที่ให้ความสนใจในการจ้างงานผู้ต้องขังจำนวน ๖๔ แห่งทั่วประเทศ อันเป็นสร้างความร่วมมือระหว่างสถานประกอบการและกรมราชทัณฑ์ โดยทางกรมราชทัณฑ์จะรับผิดชอบทำหน้าที่ฝึกสอนทักษะฝีมือให้ผู้ต้องขัง ให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน ซึ่งเป็นการเพิ่มโอกาสของผู้ต้องขังในการประกอบอาชีพก่อน แต่ข้อเท็จจริงกลับพบว่า ผู้พิการมักไม่ค่อยให้ความสนใจเท่าที่ควร เนื่องจากคุณลักษณะผู้พิการ ที่ไม่คุ้นชินกับการทำงานหนัก ส่วนหนึ่งอันเกิดจากประสบการณ์เดิมที่ตนเคยหาเงินได้ง่าย จึงส่งผลให้ความอดทนของผู้พิการมีขีดจำกัดและไม่ประสงค์ที่จะทำงานที่ได้เป็นรายวัน แม้ว่าตำแหน่งงานว่างในภาคเอกชนยังมีจำนวนเพียงพอก็ตาม

นอกจากนี้การที่ผู้ประกอบการ ห้างร้าน บริษัทเอกชนได้ให้ความสำคัญกับการรับผู้พิการเข้าไปทำงาน เพราะนอกจากทักษะฝีมือที่เป็นที่ยอมรับแล้ว ยังมีประเด็นเรื่องของกิจกรรมความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมขององค์กร (Corporate Social Responsibility: CSR) อย่างไรก็ตาม ข้อมูลส่วนใหญ่พบว่า มักจะเป็นลักษณะของการจ้างในระหว่างการต้องโทษ และผู้ประกอบการในบริษัทเอกชนก็จะใช้โอกาสในการจ้างงานผู้ต้องโทษดังกล่าวในการทำการตลาด รวมไปถึงใช้ในการประชาสัมพันธ์ในกิจกรรมความรับผิดชอบต่อสังคม ดังที่คณะที่ปรึกษาโครงการ ฯ ได้กล่าวความไป

(๒) การประกอบอาชีพ กรมราชทัณฑ์ได้จัดทุนในการประกอบอาชีพ อีกระยะแก่ผู้พิการ โดยมีเกณฑ์ในการกู้ยืมเงิน เพื่อเป็นแนวทางในการติดตามผู้พิการ เพราะกรมราชทัณฑ์มีความเชื่อว่า หากผู้พิการคืนเงินกู้ได้ แสดงว่าเขายังสามารถดำเนินชีวิตได้ตามปกติ แต่หากไม่มีการคืนเงินกู้ตามระยะเวลาที่กำหนด เป็นการแสดงให้เห็นถึงสภาวะการณ์หรือสภาพปัญหาความไม่ปกติที่เกิดขึ้นกับผู้พิการและจะต้องมีการเฝ้าติดตามเป็นกรณีพิเศษ

(๓) อาชีพและลักษณะงานเป็นที่นิยมหลังจากออกจากศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน ข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลให้ความเห็นว่า มักจะเป็นในลักษณะของการประกอบอาชีพบริการ ตัวอย่างเช่น การค้าขาย งานก่อสร้าง งานเกษตรกรรม รับจ้างทั่วไป เป็นต้น ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะเป็นลักษณะงานที่ไม่ต้องใช้องค์ความรู้ หรือทักษะเฉพาะด้านมากนัก ตลอดจนเด็กและ

เยาวชนส่วนใหญ่มักไม่มีทักษะในการประกอบอาชีพ จึงอาจทำให้สามารถประกอบอาชีพได้เฉพาะ การรับจ้างใช้แรงงานตามที่กล่าวความไป

(๔) อุปสรรคในการทำงานของผู้พ้นโทษ พบว่า ผู้ให้ข้อมูลบ่งชี้ในทิศทาง เดียวกันและสอดคล้องกับข้อเท็จจริงที่ว่า ในการสมัครเข้าทำงานจะมีการตรวจสอบประวัติ อาชญากรรม ทำให้มีผู้พ้นโทษจำนวนหนึ่งเลือกที่จะปิดบังประวัติอาชญากรรม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง ว่าเลือกที่จะ “เสียดวง” และเมื่อผู้พ้นโทษเข้าไปทำงานในสถานประกอบการได้แล้วระยะหนึ่ง ทาง สถานประกอบการตรวจสอบประวัติอาชญากรรมของผู้พ้นโทษและเมื่อพบว่า มีประวัติ ก็จะมีการทำ จดหมายเตือนแจ้งให้ออกจากงาน ซึ่งเป็นการเสียโอกาสในการกลับคืนสู่สังคม เป็นปัญหาหลักที่ผู้พ้น โทษต้องประสบในการดำรงชีพในสังคม และเป็นสาเหตุประการหนึ่งในการผลักดันให้ผู้พ้นโทษต้อง กลับมากระทำผิดซ้ำ

๓) การพัฒนาฝึกอบรมอาชีพภายในเรือนจำ สถานพินิจและคุ้มครองเด็ก และเยาวชน หรือศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน

(๑) การเตรียมหลักสูตรเพื่อฝึกอบรมอาชีพสำหรับผู้ใหญ่ของหน่วยงาน หลักที่รับผิดชอบได้มีการจัดเตรียมหลักสูตรเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเสียไว้โดยชัดเจน ดังนี้

(๑.๑) ผู้ต้องขังที่ได้รับการตัดสินโทษถึงที่สุด กรมราชทัณฑ์มี กระบวนการจัดการกับผู้ต้องขังที่ได้รับการตัดสินโทษถึงที่สุด โดยการจัดให้มีการปฐมนิเทศการใช้ชีวิต การอยู่ในเรือนจำ เพื่อเป็นการเรียนรู้กฎระเบียบวินัยเมื่อต้องอยู่ในเรือนจำ และเมื่อภายหลังที่มีการ ปฐมนิเทศ ผู้ต้องขังจะเข้าสู่กระบวนการจำแนกลักษณะของผู้ต้องขัง ซึ่งทางกรมราชทัณฑ์จะจำแนก ผู้ต้องขังตามลักษณะต่าง ๆ เช่น ระดับการศึกษา อาชีพ หรือประเด็นความต้องการในการพัฒนา ทาง กรมราชทัณฑ์จะจัดองค์ความรู้ ทักษะต่าง ๆ ให้ตรงตาม ความต้องการแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล และกำหนดเป็น **แผนปฏิบัติการต่อผู้ต้องขังรายบุคคล (Sentence plan)** ของผู้ต้องขัง

แผนปฏิบัติการต่อผู้ต้องขังรายบุคคล จะกำหนดให้ผู้ต้องขังแต่ละคนจะ ปฏิบัติตามแผนที่ได้กำหนด ตัวอย่างเช่น ผู้ต้องขัง ก อาจจะได้เข้าอบรมโปรแกรมพื้นฐาน ซึ่งมีอยู่ ๔ โครงการด้วยกัน ได้แก่ ๑) การฝึกวิชาชีพ เป็นวิชาชีพที่ตลาดแรงงานมีความต้องการหรือเป็นวิชาชีพ ที่เรือนจำนั้น ๆ เปิดให้บริการอยู่ ๒) การศึกษา สำหรับผู้ต้องขังบางคนที่ต้องการศึกษาเพิ่มเติม เรือนจำจะจัดการศึกษาเพิ่มเติมให้ เพื่อปรับคุณภาพการศึกษา ๓) การเข้าอบรมและพัฒนาทางด้าน จิตใจ เช่น การฝึกสมาธิ และ ๔) การกีฬาและนันทนาการ ซึ่งแผนปฏิบัติการต่อผู้ต้องขังจะปรับเปลี่ยนไป ตามระยะเวลาของการรับโทษ

การพิจารณาแผนปฏิบัติการต่อผู้ต้องขังรายบุคคล จะมีคณะกรรมการ จำแนกของเรือนจำ ที่ส่วนใหญ่เป็นเจ้าหน้าที่เรือนจำนั้น ๆ โดยคัดเลือกจากสหวิชาชีพต่าง ๆ ที่ ปฏิบัติงานอยู่ในเรือนจำ รวมถึงหน่วยงานภายนอกที่เรือนจำได้เชิญเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการ คณะกรรมการจะพิจารณาแผนปฏิบัติการต่อผู้ต้องขังรายบุคคลขึ้นอยู่กับระดับการศึกษา อาชีพ ทักษะ และความรู้ที่ผู้ต้องขังต้องการ รวมถึงพฤติกรรมของผู้ต้องขังและคดีที่ผู้ต้องขังกระทำผิดมาในอดีต ทั้งนี้ คณะกรรมการจำแนกจะมีการสอบถามความต้องการของผู้ต้องขังประกอบการพิจารณาด้วย คณะกรรมการจะนำปัจจัยเหล่านี้มาพิจารณาและประมวลแผนปฏิบัติการต่อผู้ต้องขังแต่ละบุคคลให้มีความเหมาะสม

หลังจากผู้ต้องขังได้เข้าสู่โปรแกรมขั้นพื้นฐานแล้วได้ระยะหนึ่งแล้ว กรมราชทัณฑ์จะมี การจัดโปรแกรมแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังเป็นการเฉพาะ เพื่อเป็นการปรับเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรม โดยแบ่งตามกลุ่มประเภทคดีหรือตามพฤติกรรมของการกระทำความผิด เช่น โปรแกรมการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดทางเพศ โปรแกรมการปรับพฤติกรรมผู้กระทำ โปรแกรมการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย โปรแกรมการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดเกี่ยวกับทรัพย์สิน โปรแกรมการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังคดียาเสพติด โปรแกรมการปรับพฤติกรรมผู้กระทำผิดอันเนื่องมาจากการดื่มสุรา โปรแกรมยุติธรรมนำสันติสุข โปรแกรมการแก้ไขผู้กระทำผิดซ้ำ โปรแกรมเฉพาะสำหรับผู้ต้องขังทั่วไปที่มีโทษระยะสั้น เป็นต้น สำหรับการฝึกวิชาชีพ กรมราชทัณฑ์ได้ร่วมมือกับกรมพัฒนาฝีมือแรงงาน กระทรวงแรงงานให้เข้ามาพัฒนาทักษะอาชีพ เพื่อให้ผู้ต้องขังสามารถผ่านมาตรฐานขั้นต้นของอาชีพ โดยในเรือนจำจะมีการฝึกอาชีพระยะสั้น ตัวอย่างเช่น การทำปาต่องโก๋ ฯลฯ รวมถึงทักษะงานช่างต่าง ๆ เช่น ช่างเชื่อม ช่างไฟฟ้า ฯลฯ ซึ่งเมื่อจบหลักสูตรแล้วผู้ต้องขังจะได้รับ “ใบประกาศรับรองคุณวุฒิทักษะความสามารถ” จากกรมพัฒนาฝีมือแรงงาน

(๑.๒) ผู้ต้องขังใกล้ปล่อยตัว: เมื่อผู้ต้องขังใกล้ปล่อยตัว ทางกรมราชทัณฑ์จะมี การจัดโปรแกรมการเตรียมความพร้อมก่อนที่จะปล่อยตัว ประกอบด้วยกิจกรรมหลัก ๔ กิจกรรม ได้แก่ ๑) การพัฒนาด้านร่างกาย/การฝึกระเบียบเพื่อสร้างวินัย ๒) การพัฒนาจิตใจ/ความคิด/ทักษะการใช้ชีวิต ๓) การเตรียมความพร้อมด้านอาชีพเพิ่มเติม เนื่องจากอาชีพที่ฝึกในระหว่างต้องขังอาจจะไม่เหมาะสมกับสถานการณ์ในปัจจุบัน รวมถึงวิชาที่สามารถจะนำไปประกอบอาชีพได้ และ ๔) การเตรียมความพร้อมด้านครอบครัว/สังคม จะมีการเชิญครอบครัวและสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการปรับตัวของผู้ต้องขัง

ก่อนการปล่อยตัวของผู้พ้นโทษ กรมราชทัณฑ์ได้มีการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยตัวของผู้พ้นโทษ ๒ ลักษณะ ได้แก่

- การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยในเรือนจำ หรือทัณฑสถานระบบเปิด (เรือนจำโครงสร้างเบา) สำหรับการดำเนินงานเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยในเรือนจำหรือทัณฑสถานระบบเปิดนั้น จะเป็นการจัดอบรมหลักสูตรแบบเข้มข้น (Intensive Prerelease Program) จำนวน หลักสูตร ๑๒ สัปดาห์ (๓ เดือน) คิดเป็นจำนวน ๔๖๒ ชั่วโมง เพื่อยกระดับการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยอย่างเป็นระบบ เพื่อแยกผู้ต้องขังที่อยู่ในเกณฑ์ได้รับการพักการลงโทษ และใกล้จะพ้นโทษออกจากผู้ต้องขังทั่วไป มาอยู่ในเรือนจำหรือทัณฑสถานระบบเปิด ที่ยกระดับเป็นเรือนจำสำหรับการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยโดยเฉพาะ โดยดำเนินการอบรมให้ความรู้กับผู้ต้องขังในด้านต่าง ๆ จำนวน ๔ ด้าน ที่จำเป็นต่อการนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตภายหลังพ้นโทษ ได้แก่ ๑) การพัฒนาด้านร่างกาย/ฝึกระเบียบ สร้างเสริมวินัย ๒) การพัฒนาด้านจิตใจ/ความคิด/ทักษะการใช้ชีวิต ๓) การเตรียมความพร้อมด้านอาชีพ และ ๔) การเตรียมความพร้อมด้านครอบครัว/สังคม โดยจะมีการคัดเลือกผู้ต้องขังทั่วประเทศมาเข้าร่วม ๒๓ ศูนย์

- การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยผู้ต้องขังในเรือนจำหรือทัณฑสถานระบบปิด ทางกรมราชทัณฑ์ จัดทำหลักสูตรเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยในเรือนจำและทัณฑสถานระบบปิด สำหรับกลุ่มผู้ต้องขังที่ได้รับการปล่อยตัวพ้นโทษตามคำพิพากษา ผู้ต้องขังที่ได้รับการปล่อยตัวพักการลงโทษหรือลดวันต้องโทษจำคุก ที่ไม่ได้รับการเข้ารับการอบรมเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยแบบเข้มข้น (ตามแบบเรือนจำโครงสร้างเบา ที่กล่าวความไปข้างต้น) โดยกำหนดจัดอบรมให้กับผู้ต้องขังทุกคนที่เหลือโทษจำต่อไป อีกไม่เกิน ๖ เดือน - ๑ ปี ระยะเวลาการอบรม จำนวน

๓๐ - ๑๐๐ ชั่วโมง กำหนดให้เรือนจำหรือทัณฑสถานที่มีผู้ต้องขังกลุ่มเป้าหมาย จัดการอบรมให้กับผู้ต้องขัง ปีละ ๒ ครั้ง (รอบ ๖ เดือน) ดำเนินการอบรมให้ความรู้กับผู้ต้องขังในด้านต่าง ๆ จำนวน ๔ ด้าน ที่จำเป็นต่อการนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตภายหลังพ้นโทษ ได้แก่ ๑) การพัฒนาด้านร่างกาย/ฝึกระเบียบสร้างเสริมวินัย ๒) การพัฒนาด้านจิตใจ/ความคิด/ทักษะการใช้ชีวิต ๓) การเตรียมความพร้อมด้านอาชีพ และ ๔) การเตรียมความพร้อมด้านครอบครัว/สังคม

นอกจากนี้ กรมราชทัณฑ์ยังมีศูนย์ประสานงานและส่งเสริมการมีงานทำ (Center of Assistance to Reintegration and Employment - CARE) ที่จะเข้ามาช่วยในเรื่องการประกอบอาชีพ การให้ทุนการประกอบอาชีพ การติดตามและรายงานตัว โดยการให้คำแนะนำต่าง ๆ เพื่อให้ผู้พ้นโทษกลับเข้าสู่การใช้ชีวิตได้ตามปกติ ซึ่งทางศูนย์ CARE จะให้คำแนะนำผู้ต้องขังตั้งแต่อยู่ในเรือนจำและเมื่อพ้นโทษออกมาแล้ว รวมถึงครอบครัวของผู้พ้นโทษและประชาชนที่ต้องการมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือผู้ต้องขัง ก็สามารถติดต่อขอรายละเอียดได้ที่ศูนย์ CARE ทั้งนี้ ในกระบวนการบำบัดฟื้นฟูของผู้ต้องขังจะได้ผลหรือไม่ขึ้นอยู่กับการบ่มเพาะก่อนที่เข้ามาอยู่ในเรือนจำ นอกจากนี้ ประเด็นของการกระทำผิดซ้ำส่วนใหญ่ ผู้พ้นโทษที่สูงอายุมักจะไม่กลับมาการกระทำผิดซ้ำ เพราะปัจจัยด้านครอบครัวที่จะคอยดูแลไว้ แต่ผู้พ้นโทษที่อยู่ในช่วงวัยรุ่น จะมีแนวโน้มกลับไปกระทำผิดซ้ำมากกว่า ซึ่งเพศชายมีอัตราการกลับมากระทำผิดซ้ำมากกว่าเพศหญิง สอดคล้องกับอัตราการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังที่ได้รับการปล่อยตัวในปีงบประมาณ ๒๕๖๓ (ข้อมูล ณ วันที่ ๒๕ มกราคม ๒๕๖๔) จากจำนวนผู้ต้องขัง ๑๔๔,๖๓๒ คนที่ได้รับการปล่อยตัว เมื่อพิจารณาแยกตามอายุของผู้กระทำผิดซ้ำ พบว่า อายุ ๖๐ ปีขึ้นไป กลับมากระทำผิดซ้ำ เพียง ๑๐๗ คน และเมื่อพิจารณาแยกตามเพศของผู้กระทำผิดซ้ำ ได้แก่ เพศชาย ๑๒,๒๙๕ คน (กรมราชทัณฑ์, ๒๕๖๔)

(๒) การเตรียมหลักสูตรเพื่อฝึกอบรมอาชีพสำหรับผู้ใหญ่ของหน่วยงานรองรับผิดชอบได้มีการจัดเตรียมหลักสูตรเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไว้โดยชัดเจน ดังนี้

(๒.๑) โครงการจัดเตรียมความพร้อมแรงงาน จากข้อมูลแสดงให้เห็นได้ว่า กรมการจัดหางาน กระทรวงแรงงาน ได้จัดให้มีกิจกรรมแนะแนวอาชีพและส่งเสริมการมีงานทำให้เด็กและเยาวชนที่อยู่ในสถานพินิจ ผู้ถูกคุมประพฤติ และผู้ต้องขัง โดยมีการจัดโครงการในทุกปี ซึ่งในปี พ.ศ. ๒๕๖๓ กรมการจัดหางานได้มีการกำหนดกลุ่มเป้าหมาย ๑ หมื่นคนทั่วประเทศ (สำหรับทุกเรือนจำที่ตั้งอยู่ในทุกจังหวัด และ เรือนจำ ๓ แห่งที่ตั้งอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร) และยังมีอีกโครงการ ได้แก่ โครงการประชารัฐร่วมสร้างงานสร้างอาชีพผู้ต้องขัง เป็นโครงการที่ดำเนินการตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๖๑-๒๕๖๒ แต่พอมาปี พ.ศ. ๒๕๖๓ ยังไม่ได้มีการดำเนินการ กรมการจัดหางาน จะจัดกิจกรรมบรรยายและแนะแนวร่วมกับเรือนจำ เป็นลักษณะการเข้าไปให้ความรู้และแนะแนวอาชีพว่าจะปฏิบัติตนประการใด ในการประกอบอาชีพเมื่อพ้นโทษ ตลอดจนข้อมูลแนวทางประกอบอาชีพ สถานที่รับสมัครงาน วิธีการปฏิบัติตัว รวมทั้งการแนะนำงานนอกระบบ เช่น อาชีพอิสระ นอกจากนั้นทางกรมยังได้จัดให้มีการฝึกอาชีพที่ใช้ทักษะพื้นฐาน เช่น การทำอาหาร หรือการทำอาหารว่างที่ไม่ต้องใช้ต้นทุนในการประกอบอาชีพสูง เพื่อให้เป็นทักษะในการประกอบอาชีพ มีระยะเวลาในการอบรมแตกต่างกันไปทั้งจำนวน ๓ ชั่วโมง หรือ ๖ ชั่วโมง ขึ้นกับลักษณะของทักษะ

กรมการจัดหางาน ได้มีการประสานงานกับศูนย์ประสานงานและส่งเสริมการมีงานทำ (CARE) เกี่ยวกับข้อมูลตำแหน่งงานว่าง ซึ่งเป็นตำแหน่งงานที่ประสงค์ที่จะรับผู้พ้นโทษเข้าทำงาน โดยกรมการจัดหางาน จะแจ้งกับบริษัทผู้ประกอบการต่าง ๆ เกี่ยวกับข้อมูลความต้องการในการรับผู้พ้นโทษเข้าทำงาน และรับผิดชอบในการหางานให้ผู้พ้นโทษในเบื้องต้น ซึ่งในช่วง

ของการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย กรมการจัดหางานจะให้ข้อมูลเกี่ยวกับตำแหน่งงานต่าง ๆ ที่พร้อมรับทำงาน และแนะนำให้ไปที่กรมการจัดหางานประจำจังหวัดที่พร้อมให้ความช่วยเหลือในการจัดหางาน

(๒.๒) การประสานงานกับบริษัทเอกชน ข้อมูลพบว่า กรมการจัดหางาน กระทรวงแรงงาน ได้ดำเนินการประสานงานกับผู้ประกอบการบริษัทเอกชนต่าง ๆ เพื่อนำงานเข้ามาให้ผู้ต้องขังในเรือนจำได้เลือกในการประกอบอาชีพ แต่จากข้อเท็จจริงในการติดตามผล ว่าผู้ต้องขังเมื่อพ้นโทษแล้ว ได้มีการนำทักษะที่ได้รับการฝึกงานไปปฏิบัติหรือนำไปประกอบอาชีพเป็นประการใด แต่ทางหน่วยงานที่เกี่ยวข้องยังไม่พบข้อมูลที่ถูกต้องและแม่นยำในการยืนยันในประเด็นดังกล่าวเท่าที่ควร

(๒.๓) การฝึกอาชีพระยะสั้น พบว่า กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน กระทรวงแรงงาน ได้จัดทำโครงการฝึกอาชีพระยะสั้นให้แก่ผู้ต้องขัง จำนวน ๓๐ ชั่วโมง เช่น ช่างปูกระเบื้อง ช่างไฟฟ้า ฯลฯ และมีการทดสอบมาตรฐานฝีมือแรงงานให้ผู้ต้องขัง อาทิ ช่างไฟฟ้าภายในอาคาร ฯลฯ ซึ่งผู้ต้องขังที่ผ่านการทดสอบมาตรฐานฝีมือแรงงาน ก็จะได้รับใบประกาศนียบัตรรับรองมาตรฐานฝีมือแรงงาน เพื่อยืนยันหรือการันตีความสามารถและสามารถใช้ในการประกอบอาชีพต่อไป

(๒.๔) การจัดแผนคุมประพฤติ พบว่า กรมคุมประพฤติ จะจัดทำแผนการคุมความประพฤติและแผนการแก้ไขฟื้นฟู โดยทางกรมคุมประพฤติจะต้องทราบสภาพปัญหาเบื้องต้นของผู้พ้นโทษแต่ละบุคคลก่อน จึงจะสามารถจัดแผนการแก้ไขฟื้นฟูให้ได้ สำหรับการดำเนินการทางกรมคุมประพฤติจะจัดนัดให้ผู้พ้นโทษมารายงานอาการจะเดือนละหนึ่งครั้งหรือสองครั้ง ซึ่งผู้ถูกคุมประพฤติต้องเข้ากิจกรรมที่ทางกรมคุมประพฤติจัดเตรียมให้ครบตามที่กำหนด

(๓) การเตรียมหลักสูตรเพื่อฝึกอบรมอาชีพสำหรับเด็กและเยาวชน หน่วยงานที่รับผิดชอบได้มีการจัดเตรียมหลักสูตรเพื่อปรับเปลี่ยนด้านพฤติกรรมเสียไว้โดยชัดเจน มีดังนี้

(๓.๑) ด้านการศึกษาและการฝึกอาชีพ ได้มีการจัดการศึกษาสาขาสามัญ ตั้งแต่ระดับผู้ไม่รู้หนังสือ ระดับประถมศึกษาจนถึงระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ด้านการฝึกวิชาชีพหรืออาชีพได้จัดการฝึกวิชาชีพหรืออาชีพให้สอดคล้องตามสภาพปัญหาและความเหมาะสมเฉพาะราย เป็นไปตามหลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. ๒๕๕๑ พร้อมกับการแก้ไข บำบัด ฟื้นฟูความคิดและพฤติกรรมของเด็กและเยาวชน โดยมุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพ และใช้เป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อและการประกอบอาชีพในอนาคตภายหลังปล่อยตัว

(๓.๒) การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย เป็นการช่วยเหลือเด็กและเยาวชนได้มีการเตรียมความพร้อมทางด้านการศึกษา การประกอบอาชีพ ที่อยู่อาศัย สภาพจิตใจและการปรับตัวที่จะกลับไปอยู่ร่วมกับครอบครัวและชุมชน เพื่อให้เด็กสามารถดำรงชีวิตได้อย่างปกติสุขและไม่หวนกระทำผิดซ้ำภายหลังปล่อยตัว ทั้งนี้มีการจัดกิจกรรมการเตรียมความพร้อมด้านการศึกษากการประกอบอาชีพ การปฏิบัติตนเมื่อกลับคืนสู่สังคม และจัดทำแผนการดำเนินชีวิตภายหลังปล่อยตัว เพื่อให้ความช่วยเหลือตามสภาพปัญหาและความจำเป็นของเด็กและเยาวชนเฉพาะราย โดยด้านการศึกษาส่งเสริมและผลักดันให้เด็กและเยาวชนจบการศึกษาภาคบังคับ มีการแนะนำให้คำแนะนำด้านการศึกษา การสร้างแรงจูงใจในการศึกษาต่อพร้อมทั้งจัดหาสถานศึกษามารองรับหรือดำเนินการส่งต่อ เทียบโอน จัดให้เด็กและเยาวชนออกไปศึกษาภายนอกสถานควบคุม อีกทั้งให้ความช่วยเหลือด้านการศึกษา อาทิ การจัดหาทุนการศึกษา เมื่อภายหลังปล่อยตัว ด้านการประกอบอาชีพ เด็กและเยาวชนที่มีความประสงค์วางแผนประกอบอาชีพ ได้มีการเตรียมความพร้อมในเรื่องทักษะชีวิตที่จะใช้

ในการทำงาน อาทิ การวางแผนเป้าหมายในการทำงาน การเตรียมตัวในการสมัครงาน การส่งเสริมบุคลิกภาพ การบริหารจัดการรายได้ เป็นต้น พร้อมทั้งจัดหาสถานประกอบการ แหล่งงานตามเพศอายุ ความถนัดและเหมาะสมกับเด็กและเยาวชน ส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนได้ออกไปทำงานภายนอก อีกทั้งให้การช่วยเหลือทุนประกอบอาชีพ แหล่งจำหน่ายสินค้า นอกจากนี้การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย ยังมีด้านที่อยู่อาศัย การดูแลชีวิตความเป็นอยู่ การใช้เวลาว่าง การคบเพื่อนและการควบคุมพฤติกรรมของเด็กและเยาวชน ทั้งนี้ ได้มีการกำกับ ติดตาม สงเคราะห์ ช่วยเหลือให้เด็กและเยาวชนสามารถดำเนินการตามแผนและเป้าหมายชีวิตให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างปกติสุขภายหลังปล่อยตัว ได้รับการยอมรับจากครอบครัว ชุมชน และสังคม และไม่หวนกลับมากระทำผิดซ้ำอีก

(๓.๓) ความต้องการของตลาดแรงงานกับอาชีพที่ฝึกในเรือนจำหรือศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน ผู้ให้ข้อมูลบางคนให้ทรรศนะว่า ทักษะอาชีพที่ฝึกอยู่ในเรือนจำหรือศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนยังไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของตลาดแรงงานได้ เนื่องจาก บริบทแวดล้อมในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างเห็นผลชัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งเทคโนโลยีเข้ามามีส่วนสำคัญในการใช้ชีวิตและประกอบอาชีพ แต่ในขณะที่ทักษะอาชีพที่ฝึกในเรือนจำหรือศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน มักเป็นเรื่องของงานช่าง และงานฝีมือ ที่อาจไม่สอดคล้องกับบริบทแวดล้อมภายนอกที่เปลี่ยนแปลงไปเท่าที่ควร อีกทั้งยังมีข้อจำกัดของการใช้เทคโนโลยีในการฝึกอาชีพด้วย ซึ่งอาจจะต้องมีการศึกษาเพื่อแสวงหาแนวทางการใช้ภาคีเครือข่ายเข้ามาช่วยเหลือในประเด็นนี้เพิ่มเติม เป็นต้น

๔) แนวทางการพัฒนาธุรกิจเพื่อสังคม

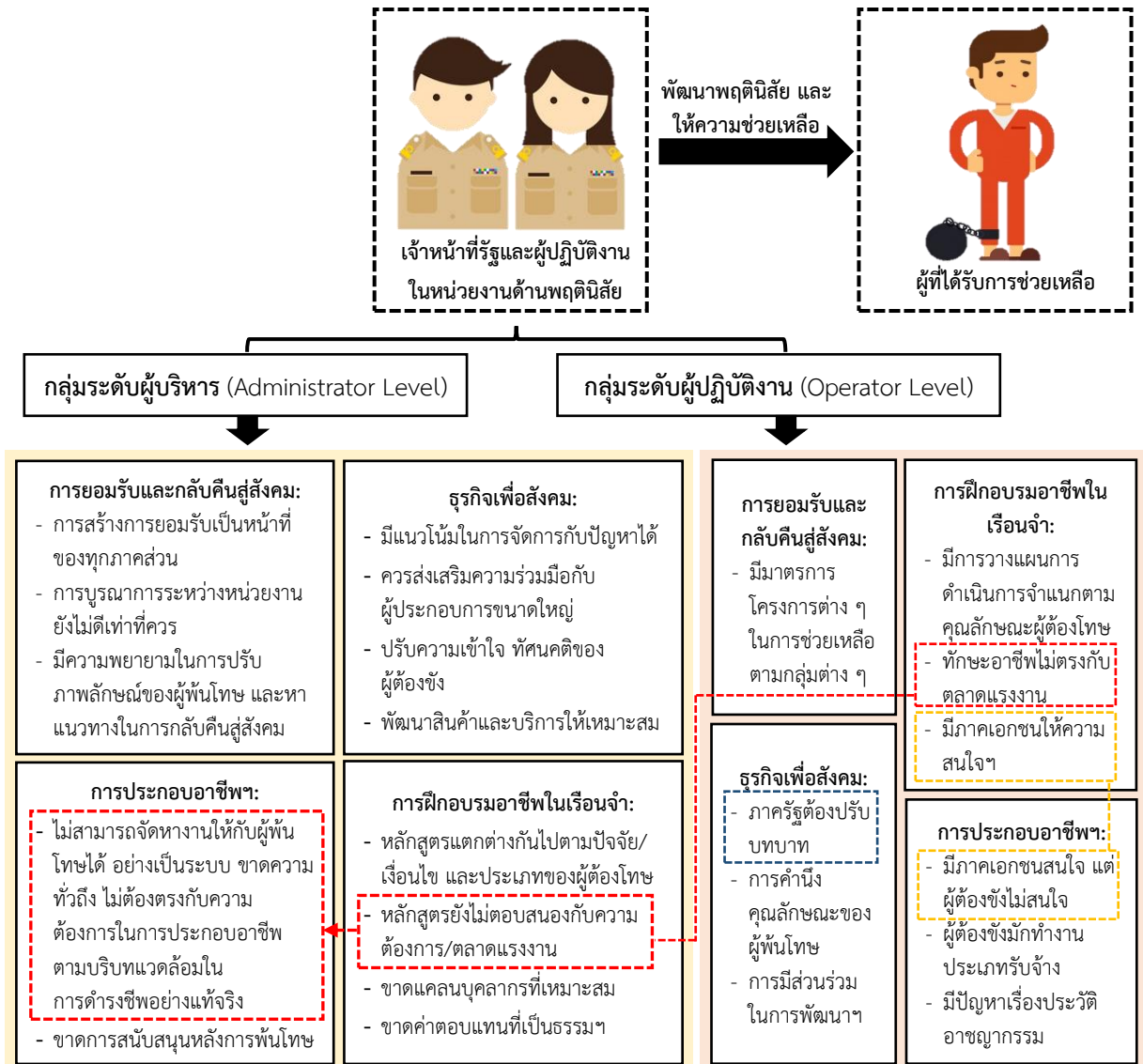
(๑) ธรรมชาติของผู้พันโทษ โดยข้อมูลสะท้อนความเห็นเห็นว่า ลักษณะของธุรกิจเพื่อสังคม หรือผู้ประกอบการห้างร้าน ภาคธุรกิจที่จะเข้ามาดำเนินการโดยจ้างงานผู้พันโทษเป็นพนักงาน หรือลูกจ้างนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเข้าใจลักษณะนิสัย บุคลิกภาพของผู้พันโทษเป็นสำคัญ เนื่องด้วยกลุ่มผู้พันโทษจะมีลักษณะเป็นการเฉพาะ อาทิ ความกังวลในเรื่องการได้รับการยอมรับในสังคม เป็นต้น

(๒) การสนับสนุนในการฝึกฝนทักษะอาชีพ และปรับพฤติกรรม ก้าวคือผู้ประกอบการธุรกิจเพื่อสังคมที่มีความประสงค์ในการจ้างแรงงานผู้พันโทษ อาจจำต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาทักษะอาชีพแก่ผู้พันโทษ ตั้งแต่ยังเป็นผู้ต้องขังที่ถูกต้องขังอยู่ เพื่อเพิ่มทักษะการปฏิบัติงานตามที่จ้างงาน ทั้งยังช่วยในเรื่องของการเตรียมตัวผู้พันโทษให้ปรับพฤติกรรมเตรียมความพร้อมในการกลับสู่สังคม และผู้ประกอบการยังได้มีโอกาสในการศึกษา รับทราบถึงพัฒนาการของผู้พันโทษตั้งแต่ยังเป็นผู้ต้องขังที่ถูกต้องขังอยู่ อันจะช่วยสร้างความเชื่อมั่นต่อการประกอบธุรกิจได้อย่างเป็นผล

(๓) ลักษณะของการประกอบธุรกิจเพื่อสังคมกับหน่วยงานภาครัฐ จากข้อมูลพอสรุปประเด็นได้ว่า ผู้ประกอบการธุรกิจเพื่อสังคมอาจเข้ามาร่วมกับหน่วยงานราชการในรูปแบบของการจ้างงาน หรือการจ้างเหมาภารกิจ จึงจะมีความเหมาะสมสูงสุดในการดำเนินการ นอกจากนั้นแล้วยังพบว่า ธุรกิจเพื่อสังคมควรทำหน้าที่เป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการในภาพรวมทั้งหมด โดยหน่วยงานราชการ หรือภาครัฐควรปรับบทบาทเป็นเพียงแค่ผู้สนับสนุนการปฏิบัติ (supporter) หรือผู้ประสานอำนวยความสะดวก (facilitator)

ทั้งนี้ สามารถสรุปข้อมูลจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่เป็กลุ่มเจ้าหน้าที่รัฐ/ผู้ปฏิบัติงานในหน่วยงานด้านพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการให้ความช่วยเหลือได้ตามภาพที่ ๖.๒

ภาพที่ ๖.๒ สรุปข้อมูลจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่เป็นกลุ่มเจ้าหน้าที่รัฐ/ผู้ปฏิบัติงานในหน่วยงานด้าน พหุตินิสัยที่เกี่ยวข้องกับการให้ความช่วยเหลือ

๖.๑.๒ กลุ่มเป้าหมายที่ได้รับการช่วยเหลือ

สำหรับกลุ่มเป้าหมายที่ได้รับการช่วยเหลือได้ทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ประกอบด้วย ผู้ต้องขังที่พ้นโทษ เด็กและเยาวชนที่ได้รับการปล่อยตัว และผู้ที่เคยถูกคุมประพฤติ

๖.๑.๒.๑ กลุ่มผู้พ้นโทษ

การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) กับกลุ่มผู้พ้นโทษ จำนวน ๑๕ คน สามารถสรุปประเด็นข้อค้นพบดังนี้

๑) การยอมรับและกลับคืนสู่สังคม/ชุมชน

(๑) ความคาดหวังต่อตนเอง ผู้ให้ข้อมูลที่เป็นกลุ่มผู้พ้นโทษทั้งหมดมีความเห็นไปในทิศทางเดียวกันว่า ผู้พ้นโทษคาดหวังต่อตนเองในการที่จะกลับตนเป็นคนดี และตั้งมั่นจะไม่กระทำความผิดเช่นที่ผ่านมาอดีต หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า กลุ่มผู้พ้นโทษพร้อมที่จะเริ่มต้นชีวิตใหม่ ออกจากดำรงชีวิตอยู่ในสังคม และประกอบอาชีพสุจริต อย่างไรก็ตาม สังคมส่วนใหญ่มักมีมุมมอง

ต่อผู้พันโทษในทางลบ หวาดกลัวหรือไม่เชื่อมั่น ทำให้กลุ่มผู้พันโทษเกิดความรู้สึก “โดดเดี่ยว” “เคืองคว้าง” “ไม่มีที่ยืน” “ไม่มีที่ไป” หรือ “มีดแปดด้าน” ซึ่งกลุ่มผู้พันโทษต้องให้พลังใจกับตนเอง ในการต่อสู้เพื่อใช้ชีวิตในสังคมภายหลังพันโทษ ตามความเห็นของผู้ให้ข้อมูล “เมื่อออกจากเรือนจำ ... มีปัญหาในการหาอาชีพมาก ... ‘สังคมไม่เปิดรับ’ ... ไปสมัครงานในโรงงาน ๓ แห่ง ทุกแห่งจะถามหมดว่า ... เคยจำคุกมาก่อนหรือไม่ ... ไม่มีที่ไหนรับ ... ผมท้อจนรู้สึกอยากกลับไปสู่อีกรอบ” (ตั้ม นามสมมติ อายุ ๒๕ ปี) ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของผู้ให้ข้อมูลอีกสองท่าน ดังนี้

ต้องการมีชีวิตใหม่ ... ไม่อยากกลับไปเหมือนเดิม ... พยายาม เรียนให้ได้วุฒิ ปวส. เพื่อใช้เป็นใบเบิกทางในการเข้าทำงาน...โดยหลังจบการศึกษา ได้ใช้ วุฒิ ปวส. สมัครงานช่างในตำแหน่งช่างเชื่อมซ่อมบำรุงรถพ่วงรถเทเลอร์ในโรงงานแต่ไม่ แฉ้งประวัติเพราะกลัวคนอื่นรู้และไม่ยอมรับ” (ฟ้า นามสมมติ อายุ ๒๘ ปี)

ออกมาตอนแรก ... ‘ตั้งหลักไม่ถูก’ ... คือมันเหมือนตัว ประหลาด กลัวไปหมด ... กลัวพ่อแม่ กลัวคนอื่น ... ที่กลัวเพราะ เรามันติดคุก หางาน ยากมาก ... ได้งานแบบรายวัน เงินก็น้อย... อยากได้งานแบบประจำ แต่เรียนจบแค่ ป.๖ ไม่มีความรู้ (มิ นามสมมติ อายุ ๓๐ ปี)

(๒) การยอมรับของครอบครัว เป็นปัจจัยสำคัญที่ผู้พันโทษส่วนใหญ่ รู้สึกว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการยอมรับในการกลับคืนสู่สังคม เพราะการได้รับพลังจากครอบครัวเป็นปัจจัยหลักที่ทำให้สามารถดำเนินชีวิตใหม่ได้อย่างมีความสุขและประสบความสำเร็จโดยไม่กลับไปกระทำผิดซ้ำอีก

(๓) รูปแบบของผู้พันโทษในการกลับคืนสู่สังคม/ชุมชน ผู้ให้ข้อมูลได้สะท้อนความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบในการกลับคืนสู่สังคม ดังนี้

(๓.๑) การกลับสู่ภูมิลำเนาเดิม เป็นลักษณะที่ผู้พันโทษเลือกที่จะกลับไปตั้งหลักและใช้ชีวิตในภูมิลำเนาบ้านเกิดหรือภูมิลำเนาที่ครอบครัวตัวเองตั้งถิ่นฐานอยู่ ส่วนใหญ่ ผู้ให้ข้อมูลในกลุ่มนี้จะเป็นกลุ่มที่มีภูมิลำเนาในต่างจังหวัดและบางส่วนเป็นชุมชนเมือง โดยการกลับสู่ภูมิลำเนาเดิม ยังสามารถจำแนกได้เป็น

- การได้รับการช่วยเหลือจากครอบครัว โดยผู้พันโทษที่กลับสู่ภูมิลำเนาเดิม ครอบครัวมีส่วนสำคัญในการช่วยเหลือ เช่น ช่วยปกปิดข้อมูลหรือปกป้องเมื่อคนในชุมชนกล่าวถึง การได้รับกำลังใจจากคนในครอบครัวทำให้สามารถต่อสู้กับความไม่เปิดใจของสังคม การได้รับช่วยเหลือด้านการเงินทำให้สามารถเริ่มต้นใหม่ในช่วงแรกที่ยังไม่สามารถหางานทำได้ และการช่วยเหลือเลี้ยงดูบุตรหลานเมื่อต้องออกไปทำงาน ทำให้ไม่ต้องพะวงและไม่ต้องเลือกระหว่างภาระงานกับการดูแลบุตร เป็นต้น ดังความเห็นของผู้ให้ข้อมูลบางส่วนที่ปรากฏดังนี้

“เลี้ยงหลาน ... ดูแลหลานให้ลูก ... เพราะลูกจะได้ออกไปทำงานได้ไม่ต้องพะวง ... ลูกๆ แบ่งเงินเดือนมาให้เรา ... เราก็อามาใช้จ่ายเป็นค่าอาหารค่าน้ำค่าไฟ ... เราเองก็มีประโยชน์แล้วมีหลานก็อยากเป็นตัวอย่างที่ดี ... ชดเชยให้ลูกตอนที่เรา (ไขว้) เหวไป” (อร นามสมมติ อายุ ๔๘ ปี)

- การกลับไปพึ่งพาครอบครัวแต่ต้องต่อสู้เพื่ออยู่รอดด้วยตัวเอง อาทิ ครอบครัวของผู้พันโทให้กลับไปอยู่ด้วย แต่ผู้พันโทเองต้องพยายามทำให้ครอบครัวเข้าใจและต้องต่อสู้กับทัศนคติหรือมุมมองของคนในชุมชน จึงทำให้กลุ่มผู้พันโทกลุ่มนี้ค่อนข้างมีความโดดเด่น เกือบตัว ไม่ยุ่งเกี่ยวกับคนในชุมชน และปล่อยให้ระยะเวลาเป็นเครื่องพิสูจน์ตัวเอง ดังตัวอย่างความเห็นผู้ให้ข้อมูลต่อไปนี้

“พ่อเป็นตำรวจ ... พ่อผิดหวังมาก ... รู้สึกได้ว่าพ่อไม่อยากจะเห็นหน้า ... รู้ว่าเขาเสียใจ ... เพราะเขาก็พยายามช่วยเราแล้ว แต่เราก็กังทำให้เขาผิดหวัง ... แต่เราก็กังไปไหนไม่ได้ เขาก็ยังให้ทำงานที่ศิรภของที่บ้านนะ ... แต่เงินไม่ดีเหมือนเมื่อก่อน” (ฟาง นามสมมติ อายุ ๓๐ ปี)

- ชุมชนมีลักษณะทางกายภาพเป็นพวกเดียวกัน เช่น หมู่บ้าน/ชุมชนที่คนในชุมชนส่วนใหญ่เป็นเครือญาติหรือรู้จักสนิทสนมกัน ทำให้ลักษณะชุมชนดังกล่าวที่ผู้พันโทอยู่อาศัยมีการกดดันทางสังคม (social sanction) เพื่อไม่ให้กลับไปกระทำความผิดอีก และยังมีส่วนในการสนับสนุนและให้กำลังใจแก่ผู้พันโท ซึ่งเป็นปัจจัยเอื้อในการกลับคืนสู่สังคม

(๓.๒) การย้ายภูมิลำเนา เป็นลักษณะที่ผู้พันโทเลือกที่จะย้ายไปตั้งถิ่นฐานใหม่ เพื่อไม่ให้มีคนรู้จักและสามารถเริ่มต้นชีวิตใหม่ได้ ดังความเห็นผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า “พยายามให้คนในชุมชนไม่รู้ว่าคุณเคยจำคุกมาก่อน ... คนละแวกบ้านจะไม่ทราบ ... เพราะถ้าทราบจะอยู่ลำบาก และรู้สึกอายที่ตนเคยจำคุกมาก่อน” (ตัม นามสมมติ อายุ ๓๗ ปี) ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลอีกคนดังนี้

ตอนแรกที่ออกมา ... ยังไม่รู้จะทำอะไร ไม่นั่นใจ ... มันแคว้งคว้าง ล่องลอย ไม่มีเงิน ไม่มีเส้นไม่มีสาย มันคิดอะไรไม่ออก ไม่อยากยุ่งกับที่บ้าน ไม่ได้กลับไปบ้าน ... จึงมาเริ่มต้นชีวิตใหม่ ... ที่ไม่ไปยุ่งกับที่บ้านเพราะไม่อยากให้เขาลำบากใจ ... เขาก็เอาตัวเองไม่ค่อยรอดอยู่แล้ว ... ต้องมาช่วยเรา เป็นซี่ปากชาวบ้านอีก (หมู นามสมมติ อายุ ๔๑ ปี)

(๔) ภาพลักษณ์และการตีตรา สังคมยังมีภาพลักษณ์ในแง่ลบกับบุคคลที่ผู้พันโท เฉพาะอย่างยิ่งกับบุคคลที่มีรอยสักตามร่างกายหรือที่ปรากฏออกมาภายนอกอย่างเห็นได้ชัด เช่น แขน คอ มือ เป็นต้น ซึ่งผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่รู้สึกเหมือนว่าตนเองโดนตีตราจากปฏิกิริยาและสายตาที่มองอย่างไม่ยอมรับจากบุคคลต่าง ๆ ในชุมชนหรือสังคม นอกจากนั้น แม้ว่าสังคมมักจะแสดงออกว่าให้โอกาสในการกลับสู่สังคม แต่ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เชื่อและรับรู้ “การให้โอกาสเป็นแค่เพียงลมปาก” เนื่องจากสังคมยังไม่เปิดใจและยังคงมีความหวาดกลัวกลุ่มผู้พันโท และตีตราว่าเป็น

คนร้ายหรืออาชญากร ซึ่งการที่ผู้พ้นโทษไม่ได้รับโอกาสในการกลับไปใช้ชีวิตอย่างปกติร่วมกับคนอื่นในสังคม จึงทำให้ไม่สามารถเริ่มต้นชีวิตใหม่และกลับกลายเป็นตราบาปจากการทำผิด ทั้งที่ความผิดที่เกิดขึ้นอาจจะเป็นการกระทำผิดครั้งแรกหรือ กระทำโดยประมาทหรือ เป็นผลจากการกระทำที่รู้เท่าไม่ถึงการณ์ อีกทั้งกลุ่มผู้ให้ข้อมูลมีความรู้สึกว่าการตีตราซ้ำ ๆ โดยไม่รู้ตัวจากสังคมและคนรอบข้าง ด้วยการใช้สรรพนามต่าง ๆ อาทิ “จี้คุก” “ผู้พ้นโทษ” “อดีตผู้ต้องขัง” เป็นการสร้างแรงกดดันอีกทางหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงการไม่ยอมรับและเป็นการตอกย้ำการกระทำผิด แม้ว่าตนจะสำนึกผิดและใช้โทษมาแล้วก็ตาม และทำให้ผู้ที่ถูกตีตราไม่สามารถก้าวข้ามอดีตของตนเองได้ ดังความเห็นที่ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า “คนในสังคมส่วนน้อยที่จะให้โอกาส ... ไม่กล้าบอกใครว่าเคยติดคุกมาก่อน ... เพราะถ้าคนอื่นทราบ ... โอกาสทางสังคมจะหายไปเลย พี่ตุติ ... ผมยังไม่ยอมบอกชื่อจริงพี่เลย ขนาดพี่ทำวิจัย ... ไม่ได้มีอะไร” (ปอน นามสมมติ อายุ ๓๔ ปี)

(๕) การเปลี่ยนมุมมองของสังคม กลุ่มผู้ให้ข้อมูลบางส่วนแสดงความเห็นว่า ภาครัฐ องค์กรสาธารณประโยชน์หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรร่วมมือกันเพื่อลบหรือแก้ไขวาทกรรม (discourse) ที่ถูกผลิตทางความคิด และช่วยปรับทัศนคติ (attitude) ของคนในสังคมที่มีต่อผู้พ้นโทษ ที่ว่า ผู้พ้นโทษคนเป็นชั่วร้ายโดยสันดานและส่วนใหญ่จะกลับไปกระทำผิดซ้ำอีก โดยสังคมควรเปิดโอกาสอย่างจริงใจให้กับกลุ่มที่พ้นโทษ และควรปรับความคิดหรือมุมมองที่มีต่อกลุ่มผู้พ้นโทษเสมือนเป็นบุคคลในครอบครัวที่อาจกระทำผิดพลาดในชีวิต และพร้อมที่จะปรับปรุงตนเอง เพื่อเป็นบุคคลที่ดีกว่าเดิม และไม่กลับไปกระทำผิดพลาดเช่นที่เคยประสบมาเมื่อครั้งในอดีต ทั้งนี้ ถึงแม้ผู้พ้นโทษจะพยายามปรับปรุงพฤติกรรมนิสัยของตนเองให้เตรียมพร้อมไปกับคืนสู่สังคมแล้ว สังคมเองก็ต้องปรับทัศนคติเช่นเดียวกันตามที่กล่าวความไป เพื่อให้เกิดการยอมรับและผสานความเข้าใจระหว่างกัน และเกิดการอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างเป็นผล

๒) การประกอบอาชีพหลังการพ้นโทษหรือผ่านการฝึกอบรม

(๑) อาชีพรองรับภายหลังพ้นโทษ ผู้ให้ข้อมูลแสดงความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ต่อประเด็นดังกล่าว สามารถสรุปได้ดังนี้

(๑.๑) การประกอบอาชีพสุจริตในระยะแรกหลังพ้นโทษ เป็นปัญหาที่ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่พบมากที่สุดเพราะเมื่อพ้นโทษออกมาแล้วสภาพแวดล้อมต่าง ๆ มักไม่เอื้ออำนวยต่อการประกอบอาชีพ จึงต้องการให้ภาครัฐหรือองค์กรสาธารณประโยชน์ช่วยเหลืออย่างเป็นระบบ หรืออาจให้มีศูนย์จัดหางานภายหลังพ้นโทษ เนื่องจากส่วนใหญ่ติดปัญหาในการสมัครงาน อันเนื่องมาจากเป็นบุคคลที่เคยต้องโทษจึงไม่ได้รับการพิจารณาให้เข้าทำงาน ถึงแม้ว่าจะมีคุณสมบัติหรือคุณสมบัติอื่น ๆ ตรงตามความต้องการของผู้ประกอบการหรือนายจ้างก็ตาม จึงทำให้ผู้พ้นโทษบางส่วนตัดสินใจเลือกที่จะปกปิดข้อมูลเพื่อให้ได้รับเข้าทำงาน เพราะต้องการมีงานทำ มีรายได้เลี้ยงชีพและสงเคราะห์ให้กับครอบครัว ซึ่งปรากฏตามความเห็นบางส่วนดังนี้

สามารถหางานได้อย่างรวดเร็ว ... หลังจากที้ออกจากเรือนจำมาได้ไม่ถึงเดือน เนื่องจากจบการศึกษาปริญญาตรี ... และไม่กรอกใบประวัติให้กับนายจ้างทราบเกี่ยวกับเคยต้องโทษจำคุกมาก่อน ... ซึ่งไม่แน่ใจว่า หากนายจ้างทราบภายหลัง เช่น ส่งไปตรวจประวัติ หรือทราบจากแหล่งอื่น ... อาจจะถูกให้ออกจากงานได้ (นน นามสมมติ อายุ ๓๐ ปี)

ตอนนี้รู้สึกว่สิ่งที่ดีที่สุดในชีวิตที่ได้ตอนที่อยู่คือได้เรียนแล้วมีวุฒิติดตัวออกมาทำให้ได้งานดี ... ไม่มีวุฒิก็ทำงานจับกัง ... งานแบบนี้ทำงานเหนื่อย เงินน้อยไม่พอกิน เนี่ย ... คนเรียก ‘นายช่าง’ รู้สึกดี ... คนที่ทำงานยอมรับ ... มันเป็นแบบว่าเราก็อำคัญนะ ... เราสำคัญเพราะเราทำงานที่คนอื่นเห็นค่า ... แต่บางทีก็กลัวนะ ถ้าคนรู้มันกวนใจ ... แต่ก็ต้องทำใจเพราะเรามันทำผิดไปแล้ว แต่เราไม่อยากกลับไปแบบนั้นอีก (หมู นามสมมติ อายุ ๔๑ ปี)

(๑.๒) การขาดทุนทรัพย์ในการประกอบอาชีพ ผู้ให้ข้อมูลบางส่วนต้องการประกอบอาชีพอิสระที่ได้เรียนหรือฝึกฝนทักษะเพิ่มเติมในระหว่างที่อยู่ในเรือนจำหรือทัณฑสถาน แต่ตนเองกลับไม่สามารถนำความรู้หรือทักษะที่เรียนหรือฝึกฝนมาใช้ประกอบอาชีพได้ หากครอบครัวตนเองไม่ได้มีอาชีพหรือทุนทรัพย์รองรับ ถึงแม้ในเรือนจำจะมีการสอนทักษะอาชีพ แต่เมื่อพ้นโทษออกมาก็ไม่สามารถนำไปปฏิบัติได้ เพราะการเริ่มประกอบอาชีพ จำเป็นต้องมีทุนทรัพย์ตั้งต้นในการดำเนินการ ดังที่ผู้ให้ข้อมูลได้สะท้อนว่า

“อยากมีโรงเห็ดของตัวเองเหมือนกันแต่ไม่มีเงิน ... ที่บ้านพ่อแม่ก็รับจ้าง ... ตัวเราก็รับจ้าง ค่าใช้จ่ายแทบไม่พอ ถ้าในคุกสอนอาชีพแล้วมีทุนหรือมีที่ให้ไปทำก็ดีนะ ... จริง ๆ ในคุกก็เรียนทำพวกกุญแจ ร้อยมาลัยนะพี่ ... ทำเป็น แต่ไม่มีเงินซื้อของ แล้วทำเสร็จแล้วจะขายใคร ... ทำยังไงต่อก็ไม่รู้ ... ในนั้นเราทำอย่างเดียว ไม่ต้องคิด ... พ่อของจริง ให้ทำไยยังงี้ละ” (มิ นามสมมติ อายุ ๓๐ ปี)

(๒) การเข้าถึงแหล่งทุนและการกู้ยืม ผู้ให้ข้อมูลบางส่วนเห็นว่าตนต้องการเข้าถึงแหล่งทุนเพื่อใช้เป็นทุนตั้งต้นในการประกอบอาชีพอิสระ และเป็นการเพิ่มช่องทางในการประกอบอาชีพนอกเหนือจากเป็นลูกจ้าง ทั้งนี้ ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เห็นว่า **ตนเองอาจไม่มีความสามารถในการกู้ยืม** เพราะไม่มีผู้ค้ำประกันและการที่ตนเองเคยมีประวัติอาชญากรรม ทั้งไม่เข้าใจ และไม่มีแผนธุรกิจในการยื่นขอกู้ยืมเงิน ประกอบกับความไม่มั่นใจที่จะลงทุนด้วยตัวเอง ภาครัฐหรือภาคธุรกิจ จึงควรให้ความช่วยเหลืออาจด้วยการเป็นที่ปรึกษาหรือทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยง (coaching) หรือการหาแหล่งเงินทุนเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำเพื่อประกอบอาชีพ เป็นต้น ดังที่ผู้ให้ข้อมูลได้กล่าวว่า “ไม่รู้จะเริ่มต้นยังไง ... จะหาเงินยังไง ... อยู่ในนั้นนานมากจนไม่รู้จะทำอะไร ... ภาครัฐแค่เตรียมความพร้อมก่อนปล่อย ... แต่จริง ๆ ก็ต้องการเงิน” (อ้อม นามสมมติ อายุ ๓๘ ปี)

๓) การพัฒนาฝึกรวมอาชีพภายในเรือนจำ สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน หรือศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน

(๑) การพัฒนาหลักสูตรฝึกรวมอาชีพมีข้อจำกัดในการรับ ผู้เรียน ทั้งข้อจำกัดในเรื่องของอุปกรณ์การเรียนการสอน ในขณะที่ข้อกำหนดและกฎเกณฑ์มีความแตกต่างกันไปตามปัจจัยและเงื่อนไขต่าง ๆ อาทิ ลักษณะของคดี อายุ บทลงโทษ ฯลฯ จึงทำให้หลักสูตรฝึกอาชีพบางลักษณะไม่สามารถสนองต่อความต้องการของทั้งผู้ต้องขังและตลาดงานในปัจจุบัน นอกจากนี้ผู้ให้ข้อมูลบางรายยังสะท้อนว่า ตนเองได้รับการฝึกรวมอาชีพที่ไม่ตรงกับความสนใจ เพราะทักษะอาชีพที่ตนเองสนใจที่จะเรียนมีผู้สนใจจำนวนมาก ทำให้ไม่สามารถเรียนหรือฝึกรวมได้ หรือบางรายเลือกรับการฝึกอาชีพที่ไม่มีค่าใช้จ่ายในการฝึกอาชีพ เช่น การปักบั้ง พับถุงกระดาษ ฯลฯ

เนื่องจากมีปัญหาด้านการเงินและครอบครัวไม่สามารถส่งเงินเข้ามาให้ได้ จึงจำเป็นต้องเลือกรับการฝึกอาชีพที่ได้รับค่าตอบแทน

อย่างไรก็ตาม ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีความพอใจกับการฝึกอบรมทักษะอาชีพในเรือนจำเพราะทำให้ไม่ฟุ้งซ่านและรู้สึกว่ามีวิชาชีพติดตัว แต่ผู้ให้ข้อมูลบางส่วนไม่สามารถนำความรู้จากการฝึกอบรมทักษะอาชีพในเรือนจำมาใช้ประกอบอาชีพในปัจจุบันได้ เนื่องจากอุปสรรคด้านเงินทุน และการประกอบอาชีพในปัจจุบันที่ไม่เกี่ยวข้องกับที่ได้ทักษะรับการฝึกอบรมมา ซึ่งผู้ให้ข้อมูลบางส่วนได้ให้ความเห็นและข้อเสนอแนะว่า

(๑.๑) ควรมีการฝึกอาชีพที่ตรงกับความสนใจและความถนัดของแต่ละบุคคลเป็นสำคัญ และควรฝึกฝนทักษะอาชีพให้แก่ผู้ต้องขังก่อนพ้นโทษให้มีความถนัดและความสามารถมากกว่าสองอาชีพ

(๑.๒) ควรพิจารณาแนวโน้มการจ้างงานของผู้ที่เกี่ยวข้องว่าในปัจจุบัน หรือในอนาคตว่า ควรมีการฝึกเพิ่มทักษะหรือองค์ความรู้ไปในทิศทางใด เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการเตรียมพร้อมผู้ต้องขังก่อนการพ้นโทษ และ

(๑.๓) ควรพัฒนาความรู้ และทักษะของผู้ใกล้พ้นโทษในลักษณะของหลักสูตรเข้มข้น (intensive course) หรือควรจัดการฝึกอบรมในลักษณะเป็นกลุ่มย่อยขนาดเล็ก เพื่อให้เกิดการลงมือฝึกปฏิบัติอย่างจริงจัง จนสามารถปฏิบัติงานได้จริง ปรากฏความคิดเห็นจากผู้ให้ข้อมูลบางส่วนที่น่าสนใจ ดังนี้

การศึกษาสำคัญมากนะ ... ตอนอยู่ในนั้น ... ประทับใจอาจารย์ที่สอนมาก ... อาจารย์ดีสำคัญมาก มันทำให้รู้สึกว่าเขาพยายามจะช่วยเราอยู่ ... เขาตั้งใจสอนตั้งใจให้ความรู้ จำชื่อได้เลย ... อาจารย์ เกษมสุข ... อาจารย์เป็นกันเองแบบพ่อสอนลูก ... รู้สึกได้ว่าเขาห่วง ... รัฐต้องพยายามช่วยเรื่องการศึกษา มันคือแต้มต่อเดียวเลยที่มีออกมาจากคุก (เอก นามสมมติ อายุ ๓๗ ปี)

เริ่มจากเป็นเด็กเสิร์ฟที่ป้อมตักกุงเลย ... แล้วเห็นโอกาสทำงานเก็บเงินเองเลย ... สองปีก็ออกมาเปิดเองได้เลย หาทุนจากการส่งแซร์ หาเงินทุนยากมาก ... จดทะเบียนการค้า ... แต่ไม่ได้เป็นบริษัท เรียนรู้จากการปฏิบัติจริง ประสบการณ์จริง (อ้อม นามสมมติ อายุ ๓๘ ปี)

ถ้าเปิดให้ผู้ต้องขังเลือกเรียนได้จะดี ... ที่บอกว่าเลือกได้มันก็ไม่ได้เลือกทุกอย่าง ... ถ้าเต็มก็เลือกไม่ได้แล้วก็ต้องไปเรียนสิ่งที่ไม่อยาก ... แล้วมันจะมีประโยชน์อะไรเพราะไม่ชอบ ... ก็เรียนไปไม่ได้รู้เรื่องอะไร ออกไปก็จำอะไรไม่ได้ ... เปลืองเงินหลวง เสียเวลาคนเรียน ออกไปก็ไร้อาชีพ (อร นามสมมติ อายุ ๔๘ ปี)

(๒) ค่าตอบแทนจากการฝึกอบรมอาชีพ จากข้อมูลพบว่า ในข้อเท็จจริงทางหน่วยงานราชการมีการนำงานหรือรับงานจ้างเหมาจากบริษัทเอกชนหรือผู้ประกอบการต่าง ๆ อาทิ การจ้างงานพับถุงกระดาษ ฯลฯ เข้ามาเพื่อให้ผู้ต้องขังปฏิบัติ ผู้ให้ข้อมูลบางส่วนได้เสนอแนะว่า ควรคำนึงถึง “ค่าตอบแทนที่เป็นธรรม” หากจะมีการหักค่าบำรุงเรือนจำก็

สามารถทำได้ แต่ควรให้ค่าตอบแทนที่คำนึงถึงการสร้างต้นทุนทางการเงินและเป็นการเพิ่มความพร้อมในอนาคต เพื่อจะได้มีรายได้ติดตัวแก่ผู้ต้องขังไปเริ่มต้นชีวิตใหม่ภายหลังการพ้นโทษ

(๓) การเข้าร่วมพัฒนาทักษะความรู้ การแนะแนวอาชีพและพัฒนาพฤติกรรม เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน พบว่า จากการที่ภาครัฐมีความจำกัดด้านงบประมาณ ตลอดจนบุคลากรอาจขาดความรู้ หรือความชำนาญในบางด้าน ผู้ให้ข้อมูลบางส่วนจึงให้ความเห็นว่า ภาครัฐกิจ กลุ่มประชาสังคมและ/หรือธุรกิจเพื่อสังคมควรเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาอาชีพในเรือนจำ เฉพาะอย่างยิ่งในช่วงระยะที่ผู้ต้องขังกำลังจะพ้นโทษ เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมที่จะกลับคืนสู่สังคม

อยากให้ธุรกิจเพื่อสังคม หรือองค์กรไม่แสวงหาผลกำไร หรือธุรกิจมาช่วยให้คำปรึกษาชี้แนะช่องทางและช่วยเรื่องเงินลงทุน ... อยากทำการเกษตร เลี้ยงไก่ เลี้ยงแพะ ... อยากเป็นเจ้าของกิจการแต่มีความไม่มั่นใจ ... ถ้ามีบริษัทหรือคนที่มีความรู้แล้วเต็มใจมาช่วยก็จะทำให้กล้ามากขึ้น (ฟ้าลั่น นามสมมติ อายุ ๒๘ ปี)

๔) แนวทางการพัฒนาธุรกิจเพื่อสังคม

(๑) ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดธุรกิจเพื่อสังคม พบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ไม่เคยได้ยินหรือรู้จักธุรกิจเพื่อสังคม แต่เมื่อได้รับทราบคำนิยามของธุรกิจเพื่อสังคมจากคณะที่ปรึกษาโครงการ ฯ แล้ว ส่วนใหญ่เห็นด้วยในประเด็นเรื่องการนำแนวคิดธุรกิจเพื่อสังคมมาช่วยแก้ปัญหาการจ้างงานผู้พ้นโทษ เพราะเป็นโอกาสและตัวเลือกในการประกอบอาชีพเพิ่มขึ้น รวมถึงรู้สึกว่าเป็นการช่วยเสริมและสนับสนุนในสิ่งที่ภาครัฐดำเนินการอยู่ให้ดียิ่งขึ้น แต่ยังมีประเด็นที่ว่าถึงแม้ผู้ให้ข้อมูลจะเข้าใจว่าธุรกิจเพื่อสังคมเป็นการนำแนวทางการประกอบธุรกิจมาช่วยสร้างอาชีพให้กับผู้พ้นโทษ แต่ยังไม่ชัดเจนว่าธุรกิจเพื่อสังคมจะเข้ามาอยู่ในกระบวนการ หรือขั้นตอนใดของการช่วยเหลือ และอาชีพที่ธุรกิจเพื่อสังคมจะนำมาฝึกอาชีพให้จะเป็นอย่างไร รวมทั้งบทบาทของธุรกิจเพื่อสังคมในการช่วยเหลือผู้พ้นโทษ แต่ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่จะเข้ามาอยู่ในกระบวนการ หรือขั้นตอนใดของการช่วยเหลือ และธุรกิจเพื่อสังคมจะเข้ามามีบทบาทเป็นประการใด แต่ส่วนใหญ่ยังมีความมั่นใจว่าธุรกิจเพื่อสังคมจะสามารถช่วยสร้างอาชีพแก่ผู้พ้นโทษได้จริงและเห็นผลอย่างเป็นรูปธรรม ดังความเห็นของผู้ให้ข้อมูลต่อไปนี้

เห็นด้วยกับการสร้าง SE ที่ช่วยเหลือเฉพาะกลุ่มผู้พ้นโทษ ... เพื่อที่จะได้มีโอกาส ... เพราะที่ผ่านมามหาวิทยาลัย หรือธุรกิจ ที่ไม่ได้เจาะจงเฉพาะกลุ่มผู้ต้องขังหรือผู้พ้นโทษ ... ไม่ได้ช่วยเหลือจริงจังและจริงจัง ... หลายหน่วยงาน ตอนเข้ามา ก็ดูดี จะหางานให้ ... พอไปจริง ๆ ก็ไม่รับ ... บางหน่วยงานก็แค่สร้างภาพ... ซึ่งทำให้ผู้พ้นโทษปล่อยแคว้ง (ตัม นามสมมติ อายุ ๒๕ ปี)

(๒) การเริ่มต้นธุรกิจเพื่อสังคม ในระยะแรกควรให้ธุรกิจเพื่อสังคมเข้าไปทำความรู้จักและร่วมฝึกอาชีพตั้งแต่อยู่ในเรือนจำ รวมถึงจัดให้มีกระบวนการคัดเลือกผู้ทำงานแบบธุรกิจทั่วไปตามความสนใจของผู้สมัครงานและพิจารณาคุณสมบัติของผู้สมัครก่อนทำการฝึกงานให้ เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมในการเริ่มงานหลังจากออกจากเรือนจำ ดังความเห็นของผู้ให้ข้อมูลต่อไปนี้

เห็นด้วยกับ SE ที่เข้าไปตั้งแต่อยู่ในเรือนจำ ... ดีกว่าที่จะรอรับ ... จะได้รู้จัก ได้เลือก และได้สอนอาชีพ ... ออกมาก็ต่อเนื่อง ทำงานได้เลย ... ควรเป็น SE ที่เข้ามาจ้างงานจะเหมาะสมกว่าที่จะสร้างให้ผู้พ้นโทษเป็นผู้ประกอบการเอง ... เพราะการเป็นผู้ประกอบการต้องมีปัจจัยหลายอย่าง เช่น ทุนและโอกาสที่ไม่ใช่แค่ ออกมาก็คว้งคว้างแล้ว เอาตัวรอดยังยาก ... จะเป็นเจ้าของเองยาก (ต้ม นามสมมติ อายุ ๓๗ ปี)

เห็นด้วยกับการมี SE ... โดยเฉพาะการที่ SE เข้าไปช่วยฝึกสอน ฝึกอาชีพ ตั้งแต่ข้างในเรือนจำ และเมื่อพ้นโทษมาได้เข้าทำงานด้วย ... ซึ่งจะทำให้ไม่ต้องปกปิดตัวตน ... บริษัทที่มารับทำงานรู้อยู่แต่ต้นแล้ว ... และเข้าใจธรรมชาติ ตั้งแต่ต้น ไม่ต้องหลบซ่อนตัวตน (นน นามสมมติ อายุ ๓๐ ปี)

(๓) ชื่อบริษัท ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เสนอแนะว่า ไม่มีความจำเป็นที่บริษัท หรือสถานประกอบการธุรกิจเพื่อสังคมจะใช้ชื่อที่แสดงถึง กลุ่มผู้ที่ต้องการมุ่งให้ความช่วยเหลือ อันเป็นการตั้งชื่อในลักษณะคล้ายคลึงกับหน่วยงานภาครัฐ แต่ควรเป็นชื่อที่ไม่เกี่ยวข้องกับผู้ต้องขังหรือผู้พ้นโทษ เนื่องด้วยเป็นผลกับการรับรู้และการตีความของสังคม และสัมพันธ์กับการตีตราและการยอมรับของสังคมในภาพรวมที่ยังเป็นข้อจำกัดในปัจจุบัน ทั้งนี้ มีผู้ให้ข้อมูลส่วนน้อยเห็นว่าการนำชื่อชื่อบริษัทที่มีคำว่า “เพื่อผู้พ้นโทษ” มาใช้เป็นการชี้ช่องทางให้คนที่พ้นโทษออกมาได้ เข้ามาร่วมงานด้วย ปรากฏความเห็นบางส่วนดังนี้

การตั้งชื่อกิจการเพื่อสังคมแล้วมีคำว่าโดยผู้พ้นโทษหรือเพื่อผู้พ้นโทษ ... ส่วนตัวไม่ชอบเพราะเป็นการทำร้าย ... ตีตราประทับว่าคนพวกนี้ทำความผิด และบอกคนอื่นให้รู้ไปทั่วในสังคม ... ส่วนตัวไม่ชอบและคิดว่าไม่ดี เหมือนการที่โรงงานหรือสถานประกอบการตีตราคนมีรอยสักที่เกินออกมา ... จากร่มผ้าแล้วเห็นตามแขนตามคอ จะโดนว่าเป็นพวกแก๊งค์ยา นิสัยแย่ โรงงานจะไม่จ้าง (ฟ้า นามสมมติ อายุ ๒๘ ปี)

ชื่อบริษัทจะบอกว่าเพื่อผู้พ้นโทษก็ได้ ... จะได้ว่า เออที่นั่นนะ คือที่ ๆ จะไป ... จุดนี้ช่วยกันหว่า! ... ไปที่นี้จะได้หาเจอ ... อีกอย่าง คือต้องบอกทำให้คนข้างใน (เรือนจำ) ได้รู้ด้วย อย่างติดป้ายประกาศ ... หรือให้คนมาบอกในวันเตรียมปล่อย ... มันจะได้มีแรงบันดาลใจว่าออกไปแล้วยังมีโอกาสนะ (หมุ นามสมมติ อายุ ๔๑ ปี)

(๔) การจ้างงานพร้อมสิ่งอำนวยความสะดวก ที่หมายความรวมถึงที่พัก และการช่วยเหลือด้านอื่น ๆ จากข้อมูลพบว่า เนื่องจากการที่ในระยะแรกผู้พ้นโทษออกจากเรือนจำ มักจะมีความยากลำบากในการดำเนินชีวิต ผู้พ้นโทษส่วนใหญ่ไม่มีเงินติดตัว ไม่มีที่ไปและยังไม่พร้อม เริ่มต้นชีวิต ดังนั้น การได้รับความช่วยเหลือในเรื่องของอาชีพหรือการจ้างงาน หรือมีแหล่งพักพิง ก็จะช่วยให้ผู้พ้นโทษสามารถเริ่มต้นชีวิตกลับสู่สังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

(๕) การจ้างงานในภูมิลำเนา พบว่า ผู้พ้นโทษบางส่วนมีความประสงค์จะกลับไปพักอาศัยอยู่กับครอบครัว จึงจำเป็นต้องหางานในเขตภูมิลำเนาของตน จึงควรมีการเพิ่มการเข้าถึงอาชีพหรือการจ้างงานในพื้นที่ภูมิลำเนา เพื่อให้เกิดการกระจายของโอกาสในการจ้างงานและโอกาสในกลับคืนสู่สังคม

(๖) ลักษณะของอาชีพหรือ สินค้าและบริการที่เหมาะสม กลุ่มผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่สะท้อนข้อมูลดังขณะที่ปรึกษาโครงการ ฯ สรุปเป็นประเด็น ดังนี้ ๑) เป็นอาชีพที่มีงานรองรับและมีการฝึกสอนทักษะความรู้ในเรือนจำ ดังปรากฏผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เสนอแนะว่า ผู้พ้นโทษส่วนใหญ่ที่ต้องการให้ช่วยหาอาชีพหรืองานทำ มักเป็นชนชั้นแรงงาน จึงมีความสนใจในอาชีพรับจ้าง ใช้แรงงานทั่วไป หรืองานด้านเกษตรกรรม งานบริการ รวมไปถึงการประกอบอาชีพอิสระ หากจะมีการจ้างงาน ควรมีการสอนและเตรียมความพร้อมระหว่างอยู่ในเรือนจำ ทั้งนี้ อาชีพที่มีการจ้างแรงงานควรมีรายได้และสวัสดิการที่เป็นธรรมและเพียงพอต่อการดำรงชีพและเลี้ยงดูครอบครัว และ ๒) การต่อยอดสินค้าหรือบริการที่ดำเนินการโดยกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน และกรมราชทัณฑ์ อาจมีรูปแบบธุรกิจเพื่อสังคมหรือบริษัทผู้ประกอบการภาคเอกชนเข้ามาเป็นคู่ค้าหรือคู่สัญญา เพื่อร่วมกันพัฒนาสินค้าให้มีคุณภาพเพิ่มมากขึ้นและตอบสนองต่อความต้องการของตลาด โดยใช้พื้นที่ตั้งของศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนและเรือนจำเป็นที่ตั้งในการฝึกอาชีพและเตรียมความพร้อมในก่อนพ้นโทษ และเข้าปฏิบัติงาน

๖.๑.๒.๒ เด็กและเยาวชนที่ได้รับการปล่อยตัว

การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) กับกลุ่มเด็กและเยาวชนที่ได้รับการปล่อยตัว จำนวน ๑๕ คน สามารถสรุปประเด็นข้อค้นพบดังนี้

๑) การยอมรับและกลับคืนสู่สังคม/ชุมชน

ความคาดหวังและการปรับทัศนคติของตนเอง ผู้ให้ข้อมูลทุกคนมีความคาดหวังต่อตนเองในการที่จะกลับตนเป็นคนดี และตั้งใจที่จะเริ่มต้นชีวิตใหม่ ด้วยจิตสำนึกที่อยากจะเป็นลูกที่ดีหรืออยากเป็นตัวอย่างของบิดาหรือมารดาที่ดีให้กับบุตรของตนเอง จึงทำให้ตนเองไม่อยากจะกระทำความผิดอีก รวมถึงการปรับทัศนคติของตนเองเพื่อให้ดำรงชีวิตอยู่ได้หลังการปล่อยตัว และความพยายามที่จะเพิ่มระดับการศึกษาให้กับตนเอง ดังความเห็นของผู้ให้ข้อมูล “มันไม่ใช่ที่ใครอยากกลับไปหรอก ... แต่พอเอาเข้าจริง ออกมาแล้วอยู่ให้รอดมันยากกว่าอีก ... มันต้องใช้พลังเยอะมาก ทั้งกับตัวเอง ครอบครัว แล้วไหนจะสังคมรอบตัวเราอีก” (ต่อม นามสมมติ อายุ ๒๐ ปี) เช่นเดียวกันกับผู้ให้ข้อมูลอีกคนที่ได้สะท้อนว่า “ตอนนี่เป้าหมายชัดมาก ... ว่าทำเพื่อลูก ... เป้าหมายต่อไปจะต้องเรียนให้จบแล้วไปประกอบอาชีพช่าง ... หากเรียนไม่ทันก็จะสมัครทหารเกณฑ์ในปีหน้า ... อย่างน้อยก็ยังมีเงินเดือน สวัสดิการต่าง ๆ ให้กับลูก” (แบงก์ นามสมมติ อายุ ๒๐ ปี)

นอกจากนั้นแล้วผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เห็นว่าการศึกษามีความสำคัญที่สุดระหว่างที่อยู่ในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนและจำเป็นอย่างมากที่ทุกคนจะต้องได้รับการศึกษา โดยส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับการเรียนสายอาชีพในหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ

(ปวช.) และหรือหลักสูตร ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) เพราะเมื่อตนเองพ้นโทษแล้วจะสามารถใช้ทักษะทางวิชาชีพออกมาประกอบอาชีพได้ ปรากฏจากความเห็นของผู้ให้ข้อมูล “พอดีมีลูก ... ไม่อยากเป็นคนเลวในสายตาลูก ... และเมียคอยเป็นกำลังใจ ... ตอนนี้เป็นช่างกระจก รายได้ประมาณ ๑๒,๐๐๐ - ๑๕,๐๐๐ บาท ... อยากสร้างครอบครัวใหม่” (ธัน นามสมมติ อายุ ๑๙ ปี)

(๑) การยอมรับของครอบครัวหลังพ้นโทษเป็นจุดเริ่มต้นของการยอมรับในการกลับคืนสู่สังคม เพราะเมื่อตนเองได้รับการปล่อยตัวแล้ว หากได้รับกำลังใจจากครอบครัว ก็จะเป็นปัจจัยหนุนเสริมที่นำให้ตนเองสามารถดำเนินชีวิตใหม่ได้ง่ายขึ้น สามารถก้าวข้ามอุปสรรค หรือสิ่งที่ผิดพลาดลงไปในอดีต หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่าเป็นแรงจูงใจให้ตนเองไม่หวนกลับไปกระทำผิดซ้ำ หรือใช้ชีวิตผิดพลาดเช่นที่เป็นมาในอดีต ปรากฏจากความเห็นของผู้ให้ข้อมูล “แม่มาเยี่ยมตลอด ... ทำให้รู้ว่าแม่เป็นห่วงขนาดไหน ออกมาแล้วหางานไม่ได้ ... แม่ก็เปิดร้านชาบูให้ ... ตอนนี่ก็ต้องพยายามกับตัวเองให้มาก ... ต้องเข้าใจโลกว่ามันไม่ง่าย ... ที่สำคัญรู้เลยว่า ‘แม่รัก’ ... ก็เอาอันนี้ค่อยบอกตัวเอง” (ปาน นามสมมติ อายุ ๒๐ ปี)

(๒) รูปแบบของเด็กและเยาวชนที่ได้รับการปล่อยตัวในการกลับคืนสู่สังคม/ชุมชน สามารถแบ่งได้สองรูปแบบ ดังนี้

(๒.๑) การกลับสู่ภูมิลำเนาเดิม เป็นลักษณะของการเลือกที่จะกลับไปตั้งหลัก และใช้ชีวิตในภูมิลำเนาบ้านเกิดหรือภูมิลำเนาที่ครอบครัวตัวเองตั้งถิ่นฐานอยู่ โดยส่วนใหญ่ ผู้ให้ข้อมูลในกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่มีภูมิลำเนาในต่างจังหวัดและบางส่วนเป็นชุมชนเมือง ซึ่งการกลับสู่ภูมิลำเนาเดิมสามารถแบ่งได้เป็น

- การได้รับการช่วยเหลือจากครอบครัว โดยข้อมูลระบุว่า เด็กและเยาวชนที่ได้รับการปล่อยตัวส่วนใหญ่ยังต้องพึ่งพิงครอบครัว เช่น บิดา มารดา หรือญาติพี่น้อง ดังนั้น ครอบครัวจึงมีส่วนสำคัญในการช่วยเหลือ ไม่ว่าจะเป็น การช่วยปกปิดข้อมูลหรือปกป้องเมื่อคนในชุมชนกล่าวถึง รวมถึง การได้รับกำลังใจจากคนในครอบครัว ทำให้สามารถต่อสู้กับการกีดกันทางสังคม รวมถึง การได้รับความช่วยเหลือด้านการเงิน หรือการสนับสนุนปัจจัยอื่นในการดำรงชีพ ทำให้เด็กและเยาวชนสามารถเริ่มต้นใหม่ในช่วงแรกที่กลับเข้าสู่สังคม และในขณะที่ตนเองยังไม่สามารถหางานทำได้ หรือการช่วยเหลือเลี้ยงดูบุตรหลานเมื่อต้องออกไปทำงาน ทำให้ไม่ต้องพะวงและไม่ต้องเลือกระหว่างงานกับการดูแลบุตร เป็นต้น ปรากฏจากความเห็นของผู้ให้ข้อมูล “ไม่กังวล ... เพราะมีครอบครัวดูแล ... แม่ช่วยจัดการทุกอย่าง ถึงจะไปทำงานก็ไม่กังวลเพราะคิดว่าไม่สามารถเช็คประวัติอาชญากร” (ปาน นามสมมติ อายุ ๒๐ ปี)

- การกลับไปพึ่งพิงครอบครัวแต่ต้องต่อสู้เพื่ออยู่รอดด้วยตัวเอง อาทิ ครอบครัวของผู้พ้นโทษให้กลับไปอยู่ด้วย แต่ตัวผู้พ้นโทษเองต้องพยายามทำให้ครอบครัวเข้าใจ และต้องต่อสู้กับทัศนคติหรือมุมมองของคนในชุมชน หรือเป็นในกรณีที่ครอบครัวให้กลับไปอยู่ด้วยแต่ตนเองไม่ค่อยได้รับการไว้วางใจจากครอบครัว รวมถึงครอบครัวอาจไม่สามารถช่วยเหลือหรือสนับสนุนด้านการเงิน หรือปัจจัยในการดำรงชีพได้ จึงทำให้เด็กและเยาวชนดังกล่าวต้องดิ้นรนและมีความโดดเดี่ยวในดำเนินชีวิต ปรากฏจากความเห็นของผู้ให้ข้อมูลว่า “กลับมาอยู่กับยายแต่ก็ลำบากมากต้องเลี้ยงดูยาย ... แม่ก็ติดคุก แต่ต้องทนสู้ ... เพราะห่วงน้อง ... เพราะน้องยังไม่รู้เรื่องอะไร ... เกิดมาก็ไม่ทันได้เจอพ่อ เพราะพ่อตายก่อน ... ทุกวันนี้น้องกินข้าวกับไข่ต้ม” (ไค้ก นามสมมติ อายุ ๑๘ ปี) ซึ่งสอดคล้องกับผู้ข้อมูลอีกคนหนึ่งดังนี้

หลังจากออกมาจากสถานพินิจในการกลับคืนสู่ชุมชน
ตอนแรกกลัวว่าคนจะไม่ยอมรับ ... รังเกียจ ... แต่ต่อมาตนเองคิดว่า เราต้องเป็นตัว
ของเราเอง ... เราจะแคร่ทำไม หนูแคร่ย้ายหนูมากกว่า ... หนูเครียดว่ายายจะไม่รัก
มากกว่าที่คนอื่นจะดูถูก ทำให้ไม่สนใจว่าคนรอบข้างจะมองอย่างไร ... ปัญหาในการ
กลับคืนสู่ชุมชนจึงไม่มี” (เค็ก นามสมมติ อายุ ๑๖ ปี)

- ชุมชนมีลักษณะทางกายภาพเป็นพวกเดียวกัน เช่น
หมู่บ้าน/ชุมชนที่ คนในชุมชนส่วนใหญ่เป็นเครือญาติหรือรู้จักสนิทสนมกัน ทำให้คนในชุมชนไม่รู้สึก
รังเกียจ หรือไม่ยอมรับเด็กและเยาวชนที่พ้นโทษหรือได้รับการปล่อยตัว จึงทำให้เด็กและเยาวชน
เหล่านั้นสามารถปรับตัวกลับมาดำเนินชีวิตในสังคมได้โดยง่าย

(๒.๒) การย้ายภูมิลำเนา เป็นลักษณะของการที่กลุ่มเด็กและ
เยาวชนที่ได้รับการปล่อยตัว ได้ย้ายภูมิลำเนาไปอยู่ในที่ใหม่ หรือไปตั้งถิ่นฐานใหม่ เกิดได้จากสอง
กรณี กรณีที่หนึ่ง ผู้ปกครองของเด็กและเยาวชนเกิดความไม่มั่นใจ เกิดความหวาดกลัวว่าเด็กและ
เยาวชนนั้นอาจจะกลับไปติดต่อกับเพื่อนกลุ่มเดิม จึงป้องกันด้วยการส่งเด็กและเยาวชน
ให้ไปอาศัยอยู่กับญาติหรือให้ไปอยู่พื้นที่อื่นที่ไม่มีใครรู้จัก เพื่อให้เริ่มต้นชีวิตใหม่ได้โดยสะดวก ปรากฏ
จากความเห็นของผู้ให้ข้อมูลที่ว่า “พ่อกับแม่ไม่เคยไว้วางใจเลย ... รู้สึกได้จากสายตา เวลาเจอกันชอบ
ถามว่าไปเจอเพื่อนกลุ่มนั้นอยู่อีกไหม ... ก็พยายามหลบไม่เจอ ... แต่มันก็ยาก ... สุดท้าย เขาก็ส่งผม
ไปอยู่กับญาติ ... ผมก็ไม่อยากไปแต่ก็ไม่มีทางเลือก” (ตาม นามสมมติ อายุ ๒๔ ปี) กรณีที่สอง
เด็กและเยาวชนที่ได้รับการปล่อยตัวหรือพ้นโทษ เลือกที่จะย้ายไปตั้ง ถิ่นฐานใหม่ เพื่อที่ตนเองจะไม่
ต้องกลับไปมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนกลุ่มเดิมที่ตนเองอาจไม่สามารถปฏิเสธการร่วมกลุ่มได้ จึงต้องเลือกที่
จะย้ายภูมิลำเนา ปรากฏจากความเห็นของผู้ให้ข้อมูลที่ว่า “โชคดีที่ลูกพี่โดนจับไปก่อนผมออกมา ...
เพราะถ้าลูกพี่ไม่ถูกจับ กลับบ้านไปก็ต้องไปอยู่กับกลุ่ม ... มันออกไม่ได้หรอกพี่ ... เข้าใจไหม มันต้องหนี
อย่างเดียว ... แต่นี่ก็บอกแม่ว่าย้ายมากรุงเทพดีกว่า ไม่ต้องไปเจอพวกเดิม ๆ เลย ... จะได้เริ่มใหม่ได้”
(ต่อม นามสมมติ อายุ ๒๕ ปี) ซึ่งสอดคล้องกันกับผู้ให้ข้อมูลอีกคนหนึ่งที่ว่า “มีปัญหาที่บ้าน
อาจจะต้องย้าย ... ไปที่ต่างจังหวัดไปอยู่กับครอบครัวของภรรยา ... และจะไปหางานทำที่ต่างจังหวัด”
(จัน นามสมมติ อายุ ๑๙ ปี)

(๓) ภาพลักษณ์และการตีตรา กลุ่มผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่แสดงความคิดเห็น
ว่า สังคมยังมีภาพลักษณ์ในแง่ลบกับบุคคลที่พ้นโทษ หรือตีตรา (labelling) คนที่พ้นโทษ
โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับคนที่มีรอยสักตามร่างกายว่าเป็นแก๊งเด็กแว้น หรือเด็กใจแตก หรือช่างกลที่ต้อง
ยกพวกตีกัน ทั้งนี้ ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่รู้สึกว่า ตนเองโดนตีตรา ไม่ได้รับการยอมรับจากคนในชุมชน/
สังคม แม้ว่าสังคมมักจะบอกว่าเป็นโอกาสแต่ในความรู้สึกของผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ รับรู้ว่าเป็น
“โอกาส” นั้นเป็นสิ่งที่จับต้องยาก คนส่วนใหญ่ในสังคมที่แท้จริงแล้วมักยังไม่ค่อยเปิดใจและยังคงมี
ความหวาดกลัว ส่งผลทำให้การเริ่มต้นกลับมาใช้ชีวิตใหญ่ในสังคมทำได้ค่อนข้างยาก มีข้อจำกัดในการ
ปรับตัว ดังที่ปรากฏจากความเห็นของผู้ให้ข้อมูลว่า “ทุกคนก็นินทาหลัง ... ว่าแม่ว่าเราตลอดเวลา
เดินผ่านกันก็รู้สึกนะ ... ว่าคนพวกนั้นระแวงแล้วเอาจริงก็ไม่เห็นจะมีงานที่ไหนรับเลย ... ไปสมัครขับรถ
ส่งอาหารยังไม่ได้เลย มีประวัติ ... แล้วแบบนี้จะให้ทำอะไรกัน” (ไอ้ต นามสมมติอายุ ๒๒ ปี)

(๔) การเปลี่ยนมุมมองของสังคม กลุ่มผู้ให้ข้อมูลมีความเห็นเป็นไปในทิศทางเดียวกันว่า มีความต้องการให้คนในสังคมและในครอบครัวปรับทัศนคติ (Attitude) ที่มีต่อเด็กและเยาวชนที่ได้รับการปล่อยตัว โดยเฉพาะความเห็นที่ว่า “จะต้องกลับไปกระทำผิดซ้ำอีก” ด้วยเหตุนี้ เด็กและเยาวชนจึงต้องการโอกาสและความเข้าใจจากครอบครัวและสังคม โดยสังคมควร “จริงใจ” ในการที่จะรับฟัง และมอบโอกาสในการกลับตัวเป็นคนดี และใช้ชีวิตในสังคม

๒) การประกอบอาชีพหลังการพ้นโทษหรือผ่านการฝึกอบรม

(๑) การรองรับอาชีพหลังพ้นโทษ ผู้ให้ข้อมูลแสดงความคิดเห็นต่อประเด็นดังกล่าว สามารถสรุปได้ดังนี้

(๑.๑) กรณีที่เด็กและเยาวชนที่ได้รับการปล่อยตัว ยังมีสถานะเป็นเยาวชน ส่วนใหญ่ยังไม่พบปัญหาการไม่ได้รับการจ้างงาน เพราะประวัติอาชญากรรมถูกปิด จึงทำให้สามารถมีงานทำได้ ดังความเห็นของผู้ให้ข้อมูล “เริ่มตั้งงานก่อสร้างด้วยการทำทุกอย่าง ... ขนปูน ปูนลูกหนึ่งหนักประมาณ ๕๕-๖๐ กิโลกรัม ... งานก่อสร้างที่ทำอยู่ จ้างให้วันละ ๓-๔๐๐ บาทต่อวัน ... ไม่มีวันหยุด ... มีงานอะไรเข้ามาทำหมด ... ขอแค่ให้น้องกับยายสบายเท่านั้น” (ไค้ก นามสมมติ อายุ ๑๘ ปี)

(๑.๒) กรณีที่พ้นโทษออกมาและมีอายุเกินกว่าสิบแปดปีบริบูรณ์พบว่า การประกอบอาชีพในระยะแรกหลังพ้นโทษพบกับปัญหาการไม่ได้รับการพิจารณาให้เข้าทำงาน เนื่องจากเป็นบุคคลที่มีประวัติอาชญากรรม ถึงแม้ว่ามีคุณวุฒิการศึกษาหรือคุณสมบัติอื่น ๆ ที่ตรงตามความต้องการของสถานประกอบการ จึงทำให้ผู้ให้ข้อมูลบางรายเลือกที่จะปกปิดข้อมูลดังกล่าว เพื่อให้ได้รับเข้าทำงาน แต่ต้องแบกรับความเสี่ยงหากนายจ้างหรือผู้ประกอบการทราบถึงข้อมูลที่ตนเองได้ปกปิดไว้

(๑.๓) กรณีเป็นการขาดทุนทรัพย์ในการประกอบอาชีพ ผู้ให้ข้อมูลบางรายต้องการประกอบอาชีพอิสระที่ได้เรียนหรือฝึกทักษะมาระหว่างที่อยู่สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน หรือศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน แต่ไม่สามารถนำความรู้หรือทักษะที่เรียนมานั้นไปใช้ประกอบอาชีพได้หากครอบครัวไม่ได้มีอาชีพหรือทุนทรัพย์รองรับ ดังนั้น เมื่อไม่มีทุนมาสนับสนุน จึงเป็นไปได้ที่จะประกอบอาชีพอิสระหรือเป็นเจ้าของกิจการ จึงต้องไปประกอบอาชีพในลักษณะของการรับจ้างใช้แรงงานหรือเป็นลูกจ้างในสถานประกอบการที่ตนเองมีคุณสมบัติตรงตามความต้องการ

(๒) แหล่งทุนและการกู้ยืม ผู้ให้ข้อมูลบางส่วน มีความต้องการในการหาแหล่งทุนเพื่อกู้ยืมเงินในการเป็นทุนในประกอบอาชีพ เนื่องจากตนเองในฐานะที่เป็นเด็กและเยาวชนที่เพิ่งพ้นโทษได้รับการปล่อยตัว มีวุฒิการศึกษาไม่สูง ต้องทำงานเป็นลูกจ้างรายวันได้เงินค่อนข้างน้อย ไม่เพียงพอต่อค่าใช้จ่าย ทำให้ตนเองต้องการทุนมาประกอบอาชีพหรือกิจการขนาดเล็ก ๆ ของตนเอง เช่น ร้านขายเครื่องดื่ม การขายของออนไลน์ เป็นต้น ปรากฏความเห็นของผู้ให้ข้อมูล “บางทีถ้าออกมาแล้วไม่มีคนจ้าง ... มันก็ควรมีทุนได้ได้เริ่มต้นชีวิตใหม่ ... ถ้ามีทุนให้กู้ยืมก็สนใจ เพราะจะเอามาเปิดร้านสัก โฆษณาร้านสักผ่านสื่อออนไลน์ เช่น FB, line ทุกวันนี้เป็นวินมอเตอร์ไซค์ ก็ได้เงินพออยู่ได้ แต่ก็อยากมีอาชีพเป็นช่างสักด้วย” (เซฟ นามสมมติ อายุ ๑๘ ปี)

เกิดวิกฤตโควิดทำให้ที่บ้านตงงานกันหมด ... จะต้องไปรับ
ผลไม้มาขายอย่างเดียว ที่บ้านไม่มีเงิน ... พ่อแม่ตัดสินใจให้หยุดเรียน เพราะเงินที่พ่อแม่
ส่งได้แค่น้องช่วง ม.ต้น ควรจะให้จบ ม.๓ พี่สาวเรียนมหาวิทยาลัยปี ๒ บางมด...ต้อง
ออกมาช่วยที่บ้านขายผลไม้ ถ้ามีทุนจะได้เอามาช่วยที่บ้านลงทุนซื้อผลไม้เพิ่มได้ (น้อง
นามสมมติ อายุ ๑๘ ปี)

**๓) การพัฒนาฝึกอบรมอาชีพ สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน
หรือศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน** สามารถนำเสนอประเด็นข้อค้นพบได้กล่าวคือ

(๑) การให้การศึกษทั้งสายสามัญและสายอาชีพ ตั้งแต่ระดับการศึกษา
ขั้นพื้นฐาน ไม่ว่าจะระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา หรือแม้แต่หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ
(ปวช.) หลักสูตร ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) จนถึงระดับอุดมศึกษา **ควรมีการสนับสนุนให้
เด็กและเยาวชนในสถานพินิจฯ มีโอกาสได้รับการศึกษาตามความต้องการและความสามารถของ
เด็กและเยาวชน** ทั้งนี้ ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีความสอดคล้องตรงกันว่า ประเด็นด้านการให้การศึกษ
“ความจำเป็น” และ “มีความสำคัญ” ต่อชีวิตเด็กและเยาวชนภายหลังพ้นโทษ หรือได้รับการปล่อย
ตัวเป็นอย่างยิ่ง ปรากฏความเห็นของผู้ให้ข้อมูลที่ว่า “การฝึกอาชีพในสถานพินิจได้ประโยชน์ ... ทำให้
ไม่ว่าง มีอะไรทำ และบางอย่างที่ฝึกสามารถนำมาประกอบอาชีพภายนอกได้ ... แต่ทั้งนี้เด็กแต่ละคน
จะรับมาใช้ประโยชน์มากน้อยแค่ไหนขึ้นอยู่กับว่าเด็กรับไหม มากกว่า” (เค้ก นามสมมติ อายุ ๑๖ ปี)
ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลอีกคนหนึ่งที่ว่า “พยายามจะเรียน กศน. ให้จบ ... ต่อจากที่ได้เรียนมา ...
แล้วจะได้เรียนสายอาชีพต่อจะได้ไปเป็นช่างที่โรงงาน ... มีรายได้ดีกว่า ... ตอนนี้ไม่มีวุฒิ ... ทำอะไร
ก็ได้ขอแค่ให้มีงานทำ มีเงินใช้เลี้ยงลูกเลี้ยงเมีย” (จัน นามสมมติ อายุ ๑๙ ปี)

(๒) การสอนหลักสูตรฝึกอบรมอาชีพ ข้อมูลแสดงให้เห็นว่า
การฝึกอบรมอาชีพในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนหรือสถานที่ควบคุม มีข้อจำกัดทั้งใน
ด้านจำนวนผู้เรียน รวมถึงข้อจำกัดในเรื่องของอุปกรณ์ที่ใช้ในการอบรม จึงทำให้**หลักสูตรฝึกอาชีพ
บางอาชีพไม่สามารถสนองตอบความต้องการของทั้งเด็กและเยาวชนในการเลือกเรียนได้** ผู้ให้
ข้อมูลบางรายต้องรับการฝึกอบรมอาชีพที่ไม่ตรงกับความสนใจ เพราะสิ่งที่สนใจอยากเรียนนั้น
มีผู้สนใจจำนวนมาก ทั้งนี้ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีความพอใจกับการฝึกอบรมอาชีพของสถานพินิจและ
คุ้มครองเด็กและเยาวชน หรือศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน ปรากฏความเห็นบางส่วนดังนี้

ราชการเป็นคนเลือกให้ ... และมีการฝึกอาชีพควบคู่กันไป
ด้วย ได้มีโอกาสฝึกอาชีพตัดผม ... ซึ่งเมื่อออกมาแล้ว นำมาใช้กับน้อง แต่ยังไม่ได้นำไป
เป็นอาชีพ ... ส่วนตัวไม่ได้ชอบงานตัดผม แต่ชอบเรื่องรถมากกว่า ... อยากเป็นช่าง
เกี่ยวกับซ่อมรถ (ไค้ก นามสมมติ อายุ ๑๘ ปี)

ช่วงที่อยู่ในบ้านเมตตา ... รัฐจัดให้เรียน กศน. ควบคู่ไปกับการ
เรียนช่างทำผม เรียนกราฟิกดีไซน์ ... เป็นกิจกรรมให้ไปลงชื่อ ต้องเรียนให้จบที่ละ
หลักสูตร ให้เรียนตั้งแต่ ๙ โมงถึงเที่ยง เป็นหลักสูตร ๓๐ ชั่วโมง หลักสูตรช่างตัดผม เอ
มาใช้ได้ แต่ถ้ากราฟิกดีไซน์ต้องมาเรียนเพิ่มเติม ... หลักสูตรกราฟิกที่เรียนมาจากบ้าน
เมตตา มีความทันสมัยระดับหนึ่ง หากมาต่อยอดก็น่าจะเป็นอาชีพได้ในอนาคต อยาก

เรียนจบปริญญาจะได้มาหางานทำที่ดีกว่านี้ แต่ตอนนี้ก็ต้องทำงานอะไรก็ได้ไปก่อน
หาเลี้ยงประทังชีวิต (อัน นามสมมติ อายุ ๑๗ ปี)

ลงเรียนทำอาหาร ... เหตุผลเพราะได้กินอาหารฟรี ... คิดว่า
ชีวิตในศูนย์ไม่ได้ลำบากเลย ... แต่จำเป็นต้องมีกลุ่มต้องมีพวก ก็เลยลงเรียนตามเพื่อน
แต่ถ้าได้เลือกเรียนจริง ๆ คงดีกว่านี้ ... เพราะจะช่วยให้ทำงานมีงานให้เลือกได้มากกว่า
ตอนนี้” (ไอ้ต นามสมมติ อายุ ๒๒ ปี)

(๓) การเข้าร่วมพัฒนาทักษะความรู้ การแนะแนวอาชีพ และพัฒนาพฤตินิสัยเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน เนื่องจากภาครัฐมีข้อจำกัดทางด้านงบประมาณและด้านบุคลากร ไม่ว่าจะเป็นการขาดแคลนวัสดุและอุปกรณ์และบุคลากรบางส่วนไม่มีความเชี่ยวชาญทางด้าน ดังนั้น ภาครัฐจึง กลุ่มประชาสังคมและ/หรือธุรกิจเพื่อสังคม ควรเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาอาชีพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงระยะที่เด็กและเยาวชนกำลังจะถูกปล่อยตัวเพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมก่อนที่จะกลับคืนสู่สังคม ปรากฏความเห็นบางส่วนดังนี้

มันต้องเป็นอาชีพที่เข้ากับยุคแล้วพี่ ... พวก ไอที เกม ช่าง
รถยนต์ มอเตอร์ไซด์ ... ความจริงให้คนข้างนอกเจ้าของกิจการเข้าไปสอนแล้วถ้าทำงาน
กันได้ก็ออกมาให้เขาจ้างเลยก็ดี ... ใครอยากทำงานจะได้มีงานทำ ...อย่างผมตอนนี้ ทำ
รถแข่งส่งลูกค้า เจ้าของร้านชวนมาทำด้วย รู้จักจากเพจที่ทำรถ แล้วไปเจอตัวเจ้าของ
ร้าน เจ้าของร้านเลยชวนให้มาทำด้วย” (โพน นามสมมติ อายุ ๑๕ ปี)

๔) แนวทางการพัฒนาธุรกิจเพื่อสังคม

(๑) ความเข้าใจความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดธุรกิจเพื่อสังคม ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ให้ข้อมูลตรงกันว่า ไม่เคยได้ยินหรือรู้จักธุรกิจเพื่อสังคมมาก่อนหน้านี้แต่อย่างไร แต่เมื่อได้รับคำอธิบาย ถึงความหมาย และลักษณะของการดำเนินธุรกิจเพื่อสังคมจากคณะที่ปรึกษาโครงการ ฯ ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เห็นด้วยในประเด็นการนำแนวคิดธุรกิจเพื่อสังคมมาช่วยแก้ปัญหาค่าจ้างงาน เพราะเสมือนเป็นการเพิ่มโอกาสและตัวเลือกในการประกอบอาชีพเพิ่มขึ้น แต่บางส่วนยังสะท้อนข้อมูลถึงความไม่มั่นใจว่าธุรกิจดังกล่าวจะสามารถช่วยสร้างอาชีพได้จริง เพราะอาจขาดความชัดเจนในแนวทางการดำเนินการ ปรากฏตามความเห็นบางส่วนดังนี้

ไม่รู้จักนะธุรกิจที่ทำเพื่อสังคม ... แต่มันฟังแล้วดี ... ไม่รู้
เหมือนกับบริษัทที่ทำอยู่นี้ไหม ... แต่มันก็ดีนะ ... เจ้าของเคยติดคุก คนทำงานในบริษัท
มีคนที่ติดคดีเยอะเหมือนกัน ซึ่งก็มีคนที่ไม่ติดคดีมาทำงานร่วม ... ทุกคนก็คุยกันปกติ
ส่วนการแบ่งงาน พี่หน่อยเจ้าของบริษัทก็แบ่งงานตามปกติไม่ได้แบ่งแยก ส่วนใหญ่
พนักงานเป็นคดียาเสพติด ถ้ามีบริษัทที่เป็นธุรกิจเพื่อสังคมเหมือนบริษัทนี้จะดีมาก ...
เพราะให้โอกาสในการทำงาน พวกเขาจะไม่ได้กลับไปทำผิดซ้ำอีก พวกเขาจะได้เริ่มใหม่
ไม่ต้องกลับไปสังคมเดิม ๆ ได้เริ่มใหม่ (ไพเทค นามสมมติ อายุ ๒๐ ปี)

(๒) การเริ่มต้นธุรกิจเพื่อสังคม ผู้ให้ข้อมูลแสดงความคิดเห็นว่า การดำเนินธุรกิจในระยะแรกควรให้ธุรกิจเพื่อสังคมเข้าไปมีส่วนร่วมในการฝึกอาชีพ แก่เด็กและเยาวชนในสถานพินิจ เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมในการเริ่มงานหลังจากพ้นโทษ ดังความเห็นบางส่วนดังนี้

ไม่รู้จัก ... แต่หากเป็นไปได้ก็อยากจะช่วยเหลือกลุ่มเพื่อน ๆ น้อง ๆ ที่เคยอยู่ในศูนย์มาด้วยกัน ... เพราะทุกคนที่บ้านลำบาก .... หากแนวคิดธุรกิจเพื่อสังคมช่วยด้วยก็จะเป็นประโยชน์ แต่หลัก ๆ ต้องการให้ตนเองช่วยเหลือตัวเองให้ได้ก่อนเพราะตอนอยู่ในนั้นก็ไม่ได้เอาไหนกัน ... ต้องมีคนเข้าไปช่วย ทำให้สนใจ (ปาน นามสมมติ อายุ ๒๐ ปี)

(๓) ชื่อบริษัท ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เสนอแนะในประเด็นดังกล่าวว่า **ไม่มี** ความจำเป็นที่องค์กรธุรกิจเพื่อสังคม จะใช้ชื่อที่มีคำเฉพาะ หรือแสดงความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับ “ผู้พ้นโทษ” เพราะจะกลายเป็นการตอกย้ำตราต่อบุคคลที่ทำงานภายในองค์กรธุรกิจดังกล่าว เนื่องจากสังคมยังมีความเชื่อ หรือภาพลักษณ์ที่ไม่เชื่อมั่น หรือความกังขาต่อผู้ที่เคยต้องโทษ แต่อย่างไรก็ตามก็ปรากฏข้อมูลบางประการที่ว่า การนำชื่อชื่อบริษัทที่มีคำว่า “เพื่อผู้พ้นโทษ” หรือแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ถึงผู้พ้นโทษ อาจใช้เป็นการชี้ทางให้คนที่พ้นโทษออกมาร่วมงานได้เช่นเดียวกัน

(๔) การจ้างงานในภูมิลำเนา ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่แสดงข้อมูลว่า ตนเองมีความประสงค์ที่จะกลับไปอยู่กับครอบครัว หรือกับผู้ปกครอง เนื่องจากครอบครัวหรือผู้ปกครองยังคงต้องการดูแลอย่างใกล้ชิด เพื่อไม่ให้ตนเองหวนกลับไปกระทำผิดพลาดเช่นที่เป็นมาในอดีต ดังนั้น ผู้ให้ข้อมูลจึงเห็นควรที่จะเพิ่มโอกาสการจ้างงานในภูมิลำเนาที่ตนและครอบครัวตั้งถิ่นฐานอยู่

(๕) การจ้างงานพร้อมสิ่งอำนวยความสะดวก ไม่ว่าจะเป็นที่พักและการช่วยเหลือด้านอื่น ๆ ในระยะแรกเมื่อเด็กและเยาวชนออกจากสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน หรือศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนมักจะมีความยากลำบาก กล่าวคือ ไม่มีเงินติดตัว และฐานะทางครอบครัวหรือผู้ปกครองก็ค่อนข้างลำบาก ทำให้เด็กและเยาวชนไม่ยอมไปเป็นภาระของครอบครัว ดังนั้น การได้งานที่มีแหล่งพักพิงจะช่วยให้เริ่มต้นชีวิตใหม่ได้ง่ายขึ้น ปรากฏตามความเห็นของผู้ให้ข้อมูลบางส่วน “ถ้าออกมาแล้วมีศูนย์รับไปทำงานแล้วมีทุกอย่างให้หมด ... ได้กลับบ้านเสาร์อาทิตย์ละครั้งมันก็ดี ... หรือเสาร์ อาทิตย์มีเรียนมันก็ดี ... อย่างน้อยครอบครัวที่เขาลำบากจริง ๆ จะได้มีทางออกบ้าง” (น้อต นามสมมติ อายุ ๑๘ ปี)

(๖) อาชีพหรือบริการที่เหมาะสม จากข้อมูล ทางคณะที่ปรึกษาโครงการ ฯ สามารถนำเสนอประเด็นอาชีพหรือบริการที่เหมาะสมกับธุรกิจเพื่อสังคมในมุมมองของผู้ให้ข้อมูลที่เป็นเด็กและเยาวชนได้ดังนี้

(๖.๑) อาชีพที่มีงานรองรับและมีการสอนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนหรือศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เสนอแนะว่า เด็กและเยาวชนที่ได้รับการปล่อยตัวส่วนใหญ่มักมาจากครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจไม่ค่อยดี ทำให้ความสนใจในการอาชีพมักเป็นในลักษณะของการรับจ้างใช้แรงงาน หรือการรับจ้างทั่วไป อาทิ ช่างด้านต่าง ๆ เกษตรกรรม งานบริการ รวมถึงการประกอบอาชีพอิสระ ทั้งนี้อาชีพที่มีการจ้างงาน ควรมีรายได้และสวัสดิการที่เป็นธรรมและเพียงพอต่อการดำรงชีพและเลี้ยงครอบครัว ปรากฏดังความเห็นของผู้ให้ข้อมูลบางส่วนดังนี้

มุมมองในเรื่องของอาชีพ การส่งของมีความเป็นไปได้ง่าย และ
สามารถได้รายได้ที่ดี ... ไม่บังคับเป็นอิสระ ... มองว่าทุกโอกาสที่เข้ามาก็น่าดีจะรับ
เพราะ ‘รู้ตัวเองดีว่าไม่มีโอกาสให้เลือกได้มาก’ ... ที่เลือกทำอาชีพนี้เพราะต้องการอิสระ
... แต่สุดท้ายแล้วอยากได้งานประจำด้วย โดยเล็งไปที่พนักงานประจำในบริษัท ขนส่ง
ทั่วไปเพราะจะได้มีงานมั่นคง (จอห์น นามสมมติ อายุ ๑๙ ปี)

อาชีพพวกนี้รับส่งของ ... หรืออะไรที่ไม่ต้องมีความรู้มาก หรือ
มีคนมากุม ... ทำเสร็จเป็นงานๆ แต่ต้องได้เงินพอที่จะอยู่ได้ด้วย ... ตอนนี่แก่เกินที่จะ
กลับไปเรียน ด้วยภาระลูกและภรรยา ... ทำให้ต้องหารายได้ให้ครอบครัวทุก ๆ วัน
(รัก นามสมมติ อายุ ๒๐ ปี)

(๖.๒) การต่อยอดสินค้าหรือบริการที่ดำเนินการโดยกรมพินิจและ
คุ้มครองเยาวชน รวมถึงกรมราชทัณฑ์ ที่มีองค์กรธุรกิจเพื่อสังคมเข้ามาเป็นคู่ค้าหรือคู่สัญญา
ควรร่วมกันในการพัฒนาสินค้าและบริการให้มีคุณภาพ และคุณค่าเพิ่มมากขึ้น และที่สำคัญต้องตอบ
โจทย์ความต้องการของตลาด โดยใช้พื้นที่ตั้งของศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนและทัณฑสถาน
เป็นที่ตั้งในการฝึกอาชีพและเป็นการเตรียมความพร้อมในการทำงาน

๖.๑.๒.๓ ผู้ที่เคยถูกคุมประพฤติไม่เกิน ๓ ปี ระหว่างปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๘ – ๒๕๖๑
คณะที่ปรึกษาโครงการ ฯ ได้ประสานขอข้อมูลจากกรมคุมประพฤติ เพื่อขอเก็บข้อมูลกับกลุ่มผู้ให้
ข้อมูลกลุ่มดังกล่าว แต่พบข้อจำกัดในการเก็บข้อมูลของผู้ที่เคยถูกคุมประพฤติไม่เกินสามปี ระหว่าง
ปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๘ – ๒๕๖๑ เนื่องจากผู้ที่เคยถูกคุมประพฤติในช่วงปีงบประมาณ พ.ศ.
๒๕๕๘ – ๒๕๖๑ ดังกล่าว กรมคุมประพฤติไม่สามารถติดต่อผู้ที่เคยถูกคุมประพฤติในระยะเวลา
ดังกล่าวได้แล้ว ดังนั้น คณะที่ปรึกษาโครงการ ฯ จึงได้นำข้อมูลดังกล่าวมาปรึกษาและหาแนว
ทางแก้ไขร่วมกับสำนักงานกิจการยุติธรรม ซึ่งทางสำนักงานกิจการยุติธรรมได้เสนอแนะแนวทางใน
การรวบรวมข้อมูลโดยการปรับกลุ่มเป้าหมายจาก “**ผู้ที่เคยถูกคุมประพฤติไม่เกิน ๓ ปี ระหว่าง
ปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๘ – ๒๕๖๑**” เป็น “**ผู้ที่กำลังถูกคุมประพฤติ**” อีกทั้ง คณะที่ปรึกษา
โครงการ ฯ ยังได้พบข้อจำกัดทางวิจัยอีกประการหนึ่งว่า กลุ่มผู้ให้ข้อมูลในส่วนดังกล่าวเป็นกลุ่ม
เปราะบาง มีความอ่อนไหวและส่วนใหญ่ไม่สะดวกและไม่ไว้วางใจในการพูดคุยเพื่อให้ข้อมูลกับคณะ
ที่ปรึกษาโครงการ ฯ ที่เป็นคนแปลกหน้าของกลุ่มบุคคลดังกล่าว ถึงแม้ว่าได้แจ้งถึงความเป็นมาของ
โครงการ การดูแลรักษาข้อมูล การทำลายข้อมูลแล้วก็ตาม รวมถึงการคัดเลือกประเภทคดีของผู้ที่อยู่
ระหว่างคุมประพฤติคณะที่ปรึกษาโครงการ ฯ จึงมีความจำเป็นต้องปรับการเก็บข้อมูลประเภทคดี
เพื่อไม่ให้เป็นการรบกวนการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่กรมคุมประพฤติและกลุ่มผู้ให้ข้อมูลบางส่วนที่
เป็นกลุ่มเปราะบาง หรือให้รบกวนน้อยที่สุด แต่ยังคงได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยให้มาก
ที่สุด จากผลการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มผู้ถูกคุมประพฤติ มีจำนวนทั้งสิ้น ๑๕ คน มีรายละเอียด ดังนี้

๑) การยอมรับและกลับคืนสู่สังคม/ชุมชน

(๑) ความสำคัญของสถาบันครอบครัว โดยผู้ให้ข้อมูลให้ทรรศนะไปใน
ทิศทางเดียวกันว่า “**สถาบันสำคัญที่ทำให้ผู้พ้นโทษคืนสู่สังคมได้เร็ว คือ สถาบันครอบครัว**”
โดย ครอบครัวเป็นสถาบันที่มีความสำคัญในการให้โอกาสเริ่มต้นใหม่ เมื่อพ้นโทษออกจากเรือนจำ
ดังปรากฏความเห็นของผู้ให้ข้อมูลว่า “**ที่บ้านไม่ได้พูดอะไรเมื่อออกจากคุก ได้แต่พูดว่าให้เริ่มต้นใหม่**

อย่างลับไปอีก” (ยอด นามสมมุติ อายุ ๒๘ ปี) ซึ่งสอดคล้องกับผู้ข้อมูลอีกคนหนึ่งทีกล่าวว่า

*อย่างที่ผมบอก ที่เปลี่ยน เพราะมีครอบครัว แฟนก็ทำงาน
ผมก็ทำงาน หลังจากที่ไม่ม้งานพวกรับเหมา ผมก็จะไปตักกุ้ง เพราะว่าบ้านอยู่ติดแม่น้ำ
แล้ว แต่เขตพื้นที่นะครับ หาผักมาขาย เพราะมันอยู่กันเป็นครอบครัวใหญ่ ที่บ้านอยู่กัน
หลายคน ไม่ได้รู้สึกว่าเขา มีพี่น้องเยอะ” (ยอด นามสมมุติ อายุ ๒๘ ปี)*

จะเห็นได้ว่าความรัก ความห่วงใยของครอบครัวทำให้ผู้ให้ข้อมูลสามารถ
เปิดใจกับครอบครัวถึงความรู้สึกและสิ่งที่กำลังเผชิญอยู่ ทำให้กล้าที่จะเป็นตัวอย่งให้คนในครอบครัว
เห็นถึงผลที่เกิดขึ้นจากการต้องโทษ ดังความเห็นผู้ให้ข้อมูลที่ว่า “เรียกน้อง ๆ มาคุยว่า ... ถ้าเลือก
เดินทางผิดเหมือนตน ... ผลของมันจะเป็นแบบนี้ ... ให้น้อง ๆ เลือกเอา” (ยอด นามสมมุติ อายุ ๒๘
ปี) ซึ่งสอดคล้องกับผู้ข้อมูลอีกคนหนึ่งทีกล่าวว่า “อยู่ข้างในมันลำบาก มันมีกฎเกณฑ์ มันทำอะไรไม่ได้
ต้องสู้ ไม่สบายผมก็ไปทำงาน ต้องสู้กันไป” (บอย นามสมมุติ อายุ ๒๘ ปี) เช่นเดียวกันกับผู้ให้ข้อมูลที่
ได้รับการประกันตัวแล้วต้องมารายงานตัวกับกรมคุมประพฤติได้ให้ความคิดเห็นบางส่วนว่า “เช็ดแล้ว
สาเหตุที่ไปใช้ยาเสพติด เพราะมีคนบอกว่า ใช้ยาแล้วจะทำให้งานได้อึดมากขึ้น แต่ตอนนี้ไม่เอาแล้ว
สงสารเมีย สงสารลูก” (โจ้ นามสมมุติ อายุ ๓๑ ปี) ในทางกลับกันหากสภาพครอบครัวไม่มีความ
เข้มแข็ง หรือความรักความอบอุ่นพอที่จะช่วยประคับประคองให้ผู้พ้นโทษสามารถตั้งหลักได้ อาจ
ส่งผลให้ผู้พ้นโทษกลับไปกระทำผิดซ้ำอีก

(๒) การตีตรา (Labelling) เป็นที่น่าสนใจว่า ผู้ให้ข้อมูลแสดงความคิดเห็น
ในประเด็นการตีตรา หรือการล้อเลียนจากบุคคลอื่นในสังคม มีความเชื่อมโยงกับความเข้มแข็ง
ของสถาบันครอบครัวด้วย เพราะหากคนในครอบครัวแสดงการยอมรับและปกป้องผู้พ้นโทษ สังคม
รอบข้างจะไม่มีคนกล้าล้อเลียนหรือกล้าซักถามเมื่อพบเห็น นอกจากนั้นสถาบันครอบครัวจะช่วยสร้าง
กำลังใจให้แก่ผู้พ้นโทษในการรับมือกับการตีตรา หรือการล้อเลียนจากสังคม เพื่อให้สามารถดำรงชีวิต
ในสังคม ดังความเห็นผู้ให้ข้อมูลอีกท่านที่ว่า “ไม่ค่อยมีคนกล้านินทา หรือพูดให้ได้ยิน ยิ่งพวกรุ่น
เดียวกันก็ไม่เห็นว่า ใครจะว่าอะไร ตัวเองจะสอนน้องว่าอย่าไปเสพยาหรือทำเรื่องพวกนี้” (ยอด นาม
สมมุติ อายุ ๒๘ ปี) ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับผู้ให้ข้อมูลอีกคน “แล้วแต่คนมอง ส่วนมากผมมอง
แบบไม่ได้เหยียด แต่บางคนที่เขาคิดในด้านเดียว คิดลบ เขาจะมองคนติดคุกนี้มา เขาก็จะกลายเป็น
แบบนี้ไปเลย” (อุเทน นามสมมุติ อายุ ๔๖ ปี)

(๓) การยอมรับ (Acceptance) พบว่า เมื่อผู้พ้นโทษได้รับการยอมรับจาก
เจ้าของธุรกิจหรือผู้ประกอบการที่ตนเองไปทำงานอยู่ด้วยแล้ว และเห็นโอกาสความก้าวหน้าในการ
ปฏิบัติงาน ก็เกิดแรงขับหรือแรงจูงใจสำคัญในการชักชวนหรือบอกต่อเพื่อนผู้พ้นโทษอื่นให้มาร่วม
ปฏิบัติงานด้วยกัน ดังความเห็นผู้ให้ข้อมูลที่ว่า “ดึงกันมาทำงานด้วยกัน อยู่ด้วยกัน เป็นเพื่อนกัน ส่วน
ใหญ่คนต่างจังหวัดสนิทกันอยู่แล้ว ไว้ใจกัน” (ยอด นามสมมุติ อายุ ๒๘ ปี) ซึ่งสอดคล้องกับความเห็น
ของผู้ให้ข้อมูลอีกคน นอกจากนี้เจ้าของธุรกิจหรือผู้ประกอบการยังช่วยในการปรับเปลี่ยนทัศนคติของ
ผู้พ้นโทษด้วยกัน และเกิดวิธีหรือแนวทางระหว่างผู้พ้นโทษด้วยกันในการกำกับดูแล เพื่อไม่ให้การ
ทำงานเกิดความผิดพลาด และหากผู้พ้นโทษคนอื่นไม่สามารถปฏิบัติข้อตกลงในการอยู่ร่วมกันได้หรือ

เกิดข้อผิดพลาดขึ้น ทางกลุ่มทำงานก็พร้อมที่จะดำเนินการตัดออกจากกลุ่ม เพราะไม่ต้องการให้เกิดปัญหา และไม่อยากให้ชีวิตของตนเองต้องกลับไปอยู่ในวงจรที่ไม่ได้รับการยอมรับเช่นเดิม ดังความเห็นผู้ให้ข้อมูลที่ว่า

*พี่เจ้าของบริษัทขออย่างเดียวว่าอย่ากลับไปเล่นยาอีกแค่นั้น
ไม่ให้ยุ่งตรงนั้นอีก พี่เขาเปิดใจ พี่ให้โอกาสว่า เคยโดนจับมาแบบนี้จะเปลี่ยนใจได้ไหม
ตามหลักคนติดยาขนาดนี้ ไม่มีใครให้โอกาสแล้ว... อยากจะกลับเข้าไปอยู่ข้างในหรือ
ทำงานอยู่ข้างนอก ใครบอกว่าอยู่ข้างในแล้วสบาย ไม่จริงหรอก นอนก็ลำบาก ไม่มีเงินใช้”
(บอย นามสมมติ อายุ ๒๘ ปี)*

๒) การประกอบอาชีพหลังการพ้นโทษหรือผ่านการฝึกอบรม ผู้ให้ข้อมูลบางส่วนให้ความเห็นว่า ตนเองได้รับโอกาสในการประกอบอาชีพจากเจ้าของธุรกิจหรือผู้ประกอบการที่เข้าใจและมองข้ามเรื่องการมีคดีความ ซึ่งผู้ให้ข้อมูลได้นำความรู้ที่มีก่อนต้องโทษประกอบกับความรู้ที่ได้จากการฝึกฝนเรียนรู้ในเรื่องจำเป็นใช้ในการประกอบอาชีพ เช่น งานรับเหมาก่อสร้าง เป็นต้น และเมื่อได้รับความไว้วางใจก็มีแนวความคิดที่ต้องการความก้าวหน้าในอาชีพ และผู้ประกอบการหรือเจ้าของธุรกิจก็พร้อมให้นำผู้พ้นโทษคนอื่นมาร่วมงานได้ด้วย แต่จะต้องเป็นคนดูแลบุคคลเหล่านี้ให้มีความประพฤติอยู่ในกฎ ระเบียบและมีผลการปฏิบัติงานตามที่คาดหวัง

๓) การพัฒนาฝึกอบรมอาชีพภายในเรือนจำ สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน หรือศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน ผู้ให้ข้อมูลท่านหนึ่งได้สะท้อนเห็นว่า การฝึกอบรมอาชีพภายในเรือนจำนั้น สามารถนำความรู้และทักษะมาปรับใช้และหรือต่อยอดจากสิ่งที่เรียนมาได้ ดังปรากฏความเห็นตอนหนึ่งว่า “นอกจากรับงานรับเหมาก่อสร้างแล้ว ... ตอนนี้นำกำลังขยับมารับทำระบบเสียงตามงานวัดต่าง ๆ ... เป็นการนำความรู้ที่ได้มาจากเรือนจำมาปรับใช้เพิ่มเติมจากที่ตนเองเรียนมา” (บอย นามสมมติ อายุ ๒๘ ปี) แสดงให้เห็นถึงการที่เด็กและเยาวชนที่เป็นผู้พ้นโทษบางส่วนได้นำความรู้และทักษะที่ได้รับการศึกษาอบรมเมื่อต้องโทษมาปรับใช้ในการประกอบอาชีพ

๔) แนวทางการพัฒนาธุรกิจเพื่อสังคม

(๑) ลักษณะของธุรกิจเพื่อสังคม ควรเป็นการดำเนินการโดยภาคเอกชนเป็นหลัก เนื่องจากภาคเอกชนจะมีความชำนาญในเรื่องของการประกอบธุรกิจมากกว่าภาครัฐ และหน่วยงานภาครัฐมีภารกิจค่อนข้างมาก อีกทั้งผู้พ้นโทษส่วนใหญ่มีทัศนคติที่ไม่อยากกลับไปมีปฏิสัมพันธ์กับกรมราชทัณฑ์ หรือหน่วยงานรัฐอื่น ๆ เพราะเกรงว่าบุคคลอื่นจะทราบว่าตนเองเคยต้องโทษมาก่อน

(๒) การเริ่มต้นธุรกิจเพื่อสังคม การดำเนินการในระยะแรกของการเริ่มต้นธุรกิจ อาจจำเป็นต้องมีการแยกประเภทคดีของผู้พ้นโทษที่ต้องการมาร่วมทำงานด้วย ทั้งนี้ ต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานความเข้าใจว่า มุมมองหรือทัศนคติของสังคมโดยรวมต่อผู้ต้องขังยังคงค่อนข้างมีความหวาดกลัว และไม่มีความเชื่อมั่น

(๓) ชื่อบริษัทเป็นที่น่าสนใจว่าผู้ให้ข้อมูลเสนอแนะว่าไม่มีความจำเป็นที่บริษัท หรือสถานประกอบการธุรกิจเพื่อสังคมจะใช้ชื่อที่แสดงถึง กลุ่มผู้ที่ต้องการมุ่งให้ความช่วยเหลือ อันเป็นการตั้งชื่อในลักษณะคล้ายคลึงกับหน่วยงานภาครัฐ แต่ควรเป็นชื่อที่ไม่เกี่ยวข้องกับผู้ต้องขัง

หรือผู้พันโทช เนื่องด้วยเป็นผลกับการรับรู้และการตีความของสังคม และสัมพันธ์กับการตีตราและการยอมรับของสังคมในภาพรวมที่ยังเป็นข้อจำกัดในปัจจุบัน

ส่วนมากก็เขียนวงเล็บก็ได้ ว่าเขาจะมีวงเล็บหมดเลย ว่าช่วยเหลือตัวเองกลุ่มนี้ที่เขาซื้อของซื้ออะไร แต่ต้องโพสต์อะไรที่เป็นรูปปลา ต้องเป็นรูปปลารูปอาหาร ไม่ควร และไม่ต้องไปตีตราซ้ำเขาก็รอบหนึ่ง เขาก็จะได้ขายของเขาด้วย (อุเทน นามสมมติ อายุ ๔๖ ปี)

(๔) การรับสมัครผู้เข้าร่วมบริษัท บริษัทหรือสถานประกอบการธุรกิจเพื่อสังคมต้องเปิดใจกับผู้พันโทชเพื่อแสดงให้เห็นถึงความจริงใจ และการให้โอกาสในการทำงานอย่างแท้จริง โดยให้คุณภาพหรือผลการปฏิบัติงาน (performance) ในการทำงานเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เกิดการยอมรับจากผู้พันโทช ดังที่ผู้ให้ข้อมูลผู้หนึ่งกล่าวว่า “ที่ให้โอกาสพวกมึงมาทำงาน ... แต่ถ้าโดนตำราวดูตรวจเจอว่ายังติดยาอยู่ ... ที่จะไม่ให้โอกาสเป็นครั้งที่สอง .... แต่ถ้ามึงทำงานดี ... มึงสามารถสร้างทีมงานของตัวเองได้เลย ... ที่ไม่มีปัญหา” (บอย นามสมมติ อายุ ๒๘ ปี)

นอกจากนั้นแล้ว กลุ่มผู้ให้ข้อมูลบางส่วนเป็นกลุ่มที่ได้รับการประกันหรือปล่อยตัวชั่วคราวออกมาเนื่องจากเป็นผู้เสพยาเสพติด เมื่อถึงเวลาที่จะต้องมารายงานตัวกับกรมคุมประพฤติจะบอกกล่าวกับหัวหน้างานโดยตรงและรับปากว่าจะปรับตัวไม่ให้เหตุการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นซ้ำอีก ซึ่งเรื่องการมารายงานตัวกับกรมคุมประพฤติเป็นเรื่องที่ผู้ให้ข้อมูลกับหัวหน้างานโดยตรงจะทราบกันเป็นภายในเท่านั้น แสดงให้เห็นโดยชัดเจนว่า “การให้โอกาสและการยอมรับ” พร้อมทั้งการปกป้องรักษาความลับจะช่วยสร้างสัมพันธ์ เกิดความเชื่อใจ (trust) ระหว่างผู้ประกอบการกับผู้พันโทช และส่งผลต่อความประพฤติ การปรับตัวเข้ากับสังคม และมีผลการปฏิบัติงานตามที่ผู้ประกอบการพึงประสงค์

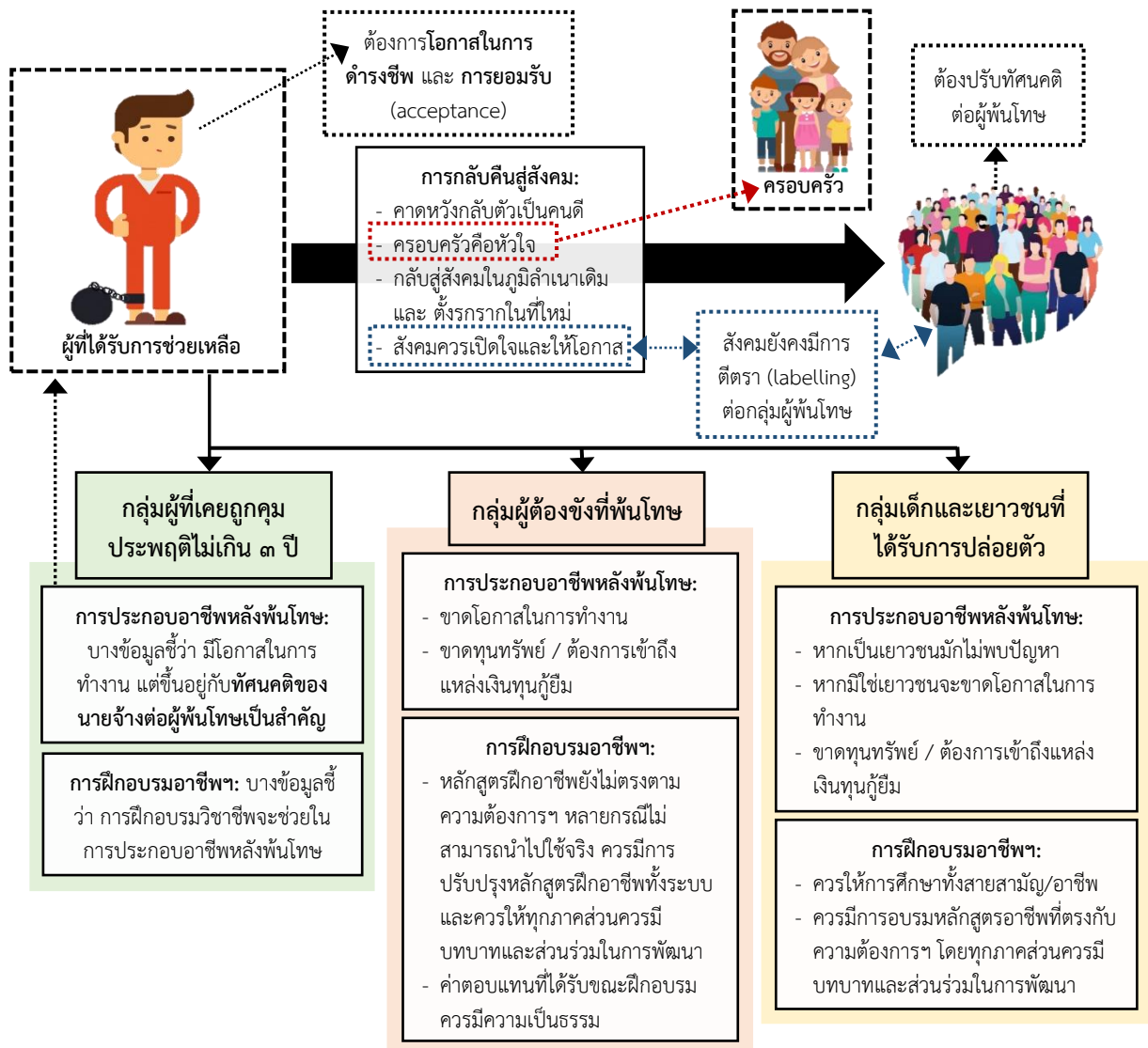
(๕) ลักษณะของงานหรืออาชีพ บริษัทหรือผู้ประกอบการธุรกิจเพื่อสังคมที่มักจะรับผู้พันโทชเข้าทำงานโดยไม่ต้องตรวจสอบประวัติมากนัก มักจะเป็นบริษัทขนาดเล็กและมีความจำเป็นที่ต้องใช้แรงงานในการส่งมอบสินค้าและบริการ อาทิ อาชีพรับเหมาก่อสร้าง เนื่องจากผู้พันโทชบางส่วนจบการศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) และได้มีโอกาสเข้าไปฝึกอบรมทักษะงานช่างเพิ่มพูนในทัศนสถาน ดังนั้น เมื่อผู้พันโทชแล้วจะนำความรู้ดังกล่าวมาใช้ในการประกอบอาชีพ อาชีพขนส่งสินค้าเป็นงานที่ไม่ต้องใช้ทักษะขั้นสูง ใช้เพียงทักษะการขับขี่ยานพาหนะ และทางผู้ประกอบการสามารถใช้ระบบติดตามผ่านดาวเทียม (GPS) ในการติดตามการทำงาน และอาชีพรับจ้างใช้แรงงานอิสระ เช่น งานในโรงงานอุตสาหกรรมพวกอาหารแปรรูปต่าง ๆ เป็นต้น ตัวอย่างอาชีพที่กล่าวมาข้างต้นเป็นอาชีพที่ไม่จำเป็นต้องเปิดเผยประวัติหรือต้องมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นในสังคม แต่จำเป็นต้องมีทักษะเฉพาะบางประการในการประกอบอาชีพ ซึ่งขึ้นอยู่กับประเภทของอาชีพนั้น ๆ

(๖) การพัฒนาการทำงาน บริษัทหรือผู้ประกอบการธุรกิจเพื่อสังคม หรือหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง อาจใช้เทคนิคบุคคลต้นแบบ (Role Model) ที่เป็นผู้พันโทชและประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพ และสามารถกลับไปใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างมีคุณภาพเพื่อใช้เป็นต้นแบบให้ผู้ต้องโทษ หรือผู้พันโทชรายอื่นรับรู้ รับทราบ และใช้เป็นต้นแบบในการประพฤติปฏิบัติ ตาม เนื่องจากการใช้บุคคลต้นแบบจากผู้ที่เคยต้องโทษ จะเป็นการสร้างการรับรู้และความเชื่อมั่นแก่ผู้

ต้องโทษหรือผู้พ้นโทษรายอื่น ว่าการเป็นเช่นบุคคลต้นแบบดังกล่าวนั้นสามารถเป็นได้จริง และบุคคลต้นแบบจะมีความเข้าใจถึงคุณลักษณะตลอดจนพฤติกรรมของบุคคลพ้นโทษด้วยกัน ทำให้สามารถสื่อสารกันได้อย่างเป็นผลและเกิดผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติตามมา

จากข้อมูลของกลุ่มเป้าหมายที่ได้รับการช่วยเหลือ สามารถสรุปได้ตามภาพที่ ๖.๓

ภาพที่ ๖.๓ สรุปข้อมูลจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่เป็นกลุ่มผู้ได้รับการช่วยเหลือ

แนวทางการพัฒนารูปร่างเพื่อสังคม:

- ส่วนใหญ่ยังไม่ค่อยรู้จัก แต่มีความเชื่อมั่นว่าเป็นแนวทางที่ดี โดยธุรกิจเพื่อสังคมควรเข้ามามีบทบาทช่วยเหลือ/สนับสนุนตั้งแต่ยังไม่พ้นโทษ
- ชื่อบริษัทธุรกิจเพื่อสังคม ไม่ควรสื่อถึงกลุ่มผู้พ้นโทษ และควรมีการจ้างงานพร้อมสิ่งอำนวยความสะดวก หรือ ควรมีการจ้างงานในภูมิภาคอื่นๆ
- ลักษณะของอาชีพพื้นฐานในเชิงรับจ้างแรงงาน แต่ควรพัฒนาสินค้าที่มีมูลค่าเพิ่มขึ้นตรงตามความต้องการตลาด
- ธุรกิจเพื่อสังคมต้องเปิดใจและให้โอกาสอย่างแท้จริง
- การขยายผล ยกระดับพฤติกรรมเสียอาจใช้รูปแบบ Role Model

๖.๑.๓ ครอบครัวหรือญาติ/ชุมชน

กลุ่มครอบครัวหรือญาติ ตลอดทั้งชุมชนที่ผู้พันโทกลับไปพักอาศัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูล จำนวนทั้งสิ้น ๑๐ คน สามารถนำเสนอผลการศึกษา ดังนี้

๖.๑.๓.๑ การยอมรับและกลับคืนสู่สังคม/ชุมชน ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีความประสงค์ต่อความคาดหวังของการช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐ โดยผู้ให้ข้อมูลมีความคาดหวังค่อนข้างสูงว่าหน่วยงานภาครัฐควรเข้ามาให้ความช่วยเหลือ สนับสนุน เพื่อให้ผู้พันโทสามารถกลับคืนสู่สังคมได้อย่างเป็นปกติ ไม่ว่าจะเป็นในรูปแบบการให้ความช่วยเหลือด้านอาชีพ ด้านเงินทุน/ทรัพยากร การเข้าถึงโอกาสต่าง ๆ หรือการให้คำแนะนำ/ปรึกษา เพื่อให้ผู้พันโทสามารถปรับตัวอยู่ในสังคมและดำเนินชีวิตได้อย่างเป็นปกติสุข ไม่เป็นภาระของครอบครัวและสังคม ดังที่ผู้ให้ข้อมูลได้กล่าวว่า “กรมคุมประพฤติจะคอยโทรถามเป็นระยะ ๆ ... ส่วนตัวคิดว่าดี ... เพราะทำให้ลูกชายไม่ค่อยกลัวนอกถิ่นนอกทาง ... แล้วเราเองก็สบายใจว่ามีคนให้คำปรึกษาได้” (อุ๊ นามสมมติ อายุ ๔๘ ปี)

อย่างไรก็ตาม ความช่วยเหลือดังกล่าวยังไม่ทั่วถึง และหลายกรณีผู้พันโทตลอดจนผู้ที่เกี่ยวข้องมีการรับรู้และความเข้าใจไม่มากนักเกี่ยวกับขั้นตอนการปฏิบัติ และการติดต่อสื่อสารเพื่อขอรับความช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐ ทำให้การเข้าถึงความช่วยเหลือของภาครัฐค่อนข้างน้อย รวมไปถึงการติดตาม/ดูแลผู้พันโทขององค์กรต่าง ๆ มักไม่ครอบคลุม ไม่ทั่วถึง อีกทั้งการประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างการรับรู้ สร้างความเข้าใจให้บุคคลภายนอกและสังคมเข้าใจถึงผู้พันโทยังไม่เพียงพอที่จะทำให้สังคมมีความหวาดกลัว ความหวาดระแวง ไม่เชื่อใจผู้พันโทลดลง ดังที่ผู้ให้ข้อมูลได้สะท้อนไว้ดังนี้

ลูกชายติดคุกเพราะตามเพื่อนอยู่กับแก๊งเพื่อน ... ไม่สามารถควบคุมลูกได้ ... เมื่อพันโทออกมาช่วงแรกทำตัวยังไม่ดี คนแถวบ้านรู้แต่ไม่มีใครถามตรง ๆ ... ตัวเองก็ไม่อยากตอบคำถามใคร ... ตอนแรกทำใจไม่ได้ ... ไม่มีภาครัฐเข้ามาติดตามดูแล ... ไม่มีใครช่วยหางานและการหางานเป็นเรื่องยากมาก ... คิดว่าถ้ามีที่สำหรับให้คนที่พันโทออกมาได้ไปติดต่อเพื่อหางานหรือรับฟังปัญหาที่ยังดี ... เพราะปัญหาใหญ่คือเมื่อไปสมัครก็ไม่มีใครรับเพราะเคยติดคุก ตัวเองช่วงแรกทุกข์มาก ไม่รู้จะหันไปหาใคร ไม่รู้จะไปบอกใคร (แก้วฟ้า นามสมมติ อายุ ๔๐ ปี)

๑) การประกอบอาชีพหลังการพ้นโทษหรือผ่านการฝึกอบรม

(๑) การให้ความช่วยเหลือของภาครัฐ ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่รับทราบว่ามีหน่วยงานภาครัฐและภาคประชาสังคมที่จัดหางานและเป็นศูนย์ที่พักชั่วคราวให้ผู้พันโท และมีการจัดหาอาชีพโดยมีทุนบางส่วนให้ผู้พันโท ตลอดจนมีบริการให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของผู้พันโท ส่วนของภาคเอกชนมีการจัดในรูปแบบของมูลนิธิต่าง ๆ เพื่อช่วยเหลือผู้พันโท อย่างไรก็ตาม เป็นที่น่าสนใจว่า ถึงแม้จะมีการให้ความช่วยเหลือผู้พันโททั้งจากภาครัฐและภาคส่วนอื่นที่เกี่ยวข้อง แต่ข้อเท็จจริงยังพบปัญหาการที่ผู้พันโท ทั้งครอบครัว/ผู้ปกครองส่วนใหญ่กลับไม่ทราบ/ไม่รับรู้ว่ามีข้อมูลการให้ความช่วยเหลือดังกล่าว ทำให้ไม่สามารถเข้าถึงการช่วยเหลือ เฉพาะอย่างยิ่งผู้พันโทที่มีครอบครัว หรือพำนักอยู่ในพื้นที่ต่างจังหวัด ที่อาจเข้าไม่ถึงความช่วยเหลือตามที่ได้กล่าวไว้ก่อนหน้านี้ ดังที่ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า “ก็มีแม่ ... ที่เป็นผู้คุมโทรมา ... แต่งานที่ลูกอยากทำ

อย่างพวกขับรถส่งอาหาร ... ทางรัฐก็หางานให้ไม่ได้อยู่ดี ... แต่ก็เคยได้ยินว่ามีศูนย์ช่วยเหลือนะ แต่ไม่ค่อยอยากไปยุ่งเท่าไร” (ชมพู่ นามสมมติ อายุ ๓๘ ปี)

(๒) ความเชื่อมั่นถึงการพัฒนาพฤตินิสัยของภาครัฐ ผู้ให้ข้อมูลบางส่วนมีความกังวลและยังไม่ค่อยเชื่อใจในพฤตินิสัยของผู้พันโทฯ โดยเฉพาะกลุ่มครอบครัวผู้พันโทฯ ที่เป็นเด็กและเยาวชน สืบเนื่องมาจากปัญหา และข้อจำกัดในการฟื้นฟูและพัฒนาพฤตินิสัยของหน่วยงานภาครัฐ ไม่ว่าจะเป็นความความแออัดของสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน รวมถึงจำนวนของเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดมีจำนวนมาก ซึ่งทำให้เด็กและเยาวชนอาจจะไม่ได้มีโอกาสทางการศึกษาและการฝึกฝนอาชีพที่ตรงกับความต้องการและสอดคล้องกับศักยภาพของแต่ละบุคคล อีกทั้งเด็กและเยาวชนกลุ่มดังกล่าวต้องการการดูแลและฟื้นฟูด้านจิตใจ ดังนั้น การที่สถานคุ้มครองเด็กและเยาวชนของภาครัฐที่มีจำนวนเด็กและเยาวชนที่ต้องโทษถูกควบคุมจำนวนมากเกินไป ย่อมกระทบส่งผลในแง่ลบต่อความรู้สึกและจิตใจเด็กและเยาวชนกลุ่มดังกล่าว จึงจำเป็นต้องให้ความสำคัญและปรับปรุงแก้ไขการพัฒนาด้านพฤตินิสัยของหน่วยงานภาครัฐ

๒) การให้ความช่วยเหลือด้านการประกอบอาชีพหลังการพ้นโทษหรือผ่านการฝึกอบรม การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมอาชีพยังคงมีข้อจำกัด ดังที่ผู้ให้ข้อมูลบางส่วนให้ความเห็นว่า ผู้พันโทฯ มักจะได้รับการฝึกอบรมอาชีพที่ไม่ตรงกับความต้องการเพราะสิ่งที่อยากเรียนมีผู้สนใจและลงทะเบียนครบตามจำนวนที่กำหนดไว้ หรือถ้าฐานะทางเศรษฐกิจครอบครัวของผู้ที่ต้องโทษที่ถูกควบคุมตัวไม่ค่อยดีนัก และไม่สามารถส่งเงินเข้ามาให้ผู้ต้องโทษในที่ควบคุมได้ ส่งผลให้ผู้ต้องโทษจำเป็นต้องเลือกรับการฝึกอาชีพที่ได้รับค่าตอบแทน ดังนั้น หน่วยงานภาครัฐควรหาทางปรับหลักสูตรการฝึกอบรม ไม่ว่าจะเป็นการขยายการรับการฝึกอบรมให้ได้มากขึ้น จัดฝึกอาชีพที่ตรงกับความต้องการของตลาดแรงงาน สอดคล้องกับคุณลักษณะของผู้ต้องโทษแต่ละบุคคล และกรณีที่เป็นอาชีพที่มีค่าตอบแทนจำต้องคำนึงถึงการให้ค่าตอบแทนที่เป็นธรรมด้วย เพื่อเป็นการส่งเสริมให้ผู้พันโทฯ มีความรู้ ทักษะตามความสนใจสามารถนำออกมาประกอบอาชีพได้จริงภายหลังการพ้นโทษ ดังที่ผู้ให้ข้อมูลบางส่วนได้กล่าวว่า

“คนติดคุกจำนวนเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ... อะไร ๆ ในนั้นก็ไม่มีพอ ... ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการฝึกอาชีพต้องแย่งกัน ... ได้บ้างไม่ได้บ้าง มันก็ลำบาก ... อาชีพที่ฝึกไปบางอันมันก็ล้าสมัย ไม่มีใครทำแล้ว ... การให้ความช่วยเหลือที่สำคัญคือการฝึกอาชีพที่สอดคล้องกับความเป็นไปของโลก ควรสอนเรื่องเทคโนโลยี คอมพิวเตอร์ ไอที เพราะวิชาพวกนี้เป็นที่สนใจของเยาวชน เขาจะตั้งใจ อยากเรียนและสามารถออกมาทำงานได้” (แก้วฟ้า นามสมมติ อายุ ๔๐ ปี)

“การที่หน่วยงานภาครัฐจะมาช่วยหาอาชีพให้ผู้พันโทฯ ... คิดว่าเป็นเรื่องดี ส่วนตัวไม่ค่อยได้ดูแลเท่าไร ... เพราะ ๘ โมงเช้าต้องออกไปทำงานแล้ว กลับบ้าน ๕ โมงเย็น ส่วนลูกออกไปวิ่งเสร็จเข้าบ้านมาเล่นเกม ... ถ้ามีหน่วยงานรัฐมาติดตามในช่วงแรกทีออกมาม่าลูกปรับตัวได้ ... มีที่ไปทำงานและเรียนไปด้วยก็จะทำให้โอกาสกลับไปกระทำความผิดน้อยลง” (พุด นามสมมติ อายุ ๕๓ ปี)

๓) การพัฒนาฝึกอบรมอาชีพภายในเรือนจำ สถานพินิจและคุ้มครองเด็ก และ เยาวชน หรือศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนเพื่อรองรับอาชีพของผู้พ้นโทษ ผู้ให้ข้อมูลให้ความเห็นสอดคล้องกันว่า การประกอบอาชีพของผู้พ้นโทษภายหลังพ้นโทษในระยะแรกประสบกับปัญหาในการได้รับโอกาสในการประกอบอาชีพ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ “ไม่มีอาชีพรองรับ” ส่งผลกระทบต่อรายได้และปัจจัยในการดำรงชีพ ดังนั้น บุคคลที่เพิ่งพ้นโทษรวมถึงบุคคลในครอบครัว ต่างก็ต้องการให้มีองค์กรสาธารณประโยชน์หรือหน่วยงานภาครัฐ หรือภาคส่วนอื่นๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการช่วยเหลือในการหางานทำ หรือสร้างโอกาสในการประกอบอาชีพ รวมถึงมีการติดตามที่เหมาะสมในช่วงระยะแรกเพื่อให้แน่ใจว่าผู้พ้นโทษสามารถปรับตัวดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้ โดยผู้ให้ข้อมูลสะท้อนปัญหาที่เกิดขึ้นอันเนื่องมาจากการสมัครงานซึ่งผู้ประกอบการส่วนใหญ่มักไม่ยอมรับผู้ที่เคยมีประวัติต้องโทษ และผู้พ้นโทษไม่ต้องการที่จะติดต่อกับหน่วยงานภาครัฐหากไม่จำเป็น ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะไม่ยอมให้สังคมหรือผู้อื่นรับรู้ว่าคุณเองเคยมีประวัติการต้องโทษ

๔) แนวทางการพัฒนาธุรกิจเพื่อสังคม

(๑) ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดธุรกิจเพื่อสังคม ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ให้ข้อมูลไปในทิศทางเดียวกันว่า ส่วนใหญ่ไม่เคยได้ยินหรือรู้จักแนวคิดธุรกิจเพื่อสังคมมาก่อนแต่อย่างใด แต่ต่อมาเมื่อได้รับฟังความหมายและวัตถุประสงค์ของการจัดธุรกิจเพื่อสังคมจากคณะที่ปรึกษาโครงการ ฯ แล้ว ทั้งหมดมีความเห็นสอดคล้องกันว่า การนำธุรกิจเพื่อสังคมมาปรับใช้กับกลุ่มผู้พ้นโทษ จะช่วยแก้ปัญหาค่าจ้างงานและเพิ่มโอกาสในการประกอบอาชีพ ทั้งยังเห็นว่าธุรกิจเพื่อสังคมจะจัดตั้งในรูปแบบใดก็ได้ แต่ถ้าเป็นธุรกิจที่ต้องแสวงหาผลกำไรก็ไม่ควรให้หน่วยงานภาครัฐเป็นผู้ดำเนินการ แต่หน่วยงานภาครัฐควรผู้สนับสนุน และมีการรับรองผู้พ้นโทษที่มีความตั้งใจในการพัฒนาตนเอง เพราะจะสามารถช่วยสร้างอาชีพให้กับผู้พ้นโทษได้อย่างเป็นรูปธรรม ดังความเห็นบางส่วนของผู้ให้ข้อมูลว่า “ขอแค่มีบริษัทจ้างงานจริง ๆ ... รับคนมีประวัติเข้าทำงาน ... จะเป็นใครตั้งก็ได้ ดีทั้งนั้นแหละ” (ชมพู่ นามสมมติ อายุ ๓๘ ปี) สอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลอีกคนที่กล่าวว่า

“มันมีประโยชน์สำหรับผู้พ้นโทษ ... ถ้าเขาทำจริง ๆ ... แบบไม่ได้มีประโยชน์อื่นแอบแฝง ... เพราะส่วนใหญ่ก็ทำเอาหน้า ... แต่ถ้ามีธุรกิจแบบนี้ คงต้องไปติดต่อกันตั้งแต่ตอนอยู่เรือนจำถึงจะได้ ... เพราะจะได้เรียนรู้งานมาก่อนเลย ออกมาก็ไม่ต้องเป็นภาระที่บ้าน” (ตุ๊ก นามสมมติ อายุ ๖๕ ปี)

(๒) การเริ่มต้นธุรกิจเพื่อสังคม การประกอบธุรกิจเพื่อสังคมในระยะแรก ควรให้ธุรกิจเพื่อสังคมเข้าไปมีส่วนร่วมและมีบทบาทในการทำความรู้จักและร่วมฝึกอาชีพในเรือนจำหรือสถานที่ควบคุมร่วมกับภาครัฐ รวมถึงจัดให้มีกระบวนการคัดเลือกผู้ทำงานแบบธุรกิจทั่วไปตามความสนใจของผู้สมัครงาน และพิจารณาคุณสมบัติของผู้สมัครก่อนทำการฝึกงานให้ เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมในการเริ่มงานภายหลังการพ้นโทษ

(๓) การจ้างงานพร้อมสิ่งอำนวยความสะดวก อาทิ ที่พักและการช่วยเหลือด้านอื่น ๆ จากข้อมูลพบว่า ผู้พ้นโทษส่วนใหญ่เมื่อกลับเข้าไปสู่สังคมในระยะแรกจะประสบกับปัญหาการปรับตัวเข้ากับสังคม การขาดแคลนทุนทรัพย์และปัจจัยในการดำรงชีพ ทำให้เป็นข้อจำกัดในการเริ่มต้นชีวิตใหม่ ดังนั้น การจ้างงานที่ได้รับรายได้และสวัสดิการไม่ว่าจะเป็นที่พัก

หรือปัจจัยในการดำรงชีพ จะช่วยให้ผู้พันโทษสามารถดำรงชีพในสังคมได้ดีมากขึ้น และเอื้อให้ปรับตัวเข้ากับสังคมได้ง่ายขึ้น

(๔) อาชีพหรือบริการที่เหมาะสม

(๔.๑) อาชีพที่มีงานรองรับและมีการฝึกในเรือนจำ ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ได้ให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ว่า ผู้พันโทษส่วนใหญ่ที่ต้องการให้ช่วยหาอาชีพ มักเป็นกลุ่มคนที่รับจ้างใช้แรงงาน จึงมักมีความสนใจที่จะประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป ช่างด้านต่าง ๆ เกษตรกรรม งานบริการ งานเทคโนโลยีสารสนเทศ รวมถึงอาชีพอิสระ ดังเช่นความเห็นของผู้ให้ข้อมูลที่ได้กล่าวไว้

“งานที่เหมาะสมกับผู้พันโทษควรเป็นงานอะไรก็ได้ที่ไม่ต้องใช้วุฒิการศึกษาสูงมาก ... เพราะคนพวกนี้ไม่ได้เรียนสูง ... ส่วนใหญ่ก็เป็นวิชาการพดช่างที่เรียนมาจากในเรือนจำ เช่น ด้านผลิตสินค้า ทำเครื่องเรือน ซ่อมเครื่อง อะไรแบบนี้ หรือจะเป็นพวกงานเกษตร” (แก้วฟ้า นามสมมติ อายุ ๔๐ ปี)

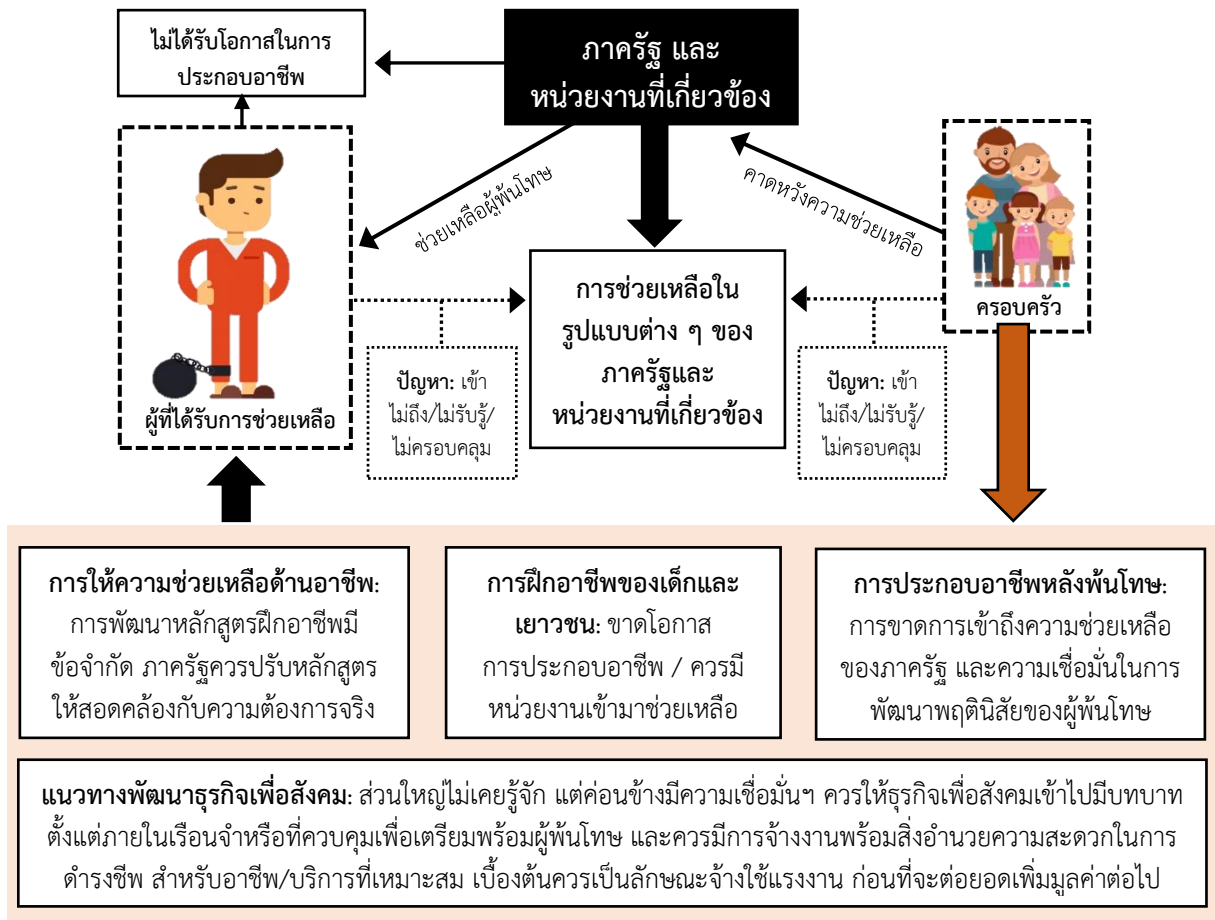
ดังนั้น จึงควรมีการสอนและเตรียมความพร้อมระหว่างที่ยังต้องโทษอยู่ในเรือนจำหรือสถานที่ควบคุม อีกทั้งอาชีพที่มีการจ้างงานควรมีรายได้และสวัสดิการที่เป็นธรรมและเพียงพอต่อการดำรงชีพและเลี้ยงครอบครัว ดังที่ผู้ให้ข้อมูลได้ให้ความเห็นว่า “ควรสอนวิชาชีพใหม่ อย่างคอมพิวเตอร์ให้เด็ก ๆ ... เพราะเขาจะชอบและสนใจ ... ทำให้เขาออกมาแล้วประกอบอาชีพได้จริง” (เกม นามสมมติ อายุ ๓๗ ปี)

(๔.๒) การต่อยอดสินค้าหรือบริการ ที่ดำเนินการโดยกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนและกรมราชทัณฑ์ ควรมีองค์กรธุรกิจเพื่อสังคมและ/หรือผู้ประกอบการเข้ามาเป็นคู่ค้าหรือคู่สัญญา เพื่อร่วมพัฒนาสินค้าให้มีคุณภาพเพิ่มมากขึ้นและตอบโจทย์ตลาด โดยใช้พื้นที่ตั้งของศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนและเรือนจำเป็นสถานที่ในการฝึกอาชีพและเป็นการเตรียมความพร้อมในการทำงาน ดังเช่นความเห็นของผู้ให้ข้อมูลที่ได้กล่าวไว้

“ถ้าหน่วยงานราชการจะคิดหาทางให้ทำระหว่างที่อยู่在那 ... แต่ต้องดูความพร้อมของเด็กด้วย ... ส่วนตัวคิดว่าคงจะดีกว่าแบบเดิม เพราะใช้พื้นที่ตั้งของศูนย์ฝึกเป็นที่ฝึกอาชีพในตัว ... จะได้หัดทำแล้วจะรู้ว่าชอบอะไรไม่ชอบอะไรก่อนออกมาข้างนอก” (อุ๊ นามสมมติ อายุ ๔๘ ปี)

จากข้อมูลที่ได้จากกลุ่มครอบครัวหรือญาติ ตลอดจนทั้งชุมชนที่ผู้พันโทษกลับไปพักอาศัยอยู่ สามารถสรุปได้ตามภาพที่ ๖.๔

ภาพที่ ๖.๔ สรุปข้อมูลจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่เป็นครอบครัวหรือญาติ รวมถึงชุมชนของผู้พ้นโทษ

๖.๑.๔ กลุ่มประชาสังคม

สำหรับกลุ่มประชาสังคมได้เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) โดยกลุ่มผู้ให้ข้อมูลเป็นตัวแทนจากภาคประชาสังคม จำนวน ๑๑ คน ซึ่งสามารถนำเสนอผลการศึกษาดังนี้

๖.๑.๔.๑ การยอมรับและกลับคืนสู่สังคม/ชุมชน

๑) ปัจจัยที่ส่งผลต่อการกลับคืนสู่สังคม/ชุมชน สถาบันครอบครัวถือ

ปัจจัยสำคัญที่เอื้อให้ผู้พ้นโทษคืนสู่สังคมได้อย่างรวดเร็ว ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสะท้อนความคิดเห็นว่า ครอบครัวเป็นสถาบันที่มีความสำคัญในการชี้แนะ เปิดรับ และให้ความช่วยเหลือ สร้างความมั่นใจให้ผู้พ้นโทษ รวมทั้งเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดที่จะทำให้ผู้พ้นโทษสามารถกลับคืนสู่สังคมได้เร็ว อย่างไรก็ตาม หากครอบครัวของผู้พ้นโทษไม่สามารถช่วยเหลือให้ผู้พ้นโทษกลับคืนสู่สังคมได้ หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องควรให้ความช่วยเหลือ คือ ควรหาช่องทางให้ผู้พ้นโทษได้หลุดออกจากสิ่งแวดล้อมเดิม ๆ หรือไปสู่สถานที่หรือสิ่งแวดล้อมใหม่ เพื่อให้ผู้พ้นโทษสามารถเริ่มต้นชีวิตใหม่โดยที่ไม่มีบุคคลใดมาคอยกล่าวถึงอดีตที่ผ่านมาของตน ปรากฏความเห็นผู้ให้ข้อมูลบางส่วน ดังนี้

ต้องย้อนกลับไปทีสภาพแวดล้อมของเขาสามารถกลับไปใช้ชีวิตอยู่กับครอบครัวของเขาได้หรือไม่ ... ถ้าครอบครัวเปิดรับก็ต้องให้ครอบครัวคอยพยุง แต่ถ้าสภาพแวดล้อมเดิมไม่เปิดรับเขา ... มองว่าไม่กล้ายุ่งเพราะเคยเป็นผู้ต้องขังมาก่อน ... เราต้องเอาเขาออกมาเปลี่ยนสถานที่ใหม่ เปลี่ยนสิ่งแวดล้อมใหม่ ... เพราะเปลี่ยนสังคมใหม่กลุ่มสังคมใหม่เขาไม่รู้หรือว่ากลุ่มคนนี่ไปทำอะไรมา เขาก็จะรู้สึกว่าเขาเป็นอิสระที่เขาจะคิด แล้วก็ทำอะไรและปรับเปลี่ยนชีวิตของเขากับสังคมใหม่ๆ และสร้างเสริมสิ่งที่สังคมใหม่จะมอบให้กับเขา (ตัวแทนจากสมาคมส่งเสริมและพัฒนาคนพิการไทย)

มีคนรู้จักที่โดนจับด้วยข้อหาขายเสพติด ... เมื่อเข้าไปอยู่ในคุก สังคมในนั้นฉันรักกัน ช่างนอกไม่มีใครสนใจฉันแล้ว คนหนึ่งอยู่ในคุก คนหนึ่งออกมาแล้วมีความรู้สึกที่ว่าถ้าไม่ดึงเขาเข้ามา เราก็ต้องออกไป เขาก็เลยมีการคุยกันว่า ... ออกไปแล้วเราจะไปทำอะไร พ่อแม่ก็ไม่เอา สังคมก็ไม่เอา การปล่อยกลับภูมิลำเนาไม่เวิร์ค ต้องมีการเปลี่ยนสังคมใหม่ ไม่ว่าจะเป็คนดีเล็ก คนดีน้อย คนดีใหญ่ พ่อโดนจับไปแล้วก็โดนตีตราว่าติดคุกมาแล้ว ถ้ากลับมาอยู่ในสังคมแบบเดิมๆ ก็ยังเป็นเหมือนเดิม จะต้องมีการหางานให้เขาไปอยู่ต่างจังหวัดไปเลย ในที่ที่ไม่มีใครรู้จัก ให้เขากลับมาภาคภูมิใจ ทักษะคติของเขาก็จะเปลี่ยน ถ้าเราไปหาสถานที่ประกอบการใหม่ไปเลย ในสิ่งที่เขาชอบมันน่าจะดีกว่า (ตัวแทนจากสมาคมสหพันธ์แรงงานคนพิการไทย)

ถ้าเด็กออกมา แล้วมาอยู่กับครอบครัว ... ครอบครัวก็จะทำแบบเดิม สังคมก็เดิม ๆ สภาพแวดล้อมเขาไม่เปลี่ยน เพื่อนเขาไม่เปลี่ยน เด็กอยากจะทำอะไร แต่ไม่รู้จะเปลี่ยนไปทางไหนเพราะกลับไปก็เจอแต่ภาพเดิม ๆ ต่อให้เราฝึกอาชีพให้เขา แต่บริบทของสังคมไม่เปลี่ยน ผมบอกว่าเด็กไม่ต้องกลับมาที่เดิม คือให้ออกไปและไปช่วยเหลือข้างนอก ไม่ต้องกลับมาหาพ่อแม่ เพราะมันก็จะวนอยู่ที่เดิม ๆ พ่อแม่มีผลมาก ... เพราะพ่อแม่เลี้ยงยังไงเด็กก็จะทำตาม (ตัวแทนจากศูนย์สร้างโอกาสเด็กสะพานพระราม ๘ กรุงเทพมหานคร)

๒) การตีตรา กลุ่มประชาสังคมส่วนใหญ่เห็นเป็นว่า **ต้องมีการณรงค์ให้มีการปรับเปลี่ยนมุมมอง รวมถึงทัศนคติของบุคคลภายนอก** เพราะผู้กระทำผิดบางคนไม่ได้ กระทำผิดด้วยการกระทำที่เกิดจากจิตใต้สำนึก และหลายกรณีอาจเกิดจากความพลั้งเผลอหรือถูกบังคับให้ทำ ซึ่งบุคคลภายนอกรวมถึงสังคมไม่สามารถทราบสาเหตุของการกระทำผิดนั้นเกิดจากปัจจัยอะไร ดังนั้น ผู้กระทำผิดจึงสมควรได้รับโอกาสในการแก้ไขตนเอง เพราะการกระทำผิดครั้งเดียวไม่ควรที่จะกลายเป็นตราบาปไปตลอดชีวิตของผู้กระทำผิด ทำให้ไม่สามารถเริ่มต้นชีวิตใหม่ได้เมื่อพ้นจากการต้องโทษ

๓) การจัดกิจกรรมหรือการกำหนดแนวทางปฏิบัติในลักษณะใด ๆ ต้องระมัดระวังการใช้สรรพนามที่ใช้เรียกผู้ต้องโทษหรือผู้พ้นโทษ ไม่ว่าจะเป็นคำว่า “ผู้พ้นโทษ” “ผู้ต้องขัง” เพราะจะกลายเป็นการตีตราซ้ำ ๆ โดยไม่รู้ตัว ซึ่งบุคคลที่ถูกเรียกอาจจะรู้สึกไม่ดีและเป็นผลทำให้บุคคลดังกล่าวไม่สามารถก้าวข้ามผ่านอดีตของตนเองไปได้ ดังความเห็นของผู้ให้ข้อมูล

“เพราะผู้กระทำผิดบางคนไม่ได้กระทำผิดด้วยการกระทำที่เกิดจากจิตใต้สำนึก ... อาจเกิดความพลั้งเผลอ ถูกบังคับให้ทำ ... บุคคลภายนอกไม่สามารถทราบได้ว่า สาเหตุของการกระทำผิดนั้นเกิดจากปัจจัยอะไร” (ตัวแทนจากสมาคมสหพันธ์แรงงานคนพิการไทย) ซึ่งสอดคล้องกับผู้ใช้ข้อมูลอีกสองท่านดังนี้

ต้องศึกษาดูว่าจะควบคุมคนที่มีภาวะแบบนี้ได้อย่างไร ... คนที่เป็นผู้ต้องขังอาจจะเป็นแค่พฤติกรรมหรือนิสัย หรือความอยาก หรือเป็นสิ่งที่เขาอยากจะทำ ล้อออกมา หรืออาจจะเป็นเรื่องของเคมีในสมองที่ไม่สามารถควบคุมได้ ... ตรงนี้เราต้องไปดูว่าควบคุมต่างกันอย่างไร (ตัวแทนจากสมาคมส่งเสริมและพัฒนาคนพิการไทย)

ลองหาคำใหม่ เช่น ผู้กลับใจ ผู้หลงผิด ให้บริบทมันดูอ่อนลง แต่ให้มันสื่อไปทางแนวนั้น ... การจัดกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง ต้องคำนึงถึงการใช้สรรพนาม “ผู้พ้นโทษ” “ผู้ต้องขัง” เพราะจะกลายเป็นการตีตราซ้ำ ๆ โดยไม่รู้ตัว ซึ่งบุคคลที่ถูกเรียก ... อาจจะไม่ได้รับรู้สีกดี หรือทำให้บุคคลดังกล่าวก้าวข้ามอดีตของตนเองไม่ได้ (ตัวแทนจากสมาคมสหพันธ์แรงงานคนพิการไทย)

๔) การเปลี่ยนมุมมองของสังคม ต้องมีการรณรงค์หรือร่วมมือในการปรับเปลี่ยนทัศนคติ (Attitude) ที่มีต่อการกระทำผิดของผู้ต้องโทษว่ามีสาเหตุของการกระทำผิดต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น อาจเกิดขึ้นจากหลายสาเหตุ ไม่ว่าจะเป็นการไม่รู้สำนึกเท่าที่ควรตามช่วงวัย ความตึงเครียด ความพลั้งเผลอ ถูกบังคับให้ทำ ดังนั้น ความผิดพลาดที่เกิดขึ้นจึงไม่ใช่แค่สาเหตุของความตั้งใจหรือจิตใต้สำนึกเพียงประการเดียว สังคมจึงควรเปิดโอกาสให้บุคคลที่ใช้ชีวิตผิดพลาดในครั้งแรกเพื่อไม่ให้เป็นการตีตราบุคคลไปตลอดชีวิต นอกจากนั้น ผู้ให้ข้อมูลสำคัญยังได้เสนอเพิ่มเติมว่า คงไม่สามารถให้ผู้พ้นโทษปรับตัวอยู่เพียงฝั่งเดียว สังคมต้องปรับทัศนคติควบคู่ไปด้วย ซึ่งถือได้ว่าเป็นความท้าทายว่าจะทำอย่างไรให้สังคมพร้อมยอมรับบุคคลเหล่านี้ในการกลับคืนสู่สังคม ซึ่งปรากฏตามความเห็นผู้ใช้ข้อมูลบางส่วน ดังนี้

ลองเสริมเข้าไปในเรื่องของหลักสูตรของกระทรวงศึกษา ... ให้เสริมด้านนี้เยอะ ๆ ให้มีทัศนคติต่อกลุ่มคนประเภทนี้ คือ ... ไปสร้างเขาตั้งแต่ระบบการศึกษาของเด็ก ให้เขามีทัศนคติ มันเหมือนกับกระบวนการเลิกทาส ทัศนคติที่ดี เป็นมุมมองที่ดีขึ้น” (ตัวแทนจากสมาคมสหพันธ์แรงงานคนพิการไทย)

๕) การสร้างภาพลักษณ์แก่ผู้พ้นโทษมีความสำคัญและจำเป็นยิ่ง ไม่ว่าจะเป็นการนำผู้ต้องขังมาทำงานภาคสังคมเพิ่มมากขึ้น อย่างไรก็ตามผู้ต้องขังและผู้พ้นโทษก็จะต้องเข้าใจว่าสังคมพร้อมยื่นโอกาสให้ แต่ผู้พ้นโทษต้องมีส่วนร่วมในการสร้างและพัฒนาตนเองในการสร้างภาพลักษณ์ใหม่ด้วย เพราะทุนทางสังคมของผู้พ้นโทษในฐานะที่เป็นผู้กระทำผิดค่อนข้างติดลบในสายตาของคนในสังคม จึงจำต้องใช้ความพยายามให้มากขึ้น เพราะสุดท้ายหากไม่ต้องการกลับไปกระทำผิดซ้ำ ผู้พ้นโทษต้องเชื่อมั่นตนเองและพยายามพัฒนาตนเองเพิ่มมากขึ้น ซึ่งสื่อมวลชนถือเป็นอีกหนึ่งหน่วยงานหนึ่งที่สามารถเข้ามามีส่วนในการพัฒนาภาพลักษณ์ของผู้ต้องขังและผู้พ้นโทษ

โดยการเสนอข้อมูลเกี่ยวกับผู้ต้องขังและหรือผู้พ้นโทษให้ถูกต้อง และกิจกรรมที่หน่วยงานราชการควรจัดขึ้นเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมนิสัยของผู้ต้องขัง รวมถึงการแสดงความคิดเห็นในประเด็นที่เกี่ยวข้องผ่านช่องทางต่าง ๆ ของสื่อมวลชนให้แก่สังคมได้รับรู้เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้อง ซึ่งจะช่วยให้ภาพลักษณ์ของผู้ต้องขังหรือผู้พ้นโทษในสายตาของสังคมดีขึ้น ดังความเห็นผู้ให้ข้อมูลที่กล่าวว่า สื่อมวลชนมีหน้าที่ที่ต้องเปลี่ยนมุมมองส่วนนี้เข้าไป ... โดยการเขียนจากความคิดเห็นของคอลัมนิสต์ ... ซึ่งจะช่วยในการปรับภาพลักษณ์ได้” (ตัวแทนจากหนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์)

๖.๑.๔.๒ การประกอบอาชีพหลังการพ้นโทษหรือผ่านการฝึกอบรม

๑) การรองรับอาชีพหลังพ้นโทษ ผู้ให้ข้อมูลแสดงความคิดเห็นไปในทิศทางเดียวกันว่า ผู้พ้นโทษมักประสบปัญหาในการประกอบอาชีพ เนื่องจากผู้พ้นโทษก็ไม่ทราบว่าเมื่อพ้นโทษออกมาแล้วจะประกอบอาชีพใด หรือจะหารายได้ใน การดำรงชีวิตในสังคมอย่างไร โดยเฉพาะกรณีที่ครอบครัวของผู้พ้นโทษไม่ได้มีอาชีพรองรับผู้พ้นโทษหรือไม่มีศักยภาพมากพอในการดูแลผู้พ้นโทษ ดังนั้น จึงควรมีหน่วยงานมารองรับในการให้ความช่วยเหลือเพื่อเพิ่มโอกาสในการประกอบอาชีพดังกล่าว เป็นการป้องกันปัญหาการกระทำผิดซ้ำ ซึ่งจากข้อเท็จจริงที่คณะที่ปรึกษาโครงการ ฯ พบจากการเก็บข้อมูลก็พบว่า การฝึกอาชีพที่กรมพินิจและคุ้มครองเยาวชนและกรมราชทัณฑ์มีประโยชน์ต่อการต่อยอดในการประกอบอาชีพได้

๒) การกู้ยืม หากหน่วยงานภาครัฐ หรือภาคส่วนที่เกี่ยวข้องต้องการที่จะเพิ่มช่องทางในการประกอบอาชีพให้แก่ผู้พ้นโทษ เช่น การให้ผู้พ้นโทษเป็นเจ้าของกิจการ จำเป็นต้องมีการพิจารณาทบทวนเงื่อนไขการกู้ยืมเงินเพื่อการลงทุนใหม่ โดยการปรับมาตรการเดิมที่เกิดจากความกังวลต่อศักยภาพในการชำระเงินต้นและดอกเบี้ย โดยเชื่อว่าผู้พ้นโทษส่วนใหญ่น่าจะมีความสามารถในการชำระหนี้ค่อนข้างน้อยหรือเรียกว่า “การไม่มีเครดิต” เป็นมาตรการที่สามารถสร้างความไว้วางใจทั้งผู้พ้นที่ต้องการกู้เงินและผู้ให้กู้ อาทิ การกำหนดให้มีการผ่อนชำระเงินที่ยืมจากหน่วยงานของรัฐเป็นรายเดือน หรือหากต้องการกู้เงินเป็นเจ้าของกิจการต้องมีการยื่นแผนธุรกิจมาใช้ประกอบการพิจารณาความเป็นไปได้และความเหมาะสมในการดำเนินธุรกิจ แต่หากผู้พ้นโทษที่ประสงค์จะกู้ยืมเงินไม่สามารถเขียนแผนธุรกิจได้ ภาครัฐควรมีอาสาสมัครให้ความช่วยเหลือในการเขียนแผนธุรกิจหรือให้คำแนะนำในการดำเนินธุรกิจ ซึ่งจะช่วยให้ผู้พ้นโทษเห็นคุณค่าของเงินที่ช่วยเหลือมากกว่าความรู้สึกว่าเป็นเพียงเงินให้เปล่า อีกทั้งยังเป็นการเพิ่มการเรียนรู้ให้ผู้พ้นโทษอีกทางหนึ่ง เนื่องจากเจ้าของธุรกิจหากต้องการกู้เงินจากสถาบันการเงินต้องยื่นแผนธุรกิจพิจารณาร่วมด้วย หรือหากต้องการเพิ่มวงเงินกู้ต้องวางเงื่อนไขการช่วยเหลือสังคมเพิ่มเติม เช่น การดำเนินธุรกิจได้ตอบแทนสังคมในประการใด หรือลักษณะใด โดยอาจต้องมีการนำเสนอประเด็น/โครงการ หรือหลักฐานประกอบการพิจารณา

เรื่องอาชีพถ้าเป็นเจ้าของธุรกิจเองได้ไหม ... พร้อมสนับสนุน แต่ต้องดูว่าระดับไหน เราถึงจะมีเงินกองทุนให้เขาในการประกอบอาชีพ เหมือนในส่วนของเงินกองทุนกู้ยืมเพื่อส่งเสริมผู้พิการ ... อย่าสร้างเงื่อนไขเยอะ เช่น คนค้าประกันต้องมีเงิน ๑๐,๐๐๐ บาท ผู้ต้องขังถ้าคุณทำดียังมีการลดชั้นลดโทษถ้าคุณประกอบอาชีพ ๑-๓ ปีคุณอยากจะประกอบอาชีพ คุณก็ต้องมีเงินกู้ในกระทรวงยุติธรรมให้กับเขา ... ก็ให้เขาผ่อนเดือนละพันไม่มีดอกเบี้ย ก็จะเพิ่มเลเวลให้กับคนที่เครดิตดี ผู้ต้องขังก็เหมือนกัน ใครก็อยากเป็นเจ้าของธุรกิจ ... ผมมองว่ามันเป็นการสร้างความภาคภูมิใจ

ให้กับเขาได้ แต่ก็ต้องมองธุรกิจที่เป็นไปได้ ... เขาต้องมี Business planning มายื่น
ต้องมีแผนมาให้เราว่าเขามีความถนัดอะไร อยากทำอะไร ผมมองว่าเราสามารถลื้อมา
จากคนพิการได้ ... การประกอบธุรกิจมันก็อยู่ที่ดวงกับความชำนาญและเทคนิคต่างๆ
เราก็ต้องติดตามเขาประมาณ ๒ ปีว่าเขาอยู่ได้ไหมในสังคม มันก็ต้องมีเกณฑ์ก่อนที่จะ
เข้าโครงการนี้คุณต้องช่วยเหลือสังคมก่อนเก็บชั่วโมงเหมือนเด็กน้อยพัฒนาตัวเอง”
(ตัวแทนจากสมาคมสหพันธ์แรงงานคนพิการไทย)

๖.๑.๔.๓ การพัฒนาฝึกรวมอาชีพภายในเรือนจำ สถานพินิจและคุ้มครองเด็ก และ เยาวชน หรือศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน

๑) คำตอบแทนจากการฝึกรวมอาชีพ ปัจจุบันกรมราชทัณฑ์ได้จัดให้มี
การฝึกอาชีพที่หลากหลายลักษณะเหมือนหลักสูตรอาชีวศึกษา และมีการนำบริษัทต่าง ๆ เช่น บริษัท
ชิ้นส่วนอะไหล่ผลิตภัณฑ์ เป็นต้น เข้าไปจ้างงานผู้ต้องขัง ซึ่งผู้ให้ข้อมูลบางส่วนได้เสนอแนะว่า การ
จ้างงานผู้ต้องขังในลักษณะดังกล่าวควรคำนึงถึงคำตอบแทนที่เป็นธรรมกับผู้ต้องขัง ซึ่งจะเป็นอีก
แนวทางหนึ่งที่ทำช่วยให้มีรายได้ติดตัวไปเริ่มต้นชีวิตใหม่และลดปัญหาเรื่องค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน
หลังจากพ้นโทษในระยะแรกที่ยังไม่สามารถประกอบอาชีพ

๒) หลักสูตรการเพิ่มคุณค่าในตนเอง ควรมีหลักสูตรการเพิ่มคุณค่าให้
ผู้ต้องขัง เนื่องจากการรับโทษของผู้ต้องขังบางคนมีระยะที่ยาวนาน อาจทำให้รู้สึกว่าคุณค่าความเป็น
คนของตนเองลดลง ซึ่งจะส่งผลต่อการลดทอนความคิด ความตั้งใจในการกลับไปใช้ชีวิตในการสังคม
จึงควรมีการพัฒนาและยกระดับให้ผู้ต้องโทษคำนึงถึงคุณค่าของตน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงเวลา
ก่อนที่จะพ้นโทษ

๓) การเข้าร่วมพัฒนาอาชีพและพัฒนาพฤตินิสัย ประชาสังคมและ/
หรือธุรกิจเพื่อสังคม ควรเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาอาชีพตอนที่ผู้ต้องโทษอยู่ในเรือนจำ/ทัณฑ
สถานและช่วงที่ผู้ต้องโทษกำลังจะพ้นโทษ เพื่อให้บุคคลดังกล่าวมีความพร้อมที่จะกลับคืนสู่สังคม โดย
กลุ่มประชาสังคมและ/หรือธุรกิจเพื่อสังคมจะช่วยเพิ่มมุมมองในการประกอบอาชีพที่เป็นปัจจุบัน
รวมถึงการเปิดโลกทัศน์ที่เป็นประโยชน์ต่อผู้ต้องโทษ และยังสามารถนำทักษะอาชีพที่เป็นที่ต้องการ
ของตลาดแรงงานทั้งในปัจจุบันและอนาคตเข้าไปฝึกสอนให้มีความเหมาะสมกับตลาดแรงงาน เป็น
การเปิดโอกาสในการดำเนินชีวิตภายหลังพ้นโทษได้อีกกรณีหนึ่ง ดังความเห็นของผู้ให้ข้อมูลท่านหนึ่ง
ที่ว่า

กลุ่มธุรกิจเพื่อสังคมสามารถเข้าไปช่วยได้ทั้ง ๒ ระยะ ...
แล้วแต่ว่าจะเข้าไปทำกิจกรรมอะไร เช่น พัฒนานิสัย พฤติกรรมของผู้ต้องขัง และ
การพัฒนาอาชีพ สามารถนำคนพวกนี้สู่ชุมชนได้อย่างไร ถ้าพ้นโทษออกมาแล้ว ต้องทำ
ให้กลับมาสู่สังคม กลับมาสู่ชุมชน เป็นคนดีได้อย่างไร กลุ่มธุรกิจเพื่อสังคมสามารถเข้ามา
มีส่วนร่วมช่วยได้มาก แต่ขึ้นอยู่กับกรณีกิจกรรมให้สอดคล้องกับตลาด ชุมชนนั้น ๆ ...
จะเทรนหรือสนับสนุนคนเหล่านี้เพื่อออกมาทำอะไร ถ้าจะทำโดยคำนึงของกรม
ราชทัณฑ์อย่างเดียวไม่ได้ (ตัวแทนจากไทยรัฐทีวี)

๖.๑.๔.๔ แนวทางการพัฒนาธุรกิจเพื่อสังคม

๑) **ความเข้าใจธรรมชาติของผู้พันโท** เป็นเรื่องละเอียดอ่อนและมีความสำคัญ ธุรกิจเพื่อสังคมหรือผู้ประกอบการ ห้างร้าน บริษัทที่ต้องการเข้ามาทำงานร่วมกับผู้พันโท จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องเข้าใจธรรมชาติของบุคคลดังกล่าว เพราะ ธรรมชาติของบุคคลแต่ละประเภทย่อมมีความแตกต่างกัน เมื่อมีความเข้าใจในธรรมชาติของผู้พันโทแล้วก็จะสามารถเกื้อหนุนและปฏิบัติร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๒) **การเริ่มต้นธุรกิจเพื่อสังคม** ในระยะแรกของการเริ่มต้นธุรกิจควรต้องมีการแยกประเภทคดีของผู้พันโทที่ต้องการมาทำงานด้วย ทั้งนี้ต้องเข้าใจว่าเมื่อได้ยินคำว่า “ผู้ต้องขัง” สังคมส่วนใหญ่ยังคงมีความหวาดกลัวและความไม่เชื่อใจ ดังนั้น จึงควรมีการจำแนกผู้พันโทตามประเภทคดี เพื่อเป็นการสร้างความเชื่อมั่นและค่อยยกระดับให้เพิ่มขึ้นต่อไปในอนาคต ดังปรากฏความเห็นของผู้ให้ข้อมูลบางส่วนดังนี้

คำว่าผู้พันโท ... สามารถลิดขีตชะตาของเขาได้เลย มันจะดีตราเขาไปตลอด ซึ่งมันหมายถึงบุคคลซึ่งกระทำผิดกฎหมาย เราไม่ได้มองหรือว่าเขาทำผิดน้อย ผิดเยอะ เจตนา หรือไม่เจตนา แต่ถ้าผมจะทำ ผมจะแยกกลุ่มผู้ต้องขังออกมาก่อนเลย ... ซึ่งเราก็จะรู้ว่ากลุ่มไหนเจตนา หรือไม่เจตนา ... เราต้องทำให้รู้ก่อนว่าเขาทำความผิดอะไร แบ่งประเภทของเขา (ตัวแทนจากสมาคมสหพันธ์แรงงานคนพิการไทย)

น่าจะต้องไปแยกประเภทของผู้ต้องขังออกมาก่อน ... เพื่อที่จะให้รู้ว่าผู้ต้องขังแต่ละกลุ่มเขาคิดอย่างไร ... พอได้กลุ่มออกมาแล้วก็ต้องมาดูว่าเขาจะไปอยู่ที่ไหน ต้องดูว่ากลุ่มตรงนั้นการตลาดอะไรที่สามารถไปได้ ในสถานะนั้น ๆ ละแวกนั้น ... แล้วเราค่อยมาหาอาชีพอีกทีหนึ่ง อย่างเช่น กลุ่มนี้เขาไม่ได้ตั้งใจเป็นผู้ต้องขังเป็นผู้ต้องขังเกรด A เราสามารถเอาเขาไปทำงานในสถานประกอบการได้ ซึ่งสถานประกอบการเขาก็โอเค ไม่ได้เป็นผู้ต้องขังร้ายแรงอะไร แต่ถ้าเป็นผู้ต้องขังร้ายแรง ผู้ต้องขังฉกรรจ์ ... เราต้องหาอาชีพที่ไม่ได้ยุ่งกับใครที่สามารถทำอยู่กับบ้านทำอยู่ในกลุ่ม (ตัวแทนจากสมาคมสหพันธ์แรงงานคนพิการไทย)

ต้องแยกกลุ่มผู้ต้องขัง ใครสามารถพัฒนาได้ ต้องพัฒนา ใครที่พัฒนาไม่ได้ต้องให้เกิดการเรียนรู้เอง ซึ่งมองว่าเป็นคนส่วนน้อย ... คุณยังมีการแยกประเภท กรณีที่มีการจำคุกร้ายแรง อาจจะมีพัฒนายาก แต่ถ้ากรณีที่มีโทษเล็กน้อย อาจสามารถพัฒนาได้ง่ายกว่า ขึ้นอยู่กับกระบวนการการทำงานของกรมราชทัณฑ์กับภาคประชาสังคมช่วยกันพัฒนา ... การทำงานสามารถปรับการทำงานให้สอดคล้องกันได้ (ตัวแทนจากสมาคมสหพันธ์แรงงานคนพิการไทย)

๓) **การใช้สรรพนามหรือคำเรียกแทน** ควรใช้สรรพนามหรือคำเรียกแทนอื่นแทนคำว่า “ผู้พันโท” ซึ่งอาจใช้สรรพนามหรือคำเรียกแทนที่ว่า “ผู้กลับใจ” หรือ “ผู้หลงผิด” เพื่อช่วยในการปรับทัศนคติของสังคมอย่างค่อยเป็นค่อยไป อีกทั้งช่วยลดการตีตราได้ในอีกทางหนึ่ง

๔) ชื่อบริษัท ไม่มีความจำเป็นที่บริษัทหรือผู้ประกอบการจะต้องใช้ชื่อบริษัทที่แสดงถึงการดำเนินงานร่วมกับกลุ่มผู้พันโทษ เพราะอาจจะกลายเป็นผลเสียมากกว่าผลดี เพราะหากทราบว่าบุคคลนั้น ๆ เคยมีประวัติอาชญากรรมหรือกระทำผิดมาก่อนอาจจะมีความหวาดกลัวและไม่เชื่อใจต่อกลุ่มผู้พันโทษ

๕) การรับสมัครผู้เข้าร่วมบริษัท ส่วนใหญ่ผู้ประกอบการหรือบริษัทมีความจำเป็นที่ต้องสัมภาษณ์ผู้พันโทษที่ประสงค์จะเข้าร่วมงาน เพื่อเป็นพิจารณาทัศนคติของผู้พันโทษ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสำคัญผิดต่อการกระทำที่เกิดขึ้น รวมถึงความพร้อมในการใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่น ดังที่ตามปรากฏความเห็นของผู้ให้ข้อมูลบางส่วนดังนี้

เราต้องดูว่าผู้ต้องขังแต่ละคนมีทักษะมีความสามารถอะไร เป็นพิเศษหรือไม่ ... เราสามารถสอบถามเขาในด้านความชื่นชอบ ความใฝ่ฝันในอนาคต สิ่งนี้จะเป็นแรงบันดาลใจให้เขาสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ... เราต้องดึงประสิทธิภาพในตัวเขาออกมาก่อน อย่างเช่น คนนี้มีความสามารถในการทำอาหาร ก็สามารทำให้เขาเป็นแม่ครัวได้มันอยู่ที่ฝีมือของเขา ผู้ชายบางคนมีความสามารถในการทำงานไม้ หรือการก่อสร้าง ซ่อมรถ เรามุ่งเน้นเข้าไปในทางนั้นก็ได้ มันสามารถแบ่งได้หลายอย่าง ... เพราะเขารู้สึกว่าชีวิตนี้เขาเกิดมาและเขาสามารถสร้างสิ่งที่ดีให้กับสังคม ... เขาจะรู้สึกว่ามีคุณค่า ตัวเขาจะไม่หันกลับไปทำสิ่งที่เลวร้ายหรือผิดพลาดกับในชีวิตของเขาอีกแล้ว มันก็สามารถช่วยเขาได้ในส่วนหนึ่ง” (ตัวแทนจากสมาคมสหพันธ์แรงงานคนพิการไทย)

๖) ระยะเวลาในการรับสมัคร ในประเด็นดังกล่าวพบว่า บริษัทควรเริ่มต้นเข้าไปรับสมัครงานกับกลุ่มผู้ต้องขังในช่วงเวลาที่บุคคลเหล่านี้ใกล้พ้นโทษ โดยควรที่จะต้องเข้าไปอธิบายถึงเส้นทางความก้าวหน้าในสายอาชีพ (Career path) โอกาสในการประกอบอาชีพ และข้อมูลต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการตัดสินใจ

๗) การพัฒนาศักยภาพทางจิตใจและการทำงาน บริษัทมีความจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการจัดหลักสูตรพัฒนาศักยภาพทางจิตใจและการทำงานควบคู่กันไป เนื่องจากต้องมีความเข้าใจในบริบทของผู้พันโทษว่าเป็นกลุ่มบุคคลที่มีความเปราะบางที่เกิดจากการตีตราของสังคม รวมถึงต้องใช้ระยะเวลาในการปรับตัวในการใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่นพอสมควร ดังที่ตามปรากฏความเห็นของผู้ให้ข้อมูลบางส่วนดังนี้

เราสามารถมีงานให้เขาทำ มีที่ให้เขาอยู่ ... แน่แน่นอนว่าความรู้สึกในใจของคนที่ถูกกระทำผิดถูกตราหน้า จะทำอย่างไรให้เขารู้สึกมีคุณค่า เราสามารถนำเขามาทำงานกับคนพิการได้หรือไม่ สถานสงเคราะห์คนพิการมีมากมายเอาเขาไปทำงานที่นั่นดูก่อน ช่วยเข็นรถคนพิการ ความเมตตาจะเกิด ความคลุกคลีจะเกิด ... มันจะเป็นการฝึกจิตใจของเขาไปในตัวก่อนที่จะปล่อยเขาออกไปทำงาน (ตัวแทนจากสมาคมสหพันธ์แรงงานคนพิการไทย)

คนบางคน เราเข้าไปเปลี่ยนเขาโดยที่เราไม่ได้มีเป้าหมายที่
อยากจะเปลี่ยนเป็นสิ่งที่อยากมาก คือ คนที่ประสบความสำเร็จระดับโลก เวลาที่เขาจะทำ
อะไร เขาต้องมีเป้าหมายก่อน ... จะไปปรับจิตใจเพื่ออะไร เคยไปทัศนสถาน เข้าไปไม่
เหมือนที่เราคิด ผู้ต้องขังหญิงจะเจอที่โดนคดีเสพยา ซึ่งไม่ใช่คดีร้ายแรง ... อย่างไรก็ตาม
ถ้าทำอะไรที่เขามีเป้าหมาย เขาก็อาจจะอยากทำได้ (ตัวแทนจากไทยรัฐทีวี)

ทั้งนี้ การพัฒนาศักยภาพทางจิตใจและการทำงานมีประเด็นที่เกี่ยวข้องดังนี้

(๑) หลักสูตรการสร้างคุณค่าในตนเอง เป็นการเสริมพลังงานเชิงบวก
เป็นการเสริมสร้างความภาคภูมิใจในตนเอง โดยเป็นการสร้างโครงข่ายรองรับ (Safety net) ให้แก่ผู้
พ้นโทษ เพื่อสร้างแนวทางในการดำเนินชีวิต และสร้างแนวคิดเชิงบวก

(๒) ต้นแบบในการประกอบอาชีพ (Role Model) โดยผู้ให้ข้อมูล
แสดงทรศนะที่เกี่ยวข้องว่า ควรมีการนำผู้พ้นโทษที่สามารถประกอบอาชีพประสบความสำเร็จ
กลับมาเป็นแรงบันดาลใจให้แก่ผู้ต้องขัง เพราะแบบอย่างที่เป็นผู้พ้นโทษจะสร้างแรงบันดาลใจ ทั้งยัง
เป็นผู้ที่เข้าใจในสิ่งที่ผู้ต้องขังคิดและรู้สึก (Common perception) อันจะช่วยในการเข้าถึงและสร้าง
การเปลี่ยนแปลงแก่ผู้ต้องขังจากบุคคลต้นแบบได้ ดังความเห็นของผู้ให้ข้อมูลบางส่วนดังนี้

หาอาสาสมัครจากผู้ที่เคยติดคุกมาแล้วประสบการณ์ความ
ผิดพลาดให้ผู้รุ่นใหม่ที่ ... มันจะทำให้เขารู้สึกว่าเขามีคุณค่า การที่เขาหลงผิดเป็นการที่
เขาหลงผิดไปชั่วขณะ มันไม่ได้เป็นที่สันดานของเขา ... เช่น คนหนึ่งที่ขายพิซซ่าถาดที่
เขาได้พ้นโทษออกมา และเขาได้กลับใจแล้วก็ไปเป็นเจ้าของกิจการ (ตัวแทนจากสมาคม
สหพันธ์แรงงานคนพิการไทย)

(๓) การฝึกแกนนำในการประกอบอาชีพ เป็นการนำแบบอย่างในการ
ประกอบอาชีพมาพูดคุยกับผู้ต้องขังหรือผู้พ้นโทษ โดยแกนนำในการประกอบอาชีพจะเป็นบุคคลที่
เป็นผู้นำ หรือประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพในลักษณะนั้น ๆ ซึ่งแกนนำดังกล่าวอาจเกิด
จากการฝึกฝนจากบริษัท และได้รับมอบหมายจากบริษัทให้ทำหน้าที่ในการฝึกฝนทักษะอาชีพและบ่ม
เพาะจิตใจแก่ผู้พ้นโทษควบคู่กันไป ดังความเห็นของผู้ให้ข้อมูลดังนี้

เราต้องถามหัวใจเอาหัวใจขึ้นเป็นแกนนำ และเด็กรุ่นนี้ก็
จะเชื่อรุ่นพี่ พี่ต้องเข้าใจจุดเล็ก ๆ ของเด็ก ต้องมองในความลึกซึ้งของเด็ก ... บางทีพวก
เราเคยเป็นเด็กแต่เราได้รับความรักความอบอุ่นจากครอบครัว แต่บางคนเขาต้องดิ้นรน
(ตัวแทนจากศูนย์สร้างโอกาสเด็กสะพานพระราม ๘ กรุงเทพมหานคร)

(๔) การบ่มเพาะจิตใจ อาจจะเป็นการดำเนินการที่ให้ผู้พ้นโทษไป
ทำงานคู่กับคนพิการ หรือกลุ่มเปราะบางในลักษณะอื่น เพื่อให้ผู้พ้นโทษได้สัมผัสกับมุมมองและการใช้
ชีวิตในมุมต่าง ๆ ของสังคม เพื่อช่วยให้เกิดความมีเมตตา เยียวยาจิตใจให้เกิดความอ่อนโยนต่อผู้อื่น
และเล็งเห็นถึงความลำบากในการดำเนินชีวิตของกลุ่มบุคคลอื่น สามารถช่วยในการพัฒนาวิถีคิดและ
การดำเนินชีวิตได้ ดังความเห็นของผู้ให้ข้อมูลดังนี้

ผมเกิดโอเคขึ้นมา ... ผมจะเปิดบูชขายพลาสติกแดดเดียว เพราะผมส่งเครื่องจักรมา เปิดขายกล้วยตาก ผมก็เอาคนพิการไปยื่นคู่กับคนพันโทษ คนพันโทษจะเกิดความเมตตาขึ้นมาทันที เกิดความเมตตาคนพิการจะช่วยเหลือซึ่งกัน และกัน (ตัวแทนจากศูนย์ฝึกอาชีพคนพิการอาเซียน)

ภาครัฐก็ต้องมีการสนับสนุนสถานประกอบการ ... โดยการ ลดหย่อนภาษี และมันเป็นกฎหมายภาคบังคับ ในการจ้างงานคนพิการต้องสร้างแรงจูงใจ เราต้องสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้แก่ผู้ต้องขัง เอาผู้ต้องขังมาทำภาคสังคม ศูนย์รับเลี้ยงเด็ก เป็นต้น ... ลองให้พวกเขาไปทำงานร่วมกับคนพิการดูก่อน แล้วเราก็มารู้ว่าคนนี่เริ่มปรับความคิด มีจิตใจละเอียดอ่อนขึ้นจากเดิม ที่มีความดุร้ายเป็นนักเลง ชี้น้ำไม่ได้ มองหน้าไม่ได้ ต้องมีการละลายพฤติกรรมโดยการช่วยเหลือคนพิการ ทำให้เขารู้สึกมีคุณค่า เวลาออกงานภาคสังคม ต้องมีการสร้างภาพลักษณ์ให้เขาให้เขาคือมีคุณค่า ที่ผมบอกว่าต้องเอางานภาคสังคมให้เขาก่อน แล้วอาชีพที่เหมาะสมจะตามมา แต่ไม่อยากให้รวมกลุ่มกันมากเกินไป มันจะเกิดการจับกลุ่มคุยกัน และกลับไปสู่ธุรกิจเดิมๆ หรือต้องมีการแยกลักษณะของคดี คดียาเสพติดมารวมกับยาเสพติด มันก็จะคุยกันเรื่องยาเสพติด ต้องมีการแยกกันออกมา มันก็จะคุยกันไม่ได้หรือรวมหัวกันไม่ได้ (ตัวแทนจากสมาคมสหพันธ์แรงงานคนพิการไทย)

ส่วนหนึ่งก็ต้องทำให้ความรู้สึกภาคภูมิใจในตัวเอง ... ไม่รู้สึกเป็นขยะของสังคม หรือรู้สึกว่าเขาไร้ค่าในสังคม หรือแม้กระทั่งการที่เขาโดนดูถูก โดนตราหน้าต่างๆ ให้เขามองว่าเป็นสิทธิ์ของเขาที่เขาจะคิด ... แต่เป็นสิ่งที่เราจะตอบโต้เขาอย่างไร และเราจะคิดอย่างไรกับตัวเอง ไม่ว่าจะเป็นคนพิการหรือกลุ่มคนเปราะบาง ใครดูถูกช่างมัน แต่เราอย่าดูถูกตัวเอง เราอย่าให้สิ่งเลวร้ายนั้นย้อนกลับมาที่เราเองซ้ำสอง” (ตัวแทนจากสมาคมสหพันธ์แรงงานคนพิการไทย)

๘) อาชีพที่เหมาะสมของผู้พันโทษ ภายหลังจากการพันโทษระยะแรก ผู้พันโทษควรเริ่มประกอบอาชีพอาศัยความรู้และทักษะทั่วไปและสามารถสร้างรายได้ให้แก่ผู้พันโทษนำไปเลี้ยงชีพได้ ดังความเห็นของผู้ให้ข้อมูลดังนี้

ถ้าจะทำธุรกิจอาจจะทำธุรกิจที่ไม่ใช้องค์ความรู้มาก เช่น การท่องเที่ยวชุมชน ผู้ต้องขังเกิน ๗๐ เปอร์เซ็นต์เป็นคนที่ไม่มีความรู้ ... ถ้าจะให้พวกเขาเป็น social enterprise หรือทำธุรกิจกับเราและใส่อะไรหนัก ๆ เป็นการคาดหวัง และมีการใช้องค์ความรู้น่าจะเป็นไปได้ยาก (ตัวแทนจากไทยรัฐทีวี)

ทั้งนี้ แนวทางการประกอบอาชีพที่เหมาะสมและการปรับตัวเข้ากับสังคมของผู้พันโทษที่ได้จากการสะท้อนของผู้ให้ข้อมูลสามารถสรุปได้ดังนี้

(๑) การเป็นอาสาสมัครหรือการรับจ้างทำงานบริการสังคม อย่างเช่น การปลูกป่า อาจจะเป็นแนวทางหนึ่งที่สามารถช่วยให้ผู้พันโทสามารถปรับตัวเข้าสู่สังคมอย่างค่อยเป็นค่อยไป เพราะการปลูกป่าไม่ต้องอาศัยทักษะฝีมือขั้นสูง และไม่ต้องปฏิสัมพันธ์กับคนอื่นมากนัก ซึ่งน่าจะเป็นโอกาสที่ผู้พันโทจะสามารถปรับตัวเข้ากับสังคมได้อย่างเป็นผลอีกทางหนึ่ง ดังความเห็นของผู้ให้ข้อมูลดังนี้

ผมมองว่างานที่รองรับคนติดคุกมีเยอะแยะ ... ผมชอบปั้นจักรยานผมจะปั่นจักรยานไปที่จังหวัดน่าน ... คำแล้วผมไม่รู้จะนอนไหนผมก็ขอไปนอนในหน่วยงานปลูกป่าของสมเด็จพระเจ้า ... คนงานปลูกป่าหายากมาก น่าจะเอาผู้ต้องขังพันโทไปปลูกป่าโดยที่ไม่ต้องบอกชาวบ้านชาวช่อง แล้วมันจะเกิดความเมตตา ...”
(ตัวแทนจากศูนย์ฝึกอาชีพคนพิการอาเซียน)

(๒) การต่อยอดสินค้าหรือบริการที่ดำเนินการโดยกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนและกรมราชทัณฑ์ ซึ่งธุรกิจเพื่อสังคมและบริษัทอาจจะเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดให้เป็นระบบเพิ่มมากขึ้น โดยใช้ศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนและทัณฑสถานเป็นสถานที่ดำเนินการ โดยการพิจารณาจุดเด่นของแต่ละพื้นที่และพัฒนาให้สินค้าและบริการให้มีคุณภาพ และเพิ่มคุณค่าเพิ่มมากขึ้น (value adding) พร้อมทั้งตอบโจทย์ความต้องการของตลาด

(๓) การประกอบอาชีพที่อยู่ในภูมิลำเนาของตนเอง ตัวอย่างเช่น การพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชน อาจพัฒนาผู้พันโทให้กลายมาเป็นไกด์นำเที่ยว หากผู้พันโทได้รับการยอมรับจากชุมชนอยู่แล้ว และชุมชนที่อาศัยอยู่ก็เป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพในการพัฒนาเป็นการท่องเที่ยวตามวิถีชุมชนลักษณะต่าง ๆ เช่น วิถีประมง วิถีเกษตรกรรม เกษตรอินทรีย์ เป็นต้น

“ถ้าผู้ต้องขังคนนั้นเป็นคนในท้องถิ่นจะเข้าใจการทำเกษตรพอเพียง เกษตรอินทรีย์ และถูกนำเสนอโดยการท่องเที่ยวชุมชน ... อย่างน้อยสิ่งที่เป็นต้นทุน คือ การได้ไปอยู่บ้านเกิด ...ผู้ต้องขังก็เหมือนกัน การที่เขาได้กลับไป ความอ่อนใจก็มีแล้ว เป็นใบเบิกทางให้เขามีใจในการทำสิ่งนี้” (ตัวแทนจากไทยรัฐทีวี)

(๔) การประกอบอาชีพเกษตรกรรมที่มุ่งเน้นการทำเกษตรอินทรีย์ เป็นการต่อยอดสร้างมูลค่าเพิ่มในสินค้าทางการเกษตร และปัจจุบันมีตลาดรองรับสินค้าเกษตรอินทรีย์เพิ่มมากขึ้นในปัจจุบัน

(๕) สิ่งอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติงาน ธุรกิจ ห้างร้านหรือบริษัทที่มีความประสงค์จะรับผู้พันโทไปทำงาน ควรมีการเตรียมสิ่งอำนวยความสะดวกในการดำรงชีพขั้นพื้นฐานแก่ผู้พันโท เพื่อให้ผู้พันโทรู้สึกปลอดภัยในช่วงของการปรับตัวหลังจากพันโทและพร้อมทำงาน อาทิ ที่พัก อาหาร เครื่องนุ่งห่ม เป็นต้น

(๖) การสร้างแรงจูงใจให้ธุรกิจเพื่อสังคมและหรือบริษัทที่สนใจเข้าร่วมธุรกิจเพื่อสังคม ภาครัฐต้องมีการสร้างแรงจูงใจหรือคอยให้การสนับสนุนธุรกิจเพื่อสังคมทั้งเชิงนโยบายและเชิงปฏิบัติ เพื่อให้ธุรกิจเพื่อสังคมหรือบริษัทที่สนใจเข้าร่วมสามารถดำเนินการธุรกิจได้สะดวกมากขึ้น เช่น การประสานรับ สมัครผู้พันโท การเข้าไปมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมตั้งแต่อยู่

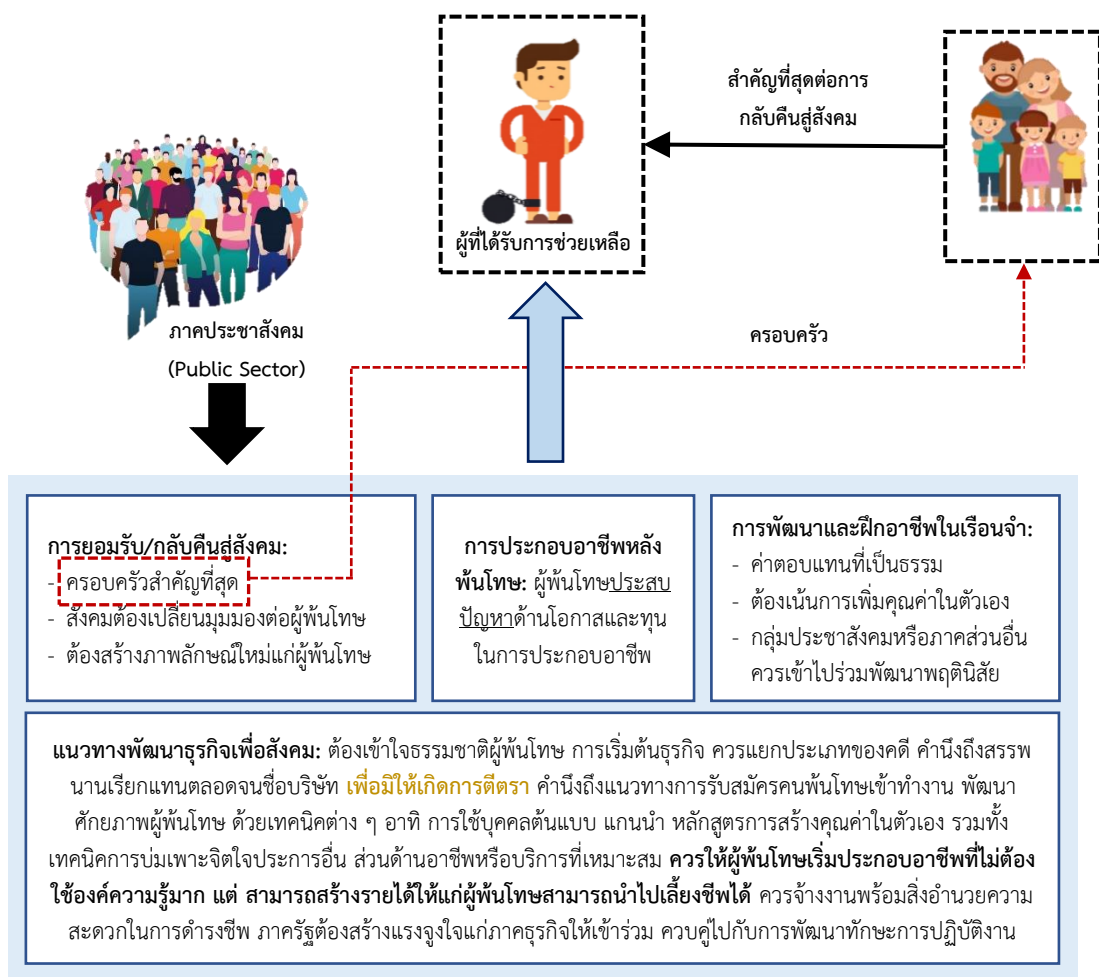

ในเรือนจำ หรือสถานที่ควบคุมต่าง ๆ หรือ การให้ความช่วยเหลือด้านกฎหมาย การลดหย่อนภาษีต่าง ๆ เป็นต้น

(๗) การพัฒนาและอบรมทักษะการทำงานในธุรกิจเพื่อสังคม บริษัทที่สนใจเข้าร่วมควรต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาทักษะผู้พันโทษในงานต่าง ๆ เพื่อให้มีความเป็นมืออาชีพมากขึ้น โดยการต่อยอดจากสิ่งที่ผู้พันโทษได้เรียนรู้มาจากทัศนสถานและศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนต่าง ๆ

จากข้อมูลที่ได้จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่เป็นกลุ่มประชาสังคมสามารถสรุปได้ตามภาพที่ ๖.๕

ภาพที่ ๖.๕ สรุปข้อมูลจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่เป็นกลุ่มประชาสังคม

๖.๑.๕ ผู้ก่อตั้ง ผู้ประกอบการ และเจ้าหน้าที่หรือผู้เกี่ยวข้องกับการดำเนินธุรกิจเพื่อสังคม ทั้งในและ/หรือต่างประเทศ

กลุ่มผู้ก่อตั้ง ผู้ประกอบการ และเจ้าหน้าที่หรือผู้เกี่ยวข้องกับการดำเนินธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise: SE) ทั้งในและต่างประเทศ ได้เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่เป็นตัวแทนจากผู้ที่ประกอบธุรกิจเพื่อสังคม จำนวนทั้งสิ้น ๔๕ คน สามารถนำเสนอผลการศึกษา ดังนี้

๖.๑.๕.๑ การยอมรับและกลับคืนสู่สังคม/ชุมชน พบว่า ธรรมชาติของผู้พันโทจะเกิดความกลัวการยอมรับของสังคม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า ผู้พันโทมีความกลัวว่าสังคมจะกีดกันและตีตรา หรือไม่ยอมรับในการกลับเข้าไปใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นในสังคม ทำให้ผู้พันโทมองคุณค่าในตัวเองด้อยกว่าบุคคลอื่น ในขณะเดียวกันสังคมไทยส่วนใหญ่ยังมีการตีตราว่า ผู้พันโทคือคนไม่ดี น่ากลัว ไม่ควรคบค้าสมาคมด้วย จึงเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้การประกอบอาชีพของผู้พันโท หลังการปล่อยตัวทำได้ยากกว่ากลุ่มเปราะบางกลุ่มอื่น เช่น กลุ่มคนพิการ เป็นต้น ที่สังคมมองว่าเป็นกลุ่มคนที่น่าสงสารและจำเป็นต้องได้รับการช่วยเหลือ แต่กลุ่มผู้พันโท แม้ว่าสังคมยังมีความคิดว่าอยากช่วยเหลือ แต่มีความรู้สึกไม่อยากจะอยู่ใกล้หรือเกี่ยวข้องโดยตรง ดังนั้น เมื่อได้รับการต่อต้านจากสังคม กลุ่มคนเหล่านี้ก็จะกลับไปสู่สภาพแวดล้อมหรือกลุ่มคน/ชุมชนที่ตนเองคุ้นเคยและสบายใจ เช่น สภาพแวดล้อมที่มีคนเคยต้องโทษในเรือนจำเหมือนกัน และเมื่อไม่มีโอกาสในการประกอบอาชีพ ส่งผลให้ไม่มีรายได้เพียงพอสำหรับดำรงชีวิต ย่อมเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ผู้พันโทกลับไปกระทำผิดซ้ำ

กลุ่มธุรกิจเพื่อสังคมที่คณะที่ปรึกษาโครงการ ฯ รวบรวมข้อมูล ทั้งหมดได้ตระหนักถึงปัญหาดังกล่าว และเห็นความสำคัญในเรื่องการช่วยเหลือกลุ่มผู้พันโท แต่อย่างไรก็ตาม มีจำนวนธุรกิจเพื่อสังคมไม่กี่แห่งที่มี เป้าหมายที่ต้องการช่วยเหลือผู้พันโทอย่างจริงจัง และในจำนวนเพียงไม่กี่แห่งนั้นก็ยังไม่เป็นที่รู้จัก หรือได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง อีกทั้งการที่ธุรกิจเพื่อสังคมเน้นการแก้ปัญหาสังคมที่หลากหลาย การจะให้เปลี่ยนเป้าหมายมาช่วยเหลือผู้พันโทอาจทำได้ค่อนข้างยาก เช่น ธุรกิจเพื่อสังคมที่มีเป้าหมายในการช่วยเหลือกลุ่มเกษตรกร ก็จะมุ่งเน้นไปที่คนกลุ่มนี้เป็นหลัก เพราะส่วนใหญ่ผู้ประกอบการจะเลือกดำเนินกิจการที่ตนเองมีความเข้าใจและเชี่ยวชาญที่ดีพอก่อน การจะเปลี่ยนกลุ่มเป้าหมายที่ตนเองไม่ถนัดย่อมเกิดขึ้นยาก จึงทำให้ธุรกิจเพื่อสังคมที่ไม่ได้มีเป้าหมายในการช่วยเหลือผู้พันโทโดยตรง ไม่สามารถเข้าใจธรรมชาติและสภาพจิตใจของผู้พันโทได้อย่างถ่องแท้ เมื่อมีการจ้างงานผู้พันโท ก็มักจะมีปัญหาตามมา เช่น ผู้พันโทเข้ากับผู้ร่วมงานคนอื่นยาก หรืองานบางประเภทไม่เหมาะสมกับผู้พันโท หรือธุรกิจเพื่อสังคมยังไม่เห็นความสำคัญของการจัดหาสวัสดิการในเรื่องการฟื้นฟูสภาพจิตใจของผู้พันโท เมื่อเกิดความไม่เข้าใจกันดังกล่าว ก็จะทำให้สังคมมองกลุ่มผู้พันโท เป็นตัวเลือกที่มาทีหลังกลุ่มผู้ด้อยโอกาสหรือกลุ่มเปราะบางกลุ่มอื่น ๆ

สิ่งที่สำคัญในการช่วยเหลือผู้พันโทให้ได้รับการยอมรับและกลับคืนสู่สังคมหรือชุมชนได้เป็นปกติ ถือเป็นเรื่องของการฟื้นฟูสภาพจิตใจและทัศนคติ ที่ต้องทำให้กลุ่มผู้พันโทมีสภาพจิตใจที่แข็งแกร่งขึ้น ไม่รู้สึกที่ตนเองด้อยค่ากว่าคนอื่น ๆ หรือไม่รู้สึกที่ตนเองคือ “เหยื่อ” หรือ “ขยะสังคม” ต้องทำให้รู้สึกไม่แปลกแยกจากสังคม แต่ขณะเดียวกันก็ต้องพยายามกระตุ้นให้เกิดการช่วยเหลือตนเองมากกว่าการที่จะรอรับความช่วยเหลือจากภาครัฐหรือภาคประชาสังคมเพียงอย่างเดียว อีกทั้งกลุ่มผู้พันโทเองก็อาจแบ่งเป็นกลุ่มที่ช่วยตัวเองได้ กลุ่มที่ยังต้องได้รับการประคับประคอง และกลุ่มที่ต้องได้รับการบำบัด สังคมควรมองคนกลุ่มนี้ว่าเป็นเพียง “ผู้ก้าวพลาด” ที่ควรได้รับโอกาสจากสังคม และต้องไม่ซ้ำเติมผู้ที่ทำผิดพลาดไป ทั้งนี้ การแก้ไขปัญหา

การยอมรับจากสังคมอาจไม่ใช่เรื่องที่สามารถกระทำหรือจัดการได้ง่าย แต่เป็นเรื่องสำคัญที่ทุกฝ่ายต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการขับเคลื่อน ซึ่งกลุ่มธุรกิจเพื่อสังคมถือเป็นภาคส่วนหนึ่งที่เข้ามามีบทบาทในการช่วยเหลือผู้พันโทษได้ ดังความเห็นของผู้ให้ข้อมูลบางส่วนที่ได้สะท้อนไว้ดังนี้

“สมเด็จพระท่านเคยรับสั่งว่า ... ไม่มีใครไม่อยากเป็นคนดี ... บางคนแค่ไม่มีโอกาส และบางคนสิ่งที่เขาต้องการก็แค่โอกาส และสังคมให้โอกาสกับเขาหรือไม่ ... ต้องให้โอกาสที่จะให้เขาพิสูจน์ตัวเอง ... ถ้าเขาเดินออกมาแล้วบอกว่าเขาพร้อมที่จะเป็นคนดี โอกาสก็ควรอยู่กับเขาและเขาจะได้พิสูจน์ให้เห็นว่า ตัวเขาเองสามารถเป็นคนดีได้ .... อีกเรื่องคือ โอกาสที่จะเข้าถึงอาชีพสุจริต โอกาสที่จะเข้าถึงรายได้ที่สม่าเสมอ โอกาสที่จะเข้าถึงสังคมที่ค่าจุน เกื้อหนุน และคอยประคับประคองไม่ให้เดินไปในทางที่ผิดอีก” (ผู้แทนจากมูลนิธิแม่ฟ้าหลวง ในพระบรมราชูปถัมภ์)

“... คนกลุ่มนี้มีสิ่งที่เหมือนกัน คือ มองว่าคนไม่ยอมรับ ... เพราะฉะนั้นทุกครั้งที่เขาถูกปฏิเสธ เขาเสียใจและจะกลับมาที่เหตุผลนี้เสมอ ซึ่งจริง ๆ แล้ว ... เป็นเหตุผลปกติมาก ถ้าเราไปสมัคร CP แล้วไม่ได้ กลับมองเป็นเรื่องปกติ เพราะคู่แข่งมีจำนวนมาก เขามีปม เปรราะบาง ... อีกทางที่จะช่วยเขาได้ คือ ทำอย่างไรให้ปมตรงนี้เหลือน้อยที่สุด ... ต้องปรับใจข้างในให้พร้อม” (ผู้แทนจาก IDE Thailand)

“บางคนออกไปพร้อมจะเปลี่ยน ... แต่ครอบครัวไม่ได้หนุนที่จะให้เปลี่ยน ... เพราะฉะนั้นสิ่งสำคัญที่ออกมาขึ้นอยู่กับตัวผู้ต้องขังและครอบครัวด้วย ... ต้องช่วยในเรื่องจิตใจ ผู้ต้องขังจะมีความคิดไม่เหมือนเรา มี mindset เป็นของตัวเอง ตั้งแต่เกิด ... ซึ่งเปลี่ยนยากมาก ... ต้องแก้ที่ mindset ลีอกี่ไม่สามารถเปลี่ยนได้ เขาจะคิดว่าฉันเป็นคนคุก” (ผู้แทนจากโอกาส)

“แก่นจริง ๆ อยู่ที่ตัวผู้ต้องขัง ซึ่งเป็น ‘ผู้ก้าวพลาด’ ... ต้องเข้าใจก่อนว่าผู้ต้องขังมีกี่ประเภท บางคนทำผิดโดยสันดาน แต่บางคนเนียทำผิดโดยไม่ตั้งใจ ... เพราะฉะนั้นมีหลายกรณีมาก คนที่ทำเป็นสันดานเป็นนิสัย เราช่วยไม่ได้ ต้องตัดออกไป ... แต่บางคนทำผิดโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ เราควรให้ความช่วยเหลือดั่งนั้น .... ตอบตรงจุดนี้ก่อน” (ผู้แทนจาก Yano)

๖.๑.๕.๒ การประกอบอาชีพหลังการพ้นโทษหรือผ่านการฝึกอบรม บทบาทของกลุ่มธุรกิจเพื่อสังคมในการช่วยเหลือผู้พันโทษ ส่วนใหญ่เป็นเรื่องของการจ้างงานแต่มีธุรกิจเพื่อสังคมจำนวนค่อนข้างน้อยที่มีการจ้างงานผู้พันโทษทั้งหมด ส่วนใหญ่มักจะเป็นการจ้างงานเพื่อให้มาทำงานร่วมกับคนทั่วไป โดยลักษณะของการจ้างงานจะมีหลายวิธี อาทิ การรับสมัครงานผ่านหน่วยงานภาครัฐอย่างเช่นกรมราชทัณฑ์ หรือการไปติดต่อโดยตรงกับเรือนจำ หรือได้รับการติดต่อมาจากเจ้าหน้าที่ภายในหน่วยงาน หรือการที่ผู้พันโทษมาสมัครงานด้วยตนเองซึ่งมักจะเกิดขึ้นได้ค่อนข้างน้อย เพราะบริษัทส่วนใหญ่มักจะสอบถามประวัติผู้สมัครเกี่ยวกับการเคยต้องโทษคดีมาก่อนหรือไม่ แม้ว่าบริษัทจะไม่มีข้อจำกัดในเรื่องการรับผู้พันโทษเข้าทำงาน แต่ก็ยังจำเป็นที่จะต้องรับทราบข้อมูล

เหล่านี้ไว้ล่วงหน้า จึงทำให้ผู้พันโทส่วนใหญ่ไม่ไปสมัครงานตามบริษัททั่วไป นอกจากนี้ธุรกิจเพื่อสังคมบางแห่งได้มีการลงพื้นที่ชุมชน เพื่อชักชวนให้ผู้พันโทมาทำงานด้วยโดยตรง โดยเริ่มจากการจ้างงานแบบรายวันก่อน เมื่อผู้พันโทสามารถแสดงให้เห็นถึงศักยภาพและความรับผิดชอบในการปฏิบัติงานธุรกิจเพื่อสังคมจะพิจารณาจ้างงานในลักษณะเต็มเวลาต่อไป

การจ้างงานผู้พันโทโดยกลุ่มธุรกิจเพื่อสังคมยังมีข้อจำกัดอยู่หลายประการ ไม่ว่าจะเป็นการเข้าไปรับสมัครงานตั้งแต่ก่อนปล่อยตัวซึ่งดำเนินการได้ค่อนข้างยาก โดยเฉพาะในกรณีของผู้ต้องขังคดีร้ายแรง แต่หากสามารถเข้าไปได้ตั้งแต่ก่อนปล่อยตัวก็จะช่วยให้ภาครัฐทราบว่าตลาดแรงงานมีการปรับเปลี่ยนไปมากน้อยเป็นประการใด สามารถช่วยให้การฝึกอบรมผู้ต้องขังอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นที่ต้องการของตลาด อีกทั้งธุรกิจเพื่อสังคมเองก็ไม่ต้องเสียเวลาในการฝึกอบรมและสอนงาน เมื่อได้รับการปล่อยตัวก็จะมีงานรองรับและสามารถปฏิบัติงานได้เกือบจะทันที อีกทั้งยังช่วยลดภาระของภาครัฐในเรื่องงบประมาณ และการติดตามดูแลผู้พันโทอีกด้วย อย่างไรก็ตามในการจ้างงานผู้พันโท นอกจากธุรกิจเพื่อสังคมที่จำเป็นต้องเข้าใจธรรมชาติของผู้พันโทแล้ว ภาครัฐและผู้พันโทจำเป็นต้องเข้าใจธรรมชาติของการดำเนินธุรกิจด้วย กล่าวคือ การจ้างงานไม่ใช่การสงเคราะห์ ไม่ได้รับลูกจ้างมาเพื่อเป็นภาระ แต่มีขึ้นเพื่อประโยชน์ของทั้งตัวผู้ว่าจ้างและลูกจ้าง ดังนั้น ผู้ว่าจ้างต้องพร้อมที่จะรับผู้พันโท ที่ต้องเข้าใจธรรมชาติของผู้พันโทและพร้อมที่จะช่วยเหลือหรืออำนวยความสะดวกบางประการ เช่น การจัดให้มินกจิตวิทยาให้คำปรึกษาแก่ลูกจ้างผู้พันโทเป็นประจำ หรือการจัดกิจกรรมสร้างสัมพันธ์ที่ระหว่างนายจ้าง ลูกจ้างทั่วไป และลูกจ้างกลุ่มเปราะบางเพื่อสร้างความสนิทสนมและไว้วางใจต่อกัน เป็นต้น ในขณะที่ลูกจ้างเองต้องพร้อมทำงาน ทั้งเรื่องของทักษะความชำนาญ และการเตรียมพร้อมสภาพจิตใจ การไม่ดูถูกคุณค่าในตัวเอง และควรสื่อสารกับนายจ้างอย่างชัดเจนว่าตนเองมีข้อกังวลใจหรือข้อจำกัดในเรื่องใดบ้าง เป็นต้น ดังที่ความเห็นในบางส่วน ดังนี้

“โลกความเป็นจริงกับโลกในคุกไม่เหมือนกัน ... แม้จะเตรียมตัวดีแค่ไหน แต่ในโลกความจริงเขาอาจจะเปลี่ยนใจ ... หรือคิดว่าไปทำอย่างอื่นดีกว่า อาจมีโอกาสอย่างอื่นเข้ามาในชีวิต” (ผู้แทนจาก IDE Thailand)

“การช่วยเหลือนั้น บริษัทต้องอยู่ได้ด้วย ... ไม่ได้จ้างเพื่อมาเป็นภาระ เราไม่ได้ทำการสงเคราะห์ ต้องทำให้เขารู้สึกว่าไม่ได้แตกต่างกับคนอื่น ไม่ได้เป็นเหยื่อ ... และต้องให้ค่าตอบแทนเหมือน ๆ กัน” (ผู้แทนจาก บริษัท มานา วิสาหกิจเพื่อสังคม จำกัด)

“การหางานให้ผู้พันโทเป็นเรื่องสำคัญ ... ถ้ามีงานทำก็ไม่ต้องไปเข้าไปสนับสนุนบ่อย ๆ .... ในปัจจุบันยังไม่องค์กรไหนจะทำอะไรให้ผู้พันโทที่เห็นเป็นรูปธรรม” (ผู้แทนจาก โอกาส)

สำหรับหน่วยงานภาครัฐ พบว่า มีบทบาทสำคัญอย่างมากต่อการสนับสนุน อำนวยความสะดวก และสร้างแรงจูงใจให้กลุ่มธุรกิจเพื่อสังคมในการช่วยเหลือผู้พันโท กล่าวคือ การอำนวยความสะดวกของภาครัฐได้จัดให้มีการติดต่อหรือรับสมัครงานผู้พันโทได้ง่าย

และสะดวกขึ้น โดยอาจมีการตรวจสอบคุณสมบัติของผู้พันโทษในเบื้องต้นก่อน (pre-screening) ในส่วนการสร้างแรงจูงใจ ภาครัฐอาจให้สิทธิประโยชน์ต่าง ๆ แก่ธุรกิจเพื่อสังคมที่จ้างงานผู้พันโทษ เช่น สิทธิประโยชน์ทางภาษี สิทธิประโยชน์เกี่ยวกับการจัดซื้อจัดจ้าง (preferred purchase) สิทธิประโยชน์เกี่ยวกับเงินทุนตั้งต้น (start-up funds) หรือการรับรอง/ประกันคุณสมบัติของผู้พันโทษ เป็นต้น ในส่วนของการกำกับดูแล ภาครัฐควรต้องสร้างระบบตรวจสอบ (monitoring) ที่มีมาตรฐาน และประสิทธิภาพเพื่อสร้างความไว้วางใจแก่ผู้ที่ต้องทำงานร่วมกับผู้พันโทษ หรืออาจจะมีการกำหนดวิธีการลงโทษ เป็นต้น ดังความเห็นของผู้ให้ข้อมูล “อาชีพที่เหมาะสมกับผู้พันโทษคือ ... เมื่อเขาออกไปแล้ว ต้องทำได้เลย ... ต้องเชื่อมเอกชนกับรัฐ เป็นแบบ fast work short term ... ก็จะลดการกลับไปทำผิด เพราะถ้าออกไปแล้ว ก็ตามตัวยากแล้ว ... การช่วยเหลือย่อมยาก” (ผู้แทนจาก Volunteer English Bangkok) เช่นเดียวกันกับความเห็นของผู้ให้ข้อมูลอีกคน ดังนี้

“ผู้คุมบอกว่าคนนี่เขาจบมหาวิทยาลัยมี ๒ ปริญญา ... เคยออกไปแล้วแต่หางานทำไม่ได้ ... เพื่อนชวนทำผิด เลยกลับมาอีก ... สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นว่า คนต้องการโอกาสแต่ไม่ได้รับโอกาส .... เพราะการสมัครงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนต้องมีการตรวจสอบประวัติว่าเคยต้องโทษหรือไม่ แค่นี้ก็ไม่ผ่านแล้ว เป็นคำถามตลอดว่าราชการเองยังไม่รับเลย แล้วจะให้ใครรับ ... กรมราชทัณฑ์ต้องเปิดต้องกล้ารับ ... เขาได้รับการฝึกมาแล้ว มีใบรับรองต่าง ๆ กรมราชทัณฑ์ต้องรับเขาเข้าไปทำงาน” (ผู้แทนจาก สถาบันไทยฟ้าเพื่อการพัฒนา)

๖.๑.๕.๓ การพัฒนาฝึกอบรมอาชีพภายในเรือนจำ สถานพินิจและคุ้มครองเด็ก และ เยาวชน หรือศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน พบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ไม่ได้ประกอบธุรกิจเพื่อสังคมที่มีเป้าหมายเพื่อช่วยเหลือผู้พันโทษโดยตรง ทำให้ผู้ให้ข้อมูลไม่ทราบถึงรายละเอียดของกระบวนการขั้นตอนในการฝึกอบรมอาชีพ ภายในเรือนจำ สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน หรือศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนต่าง ๆ อย่างแท้จริง อย่างไรก็ตามจากมุมมองของการประกอบธุรกิจเพื่อสังคมเห็นว่า การฝึกอบรมอาชีพที่จัดโดยหน่วยงานภาครัฐ ไม่เหมาะสมต่อสภาพความต้องการของตลาด และสภาพสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะในปัจจุบันที่บริบททางเทคโนโลยีมีการเปลี่ยนแปลงและมีทุกภาคส่วนได้มีการนำเอาเทคโนโลยีเข้ามาปรับใช้ จึงทำให้การฝึกอาชีพไม่เกิดประโยชน์ที่แท้จริง ทั้งกับตัวผู้พันโทษและภาคเอกชนที่ต้องการจ้างงานผู้พันโทษ เป็นการเสียเวลาและสิ้นเปลืองทรัพยากร ดังความเห็นของผู้ให้ข้อมูล “คนเหล่านี้เมื่อไปสมัครงานจะไม่มีใครรับ ... หรือหากรู้ภายหลังก็จะถูกบีบให้ออก เพื่อนเมื่อทราบว่าเคยติดคุกมาก่อนก็จะหนีหาย ... ผู้พันโทษได้เข้ามาพูดคุยกับตนว่า .. ‘อาชีพที่แม่ฝึกให้หนู ไม่มีใครรับหนูทำงาน’” (ผู้แทนจาก บริษัทลีลานวดไท ท่าแพ จำกัด)

หลักสูตรฝึกอาชีพที่กลุ่มธุรกิจเพื่อสังคม ควรมีการแบ่งหลักสูตรฝึกอบรมอาชีพออกเป็นระยะต่าง ๆ ได้แก่ ระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว กล่าวคือ การฝึกอาชีพระยะสั้นมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้พันโทษสามารถหารายได้ได้อย่างรวดเร็วและไม่ยุ่งยาก เน้นแก้ปัญหาปากท้องทันทีที่ได้รับการปล่อยตัว เช่น การขายของหรือรับจ้างทั่วไป ส่วนระยะกลางจะเน้นงานที่สามารถช่วยให้ผู้พันโทษสามารถมีความก้าวหน้าหรือขยายงานหรือเพิ่มยอดขายได้ (scale up) เช่น งานธุรกิจเฟรนไชส์ (franchise) ตัวอย่างเช่น หากผู้พันโทษต้องการขายลูกชิ้นปิ้ง ภาครัฐอาจจัดหาอุปกรณ์และ

เครื่องมือทำธุรกิจให้แทนการให้เงิน เป็นต้น และหลักสูตรระยะยาว เน้นการสร้างความยั่งยืนในอาชีพ เช่น การสร้างแพลตฟอร์มการตลาดที่มีการนำเทคโนโลยีมาใช้ เป็นต้น ดังที่ความเห็นของผู้ให้ข้อมูลบางส่วนดังนี้

“รัฐต้องเป็นเจ้าของภาพ ... สินค้าไม่ตอบโจทย์ เหมือนไปไม่สุดทาง ... ควรสอนให้ครบวงจร ปรับ mindset ตั้งแต่วันแรกที่เข้าเลย ... และต่อเนื่องมาปรับ mindset ตอนใกล้จะออกมักจะไม่ได้ผล ... เพราะเขาไม่สนใจแล้ว ต้องฝังความคิดการทำธุรกิจด้วย” (ผู้แทนจาก Volunteer English Bangkok)

“วิธีการที่จะฝึกอบรมคนของเรายังไม่มีระบบ ... เราเน้นการใช้ความต้องการมาเป็นตัวขับเคลื่อน เช่น ต้องการหน้ากาก ก็ทำหน้ากาก แต่ยังไม่มีการบวนการที่จะสอนอย่างเป็นระบบ ทำให้เกิดความไม่ยั่งยืน” (ผู้แทนจาก มูลนิธิแม่ฟ้าหลวง ในพระบรมราชูปถัมภ์)

“อยู่ข้างในไตรมาส ... ไม่มีใครอยากเข้าไป เปลี่ยนได้ก็เปลี่ยน ... ข้างในเรือแจมมีแต่การแก่งแย่งกัน แย่งทุกอย่าง อาบน้ำ ชักผ้า ซิงดีซิงเด่น เวลาจำกัดความเอื้ออาทรมีน้อยมาก บางคนก็มีนายของตัวเอง ของหลวงมีแจกจริงแต่ไม่พอ .... มีโครงการต่าง ๆ แต่ก็ยังไม่ถึง ทุกคนต้องเอารอด ... ต้องมีเงิน เพื่อให้เราอยู่รอด ทำให้เกิดความเห็นแก่ตัวมาก ... เพราะทุกอย่างต้องแก่งแย่งกัน ที่นอนต้องนอนสลักกัน ถ้ามีคนมาดู จะได้เห็นแต่ภาพลักษณ์ที่ดี” (ผู้แทนจาก บ้านกึ่งวิถี “เธอ”)

๖.๑.๕.๔ แนวทางการพัฒนาธุรกิจเพื่อสังคม เนื่องจากการประกอบธุรกิจเพื่อสังคมในปัจจุบัน ค่อนข้างมีความหลากหลาย แต่ธุรกิจเพื่อสังคมที่มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือผู้พันโทษโดยตรงยังมีอยู่จำนวนน้อยมาก และยังไม่เป็นที่รู้จักในวงกว้าง อย่างไรก็ตามในจำนวนธุรกิจเพื่อสังคมที่ช่วยเหลือผู้พันโทษและค่อนข้างเป็นที่รู้จักทั้งในระดับประเทศและระดับสากล คือ สีสานวดไท ซึ่งถือเป็นธุรกิจเพื่อสังคมที่ประสบความสำเร็จและได้รับการยอมรับ ดังนั้น คณะที่ปรึกษาโครงการฯ จึงได้มุ่งในประเด็นของธุรกิจเพื่อสังคมดังกล่าวและได้รวบรวมข้อมูลเพื่อวิเคราะห์ **ถอดบทเรียนความสำเร็จของ “สีสานวดไท”** เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาธุรกิจเพื่อสังคมสำหรับผู้พันโทษโดยเฉพาะ ดังสามารถสรุปประเด็นข้อค้นพบได้ดังนี้

๑) ปัจจัยด้านบุคคล ผู้ประกอบการเพื่อสังคมหรือผู้เริ่มต้นธุรกิจเพื่อสังคมเป็นบุคคลที่มีความสำคัญต่อการสร้างการยอมรับและเป็นที่รู้จักในสังคมของกลุ่มผู้พันโทษ กล่าวคือผู้ประกอบการเพื่อสังคมมีความเข้าใจธรรมชาติ ความเป็นอยู่ และสภาพจิตใจของผู้พันโทษอย่างดี นอกจากนี้ยังมีความสามารถเข้าถึงคนกลุ่มผู้พันโทษ เช่น เคยมีประสบการณ์ตรงที่ได้เกี่ยวข้องกับสัมผัสกับทั้งผู้ต้องขังและผู้พันโทษ ได้เห็นความเป็นอยู่ในเรือนจำ หรือได้พูดคุยกับคนกลุ่มนี้อยู่เป็นประจำ เพราะจะทำให้กลุ่มผู้พันโทษ ซึ่งอาจเรียกได้ว่า “เพราะบางเหมือนแก้ว” เกิดความเชื่อใจและไว้วางใจเหมือนเป็นที่พึ่ง เป็นแหล่งพักพิงทั้งทางกายและทางใจ ดังที่ความเห็นของผู้ให้ข้อมูลบางส่วนดังนี้

“การใช้คำเรียก ‘กลุ่มเปราะบาง’ ... ต้องมีความระมัดระวังมาก เช่น คำว่า ‘เด็กด้อยโอกาส’ ... เพราะเวลาคนทั่วไปเรียกบุคคลเหล่านี้ แต่กลุ่มเหล่านี้ไม่ได้มองว่า ตนเองด้อยโอกาส ต้องทำความเข้าใจกับความต้องการผู้พันโทษอย่างถ่องแท้ ... เพราะบุคคลเหล่านี้ ต้องมีความเข้มแข็งมาก แค่เปลี่ยนสิ่งแวดล้อมไม่พอ บุคคลเหล่านี้จะไม่คิดว่า จะมีใครมาเห็นใจเขา สิ่งของคนอื่นกลัว คนเหล่านี้ไม่กลัวแล้ว” (ผู้แทนจาก ไอติมฟาร์มสุข)

สำหรับข้อมูลจากการถอดบทเรียนลีลานวดไท ผู้ก่อตั้งคือ นางเนาวรัตน์ ธนะศรีสุธารัตน์ เป็นอดีตผู้อำนวยการทัศนสถานหญิง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งถือเป็นผู้อำนวยการทัศนสถานผู้หญิงคนแรก โดยจากประวัติบิดาของนางเนาวรัตน์ฯ เป็นอดีตผู้คุมขังและเริ่มต้นประกอบอาชีพและสัมผัสวิถีชีวิตในเรือนจำก่อนอายุจะครบ ๒๐ ปีบริบูรณ์ และคลุกคลีอยู่กับผู้ต้องขังหญิงเป็นเวลายาวนานกว่า ๔๐ ปี จนเกษียณอายุราชการ ทำให้มีความเข้าใจและเข้าถึงกลุ่มผู้พันโทษได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะกลุ่มผู้ต้องขังหญิงที่ส่วนใหญ่ต้องโทษคดียาเสพติดและกระทำผิดด้วยสาเหตุมาจากความยากจน ดังนั้น จึงเริ่มต้นธุรกิจเพื่อสังคมด้วยความคิดที่ว่า “จะอย่างไร ... จึงช่วยให้คนเหล่านี้มีอาชีพอย่างยั่งยืนได้” สอดคล้องกับความเห็นของผู้ให้ข้อมูลที่ว่า “นายจ้างต้องเปิดใจมาก ๆ ... พร้อมทั้งจะฟูมฟัก ไม่คาดหวังว่าเขาจะสมบูรณ์แบบ ... คนที่เป็นปัญหาส่วนใหญ่จะเกิดจากความคาดหวัง ... ซึ่งจริง ๆ เขาเป็นคนปกติ มีดี มีไม่ดี ไม่ใช่มองว่า ... เราให้ออกมาแล้วคุณต้องทำดีกว่าคนอื่น ๆ” (ผู้แทนจาก โอกาส)

๒) ปัจจัยด้านการบริหารจัดการทางธุรกิจ การบริหารจัดการทางธุรกิจ เป็นสิ่งที่จำเป็นมากต่อความสำเร็จของธุรกิจเพื่อสังคม แม้ว่าธุรกิจเพื่อสังคมจะเน้นที่การแก้ปัญหาสังคมเป็นสำคัญ แต่ไม่มีรายได้ที่ได้มาจากการบริจาคแบบมูลนิธิ ในขณะที่เดียวกันมีความจำเป็นต้องหารายได้และกำไรเพื่อให้ธุรกิจให้อยู่รอด ดังนั้น การหารายได้ของธุรกิจเพื่อสังคมจึงไม่ได้มุ่งเน้นที่การสร้างกำไรสูงสุดให้แก่ผู้ถือหุ้นหรือเจ้าของกิจการ แต่เป็นการนำกำไรมาช่วยเหลือสังคมในระยะยาวและยั่งยืน ซึ่งปัจจัยด้านการบริหารจัดการทางธุรกิจสามารถสรุปได้ดังนี้

(๑) สินค้าและบริการ พบว่า ประเด็นการตัดสินใจว่าสินค้าและบริการประเภทใดที่เหมาะสมกับลักษณะการปฏิบัติงานของผู้พันโทษมีความสำคัญ เพราะไม่ใช่ว่าผู้พันโทษจะสามารถผลิตสินค้าและบริการได้ในทุกประเภท ซึ่งลักษณะของสินค้าและบริการที่เหมาะสมกับผู้พันโทษควรเป็นสิ่งที่ไม่ต้องใช้เวลาฝึกฝนมาก เน้นที่ทักษะความชำนาญและประสบการณ์เมื่อต้องปฏิบัติเป็นประจำ และมีขั้นตอนที่ชัดเจน เข้าใจง่ายเป็นระบบ (System) ที่ทำได้เหมือน ๆ กัน โดยประเด็นดังกล่าวนี้พบในลีลานวดไท ซึ่งเป็นธุรกิจเพื่อสังคมที่ให้บริการการนวดแผนไทย ซึ่งการนวดแผนไทยมีรูปแบบที่ชัดเจน ช่วยให้การฝึกอบรมทำได้ง่าย และยังเป็นอาชีพที่ผู้พันโทษหญิงได้รับการฝึกอาชีพมาตั้งแต่ในเรือนจำ เมื่อพ้นโทษแล้วจึงไม่ต้องใช้เวลาฝึกฝนนาน นอกจากนี้ การนวดแผนไทยมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักในระดับสากล การประชาสัมพันธ์และสร้างอัตลักษณ์ของสินค้าและบริการจึงสามารถทำได้ค่อนข้างง่ายและได้รับการยอมรับ

(๒) คุณภาพของสินค้าและบริการ **ธุรกิจเพื่อสังคมที่ประสบความสำเร็จจะต้องไม่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความสงสาร** ของผู้ใช้สินค้าและบริการ เพราะจะทำให้ไม่เกิดความยั่งยืน ในขณะที่เดียวกันธุรกิจเพื่อสังคมจะต้องดึงดูดลูกค้าให้มาใช้สินค้าและบริการมากขึ้น เพราะคุณภาพของสินค้าและบริการ ดังที่ลูกค้าประจำของลีลานวดไทได้กลับมาใช้บริการอย่าง

สม่ำเสมอ เพราะมาตรฐานการให้บริการแบบมืออาชีพทั้งลีลาการพูด กิริยามารยาทของผู้ให้บริการ นอกจากนี้ ลีลาพูดไทยยังได้รางวัลเป็นสิ่งการันตีคุณภาพในการให้บริการ เช่น รางวัลมาตรฐานนวัตกรรมพรีเมียมจาก กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ กระทรวงสาธารณสุข และรางวัล Best Practice จาก กรมพัฒนาธุรกิจการค้า เป็นต้น ดังความเห็นของผู้ให้ข้อมูลที่ว่า “สินค้าเราซัพพลายที่เรารู้ชื่อ ... เกิดจาก mindset ว่าซื้อเพราะสงสารผู้ต้องขัง ... ไม่ได้มาจากมองว่าสินค้าน่าสนใจ มีคุณภาพ ซึ่งสิ่งนี้ต้องปรับเปลี่ยนให้ advanced ขึ้น” (ผู้แทนจาก โอกาส)

(๓) การจ้างงานและค่าจ้าง ธุรกิจเพื่อสังคมควรมีการกำหนดกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการช่วยเหลือหรือปัญหาสังคมที่ต้องการแก้ไขให้ชัดเจน เพื่อช่วยให้การกำหนดทิศทางการบริหารจัดการและการสื่อสารกับสังคมภายนอกได้ชัดเจนและสอดคล้องกัน ทั้งยังช่วยสร้างความไว้วางใจในเรื่องของภาพลักษณ์ (branding) ของสินค้าและบริการ โดยลีลาพูดไทยได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการช่วยเหลือไว้อย่างชัดเจนคือ กลุ่มผู้พ้นโทษหญิง ทำให้การจ้างงานมีขอบเขตที่ชัดเจน ซึ่งผู้ให้บริการนวดในร้านจะมีเพียงผู้หญิงเท่านั้น ผู้ใช้บริการก็จะทราบตั้งแต่แรกว่าผู้นวดเป็นผู้หญิงและเป็นผู้ต้องขังมาก่อน การนวดเป็นลักษณะการบริการที่ต้องมีการสัมผัสเนื้อตัวร่างกาย ทำให้ธุรกิจประเภทนี้โดยทั่วไปจะจ้างผู้หญิงเป็นหลัก ในส่วนการแก้ปัญหาสังคม นอกจากนี้ ลีลาพูดไทยได้มุ่งเน้นที่การแก้ปัญหาความยากจนโดยการสร้างอาชีพให้แก่ผู้พ้นโทษหญิงอย่างยั่งยืน ดังนั้น แนวทางการบริหารจัดการจึงเน้นที่การให้คนกลุ่มนี้ช่วยเหลือตนเองต่อไปในระยะยาวได้ ไม่ใช่การช่วยเหลือแบบเป็นครั้งคราวหรือการให้เงิน ดังที่นางเนาวรัตน์ ได้กล่าวว่า “ถ้าเราให้ปลาแก่เขา เขาก็มีปลากินเพียงแค่วันเดียว แต่ถ้าเราสอนวิธีจับปลาให้เขา เขาก็มีปลากิน ตลอดชีวิต” ในส่วนของค่าจ้างใช้วิธีการจัดการตามแนวคิดที่ว่า ต้องอยู่รอดและยุติธรรมทั้งต่อธุรกิจและพนักงาน กล่าวคือ การนวดไทย ๑ ชั่วโมง เป็นจำนวนเงิน ๒๕๐ บาท เงินจะเข้าร้าน ๑๓๐ บาท พนักงาน ๑๒๐ บาท อันจะเห็นได้ว่า ผู้พ้นโทษไม่ต้องลงทุนใดในการประกอบอาชีพ เพียงแต่ต้องอาศัยการฝึกฝนทักษะและลงแรงในการปฏิบัติงาน และต้องทำงานบนความรับผิดชอบและขยันหมั่นเพียรเช่นเดียวกับคนทำงานปกติทั่วไป ซึ่งทำให้ผู้พ้นโทษหญิงเหล่านี้ก็สามารถจะเก็บออมเงินรายได้ สามารถสร้างตัวส่งเสียบุตรหลาน ดำรงชีวิตได้บนอาชีพที่สุจริตมั่นคง ดังความเห็นของผู้ให้ข้อมูลบางส่วนดังนี้

“เงินเป็นความจำเป็นพื้นฐาน ... แต่จริง ๆ พวกเขาที่ต้องการการยอมรับ ... แต่เขาไม่มี value ที่ทำให้ใครยอมรับเขา ... เงินหรือรายได้จึงเป็นอย่างหนึ่งที่เขาจะได้รับการยอมรับ .... แรกๆ ผมมีคำตอบว่า SE ... คือคำตอบของโลกใบนี้ อะไรจะดีไปกว่าเอา development มาจับ business อุดรอยซึ่งกันและกัน ... แต่ความจริงพยายามจะกินอุดมการณ์แต่บริหารไม่เป็น” (ผู้แทนจาก IDE Thailand)

“ควรเริ่มจากกลุ่มที่มีศักยภาพก่อน ... แล้วค่อยขยายกลุ่ม ... ต่อมาคือ การสร้างระบบ โดยหาแกนนำ ปรับทัศนคติ คัดเลือกคนเข้าร่วมงาน และบริษัทต้องสร้างภูมิคุ้มกัน ... ต้องยอมรับว่า เราเปลี่ยนคนอื่นไม่ได้ แต่เราสร้างความเข้มแข็งในจิตใจตนเองได้” (ผู้แทนจาก ไอติมฟาร์มสุข)

๖.๑.๑.๕ ปัจจัยแวดล้อมอื่น ๆ

๑) สร้างความไว้วางใจระหว่างผู้ก่อตั้งธุรกิจเพื่อสังคมและผู้พันโทษ กล่าวคือ สีสานวตไท่สร้าง ความใกล้ชิดกับผู้พันโทษด้วยการให้ทุกคนเรียกสรรพนามแทนตัวนางเนาวรัตน์ ว่า “แม่” ทำให้เกิดความใกล้ชิดในลักษณะเป็นคนในครอบครัวเดียวกัน ซึ่งสะท้อนถึงวัฒนธรรมและสังคมแบบไทย ไม่ใช่เป็นลักษณะลูกจ้างกับนายจ้างที่ต้องมีการออกคำสั่ง

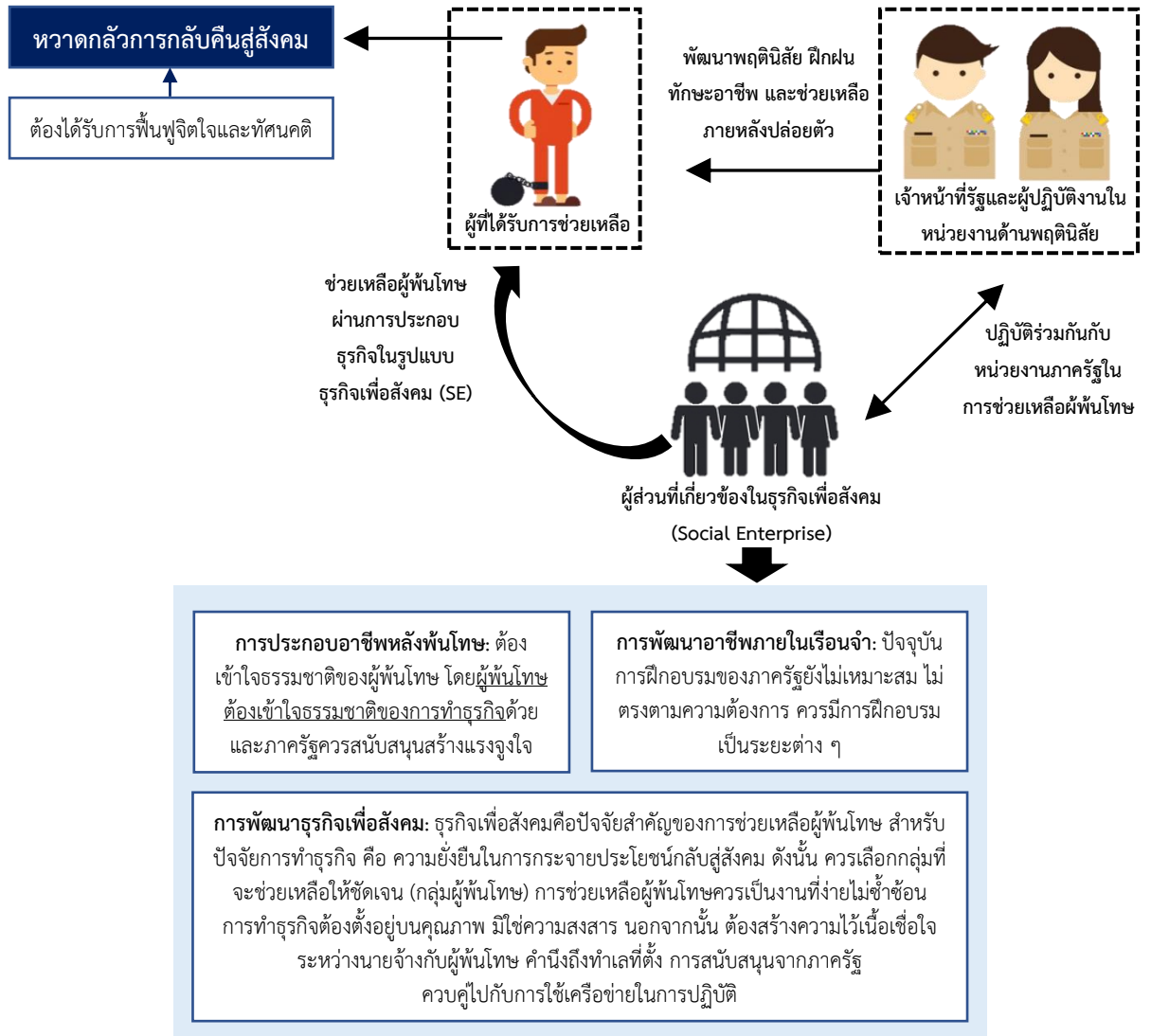
๒) ที่ตั้งของธุรกิจเพื่อสังคม พบว่า สีสานวตไท่จำนวนทั้ง ๗ สาขา ตั้งอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นเมืองท่องเที่ยวสำคัญของประเทศ ทำให้มีฐานลูกค้าที่มาใช้บริการเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวต่างชาติจำนวนมาก นักท่องเที่ยวบางกลุ่ม อาทิ กลุ่มที่มาจากประเทศในยุโรปมักจะมี ความเข้าใจและสนับสนุนธุรกิจเพื่อสังคม และไม่ได้อมองว่าผู้พันโทษเป็นกลุ่มคนที่น่ากลัวหรือน่ารังเกียจแต่อย่างใด

๓) การช่วยเหลือจากภาครัฐ การจะให้ผู้พันโทษออกมาดำเนินการหรือจัดตั้งธุรกิจเพื่อสังคมด้วยตนเองนั้นเป็นเรื่องที่ค่อนข้างยาก โดยเฉพาะการติดปัญหาเรื่องเงินทุน และถึงแม้แต่ตัวผู้ประกอบการเพื่อสังคมหาแหล่งเงินทุนก็ไม่สามารถกระทำได้อย่างง่าย ทำให้ธุรกิจเพื่อสังคมหลายแห่งไม่ประสบความสำเร็จเพราะขาดเงินทุน จำเป็นที่ภาครัฐควรเข้ามาช่วยสนับสนุน ในรูปแบบต่าง ๆ ไม่จำเป็นต้องช่วยเหลือในลักษณะของให้ตัวเงิน และอาจช่วยเหลือโดยแก้ไขกฎหมาย เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ธุรกิจเพื่อสังคม หรือกำหนดให้มีการจัดซื้อจัดจ้างกับกลุ่มธุรกิจเพื่อสังคมมากขึ้น (preferred purchase) เป็นต้น ผู้พันโทษหญิงที่ทำงานกับสีสานวตไท่ ไม่ต้องหาเงินลงทุนในการประกอบอาชีพ แต่ใช้ทักษะและความชำนาญเป็นทุน ซึ่งนางเนาวรัตน์ได้รับความช่วยเหลือจากภาคเอกชนด้วยกันในการทำธุรกิจเพื่อสังคม อันสะท้อนได้จากที่มาของการจัดตั้งในช่วงเริ่มแรก ที่นางเนาวรัตน์ต้องหาเช่าที่ดินเพื่อตั้งร้านแต่ในขณะนั้นเจ้าของที่ดินก็ไม่ต้องการให้นำผู้พันโทษเข้ามาพักอาศัย แต่ด้วยความน่าเชื่อถือของนางเนาวรัตน์ และการอธิบายทำความเข้าใจกับเจ้าของที่ดินหรือผู้ให้เช่า ทำให้ท้ายที่สุดแล้ว นางเนาวรัตน์สามารถเช่าอาคารได้ในราคาต่ำกว่าราคาตลาดทั่วไป ดังนั้น จะให้เห็นได้ว่าการเข้ามาสนับสนุนของภาคส่วนต่าง ๆ เฉพาะอย่างยิ่งภาครัฐตั้งแต่การสร้าง ความเข้าใจกับสังคมว่าธุรกิจเพื่อสังคมคืออะไร และการอำนวยความสะดวกในเรื่องต่าง ๆ จึงเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการเติบโตของภาคธุรกิจเพื่อสังคมอย่างยั่งยืน

๔) การสร้างเครือข่าย ธุรกิจเพื่อสังคมที่จะประสบความสำเร็จมักจะมีเครือข่ายความร่วมมือ กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ การรู้จักบุคคลอื่นในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งอุดมการณ์ที่ต้องการช่วยเหลือสังคมด้วยกัน อันสะท้อนจากนางเนาวรัตน์ ผู้ก่อตั้งสีสานวตไท่ เป็นผู้ทำงานในภาครัฐที่ต้องเกี่ยวข้องกับผู้พันโทษโดยตรง ทำให้สามารถสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์กับหน่วยงานภาครัฐได้และเข้าใจระบบการทำงานได้เป็นอย่างดี ย่อมช่วยให้การช่วยเหลือผู้พันโทษมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ดังความเห็นที่ผู้ให้ข้อมูลบางส่วนที่ได้สะท้อนว่า “SE ควรเชิญองค์กรใหญ่ ๆ ... เข้ามาเป็นที่ปรึกษา เพื่อสร้างโอกาสในการสร้างอาชีพให้ผู้พันโทษ ... เป็นการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่องค์กรด้วย ... เพราะบริษัทเหล่านั้นจะได้เห็นการทำงาน และได้รับรู้ถึงความก้าวหน้าที่เกิดขึ้น” (ผู้แทนจาก ไอติมฟาร์มสุข) เช่นเดียวกับความเห็นของผู้ให้ข้อมูลอีกคน “ถ้าจะให้ผู้พันโทษมาเป็น SE จะค่อนข้างยาก ... เขาจะไม่มีการวางแผน คิดเฉพาะวันนี้หาเงินได้เท่าไร ก็ใช้ ไม่ได้เก็บ คิดไม่ยาว ไม่ไกล ไม่มีการวางแผน ไม่ได้คิดถึงคนอื่น ... คิดถึงแต่ตัวเองว่าจะรอดได้อย่างไร” (ผู้แทนจาก โอกาส)

จากข้อมูลกลุ่มกลุ่มผู้ก่อตั้ง ผู้ประกอบการ และเจ้าหน้าที่หรือผู้เกี่ยวข้องกับการดำเนินธุรกิจ เพื่อสังคมทั้งในและต่างประเทศสามารถสรุปได้ตามภาพที่ ๖.๖

ภาพที่ ๖.๖ สรุปข้อมูลจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่เป็นกลุ่มผู้ก่อตั้ง ผู้ประกอบการ ตลอดจนเจ้าหน้าที่หรือผู้เกี่ยวข้องกับการดำเนินธุรกิจเพื่อสังคมทั้งในและต่างประเทศ

๖.๒ ผลการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Results)

การวิจัยเชิงปริมาณได้ดำเนินการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อธุรกิจเพื่อสังคม/ธุรกิจเพื่อสังคมที่มีการจ้างงานผู้พิการ ซึ่งได้กำหนดกลุ่มประชากรเป็นประชากรในประเทศไทยในปัจจุบันที่มีอายุตั้งแต่ ๑๘ ปีขึ้นไป จำนวน ๕๑,๒๘๗,๐๑๓ คน (ข้อมูล ณ วันที่ ๓๑ ธันวาคม ๒๕๖๑) โดยคิดเป็นจำนวนตัวอย่าง (sample) ตามสูตรของทาโร ยามาเน่ (Taro Yamane) (สัดส่วนความคลาดเคลื่อน ๐.๐๒๘) ได้ไม่น้อยกว่า ๑,๒๕๐ ตัวอย่าง สำหรับการคัดเลือกตัวอย่าง (sampling) ได้ใช้วิธีการเลือกตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage Sampling) ได้แก่ ขั้นตอนที่ ๑ ใช้วิธีการเลือกตัวอย่างแบบชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) โดยแบ่งพื้นที่ออกเป็น ๕ ภูมิภาค ได้แก่ กรุงเทพมหานครและปริมณฑล ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ และภาคใต้ และแบ่งกลุ่มตัวอย่างตามสัดส่วนของประชากรเพื่อให้มีการกระจายตัวอย่างเหมาะสม ขั้นตอนที่ ๒ ในแต่ละชั้นภูมิได้คัดเลือกจังหวัดหัวเมือง (จังหวัดใหญ่) ซึ่งเป็นจังหวัดที่มีศูนย์กลางทางด้านเศรษฐกิจ การค้า และการลงทุน ภูมิภาคละ ๒ จังหวัด และขั้นตอนที่ ๓ ได้ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างตัวอย่างแบบตามสะดวก (Convenience Sampling) ทั้งนี้ จากการเก็บรวบรวมข้อมูลในช่วงเดือนมิถุนายน ๒๕๖๓ มีผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวนทั้งสิ้น ๑,๒๗๘ คน ในส่วนของการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณได้ใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ โดยเลือกใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive statistic) เป็นสถิติเบื้องต้นในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ (Frequency Distribution) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation, S.D.) ซึ่งผลการศึกษาปรากฏดังนี้

๖.๒.๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูลทั่วไปจากผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (ร้อยละ ๕๗.๕๙) มีอายุระหว่าง ๔๑ - ๕๐ ปี (ร้อยละ ๒๕.๓๕) มีการศึกษาระดับปริญญาตรี/เทียบเท่า (ร้อยละ ๒๙.๖๖) ประกอบอาชีพค้าขาย (ร้อยละ ๑๘.๓๙) รองลงมาคือ พนักงานบริษัทเอกชน (ร้อยละ ๑๔.๗๑) และระดับรายได้เฉลี่ยต่อเดือน ๑๐,๐๐๑ - ๒๐,๐๐๐ บาท (ร้อยละ ๓๘.๗๓) รายละเอียดดังตารางที่ ๖.๑

ตารางที่ ๖.๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ลักษณะข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	๕๒๔	๔๑.๐๐
หญิง	๗๓๖	๕๗.๕๙
เพศทางเลือก	๑๘	๑.๔๑
รวมทั้งสิ้น	๑,๒๗๘	๑๐๐.๐
อายุ		
น้อยกว่า ๒๐ ปี	๗๘	๖.๑๐
อายุ ๒๐ - ๓๐ ปี	๓๐๘	๒๔.๑๐
อายุ ๓๑ - ๔๐ ปี	๓๐๒	๒๓.๖๓
อายุ ๔๑ - ๕๐ ปี	๓๒๔	๒๕.๓๕
อายุ มากกว่า ๕๐ ปี ขึ้นไป	๒๖๖	๒๐.๘๒

ตารางที่ ๖.๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม (ต่อ)

ลักษณะข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
รวมทั้งสิ้น	๑,๒๗๘	๑๐๐.๐
ระดับการศึกษา		
ประถมศึกษา/ต่ำกว่า	๒๒๖	๑๗.๖๘
มัธยมศึกษา/เทียบเท่า	๓๖๕	๒๘.๕๖
อนุปริญญา/เทียบเท่า	๒๕๙	๒๐.๒๖
ปริญญาตรี/เทียบเท่า	๓๗๙	๒๙.๖๖
ปริญญาโท/เทียบเท่า	๔๒	๓.๒๙
สูงกว่าปริญญาโท	๗	๐.๕๕
รวมทั้งสิ้น	๑,๒๗๘	๑๐๐.๐
อาชีพ		
ค้าขาย	๒๓๕	๑๘.๓๙
พนักงานบริษัทเอกชน	๑๘๘	๑๔.๗๑
ธุรกิจส่วนตัว	๑๘๕	๑๔.๕๘
ผู้ใช้แรงงาน/รับจ้างทั่วไป	๑๗๗	๑๓.๘๕
นักเรียน/นักศึกษา	๑๔๖	๑๑.๔๓
อาชีพอิสระ	๑๒๙	๑๐.๐๙
ข้าราชการ/เจ้าหน้าที่ของรัฐ/รัฐวิสาหกิจ	๑๐๗	๘.๓๗
พ่อบ้าน/แม่บ้าน/เกษียณอายุ/ว่างงาน	๙๐	๗.๐๔
เกษตรกร/ประมง	๒๑	๑.๖๔
รวมทั้งสิ้น	๑,๒๗๘	๑๐๐.๐

ตารางที่ ๖.๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม (ต่อ)

ลักษณะข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
รายได้เฉลี่ยต่อเดือน		
ไม่มีรายได้	๑๖๒	๑๒.๖๘
ไม่เกิน ๑๐,๐๐๐ บาท	๒๘๕	๒๒.๓๐
๑๐,๐๐๑ - ๒๐,๐๐๐ บาท	๔๙๕	๓๘.๗๓
๒๐,๐๐๑ - ๓๐,๐๐๐ บาท	๑๘๖	๑๔.๕๕
๓๐,๐๐๑ - ๔๐,๐๐๐ บาท	๘๖	๖.๗๓
๔๐,๐๐๑ - ๕๐,๐๐๐ บาท	๒๒	๑.๗๒
มากกว่า ๕๐,๐๐๐ บาท	๑๐	๐.๗๘
ไม่ระบุ	๓๒	๒.๕๑
รวมทั้งสิ้น	๑,๒๗๘	๑๐๐.๐
จังหวัด		
ขอนแก่น	๒๑๒	๑๖.๕๙
นครราชสีมา	๒๑๒	๑๖.๕๙
พระนครศรีอยุธยา	๑๓๐	๑๐.๑๗
ชลบุรี	๑๒๖	๙.๘๖
เชียงใหม่	๑๑๘	๙.๒๓
นครสวรรค์	๑๑๕	๙.๐๐
กรุงเทพมหานคร	๙๔	๗.๓๕
นนทบุรี	๙๓	๗.๒๘
สงขลา	๙๑	๗.๑๒
สุราษฎร์ธานี	๘๗	๖.๘๑
รวมทั้งสิ้น	๑,๒๗๘	๑๐๐.๐
สถานที่เก็บข้อมูล		
บริเวณชุมชนที่อยู่อาศัย	๔๑๙	๓๒.๗๙
บริเวณย่านการค้า	๓๒๘	๒๕.๖๖
บริเวณตลาดสด	๓๐๐	๒๓.๔๗
บริเวณโรงเรียน	๑๖๗	๑๓.๐๗
อื่น ๆ เช่น สถานที่ราชการ สถานีตำรวจ มหาวิทยาลัย บริเวณวัด บริษัทเอกชน โรงพยาบาล และสวนสาธารณะ	๖๔	๕.๐๑
รวมทั้งสิ้น	๑,๒๗๘	๑๐๐.๐

๖.๒.๒ ข้อมูลความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูลความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน ๑,๒๗๘ คน สามารถสรุปผลโดยการจำแนกตามรายประเด็นได้ ดังนี้

๖.๒.๒.๑ เป้าหมายที่สำคัญที่สุดของการดำเนินธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise)

ประเด็นเป้าหมายการดำเนินธุรกิจเพื่อสังคมกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ เห็นว่า เป้าหมายที่สำคัญที่สุดในการดำเนินธุรกิจเพื่อสังคมเป็นการทำธุรกิจให้มีกำไรควบคู่กับการพัฒนาสังคม (ร้อยละ ๓๓.๗๒) รองลงมาคือ เพื่อทำธุรกิจแบบไม่มุ่งหวังกำไร แต่เน้นการสร้างคุณค่าให้สังคม และเพื่อช่วยเหลือกลุ่มผู้ด้อยโอกาส (ร้อยละ ๒๗.๓๙ และ ๒๗.๐๗ ตามลำดับ) โดย เป้าหมายเพื่อสร้างชื่อเสียงให้เป็นที่ยอมรับว่าเป็นส่วนหนึ่งในการแก้ไขปัญหาสังคมเป็นลำดับท้ายสุด (ร้อยละ ๑๑.๘๒) รายละเอียดดังตารางที่ ๖.๒

ตารางที่ ๖.๒ เป้าหมายที่สำคัญที่สุดของการดำเนินธุรกิจเพื่อสังคม

เป้าหมายที่สำคัญที่สุดของการดำเนินธุรกิจเพื่อสังคม	จำนวน	ร้อยละ
๑) เพื่อทำธุรกิจให้มีกำไรควบคู่กับการพัฒนาสังคม	๔๓๑	๓๓.๗๒
๒) เพื่อทำธุรกิจแบบไม่มุ่งหวังกำไร แต่เน้นการสร้างคุณค่าให้สังคม	๓๕๐	๒๗.๓๙
๓) เพื่อช่วยเหลือกลุ่มผู้ด้อยโอกาส	๓๔๖	๒๗.๐๗
๔) เพื่อสร้างชื่อเสียงให้เป็นที่ยอมรับว่าเป็นส่วนหนึ่งในการแก้ไขปัญหาสังคม	๑๕๑	๑๑.๘๒
รวมทั้งสิ้น	๑,๒๗๘	๑๐๐.๐

๖.๒.๒.๒ ลักษณะการดำเนินการของธุรกิจเพื่อสังคม กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นว่า การรวมกลุ่มเป็นสหกรณ์เพื่อสังคม เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมสร้างประโยชน์แก่สังคมมากที่สุด (ร้อยละ ๒๕.๗๔) รองลงมาคือ ภาครัฐดำเนินการเองโดยไม่แสวงหากำไร ไม่ให้ภาคเอกชนหรือภาคธุรกิจเข้ามาดำเนินการ และภาครัฐไม่ดำเนินการเอง แต่มีองค์กรไม่แสวงหากำไรดำเนินการ โดยได้รับการอุดหนุนจากรัฐหรือเงินบริจาค (ร้อยละ ๒๒.๘๕ และ ๑๕.๕๗ ตามลำดับ) โดยกลุ่มตัวอย่างเห็นว่าภาครัฐมอบหมายให้ภาคเอกชนหรือภาคธุรกิจที่มุ่งหวังกำไรเข้ามาทำการแทนเป็นคู่สัญญาบ่อยที่สุด (ร้อยละ ๙.๒๔) รายละเอียดดังตารางที่ ๖.๓

ตารางที่ ๖.๓ ลักษณะการดำเนินการของธุรกิจเพื่อสังคม

ลักษณะการดำเนินการธุรกิจเพื่อสังคม	จำนวน	ร้อยละ
๑) ภาครัฐดำเนินการเอง โดยไม่แสวงหากำไร ไม่ให้ภาคเอกชนหรือภาคธุรกิจเข้ามาดำเนินการ	๒๙๒	๒๒.๘๕
๒) ภาครัฐมอบหมายให้ภาคเอกชนหรือภาคธุรกิจที่มุ่งหวังกำไรเข้ามาทำการแทนเป็นคู่สัญญา	๑๑๘	๙.๒๔
๓) ภาครัฐไม่ดำเนินการเอง แต่มีองค์กรไม่แสวงหากำไรดำเนินการ โดยได้รับการอุดหนุนจากรัฐหรือเงินบริจาค	๑๙๙	๑๕.๕๗
๔) ภาคธุรกิจดำเนินการโดยมุ่งกำไร แต่นำกำไรทั้งหมดไปใช้ตามวัตถุประสงค์เพื่อสังคม (ไม่แบ่งกำไร)	๑๕๙	๑๒.๔๔

ตารางที่ ๖.๓ ลักษณะการดำเนินการของธุรกิจเพื่อสังคม (ต่อ)

ลักษณะการดำเนินการธุรกิจเพื่อสังคม	จำนวน	ร้อยละ
๕) ภาคธุรกิจดำเนินการโดยมุ่งกำไรแต่กำไร ส่วนใหญ่นำไปใช้ตามวัตถุประสงค์ เพื่อสังคมและกำไรที่เหลือนำไปแบ่งให้แก่สมาชิกหรือผู้ถือหุ้น	๑๘๑	๑๔.๑๖
๖) การรวมกลุ่มเป็นสหกรณ์เพื่อสังคมเพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมสร้างประโยชน์แก่สังคม	๓๒๙	๒๕.๗๔
รวมทั้งสิ้น	๑,๒๗๘	๑๐๐.๐

๖.๒.๒.๓ ความคิดเห็นต่อสินค้าและบริการจากธุรกิจเพื่อสังคม กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นว่าสินค้าและบริการจากธุรกิจเพื่อสังคมมี ๑) คุณภาพดี และเชื่อถือได้ ๒) ราคาสมเหตุสมผล ๓) ให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาสังคม ๔) ให้ความสำคัญกับกลุ่มผู้ด้อยโอกาส เช่น ผู้พิการ ๕) มีความหลากหลาย และ ๖) อื่น ๆ เช่น มีความจำเป็น ทำให้ผู้ด้อยโอกาสมีงานทำ เป็นงานฝีมือ การบริการที่ดี มีการตลาดที่ดี ความสวยงามและมีประโยชน์ และบริการหลังการขายที่ดีอยู่ในระดับมาก และเห็นว่าการหาซื้อง่ายสินค้าและบริการจากธุรกิจเพื่อสังคมอยู่ในระดับค่อนข้างมาก คือ รายละเอียดดังตารางที่ ๖.๔

ตารางที่ ๖.๔ ความคิดเห็นต่อสินค้าและบริการจากธุรกิจเพื่อสังคม

ความคิดเห็นต่อ สินค้าและบริการ จากธุรกิจเพื่อสังคม	ระดับความคิดเห็น							รวม	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
	เห็นด้วย น้อยที่สุด (๑)	เห็นด้วย น้อย (๒)	เห็นด้วย ค่อนข้างน้อย (๓)	เห็นด้วย ปานกลาง (๔)	เห็นด้วย ค่อนข้างมาก (๕)	เห็นด้วย มาก (๖)	เห็นด้วย มากที่สุด (๗)				
๑) คุณภาพดี และ เชื่อถือได้	๔ (๐.๓๐)	๗ (๐.๕๕)	๔๘ (๓.๗๖)	๑๖๘ (๑๓.๑๕)	๒๗๔ (๒๑.๔๔)	๓๗๗ (๒๙.๕๐)	๔๐๐ (๓๑.๓๐)	๑,๒๗๘ (๑๐๐.๐)	๕.๖๙	๑.๔๖	มาก
๒) ราคาสมเหตุสมผล	๕ (๐.๓๙)	๑๑ (๐.๘๖)	๔๗ (๓.๖๘)	๑๖๓ (๑๒.๗๕)	๓๓๐ (๒๕.๘๒)	๔๒๙ (๓๓.๕๗)	๒๙๓ (๒๒.๙๓)	๑,๒๗๘ (๑๐๐.๐)	๕.๕๕	๑.๓๖	มาก
๓) หาซื้อง่าย	๖ (๐.๔๖)	๒๒ (๑.๗๒)	๘๘ (๖.๘๙)	๒๐๕ (๑๖.๐๔)	๒๘๑ (๒๑.๙๙)	๓๓๑ (๒๕.๙๐)	๓๔๕ (๒๗.๐๐)	๑,๒๗๘ (๑๐๐.๐)	๕.๔๓	๑.๘๒	ค่อนข้าง มาก
๔) ให้ความสำคัญกับการ แก้ไขปัญหาสังคม	๖ (๐.๔๗)	๗ (๐.๕๕)	๔๙ (๓.๘๓)	๑๒๖ (๙.๘๖)	๒๘๕ (๒๒.๓๐)	๔๒๘ (๓๓.๔๙)	๓๗๗ (๒๙.๕๐)	๑,๒๗๘ (๑๐๐.๐)	๕.๗๑	๑.๓๘	มาก
๕) ให้ความสำคัญกับกลุ่ม ผู้ด้อยโอกาส เช่น ผู้พิการ	๖ (๐.๔๗)	๑๐ (๐.๗๘)	๔๑ (๓.๒๑)	๑๒๔ (๙.๗๐)	๒๗๒ (๒๑.๒๘)	๔๕๒ (๓๕.๓๗)	๓๗๓ (๒๙.๑๙)	๑,๒๗๘ (๑๐๐.๐)	๕.๗๓	๑.๓๕	มาก
๖) มีความหลากหลาย	๕ (๐.๓๙)	๑๓ (๑.๐๒)	๓๗ (๒.๙๐)	๑๘๓ (๑๔.๓๒)	๒๙๗ (๒๓.๒๔)	๔๒๐ (๓๒.๘๖)	๓๒๓ (๒๕.๒๗)	๑,๒๗๘ (๑๐๐.๐)	๕.๕๙	๑.๔๑	มาก

ตารางที่ ๖.๔ ความคิดเห็นต่อสินค้าและบริการจากธุรกิจเพื่อสังคม (ต่อ)

ความคิดเห็นต่อ สินค้าและบริการ จากธุรกิจเพื่อสังคม	ระดับความคิดเห็น							รวม	$\bar{X}$	S.D.	แปล ผล
	เห็นด้วย น้อยที่สุด (๑)	เห็นด้วย น้อย (๒)	เห็นด้วย ค่อนข้างน้อย (๓)	เห็นด้วย ปานกลาง (๔)	เห็นด้วย ค่อนข้างมาก (๕)	เห็นด้วย มาก (๖)	เห็นด้วย มากที่สุด (๗)				
๗) อื่น ๆ เช่น มีความจำเป็น ทำให้ผู้ด้อยโอกาสมีงานทำ เป็นงานฝีมือ การบริการที่ดี มีการตลาดที่ดี ความสวยงาม และมีประโยชน์ และบริการ หลังการขายที่ดี	๐ (๐.๐)	๐ (๐.๐)	๐ (๐.๐)	๓ (๑๕.๗๙)	๒ (๑๐.๕๓)	๗ (๓๖.๘๔)	๗ (๓๖.๘๔)	๑๙ (๑๐๐.๐)	๕.๙๕	๑.๑๖	มาก

๖.๒.๒.๔ เหตุผลในการซื้อสินค้าหรือใช้บริการธุรกิจเพื่อสังคม กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ให้เหตุผลในการซื้อสินค้าหรือใช้บริการธุรกิจเพื่อสังคมเนื่องจาก ๑) มีคุณภาพที่ดี และเชื่อถือได้ ๒) ราคายุติธรรม ๓) สร้างความรู้สึกที่ดีให้กับตัวเอง ๔) สร้างภาพลักษณ์ของตนเอง ๕) ส่งเสริมการมีสุขภาพดีและปลอดภัย ๖) สร้างงานในชุมชน (ฝึกฝนทักษะของชุมชน) ๗) ยกระดับความเป็นอยู่ของกลุ่มผู้ด้อยโอกาส ๘) ฝึกฝนอาชีพให้กลุ่มผู้ด้อยโอกาสให้มีรายได้เลี้ยงชีพ ๙) สนับสนุนผลประโยชน์กลับคืนสู่สังคมโดยรวม ๑๐) อื่น ๆ เช่น เป็นงานฝีมือ ต้องการอุดหนุนผู้ด้อยโอกาส เพื่อเพิ่มปริมาณสินค้า และสินค้าตรงตามความต้องการ โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ส่วนเหตุผลในเรื่องของทำบุญมีค่าเฉลี่ยระดับค่อนข้างมาก รายละเอียดดังตารางที่ ๖.๕

ตารางที่ ๖.๕ เหตุผลในการซื้อสินค้าหรือใช้บริการธุรกิจเพื่อสังคม

เหตุผลในการซื้อสินค้าหรือใช้บริการธุรกิจเพื่อสังคม	ระดับความคิดเห็น							รวม	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
	เห็นด้วยน้อยที่สุด	เห็นด้วยน้อย	เห็นด้วยค่อนข้างน้อย	เห็นด้วยปานกลาง	เห็นด้วยค่อนข้างมาก	เห็นด้วยมาก	เห็นด้วยมากที่สุด				
	(๑)	(๒)	(๓)	(๔)	(๕)	(๖)	(๗)				
๑) มีคุณภาพที่ดี และเชื่อถือได้	๘ (๐.๖๒)	๙ (๐.๗๐)	๓๑ (๒.๔๓)	๑๕๑ (๑๑.๘๒)	๒๖๑ (๒๐.๔๒)	๔๑๗ (๓๒.๖๓)	๔๐๑ (๓๑.๓๘)	๑,๒๗๘ (๑๐๐.๐)	๕.๗๔	๑.๔๑	
๒) ราคายุติธรรม	๔ (๐.๓๐)	๑๐ (๐.๗๘)	๓๑ (๒.๔๓)	๑๖๘ (๑๓.๑๕)	๓๒๘ (๒๕.๖๗)	๔๓๐ (๓๓.๖๕)	๓๐๗ (๒๔.๐๒)	๑,๒๗๘ (๑๐๐.๐)	๕.๖๐	๑.๒๙	
๓) ทำบุญ	๑๒ (๐.๙๔)	๔๘ (๓.๗๖)	๕๔ (๔.๒๓)	๑๗๖ (๑๓.๗๗)	๒๘๕ (๒๒.๓๐)	๓๘๐ (๒๙.๗๓)	๓๒๓ (๒๕.๒๗)	๑,๒๗๘ (๑๐๐.๐)	๕.๔๓	๑.๙๒	
๔) สร้างความรู้สึกที่ดีให้กับตัวเอง	๑๐ (๐.๗๙)	๒๘ (๒.๑๙)	๖๖ (๕.๑๖)	๒๒๒ (๑๗.๓๗)	๓๑๗ (๒๔.๘๐)	๔๐๐ (๓๑.๓๐)	๒๓๕ (๑๘.๓๙)	๑,๒๗๘ (๑๐๐.๐)	๕.๓๑	๑.๖๖	
๕) สร้างภาพลักษณ์ของตนเอง	๔๘ (๓.๗๕)	๖๔ (๕.๐๑)	๘๕ (๖.๖๕)	๒๑๕ (๑๖.๘๒)	๓๒๒ (๒๕.๒๐)	๓๔๓ (๒๖.๘๔)	๒๐๑ (๑๕.๗๓)	๑,๒๗๘ (๑๐๐.๐)	๔.๙๘	๒.๓๘	
๖) ส่งเสริมการมีสุขภาพดีและปลอดภัย	๖ (๐.๔๖)	๑๓ (๑.๐๒)	๔๐ (๓.๑๓)	๑๗๒ (๑๓.๔๖)	๓๒๑ (๒๕.๑๒)	๔๒๑ (๓๒.๙๔)	๓๐๕ (๒๓.๘๗)	๑,๒๗๘ (๑๐๐.๐)	๕.๕๖	๑.๔๐	

ตารางที่ ๖.๕ เหตุผลในการซื้อสินค้าหรือใช้บริการธุรกิจเพื่อสังคม (ต่อ)

เหตุผลในการซื้อสินค้าหรือใช้ บริการธุรกิจเพื่อสังคม	ระดับความคิดเห็น							รวม ทั้งสิ้น	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
	เห็นด้วย น้อยที่สุด (๑)	เห็นด้วย น้อย (๒)	เห็นด้วย ค่อนข้างน้อย (๓)	เห็นด้วย ปานกลาง (๔)	เห็นด้วย ค่อนข้างมาก (๕)	เห็นด้วย มาก (๖)	เห็นด้วย มากที่สุด (๗)				
๗) สร้างงานในชุมชน (ฝึกฝน ทักษะของชุมชน)	๒ (๐.๑๕)	๘ (๐.๖๓)	๒๙ (๒.๒๗)	๘๙ (๖.๙๖)	๒๘๐ (๒๑.๙๑)	๔๑๗ (๓๒.๖๓)	๔๕๓ (๓๕.๕๕)	๑๙ (๑๐๐.๐)	๕.๙๕	๑.๑๖	มาก
๘) ยกกระดับความเป็นอยู่ของ กลุ่มผู้ด้อยโอกาส	๔ (๐.๓๒)	๑๐ (๐.๗๘)	๒๙ (๒.๒๗)	๘๖ (๖.๗๓)	๒๖๑ (๒๐.๔๒)	๔๖๑ (๓๖.๐๗)	๔๒๗ (๓๓.๔๑)	๑,๒๗๘ (๑๐๐.๐)	๕.๗๓	๑.๓๕	มาก
๙) ฝึกฝนอาชีพให้กลุ่ม ผู้ด้อยโอกาสให้มีรายได้เลี้ยง ชีพ	๒ (๐.๑๕)	๖ (๐.๔๗)	๒๑ (๑.๖๔)	๗๔ (๕.๗๙)	๒๖๕ (๒๐.๗๔)	๔๕๗ (๓๕.๗๖)	๔๕๓ (๓๕.๕๕)	๑,๒๗๘ (๑๐๐.๐)	๕.๕๙	๑.๔๑	มาก
๑๐) สนับสนุนผลประโยชน์ กลับคืนสู่สังคมโดยรวม	๓ (๐.๒๓)	๖ (๐.๔๗)	๑๙ (๑.๔๙)	๘๖ (๖.๗๓)	๒๔๖ (๑๙.๒๕)	๔๖๖ (๓๖.๔๖)	๔๕๒ (๓๕.๓๗)	๑๙ (๑๐๐.๐)	๕.๙๕	๑.๑๖	มาก
๑๑) อื่น ๆ เช่น เป็นงานฝีมือ ต้องการอุดหนุนผู้ด้อยโอกาส เพื่อเพิ่มปริมาณสินค้า และ สินค้าตรงตามความต้องการ	๐ (๐.๐๐)	๐ (๐.๐๐)	๐ (๐.๐๐)	๐ (๐.๐๐)	๒ (๓๓.๓๓)	๒ (๓๓.๓๓)	๒ (๓๓.๓๔)	๑๙ (๑๐๐.๐)	๕.๙๕	๑.๑๖	มาก

๖.๒.๒.๕ ความคิดเห็นต่อการช่วยเหลือผู้ต้องขัง/เด็กและเยาวชนที่อยู่ในสถานที่ควบคุมให้มีรายได้และอาชีพ (ในขณะที่ต้องขัง/อยู่ในสถานที่ควบคุม) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นว่า ควรจัดหลักสูตรให้ความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพที่ตรงต่อความต้องการของผู้ประกอบการมากที่สุด (ร้อยละ ๔๕.๑๕) รองลงมา คือ ควรมีการประสานจัดหาหน่วยงานภายนอกเข้ามาเพื่อว่าจ้างทำงาน (ร้อยละ ๒๓.๑๖) และควรมีภาคเอกชนทำธุรกิจเป็นการเฉพาะเพื่อที่จะเข้ามาว่าจ้างทำงาน (๑๖.๒๘) ตามลำดับ โดยกลุ่มตัวอย่างบางส่วนเห็นว่าทุกส่วนควรร่วมมือกันพิจารณาอาชีพที่ผู้ต้องขังถนัดและส่งเสริมทักษะเพิ่มเติมในด้านนั้น ๆ ควรพิจารณาโทษของผู้ต้องขังหากโทษรุนแรงไม่ควรสนับสนุนให้ความช่วยเหลือ และควรปรับตัวสู่สังคมปัจจุบันเพื่อให้ได้เท่าทันเทคโนโลยีและความปกติใหม่ (New Normal) (ร้อยละ ๐.๔๗) รายละเอียดดังตารางที่ ๖.๖

อย่างไรก็ตามจะเห็นได้ว่าประชาชนส่วนใหญ่เห็นว่าควรจัดหลักสูตรให้ความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพของผู้ต้องขังเด็กและเยาวชนที่อยู่ในสถานที่ควบคุมให้มีรายได้และอาชีพ ที่ตรงต่อความต้องการของผู้ประกอบการ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยเชิงคุณภาพที่กล่าวไว้ในบทก่อนหน้า

ตารางที่ ๖.๖ ความคิดเห็นต่อการช่วยเหลือผู้ต้องขัง/เด็กและเยาวชนที่อยู่ในสถานที่ควบคุมให้มีรายได้และอาชีพ (ในขณะที่ต้องขัง/อยู่ในสถานที่ควบคุม)

การช่วยเหลือผู้ต้องขัง/เด็กและเยาวชนที่อยู่ในสถานที่ควบคุมให้มีรายได้และอาชีพ (ในขณะที่ต้องขัง/อยู่ในสถานที่ควบคุม)	จำนวน	ร้อยละ
๑) ไม่ควรช่วยเหลือ เนื่องจากยังอยู่ระหว่างต้องขังในเรือนจำ/อยู่ในสถานที่ควบคุม	๓๓	๒.๕๘
๒) ควรจัดหลักสูตรให้ความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพที่ตรงต่อความต้องการของผู้ประกอบการ	๕๗๗	๔๕.๑๕
๓) ควรมีการประสานจัดหาหน่วยงานภายนอกเข้ามาเพื่อว่าจ้างทำงาน	๒๙๖	๒๓.๑๖
๔) ควรมีภาคเอกชนทำธุรกิจเป็นการเฉพาะเพื่อที่จะเข้ามาว่าจ้างทำงาน	๒๐๘	๑๖.๒๘
๕) กรมราชทัณฑ์/กรมพินิจ ฯ ดำเนินการว่าจ้างด้วยตนเอง	๑๕๘	๑๒.๓๖
๖) อื่น ๆ เช่น ทุกส่วนควรร่วมมือกัน พิจารณาอาชีพที่ผู้ต้องขังถนัดและส่งเสริมทักษะเพิ่มเติมในด้านนั้น ๆ ควรพิจารณาโทษของผู้ต้องขังหากโทษรุนแรงไม่ควรสนับสนุนให้ความช่วยเหลือ และควรปรับตัวสู่สังคมปัจจุบันเพื่อให้ได้เท่าทันเทคโนโลยีและความปกติใหม่ (New Normal)	๖	๐.๔๗
รวมทั้งสิ้น	๑,๒๗๘	๑๐๐.๐

๖.๒.๒.๖ แนวทางที่เหมาะสมในการให้ความช่วยเหลือเพื่อกลับคืนสู่สังคมของผู้พ้นโทษ (ออกจากเรือนจำ/สถานที่ควบคุมแล้ว) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นว่า ควรช่วยเหลือในการหาอาชีพให้ผู้พ้นโทษให้สามารถเป็นผู้ประกอบการได้เองมากที่สุด (ร้อยละ ๓๒.๑๖) รองลงมา คือ ช่วยเหลือ/แนะนำในการหาหน่วยงานเพื่อที่จะจ้างงาน และภาครัฐตั้งหน่วยงาน/องค์กรกึ่งธุรกิจขึ้นมาเป็นการเฉพาะเพื่อรองรับการจ้างงาน (ร้อยละ ๑๙.๖๔ และ ๑๙.๒๕ ตามลำดับ) โดยความเห็นในเรื่องการไม่ควรช่วยเหลือ เป็นหน้าที่ของผู้พ้นโทษต้องดำเนินการด้วยตนเองน้อยที่สุด (ร้อยละ ๒.๑๙) ทั้งนี้ กลุ่มตัวอย่างบางส่วนยังมีความเห็นว่า ควรมีการคัดกรอง

ผู้ต้องขังที่ดี ทุกภาคส่วนควรร่วมกัน ให้ความรู้และแนวทางแนะนำการทำอาชีพด้วยตนเอง และช่วยหางานให้เหมาะสมกับความสามารถ ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลการช่วยเหลือผู้ต้องขัง/เด็กและเยาวชนที่อยู่ในสถานที่ควบคุมให้มีรายได้และอาชีพต่อไป รายละเอียดดังตารางที่ ๖.๗

อย่างไรก็ตาม ประชาชนส่วนใหญ่เห็นว่าแนวทางที่เหมาะสมในการให้ความช่วยเหลือเพื่อกลับคืนสู่สังคมของผู้พ้นโทษมากที่สุดคือ การช่วยเหลือในการหาอาชีพ เพื่อผู้พ้นโทษสามารถเป็นผู้ประกอบการได้เอง ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยเชิงคุณภาพที่กล่าวไว้ในบทก่อนหน้า

ตารางที่ ๖.๗ แนวทางที่เหมาะสมในการให้ความช่วยเหลือเพื่อกลับคืนสู่สังคมของผู้พ้นโทษ (ออกจากรือนจำ/สถานที่ควบคุมแล้ว)

แนวทางที่เหมาะสมในการให้ความช่วยเหลือเพื่อกลับคืนสู่สังคมของผู้พ้นโทษ (ออกจากรือนจำ/สถานที่ควบคุมแล้ว)	จำนวน	ร้อยละ
๑) ไม่ควรช่วยเหลือ เป็นหน้าที่ของผู้พ้นโทษต้องดำเนินการด้วยตนเอง	๒๘	๒.๑๙
๒) ให้เงินทุนกู้ยืมแก่ผู้พ้นโทษนำไปประกอบอาชีพ เพื่อเป็นผู้ประกอบการได้เอง	๑๓๕	๑๐.๕๖
๓) ช่วยเหลือในการหาอาชีพ เพื่อผู้พ้นโทษสามารถเป็นผู้ประกอบการได้เอง	๔๑๑	๓๒.๑๖
๔) ช่วยเหลือ/แนะนำในการหาหน่วยงานเพื่อที่จะจ้างงาน	๒๕๑	๑๙.๖๔
๕) จัดตั้งหน่วยงาน/องค์กรภาคธุรกิจขึ้นมาเป็นการเฉพาะเพื่อรองรับการจ้างงาน	๒๐๑	๑๕.๗๓
๖) ภาครัฐตั้งหน่วยงาน/องค์กรกิจธุรกิจขึ้นมาเป็นการเฉพาะเพื่อรองรับการจ้างงาน	๒๔๖	๑๙.๒๕
๗) อื่น ๆ เช่น มีการคัดกรองผู้ต้องขังที่ดี ทุกภาคส่วนควรร่วมกัน ให้ความรู้และแนวทางแนะนำการทำอาชีพด้วยตนเอง และช่วยหางานให้เหมาะสมกับความสามารถ	๖	๐.๔๗
รวมทั้งสิ้น	๑,๒๗๘	๑๐๐.๐๐

๖.๒.๒.๗ ลักษณะอาชีพที่เหมาะสมกับผู้พ้นโทษ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ขึ้นอยู่กับความถนัดของแต่ละคน/ไม่ควรมีข้อจำกัดในการประกอบอาชีพมากที่สุด (ร้อยละ ๒๙.๙๒) รองลงมา คือ อาชีพรับจ้างทั่วไป/ผู้ใช้แรงงาน (ร้อยละ ๒๒.๑๗) และค้าขายทั่วไป (๑๔.๙๒) ตามลำดับ โดยความเห็นอาชีพเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยมีระดับต่ำสุด (ร้อยละ ๒.๒๒) รายละเอียดดังตารางที่ ๖.๘

อย่างไรก็ตาม ประชาชนส่วนใหญ่เห็นว่าลักษณะอาชีพที่เหมาะสมกับผู้พ้นโทษขึ้นอยู่กับความถนัดของแต่ละคน/ไม่มีข้อจำกัดซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยเชิงคุณภาพที่กล่าวไว้ในบทก่อนหน้า

ตารางที่ ๖.๘ ลักษณะอาชีพที่เหมาะสมกับผู้พันโทษ

ลักษณะอาชีพที่เหมาะสมกับผู้พันโทษ	จำนวน	ร้อยละ
แสดงความคิดเห็น	๑,๑๗๓	๙๑.๗๘
ขึ้นอยู่กับความถนัดของแต่ละคน/ไม่มีข้อจำกัด	๓๕๑	๒๙.๙๒
รับจ้างทั่วไป/ผู้ใช้แรงงาน	๒๖๐	๒๒.๑๗
ค้าขายทั่วไป	๑๗๕	๑๔.๙๒
อาชีพอิสระ/ธุรกิจส่วนตัว	๑๓๕	๑๑.๕๑
ช่างฝีมือ	๑๓๓	๑๑.๓๔
ขายอาหาร/ของบริโภค	๓๒	๒.๗๓
เกษตรกร	๒๙	๒.๔๗
ทำงานตามโรงงานอุตสาหกรรม	๒๗	๒.๓๐
เจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัย	๒๖	๒.๒๒
งานในหน่วยงานของรัฐ	๕	๐.๔๓
ไม่แสดงความคิดเห็น	๑๐๕	๘.๒๒
รวมทั้งสิ้น	๑,๒๗๘	๑๐๐.๐

๖.๒.๒.๘ ลักษณะสินค้าที่ผลิตโดยผู้ต้องขังและ/หรือผู้พันโทษ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความเห็นว่า สินค้าที่ผลิตโดยผู้ต้องขังและ/หรือผู้พันโทษ เป็นสินค้าที่มีคุณภาพและปลอดภัยมากที่สุด (ร้อยละ ๓๕.๘๕) รองลงมา คือ งานฝีมือ/เครื่องจักรสาน (ร้อยละ ๑๗.๗๕) และสินค้าลักษณะอย่างไรก็ได้ (๑๒.๙๕) ตามลำดับ โดยลักษณะสินค้าที่กลุ่มตัวอย่างมีความเห็นน้อยที่สุดคือ สินค้าเกี่ยวกับการเกษตร (ร้อยละ ๒.๓๑) รายละเอียดดังตารางที่ ๖.๙

อย่างไรก็ตาม ประชาชนส่วนใหญ่เห็นว่าลักษณะสินค้าที่ผลิตโดยผู้ต้องขังและ/หรือผู้พันโทษเป็นสินค้าที่มีคุณภาพและปลอดภัยและเป็นงานฝีมือมากที่สุดซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยเชิงคุณภาพที่กล่าวไว้ในบทก่อนหน้า

ตารางที่ ๖.๙ ลักษณะสินค้าที่ผลิตโดยผู้ต้องขังและ/หรือผู้พ้นโทษ

ลักษณะสินค้าที่ผลิตโดยผู้ต้องขังและ/หรือผู้พ้นโทษ	จำนวน	ร้อยละ
แสดงความคิดเห็น	๑,๑๒๗	๘๘.๑๘
เป็นสินค้าที่มีคุณภาพและปลอดภัย	๔๐๔	๓๕.๘๕
งานฝีมือ/เครื่องจักรสาน	๒๐๐	๑๗.๗๕
สินค้าลักษณะอย่างไรก็ได้	๑๔๖	๑๒.๙๕
เป็นสิ่งที่จำเป็นในชีวิตประจำวัน	๑๐๙	๙.๖๗
อาหาร/ของบริโภค	๑๐๔	๙.๒๓
สินค้าที่มีความสวยงามและโดดเด่น	๗๓	๖.๔๘
มีราคาที่เหมาะสม	๔๙	๔.๓๕
สินค้าเกี่ยวกับการเกษตร	๒๖	๒.๓๑
สินค้าที่อุดหนุนชุมชน เช่น สินค้า OTOP	๑๒	๑.๐๖
สินค้าที่ถูกกฎหมาย	๒	๐.๑๘
เป็นสินค้าที่ระบุชัดเจนว่ามาจากผู้พ้นโทษ	๑	๐.๐๙
อุปกรณ์ก่อสร้าง	๑	๐.๐๙
ไม่แสดงความคิดเห็น	๑๕๑	๑๑.๘๒
รวมทั้งสิ้น	๑,๒๗๘	๑๐๐.๐

๖.๒.๒.๙ ลักษณะบริการที่ดำเนินการโดยผู้ต้องขังและ/หรือผู้พ้นโทษ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความเห็นว่า สามารถดำเนินการได้ทุกลักษณะบริการมากที่สุด (ร้อยละ ๔๒.๒๔) รองลงมา คือ การบริการที่มีความปลอดภัยต่อผู้ใช้บริการ/มีคุณภาพ (ร้อยละ ๒๗.๓๕) และบริการทั่วไปที่มีความจำเป็นในการใช้ชีวิต (๗.๔๙) ตามลำดับ และในความเห็นส่วนตัวพบว่ามีลักษณะบริการเสริมความงาม/นวด/ตัดผม และบริการที่ต้องใช้แรงงาน เช่น ลอกท่อ ล้างรถ ทำความสะอาดสถานที่ (ร้อยละ ๕.๒๓) โดยกลุ่มตัวอย่างมีความเห็นว่า บริการเพื่อสังคม/จิตอาสา อาทิ อำนวยความสะดวกที่โรงพยาบาลให้กับผู้ป่วยมีระดับน้อยที่สุด (ร้อยละ ๑.๐๘) รายละเอียดดังตารางที่ ๖.๑๐

อย่างไรก็ตาม ประชาชนส่วนใหญ่เห็นว่าลักษณะบริการที่ดำเนินการโดยผู้ต้องขังและ/หรือผู้พ้นโทษเป็นบริการที่มีความปลอดภัยต่อผู้ใช้บริการ/มีคุณภาพ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยเชิงคุณภาพที่กล่าวไว้ในบทก่อนหน้า

ตารางที่ ๖.๑๐ ลักษณะบริการที่ดำเนินการโดยผู้ต้องขังและ/หรือผู้พ้นโทษ

ลักษณะบริการที่ดำเนินการโดยผู้ต้องขังและ/ หรือผู้พ้นโทษ	จำนวน	ร้อยละ
แสดงความคิดเห็น	๑,๑๐๘	๘๖.๗๐
ได้ทุกลักษณะบริการ	๔๖๘	๔๒.๒๔
บริการที่มีความปลอดภัยต่อผู้ใช้บริการ/มีคุณภาพ	๓๐๓	๒๗.๓๕
บริการทั่วไปที่มีความจำเป็นในการใช้ชีวิต	๘๓	๗.๔๙
เสริมความงาม/นวด/ตัดผม	๕๘	๕.๒๓
บริการที่ต้องใช้แรงงาน เช่น ลอกท่อ ล้างรถ	๕๘	๕.๒๓
ทำความสะอาดสถานที่ เป็นต้น		
ขับรถโดยสาร/ทำงานในภาคขนส่ง	๔๑	๓.๗๐
บริการที่ต้องใช้ฝีมือ เช่น แยกหาม ช่างซ่อมรถ	๔๐	๓.๖๑
ซ่อมอุปกรณ์ใช้ไฟฟ้า ซ่อมรองเท้า เป็นต้น		
บริการที่เว้นระยะห่างกับผู้รับบริการหรือไม่ต้องพบผู้คนมากนัก	๓๐	๒.๗๑
บริการที่มีค่าใช้จ่ายสมเหตุสมผล/คุ้มค่า	๑๕	๑.๓๕
บริการเพื่อสังคม/จิตอาสา อาทิ อำนวยความสะดวกที่โรงพยาบาลให้กับผู้ป่วย	๑๒	๑.๐๘
ไม่แสดงความคิดเห็น	๑๗๐	๑๓.๓๐
รวมทั้งสิ้น	๑,๒๗๘	๑๐๐.๐

๖.๒.๒.๑๐ ความคิดเห็นเกี่ยวกับผู้ต้องขังและหรือผู้พ้นโทษควรได้รับการช่วยเหลือหรือโอกาสที่มีค่าเฉลี่ยระดับมาก ได้แก่ เป็นผู้ด้อยโอกาสที่ควรได้รับการช่วยเหลือ ประเด็น หากได้รับการช่วยเหลือ จะไม่กลับไปกระทำผิดซ้ำอีก ประเด็นการให้โอกาส จะส่งต่อโอกาสให้ผู้ต้องขัง/ผู้พ้นโทษรายอื่น ประเด็นหน่วยงานหรือองค์กรทางสังคมควรเข้ามาให้ความช่วยเหลือในการคืนสู่สังคม ประเด็นสังคมควรให้โอกาสในการประกอบอาชีพสุจริต ประเด็นครอบครัวและชุมชนควรให้การยอมรับการคืนสู่สังคม ประเด็นการให้ความช่วยเหลือตามนโยบายของภาครัฐช่วยให้ผู้พ้นโทษสามารถกลับใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างปกติ ประเด็นการนำเสนอของสื่อมวลชนในด้านอาชีพของผู้ต้องขัง/ผู้พ้นโทษมีผลต่อการยอมรับของสังคม ประเด็นการซื้อสินค้าที่ผลิตโดยผู้ต้องขัง/ผู้พ้นโทษเป็นการให้โอกาสในการกลับคืนสู่สังคม/ทำประโยชน์เพื่อสังคม และประเด็นการจ้างงานบริการที่จ้างผู้ต้องขัง/ผู้พ้นโทษ เป็นการให้โอกาสในการกลับคืนสู่สังคม/ทำประโยชน์เพื่อสังคม รายละเอียดดังตารางที่ ๖.๑๑

อย่างไรก็ตาม ประชาชนส่วนใหญ่เห็นว่าหน่วยงานหรือองค์กรภาครัฐควรเข้ามาให้ความช่วยเหลือในการคืนสู่สังคม ครอบครัวและชุมชนควรให้การยอมรับการคืนสู่สังคมและสังคมควรให้โอกาส ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยเชิงคุณภาพที่กล่าวไว้ในบทก่อนหน้า

ตารางที่ ๖.๑๑ ความคิดเห็นเกี่ยวกับผู้ต้องขังและหรือผู้พ้นโทษควรได้รับการช่วยเหลือหรือโอกาส

ความคิดเห็นเกี่ยวกับผู้ต้องขัง และหรือผู้พ้นโทษ ในการได้รับ การช่วยเหลือหรือโอกาส	ระดับความคิดเห็น							รวม	รวม	$\bar{X}$	แปล ผล
	เห็นด้วย น้อยที่สุด (๑)	เห็นด้วย น้อย (๒)	เห็นด้วย ค่อนข้างน้อย (๓)	เห็นด้วย ปานกลาง (๔)	เห็นด้วย ค่อนข้างมาก (๕)	เห็นด้วย มาก (๖)	เห็นด้วย มากที่สุด (๗)				
๑) เป็นผู้ต้อยโอกาสที่ควร ได้รับการช่วยเหลือ	๕ (๐.๓๙)	๓ (๐.๒๓)	๔๓ (๓.๓๗)	๑๖๒ (๑๒.๖๘)	๒๖๐ (๒๐.๓๔)	๔๖๗ (๓๖.๕๔)	๓๓๘ (๒๖.๔๕)	๑,๒๗๘ (๑๐๐.๐)	๕.๖๘	๑.๓๑	มาก
๒) หากได้รับการช่วยเหลือ จะไม่กลับไปกระทำความผิดซ้ำอีก	๑๑ (๐.๘๖)	๑๒ (๐.๙๔)	๕๗ (๔.๔๖)	๑๖๕ (๑๒.๙๑)	๒๘๔ (๒๒.๒๒)	๔๖๙ (๓๖.๗๐)	๒๘๐ (๒๑.๙๑)	๑,๒๗๘ (๑๐๐.๐)	๕.๕๒	๑.๕๐	มาก
๓) หากให้โอกาส จะส่งต่อ โอกาสให้ผู้ต้องขัง/ผู้พ้นโทษ รายอื่น	๖ (๐.๔๖)	๗ (๐.๕๕)	๕๐ (๓.๙๑)	๑๖๒ (๑๒.๖๘)	๒๘๘ (๒๒.๕๔)	๔๕๖ (๓๕.๙๐)	๓๑๙ (๒๔.๙๖)	๑,๒๗๘ (๑๐๐.๐)	๕.๖๑	๑.๓๙	มาก
๔) หน่วยงานหรือองค์กร ทางสังคมควรเข้ามาให้ความ ช่วยเหลือในการคืนสู่สังคม	๓ (๐.๒๓)	๕ (๐.๓๙)	๒๘ (๒.๑๙)	๙๒ (๗.๒๐)	๒๗๖ (๒๑.๖๐)	๔๒๗ (๓๓.๔๑)	๔๔๗ (๓๔.๙๘)	๑,๒๗๘ (๑๐๐.๐)	๕.๙๐	๑.๑๖	มาก
๕) สังคมควรให้โอกาสใน การประกอบอาชีพสุจริต	๒ (๐.๑๖)	๕ (๐.๓๙)	๓๑ (๒.๔๓)	๑๐๖ (๘.๒๙)	๒๖๕ (๒๐.๗๔)	๔๒๑ (๓๒.๙๔)	๔๔๘ (๓๕.๐๕)	๑,๒๗๘ (๑๐๐.๐)	๕.๘๘	๑.๒๐	มาก
๖) ครอบครัวและชุมชนควร ให้การยอมรับการคืนสู่สังคม	๒ (๐.๑๖)	๖ (๐.๔๗)	๒๔ (๑.๘๘)	๑๑๒ (๘.๗๖)	๒๔๓ (๑๙.๐๑)	๔๖๘ (๓๖.๖๒)	๔๒๓ (๓๓.๑๐)	๑,๒๗๘ (๑๐๐.๐)	๕.๘๘	๑.๑๔	มาก

ตารางที่ ๖.๑๑ ความคิดเห็นเกี่ยวกับผู้ต้องขังและหรือผู้พ้นโทษควรได้รับการช่วยเหลือหรือโอกาส (ต่อ)

ความคิดเห็นเกี่ยวกับผู้ต้องขัง และหรือผู้พ้นโทษ ในการได้รับ การช่วยเหลือหรือโอกาส	ระดับความคิดเห็น							รวม	รวม	$\bar{X}$	แปล ผล
	เห็นด้วย น้อยที่สุด (๑)	เห็นด้วย น้อย (๒)	เห็นด้วย ค่อนข้างน้อย (๓)	เห็นด้วย ปานกลาง (๔)	เห็นด้วย ค่อนข้างมาก (๕)	เห็นด้วย มาก (๖)	เห็นด้วย มากที่สุด (๗)				
๗) การให้ความช่วยเหลือตาม นโยบายของภาครัฐช่วยให้ผู้ พ้นโทษสามารถกลับใช้ชีวิตใน สังคมได้อย่างปกติ	๔ (๐.๓๐)	๖ (๐.๔๗)	๒๕ (๑.๙๖)	๑๒๘ (๑๐.๐๒)	๓๕๖ (๒๗.๘๖)	๔๓๖ (๓๔.๑๒)	๓๒๓ (๒๕.๒๗)	๑,๒๗๘ (๑๐๐.๐)	๕.๖๘	๑.๑๖	มาก
๘) การนำเสนอของ สื่อมวลชนในด้านอาชีพของ ผู้ต้องขัง/ผู้พ้นโทษมีผลต่อการ ยอมรับของสังคม	๕ (๐.๓๙)	๖ (๐.๔๗)	๓๐ (๒.๓๕)	๑๒๑ (๙.๔๗)	๓๓๙ (๒๖.๕๓)	๔๓๑ (๓๓.๗๒)	๓๔๖ (๒๗.๐๗)	๑,๒๗๘ (๑๐๐.๐)	๕.๗๑	๑.๒๑	มาก
๙) การซื้อสินค้าที่ผลิตโดย ผู้ต้องขัง/ผู้พ้นโทษเป็นการให้ โอกาสในการกลับคืนสู่สังคม/ ทำประโยชน์เพื่อสังคม	๕ (๐.๓๙)	๔ (๐.๓๑)	๒๖ (๒.๐๔)	๑๓๐ (๑๐.๑๗)	๓๐๘ (๒๔.๑๐)	๔๓๖ (๓๔.๑๒)	๓๖๙ (๒๘.๘๗)	๑,๒๗๘ (๑๐๐.๐)	๕.๗๕	๑.๒๑	มาก
๑๐) การจ้างงานบริการที่ จ้างผู้ต้องขัง/ผู้พ้นโทษ เป็น การให้โอกาสในการกลับคืน สู่สังคม/ทำประโยชน์เพื่อ สังคม	๒ (๐.๑๖)	๔ (๐.๓๑)	๒๕ (๑.๙๖)	๑๒๙ (๑๐.๐๙)	๒๘๗ (๒๒.๕๖)	๔๐๕ (๓๑.๖๙)	๔๒๖ (๓๓.๓๓)	๑๙ (๑๐๐.๐)	๕.๘๓	๑.๒๐	มาก

๖.๒.๒.๑๐ การซื้อสินค้าของผู้ต้องขังและ/หรือผู้พ้นโทษ

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่จะเลือกซื้อสินค้าของผู้ต้องขังและ/หรือผู้พ้นโทษ (ร้อยละ ๙๗.๔๒) โดยให้เหตุผล ๓ อันดับแรก คือ เป็นการฝึกฝนอาชีพให้กลุ่มผู้ต้องขังโอกาส เช่น ผู้พ้นโทษ เพื่อให้มีรายได้เลี้ยงชีพ (ร้อยละ ๕๒.๒๑) รองลงมา คือ คุณภาพสินค้า (ร้อยละ ๔๒.๑๗) และ การยกระดับความเป็นอยู่ของกลุ่มผู้ต้องขังโอกาส (๔๐.๒๔) ตามลำดับ ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่จะไม่ซื้อสินค้าของผู้ต้องขังและ/หรือผู้พ้นโทษ (ร้อยละ ๒.๕๘) โดยให้เหตุผล ๓ อันดับแรก คือ ไม่ค่อยเห็นสินค้าของผู้ต้องขังหรือผู้พ้นโทษ (ร้อยละ ๖๓.๖๔) รองลงมา คือ ไม่มั่นใจในคุณภาพ (ร้อยละ ๑๕.๑๕) และไม่เชื่อใจ/มีความหวาดกลัว (๑๒.๑๒) ตามลำดับ รายละเอียดดังตารางที่ ๖.๑๒

อย่างไรก็ตาม ประชาชนส่วนใหญ่เลือกซื้อสินค้าของผู้ต้องขังและ/หรือผู้พ้นโทษ จากคุณภาพสินค้า การยกระดับความเป็นอยู่ของกลุ่มผู้ต้องขังโอกาส และฝึกฝนอาชีพให้กลุ่มผู้ต้องขังโอกาส ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยเชิงคุณภาพที่กล่าวไว้ในบทก่อนหน้า

ตารางที่ ๖.๑๒ การซื้อสินค้าของผู้ต้องขังและ/หรือผู้พ้นโทษ

การซื้อสินค้าของผู้ต้องขังและ/หรือผู้พ้นโทษ	จำนวน	ร้อยละ
ไม่ซื้อ	๓๓	๒.๕๘
ไม่ค่อยเห็นสินค้าของผู้ต้องขังหรือผู้พ้นโทษ	๒๑	๖๓.๖๔
ไม่มั่นใจในคุณภาพ	๕	๑๕.๑๕
ไม่เชื่อใจ/มีความหวาดกลัว	๔	๑๒.๑๒
กังวลเรื่องความปลอดภัย	๑	๓.๐๓
น่าจะมีราคาสูงเพราะเป็นงานประณีต	๑	๓.๐๓
สองจิตสองใจเหมือนช่วยคนผิด	๑	๓.๐๓
ซื้อ	๑,๒๔๕	๙๗.๔๒
คุณภาพสินค้า	๕๒๕	๔๒.๑๗
ราคาสมเหตุผล	๓๕๖	๒๘.๕๙
ความน่าเชื่อถือของแบรนด์	๘๖	๖.๘๑
เพื่อทำบุญ	๒๒๓	๑๗.๙๑
เพื่อสร้างความรู้สึที่ดีให้กับตัวเอง	๑๐๒	๘.๑๙
สร้างภาพลักษณ์ของตนเอง	๓๘	๓.๐๕
เพื่อมอบเป็นของขวัญแก่ผู้อื่น	๑๑๖	๙.๓๒
เพื่อสุขภาพที่ดีและปลอดภัยจากสารเคมี	๖๖	๕.๓๐
เพื่อสร้างงานในชุมชน	๓๘๗	๓๑.๐๘
ยกระดับความเป็นอยู่ของกลุ่มผู้ต้องขังโอกาส	๕๐๑	๔๐.๒๔
ฝึกฝนอาชีพให้กลุ่มผู้ต้องขังโอกาส อาทิ ผู้พ้นโทษ เพื่อให้มีรายได้เลี้ยงชีพ	๖๕๐	๕๒.๒๑
ไม่คำนึงถึงอะไร ถือว่าเป็นการช่วยเหลือ	๑๑๓	๙.๐๘
อื่น ๆ อาทิ ตามความจำเป็น	๓	๐.๒๔
รวมทั้งสิ้น	๑,๒๗๘	๑๐๐.๐

๖.๒.๒.๑๑ การใช้บริการที่ดำเนินการโดยผู้ต้องขังและ/หรือผู้พ้นโทษ

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ใช้บริการ (ร้อยละ ๙๕.๗๗) ซึ่งได้ให้เหตุผล ๓ อันดับแรก ได้แก่ การฝึกฝนอาชีพให้กลุ่มผู้ต้องขังโอกาส เช่น ผู้พ้นโทษ เพื่อให้มีรายได้เลี้ยงชีพมากที่สุด (ร้อยละ ๕๐.๘๒) รองลงมา คือ การยกระดับความเป็นอยู่ของกลุ่มผู้ต้องขังโอกาส (ร้อยละ ๔๐.๗๗) และการสร้างงานในชุมชน (๓๔.๖๔) ตามลำดับ ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ใช้บริการ (ร้อยละ ๔.๒๓) ซึ่งได้ให้เหตุผลที่ไม่ใช้บริการ ๓ อันดับแรก ได้แก่ ความไม่เชื่อใจ/ไม่มั่นใจมากที่สุด (ร้อยละ ๕๙.๒๖) รองลงมา คือ ไม่ค่อยเห็นแล้วไม่มีความจำเป็นต้องใช้บริการ (ร้อยละ ๓๕.๑๙) และต้องพิจารณาก่อนว่าเป็นบริการประเภทอะไร (๕.๕๕) ตามลำดับ รายละเอียดดังตารางที่ ๖.๑๓

อย่างไรก็ตาม ประชาชนส่วนใหญ่เลือกใช้บริการของผู้ต้องขังและ/หรือผู้พ้นโทษ จากการยกระดับความเป็นอยู่ของกลุ่มผู้ต้องขังโอกาส และการฝึกฝนอาชีพให้กลุ่มผู้ต้องขังโอกาส ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยเชิงคุณภาพที่กล่าวไว้ในบทก่อนหน้า

ตารางที่ ๖.๑๓ การใช้บริการที่ดำเนินการโดยผู้ต้องขังและ/หรือผู้พ้นโทษ

การใช้บริการที่ดำเนินการโดยผู้ต้องขังและ/หรือผู้พ้นโทษ	จำนวน	ร้อยละ
ไม่ใช้บริการ	๕๔	๔.๒๓
ไม่เชื่อใจ/ไม่มั่นใจ	๓๒	๕๙.๒๖
ไม่ค่อยเห็นแล้วไม่มีความจำเป็นต้องใช้บริการ	๑๙	๓๕.๑๙
ต้องพิจารณาก่อนว่าเป็นบริการประเภทอะไร	๑	๑.๘๕
ไม่ระบุสาเหตุ	๒	๓.๗๐
ใช้บริการ	๑,๒๒๔	๙๕.๗๗
คุณภาพการให้บริการ	๔๐๘	๓๓.๓๓
ราคาสมเหตุผล	๒๘๓	๒๓.๑๒
ความน่าเชื่อถือของแบรนด์	๘๙	๗.๒๗
เพื่อทำบุญ	๑๘๕	๑๕.๑๑
เพื่อสร้างความรู้สึที่ดีให้กับตัวเอง	๑๐๓	๘.๔๒
สร้างภาพลักษณ์ของตนเอง	๒๖	๒.๑๒
เพื่อมอบเป็นของขวัญแก่ผู้อื่น	๑๒๖	๑๐.๒๙
เพื่อสุขภาพที่ดีและปลอดภัยจากสารเคมี	๖๕	๕.๓๑
เพื่อสร้างงานในชุมชน	๔๒๔	๓๔.๖๔
ยกระดับความเป็นอยู่ของกลุ่มผู้ต้องขังโอกาส	๔๙๙	๔๐.๗๗
ฝึกฝนอาชีพให้กลุ่มผู้ต้องขังโอกาส เช่น ผู้พ้นโทษ เพื่อให้มีรายได้เลี้ยงชีพ	๖๒๒	๕๐.๘๒
ไม่คำถึงอะไร ถือว่าเป็นการช่วยเหลือ	๑๓๕	๑๑.๐๓
อื่น ๆ เช่น ให้โอกาสแก่ผู้พ้นโทษ มีคนบอกต่อ และเหมือนเลือกใช้บริการทั่วไป	๑๘	๑.๔๗
รวมทั้งสิ้น	๑,๒๗๘	๑๐๐.๐

๖.๓ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล (Data Analytic Results)

จากผลการวิจัยเชิงปริมาณและคุณภาพตามที่ได้มีการนำเสนอก่อนหน้านี้ สามารถวิเคราะห์ร่วมกันและสรุปประเด็นข้อค้นพบได้ดังนี้

๖.๓.๑ การดำเนินงานและปัญหาการช่วยเหลือผู้พันโทฯให้กลับคืนเป็นคนดีสู่สังคม

ประเด็นการดำเนินงานและปัญหาการช่วยเหลือผู้พันโทฯให้กลับคืนเป็นคนดีสู่สังคมจากการสังเคราะห์ข้อมูลทั้งจากการวิจัยทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ พบว่า จากข้อเท็จจริงภาครัฐมีกิจกรรมหลายอย่างในการปรับพฤติกรรมและช่วยเหลือผู้ต้องขัง/ผู้ถูกคุมประพฤติและเยาวชนในสถานพินิจให้สามารถใช้ชีวิตได้ตามปกติเหมือนบุคคลทั่วไปเมื่อพ้นโทษแล้ว โดยระหว่างที่ผู้ต้องขังอยู่ในเรือนจำ ผู้ต้องขังต้องเข้าโครงการตามโปรแกรมพื้นฐาน ๔ โครงการ ได้แก่ การฝึกวิชาชีพการศึกษา การเข้าอบรมและพัฒนาทางด้านจิตใจ และการกีฬาและนันทนาการ ซึ่งแผนปฏิบัติต่อผู้ต้องขังตามโปรแกรมพื้นฐานทั้ง ๔ อาจปรับเปลี่ยนไปตามระยะเวลาในการรับโทษ

หลังจากนั้น ผู้ต้องโทษต้องเข้ารับการฟื้นฟูปรับพฤติกรรม ด้วยโปรแกรมแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังเป็นการเฉพาะบุคคล เพื่อเป็นการปรับเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรม **แบ่งตามกลุ่มประเภทคดีหรือตามพฤติกรรมของการกระทำความผิด** เช่น โปรแกรมการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดทางเพศ โปรแกรมการปรับพฤติกรรมผู้กระทำความผิด โปรแกรมการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย โปรแกรมการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ เป็นต้น ในขณะเดียวกันก็มีโปรแกรมการเตรียมความพร้อมก่อนที่จะปล่อยตัว ซึ่งมี ๔ กิจกรรมหลัก ได้แก่ การพัฒนาด้านร่างกาย/การฝึกระเบียบ เพื่อสร้างวินัย การพัฒนาจิตใจ/ความคิด/ทักษะการใช้ชีวิต การเตรียมความพร้อมด้านอาชีพเพิ่มเติม เนื่องจากอาชีพที่ฝึกในระหว่างต้องขังอาจจะไม่เหมาะสมกับสถานการณ์ในปัจจุบัน รวมถึงวิชาที่สามารถจะนำไปประกอบอาชีพได้ การเตรียมความพร้อมด้านครอบครัว/สังคม จะมีการ **เชิญครอบครัวและสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการปรับตัวของผู้ต้องขัง** ซึ่งสอดคล้องกับการค้นพบของคณะที่ปรึกษาโครงการ ฯ ว่าปัจจัยด้านครอบครัวสำคัญที่สุดต่อการปรับตัวในการดำรงอยู่ในสังคมปกติ และช่วยจุดรั้งมีให้ผู้ที่เคยกระทำความผิดและผ่านการต้องโทษ กลับไปกระทำความผิดซ้ำเดิม

สำหรับกลุ่มเด็กและเยาวชนนั้น พบว่า จะเน้นไปที่การศึกษา การฝึกอาชีพ และการบำบัดฟื้นฟูตามสภาพปัญหา **พิจารณาจากความพร้อมของเด็ก ทั้งด้านพฤติกรรม และระดับการควบคุมตนเองของเด็ก ตลอดจนความพร้อมของครอบครัว** ซึ่งจะมีคณะกรรมการวิชาชีพพิจารณาจำแนกวิชาชีพให้แก่เด็กและเยาวชนเพื่อความเหมาะสม และจะได้สามารถจัดการอบรมให้ตรงกับสภาพปัญหาของเด็กและเยาวชนให้มากที่สุด สำหรับประเด็นด้านการศึกษา กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จะพยายามผลักดันให้เด็กและเยาวชนจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน และหากเด็กและเยาวชนบุคคลใดที่มีความสนใจศึกษาในระดับที่สูงขึ้น หรือสายอาชีพ อาทิ ปวช. ปวส. ทางกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จะดำเนินการเรื่องศึกษาต่อโดยผ่านการศึกษานอกระบบ (กศน.)

การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย พบว่า มีคณะกรรมการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยเข้ามามีส่วนช่วยในการจำแนกเด็กและเยาวชนก่อนปล่อย รวมถึงการพิจารณาการเปลี่ยนแปลงทางด้านพฤติกรรมของเด็กและเยาวชน จากนั้นจะเข้าสู่กระบวนการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย ๓ เรื่อง คือ การเตรียมความพร้อมเด็ก การเตรียมความพร้อมผู้ปกครองและครอบครัว และการเตรียมความพร้อมคนที่อยู่ใกล้ชิดเด็ก สำหรับการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยตัวจะมีอยู่ ๓ ประเด็น ได้แก่

๑) ประเด็นที่ ๑ การศึกษา ต้องได้รับการแนะแนวการศึกษาในเรื่องอาชีพ ความสนใจของเด็กไปในทิศทางใด ต้องการศึกษาต่อหรือต้องการประกอบอาชีพ และจะมีการจัดหา สถานประกอบการมารองรับให้

๒) ประเด็นที่ ๒ การทำความเข้าใจกับครอบครัว ต้องมีการทำความเข้าใจกับ ครอบครัวในเรื่องของเด็ก

๓) ประเด็นที่ ๓ มาตรการการดูแลเด็กและเยาวชนหลังการปล่อยตัว นอกจากนี้แล้ว ภาครัฐยังมีโครงการต่าง ๆ ในการช่วยเหลือผู้พ้นโทษดังนี้

๑) ศูนย์ประสานงานและส่งเสริมการมีงานทำ (Center of Assistance to Reintegration and Employment- CARE) ที่เข้ามาช่วยในเรื่องการประกอบอาชีพ ทุนในการ ประกอบอาชีพ การติดตาม การรายงานตัว โดยทางศูนย์ CARE จะคอยให้คำแนะนำต่าง ๆ เพื่อให้ผู้ พ้นโทษกลับเข้าสู่การใช้ชีวิตได้ตามปกติ ซึ่งศูนย์ CARE จะให้คำแนะนำผู้ต้องขังตั้งแต่อยู่ในเรือนจำ รวมถึงเมื่อพ้นโทษออกมาแล้ว ทั้งนี้ยังรวมถึงครอบครัวของผู้พ้นโทษและประชาชนที่ต้องการมีส่วน ร่วมในการช่วยเหลือผู้ต้องขัง

๒) การจัดเตรียมความพร้อมแรงงานร่วมกับกรมการจัดหางาน กระทรวง แรงงาน โดยจัดให้มีกิจกรรมแนะแนวอาชีพและส่งเสริมการมีงาน

๓) การกำหนดสิทธิประโยชน์ทางภาษี โดยยกเว้นภาษีเงินได้นิติบุคคลให้แก่ บริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลซึ่งรับผู้พ้นโทษที่ได้รับการปล่อยตัวจากเรือนจำเป็นระยะเวลาไม่เกิน ๓ ปี นับแต่วันที่ปล่อยตัวเข้าทำงาน สำหรับเงินได้เป็นจำนวนร้อยละ ๕๐ ของรายจ่ายที่ได้จ่ายเป็น ค่าใช้จ่ายในการจ้างผู้พ้นโทษเฉพาะส่วนที่ไม่เกิน ๑๕,๐๐๐ บาทต่อคนต่อเดือน

๔) การจัดทุนในการประกอบอาชีพอิสระแก่ผู้พ้นโทษ โดยมีเกณฑ์ในการกู้ยืม

๕) ศูนย์คุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง เป็นหน่วยงานที่จะช่วยเหลือผู้พ้นโทษที่ไม่สามารถ กลับไปยังภูมิลำเนาเดิม โดยกรมราชทัณฑ์จะเป็นผู้ติดต่อประสานงาน แต่ขึ้นอยู่กับความสมัครใจของ ผู้พ้นโทษ โดยจะมีการส่งเสริมอาชีพให้กับผู้พ้นโทษ มุ่งเน้นการเข้าร่วมโครงการตามแนวทางปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียง ควบคู่ไปกับการจัดหางาน

๖) การให้ความรู้เกี่ยวกับสิทธิของคนพิการแก่ผู้พ้นโทษที่เป็นคนพิการ มีการ จัดทำบัตรคนพิการสำหรับผู้พ้นโทษที่ยังไม่มีบัตรดังกล่าว รวมทั้งมีศูนย์ฝึกอาชีพสำหรับผู้พ้นโทษที่ พิจารณาให้สามารถมาฝึกงานเพิ่มเติม

๗) การหาแหล่งเงินทุนให้แก่ผู้พ้นโทษที่อยู่ในชุมชน โดยการดำเนินการของ กรุงเทพมหานคร รวมทั้งมีสถานฝึกอาชีพเพิ่มเติมให้แก่ผู้พ้นโทษและหาอาชีพ

๘) การเตรียมความพร้อมให้ผู้พ้นโทษที่เป็นคนสูงอายุ

๖.๓.๒ ปัญหาที่ทำให้ผู้พ้นโทษไม่สามารถกลับไปใช้ชีวิตได้ตามปกติ

การดำเนินการปรับพฤติกรรมนิสัยของภาครัฐ ยังคงประสบกับปัญหาที่ทำให้ผู้พ้นโทษไม่ สามารถกลับไปใช้ชีวิตได้ตามปกติเหมือนบุคคลทั่วไป และอาจทำให้ต้องกลับเข้าสู่หนทางการกระทำ ผิดซ้ำ ซึ่งสามารถจำแนกได้ ๖ ประเด็น ดังนี้

๖.๓.๒.๑ ปัญหาทัศนคติของคนในสังคม เป็นลักษณะที่สังคมส่วนใหญ่มีมุมมองหรือ ทัศนคติที่มองผู้ที่เคยต้องโทษในลักษณะไม่ไว้วางใจ โดยจากข้อเท็จจริงพบว่า ผู้พ้นโทษส่วนใหญ่มี ความคาดหวังที่จะกลับตนเป็นคนดี มีความตั้งใจที่จะประกอบอาชีพที่สุจริต แต่กลับไม่ค่อยได้รับการ

ตอบสนองจากสังคม เช่น ในหมู่เด็กและเยาวชนที่ได้รับการปล่อยตัวจากสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน หรือเพิ่งพ้นจากการถูกคุมประพฤติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับคนที่มีรอยสักตามร่างกาย ที่จะถูกสังคมตีตราว่าเป็น**แก๊งค์แว้น หรือเด็กใจแตก หรือ พวกช่างกลยกพวกตีกัน** ส่งผลทำให้กลุ่มผู้พ้นโทษรู้สึกเหมือนโดนตีตรา ไม่ได้ได้รับการยอมรับจากคนในชุมชน/สังคม เนื่องจากวาทกรรมที่ถูกผลิตซ้ำทางความคิดของคนในสังคมที่มีต่อผู้พ้นโทษว่า ผู้พ้นโทษส่วนใหญ่มีแนวโน้มกลับไปกระทำผิดซ้ำอีก รวมถึงการตีตราซ้ำ ๆ จากสังคมและคนรอบข้างในการใช้สรรพนามเรียกต่าง ๆ เช่น **ขี้คุก อดีตผู้ต้องขัง** เป็นต้น ทำให้ผู้คนในสังคมมักจะมองผู้พ้นโทษแบบไม่ไว้วางใจ ไม่อยากจะเข้าไปใกล้ชิดหรือมีปฏิสัมพันธ์ด้วย และโอกาสของผู้พ้นโทษในการกลับเป็นคนดีของสังคมนั้นค่อนข้างน้อย อย่างเช่น การสมัครงานในบริษัท ห้างร้าน และ องค์กรส่วนใหญ่ รวมถึงองค์กรภาครัฐจะมีการตรวจสอบประวัติอาชญากรรม จึงทำให้มีผู้พ้นโทษจำนวนหนึ่งเลือกที่จะปิดบังประวัติอาชญากรรม แต่เมื่อถูกตรวจสอบประวัติอาชญากรรมและพบว่าเป็นผู้พ้นโทษมักจะมีการแจ้งให้ออก ซึ่งเป็นการเสียโอกาสในการกลับคืนคนดีสู่สังคม และเป็นปัจจัยที่สำคัญที่ผลักดันให้ผู้พ้นโทษกลับมากระทำผิดซ้ำ

แม้ว่าสังคมส่วนใหญ่มักอ้างว่าควรให้โอกาสผู้พ้นโทษเหล่านี้ได้กลับตัวและมีที่ยืนในสังคม และอยากให้หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องดำเนินการฝึกอาชีพและทักษะของผู้ต้องขัง ผู้ถูกคุมประพฤติ และเด็กและเยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ให้ตรงตามความต้องการของตลาดแรงงาน รวมถึงหากเป็นไปได้อยากให้ภาครัฐจัดหางานให้ผู้พ้นโทษด้วย แต่ข้อเท็จจริงหากมีการเสนอให้ผู้คนในสังคมรับผู้พ้นโทษเข้าทำงานใน บริษัท ห้างร้าน องค์กร หรือ แม้แต่ในชุมชนหรือที่พักอาศัยของตน ก็มักจะพบกับ**คำกล่าวอ้างในการปฏิเสธไม่รับเข้ามาทำงาน** ไม่ว่าจะเป็น การอ้างว่าขาดคุณสมบัติ ขาดคุณวุฒิ หรือประสบการณ์ วิทยุไม่เหมาะสม รวมถึงความไม่ความสบายใจของสมาชิกคนอื่น ๆ ในองค์กร ด้วยเหตุนี้คำว่า “คืนคนดีสู่สังคม” จึงกลายเป็นเพียงคำกล่าวอ้างที่ไม่สามารถถือปฏิบัติได้จริงอย่างเป็นรูปธรรม

นอกจากนี้ การถูกตีตราจากสังคมทำให้ธุรกิจเพื่อสังคมส่วนใหญ่ไม่ได้มีเป้าหมายในการช่วยเหลือผู้พ้นโทษโดยตรง แต่เป็นการดำเนินการเพื่อช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสทางสังคมในประเภทอื่น ๆ ในขณะเดียวกัน ธุรกิจเพื่อสังคมบางแห่งที่รับผู้พ้นโทษเข้าทำงาน มักจะเผชิญปัญหาตามมา เนื่องจาก**ผู้ประกอบการไม่เข้าใจธรรมชาติและสภาพจิตใจของผู้พ้นโทษได้อย่างถ่องแท้** อาจทำให้ผู้พ้นโทษพบปัญหาการเข้ากับผู้ร่วมงานคนอื่นยาก หรืองานที่ได้รับมอบหมายบางประเภทอาจไม่เหมาะสมกับผู้พ้นโทษ ซึ่งธุรกิจเพื่อสังคมยังไม่เห็นความสำคัญของการจัดหาสวัสดิการในเรื่องการฟื้นฟูสภาพจิตใจของผู้พ้นโทษ เมื่อเกิดความไม่เข้าใจกันดังกล่าว ก็จะทำให้สังคมมองกลุ่มผู้พ้นโทษเป็นตัวเลือกที่มาจากหลังกลุ่มผู้ด้อยโอกาสหรือกลุ่มเปราะบางอื่น ๆ จึงกลายเป็นทางตันของผู้พ้นโทษที่จะไปสมัครงานตามสถานประกอบการต่าง ๆ ดังนั้น การสร้างการยอมรับและกลับคืนสังคม/ชุมชนของผู้พ้นโทษนั้น จึงเป็นเรื่องที่ต้องร่วมมือกันของทุกภาคส่วน เริ่มตั้งแต่ตัวผู้พ้นโทษเอง ภาครัฐ ภาคเอกชน ไปจนถึงครอบครัวและสังคมภายนอก เพราะถ้าสังคมไม่ให้โอกาส พวกเขาจะมีทางเลือกน้อยลงเรื่อย ๆ และในที่สุดเมื่อถึงทางตันในการทำความดี พวกเขาอาจจะเลือกที่จะกลับเข้าสู่วังวนเดิมของการทำผิดกฎหมายในรูปแบบต่าง ๆ

๖.๓.๒.๒ ปัญหาความไม่พร้อมของครอบครัวในการสนับสนุนผู้พ้นโทษให้กลับคืนสู่สังคม การยอมรับของครอบครัวหลังพ้นโทษเป็นสิ่งที่ผู้พ้นโทษส่วนใหญ่รู้สึกว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการยอมรับในการกลับคืนสู่สังคม เพราะการได้รับพลังจากครอบครัวเป็นปัจจัยเสริมที่ทำให้สามารถดำเนินชีวิตใหม่ได้อย่างมีความสุขและประสบความสำเร็จโดยไม่กลับไปเดินทางเดิม

อย่างไรก็ตามไม่ใช่ทุกคนที่จะสามารถยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือผู้พ้นโทษเหล่านี้ให้กลับคืนเป็นคนดีสู่สังคมได้ เช่น ผู้พ้นโทษบางคนอาจต้องคิดจากความขัดแย้งในครอบครัว ผู้พ้นโทษบางคนอาจถูกลงโทษให้จำคุกพร้อมกับคนในครอบครัว หรือคนในครอบครัวที่ไม่ถูกลงโทษอาจยังคงทำธุรกิจที่ผิดกฎหมายอยู่ หรือคนในครอบครัวมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อผู้เคยต้องโทษและไม่ต้องการให้ผู้พ้นโทษกลับสู่ครอบครัว เป็นต้น เมื่อสถานการณ์ทางครอบครัวไม่พร้อมที่จะช่วยเยียวยาให้ผู้พ้นโทษให้กลับคืนสู่สังคมแบบคนปกติทั่วไปได้ ผู้พ้นโทษอาจจำเป็นต้องกลับเข้าไปสู่สภาพแวดล้อมเดิม ๆ ที่เคยเป็นตัวผลักดันให้เขากระทำความผิดและถูกศาลตัดสินให้จำคุก หรือ กักกันอยู่ในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน หรือ ถูกคุมประพฤติ

๖.๓.๒.๓ ปัญหาด้านทุนทรัพย์และโอกาสในการประกอบอาชีพ ผู้พ้นโทษจำนวนหนึ่งมีความต้องการที่จะประกอบอาชีพอิสระ ดังนั้น ในเรือนจำหรือสถานที่ควบคุม จึงมีการสอนทักษะอาชีพ เช่น ฝึกงานแปรรูปเบเกอรี่ หรือ ทำพวงกุญแจ เป็นต้น แต่การไม่มีทุนมาสนับสนุนเมื่อพ้นโทษ จึงเป็นไปได้ยากที่ผู้พ้นโทษเหล่านั้นจะประกอบอาชีพอิสระหรือเป็นเจ้าของกิจการ ด้วยเหตุนี้ ทุนทรัพย์จึงเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับการแสวงหาโอกาสที่สุจริตของผู้พ้นโทษ แม้ว่าหน่วยงานภาครัฐจะมีสวัสดิการสำหรับผู้พ้นโทษที่อาจเกิดจากการทำงานระหว่างอยู่ในเรือนจำ แต่ข้อมูลสะท้อนว่าไม่ได้เป็นเงินจำนวนมากเพียงพอที่จะทำให้ผู้พ้นโทษสามารถนำไปสร้างอาชีพได้ ซึ่งในประเด็นดังกล่าวผู้ให้ข้อมูลจากหลายกลุ่มค่อนข้างเห็นสอดคล้องกันว่า **ค่าตอบแทนจากการทำงานระหว่างอยู่ในเรือนจำควรมีความเป็นธรรม เพื่อให้ผู้ต้องขังทั้งหลายมีรายได้และมีเงินเก็บสะสมเมื่อพ้นโทษ** ในขณะที่การจัดสรรเงินช่วยเหลือมักเป็นหน่วยงานราชการอื่น ๆ ที่เข้ามาจัดการดูแล ส่วนใหญ่ผู้พ้นโทษต้องติดต่อหน่วยงานต่าง ๆ ด้วยตัวเอง ทั้งยังมีเงื่อนไขที่ค่อนข้างยุ่งยากในการขอความช่วยเหลือ ทำให้ผู้พ้นโทษส่วนใหญ่ไม่ทราบว่า มีหน่วยงานใดที่ช่วยเหลือทางการเงินบ้าง และแม้จะยื่นขอ การสนับสนุนไปก็ไม่ได้หมายความว่า จะได้รับเงินสนับสนุนทุกรายและทุกครั้งไป อย่างไรก็ตามมาตรการสนับสนุนทุนทรัพย์แก่ผู้พ้นโทษของกรมราชทัณฑ์ที่ได้จัดทุนในการประกอบอาชีพอิสระแก่ผู้พ้นโทษ โดยมีเกณฑ์ในการก้ำกั้ม เพื่อเป็นแนวทางในการติดตามผู้พ้นโทษด้วยนั้นเป็นมาตรการที่ดีในการช่วยเหลือผู้พ้นโทษให้มีอาชีพและยังเป็นการติดตามความประพฤติของผู้พ้นโทษให้เกิดความมั่นใจว่าผู้พ้นโทษจะไม่เดินทางกลับไปสู่การกระทำความผิดดั้งเดิม แต่ก็อาจต้องระวังเรื่องการตอบสนองของสังคมรอบข้าง หากรู้ว่าผู้ประกอบการเป็นผู้พ้นโทษ อาจจะทำให้กระทบต่อการประกอบอาชีพและการดำเนินชีวิตของผู้พ้นโทษ トラบใดที่สังคมยังคงหวาดระแวงผู้ที่เคยกระทำความผิดมาก่อน

๖.๓.๒.๔ ปัญหาส่วนบุคคลของตัวผู้ต้องขัง แม้ว่าปัจจุบันทางภาครัฐจะมีโปรแกรมการปรับพฤติกรรมเสียอย่างเป็นระบบและเป็นรูปธรรม แต่ส่วนหนึ่งขององค์ประกอบที่ทำให้ผู้พ้นโทษกลับคืนเป็นคนดีของสังคม จะต้องขึ้นอยู่กับตัวผู้พ้นโทษเอง ซึ่งผู้พ้นโทษจำนวนหนึ่งไม่ชินกับการทำงานหนักแต่ได้เงินน้อย เนื่องจากเคยหาเงินได้ง่ายจากการกระทำความผิดกฎหมาย ในขณะที่บางคนก็ไม่มี ความอดทนที่จะรับฟังคำสั่งใครหรือทำงานใดเป็นเวลานาน ๆ จึงไม่ยอมทำงานในสถานประกอบการที่เป็นทางการอย่างเช่น โรงงาน ห้าง ร้าน ในขณะที่ผู้พ้นโทษบางคนอาจมีพฤติกรรมเฉพาะตน หรืออาจกล่าวความโดยชัดเจนได้ว่า ‘สันดาน’ ที่ชอบกระทำความผิดกฎหมาย จึงทำให้โปรแกรมปรับพฤติกรรมเสียของทางภาครัฐไม่สามารถปรับเปลี่ยนความเชื่อ ความคิดในลักษณะดังกล่าวได้ ซึ่งหลายกรณีผู้พ้นโทษบางคนอาจกระทำความผิดกฎหมายที่ร้ายแรงมากขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งในประเด็นนี้เป็นที่วิพากษ์วิจารณ์อย่างมากโดยสาธารณชนและตั้งข้อสังเกตว่าผู้กระทำความผิดจำนวนมากที่เป็นข่าวเป็นผู้กระทำความผิดซ้ำ รวมถึงมีการกระทำความผิดที่ร้ายแรงมากขึ้น

๖.๓.๒.๕ ปัญหาการฝึกอาชีพ ในปัจจุบันหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องได้พยายามที่จะฝึกทักษะอาชีพให้ผู้ต้องขัง โดยหวังว่าเมื่อพ้นโทษออกไปแล้วจะสามารถมีอาชีพที่สุจริต แต่การจัดการหลักสูตรฝึกทักษะอาชีพต่าง ๆ อาจเผชิญกับปัญหา มากมายที่ทำให้ผลของการฝึกทักษะอาชีพไม่เป็นไปตามเป้าหมายของโครงการ ประการแรกคือ **หลายหลักสูตรอาชีพค่อนข้างไม่ทันสมัยและไม่ตรงตามความต้องการของตลาด** ดังนั้น เมื่อผู้ต้องขังพ้นโทษไปแล้วจึงไม่มีแหล่งงานให้ทำ ประการที่สองคือ **บางหลักสูตรอาจขาดแคลนอุปกรณ์และวิทยากรในการฝึกอบรม** ซึ่งหลักสูตรเหล่านี้ อาจจะเป็นลักษณะอาชีพที่เป็นที่ต้องการของตลาดแรงงาน แต่เมื่อมีความขาดแคลนในเครื่องมือและบุคลากรจึงไม่สามารถจัดการฝึกอาชีพได้ ประการที่สาม **การลงทุนประกอบอาชีพเมื่อพ้นโทษ** บางหลักสูตรมุ่งเน้นการเป็นผู้ประกอบการ แต่เมื่อพ้นโทษไปแล้วกลับไม่มีการสนับสนุนด้านเงินทุนในการลงทุนประกอบอาชีพ ประการที่สี่ **การแย่งกันเรียนในบางหลักสูตร สะท้อนจากทรัพยากรในการเรียนและการฝึกอบรมอาจมีไม่เพียงพอ** จึงทำให้ผู้ต้องขังอาจไม่ได้รับการฝึกอาชีพแบบที่ตนเองต้องการ ประการที่ห้า **ความแตกต่างในสถานะทางการเงินของผู้ต้องขัง** ทำให้ผู้ต้องขังส่วนที่บางส่วนจำเป็นต้องฝึกอาชีพที่สามารถสร้างรายได้ระหว่างที่ถูกคุมขังแทนอาชีพที่สนใจในการนำไปประกอบอาชีพหลังพ้นโทษและตอบสนองตลาดแรงงาน ประการสุดท้ายคือ คือ **ความแตกต่างของคติ อายุของผู้ต้องขัง และระยะเวลาการลงโทษ** ทำให้การจัดหลักสูตรการฝึกอาชีพในเรือนจำหรือสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนเป็นไปด้วยความยากลำบาก

นอกจากนี้ การฝึกอาชีพของเด็กและเยาวชนอาจยังไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของตลาดแรงงานได้ เนื่องจากอาชีพที่ฝึกในเรือนจำหรือศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนเป็นเรื่องของงานช่าง และงานฝีมือ ไม่ตอบสนองต่อบริบทแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปเท่าที่ควร ในขณะที่ปัจจุบันมีเทคโนโลยีใหม่เกิดขึ้นและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันทางสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนได้ให้ความสำคัญกับการศึกษาของเด็กและเยาวชนเพื่อสามารถไปต่อยอดได้เมื่อพ้นการควบคุมในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน โดยเน้นการเรียนสายอาชีพหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) และหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) เพราะสามารถทำให้มีงานทำได้ง่ายหลังจากพ้นโทษ แต่ข้อจำกัดด้านความแออัดของสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน รวมถึงจำนวนของเด็กและเยาวชนที่มีจำนวนมาก ทำให้เด็กและเยาวชนอาจจะไม่ได้รับโอกาสทางการศึกษาและการฝึกอาชีพที่ตรงกับความต้องการและศักยภาพ อีกทั้งเด็กและเยาวชนเหล่านี้ อาจต้องการการดูแลและฟื้นฟูด้านจิตใจมากกว่า การเข้าไปอยู่รวมกันจำนวนมากของเด็กและเยาวชนที่มาจากต่างครอบครัว ต่างที่ต่างถิ่น อาจส่งผลกระทบต่อสภาพจิตใจและแย่งลงกว่าเดิม

๖.๓.๒.๖ ปัญหาความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน สำหรับความร่วมมือระหว่างหน่วยงานก็เป็นอีกประเด็นปัญหาหนึ่งที่ทำให้การส่งเสริมให้ผู้พ้นโทษมีงานที่สุจริตทำต้องเผชิญกับความยุ่งยาก เนื่องจากหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องนั้นมีหลายหน่วยงาน ทั้งหน่วยงานที่มีหน้าที่ในการแก้ปัญหาโดยตรงและหน่วยงานที่มีหน้าที่สนับสนุน ทำให้แนวทางและมาตรการแก้ปัญหา มีความหลากหลายแตกต่างกันตามขอบเขตและหน้าที่ของแต่ละหน่วยงาน **มีลักษณะการทำงานแบบต่างคนต่างทำ ไม่ได้เป็นการสร้างความร่วมมือแบบบูรณาการอย่างแท้จริง** เช่น ยังไม่สามารถจัดหางานให้กับผู้พ้นโทษได้อย่างเป็นระบบและทั่วถึงทุกคน รวมถึงข้อจำกัดอื่น ๆ เช่น ผู้พ้นโทษไม่ต้องการงานที่จัดให้เพราะอยู่ไกลจากถิ่นที่อยู่เดิม หรือผู้พ้นโทษยังไม่มีทักษะความเชี่ยวชาญตามที่บริษัทต้องการ เป็นต้น ประเด็นที่กล่าวมาล้วนส่งผลให้การแก้ปัญหา ยังไม่มีประสิทธิภาพ และสะท้อนให้เห็นถึง

ความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาความร่วมมืออย่างเป็นระบบ เพราะผู้พันโทฯควรได้รับการฝึกอาชีพที่สามารถนำไปประกอบอาชีพได้ และบริษัทเอกชนควรเข้าใจลักษณะและสภาพจิตใจของผู้พันโทฯให้มากขึ้น บางครั้งอาจไม่สามารถใช้แนวทางปฏิบัติเดียวกับลูกจ้างทั่วไปได้ ในขณะที่โครงการต่าง ๆ เพื่อลดการตีตรามีลักษณะเป็นโครงการเฉพาะที่ผู้ใช้บริการเข้ามาใช้เนื่องจากมั่นใจในการควบคุมของทางหน่วยงานราชการ เช่น การสร้างความร่วมมือกับบริษัทต่าง ๆ ในการเข้ามาฝึกอาชีพหรือให้ความรู้ตั้งแต่ในเรือนจำหรือสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน หรือการเปิดให้บุคคลทั่วไปสามารถเข้ามาใช้บริการด้านต่าง ๆ ของทางเรือนจำได้ อาทิ บริการนวด หรือร้านอาหาร ฯลฯ แต่หากบุคคลเหล่านี้พันโทฯไปและไปเปิดกิจการเองหรือไปรับจ้างในสถานประกอบการแล้ว สาธารณชนทราบว่าเป็นผู้พันโทฯก็อาจจะเล็งที่จะเข้ารับบริการ ด้วยเหตุนี้ภาครัฐที่เกี่ยวข้องอาจต้องมองหามาตรการที่จะปรับทัศนคติผู้คนในสังคมก่อนเป็นอันดับแรก

๖.๓.๓ การดำเนินการธุรกิจเพื่อสังคมสำหรับผู้ต้องโทษและผู้พันโทฯ

จากการรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมายไม่ว่าจะเป็นกลุ่มเจ้าหน้าที่รัฐและผู้ปฏิบัติงานในหน่วยงานด้านพุดินนีสัยที่เกี่ยวข้องกับการให้ความช่วยเหลือ กลุ่มเป้าหมายที่ได้รับการช่วยเหลือที่ประกอบด้วย ผู้พันโทฯทั้งผู้ใหญ่ เด็กและเยาวชน ผู้ที่เคยถูกคุมประพฤติ ครอบครัวยุติ/ชุมชน และกลุ่มประชาสังคม ผู้ก่อตั้ง ผู้ประกอบการ เจ้าหน้าที่หรือผู้เกี่ยวข้องกับการดำเนินธุรกิจเพื่อสังคม คณะที่ปรึกษาโครงการ ฯ สามารถนำเสนอถึงแนวทางการเตรียมธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) มาขับเคลื่อนการสร้างอาชีพให้ผู้พันโทฯเพื่อลดปัญหาการกระทำผิดซ้ำ ดังนี้

๖.๓.๓.๑ การนำธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) มาใช้ขับเคลื่อนการสร้างอาชีพให้แก่ผู้พันโทฯเพื่อลดปัญหาการกระทำผิดซ้ำ สามารถจำแนกข้อค้นพบดังนี้

๑) ลักษณะของธุรกิจเพื่อสังคม สามารถแบ่งออกเป็นสองรูปแบบ ดังนี้

(๑) ธุรกิจเพื่อสังคมที่ดำเนินการร่วมกับผู้ต้องขังและผู้พันโทฯอยู่แล้วในปัจจุบัน เช่น ทางด้านอาชีพ การสร้าง ‘Platform’ องค์กรชื่อ ‘โอกาส’ ที่ทำหน้าที่เป็นตัวกลางในการหางานให้แก่ผู้พันโทฯ ไม่ว่าจะเป็น Social Health Enterprise (SHE) ร้านลีลาวัดไท การรวมกลุ่มของดีไซน์เนอร์ โดยการชักชวนของ แบรินด์ YANO handicraft เข้าไปทำงานร่วมกับผู้ต้องขังในเรือนจำจังหวัดแม่ฮ่องสอน ทางด้านจิตใจ สถาบันไทยฟ้าเพื่อการพัฒนา จัดทำโครงการแสงสว่างกลางดวงใจ เป็นต้น

(๒) ธุรกิจเพื่อสังคมที่จะตั้งขึ้นใหม่ เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด หรือการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เช่น พ.ร.บ. ภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง เป็นต้น พ.ศ. ๒๕๖๒ โดยกฎหมายภาษีดังกล่าวมีวัตถุประสงค์สำคัญประการหนึ่งในเรื่องการแก้ปัญหาการใช้ประโยชน์ในที่ดิน โดยเฉพาะการจัดการปัญหาที่ดินรกร้างว่างเปล่าที่เกิดจากการเก็บไว้เก็งกำไรของนายทุน กฎหมายดังกล่าวจะกระตุ้นให้เจ้าของที่ดินหาทางทำประโยชน์ในที่ดินของตน ดังนั้น จึงเป็นการเปิดโอกาสให้กับธุรกิจเพื่อสังคมในการเข้าถึงที่ดินเพื่อใช้ประกอบเกษตรกรรม ซึ่งที่ดินที่นำไปใช้ประโยชน์เพื่อเกษตรกรรมนั้นจะมีอัตราภาษีที่ต่ำมาก โดยมีเพดานภาษีอยู่ที่ร้อยละ ๐.๑๕ ของมูลค่าที่ดิน ในขณะที่ที่ดินรกร้างว่างเปล่าจะมีเพดานภาษีอยู่ที่ร้อยละ ๑.๒๐ ของมูลค่าที่ดิน ภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างดังกล่าวทำให้กลุ่มนายทุนและเจ้าของที่ดินเกิดความตื่นตัวอย่างมาก โดยเฉพาะการทำประโยชน์ในลักษณะที่เป็นกิจกรรมความรับผิดชอบต่อสังคม (CSR)

๒) ขั้นตอนการทำงาน ธุรกิจเพื่อสังคมสามารถเริ่มการทำงานร่วมกับผู้ต้องขังและผู้พ้นโทษได้สองลักษณะ ดังนี้

(๑) ตั้งแต่ออยู่ในเรือนจำ ธุรกิจเพื่อสังคมอาจจะเริ่มทำงานร่วมกับผู้พ้นโทษ ตั้งแต่เป็นผู้ต้องขัง โดยเข้าไปอธิบายและชี้แจงถึงธุรกิจที่กำลังดำเนินการ ความก้าวหน้าในอาชีพ เป็นต้น โดยการดำเนินการในขั้นตอนตั้งแต่ในเรือนจำ ก็จะนำไปสู่การที่ผู้ประกอบสามารถ **คัดเลือก** (Classify) ผู้ต้องขังที่มีทัศนคติต่อการประกอบอาชีพ ความมุ่งมั่นต่อความต้องการเปลี่ยนแปลงอนาคตของตนเอง โดยการสัมภาษณ์ (Interview) และการพูดคุยระหว่างการทำกิจกรรมต่าง ๆ **การรับสมัคร** (Recruitment) ในช่วงแรกของการดำเนินการ จำเป็นต้องคัดเลือกบุคคลที่พร้อมจะเปลี่ยนแปลงตัวเอง และไม่ต้องการกลับไปกระทำผิดซ้ำอีก ซึ่งผู้ประกอบการควรนำต้นแบบ (Role Model) ที่ทำงานอยู่ด้วยหรือประสบความสำเร็จในการทำงานมาช่วยแนะนำในการเตรียมตัวเพื่อกลับเข้าสู่ระบบการทำงาน **การฝึกอบรมทักษะในการทำงาน** (Training) ผู้ประกอบกิจการสามารถเข้าร่วมฝึกอบรมทักษะเฉพาะทางที่กิจการต้องการ และยังเป็นโอกาสให้ผู้ต้องขังได้เรียนรู้ทักษะทางสังคมที่จะต้องเตรียมพร้อม เมื่อผู้ต้องขังพ้นโทษจะทำให้การปรับตัวเข้าสู่สังคมจะไม่เป็นเรื่องยากอีกต่อไป รวมไปถึง **การสร้างแกนนำ** เพื่อให้สานต่อการทำงานระหว่างผู้ประกอบการกับผู้ต้องขัง ดังนั้นผู้ประกอบการมีความจำเป็นต้องสร้างแกนนำที่มีทัศนคติพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลงอนาคตของตนเอง และผู้อื่น ซึ่งในช่วงเวลานี้ ผู้ประกอบการต้องใช้ระยะเวลาในการสร้าง และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งแกนนำดังกล่าวจะกลายเป็นต้นแบบในการทำงานให้ผู้ต้องขังคนอื่นสามารถนำไปเป็นแรงบันดาลใจในการดำเนินชีวิต

(๒) เมื่อออกจากเรือนจำ ผู้ประกอบการต้องอาศัยความช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐ เช่น ศูนย์ CARE เพื่อประกาศรับผู้พ้นโทษที่มีความสนใจที่จะทำงานร่วมกัน ซึ่งเมื่อรับผู้ที่สนใจเข้ามาทำงานแล้ว ผู้ประกอบการต้องมีการจัดระบบพัฒนาและอบรมทักษะฝีมือเพิ่มเติม

๓) ทัศนคติต่อผู้ต้องขังและผู้พ้นโทษ ธุรกิจเพื่อสังคมต้องเข้าใจธรรมชาติของผู้พ้นโทษว่า ทั้งทัศนคติของสังคมที่มีต่อผู้พ้นโทษ ดังนั้นเมื่อผู้ประกอบการเปิดใจรับถึงความผิดพลาดในอดีตที่เกิดขึ้นของผู้พ้นโทษ พร้อมทั้งจะให้โอกาสและมอบความไว้วางใจผู้พ้นโทษให้เริ่มต้นทำงาน รวมถึงต้องไม่คาดหวังในการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น อีกทั้ง ธรรมชาติของคนทำงานที่มีจะอัตราการเข้าออกของพนักงาน (Turnover Rate) ซึ่งกิจการอื่น ๆ ก็มีอัตราการเข้าออกของพนักงานเช่นกัน ไม่ใช่เพียงเพราะเป็น “ผู้พ้นโทษ” เท่านั้น หากสามารถกระทำได้ดีก็จะช่วยให้การทำงานร่วมกันไม่เกิดปัญหา และมีการปฏิบัติต่อผู้พ้นโทษอย่างเป็นมืออาชีพ (Professional)

๔) ระบบการทำงาน ธุรกิจเพื่อสังคมที่จะทำงานร่วมกับผู้ต้องขังและหรือผู้พ้นโทษนั้น ต้องสร้างระบบ (System) ของการทำงานให้มีความชัดเจน มีคู่มือในการทำงาน อันจะช่วยในการอำนวยความสะดวกและสนับสนุนการทำงานให้มีความเข้าใจง่าย สามารถเรียนรู้ในการปฏิบัติงาน นำไปสู่ประสิทธิภาพและผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติงาน

๕) ลักษณะการจ้างงาน สามารถจำแนกได้ดังนี้

(๑) ช่วงเปลี่ยนผ่าน (Transition Period) เป็นช่วงเวลาที่สำคัญของการปรับตัวของผู้พ้นโทษกลับคืนสู่สังคม เป็นช่วงเวลาที่คุณประกอบการต้องให้ความสำคัญและช่วยเหลือ เช่น ปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีพ (อาหาร ที่พัก เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค) ซึ่งเมื่อผ่านระยะเวลาดังกล่าวไป ผู้พ้นโทษสามารถเข้าสู่ระบบการทำงาน ทั้งนี้ ผู้ประกอบการอาจพิจารณานำระบบพี่เลี้ยง (Mentoring System) เข้ามาปรับประยุกต์ใช้ในการกำกับติดตามการปฏิบัติงาน

(๒) ค่าจ้างที่เป็นธรรม (Fair Wage) พิจารณาจากงานที่ผู้พ้นโทษต้องปฏิบัติ ระดับการศึกษา และประสบการณ์ในการทำงาน อาจจะใช้อัตราค่าแรงขั้นต่ำเป็นตัวกำหนดร่วม เพื่อให้เกิดการจ่ายค่าจ้างที่เป็นธรรม และสามารถดำรงชีพในสังคมอย่างเหมาะสม

(๓) ความก้าวหน้าในสายอาชีพ (Career Path) ที่ชัดเจน โดยกิจการควรแสดงความก้าวหน้าอาชีพ เป็นการช่วยให้ผู้พ้นโทษสามารถวางแผนอนาคตของตนเองได้ชัดเจนยิ่งขึ้น หากกิจการสามารถสร้างความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของได้ ก็จะช่วยเสริมโอกาสที่ผู้พ้นโทษจะกลับไปกระทำผิดซ้ำลดลง

๖) การอบรมและพัฒนาทักษะฝีมือ ถึงแม้ผู้ต้องขังและผู้พ้นโทษได้รับการพัฒนาฝีมือมาจากเรือนจำหรือศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนแล้วนั้น แต่เป็นเพียงทักษะเบื้องต้น ดังนั้น ธุรกิจเพื่อสังคมต้องมีการอบรมและพัฒนาทักษะฝีมือเพิ่มเติมอยู่ตลอดเวลาอย่างต่อเนื่อง เพื่อคุณภาพของสินค้าและบริการของธุรกิจเพื่อสังคมเอง และเป็นการพัฒนาคุณภาพแรงงานร่วมด้วยในขณะเดียวกัน

๗) การอบรมและพัฒนาทางด้านจิตใจ เป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญในการปรับทัศนคติของผู้พ้นโทษ และทักษะทางสังคมต่าง ๆ รวมถึงเป็นช่วงเวลาของการสร้างความไว้วางใจ (Trust) ระหว่างธุรกิจเพื่อสังคมและผู้พ้นโทษ ธุรกิจเพื่อสังคมต้องใส่ใจในขั้นตอนดังกล่าว โดยถือว่าเป็นขั้นตอนสำคัญของการดำเนินงาน และเป็นการประเมินการพัฒนาของผู้พ้นโทษ

๘) การสร้างเครือข่าย (Network) ธุรกิจเพื่อสังคมต้องสร้างเครือข่ายร่วมงานกับภาครัฐและสังคม เพื่อให้ธุรกิจเพื่อสังคมสามารถดำเนินธุรกิจได้อย่างยั่งยืนและทำให้เกิดการเปลี่ยนมุมมองต่อผู้ต้องขังและผู้พ้นโทษ

๖.๓.๓.๒ บทบาทของรัฐต่อการดำเนินการธุรกิจเพื่อสังคมมาขับเคลื่อนการสร้างอาชีพให้ผู้พ้นโทษเพื่อลดปัญหาการกระทำผิดซ้ำนั้น สามารถดำเนินการได้สองลักษณะ ดังนี้

๑) การตั้งหน่วยงานใหม่รองรับ ซึ่งในลักษณะดังกล่าวคณะที่ปรึกษาเห็นว่า เป็นค่อนข้างเป็นไปได้ยากในการปฏิบัติ เนื่องจากข้อจำกัดในการจัดตั้งบริษัทของหน่วยงานภาครัฐ นอกจากนี้ ลักษณะการทำธุรกิจที่จะต้องมีการคาดการณ์การตลาด การทำการตลาด (Marketing) การพัฒนาสินค้าและบริการที่ตลาดต้องการ เป็นเรื่องที่ขัดกับลักษณะงานของหน่วยงานราชการ ซึ่งความชำนาญอาจจะมีไม่เท่ากับผู้ประกอบการภาคธุรกิจ

๒) หน่วยงานสนับสนุนให้เกิดธุรกิจเพื่อสังคม ภาครัฐสามารถทำหน้าที่สนับสนุนและอำนวยความสะดวกให้เกิดธุรกิจเพื่อสังคมเพื่อสร้างอาชีพให้ผู้พ้นโทษเกิดขึ้นได้รวดเร็ว ไม่ว่าจะเป็นการสนับสนุนในเรื่อง สิทธิประโยชน์ อาทิ การจ้างงานผู้พ้นโทษที่ภาครัฐสามารถผลักดันให้กลายเป็นกฎหมาย เป็นต้น โดยสิทธิประโยชน์สำหรับธุรกิจเพื่อสังคมที่ต้องการดำเนินงานเพื่อผู้พ้นโทษอาจจะเป็นเรื่องหนึ่งที่ภาครัฐสามารถผลักดันให้เกิดขึ้นได้ เพื่อให้ผู้ประกอบการที่ดำเนินการอยู่แล้ว หรือ ต้องเริ่มต้นกับผู้พ้นโทษเห็นโอกาสหรือช่องทางในการประกอบการเพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้ ต้องยอมรับความจริงของสังคมที่มองภาพลักษณ์ของผู้พ้นโทษว่าจะเป็นอุปสรรคในการนำแรงงานเหล่านี้ไปใช้ประโยชน์ ภาครัฐจึงจำเป็นต้องมีแรงจูงใจ (Incentive) ให้ผู้ประกอบการ รวมถึงประเด็นจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ (Government Procurement and Supplies Management) ที่อาจจะให้สิทธิประโยชน์ทางด้านภาษีสำหรับผู้ประกอบการที่เป็นธุรกิจเพื่อสังคมที่มีผู้พ้นโทษทำงานอยู่ การกำกับดูแล ที่ภาครัฐต้องเข้ามาช่วยในเรื่องของการกำกับดูแลตั้งแต่การสร้างระบบประกันให้แก่ผู้ประกอบการที่มีผู้พ้นโทษทำงาน โดยอาจจะออกระบบประกันค่าเสียหายให้แก่ผู้ประกอบการ

สร้างระบบร่วมกับผู้ประกอบการในการคัดเลือกผู้ต้องขังที่มีความพร้อมในการทำงาน รวมทั้งสร้างระบบกำกับดูแลธุรกิจเพื่อสังคมที่นำผู้พ้นโทษไปทำงานด้วยเช่นกัน การอำนวยความสะดวกในการทำงาน เนื่องจากภาครัฐมีประสบการณ์ในการทำงานร่วมกับผู้ต้องขังและหรือผู้พ้นโทษมากกว่าผู้ประกอบการ ภาครัฐควรทำหน้าที่เป็น “ตัวกลาง” ระหว่างธุรกิจเพื่อสังคมและผู้ต้องขังและหรือผู้พ้นโทษ รวมถึงทำหน้าที่ให้คำแนะนำและเป็นพี่เลี้ยงในช่วงแรกของการปรับตัวของผู้พ้นโทษเมื่อเข้าสู่ระบบการทำงาน และ การปรับการรับรู้ของสังคม (Public Perception) ที่มีต่อผู้ต้องขังและหรือผู้พ้นโทษ เป็นอีกบทบาทสำคัญของภาครัฐที่เป็นหน่วยงานหลักที่จะสร้างการรับรู้ที่มีต่อผู้ต้องขังและหรือผู้พ้นโทษ โดยร่วมกับภาคเอกชนและหรือธุรกิจเพื่อสังคม เพื่อช่วยให้ผู้พ้นโทษสามารถกลับคืนสู่สังคมและเพิ่มโอกาสในการมีงานทำของผู้พ้นโทษมากขึ้น

๖.๓.๓.๓ ผู้พ้นโทษ

๑) การคัดเลือกผู้ต้องขังและหรือผู้พ้นโทษที่จะเข้ามาทำงาน ในระยะเริ่มต้นของธุรกิจ มีความจำเป็นจะต้องเริ่มจากผู้ที่มีความสนใจจริง โดยพิจารณาจากเพศ อายุ ระดับการศึกษา ประเภทคดี ความสนใจในการทำงาน ระยะเวลาที่ติด และความสามารถส่วนบุคคล

๒) การอบรมและพัฒนาทักษะอาชีพ ในเบื้องต้นผู้พ้นโทษส่วนใหญ่ได้รับการอบรมทักษะอาชีพมาจากเรือนจำแล้ว จึงสามารถนำมาประกอบอาชีพได้ทันที เนื่องจากมีใบรับรองมาตรฐานจากกรมพัฒนาฝีมือแรงงาน กระทรวงแรงงาน

๓) การอบรมและพัฒนาทางด้านจิตใจ เนื่องจากต้องยอมรับว่า ประเด็นการตีตราในสังคมเกี่ยวกับผู้ต้องขังและหรือผู้พ้นโทษยังคงมีอยู่ในปัจจุบัน จึงต้องมีการเตรียมตัวให้ผู้พ้นโทษสามารถมีทัศนคติเชิงบวกที่สามารถดำเนินชีวิตในสังคมต่อไปได้

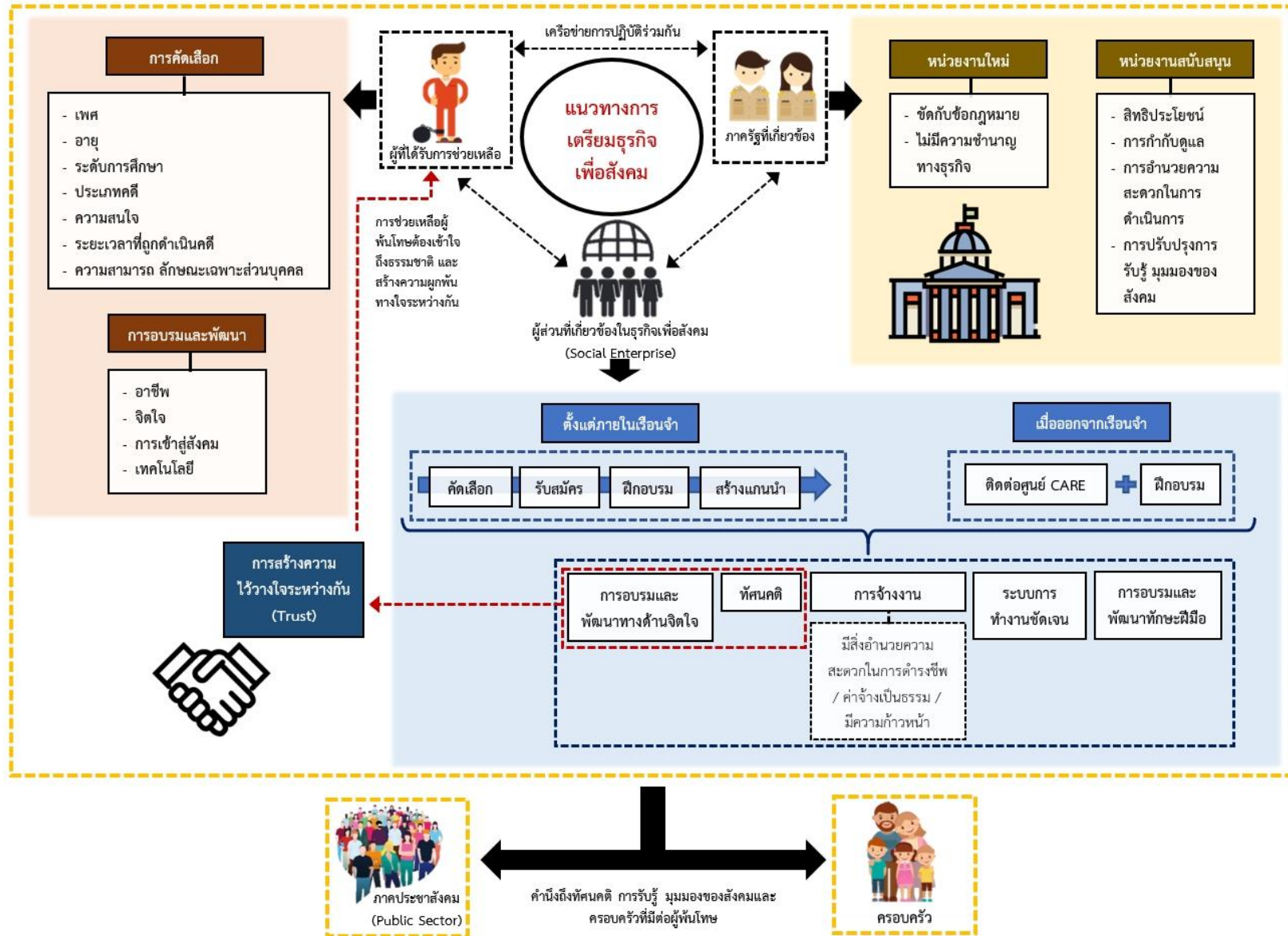
๔) การพัฒนาทักษะทางสังคม เป็นอีกทักษะหนึ่ง que ผู้พ้นโทษต้องการ เนื่องจากสังคมภายนอกมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทั้งทักษะการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ทักษะการใช้ของสาธารณะต่าง ๆ สิ่งเหล่านี้ จำเป็นต้องมีการอบรมช่วยเหลือผู้พ้นโทษอย่างต่อเนื่อง และ

๕) การพัฒนาทักษะทางเทคโนโลยี เป็นอีกทักษะหนึ่ง que ผู้พ้นโทษต้องได้รับการพัฒนาเพื่อให้ตนเองทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมและมีความเป็นมืออาชีพ

๖.๓.๓.๔ ปัจจัยภายนอก เช่น ทัศนคติของสังคมที่มีผู้พ้นโทษ เป็นสิ่งที่สังคมต้องปรับทัศนคติโดยรวมว่า ผู้พ้นโทษนั้นมีทั้ง “ผู้ที่ก้าวพลาด” ที่ต้องการ “โอกาส” ในการปรับตัว สังคมเองจะเป็นปัจจัยที่สำคัญอีกปัจจัยที่จะทำให้บุคคลเหล่านี้สามารถปรับตัวและดำเนินชีวิตต่อไปได้ โดยไม่กลับไปกระทำผิดซ้ำ

จากประเด็นข้อค้นพบที่ได้จากการวิเคราะห์ผลการศึกษาเชิงปริมาณและคุณภาพร่วมกัน สามารถสรุปได้ดังภาพที่ ๖.๗

ภาพที่ ๖.๗ สรุปผลการการศึกษา

๖.๔ ผลการวิเคราะห์หลักเกณฑ์และข้อพิจารณาที่เกี่ยวข้องกับการจ้างงานของผู้พันโทของกลุ่มธุรกิจเพื่อสังคม (Data Analytic: Criteria Formulation)

โครงการวิจัยแนวทางของธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) มาขับเคลื่อนการสร้างอาชีพให้ผู้พันโทเพื่อลดปัญหาการกระทำผิดซ้ำมีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาแนวคิด แนวทาง รูปแบบธุรกิจ (Business Model) ปัจจัยสู่ความสำเร็จ และแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) ปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) ในประเทศไทยและต่างประเทศ การศึกษาและวิเคราะห์แนวโน้มของผลิตภัณฑ์และบริการที่เหมาะสมกับธุรกิจเพื่อสังคมในการสร้างอาชีพให้ผู้พันโทในประเทศ อันจะนำไปสู่การเสนอรูปแบบของธุรกิจเพื่อสังคมและผลิตภัณฑ์และบริการที่เหมาะสมกับการสร้างอาชีพสำหรับผู้พันโท พร้อมกับแผนขับเคลื่อนการดำเนินงาน (Roadmap) ระยะสั้น (๑ – ๓ ปี) ในการจัดตั้งธุรกิจเพื่อสังคมเพื่อสร้างอาชีพของผู้พันโทในประเทศไทย

เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการ ฯ ดังที่กล่าวข้างต้น จึงได้ดำเนินการวิเคราะห์ปัจจัยความสำเร็จ เพื่อนำไปสู่การจัดทำหลักเกณฑ์และข้อพิจารณาที่เกี่ยวข้องกับการจ้างงานของผู้พันโทของกลุ่มธุรกิจเพื่อสังคมเพื่อให้ได้มาซึ่งรูปแบบของธุรกิจเพื่อสังคม พร้อมทั้งผลิตภัณฑ์และบริการที่เหมาะสมกับการสร้างอาชีพสำหรับผู้พันโท พร้อมแผนขับเคลื่อนการดำเนินงาน (Roadmap) ระยะสั้น (๑ – ๓ ปี) ในการจัดตั้งธุรกิจเพื่อสังคมเพื่อสร้างอาชีพของผู้พันโทในประเทศไทย อันเป็นวัตถุประสงค์สำคัญในการศึกษาครั้งนี้ ดังนี้

๖.๔.๑ ที่มาของการกำหนดหลักเกณฑ์ (criteria) ในการพิจารณา

ประเด็นที่มาของการกำหนดหลักเกณฑ์ (criteria) ในการพิจารณาที่เกี่ยวข้องกับการจ้างงานของผู้พันโทของกลุ่มธุรกิจเพื่อสังคม ปรากฏความตามที่คณะที่ปรึกษาโครงการ ฯ ได้ศึกษา และวิเคราะห์ถึงหลักการ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับธุรกิจเพื่อสังคมดังปรากฏในบทที่ ๒ อันจะช่วยให้เกิดความเข้าใจว่า ผู้ประกอบการกลุ่มธุรกิจเพื่อสังคม มีความมุ่งหวังที่จะช่วยแก้ปัญหาสังคมโดยการนำรูปแบบของการประกอบการทางธุรกิจมาปรับใช้ เนื่องจากจะช่วยแก้ปัญหาสังคมได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนได้เมื่อเทียบกับการที่ต้องพึ่งพาภาครัฐเพียงอย่างเดียว นอกจากนี้ ตามความในบทที่ ๓ ที่คณะที่ปรึกษาโครงการ ฯ ได้ดำเนินการศึกษาถึงสภาพปัญหาของการกระทำผิดซ้ำของผู้พันโทในประเทศไทย ซึ่งเป็นปัญหาที่ยังดำรงอยู่และควรได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน จากการศึกษา พบว่า **ปัญหาการกระทำผิดซ้ำของผู้พันโทมีความซับซ้อนและละเอียดอ่อน** โดยเฉพาะการเข้าใจและเข้าถึงธรรมชาติและสภาพจิตใจของผู้พันโท ทำให้เกิดการนำมาตรการที่หลากหลายมาพยายามแก้ไขปัญหานั้น ทั้งมาตรการทางกฎหมาย การกำหนดหลักเกณฑ์ และแนวปฏิบัติต่าง ๆ รวมถึงการสร้างความร่วมมือและสนับสนุนจากหลายภาคส่วนในสังคมเพื่อช่วยเหลือผู้พันโทในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะการประกอบอาชีพของผู้พันโทหลังได้รับการปล่อยตัว ซึ่งแนวคิดเรื่อง **ธุรกิจเพื่อสังคม** คือ มาตรการอย่างหนึ่งที่ภาครัฐต้องการนำมาใช้แก้ปัญหาเป็นแนวทางใหม่ที่พยายามให้ภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการช่วยเหลือผู้พันโทเพิ่มขึ้น เนื่องจากภาคเอกชนคือกลุ่มที่มีบทบาทในการจ้างงานผู้พันโท ตามความในบทที่ ๔ คณะที่ปรึกษาโครงการ ฯ ได้ทบทวนและศึกษาแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับพฤติกรรมผู้บริโภคเพื่อดูความเป็นไปได้ของผู้บริโภคในการมีส่วนร่วมสนับสนุนสินค้าและบริการของผู้พันโทและธุรกิจเพื่อสังคม อันจะนำมาเป็นแนวทางในการศึกษาจนได้ ปรากฏผลการศึกษาดังคณะที่ปรึกษาโครงการ ฯ กล่าวความไปก่อนหน้านี้

สำหรับการวิเคราะห์ หลักเกณฑ์และข้อพิจารณาที่เกี่ยวข้องกับการจ้างงานของผู้พันโทของกลุ่มธุรกิจเพื่อสังคม ทางคณะที่ปรึกษาโครงการ ฯ จะนำเสนอหลักเกณฑ์และข้อพิจารณาที่เกี่ยวข้องกับการจ้างงานของผู้พันโทของกลุ่มธุรกิจเพื่อสังคม โดยหลักเกณฑ์ดังกล่าวจะสะท้อนมุมมองของกลุ่มผู้พันโทเกี่ยวกับลักษณะของการจ้างงาน ควบคู่ไปกับการเสนอหลักเกณฑ์และข้อพิจารณาที่เกี่ยวข้องกับการจ้างงานในมุมมองของกลุ่มผู้ประกอบการธุรกิจเพื่อสังคม ที่เป็นหลักเกณฑ์หรือข้อพิจารณาเรื่องใดที่ผู้ประกอบการใช้เป็นเหตุผลในการประกอบการตัดสินใจในจ้างงานผู้พันโท โดยหลักเกณฑ์ที่สะท้อนมุมมองทั้งสองด้านนี้ จะช่วยให้เกิดการเข้าใจและเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ไม่เพียงเป็นประโยชน์ต่อตัวผู้พันโทและผู้ประกอบการธุรกิจเพื่อสังคมเท่านั้น แต่หน่วยงานภาครัฐทั้งที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหาโดยตรง เช่น กรมราชทัณฑ์ และหน่วยงานที่มีหน้าที่สนับสนุนอื่น ๆ ก็จะสามารถเข้าใจและเข้าถึงทั้งสองกลุ่มได้ดียิ่งขึ้น และสามารถนำไปพัฒนามาตรการต่าง ๆ ที่มีอยู่ให้มีประสิทธิภาพและตอบโจทย์ความต้องการของทุกภาคส่วนให้ตรงจุดยิ่งขึ้น

หลักเกณฑ์ที่คณะที่ปรึกษาโครงการ ฯ จะนำเสนอ เกิดขึ้นจากการวิเคราะห์บนพื้นฐานของแนวคิดและทฤษฎีตามที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้น อย่างไรก็ตาม เนื่องจากวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำต้นแบบธุรกิจเพื่อสังคมมาใช้แก้ปัญหาการกระทำผิดซ้ำของผู้พันโทยังมีอยู่จำกัด จากการสืบค้นและทบทวนความของคณะที่ปรึกษาโครงการ ฯ ยังไม่ปรากฏถึงวรรณกรรมใดที่เป็นการศึกษาในประเด็นดังกล่าวโดยตรงในบริบทของประเทศไทย ส่วนใหญ่จะเป็นวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจเพื่อสังคม และผู้พันโทในลักษณะการศึกษาที่แยกออกจากกัน ดังนั้น โครงการวิจัยฉบับนี้จึงถือได้ว่าเป็นงานวิจัยชิ้นแรกที่เป็นความคิดริเริ่ม (originality) ในการศึกษาเรื่องดังกล่าวที่เกิดขึ้นในประเทศไทย เนื่องจากข้อจำกัดในเรื่องของวรรณกรรมตามที่ได้กล่าวไป หลักเกณฑ์ที่เสนอนี้ จึงจำเป็นต้องวิเคราะห์บนพื้นฐานของการเก็บข้อมูลทั้งเชิงคุณภาพและปริมาณประกอบด้วย อย่างไรก็ตาม หลักเกณฑ์ที่คณะที่ปรึกษาโครงการ ฯ จะนำเสนอต่อไป ยังเป็นเพียงข้อเสนอกรอบแนวคิดการวิเคราะห์อย่างกว้าง (proposed analytical framework) จึงควรมีการวิจัยเชิงทดลอง (experimental research) อันเป็นข้อเสนอแนะสำคัญในการศึกษาวิจัยในอนาคต ภายหลังจากการศึกษาครั้งนี้ต่อไป

สำหรับหลักเกณฑ์ที่จะนำเสนอ นั้น จะแบ่งเป็นลักษณะของประเด็นปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เช่น ประเด็นการตีตราจากสังคม ประเด็นเงินทุน ประเด็นการพัฒนาทักษะและความชำนาญ เป็นต้น โดยในแต่ละประเด็นจะนำเสนอหลักเกณฑ์ซึ่งสะท้อนมุมมองของทั้งทางฝั่งผู้พันโทและผู้ประกอบการธุรกิจเพื่อสังคมควบคู่กัน ดังนี้

๖.๔.๒ หลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับปัญหาการตีตราจากสังคม

หลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับปัญหาการตีตราจากสังคม สามารถสรุปได้ดังตารางที่ ๖.๑๔

ตารางที่ ๖.๑๔ หลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับปัญหาการตีตราจากสังคม

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล	หลักเกณฑ์การพิจารณา
ข้อพิจารณาการจ้างงานที่ผู้พันโทต้องการ	งานที่ไม่มีการตรวจสอบประวัติอาชญากรรมและได้สิทธิที่จะถูกลืม (right to be forgotten)
ข้อพิจารณาของผู้ประกอบการธุรกิจเพื่อสังคมต่อการจ้างงานผู้พันโท	ลักษณะความร้ายแรงของคดี และจำนวนครั้งที่กระทำผิด

ประเด็นปัญหาการตีตราจากสังคม จากการวิเคราะห์ความจากคณะที่ปรึกษาโครงการ ฯ จากข้อมูลเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ ประกอบกับหลักการ แนวคิดที่เกี่ยวข้อง พบว่า เป็นเรื่องละเอียดอ่อนและกระทบต่อจิตใจของผู้พ้นโทษ ดังความตามทฤษฎีการตีตรา (Label Theory) สะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนว่า **ยิ่งสังคมมีการตีตราผู้พ้นโทษมากเท่าใด ก็ยิ่งทำให้คนเหล่านี้รู้สึกไม่เป็นส่วนหนึ่งของสังคมมากขึ้นเท่านั้น** และย่อมนำไปสู่การกลับไปกระทำผิดซ้ำได้อีก การตีตรายังมีการแสดงออกมาหลากหลายรูปแบบ ทั้งที่เป็นการกำหนดเป็นระเบียบข้อบังคับตามกฎหมายอย่างชัดเจน เช่น ผู้พ้นโทษไม่สามารถรับราชการหรือทำงานในหน่วยงานภาครัฐได้ และต้องมีการตรวจสอบประวัติอาชญากรรมก่อนเข้าทำงาน ไปจนถึงรูปแบบที่ปรากฏตอนสัมภาษณ์งานหรือการสอบถามจากบุคคลอื่น จากการเก็บข้อมูลพบว่า เหตุผลอันดับแรกที่ผู้พ้นโทษคิดว่าตนเองหางานไม่ได้เนื่องจากเคยมีประวัติอาชญากรรมมาก่อน แต่ในความเป็นจริงอาจเนื่องจากทักษะความชำนาญของผู้พ้นโทษยังไม่ตรงกับที่บริษัทต้องการก็เป็นได้ ดังนั้น จึงทำให้ลักษณะงานที่ผู้พ้นโทษคิดว่าเหมาะสมกับตนคืองานที่ไม่มีการตรวจสอบประวัติอาชญากรรม ซึ่งเป็นการสะท้อนปัญหาของการตีตราอย่างชัดเจน

เมื่อพิจารณาถึงหลักเกณฑ์ที่ผู้ประกอบการธุรกิจเพื่อสังคมนึกถึงเมื่อต้องตัดสินใจจ้างผู้พ้นโทษ จะพบว่า **ภาคเอกชนไม่ได้มีทัศนคติที่ปิดหรือเป็นลบกับผู้พ้นโทษตั้งแต่แรก** กล่าวคือ ไม่ได้ระบุว่าจะไม่รับพนักงานที่เคยเป็นผู้พ้นโทษมาก่อน (ในทางกฎหมายนั้น การสมัครงานไม่สามารถระบุไว้เช่นนั้นได้ เพราะเป็นการขัดต่อหลักสิทธิมนุษยชน และเป็นการเลือกปฏิบัติ) แต่จากข้อมูลที่สัมภาษณ์กลุ่มธุรกิจเพื่อสังคม เป็นที่น่าสนใจว่า ไม่มีผู้ให้ข้อมูลผู้ใดที่แสดงความเห็นหรือแสดงความจำนงว่าจะไม่มีทางรับผู้พ้นโทษเข้าทำงาน เพียงแต่ก่อนที่จะรับนั้น ต้องการทราบข้อมูลเพื่อพิจารณาตัดสินใจ ซึ่งเมื่อหากเกี่ยวกับผู้พ้นโทษ จึงเป็นเรื่องปกติที่นายจ้างต้องการทราบว่า ผู้พ้นโทษเคยต้องคดีอะไรมาบ้าง สอดคล้องกับความที่คณะที่ปรึกษาโครงการ ฯ นำเสนอในบทที่ ๓ ที่ได้กล่าวความถึงลักษณะของคดีไว้หลายประเภท โดยระดับความรุนแรงหรือประเภทของคดีอาจส่งผลต่อความรู้สึกของคนทั่วไปหรือนายจ้างได้เป็นเรื่องปกติ ดังปรากฏตัวอย่าง เช่น หากผู้พ้นโทษในคดีความผิดฐานฆ่าคนตายโดยเจตนา หรือ ความผิดฐานลักทรัพย์นายจ้าง ก็ย่อมกระทบต่อความรู้สึกของนายจ้างในการพิจารณาเลือกรับ หรือจ้างงาน อันจะเห็นได้ว่าความแตกต่างของประเภทคดีดังกล่าว ย่อมมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจจ้างงาน

จากข้อเท็จจริง พบว่า ธรรมชาติของกลุ่มธุรกิจเพื่อสังคม เป็นกลุ่มบุคคลที่พร้อมจะช่วยเหลือและแก้ปัญหาสังคม ดังข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์พบว่า ไม่มีธุรกิจเพื่อสังคมใดที่ไม่คิดว่าผู้พ้นโทษไม่ต้องได้รับการช่วยเหลือ ผู้ประกอบการธุรกิจเพื่อสังคมรับรู้และรับทราบปัญหาเป็นอย่างดี เพราะหลักสำคัญของแนวคิดของธุรกิจเพื่อสังคมคือ การแก้ปัญหาสังคม และการมีวัตถุประสงค์ที่มุ่งประโยชน์ส่วนรวม ดังนั้น การตระหนักถึงความจำเป็นที่ต้องแก้ปัญหาการกระทำผิดซ้ำของผู้พ้นโทษ จึงไม่ใช่เรื่องที่แปลกใหม่ เพียงแต่ขึ้นอยู่กับว่าผู้ประกอบการธุรกิจเพื่อสังคมเลือกที่จะแก้ปัญหาสังคมนี้หรือไม่ เพราะปัญหาสังคมนี้มีอยู่มากมายหลายประการ จึงทำให้ข้อพิจารณาอันดับต้น ๆ ของการรับผู้พ้นโทษเข้าทำงานเป็นเรื่องประเภทของคดี ซึ่งธุรกิจเพื่อสังคมแห่งหนึ่งแสดงความเห็นว่า **หากภาครัฐต้องการช่วยเหลือเรื่องการประกอบอาชีพของผู้พ้นโทษอย่างจริงจัง ภาครัฐต้องแสดงให้เห็นเป็นตัวอย่างก่อน** การกำหนดว่าผู้พ้นโทษไม่สามารถทำงานในหน่วยงานรัฐได้ ทำให้เจตนาขัดกันเอง เมื่อภาครัฐปิดช่องทางที่จะเปิดโอกาสรับผู้พ้นโทษเข้าทำงานตั้งแต่แรก ผู้พ้นโทษจึงเหลือทางเลือกเพียงภาคเอกชนที่จะช่วยเหลือ เมื่อภาครัฐไม่สามารถให้คำรับรองหรือรับประกันใด ๆ เกี่ยวกับตัวผู้พ้นโทษได้ ภาคเอกชนย่อมต้องหาทางจัดการความเสี่ยงต่าง ๆ เอง จากเหตุผลดังกล่าว

จึงสะท้อนหลักเกณฑ์ของธุรกิจเพื่อสังคมที่ต้องการทราบข้อมูลการกระทำผิดของผู้พันโทษ ประกอบการตัดสินใจดังกล่าว

๖.๔.๓ หลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับลักษณะของงานในระยะแรกหลังได้รับการปล่อยตัว

หลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับลักษณะของงานในระยะแรกหลังได้รับการปล่อยตัว สามารถสรุปได้ ดังตารางที่ ๖.๑๕

ตารางที่ ๖.๑๕ หลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับลักษณะของงานในระยะแรกหลังได้รับการปล่อยตัว

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล	หลักเกณฑ์การพิจารณา
ข้อพิจารณาการจ้างงาน ที่ผู้พันโทษต้องการ	<ul style="list-style-type: none"> - งานที่สามารถสร้างรายได้ได้ทันที ไม่ต้องใช้เวลาฝึกทักษะและความชำนาญมาก - งานที่ไม่มีข้อจำกัดเรื่องเพศ อายุ การศึกษา และศาสนา - งานที่ไม่ต้องพบปะ หรือมีปฏิสัมพันธ์กับผู้คนจำนวนมาก - งานที่มีสิ่งอำนวยความสะดวกหรือปัจจัยการดำรงชีพพื้นฐานรองรับ เช่น ที่พัก อาหาร เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค
ข้อพิจารณาของผู้ประกอบการ ธุรกิจเพื่อสังคมต่อการจ้างงานผู้พัน โทษ	<ul style="list-style-type: none"> - ผู้พันโทษสามารถปฏิบัติงานได้ทันที หรือใช้ระยะเวลาในการฝึกทักษะและความชำนาญไม่นาน - ผู้พันโทษควรได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน (มีความสามารถในการอ่านออกเขียนได้เป็นพื้นฐาน) - การฝึกอาชีพของผู้พันโทษในเรือนจำต้องสอดคล้องกับความต้องการและเป้าหมายของงาน - ผู้พันโทษเคยมีประสบการณ์ในการปฏิบัติงานจริงในระหว่างที่อยู่ในเรือนจำ

ประเด็นหลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับลักษณะของงานในระยะแรกหลังได้รับการปล่อยตัว จากการวิเคราะห์และทบทวนวรรณกรรมพบว่า เหตุผลประการสำคัญที่ทำให้ผู้พันโทษกลับมากระทำผิดซ้ำ เกิดขึ้นเนื่องจากเมื่อผู้พันโทษได้รับการปล่อยตัวแล้ว ไม่สามารถหางานหรือไม่สามารถประกอบอาชีพได้ และเมื่อไม่มีงานรองรับก็ย่อมไม่มีรายได้เพื่อใช้ในการดำรงชีพ ผู้พันโทษจึงมักเลือกวนกลับไปทำสิ่งที่คุ้นเคย หรือกลับไปคบกับกลุ่มเพื่อนที่คุ้นเคย นำไปสู่การกระทำผิดซ้ำ กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ สถานการณ์ความยากลำบากหลังจากออกจากเรือนจำ ผู้พันโทษส่วนใหญ่มักจะมีมุมมองหรือการรับรู้ในช่วงแรกว่า สังคมเสมือนเป็นอีกโลกอีกลักษณะหนึ่ง ดังปรากฏจากข้อมูลการสัมภาษณ์ผู้พันโทษพบว่า ผู้พันโทษมักจะรู้สึกกลัวที่ต้องออกจากเรือนจำ เพราะข้างในเรือนจำมีความเป็นอยู่ที่มีลักษณะเป็นการกระทำซ้ำเหมือนเดิมทุกวัน แต่พอออกมาดำรงชีวิตอยู่ในสังคมแล้ว ตนเองไม่สามารถปรับเข้ากับวิถีชีวิตปกติ ซึ่งจากการวิเคราะห์พบว่า ข้อมูลดังกล่าวนี้สอดคล้องกับทฤษฎีความผูกพันทางสังคม (Social Bonding Theory) และทฤษฎีการคบหาสมาคมที่แตกต่างกัน (Differential Association) โดยกลุ่มผู้พันโทษมักขาดความผูกพันกับสังคมเดิมก่อนกระทำผิด เมื่อต้องกลับเข้าสู่

สังคมอีกครั้งจึงรู้สึกแปลกแยกแตกต่าง ไม่เป็นส่วนหนึ่งของสังคม สถานการณ์ที่บีบบังคับให้รู้สึก เช่นนั้นย่อมส่งผลให้โอกาสในการกลับมากระทำผิดซ้ำมีสูงขึ้น

ดังนั้น **ลักษณะงานที่ผู้พ้นโทษต้องการจึงสะท้อนความรู้สึกไม่ปลอดภัย** ไม่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกับสังคม โดยเฉพาะงานที่สามารถสร้างรายได้ทันที ซึ่งอาจเป็นงานที่รับเงินเป็นรายวันจึงเหมาะสมกับผู้พ้นโทษที่เพิ่งได้รับการปล่อยตัว เพราะเงินช่วยเหลือจากภาครัฐค่อนข้างมีจำกัดมาก และไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพในแต่ละวัน นอกจากนี้ ปัจจัยในการดำรงชีพขั้นพื้นฐานก็เป็นสิ่งที่จำเป็นมาก โดยเฉพาะที่พักและอาหาร อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่า เงินและปัจจัยพื้นฐานเป็นสิ่งจำเป็นขั้นพื้นฐานของบุคคลทั่วไปอยู่แล้ว แต่สำหรับกลุ่มผู้ที่เพิ่งพ้นโทษถือเป็นสิ่งที่มีผลต่อการอยู่รอดและการใช้ชีวิตในระดับที่สูงกว่าบุคคลปกติ เนื่องจากตนเองต้องปรับตัวกับสภาพแวดล้อมใหม่แล้ว ยังต้องปรับสภาพจิตใจเพื่อเตรียมพร้อมกับการถูกติดตามจากสังคมเพิ่มขึ้นอีก จากการสัมภาษณ์ผู้พ้นโทษส่วนใหญ่กล่าวว่า เงินช่วยเหลือในวันที่ได้รับการปล่อยตัวนั้นมีเพียงเงินค่ารถเท่านั้น บางคนได้รับการปล่อยตัวแบบกะทันหัน ญาติพี่น้องที่อยู่ต่างจังหวัดก็มารับไม่ได้ เป็นต้น

นอกจากประเด็นลักษณะงานที่สามารถได้เงินทันที หรือมีที่พักอาหารให้แล้ว ผู้พ้นโทษต้องการงานที่ไม่ต้องถูกคนรอบข้างเพ่งเล็งหรือถามถึงประวัติที่เคยติดคุกมาก่อน ผู้พ้นโทษคนหนึ่งให้สัมภาษณ์ว่า ตนเองโชคดีตอนออกมามีคนแนะนำให้มาปฏิบัติงานในสำนักงาน เป็นงานเอกสารทั่วไป แต่ท้ายที่สุดลาออกมาเองเพราะกลัวเพื่อนร่วมงานรู้ว่าตนเองเคยติดคุกและไม่สบายใจที่ต้องปิดบัง จึงตัดสินใจมาขายอาหารแทน หากพิจารณาหลักเกณฑ์เรื่องข้อจำกัดเกี่ยวกับเพศ อายุ การศึกษา และศาสนา จะเห็นว่าเป็นเรื่องปกติทั่วไปของคนทำงาน แต่สำหรับผู้พ้นโทษ กลับเป็นข้อจำกัดเพิ่มขึ้น ดังผู้พ้นโทษที่ให้ข้อมูลคนหนึ่งเป็นกลุ่มบุคคลเพศที่สาม กล่าวว่า ตนเองได้รับการฝึกงานช่างไฟฟ้าจากในเรือนจำ และตนเองมีความชอบงานดังกล่าวมาก เมื่อได้รับการปล่อยตัวจึงสมัครงานบริษัทใหญ่แห่งหนึ่งในตำแหน่งช่างติดตั้งอินเทอร์เน็ต แต่ได้รับการปฏิเสธ ซึ่งเหตุผลที่แท้จริงจะเป็นประการใด ผู้พ้นโทษกลับเชื่อว่าเป็นเพราะตนเองมีคดีและเป็นเพราะตนเองเป็นเพศที่สาม จึงทำให้ไม่ได้รับการพิจารณา ซึ่งประเด็นดังกล่าวย่อมกระทบและส่งผลต่อสภาพจิตใจ

หากวิเคราะห์จากเหตุผลข้างต้นแล้ว พบว่า **งานที่เหมาะสมสำหรับกลุ่มผู้พ้นโทษที่เพิ่งได้รับการปล่อยตัวนั้น จะมีลักษณะเป็นงานรับจ้างทั่วไปหรืองานในโรงงาน** ที่ส่วนใหญ่จะมีที่พักและอาหารให้ และการทำงานจะอยู่กับเครื่องจักร ทำงานลักษณะซ้ำเดิม ไม่ต้องใช้ทักษะพิเศษ เน้นความชำนาญจากการลงมือปฏิบัติเป็นประจำ การศึกษาหรือเพศสภาพไม่ใช่เงื่อนไขของงาน แต่งานลักษณะนี้ แม้จะเหมาะสมในระยะแรก แต่อาจมีข้อจำกัดในเรื่องความก้าวหน้าของอาชีพการงานในระยะยาวได้ ทำให้ผู้พ้นโทษบางส่วนที่มีครอบครัวสนับสนุน เลือกที่จะประกอบอาชีพอื่น เช่น คนส่งอาหาร ที่ได้รับความนิยมในกลุ่มคนตกงานในช่วงการแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ ทั้งนี้ จากการเก็บข้อมูลพบว่า ผู้ให้ข้อมูลที่เป็นกลุ่มผู้พ้นโทษหลายคนเลือกประกอบอาชีพดังกล่าว เป็นต้น

เมื่อพิจารณาหลักเกณฑ์ทางฝั่งของผู้ประกอบการธุรกิจเพื่อสังคม จะเห็นว่า ทางฝ่ายนายจ้างหรือผู้ประกอบการก็มีความต้องการพนักงานที่สามารถปฏิบัติงานได้อย่างรวดเร็วเช่นเดียวกัน โดยเฉพาะธุรกิจเพื่อสังคมซึ่งส่วนใหญ่เป็นกิจการขนาดเล็กและขนาดกลาง มีพนักงานจำนวนไม่มาก อาจไม่สามารถที่จะใช้เวลาในการฝึกพนักงานใหม่ได้นาน ดังนั้น เมื่อธุรกิจเพื่อสังคมมีเป้าหมายที่ชัดเจนในเรื่องวัตถุประสงค์เพื่อสังคมและแนวทางการสร้างรายได้ การจ้างงานย่อมมีความคาดหวังว่าผู้พ้นโทษที่ได้รับการปล่อยตัว จะต้องได้รับการฝึกทักษะอาชีพมาจากในเรือนจำ โดยเฉพาะเรื่องการศึกษาขั้นพื้นฐานตามกฎหมาย แม้ว่าธุรกิจเพื่อสังคมจะไม่ปิดกั้นเรื่องการจ้างงานผู้พ้นโทษ แต่

อาจจะไม่ได้สามารถจ้างงานผู้พันโทษได้ทุกคน จึงทำให้มีการคัดเลือกที่ย่อมต้องพิจารณาเรื่องความสามารถและประสบการณ์ประกอบด้วย เช่น ธุรกิจเพื่อสังคมดำเนินธุรกิจก่อสร้าง ย่อมต้องคัดเลือกผู้พันโทษที่ได้รับการฝึกอาชีพช่างก่อสร้างก่อน เพราะสามารถปฏิบัติงานได้เร็วและตรงตามเป้าหมายของงาน หรือธุรกิจอาหาร ก็ย่อมต้องการผู้ที่ฝึกอาชีพด้านคหกรรมมาก่อน ก็จะง่ายต่อการสอนงาน และปฏิบัติงาน เป็นต้น อันเป็นเรื่องความเหมาะสมหรือสมรรถนะที่ตรงตามความต้องการ (Competency Match) สอดคล้องกับการศึกษาของนิศา ศีลารัตน์ และวาสิตา บุญสาธิต (๒๕๖๒) ที่ได้ศึกษาถึงปัจจัยและประโยชน์ในการรับผู้พันโทษเข้าทำงานในองค์กร

ความโดยสรุปแล้ว พิจารณาได้ว่า หลักเกณฑ์ทั้งของผู้พันโทษและผู้ประกอบการธุรกิจเพื่อสังคมในเรื่องนี้ ต่างสะท้อนความต้องการที่สอดคล้องกัน กล่าวคือ ผู้พันโทษมีความประสงค์ที่จะได้งานและผู้ประกอบการธุรกิจเพื่อสังคมก็อยากจ้างงาน จึงเกิดเป็นประเด็นคำถามที่ว่า การที่ภาครัฐมีทั้งการจัดให้ผู้พันโทษได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานตามกฎหมาย (ความตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๔๓) และจัดให้มีการฝึกทักษะอาชีพหลากหลายอาชีพ เช่น งานช่าง งานหัตถกรรม นวดแผนไทย เกษตรอินทรีย์ เป็นต้น ซึ่งบางสาขาวิชาชีพเมื่อจบหลักสูตรการฝึกอบรมแล้ว จะได้รับประกาศนียบัตรของกระทรวงแรงงาน โดยประสบการณ์เหล่านี้ ผู้ประกอบการทั้งที่เป็นธุรกิจเพื่อสังคมและผู้ประกอบการทั่วไปต่างถือว่าผู้พันโทษย่อมมีประสบการณ์ในงานที่ทำ เช่นการไปสมัครงานทั่วไปแล้ว ดังที่คณะที่ปรึกษาโครงการ ฯ เคยนำเสนอความไปในบทที่ ๓ แต่ด้วยเหตุใดความต้องการของทั้งสองฝ่ายจึงยังไม่ประสานสอดคล้องกัน จึงอาจต้องมีการพิจารณาหลักเกณฑ์เกี่ยวกับมาตรการสนับสนุนของภาครัฐ เพื่อให้เกิดข้อค้นพบและหาคำตอบของคำถามเพื่อนำมาสู่การปรับแก้แนวทางการปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม

จากกรณีศึกษาของต่างประเทศในบทที่ ๒ จะเห็นได้ว่า กรณีศึกษาเกี่ยวกับธุรกิจเพื่อสังคมในต่างประเทศ ไม่ว่าจะเป็นในสหราชอาณาจักร สิงคโปร์ สหรัฐอเมริกาและแคนาดา ผู้ประกอบการธุรกิจเพื่อสังคมตระหนักถึงข้อเท็จจริงที่ว่า ผู้พันโทษมักจะถูกตีตราและเป็นความยากลำบากสำหรับคนมีประวัติอาชญากรรมในการหางานทำหลังจากพ้นโทษ จึงทำให้เกิดธุรกิจเพื่อสังคมสำหรับการจ้างผู้พันโทษเข้าทำงานทันทีหลังพ้นโทษ เพราะการมีรายได้เลี้ยงตัวเองเมื่อออกมาสู่โลกภายนอกอีกครั้งเป็นวิธีที่มีประสิทธิภาพมากที่สุดในการลดจำนวนผู้ที่จะกลับไปกระทำผิดซ้ำ เป็นการสร้างความรู้สึกถึงความมีคุณค่าในตนเองและทำให้ผู้พันโทษรอดพ้นจากวัฏจักรของการกระทำผิดซ้ำและสามารถเริ่มต้นชีวิตใหม่ในสังคมได้ ทั้งนี้ หลักเกณฑ์การรับเข้าทำงานส่วนใหญ่จะเริ่มจากตำแหน่งระดับเริ่มต้นที่ไม่จำเป็นต้องมีทักษะขั้นสูง เช่น งานด้านบริการ ด้านต่าง ๆ เช่น เจ้าหน้าที่บำรุงรักษาพื้นที่สาธารณะ การจัดเก็บขยะ การจัดการคัดแยกขยะ และการดูแลถนน ไปจนถึงงานด้านบริการที่มีการฝึกอบรมวิชาชีพจากในเรือนจำและนำมาใช้ในการทำงาน เช่น พนักงานชงกาแฟ และพ่อครัวในร้านอาหาร เป็นต้น

๖.๔.๔ หลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาอาชีพและจิตใจของผู้พันโทษอย่างยั่งยืน

หลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาอาชีพและจิตใจของผู้พันโทษอย่างยั่งยืน สามารถสรุปได้ตามตารางที่ ๖.๑๖

ตารางที่ ๖.๑๖ หลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาอาชีพและจิตใจของผู้พ้นโทษอย่างยั่งยืน

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล	หลักเกณฑ์การพิจารณา
ข้อพิจารณาการจ้างงาน ที่ผู้พ้นโทษต้องการ	<ul style="list-style-type: none"> - งานที่มีค่าจ้างที่เป็นระบบและเป็นธรรม - งานที่มีวิธีการปฏิบัติที่เป็นระบบ เข้าใจง่าย ลดการใช้ดุลพินิจ เช่น มีระเบียบคู่มือการปฏิบัติ (protocol) และเป้าหมายในการทำงานที่ชัดเจน - งานที่สามารถเลื่อนขั้นหรือเลื่อนตำแหน่งได้ - งานที่สามารถพัฒนาต่อยอดได้ เช่น สามารถออกไปเป็นผู้ประกอบการเองได้ - งานที่มีระบบพี่เลี้ยง (Mentor System) - งานที่จัดให้มีการอบรมที่ช่วยพัฒนาอาชีพและสภาพจิตใจของผู้พ้นโทษ - งานที่มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างนายจ้างและเพื่อนร่วมงาน
ข้อพิจารณาของผู้ประกอบการ ธุรกิจเพื่อสังคมต่อการจ้างงานผู้พ้น โทษ	<ul style="list-style-type: none"> - ผู้พ้นโทษต้องมีความตั้งใจที่จะพัฒนาตนเอง - ผู้พ้นโทษพร้อมที่จะปรับตัวและสามารถรับแรงกดดัน - ผู้พ้นโทษต้องมีทัศนคติที่เป็นมืออาชีพและมีความรับผิดชอบ จะต้องไม่มองว่าตนเองเป็นบุคคลที่ด้อยค่ากว่าพนักงานคนอื่น - ผู้พ้นโทษควรที่จะได้รับการอบรมพัฒนาทางด้านจิตใจจากเรือนจำแล้ว โดยได้รับการรับรองจากหน่วยงานภาครัฐ - ผู้พ้นโทษต้องเข้าใจว่าการทำงานไม่ใช่การสงเคราะห์ ไม่ใช่การจ้างงานที่อยู่บนความสงสาร ธุรกิจเพื่อสังคมเองก็จำเป็นต้องสร้างรายได้เพื่ออยู่รอดด้วย

หลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาอาชีพและจิตใจของผู้พ้นโทษอย่างยั่งยืนในประเด็นดังกล่าว จะแตกต่างกับหลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับลักษณะของงานในระยะแรกหลังได้รับการปล่อยตัว โดยหลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับลักษณะของงานในระยะแรกหลังได้รับการปล่อยตัว จะเน้นความสามารถในการดำรงชีวิตในสถานการณ์ที่ผู้พ้นโทษมีทางเลือกจำกัด เฉพาะอย่างยิ่งช่วงที่ได้รับการปล่อยตัวไม่นาน จึงทำให้งานที่สามารถสร้างรายได้อย่างรวดเร็วและมีปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีพเป็นงานที่เหมาะสมกับผู้พ้นโทษในระยะแรก แต่หลังจากผู้พ้นโทษทำงานมาสักระยะหนึ่ง เริ่มมีเงินเก็บออม มีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง มีการงานที่มั่นคง และสภาพจิตใจที่แข็งแกร่งขึ้น ก็จะโอกาสและทางเลือกมากขึ้นในการดำรงชีพ ย่อมทำให้ผู้พ้นโทษเริ่มคิดวางแผนชีวิตในระยะยาว และจะช่วยลดความเสี่ยงของผู้พ้นโทษจากการกระทำผิดซ้ำได้อย่างเป็นผล

การพิจารณาหลักเกณฑ์ที่ผู้พ้นโทษคาดหวังว่าจะได้รับจากนายจ้าง เห็นได้ว่า มีได้แตกต่างจากความคาดหวังของคนทำงานโดยปกติทั่วไป ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเงินเดือนและสวัสดิการที่เป็นธรรมตามกฎหมาย การได้ขึ้นเงินเดือนและเลื่อนตำแหน่ง การได้ค่าตอบแทนจูงใจ (Bonus)

การทำงานที่เป็นระบบและสามารถก้าวหน้าในหน้าที่การงานในอนาคต (Career) โดยบริษัททั่วไป และธุรกิจเพื่อสังคมต่างก็จำเป็นต้องดำเนินการจัดทำให้แก่พนักงานทุกคน อย่างไรก็ตามจะเห็นได้ว่า **มีหลักเกณฑ์บางประการที่เป็นสิ่งที่ผู้พันโทคาดหวังเพิ่มเติม** ซึ่งก็เป็นสิ่งที่สะท้อนความหวาดกลัวหรือปมในใจของผู้พันโทโดยเฉพาะ หรือเป็นประเด็นสืบเนื่องจากปัญหาการถูกตีตราตามที่ได้กล่าวแล้วข้างต้น จากการเก็บข้อมูลพบว่า ผู้พันโทบางคนถูกคุมขังเป็นระยะเวลาหลายปี ทำให้ขาดความเชื่อมั่นในการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ แม้แต่เรื่องที่ต้องทำชีวิตประจำวันเป็นปกติสำหรับคนทั่วไป ในขณะที่ผู้พันโทบางคนกระทำผิดเพราะความไม่ตั้งใจ ความคึกคะนอง เพื่อนชวน ปัญหาครอบครัว สภาพแวดล้อมบีบบังคับ เป็นต้น

ความรู้สึก การรับรู้ ตลอดจนทัศนคติของผู้พันโทแตกต่างกันดังกล่าว ทำให้ผู้พันโทต้องการการยอมรับจากคนรอบข้างและสังคม การมีระบบพี่เลี้ยง (mentor system) การจัดกิจกรรมส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างนายจ้างและเพื่อนร่วมงาน รวมถึงการที่คนให้คำปรึกษาเรื่องสุขภาพจิต **จึงเป็นสิ่งที่ผู้พันโทคาดหวังในการปฏิบัติงาน** ขณะที่ปรึกษาโครงการ ฯ พบว่า ประเด็นที่มาพร้อมกับความต้องการได้รับการยอมรับคือ ความกลัวที่จะถูกตำหนิจากการทำงานที่ผิดพลาด โดยข้อเท็จจริงแล้วเป็นเรื่องปกติของการทำงาน แต่ผู้พันโทจะมีความรู้สึกหวาดกลัวมากกว่าคนทั่วไป เพราะมักจะมองว่าตนเองด้อยค่ากว่าคนอื่น ดังนั้น งานที่เหมาะสมกับผู้พันโทจึงควรเป็นงานที่มีระบบและรายละเอียดอธิบายขั้นตอนชัดเจน เพื่อลดการใช้ดุลพินิจส่วนบุคคล เช่น กรณีศึกษาธุรกิจเพื่อสังคมในสหราชอาณาจักร ขณะที่ปรึกษาโครงการ ฯ พบว่า ธุรกิจเพื่อสังคมด้านร้านอาหารมีการเตรียมความพร้อมและพัฒนาศักยภาพเยาวชนผู้พันโทด้วยโปรแกรมการฝึกงานในครัวของร้าน พร้อมค่าจ้างเป็นเวลาหนึ่งปีโดยเพื่อให้เกิดความชำนาญ เชื่อมั่นในตนเองและพร้อมที่จะทำงาน โดยได้รับการถ่ายทอดทักษะที่จำเป็นจากพ่อครัวที่เป็นพี่เลี้ยงในการเป็นพ่อครัวมืออาชีพ และหลังจากสิ้นสุดโปรแกรมแล้ว เด็กและเยาวชนที่ฝึกหัดเหล่านี้ ก็จะได้รับโอกาสเป็นพ่อครัวมืออาชีพที่ร้านหรือสามารถไปหาประสบการณ์การทำงานที่ร้านอาหารชั้นนำอื่น ๆ ที่เป็นเครือข่ายของร้านอาหาร อันเป็นการเปิดโอกาสและสร้างเชื่อมั่นในการกลับคืนสู่สังคมได้อย่างเป็นผล

นอกจากนั้นแล้ว กรณีศึกษาธุรกิจเพื่อสังคมในสหรัฐอเมริกา ธุรกิจเพื่อสังคมด้านการบริการซักอบรีดเสื้อผ้า มีการฝึกอบรมเกี่ยวกับระบบงาน รวมถึงการจัดทำคู่มือการทำงานสำหรับพนักงานใหม่เพื่ออำนวยความสะดวกในการปฏิบัติงานและสามารถปรับตัวเข้ากับองค์กรและเพื่อนร่วมงานได้ รวมถึงทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพเป็นขั้นเป็นตอน อีกทั้ง มีการสร้างระบบการจ้างงานที่สร้างแรงจูงใจให้กับผู้พันโทด้วยค่าจ้างที่เป็นธรรม สำหรับกรณีศึกษาธุรกิจเพื่อสังคมในแคนาดา พบว่า ธุรกิจเพื่อสังคมด้านการเกษตรอินทรีย์ ผ่านการทำฟาร์มเกษตรอินทรีย์บนพื้นที่ส่วนกลางของชุมชน ด้วยการจ้างงานผู้พันโทให้เข้ามาทำงานในฟาร์ม เพื่อให้มีรายได้และเป็นการเปิดโอกาสที่จะกลับเข้าไปในชุมชนผ่านกระบวนการปฏิบัติตนเพื่อเปลี่ยนแปลงตนเอง รวมถึงการสร้างความรู้และ การยอมรับของคนในชุมชนควบคู่กันไป เพื่อให้เกิดความรู้สึกไว้วางใจของทั้งสองฝ่าย มุ่งเน้นไปที่การรักษาเยียวยาสุขภาพจิตใจผู้คนที่ได้รับผลกระทบทุกฝ่ายในชุมชน ทั้งผู้ถูกกระทำและผู้กระทำผิด ให้สามารถกลับมาใช้ชีวิตร่วมกันในสังคมได้อีกครั้ง ภายใต้บริบททางสังคมชุมชนที่ทุกคนอยู่ร่วมกันได้อย่างไว้วางใจ

ความตามทีขณะที่ปรึกษาโครงการ ฯ นำเสนอไว้ในบทที่ ๓ เกี่ยวกับมาตรการการช่วยเหลือผู้พันโทภายในเรือนจำ พบว่า **ปัจจุบันหน่วยงานภาครัฐมีความพยายามจัดทำมาตรการช่วยเหลือผู้พันโท** ตั้งแต่การให้การศึกษาระดับขั้นพื้นฐานภาคบังคับ การพัฒนาหลักสูตรฝึกอาชีพ การให้คำปรึกษา

ทั้งเรื่องการพัฒนาอาชีพและพัฒนาจิตใจ การจัดหางานให้ รวมถึงการสนับสนุนทางการเงินด้วย เช่น ผู้พันโทชจะได้รับการอบรมพัฒนาพฤติกรรมนิสัยจากกรมราชทัณฑ์และกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ซึ่งได้จัดหลักสูตรการแก้ไขฟื้นฟูทางด้านพฤติกรรมและจิตใจให้เหมาะสมกับความผิด เช่น โปรแกรมการแก้ไขผู้ต้องขังคดียาเสพติด โปรแกรมการแก้ไขผู้กระทำผิดซ้ำ เป็นโปรแกรมที่ผู้ต้องขัง จะได้รับการฝึกวิชาชีพและการฝึกจิตใจและการปรับทัศนคติที่เกี่ยวข้องกับคดีที่ต้องโทษ เพื่อให้ผู้ต้องขังสามารถกลับคืนสู่สังคมได้

อย่างไรก็ตาม จากการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์กลับพบว่า มาตรการของภาครัฐดังกล่าวข้างต้นกลับยังไม่สามารถสนองตอบความคาดหวังของผู้พันโทชและธุรกิจเพื่อสังคม และไม่เพียงพอต่อความต้องการ ตลอดจนมีประสิทธิภาพไม่เท่าที่ควร เช่น เรื่องการพัฒนาสภาพจิตใจ หรือการเตรียมความพร้อมของผู้พันโทช เนื่องจากผู้พันโทชต้องการได้รับการดูแลในเรื่องดังกล่าวค่อนข้างมาก เมื่อภาครัฐไม่สามารถจัดหาให้แก่ผู้พันโทชได้อย่างเพียงพอและทั่วถึง เมื่อออกสู่สังคมภายนอก หน้าที่ดังกล่าวจึงตกอยู่ที่ภาคเอกชนที่เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในเรื่องการจ้างงานผู้พันโทช แต่เมื่อพิจารณาหลักเกณฑ์ที่ทางธุรกิจเพื่อสังคมร้องขอ เห็นได้ว่าภาคเอกชนเองก็คาดหวังว่าตัวผู้พันโทชจะได้รับการพัฒนาสภาพจิตใจมาตั้งแต่ในเรือนจำมาแล้ว และในระดับที่พร้อมจะออกมาเผชิญกับสังคมข้างนอกได้ ภาคเอกชนจะได้ลดภาระและค่าใช้จ่ายส่วนนี้ไป ซึ่งจุดนี้เองที่สะท้อนให้เห็นบทบาทและความสำคัญของหน่วยงานภาครัฐในการที่จะประสานความต้องการของทั้งสองฝ่ายเข้าด้วยกัน

จากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการธุรกิจเพื่อสังคมพบว่า ทุกคนพร้อมให้โอกาสในการทำงานร่วมกับผู้พันโทช โดยให้เหตุผลว่า การที่คนเรากระทำผิดในครั้งแรกนั้น อาจเกิดจากหลายสาเหตุ ไม่ว่าจะเป็นความผิดพลาดที่ไม่ได้ตั้งใจ ไม่น่าจะเกิดจากนิสัยหรือจิตใจต่ำนัก **สังคมจึงควรให้โอกาสในการกลับตัวของผู้พันโทช** ซึ่งธรรมชาติของธุรกิจเพื่อสังคมเอง พร้อมที่จะให้โอกาสและเชื่อมั่นในศักยภาพและความต้องการกลับคืนสู่สังคมของผู้พันโทช แต่การเปิดโอกาสดังกล่าวต้องได้รับความร่วมมือจากภาครัฐด้วย กล่าวคือ ธุรกิจเพื่อสังคมต้องการให้ความช่วยเหลือตั้งแต่ผู้พันโทชยังอยู่ในเรือนจำ เพื่อสร้างโอกาสในการทำความเข้าใจและรู้จักซึ่งกันและกัน ช่วยให้พัฒนาศักยภาพได้ตรงตามความต้องการของทั้งสองฝ่าย และเกิดความมั่นใจซึ่งกันและกันในการทำงาน อย่างไรก็ตาม แนวคิดที่สำคัญมากประการหนึ่งของธุรกิจเพื่อสังคมในการช่วยเหลือผู้ต้องขังโอกาสในสังคม ซึ่งสะท้อนอยู่ในหลักเกณฑ์ข้อนี้คือ การช่วยเหลือเพื่อให้บุคคลนั้นสามารถต่อสู้ยืนหยัด และพึ่งพาตนเองต่อไปได้ ธุรกิจเพื่อสังคมจึงมีความแตกต่างจากสถานสงเคราะห์หรือมูลนิธิที่เน้นการบริจาคเงินหรือสิ่งของ ธุรกิจเพื่อสังคมจะช่วยให้ผู้พันโทชสามารถประกอบอาชีพที่มั่นคงได้ และอาจสามารถนำไปช่วยเหลือผู้พันโทชคนอื่น ๆ ต่อไป ดังตัวอย่างของกรณีศึกษาธุรกิจเพื่อสังคมผู้ก่อตั้ง ‘สถานวาทเท’ กล่าวว่า “ถ้าเราให้ปลาแก่เขา เขาก็จะมีปลากินเพียงแค่วันเดียว แต่ถ้าเราสอนวิธีจับปลาให้เขา เขาก็จะมีปลากินตลอดชีวิต” สำหรับในกรณีศึกษาจากต่างประเทศ โดยส่วนใหญ่ธุรกิจเพื่อสังคมสำหรับผู้พันโทชจะเน้นการให้โอกาส เพราะการให้โอกาสที่แท้จริงด้วยการจ้างงานผู้พันโทชให้กลับเข้าสู่ตลาดแรงงานไม่เพียงแต่สร้างความเข้มแข็งให้กับพวกเขาเท่านั้นแต่ยังเป็นการ สร้างชีวิตใหม่ให้กับครอบครัวของผู้พันโทช หลักเกณฑ์สำคัญที่ธุรกิจเพื่อสังคมคาดหวังจากผู้พันโทชคือ ผู้พันโทชต้องตระหนักว่าการที่ตนเองจะได้งานทำหรือไม่ มิได้ขึ้นอยู่กับเหตุผลเพราะความสงสาร แต่เป็นเพราะความสามารถและความเหมาะสมกับงานนั้นเป็นสำคัญ

๖.๔.๕ หลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับสิทธิประโยชน์จากภาครัฐ

ประเด็นหลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับสิทธิประโยชน์จากภาครัฐ คณะที่ปรึกษาโครงการ ฯ สามารถสรุปความได้กล่าวคือ “ต้องมีการสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน เช่น การออกไปรับรองการทำงาน สิทธิประโยชน์ทางภาษี การให้กู้ในอัตราดอกเบี้ยต่ำ การมีระบบเครือข่ายความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน เป็นต้น”

สำหรับผู้พ้นโทษ หน่วยงานภาครัฐ เช่น กรมราชทัณฑ์ กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนที่เป็นหน่วยงานหลักในการดูแลปรับพฤติกรรมและเพิ่มทักษะวิชาชีพ คณะที่ปรึกษาโครงการ ฯ พบว่า ได้มีการเตรียมความพร้อมด้านการประกอบอาชีพให้แก่ผู้ต้องขังที่ใกล้ระยะเวลาในการปล่อยตัว เพื่อให้ผู้ต้องขังมีองค์ความรู้และความชำนาญในการวิชาชีพต่าง ๆ รวมทั้งส่งเสริมการศึกษาให้แก่ผู้ต้องขัง อย่างน้อยผู้ต้องขังต้องจบการศึกษาขั้นพื้นฐานตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติ ต้องดำเนินการให้สอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ รวมทั้งต้องมีการฝึกอบรมด้านคุณธรรมและจริยธรรม และการฝึกอบรมเพื่อเพิ่มโอกาสการจ้างงาน นอกจากนี้ หน่วยงานภาครัฐยังทำหน้าที่ต่างทำหน้าที่ในการประสานกับภาคเอกชน จัดหาตำแหน่งงานที่ว่างในภาคเอกชนต่าง ๆ เพื่อรองรับผู้พ้นโทษให้มีความพร้อม เพื่อให้มีรายได้ในการเลี้ยงตัวเองและครอบครัว เพื่อเพิ่มคุณค่าและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้พ้นโทษให้มากขึ้น และเมื่อผู้พ้นโทษมีความยั่งยืนในอาชีพและการมีชีวิตอยู่ในสังคมแล้ว ปัญหาการกระทำผิดซ้ำของผู้พ้นโทษจะลดลง เพราะไม่มีผู้พ้นโทษคนใดที่ต้องการกลับไปกระทำผิดซ้ำหากได้รับโอกาสในการประกอบอาชีพ

สำหรับผู้ประกอบการธุรกิจเพื่อสังคม หน่วยงานภาครัฐ เช่น กรมราชทัณฑ์ กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนที่เป็นหน่วยงานหลักในการดูแลปรับพฤติกรรมและเพิ่มทักษะวิชาชีพ รวมทั้งหน่วยงานที่ทำหน้าที่เสริม ได้แก่ กรมจัดหางาน กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน ซึ่งแนวคิดธุรกิจเพื่อสังคมเป็นแนวคิดที่ภาครัฐได้นำแนวทางมาพิจารณาเพิ่มเติม เพื่อให้เป็นหนึ่งในความร่วมมือระหว่างภาครัฐ สร้างทางเลือกให้เกิดขึ้นกับผู้พ้นโทษ โดยหน่วยงานภาครัฐต่างเห็นด้วยว่า ควรให้ผู้ประกอบการธุรกิจเพื่อสังคมได้เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาการว่างงานของผู้พ้นโทษ สำหรับสิทธิประโยชน์ที่จะส่งเสริมให้ผู้ประกอบการธุรกิจเพื่อสังคมเข้ามามีส่วนร่วมนั้น หน่วยงานภาครัฐเห็นว่า ควรมีการเข้ามาทำความรู้จักองค์กรและร่วมกันหารือเรื่องสิทธิประโยชน์ ทั้งนี้ หน่วยงานภาครัฐได้พัฒนาสิทธิประโยชน์ให้ภาคเอกชนที่เข้ามาจ้างงานผู้พ้นโทษได้รับสิทธิประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรม นั่นคือ พระราชกฤษฎีกาออกตามความในประมวลรัษฎากร ว่าด้วยการยกเว้นรัษฎากร (ฉบับที่ ๗๐๔) พ.ศ.๒๕๖๓ (มาตรการภาษีเพื่อสนับสนุนการจ้างงานผู้พ้นโทษเข้าทำงาน) ได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ ๒๒ มิถุนายน ๒๕๖๓ การยกเว้นภาษีดังกล่าว เพื่อเป็นการสร้างแรงจูงใจและสนับสนุนให้นายจ้างที่เป็นบริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคล เกิดการจ้างงานผู้พ้นโทษเข้าทำงาน สามารถนำรายจ่ายที่เป็นค่าจ้างแรงงานผู้พ้นโทษ มายกเว้นภาษีเงินได้ เป็นจำนวนร้อยละ ๕๐ ของรายจ่าย สาระสำคัญของพระราชกฤษฎีกาฉบับนี้ กำหนดให้ยกเว้นภาษีเงินได้ตามส่วน ๓ หมวด ๓ ในลักษณะ ๒ แห่งประมวลรัษฎากรให้แก่บริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคล ที่รับผู้พ้นโทษซึ่งได้รับการปล่อยตัวออกจากเรือนจำเป็นระยะเวลาไม่เกินสามปีนับแต่วันที่ได้รับการปล่อยตัวเข้าทำงาน สำหรับเงินได้เป็นจำนวนร้อยละ ๕๐ ของรายจ่าย ที่ได้จ่ายเป็นค่าใช้จ่ายในการจ้างแรงงานผู้พ้นโทษเฉพาะในส่วนที่ไม่เกิน ๑๕,๐๐๐ บาทต่อคนต่อเดือน ซึ่งการยกเว้นภาษีในครั้งนี้เฉพาะรอบระยะเวลาตั้งแต่วันที่ ๑ มกราคม - ๓๑ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๖๓ เท่านั้น

๖.๔.๖ หลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทักษะในการประกอบอาชีพ

หลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทักษะในการประกอบอาชีพ สามารถสรุปได้ตามตารางที่ ๖.๑๗

ตารางที่ ๖.๑๗ หลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทักษะในการประกอบอาชีพ

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล	หลักเกณฑ์การพิจารณา
ข้อพิจารณาการจ้างงาน ที่ผู้พ้นโทษต้องการ	-
ข้อพิจารณาของผู้ประกอบการ ธุรกิจเพื่อสังคมต่อการจ้างงานผู้พ้น โทษ	<ul style="list-style-type: none"> - ผู้พ้นโทษมีความรู้พื้นฐานด้านเทคโนโลยี เช่น การใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์พื้นฐาน - ผู้พ้นโทษมีทักษะและความชำนาญพิเศษ เช่น ทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษ หรือทักษะความชำนาญอื่นที่เกี่ยวข้องในการปฏิบัติงาน อาทิ การขับขี่ยานพาหนะ เป็นต้น - ผู้พ้นโทษมีความสามารถในการสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ - ผู้พ้นโทษต้องพร้อมเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ และทำงานเป็นทีมได้ - ผู้พ้นโทษที่มีภาวะความเป็นผู้นำ สามารถเป็นตัวอย่าง (role model) ให้กับผู้พ้นโทษคนอื่นได้

หลักเกณฑ์ที่ธุรกิจเพื่อสังคมใช้ในการพิจารณาผู้พ้นโทษเข้าทำงานนอกจากเป็นทักษะพื้นฐานในการประกอบอาชีพทั่วไปแล้ว ยังควรต้องเป็นทักษะที่สำคัญในการประกอบอาชีพในปัจจุบัน (ทักษะในศตวรรษที่ ๒๑) ประกอบด้วย ทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม ประกอบด้วย คิดสร้างสรรค์ ใส่ใจ นวัตกรรม มีวิจรรย์ญาณ แก้ปัญหาเป็น สื่อสารดี และเต็มใจร่วมมือ ทักษะสารสนเทศ สื่อ เทคโนโลยี ได้แก่ การอัปเดตทุกข้อมูลข่าวสาร รู้เท่าทันสื่อ รอบรู้เทคโนโลยีสารสนเทศ ฉลาดสื่อสาร และ และ ทักษะชีวิตและอาชีพ ได้แก่ มีความยืดหยุ่น รู้จักปรับตัว ริเริ่มสิ่งใหม่ ใส่ใจดูแลตัวเอง รู้จักเข้าสังคม เรียนรู้วัฒนธรรม มีความเป็นผู้นำ รับผิดชอบหน้าที่ พัฒนาอาชีพ และหมั่นหาความรู้รอบด้าน ซึ่งทักษะเหล่านี้ คณะที่ปรึกษาโครงการ ฯ เล็งเห็นว่า ผู้พ้นโทษอาจได้รับการเรียนรู้และฝึกฝนจากเรือนจำและสถานที่ควบคุมในระดับหนึ่ง ซึ่งเป็นหลักสูตรในการเตรียมความพร้อมก่อนที่จะมีการปล่อยตัว เพื่อให้ผู้พ้นโทษพร้อมที่จะกลับมาในสังคมสามารถประกอบอาชีพชีวิตได้ โดยในบางทักษะผู้พ้นโทษได้เรียนรู้ในระดับเบื้องต้น เมื่อผู้พ้นโทษออกมาแล้ว ผู้พ้นโทษจึงจำเป็นต้องมีการขวนขวายเพื่อเพิ่มพูนทักษะต่าง ๆ เหล่านี้ให้เพิ่มมากขึ้น เพื่อให้สามารถประกอบอาชีพที่หลากหลายไม่จำเป็นต้องเป็นเพียงอาชีพที่ใช้แรงงานเพียงอย่างเดียว กล่าวได้ว่า ทักษะดังกล่าวเป็นใบเบิกทางให้ผู้พ้นโทษสามารถเข้าสู่อาชีพที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น เช่น ธุรกิจการท่องเที่ยวและบริการ อาชีพอิสระ ช่างอุตสาหกรรม การทำอาหาร และเครื่องดื่ม งานบริการ เสริมสวย พร้อมทั้งทักษะในการเป็นผู้ประกอบการ เช่น การวางแผนการทำธุรกิจของตนเอง การบริหารจัดการและบัญชีการเงินเบื้องต้น เพื่อให้ผู้พ้นโทษมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

สำหรับผู้ประกอบการธุรกิจเพื่อสังคมแม้มีความเข้าใจในธรรมชาติของผู้พันโทเป็นอย่างดี แต่ความคาดหวังต่อคุณภาพของแรงงานก็เป็นอีกเรื่องที่สำคัญ เพราะการรับพนักงานเข้ามาทำงานถือว่าเป็นต้นทุนในการประกอบธุรกิจ หากพนักงานที่รับเข้ามามีคุณสมบัติที่พร้อมจะเรียนรู้และเต็มใจที่จะเปลี่ยนแปลง ผู้ประกอบการธุรกิจเพื่อสังคมก็พร้อมที่รับ และก้าวไปพร้อมกับผู้พันโท เช่น ทักษะในการใช้คอมพิวเตอร์ หรือทักษะทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศที่จำเป็นในปัจจุบันที่อาจเป็นการยากที่จะให้ภาครัฐเป็นผู้รับผิดชอบในการพัฒนาทักษะและ องค์ความรู้ แต่ปัจจุบันการใช้คอมพิวเตอร์ และทักษะทางเทคโนโลยีสารสนเทศ หรือทักษะดิจิทัลเป็นเรื่องที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง หากภาครัฐสามารถจัดหลักสูตรพื้นฐานให้ผู้ต้องขังได้เรียนรู้ในระดับที่สามารถใช้คอมพิวเตอร์เป็น จะกลายเป็นทักษะสำคัญที่ทำให้ผู้พันโทสามารถประกอบอาชีพเป็นแรงงานฝีมือ ทุนเวลาในการฝึกทักษะเหล่านี้แก่ผู้ประกอบการธุรกิจเพื่อสังคม แต่ในทางตรงกันข้าม หากผู้พันโทมีลักษณะในทางตรงกันข้ามคือ เป็นบุคคลที่สร้างปัญหาในการดำเนินธุรกิจ ในฐานะของผู้ประกอบการธุรกิจเพื่อสังคมที่ต้องสร้างกำไรให้ธุรกิจของตน แม้จะมีความอะลุ่มอล่วยสูงกว่าธุรกิจประเภทอื่น ก็จำเป็นต้องดำเนินการตามมาตรฐานและการปฏิบัติ ซึ่งเป็นความแตกต่างระหว่างธุรกิจเพื่อสังคมและองค์กรสาธารณประโยชน์ ที่ความยั่งยืนของธุรกิจยังคงเป็นประเด็นที่ผู้ประกอบการทางสังคมให้ความสำคัญมาเป็นอันดับหนึ่ง

จากหลักเกณฑ์และข้อพิจารณาเกี่ยวข้องกับการจ้างงานของผู้พันโทของกลุ่มธุรกิจเพื่อสังคมข้างต้นที่สะท้อนมุมมองของกลุ่มผู้พันโทและผู้ประกอบการกลุ่มธุรกิจเพื่อสังคมควบคู่ไปกับอาชีพที่สอดคล้องกับเกณฑ์ดังกล่าว สามารถสรุปได้ดังตารางที่ ๖.๑๘

ตารางที่ ๖.๑๘ อาชีพและหลักเกณฑ์ที่ใช้ในการจ้างงาน

หลักเกณฑ์	อาชีพและประเภทธุรกิจ									
	อาหาร	เครื่อง ดื่ม	บริการ	เกษตร กรรม	นวด แผน โบราณ	ทำ ความ สะอาด	ช่าง	หัตถ กรรม	เทคโนโลยี	เทคโนโลยี
มุมมองผู้พันโท										
- งานที่ไม่มีการ ตรวจสอบประวัติ อาชญากรรม				✓					✓	
- งานที่สามารถสร้าง รายได้ทันทีไม่ต้อง ใช้เวลาฝึกทักษะและ ความชำนาญมาก			✓	✓		✓				
- งานที่ไม่มีข้อจำกัด เรื่องเพศ อายุ การศึกษา และ ศาสนา	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓
- งานที่ไม่ต้องพบปะ ผู้คน				✓		✓	✓	✓	✓	✓
- งานที่มีปัจจัยดำรง ชีพรองรับ เช่น ที่พัก อาหาร เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค	✓	✓	✓	✓	✓		✓			

ตารางที่ ๖.๑๘ อาชีพและหลักเกณฑ์ที่ใช้ในการจ้างงาน (ต่อ)

หลักเกณฑ์	อาชีพและประเภทธุรกิจ								
	อาหาร	เครื่อง ดื่ม	บริการ	เกษตร กรรม	นวด แผน โบราณ	ทำ ความ สะอาด	ช่าง	ตัด กรรม	เทคโนโลยี
มุมมองผู้พันโทษ (ต่อ)									
- งานที่มีค่าจ้างที่เป็นระบบและเป็นธรรม	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
- งานที่มีวิธีการปฏิบัติที่เป็นระบบ เข้าใจง่าย ลดการใช้ดุลพินิจ เช่น มีขั้นตอนการและเป้าหมายในการทำงานที่ชัดเจน	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	
- งานที่สามารถเลื่อนชั้นหรือเลื่อนตำแหน่งได้	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓
- งานที่สามารถพัฒนาต่อยอดได้ เช่น สามารถไปเป็นผู้ประกอบการเองได้	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓
- งานที่มีระบบพี่เลี้ยง (Mentor)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
- งานที่จัดให้มีการอบรมที่ช่วยพัฒนาอาชีพและสภาพจิตใจของผู้พันโทษ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓
- งานที่มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างนายจ้างและเพื่อนร่วมงาน	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓
- การสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน เช่น การออกใบรับรองการทำงาน สิทธิประโยชน์ทางภาษี การกู้ดอกเบี้ยต่ำ ระบบเครือข่ายความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน เป็นต้น	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓

ตารางที่ ๖.๑๙ อาชีพและหลักเกณฑ์ที่ใช้ในการจ้างงาน (ต่อ)

หลักเกณฑ์	อาชีพและประเภทธุรกิจ								
	อาหาร	เครื่อง ดื่ม	บริการ	เกษตร กรรม	นวด แผน โบราณ	ทำ ความ สะอาด	ช่าง	หัตถ กรรม	เทคโนโลยี
มุมมองผู้ประกอบการธุรกิจเพื่อสังคม									
- ลักษณะความร้ายแรงของคดีและจำนวนครั้งที่กระทำผิด			✓		✓	✓	✓		✓
- ผู้พันโทสามารถปฏิบัติงานได้ทันที/ใช้ระยะเวลาในการฝึกทักษะและความชำนาญไม่นาน				✓		✓		✓	✓
- ผู้พันโทควรได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน (อ่านออกเขียนได้)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
- การฝึกอาชีพของผู้พันโทในเรือนจำสอดคล้องกับความต้องการและเป้าหมายของงาน	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
- ผู้พันโทเคยมีประสบการณ์ในการปฏิบัติงานจริงในระหว่างที่อยู่ในเรือนจำ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
- ผู้พันโทมีความตั้งใจที่จะพัฒนาตนเอง	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
- ผู้พันโทพร้อมที่จะปรับตัวและสามารถรับแรงกดดันได้	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
- ผู้พันโทต้องมีทัศนคติที่เป็นมืออาชีพ/มีความรับผิดชอบ/ต้องไม่มองว่าตนเองเป็นบุคคลที่ด้อยค่ากว่าพนักงานคนอื่น	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
- ผู้พันโทได้รับการอบรมพัฒนาทางด้านจิตใจจากเรือนจำแล้ว โดยได้รับการรับรองจากหน่วยงานภาครัฐ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
- ผู้พันโทต้องเข้าใจว่าการทำงานมิใช่การสงเคราะห์ มิใช่การจ้างที่อยู่บนความสงสาร แต่ ธุรกิจเพื่อสังคมจำเป็นต้องสร้างรายได้เพื่ออยู่รอด	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
- การสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน เช่น การออกไปรับรองการทำงาน/สิทธิประโยชน์ทางภาษี/การให้กู้ดอกเบี้ยต่ำ การมีระบบเครือข่ายความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน เป็นต้น	✓			✓	✓		✓		

๖.๕ ข้อจำกัดในการประกอบอาชีพ

จากหลักสูตรการฝึกอาชีพพื้นฐานของนโยบายในการแก้ไข ฟื้นฟู และพัฒนาพฤตินิสัย ผู้ต้องขังของกรมราชทัณฑ์และกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน พบว่า หลักสูตรที่กรมราชทัณฑ์และกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนมีหลักสูตรการฝึกอาชีพที่คล้ายคลึง ดังนี้

๑) การฝึกอาชีพในระบบโรงงาน เป็นการฝึกอาชีพตามหลักสูตรมาตรฐาน ทำให้ผู้ต้องขังเกิดความชำนาญ สามารถยกระดับฝีมือให้สูงขึ้นเทียบเท่ามาตรฐานภายนอก อาทิ ช่างไม้ เครื่องเรือน ช่างสี ช่างปูน ช่างไฟฟ้า ช่างไม้ ช่างเชื่อมโลหะ ช่างยนต์

๒) การฝึกอาชีพงานบริการ อาทิ การนวดแผนไทย ช่างเสริมสวย ช่างตัดผม ช่างตัดเย็บเสื้อผ้า

๓) การฝึกอบรมอาชีพระยะสั้น เน้นกระบวนการฝึกอาชีพ (training) พร้อมสร้างอาชีพตามความสนใจของผู้เข้ารับการอบรม ทำให้มีแนวทางในการประกอบอาชีพที่หลากหลาย

๔) การฝึกวิชาชีพการเกษตร กรมราชทัณฑ์ได้นำแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงมาดำเนินการ อาทิ การปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ ทัศนกรรมตามภูมิปัญญาท้องถิ่น

นอกจากนี้ ยังมีหลักสูตรที่ใช้ในการบำบัดสภาพจิตใจของผู้ต้องขังและเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด และกิจกรรมที่ช่วยผู้ต้องขังและเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดผ่อนคลายในขณะที่ต้องใช้ชีวิตอยู่ในทัณฑสถานและศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน อาทิ กีฬา ดนตรี โดยการพิจารณาเลือกหลักสูตรในการฝึกอาชีพให้ผู้ต้องขังและเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดนั้น จะขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของพื้นที่ของทัณฑสถานและศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน ความพร้อมของเจ้าหน้าที่ของทัณฑสถานและศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน และวิทยาการที่จะเข้ามาช่วยเหลือในการฝึกทักษะวิชาชีพ อุปกรณ์ที่ใช้ในการฝึกอาชีพ ซึ่งสิ่งสำคัญที่สุด คือ ความพร้อมของผู้ต้องขังและเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดนั่นเอง ซึ่งกรมราชทัณฑ์และกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนต่างได้พยายามคัดสรรวิชาชีพที่ตรงตามความต้องการของตลาดแรงงาน คำนึงถึงความสามารถในการดำรงชีพของผู้ต้องขังและเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดเมื่อพ้นโทษออกไปประกอบอาชีพ และยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา อาทิ มีการนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วย ดังตัวอย่างจากการที่เด็กและเยาวชนกลุ่ม “ Fantastic Four ” จากศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนชายบ้านอุเบกขาสร้างชื่อเสียงโดยควารางวัลชนะเลิศจาก โครงการ Generation Unlimited Youth Challenge เยาวชนกล้าคิดสะกิดสังคม ซึ่งจัดโดยองค์การยูนิเซฟ เพื่อเปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนจากทั่วทุกมุมโลกได้นำเสนอไอเดียสร้างสรรค์ในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น กลุ่ม “ Fantastic Four ” ได้จัดทำเว็บไซต์ “ Change to Chance เปลี่ยนเพื่อโอกาส ” ที่มุ่งส่งเสริมให้เกิดการจ้างงานในหมู่เยาวชนที่เคยกระทำผิด โดยเว็บไซต์นี้จะเป็นแพลตฟอร์มระหว่างผู้ประกอบการและเยาวชนที่กระทำผิด ซึ่งเปิดโอกาสให้ผู้ประกอบการได้พิจารณาถึงศักยภาพและความตั้งใจจริงของเยาวชนผู้กระทำผิดในการกลับตัวเป็นคนดีในสังคมและเริ่มต้นชีวิตใหม่ (ยูนิเซฟ, ๒๕๖๒) ซึ่งสอดคล้องกับนโยบาย Thailand ๔.๐ มีการส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนได้เรียนรู้การประกอบหุ่นยนต์ซึ่งเป็นการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ ช่วยให้เกิดกระบวนการคิดแบบ Computational thinking กระบวนการคิดเชิงคำนวณ รวมทั้งกระบวนการแก้ปัญหาแบบมีลำดับ เป็นพื้นฐานของกระบวนการคิดที่เด็กและเยาวชนควรจะมี ในส่วนของกรมราชทัณฑ์ได้จัดตั้งศูนย์ฝึกอบรมอาชีพ Academy เพื่อเป็นศูนย์กลางของการฝึกอบรมและการฝึกทักษะวิชาชีพ อาทิ ศูนย์ฝึกอบรมอาชีพด้านการประกอบอาหาร ศูนย์ฝึกอบรมอาชีพด้านการนวด

แผนไทย ศูนย์ฝึกอบรบอาชีพด้านการเสริมสวย ศูนย์ฝึกอบรบอาชีพด้านช่างเชื่อม ศูนย์ฝึกอบรบอาชีพด้านช่างสีบหมู่ ศูนย์ฝึกอบรบอาชีพด้านช่างฝีมือช่างไม้ เพื่อให้การดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง และเปิดโอกาสให้ผู้ต้องขังเรือนจำและทัณฑสถานอื่น ๆ ที่สนใจมาฝึกอบรบอาชีพ (กรมราชทัณฑ์, ๒๕๖๒) ดังนั้น เมื่อเทียบกับหลักเกณฑ์และข้อพิจารณาที่เกี่ยวข้องกับการจ้างงานของผู้พ้นโทษของกลุ่มธุรกิจเพื่อสังคม โดยหลักเกณฑ์ดังกล่าวจะสะท้อนมุมมองของกลุ่มผู้พ้นโทษเกี่ยวกับลักษณะของการจ้างงานเกี่ยวข้องกับการตีตราจากสังคม ลักษณะของงานในระยะแรกหลังได้รับการปล่อยตัว การพัฒนาอาชีพและจิตใจของผู้พ้นโทษอย่างยั่งยืน สิทธิประโยชน์จากภาครัฐ และการพัฒนาทักษะในการประกอบอาชีพ ดังนี้

๖.๕.๑ อาชีพประกอบอาหารและเครื่องดื่ม

จากการศึกษาพบว่า ความต้องการของผู้พ้นโทษต่อการประกอบอาหารและเครื่องดื่มนั้น เป็นงานที่ไม่มีข้อจำกัดในประเด็นเพศ อายุ การศึกษา และศาสนา เป็นงานที่ไม่ต้องพบปะผู้คน มีปัจจัยดำรงชีพรองรับ อาทิ ที่พัก อาหาร เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค ได้รับค่าจ้างที่เป็นระบบและเป็นธรรม มีวิธีการปฏิบัติที่เป็นระบบ เข้าใจง่าย ลดการใช้ดุลพินิจ อาทิ มีขั้นตอนการและเป้าหมายในการทำงานที่ชัดเจน สามารถเลื่อนขั้นหรือเลื่อนตำแหน่งได้ และสามารถพัฒนาต่อยอดได้ อาทิ สามารถไปเป็นผู้ประกอบการเองได้ นอกจากนี้ ยังเป็นงานที่มีระบบพี่เลี้ยง (Mentor) รวมถึงอบรมที่ช่วยพัฒนาอาชีพและสภาพจิตใจของผู้พ้นโทษ ต้องการให้มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างนายจ้างและเพื่อนร่วมงาน และการสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน อาทิ การออกไปรับรองการทำงาน สิทธิประโยชน์ทางภาษี การกู้ดอกเบี้ยยต่ำ ระบบเครือข่ายความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน เป็นต้น

ในขณะที่กลุ่มธุรกิจเพื่อสังคมเอง หากต้องรับผู้พ้นโทษเข้ามาทำงาน ยังคงคำนึงถึงความสามารถในการปฏิบัติงานได้ทันที/ใช้ระยะเวลาในการฝึกทักษะและความชำนาญไม่นาน ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน (อ่านออกเขียนได้) ได้รับการฝึกอาชีพมาจากเรือนจำตรงตามความต้องการของงานและมีประสบการณ์ในการปฏิบัติงานจริง ส่วนปัจจัยส่วนตัวของผู้พ้นโทษนั้น ผู้ประกอบการธุรกิจเพื่อสังคมพิจารณาว่า ผู้พ้นโทษต้องมีความตั้งใจที่จะพัฒนาตนเอง พร้อมทั้งจะปรับตัว และสามารถรับแรงกดดันได้ มีทัศนคติที่เป็นมืออาชีพ/มีความรับผิดชอบ/ต้องไม่มองว่าตนเองเป็นบุคคลที่ด้อยค่ากว่าพนักงานคนอื่น นอกจากนี้ได้รับการอบรมพัฒนาทางด้านจิตใจจากเรือนจำแล้ว โดยได้รับการรับรองจากหน่วยงานภาครัฐ และผู้พ้นโทษต้องเข้าใจว่าการทำงานมิใช่การสงเคราะห์ มิใช่การจ้างที่อยู่บนความสงสาร แต่ธุรกิจเพื่อสังคมจำเป็นต้องสร้างรายได้เพื่ออยู่รอด

๖.๕.๒ อาชีพงานบริการ

ในอาชีพบริการ ความต้องการของผู้พ้นโทษต่อการจ้างงาน คือ เป็นงานที่สามารถสร้างรายได้ได้ทันที ไม่ต้องใช้เวลาฝึกทักษะและความชำนาญมาก งานที่ไม่มีข้อจำกัดเรื่องเพศ อายุ การศึกษา และศาสนา มีปัจจัยดำรงชีพรองรับ อาทิ ที่พัก อาหาร เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค ได้รับค่าจ้างที่เป็นระบบและเป็นธรรม สามารถเลื่อนขั้นหรือเลื่อนตำแหน่งได้ รวมถึงพัฒนาต่อยอดได้จนกลายเป็นผู้ประกอบการได้ มีระบบพี่เลี้ยง (Mentor) นอกจากนี้ ยังมีการจัดอบรมที่ช่วยพัฒนาอาชีพและสภาพจิตใจ มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างนายจ้างและเพื่อนร่วมงาน และการสนับสนุน

จากภาครัฐและเอกชน อาทิ การออกใบรับรองการทำงาน สิทธิประโยชน์ทางภาษี การกู้ดอกเบี่ยต่ำ ระบบเครือข่ายความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน เป็นต้น

ในขณะที่ กลุ่มผู้ประกอบการธุรกิจเพื่อสังคมมีลักษณะที่ในการพิจารณารับสมัครผู้พันโท เข้าทำงานในอาชีพบริการ คือ ลักษณะความร้ายแรงของคดี และจำนวนครั้งที่กระทำผิดต้องสามารถปฏิบัติงานได้ทันที/ใช้ระยะเวลาในการฝึกทักษะและความชำนาญไม่นาน ได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน (อ่านออกเขียนได้) ได้รับการฝึกอาชีพมาจากเรือนจำสอดคล้องกับความต้องการและเป้าหมายของงาน และมีประสบการณ์ในการปฏิบัติงานจริงในระหว่างที่อยู่ในเรือนจำ ในด้านปัจจัยส่วนบุคคลพิจารณาถึงความตั้งใจที่จะพัฒนาตนเอง การปรับตัว ความสามารถในการรับแรงกดดันมีทัศนคติที่เป็นมืออาชีพ/มีความรับผิดชอบ/ต้องไม่มองว่าตนเองเป็นบุคคลที่ด้อยค่ากว่าพนักงานคนอื่น และที่สำคัญต้องได้รับการอบรมพัฒนาทางด้านจิตใจจากเรือนจำแล้ว โดยได้รับการรับรองจากหน่วยงานภาครัฐ และผู้พันโทต้องเข้าใจว่าการทำงานมิใช่การสงเคราะห์ มิใช่การจ้างที่อยู่บนความสงสารแต่ธุรกิจเพื่อสังคมจำเป็นต้องสร้างรายได้เพื่ออยู่รอด

๖.๕.๓ อาชีพเกษตรกรรม

สำหรับอาชีพเกษตรกรรม ผู้พันโทพิจารณาเลือกอาชีพดังกล่าว เพราะเป็นงานที่ไม่มีการตรวจสอบประวัติอาชญากรรม สามารถสร้างรายได้ทันที ไม่ต้องใช้เวลาฝึกทักษะและความชำนาญมาก ไม่มีข้อจำกัดเรื่องเพศ อายุ การศึกษา และศาสนา เป็นงานที่ไม่ต้องพบปะผู้คน มีปัจจัยดำรงชีพรองรับ อาทิ ที่พัก อาหาร เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค ได้รับค่าจ้างที่เป็นระบบและเป็นธรรม มีวิธีการปฏิบัติที่เป็นระบบ เข้าใจง่าย ลดการใช้ดุลพินิจ อาทิ มีขั้นตอนการและเป้าหมายในการทำงานที่ชัดเจน เป็นงานที่สามารถเลื่อนขั้นหรือเลื่อนตำแหน่งได้ รวมทั้งพัฒนาต่อยอดจนกลายเป็นผู้ประกอบการเองได้ มีระบบพี่เลี้ยง (Mentor) มีการอบรมที่ช่วยพัฒนาอาชีพและสภาพจิตใจ มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างนายจ้างและเพื่อนร่วมงาน ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน อาทิ การออกใบรับรองการทำงาน สิทธิประโยชน์ทางภาษี การกู้ดอกเบี่ยต่ำ ระบบเครือข่ายความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน เป็นต้น

ส่วนผู้ประกอบการธุรกิจเพื่อสังคมพิจารณาผู้พันโทเข้าร่วมงานในลักษณะที่ลักษณะความร้ายแรงของคดี และจำนวนครั้งที่กระทำผิด ผู้พันโทสามารถปฏิบัติงานได้ทันที/ใช้ระยะเวลาในการฝึกทักษะและความชำนาญไม่นาน ผู้พันโทควรได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน (อ่านออกเขียนได้) การฝึกอาชีพของผู้พันโทในเรือนจำสอดคล้องกับความต้องการและเป้าหมายของงาน ผู้พันโทเคยมีประสบการณ์ในการปฏิบัติงานจริงในระหว่างที่อยู่ในเรือนจำ ผู้พันโทมีความตั้งใจที่จะพัฒนาตนเอง ผู้พันโทพร้อมที่จะปรับตัว และสามารถรับแรงกดดันได้ ผู้พันโทต้องมีทัศนคติที่เป็นมืออาชีพ/มีความรับผิดชอบ/ต้องไม่มองว่าตนเองเป็นบุคคลที่ด้อยค่ากว่าพนักงานคนอื่น ผู้พันโทได้รับการอบรมพัฒนาทางด้านจิตใจจากเรือนจำแล้ว โดยได้รับการรับรองจากหน่วยงานภาครัฐ ผู้พันโทต้องเข้าใจว่าการทำงานมิใช่การสงเคราะห์ มิใช่การจ้างที่อยู่บนความสงสารแต่ ธุรกิจเพื่อสังคมจำเป็นต้องสร้างรายได้เพื่ออยู่รอด การสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน อาทิ การออกใบรับรองการทำงาน/สิทธิประโยชน์ทางภาษี/การให้กู้ดอกเบี่ยต่ำ และการมีระบบเครือข่ายความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน เป็นต้น

๖.๕.๔ อาชีพหมวดแผนโบราณ

ผู้พันโทเขามีเกณฑ์ในการพิจารณาในการประกอบอาชีพหมวดแผนโบราณ คือ เป็นงานที่มีปัจจัยดำรงชีพรองรับ อาทิ ที่พัก อาหาร เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค ได้รับค่าจ้างที่เป็นระบบและเป็นธรรม มีวิธีการปฏิบัติที่เป็นระบบ เข้าใจง่าย ลดการใช้ดุลพินิจ อาทิ มีขั้นตอนการและเป้าหมายในการทำงานที่ชัดเจน สามารถเลื่อนขั้นหรือเลื่อนตำแหน่ง มีระบบพี่เลี้ยง (Mentor) มีการอบรมที่ช่วยพัฒนาอาชีพและสภาพจิตใจ และกิจกรรมส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างนายจ้างและเพื่อนร่วมงาน รวมทั้งการสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน อาทิ การออกใบรับรองการทำงาน สิทธิประโยชน์ทางภาษี การกู้ดอกเบี่ยต่ำ ระบบเครือข่ายความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน เป็นต้น

ส่วนของผู้ประกอบการธุรกิจเพื่อสังคมพิจารณาการคัดเลือกผู้พันโทเข้ามาทำงาน คือ ลักษณะความร้ายแรงของคดี และจำนวนครั้งที่กระทำผิด ผู้พันโทขอรับการศึกษาระดับขั้นพื้นฐาน (อ่านออกเขียนได้) การฝึกอาชีพของผู้พันโทในเรือนจำสอดคล้องกับความต้องการและเป้าหมายของงาน มีประสบการณ์ในการปฏิบัติงานจริงในระหว่างที่อยู่ในเรือนจำ ผู้พันโทมีความตั้งใจที่จะพัฒนาตนเอง พร้อมทั้งจะปรับตัวและสามารถรับแรงกดดันได้ มีทัศนคติที่เป็นมืออาชีพ/มีความรับผิดชอบ/ต้องไม่มองว่าตนเองเป็นบุคคลที่ด้อยค่ากว่าพนักงานคนอื่น ได้รับการอบรมพัฒนาทางด้านจิตใจจากเรือนจำแล้ว โดยได้รับการรับรองจากหน่วยงานภาครัฐ ผู้พันโทต้องเข้าใจว่าการทำงานมิใช่การสงเคราะห์ มิใช่การจ้างที่อยู่บนความสงสารแต่ธุรกิจเพื่อสังคมจำเป็นต้องสร้างรายได้เพื่ออยู่รอด การสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน อาทิ การออกใบรับรองการทำงาน/สิทธิประโยชน์ทางภาษี/การให้กู้ดอกเบี่ยต่ำ การมีระบบเครือข่ายความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน เป็นต้น

๖.๕.๕ อาชีพทำความสะอาด

เกณฑ์ในการพิจารณาที่ผู้พันโทจะเลือกประกอบอาชีพทำความสะอาด คือ งานที่สามารถสร้างรายได้ได้ทันที ไม่ต้องใช้เวลาฝึกทักษะและความชำนาญมาก ไม่มีข้อจำกัดเรื่องเพศ อายุ การศึกษา และศาสนา งานที่ไม่ต้องพบปะผู้คน ได้รับค่าจ้างที่เป็นระบบและเป็นธรรม เป็นงานที่มีวิธีการปฏิบัติที่เป็นระบบ เข้าใจง่าย ลดการใช้ดุลพินิจ อาทิ มีขั้นตอนการและเป้าหมายในการทำงานที่ชัดเจน สามารถเลื่อนขั้นหรือเลื่อนตำแหน่งได้ พัฒนาต่อยอดได้จนกลายเป็นผู้ประกอบการ มีระบบพี่เลี้ยง (Mentor) มีการอบรมที่ช่วยพัฒนาอาชีพและสภาพจิตใจและกิจกรรมส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างนายจ้างและเพื่อนร่วมงาน

สำหรับผู้ประกอบการธุรกิจเพื่อสังคมใช้หลักในการพิจารณา คือ ลักษณะความร้ายแรงของคดี และจำนวนครั้งที่กระทำผิด ผู้พันโทสามารถปฏิบัติงานได้ทันที/ใช้ระยะเวลาในการฝึกทักษะและความชำนาญไม่นาน ผู้พันโทขอรับการศึกษาระดับขั้นพื้นฐาน (อ่านออกเขียนได้) การฝึกอาชีพของผู้พันโทในเรือนจำสอดคล้องกับความต้องการและเป้าหมายของงานและเคยมีประสบการณ์ในการปฏิบัติงานจริงในระหว่างที่อยู่ในเรือนจำ ความตั้งใจที่จะพัฒนาตนเอง พร้อมทั้งจะปรับตัวและสามารถรับแรงกดดันได้ ผู้มีทัศนคติที่เป็นมืออาชีพ/มีความรับผิดชอบ/ต้องไม่มองว่าตนเองเป็นบุคคลที่ด้อยค่ากว่าพนักงานคนอื่น ได้รับการอบรมพัฒนาทางด้านจิตใจจากเรือนจำแล้ว โดยได้รับการรับรองจากหน่วยงานภาครัฐ และต้องเข้าใจว่าการทำงานมิใช่การสงเคราะห์ มิใช่การจ้างที่อยู่บนความสงสารแต่ ธุรกิจเพื่อสังคมจำเป็นต้องสร้างรายได้เพื่ออยู่รอด

๖.๕.๖ อาชีพช่าง

หลักเกณฑ์ที่ผู้พ้นโทษใช้ในการพิจารณาในการประกอบอาชีพ คือ งานที่ไม่มีข้อจำกัดเรื่องเพศ อายุ การศึกษา และศาสนา งานที่ไม่ต้องพบปะผู้คน งานที่มีปัจจัยดำรงชีพรองรับ อาทิ ที่พัก อาหาร เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค มีค่าจ้างที่เป็นระบบและเป็นธรรม มีวิธีการปฏิบัติที่เป็นระบบ เข้าใจง่าย ลดการใช้ดุลพินิจ อาทิ มีขั้นตอนการและเป้าหมายในการทำงานที่ชัดเจน สามารถเลื่อนขั้นหรือเลื่อนตำแหน่งได้และต่อยอดจนกลายเป็นผู้ประกอบการเองได้ มีระบบพี่เลี้ยง (Mentor) มีจัดอบรมที่ช่วยพัฒนาอาชีพและสภาพจิตใจ รวมทั้งจัดกิจกรรมส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างนายจ้างและเพื่อนร่วมงาน มีการสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน อาทิ การออกไปรับรองการทำงาน สิทธิประโยชน์ทางภาษี การกู้ดอกเบี่ยต่ำ ระบบเครือข่ายความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน เป็นต้น

ส่วนผู้ประกอบการธุรกิจเพื่อสังคมใช้เกณฑ์ในการรับผู้พ้นโทษเข้าทำงาน คือ ลักษณะความร้ายแรงของคดี และจำนวนครั้งที่กระทำผิด ผู้พ้นโทษควรได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน (อ่านออกเขียนได้) การฝึกอาชีพของผู้พ้นโทษในเรือนจำสอดคล้องกับความต้องการและเป้าหมายของงานและเคยมีประสบการณ์ในการปฏิบัติงานจริงในระหว่างที่อยู่ในเรือนจำ มีความตั้งใจที่จะพัฒนาตนเองพร้อมปรับตัว และสามารถรับแรงกดดันได้ มีทัศนคติที่เป็นมืออาชีพ/มีความรับผิดชอบ/ต้องไม่มองว่าตนเองเป็นบุคคลที่ด้อยค่ากว่าพนักงานคนอื่น ได้รับการอบรมพัฒนาทางด้านจิตใจจากเรือนจำแล้ว โดยได้รับการรับรองจากหน่วยงานภาครัฐ ผู้พ้นโทษต้องเข้าใจว่าการทำงานมิใช่การสงเคราะห์ มิใช่การจ้างที่อยู่บนความสงสารแต่ ธุรกิจเพื่อสังคมจำเป็นต้องสร้างรายได้เพื่ออยู่รอด การสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน อาทิ การออกไปรับรองการทำงาน/สิทธิประโยชน์ทางภาษี/การให้กู้ดอกเบี่ยต่ำ การมีระบบเครือข่ายความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน เป็นต้น

๖.๕.๗ อาชีพหัตถกรรม

หลักเกณฑ์และข้อพิจารณาที่ผู้พ้นโทษใช้ในการพิจารณาประกอบอาชีพ คือ งานที่ไม่มีการตรวจสอบประวัติอาชญากรรม งานที่ไม่มีข้อจำกัดเรื่องเพศ อายุ การศึกษา และศาสนา ไม่ต้องพบปะผู้คน มีค่าจ้างที่เป็นระบบและเป็นธรรม มีวิธีการปฏิบัติที่เป็นระบบ เข้าใจง่าย ลดการใช้ดุลพินิจ อาทิ มีขั้นตอนการและเป้าหมายในการทำงานที่ชัดเจน งานที่สามารถพัฒนาต่อยอดได้ อาทิ สามารถไปเป็นผู้ประกอบการเองได้ มีระบบพี่เลี้ยง (Mentor) การสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน อาทิ การออกไปรับรองการทำงาน สิทธิประโยชน์ทางภาษี การกู้ดอกเบี่ยต่ำ ระบบเครือข่ายความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน เป็นต้น

ส่วนผู้ประกอบการกลุ่มธุรกิจเพื่อสังคมใช้หลักเกณฑ์ในการรับผู้พ้นโทษเข้าทำงาน คือ สามารถปฏิบัติงานได้ทันที/ใช้ระยะเวลาในการฝึกทักษะและความชำนาญไม่นาน ควรได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน (อ่านออกเขียนได้) การฝึกอาชีพของผู้พ้นโทษในเรือนจำสอดคล้องกับความต้องการและเป้าหมายของงานและเคยมีประสบการณ์ในการปฏิบัติงานจริงในระหว่างที่อยู่ในเรือนจำ มีความตั้งใจที่จะพัฒนาตนเอง และพร้อมที่จะปรับตัว สามารถรับแรงกดดันได้ มีทัศนคติที่เป็นมืออาชีพ/มีความรับผิดชอบ/ต้องไม่มองว่าตนเองเป็นบุคคลที่ด้อยค่ากว่าพนักงานคนอื่น ได้รับการอบรมพัฒนาทางด้านจิตใจจากเรือนจำแล้ว โดยได้รับการรับรองจากหน่วยงานภาครัฐ ผู้พ้นโทษต้องเข้าใจว่าการทำงานมิใช่การสงเคราะห์ มิใช่การจ้างที่อยู่บนความสงสารแต่ ธุรกิจเพื่อสังคมจำเป็นต้องสร้างรายได้เพื่ออยู่รอด

๖.๕.๘ อาชีพที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยี

หลักเกณฑ์และข้อพิจารณาที่เกี่ยวข้องกับการจ้างงานของผู้พ้นโทษที่สัมพันธ์กับการประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยี คือ งานที่ไม่มีข้อจำกัดเรื่องเพศ อายุ การศึกษา และศาสนา งานที่ไม่ต้องพบปะผู้คน งานที่มีค่าจ้างที่เป็นระบบและเป็นธรรม งานที่สามารถเลื่อนขั้นหรือเลื่อนตำแหน่งได้ งานที่สามารถพัฒนาต่อยอดได้ อาชีพ สามารถไปเป็นผู้ประกอบการเองได้ งานที่มีระบบพี่เลี้ยง (Mentor) งานที่จัดให้มีการอบรมที่ช่วยพัฒนาอาชีพและสภาพจิตใจของผู้พ้นโทษ งานที่มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างนายจ้างและเพื่อนร่วมงาน การสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน อาชีพ การออกไปรับรองการทำงาน สิทธิประโยชน์ทางภาษี การกู้ดอกเบี้ยต่ำ ระบบเครือข่ายความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน เป็นต้น

หลักเกณฑ์และข้อพิจารณาที่เกี่ยวข้องกับการจ้างงานของกลุ่มธุรกิจเพื่อสังคมที่สัมพันธ์กับการประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยี คือ ลักษณะความร้ายแรงของคดี และจำนวนครั้งที่กระทำผิด ผู้พ้นโทษสามารถปฏิบัติงานได้ทันที/ใช้ระยะเวลาในการฝึกทักษะและความชำนาญไม่นาน ผู้พ้นโทษควรได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน (อ่านออกเขียนได้) การฝึกอาชีพของผู้พ้นโทษในเรือนจำสอดคล้องกับความต้องการและเป้าหมายของงาน ผู้พ้นโทษเคยมีประสบการณ์ในการปฏิบัติงานจริงในระหว่างที่อยู่ในเรือนจำ ผู้พ้นโทษมีความตั้งใจที่จะพัฒนาตนเอง ผู้พ้นโทษพร้อมที่จะปรับตัว และสามารถรับแรงกดดันได้ ผู้พ้นโทษต้องมีทัศนคติที่เป็นมืออาชีพ/มีความรับผิดชอบ/ต้องไม่มองว่าตนเองเป็นบุคคลที่ด้อยกว่าพนักงานคนอื่น ผู้พ้นโทษได้รับการอบรมพัฒนาทางด้านจิตใจจากเรือนจำแล้ว โดยได้รับการรับรองจากหน่วยงานภาครัฐ ผู้พ้นโทษต้องเข้าใจว่าการทำงานมิใช่การสงเคราะห์ มิใช่การจ้างที่อยู่บนความสงสารแต่ ธุรกิจเพื่อสังคมจำเป็นต้องสร้างรายได้เพื่ออยู่รอด

จากหลักเกณฑ์และข้อพิจารณาที่เกี่ยวข้องกับการจ้างงานของผู้พ้นโทษของกลุ่มธุรกิจเพื่อสังคม และความต้องการของผู้พ้นโทษ กลายเป็นข้อจำกัดในการประกอบอาชีพของผู้พ้นโทษ ซึ่งต้องได้รับการคำนึงถึงเป็นสิ่งสำคัญ เพราะในโลกของการทำธุรกิจนั้น ผู้ประกอบการทั่วไปหรือผู้ประกอบการธุรกิจเพื่อสังคมต้องเห็นช่องทางในการลงทุนสร้างสินค้าหรือบริการ โดยคำนึงถึงผลกำไรจากการลงทุนจนเกิดความยั่งยืนในการประกอบอาชีพ จนสามารถแบ่งผลกำไรมาช่วยเหลือหรือแก้ไขปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นตามเจตนารมณ์ของการก่อตั้งธุรกิจเพื่อสังคม หรือแม้กระทั่งตัวผู้พ้นโทษและหรือเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดมีโอกาสพัฒนาตนเองจากเป็นเพียงลูกจ้างกลายเป็นผู้ประกอบการ เมื่อพิจารณาความเป็นได้หรือปัญหาอุปสรรค สามารถแยกเป็นประเด็นดังต่อไปนี้

๑) **อาชีพที่ต้องใช้ทักษะ** พบว่า อาชีพประกอบอาหารและเครื่องดื่ม อาชีพงานบริการ อาชีพนวดแผนโบราณ อาชีพช่างต่าง ๆ อาชีพหัตถกรรม อาชีพที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยี ต่างเป็นอาชีพที่ต้องใช้ระยะเวลาในการฝึกทักษะจนจะเป็นช่างฝีมือจนเป็นที่ยอมรับได้ ซึ่งไม่ได้หมายความว่าผู้ต้องขังและเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดจะสามารถฝึกเป็นได้ทุกคน ดังนั้นต้องมีการฝึกอบรมตั้งแต่อยู่ในทัณฑสถานและศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน หากไม่ได้รับการฝึกฝนจนชำนาญแล้ว โอกาสในการออกมาประกอบอาชีพเกี่ยวกับอาชีพเหล่านี้ นับว่าเป็นไปค่อนข้างยาก

๒) **อาชีพที่มีข้อจำกัดในการประกอบอาชีพ** อาชีพ อาชีพนวดแผนโบราณ พระราชบัญญัติสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ พ.ศ. ๒๕๕๙ มาตรา ๒๑ ที่กล่าวถึง ลักษณะต้องห้ามผู้ขอรับใบอนุญาตว่า ต้องไม่เป็นผู้เคยต้องคำพิพากษาถึงที่สุดว่าเป็นผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับเพศหรือความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายอาญา ความผิดตามกฎหมายเกี่ยวกับยาเสพติด ความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ หรือความผิดตามกฎหมายว่า

ด้วยการป้องกันและปราบปรามการค้าประเวณี และมาตรา ๒๓ ผู้ขอขึ้นทะเบียนเป็นผู้ให้บริการต้องมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้าม คือ ต้องไม่เป็นผู้เคยต้องคำพิพากษาถึงที่สุดว่าเป็นผู้กระทำความผิดในความผิดเกี่ยวกับเพศ หรือความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายอาญา ความผิดตามกฎหมายเกี่ยวกับยาเสพติด หรือความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการค้าประเวณี เว้นแต่ได้พ้นโทษมาแล้วไม่น้อยกว่าหนึ่งปีก่อนวันยื่นคำขอขึ้นทะเบียน จากข้อกำหนดดังกล่าว อนุญาตให้เพียงผู้พ้นโทษมีโอกาสเป็นเพียงผู้ให้บริการ แต่ก็ยังให้ระยะเวลาหนึ่งที่จะประกอบอาชีพได้ในขณะที่การจะเป็นผู้ประกอบการเกี่ยวกับอาชีพนวดแผนโบราณไม่สามารถกระทำได้เลย ซึ่งในความเป็นจริง อาจจะมีการจ้างบุคคลอื่นที่มีคุณสมบัติตรงตามที่กฎหมายกำหนดมาทำหน้าที่แทน ทั้งที่ควรเปิดโอกาสและส่งเสริมให้ผู้ก้าวพลาดเหล่านี้ได้มีโอกาสประกอบอาชีพจนประสบความสำเร็จอาจจะกลายเป็นอีกหนทางหนึ่งที่ทำให้ปัญหาการกระทำความผิดซ้ำลดลงอย่างเป็นรูปธรรม นอกจากนี้ควรส่งเสริมให้ผู้พ้นโทษที่ต้องการประกอบอาชีพนวดแผนโบราณแต่ต้องรอเวลาให้ครบ ๑ ปี ประกอบอาชีพเสริมหรือเป็นช่วงที่ผู้ประกอบการนำผู้พ้นโทษเหล่านี้มาฝึกหัดทักษะเพิ่มเติม ทั้งในเรื่องการอยู่ร่วมกับผู้อื่น การพัฒนาจิตใจ เป็นช่วงเวลาที่ผู้พ้นโทษสามารถนำหลักสูตรที่ได้รับการฝึกฝนระหว่างที่อยู่ในทัณฑสถานมาใช้ควบคู่กัน อาทิ การปลูกผัก เพื่อประหยัดค่าใช้จ่าย แม้กระทั่งงานการทำความสะอาดยังต้องมีการตรวจสอบประวัติอาชญากรรม เพื่อให้ผู้รับบริการสามารถไว้วางใจถึงความปลอดภัย หากส่งบุคคลเข้ามาทำความสะอาด

๓) ทุนในการประกอบอาชีพ นอกจากต้องใช้ทักษะในการประกอบอาชีพแล้ว ทุนที่ใช้ในการเริ่มต้นเพื่อประกอบอาชีพเป็นเรื่องที่สำคัญ เนื่องจากในการฝึกอบรมในทัณฑสถานและศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน หน่วยงานราชการเป็นผู้จัดหาอุปกรณ์ในการฝึกอบรมทั้งหมด ดังนั้น การเปิดร้านอาหาร ร้านขนม หรือแม้กระทั่งร้านขายเครื่องดื่ม ล้วนต้องใช้ทุนในการเริ่มต้น ยังไม่ถึงการต้องจัดหาเครื่องมือในการประกอบอาชีพช่าง รวมไปถึงเครื่องคอมพิวเตอร์หรือแม้กระทั่งโทรศัพท์เคลื่อนที่รุ่นที่รองรับการใช้งานสื่อสังคมออนไลน์ อุปกรณ์เหล่านี้ต่างต้องใช้ทุนในการเริ่มต้นเช่นกัน

๔) ทักษะของการเป็นผู้ประกอบการ อย่างที่ทราบกันว่า การเป็นผู้ประกอบการไม่ใช่เรื่องง่ายที่ใคร ๆ สามารถมาเป็นผู้ประกอบการได้ ไม่ได้ใช้ระยะเวลาในการเรียนรู้เพียงไม่กี่ปี แต่เป็นการใช้ระยะเวลาในการลองผิดลองถูก ประกอบกับประสบการณ์ที่สั่งสมจนสามารถตัดสินใจในการประกอบอาชีพต่าง ๆ เพราะการเลือกสินค้าหรือบริการที่จะนำมาพัฒนานั้น ต้องอาศัยมุมมองและประสบการณ์ของผู้ประกอบการที่เห็นช่องทางหรือช่องทางที่จะเพิ่มมูลค่าแก่สินค้าและบริการ และทักษะที่สำคัญของการเป็นผู้ประกอบการอีกอย่างหนึ่ง นอกเหนือจากทักษะในการบริหารจัดการเรื่องต่าง ๆ แล้ว นั่นคือ การไม่หยุดนิ่งที่จะพัฒนาคุณภาพของสินค้าและบริการให้ตรงตามความต้องการของผู้บริโภคและตลาดสินค้าและบริการในขณะนั้น รวมถึงความฉลาดในการเลือกใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับสินค้าและบริการที่จะนำมาประชาสัมพันธ์สินค้าและบริการของตนเอง

สิ่งสำคัญที่นอกเหนือจากประเด็นที่ได้กล่าวมาข้างต้นแล้วนั้น “การตรวจสอบประวัติอาชญากรรม” เป็นกบดักใหญ่สำหรับผู้พ้นโทษ และไม่สามารถปฏิเสธทัศนคติของสังคมที่มีต่อประวัติการกระทำความผิดได้ ซึ่งต้องใช้ระยะเวลาในการพิสูจน์ รวมทั้งคนที่ให้โอกาสได้เริ่มต้นนั่นเอง จากประเด็นข้อจำกัดในการประกอบอาชีพ คณะที่ปรึกษาโครงการ ฯ จึงได้นำเสนอแนวทางการทำเกษตรอินทรีย์ โดยให้ธุรกิจเพื่อสังคมเป็นหน่วยงานหลักในการจัดหาพื้นที่ในการดำเนินการนั้น เพราะการทำเกษตรเป็นอาชีพหนึ่งที่ได้รับส่งเสริมให้มีการฝึกอาชีพ ซึ่งในช่วงแรกของการเป็นลูกจ้างของธุรกิจเพื่อสังคม

นั้น การทำเกษตรตามแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่ เช่น ปลูกผัก เลี้ยงสัตว์ รวมไปถึงการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจและพอเพียงมาประยุกต์ใช้ และหากสามารถทำให้ธุรกิจเกษตรสามารถเจริญก้าวหน้าได้ จนขยายเป็นการรวมกลุ่มผู้พันโทษที่สนใจเกี่ยวกับการทำเกษตรมาร่วมกันพัฒนาด้านการผลิต การตลาด ความเป็นอยู่ สวัสดิการต่าง ๆ นั้นเอง

๖.๖ ธุรกิจเพื่อสังคมกับเกษตรอินทรีย์

โครงการวิจัยการนำแนวทางของธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) มาขับเคลื่อนการสร้างอาชีพให้ผู้พันโทษเพื่อลดปัญหาการกระทำผิดซ้ำเป็นความตั้งใจอย่างมุ่งมั่นที่จะช่วยลดปัญหา ด้านสังคมในส่วนของผู้พันโทษที่มีภาวะประสบปัญหาในการกลับออกมาใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างปกติ เนื่องจากในบริบทของสังคมไทยเมื่อทราบว่าผู้พันโทษเข้ามาอยู่ในชุมชนของตนเองมักจะมีพฤติกรรมต่อต้านและไม่ยอมรับการมีอยู่ของผู้พันโทษเหล่านั้น นอกจากนี้ในส่วนของผู้ประกอบการ ส่วนใหญ่มักจะมีทัศนคติลบในการรับผู้พันโทษเข้าทำงานด้วย เพราะขาดความเชื่อมั่นและความไว้วางใจจากอดีตที่ผู้พันโทษเหล่านี้เคยกระทำมา นอกจากนี้ในอาชีพบางประเภทที่หากมองดูแล้วดูเหมือนจะเป็นอาชีพที่เปิดโอกาสให้ผู้พันโทษเหล่านี้ได้กลับคืนสู่สังคมและเข้าสู่ตลาดแรงงานได้อย่างสุจริต เช่น บริการรับ-ส่ง พัสดุ สินค้าและอาหาร ยังมีขั้นตอนในการตรวจสอบประวัติอาชญากรรม ทำให้เมื่อตรวจสอบย้อนกลับไปพบประวัติของผู้พันโทษสุดท้ายแล้วผู้ประกอบการจะปฏิเสธการรับเข้าทำงาน ในที่สุดซึ่งต้องยอมรับว่าในปัจจุบันปัญหาเหล่านี้กลายเป็นปัญหาสำคัญและเป็นสาเหตุหนึ่งของปัญหาการกระทำผิดซ้ำของผู้พันโทษ อันเนื่องมาจากไม่มีอาชีพที่จะทำให้เกิดรายได้ที่จะใช้ในด้านชีวิต จึงมีผู้พันโทษจำนวนหนึ่งที่ตัดสินใจกลับไปจงจรอาชญากรรมแบบเดิม เพราะขาด “โอกาส” ด้านอาชีพและลงท้ายด้วยการกลับไปสู่กระบวนการยุติธรรมเช่นเดิมเป็นปัญหาที่วนเวียนต่อไปอย่างไม่รู้จบ

ในปี ๒๕๕๓ จำนวนประชากรโลกจะเพิ่มขึ้นเป็น ๙.๖ พันล้านคน (ธนาคารกรุงเทพ, ๒๕๖๒) จะเห็นได้ว่า ความสำคัญของประเด็นความมั่นคงทางอาหารที่เพิ่มมากขึ้น ดังที่ปรากฏในเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable development goal - SDGs) ที่เป็นกรอบการพัฒนาของโลก ภายหลังปี ๒๕๕๘ ที่องค์การสหประชาชาติ (United Nations: UN) กำหนดต่อเนื่องมาจากเป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษ (Millennium development goals- MDGs) โดยประเด็นความมั่นคงทางอาหารปรากฏในเป้าหมายที่ ๒ ยุติความหิวโหย บรรลุความมั่นคงทางอาหารและยกระดับโภชนาการ และส่งเสริมเกษตรกรรมที่ยั่งยืน (องค์การสหประชาชาติ, ๒๕๕๘) ซึ่งประเทศไทยเองได้บรรจุประเด็น “ความมั่นคงทางอาหาร” ไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๑ ส่วนที่ ๓ ที่ต้องการให้ภาคเกษตรเป็นฐานการผลิตที่มีความมั่นคงและมีการเติบโตอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถผลิตสินค้าเกษตร อาหาร และพลังงานที่มีมูลค่าเพิ่ม มีคุณภาพ มาตรฐานปลอดภัย เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และมีปริมาณเพียงพอกับความต้องการของตลาดในระดับราคาที่เหมาะสมและเป็นธรรม (วิรัชพัชร ประเสริฐศักดิ์, ๒๕๕๘) ซึ่งประเทศไทยนับว่าเป็นแหล่งผลิตอาหารที่สำคัญของโลก แต่มีอาชญากรรมได้ว่า ความมั่นคงดังกล่าวจะยั่งยืน เพราะมีปัจจัยหลายปัจจัยที่คุกคามเกษตรกร โดยเฉพาะระบบเกษตรเชิงพาณิชย์ ที่ผลกระทบทั้งด้านการผลิตจากต้นทุนที่สูงขึ้นจากการต้องพึ่งปัจจัยการผลิตภายนอก และความเจ็บป่วยจากการใช้สารเคมีเป็นพิษที่เสี่ยงต่อการเป็นโรคต่าง ๆ (เพชรบุญ พิภพเกตุ ชมพูนุท โมราชาติ และ อุทัย อันพิมพ์, ๒๕๕๙) อีกทั้งด้าน

ทรัพยากรธรรมชาติก็พบว่า เกิดปัญหาความเสื่อมสภาพ ซึ่งมีการประมาณการว่า ในแต่ละปีมีการสูญเสียธาตุอาหารในดินมูลค่าถึง ๓.๗๗ พันล้านบาท ความสมดุลของระบบนิเวศ และความหลากหลายทางชีวภาพลดลง เกิดภาวะปนเปื้อนของสารพิษในดิน น้ำ อากาศ จากการปลูกพืชเชิงเดี่ยวที่ใช้สารเคมีในปริมาณมาก (สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๕๕) รวมทั้งด้านการบริโภคจากอาหารที่มีการปนเปื้อนสารเคมี และพฤติกรรมที่เปลี่ยนไปเป็นจากการนิยมซื้ออาหารจากภายนอกมาบริโภค จากสถานการณ์ที่ได้กล่าวข้างต้นได้ส่งผลกระทบต่อภาคการเกษตรจากปัจจัยเสี่ยงที่สำคัญคือความเสื่อมโทรมของฐานทรัพยากรการผลิต การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของสังคมเกษตร ต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้นแรงงานภาคเกษตรลดลงและมีค่าเฉลี่ยอายุสูงขึ้น (สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๕๕) ทำให้ในระยะยาวประเทศไทยอาจมีปัญหาค่าความมั่นคงทางอาหารในระดับชุมชน จากรายงานในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๑ และจากความเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่เห็นตรงกันว่า การทำเกษตรอินทรีย์ (Organic Agriculture) ซึ่งเป็นเกษตรยั่งยืนรูปแบบหนึ่งที่มีความสำคัญกับการอนุรักษ์พันธุกรรมระบบนิเวศการเกษตรและความหลากหลายทางชีวภาพ (วิฑูรย์ ปัญญากุล, ๒๕๕๕) ของเกษตรกรรายย่อยอาจจะเป็นหนทางที่จะนำไปสู่ความมั่นคงทางด้านอาหาร ประกอบกับการส่งเสริมอาชีพเกษตรกรกรรมให้แก่ผู้ต้องขัง ซึ่งการทำเกษตรอินทรีย์เป็นอีกแนวทางหนึ่งที่กรมราชทัณฑ์ได้สนับสนุน เช่น เรือนจำกลางคลองไผ่ อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา มีการจัดทำเกษตรกรรมอินทรีย์แบบครบวงจร โดยมีสวนเกษตรนานาพันธุ์ แปลงนาข้าวไรซ์เบอร์รี่ เรือนเพาะชำเห็ด แปลงปลูกผักกางต้ง ผักบั้งจีน ผักเขียว เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีโรงงานผลิตปุ๋ยอินทรีย์ โรงผลิตเชื้อจุลินทรีย์ชีวภาพสกัด โรงเลี้ยงไส้เดือนเพื่อนำมูลมาเป็นปุ๋ย โรงผสมปุ๋ย โรงอัดเม็ดปุ๋ย และโรงอบปุ๋ยอินทรีย์บรรจุถุง เพื่อแก้ปัญหาการไม่มีงานทำหรือไม่สามารถนำวิชาชีพที่ได้รับการฝึกจากเรือนจำไปประกอบอาชีพได้ ซึ่งเป็นประสบการณ์ที่ได้รับการฝึกฝนจนสามารถกลายเป็นวิทยากรเกี่ยวกับการนำทฤษฎีใหม่ไปดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรม เช่น ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง เรือนจำชั่วคราวเขาระกำ จังหวัดตราด ที่เปิดเป็นศูนย์การเรียนรู้ให้ประชาชนเข้ามาศึกษาดูงาน โดยมีผู้ต้องขังที่พร้อมเป็นวิทยากรในทุกหลักสูตร ได้แก่ การทำจุลินทรีย์สังเคราะห์แสง น้ำหมักชีวภาพ เพื่อใช้ในแปลงเกษตรอินทรีย์ ปลูกผักสวนครัว พืชสวน พืชไร่ นาข้าว เลี้ยงปลาตูก เป็ด ไก่ หมูหลุม บั๊นปุ่น จัดสวนหย่อม เป็นต้น การทำเกษตรอินทรีย์จึงเป็นอีกแนวทางหนึ่งที่จะทำให้ผู้พ้นโทษสามารถนำไปประกอบอาชีพได้ เนื่องจากต้นทุนในการทำเกษตรอินทรีย์ไม่สูงเหมือนวิชาชีพอื่น และยังสามารถแก้ไขปัญหการทำเกษตรกรรมแบบใช้สารเคมีที่มีต้นทุนในการผลิตสูง และยังสามารถสร้างรายได้เสริมด้วยการเลี้ยงไก่ หมูหลุม เลี้ยงปลา เพาะพันธุ์กุ้งพันธุ์ปลา ร่วมด้วย เป็นการลดโอกาสการกลับไปกระทำผิดซ้ำ (ไทยรัฐ, ๒๕๕๖; คมชัดลึก, ๒๕๖๑)

จากความสำคัญที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ที่ปรึกษาโครงการ ฯ พิจารณาว่า ธุรกิจเพื่อสังคมที่ควรส่งเสริมเพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาการประกอบอาชีพของผู้พ้นโทษ ได้แก่ “ธุรกิจในตลาดสินค้าเกษตรในลักษณะของเกษตรอินทรีย์” ภายใต้แนวคิด “Go Green” เน้นให้ผู้พ้นโทษสร้างรายได้สร้างอาชีพจากธุรกิจการเกษตรอินทรีย์ ลดการใช้สารเคมีในการเพาะปลูกซึ่งจะส่งผลกระทบต่อสภาพดินและน้ำตลอดจนสุขภาพของผู้บริโภคการทำเกษตรอินทรีย์ยังสอดคล้องกับแผนการพัฒนาความมั่นคงทางอาหาร (Food Security) ที่เน้นการเกษตรแบบยั่งยืนเพื่อรักษาทรัพยากรธรรมชาติให้สามารถใช้เพาะปลูกได้นานกว่าการใช้สารเคมีแบบเกษตรทั่วไป ดังนั้นการสร้างความปลอดภัยด้านอาหาร (Food Security) ให้ประเทศไปพร้อมกับพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้พ้นโทษและทำให้เกิดการคืน

คนดีสู่สังคมอย่างยั่งยืนเพิ่มโอกาสในการเป็นเจ้าของธุรกิจภาคการเกษตรอินทรีย์ให้กับผู้พันโทษในอนาคต

๖.๖.๑ สถานการณ์เกษตรอินทรีย์ของโลก

๖.๖.๑.๑ การผลิต

พื้นที่การผลิตเกษตรอินทรีย์โลกมีแนวโน้มการขยายตัวเพิ่มขึ้น ตั้งแต่ปี ๒๕๔๕ ซึ่งจากรายงานผลการสำรวจใน ๑๖๗ ประเทศทั่วโลกในปี ๒๕๕๘ ของสถาบันวิจัยเกษตรกรรมอินทรีย์ (The Research Institute of Organic Agriculture: FiBL) และสหพันธ์เกษตรอินทรีย์นานาชาติ (International Federation of Organic Agriculture Movements: IFOAM) มีพื้นที่การผลิตเกษตรอินทรีย์ ในปี ๒๕๕๘ รวม ๓๑๘.๒๖๘ ล้านไร่ เพิ่มขึ้นจาก ๒๗๒.๘๙๐ ล้านไร่ ในปี ๒๕๕๗ หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ ๑๖.๖๓ กลุ่มประเทศที่มีพื้นที่การผลิตเกษตรอินทรีย์สูงสุดในปี ๒๕๕๘ คือ กลุ่มโอเชียเนีย (ออสเตรเลีย และประเทศในหมู่เกาะใกล้เคียง) จำนวน ๑๔๒.๗๔๐ ล้านไร่ รองลงมา กลุ่มยุโรป จำนวน ๗๙.๔๘๑ ล้านไร่ กลุ่มละตินอเมริกา จำนวน ๔๒.๑๕๕ ล้านไร่ และส่วนที่เหลือเป็นพื้นที่ในกลุ่มประเทศ อเมริกาเหนือ เอเชีย และแอฟริกา ซึ่งประเทศที่มีพื้นที่การผลิตเกษตรอินทรีย์มาก ๑๕ อันดับของโลกในปี ๒๕๕๘ อันดับหนึ่ง คือ ออสเตรเลีย มีพื้นที่การผลิต ๑๔๑.๘๑๓ ล้านไร่ อันดับสอง คือ อาร์เจนตินา มีพื้นที่การผลิต ๑๙.๒๐๙ ล้านไร่ อันดับสาม คือ สหรัฐอเมริกา ที่มีพื้นที่การผลิต ๑๒.๖๘๓ ล้านไร่ ทั้งนี้ประเทศไทยมีพื้นที่การผลิตเป็นอันดับที่ ๖๐ ของโลก จำนวน ๐.๒๘๕ ล้านไร่ (คณะกรรมการพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ, ๒๕๖๐)

สำหรับเอเชีย ในปี ๒๕๕๘ มีพื้นที่การผลิตเกษตรอินทรีย์ รวม ๒๔.๗๘๓ ล้านไร่ เพิ่มขึ้นจาก ๒๒.๓๐ ล้านไร่ ในปี ๒๕๕๗ หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ ๑๑.๑๗ โดยประเทศที่มีพื้นที่ผลิตมากเป็นอันดับหนึ่ง ได้แก่ จีน มีพื้นที่การผลิต ๑๐.๐๖๒ ล้านไร่ รองลงมาคือ อินเดีย มีพื้นที่การผลิต ๗.๓๗๕ ล้านไร่ คาซัคสถาน มีพื้นที่การผลิต ๑.๘๙๖ ล้านไร่ และฟิลิปปินส์ มีพื้นที่การผลิต ๑.๔๖๗ ล้านไร่ ตามลำดับ สำหรับประเทศไทย อยู่ในลำดับที่ ๘ มีพื้นที่การผลิต ๐.๒๘๕ ล้านไร่ (คณะกรรมการพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ, ๒๕๖๐)

๖.๖.๑.๒ การตลาด

มูลค่าสินค้าเกษตรอินทรีย์ในตลาดโลกปี ๒๕๕๘ สูงถึง ๒.๙๕ ล้านล้านบาท ซึ่งเพิ่มขึ้นจากปี ๒๕๕๗ มีมูลค่า ๒.๖๘ ล้านล้านบาท หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ ๑๐.๒๘ (FiBL and IFOAM ๒๐๑๗) ตลาดสินค้าเกษตรอินทรีย์ที่มีมูลค่าเป็นอันดับหนึ่ง ได้แก่ สหรัฐอเมริกา ในปี ๒๕๕๘ มีมูลค่าสินค้าเกษตรอินทรีย์ ๑.๓๙๕ ล้านล้านบาท เพิ่มขึ้นจาก ๑.๑๖๓ ล้านล้านบาท ในปี ๒๕๕๗ คิดเป็นร้อยละ ๑๙.๙๒ ซึ่งสหรัฐอเมริกาเป็นทั้งผู้ผลิตและผู้ส่งออกรายใหญ่ สินค้าเกษตรอินทรีย์ที่ผลิต ได้แก่ ผลไม้ผัก พืชไร่ เนย ขนมอบัง และของใช้ประจำวัน สินค้าส่งออกหลัก ได้แก่ ถั่วเหลือง เครื่องปรุงอาหาร น้ำผลไม้ผัก ผลไม้แช่แข็ง และผลไม้แห้ง ตลาดหลัก คือ แคนาดา ญี่ปุ่น สหภาพยุโรป ตลาดสินค้าเกษตรอินทรีย์ที่มีมูลค่ารองลงมา คือ ยุโรป โดยประเทศที่มีมูลค่าสินค้าเกษตรอินทรีย์สูงสุด คือ เยอรมัน มีมูลค่า ๐.๓๓๖ ล้านล้านบาท สินค้าเกษตรอินทรีย์ส่งออกหลัก ได้แก่ ผลไม้ผัก สมุนไพร เครื่องเทศ และน้ำมันมะกอก สำหรับตลาดเอเชีย ในปี ๒๕๕๘ ประเทศที่มีมูลค่าสินค้าเกษตรอินทรีย์มากที่สุด คือ จีน มีมูลค่า ๐.๑๘๓ ล้านล้านบาท รองลงมา ได้แก่ ญี่ปุ่น สาธารณรัฐเกาหลี อินเดีย สหรัฐอาหรับเอมิเรตส์ และประเทศไทย ตามลำดับ สินค้าเกษตรอินทรีย์ส่งออกที่สำคัญ ได้แก่ ผลไม้ ผัก สมุนไพร เครื่องเทศ ข้าว และเครื่องปรุงอาหาร

๖.๖.๒ สถานการณ์เกษตรอินทรีย์ของไทย

๖.๖.๒.๑ การผลิต

พื้นที่เกษตรอินทรีย์ของประเทศไทยในปี ๒๕๕๘ มีพื้นที่การผลิต ๒๘๔,๙๑๘.๔๕ ไร่ เพิ่มขึ้นจาก ๒๓๕,๕๒๓.๓๕ ไร่ ในปี ๒๕๕๗ หรือเพิ่มร้อยละ ๒๐.๙๗ โดยเฉพาะพื้นที่ของการปลูกข้าว และผัก/ผลไม้ผสมผสานอินทรีย์มีอัตราเพิ่มโดยเฉลี่ยร้อยละ ๒๗.๙๙ และ ๑๘๗.๓๑ (มูลนิธิสายใยแผ่นดิน, ๒๕๕๙) ตลาดส่งออกสินค้าเกษตรอินทรีย์ที่สำคัญของไทย ได้แก่ ยุโรป สหรัฐอเมริกา และ เอเชีย สินค้าเกษตรอินทรีย์ส่งออกที่สำคัญในปี ๒๕๕๗ ได้แก่ ผลิตภัณฑ์อาหารแปรรูป คือ (๑) ผลิตภัณฑ์อาหารแปรรูปสำหรับบริโภค เช่น กะทิเครื่องแกงและซอส และ (๒) ผลิตภัณฑ์แปรรูปเบื้องต้นเพื่อใช้เป็นวัตถุดิบสำหรับการแปรรูปอาหาร (น้ำตาล และสารให้ความหวาน) ซึ่งมีมูลค่า ๑,๒๐๑.๐๐ ล้านบาท มีสัดส่วนของมูลค่าส่งออกร้อยละ ๖๖.๐๙ โดยตลาดสินค้าเกษตรอินทรีย์ส่วนใหญ่คือ ยุโรปและอเมริกาเหนือ รองลงมา คือ ข้าว มีปริมาณการส่งออก ๑๒,๖๙๐.๐๓ ตัน คิดเป็นมูลค่ารวม ๕๕๒.๒๕ ล้านบาท โดยในปี ๒๕๕๗ มีสัดส่วนของมูลค่าส่งออก คิดเป็นร้อยละ ๓๐.๓๙ โดยประเทศไทยส่งออกข้าวหอมมะลิอินทรีย์ ไปกลุ่มประเทศต่าง ๆ โดยกลุ่มประเทศที่มีสัดส่วนมูลค่าส่งออกมากที่สุด ได้แก่ ยุโรป (ร้อยละ ๕๙.๗๖) รองลงมา ได้แก่ อเมริกาเหนือ (ร้อยละ ๒๖.๔๖) เอเชีย (ร้อยละ ๑๐.๘๙) ตามลำดับ ซึ่งประเทศที่มีการนำเข้ามากที่สุด คือ สหรัฐอเมริกา อิตาลี เนเธอร์แลนด์ สวิตเซอร์แลนด์ ฝรั่งเศส และเดนมาร์ก สำหรับการส่งออกผัก/ผลไม้สด มีค่อนข้างน้อย โดยในปี ๒๕๕๗ มีมูลค่าการส่งออก ๖๐.๗๕ ล้านบาท โดยตลาดส่งออกผัก/ผลไม้สด ที่สำคัญคือ ยุโรปและเอเชีย ส่วนผลิตภัณฑ์ที่ไม่ใช่อาหาร ส่วนใหญ่จะเป็นสินค้าในกลุ่มผลิตภัณฑ์ถนอมผิวและเครื่องสำอางเป็นหลัก มีมูลค่าในการส่งออกน้อยที่สุด โดยตลาดส่งออกผลิตภัณฑ์ส่วนใหญ่ คือ ยุโรป (สำนักปลัดกระทรวงพาณิชย์, ๒๕๕๘)

๖.๖.๒.๒ การตลาด

ตลาดสินค้าเกษตรอินทรีย์ ในปี ๒๕๕๗ พบว่า มูลค่าสินค้าเกษตรอินทรีย์รวม ๒,๓๑๑.๕๕ ล้านบาท เพิ่มขึ้นจาก ๑,๙๑๔.๘๐ ล้านบาท ในปี ๒๕๕๖ เพิ่มขึ้นร้อยละ ๒๐.๗๒ โดยแบ่งเป็น ตลาดส่งออก มีมูลค่า ๑,๘๑๗.๑๐ ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ ๗๗.๘๔ และตลาดในประเทศมีมูลค่า ๕๑๔.๔๕ ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ ๒๒.๐๖ สินค้าเกษตรอินทรีย์ของไทย ส่วนใหญ่ ได้แก่ ข้าว รองลงมา คือ พืชไร่ (ข้าวโพดหวาน มันสำปะหลัง ถั่วลิสง อ้อย ถั่วเหลือง) ผลไม้ (มะม่วง ชมพู่ ทับทิมจันทร์ เงาะ มังคุด ลองกอง) ชา - กาแฟ และ ผัก (หน่อไม้ฝรั่ง ผักหวานบ้าน ผักสลัด ผักกูดข่าขาว หอม ตะไคร้ ผักชี กระเทียม แตงกวา กระเจี๊ยบเขียว กะหล่ำปลี)

ตลาดส่งออกสินค้าเกษตรอินทรีย์ที่สำคัญของไทย ได้แก่ ยุโรป สหรัฐอเมริกา และ เอเชีย สินค้าเกษตรอินทรีย์ส่งออกที่สำคัญในปี ๒๕๕๗ ได้แก่ ผลิตภัณฑ์อาหารแปรรูป คือ (๑) ผลิตภัณฑ์อาหารแปรรูปสำหรับบริโภค เช่น กะทิเครื่องแกงและซอส และ (๒) ผลิตภัณฑ์แปรรูปเบื้องต้นเพื่อใช้เป็นวัตถุดิบสำหรับการแปรรูปอาหาร (น้ำตาล และสารให้ความหวาน) ซึ่งมีมูลค่า ๑,๒๐๑.๐๐ ล้านบาท มีสัดส่วนของมูลค่าส่งออกร้อยละ ๖๖.๐๙ โดยตลาดสินค้าเกษตรอินทรีย์ส่วนใหญ่คือ ยุโรปและอเมริกาเหนือ รองลงมา คือ ข้าว มีปริมาณการส่งออก ๑๒,๖๙๐.๐๓ ตัน คิดเป็นมูลค่ารวม ๕๕๒.๒๕ ล้านบาท โดยในปี ๒๕๕๗ มีสัดส่วนของมูลค่าส่งออกคิดเป็นร้อยละ ๓๐.๓๙ โดยประเทศไทยส่งออกข้าวหอมมะลิอินทรีย์ ไปกลุ่มประเทศต่าง ๆ โดยกลุ่มประเทศที่มีสัดส่วนมูลค่าส่งออกมากที่สุด ได้แก่ ยุโรป (ร้อยละ ๕๙.๗๖) รองลงมา ได้แก่ อเมริกาเหนือ (ร้อยละ ๒๖.๔๖) เอเชีย (ร้อยละ ๑๐.๘๙) ซึ่งประเทศที่มีการนำเข้ามากที่สุด คือ สหรัฐอเมริกา อิตาลี

เนเธอร์แลนด์ สวิสเซอร์แลนด์ ฝรั่งเศส และเดนมาร์ก สำหรับการส่งออกผัก/ผลไม้สด มีค่อนข้างน้อย โดยในปี๒๕๕๗ มีมูลค่าการส่งออก ๖๐.๗๕ ล้านบาท โดยตลาดส่งออกผัก/ผลไม้สด ที่สำคัญคือ ยุโรป และเอเชีย ส่วนผลิตภัณฑ์ที่ไม่ใช่อาหาร ส่วนใหญ่จะเป็นสินค้าในกลุ่มผลิตภัณฑ์ถนอมผิว และเครื่องสำอางเป็นหลัก มีมูลค่าในการส่งออกน้อยที่สุด โดยตลาดส่งออกผลิตภัณฑ์ส่วนใหญ่ คือ ยุโรป (สำนักปลัดกระทรวงพาณิชย์, ๒๕๕๘)

จากการประชุมคณะกรรมการพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ ครั้งที่ ๑/๒๕๖๓ รัฐบาล พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชาได้ให้ความสำคัญกับการทำเกษตรอินทรีย์ อย่างเต็มที่ เพราะจะเป็น ประโยชน์กับเกษตรกรและผู้บริโภคในประเทศ รวมถึงสินค้าเกษตรอินทรีย์เองยังมีโอกาสเติบโตใน ตลาดโลกอย่างมาก ซึ่งมีมูลค่าสูงถึงแสนกว่าล้านเหรียญสหรัฐ อัตราเติบโตปีละ ๒๐% ตลาดที่สำคัญ ของโลกคือยุโรปและอเมริกาเหนือ และที่มีแนวโน้มสูงขึ้นมากคือ จีน ออสเตรเลีย และอาเซียน สำหรับในประเทศไทยมีมูลค่าตลาด ๓,๐๐๐ ล้านบาท และส่งออก ๒,๐๐๐ ล้านบาท ซึ่งรัฐบาลได้ ส่งเสริมการบริโภคเกษตรอินทรีย์ ในกลุ่มโรงเรียน โรงพยาบาล โรงแรม และร้านอาหาร และ สนับสนุนการปลูกในที่ดินเกษตรกร ที่ดินภายใต้การจัดสรรที่ดินแห่งชาติ และ ส.ป.ก. ที่ประสบ ความสำเร็จเป็นอย่างมากคือโครงการข้าวอินทรีย์ ที่ขยายพื้นที่ได้ปีละประมาณ ๓ แสนไร่ โดยภาครัฐ มีแผนให้การสนับสนุนสินค้าเกษตรอินทรีย์ ตั้งแต่ระดับต้นทาง เช่น การพัฒนาสารชีวภัณฑ์ เพิ่มประสิทธิภาพการผลิต การเพิ่มห้องปฏิบัติการตรวจรับรองผลผลิตให้ได้ตามมาตรฐาน ระดับกลาง ทาง เช่น การแปรรูปผลผลิต ปรับระบบโลจิสติกส์สินค้า และระดับปลายทาง เชื่อมโยงตลาดตาม นโยบาย “เกษตรผลิต พาณิชย์ตลาด” ส่งเสริมผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ให้มีการบริโภคทั้ง ภายในประเทศและต่างประเทศ เน้นการขายทางออนไลน์ ผ่านแพลตฟอร์มสากล และแพลตฟอร์ม กลางให้ผู้เชื่อมั่นในมาตรฐาน การขายออฟไลน์ผ่านการจัดงานแสดงสินค้าระดับจังหวัด และเอ็กซ์โป ระดับภูมิภาคและระดับโลก รวมถึงการจับคู่ผู้ผลิตและผู้ซื้ออีกด้วย (workpointTODAY, ๒๕๖๓)

๖.๖.๓ ธุรกิจเพื่อสังคมกับเกษตรอินทรีย์

จากตัวเลขส่วนแบ่งการตลาดของธุรกิจเกษตรอินทรีย์ทั้งในประเทศและระดับโลก ถือว่า โอกาสทางการตลาดยังเปิดกว้างต่อผู้ประกอบการรายใหม่ ขณะที่ปรึกษาโครงการ ฯ จึงได้ วางแผนให้ธุรกิจเพื่อสังคมที่จะเข้ามาร่วมธุรกิจเพื่อสร้างอาชีพให้ผู้พ้นโทษ โดยที่มาที่มาของรายได้ ธุรกิจของธุรกิจเพื่อสังคมมาจากการเป็นตัวกลางในการจัดจำหน่ายสินค้าเกษตรอินทรีย์ผ่านกลุ่มลูกค้า ของธุรกิจเพื่อสังคมซึ่งเป็นผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมค้าปลีกโดยมีผู้พ้นโทษทำหน้าที่เป็นเกษตรกร ที่ทำหน้าที่ในการเพาะปลูกสินค้าเกษตรตามความต้องการของตลาดและตามฤดูกาลซึ่งสินค้าเกษตรที่ จัดจำหน่ายจะเป็นสินค้าเกษตรอินทรีย์เน้นการเพาะปลูกในปริมาณไม่มากแต่มีส่วนต่างผลกำไร (Profit Margin) สูง

ในระยะ ๑-๓ ปีในการสร้างส่วนแบ่งทางการตลาด (Market Share) และดำเนิน ธุรกิจในตลาดเกษตรอินทรีย์ในประเทศไทยเป็นอันดับแรก เนื่องจากในระยะ ๑-๓ ปีแรก ทางธุรกิจ เพื่อสังคมต้องทำหน้าที่ในการสรรหาที่ดินในการเพาะปลูกให้ผู้พ้นโทษในกรณีที่มีผู้พ้นโทษไม่มีที่ดินใน การทำการเกษตรเป็นของตนเองซึ่งในระยะนี้อาจมีจำนวนไม่มากนัก แต่ธุรกิจเพื่อสังคมจะจัดทำพื้นที่ เพาะปลูกในลักษณะของการสร้าง “เกษตรแปลงใหญ่” โดยกำหนดเป็น Cluster ตามจังหวัดหรือ ภูมิภาคเพื่อให้ธุรกิจเพื่อสังคมสามารถดำเนินการให้ความรู้และความช่วยเหลือได้อย่างทั่วถึงและผู้พ้น

โทษมีการให้ความช่วยเหลือและปรึกษาปัญหาด้านการเกษตรอินทรีย์ระหว่างกันได้ทั้งด้านการเพาะปลูกและการจัดจำหน่าย

หลังจากนั้นจึงทำการวางแผนการระยะยาวในปีที่ ๕ - ๑๐ ให้ขยายช่องทางการจัดจำหน่ายที่เป็น Platform ของธุรกิจเพื่อสังคมเองลดการพึ่งพาช่องทางของลูกค้าธุรกิจเพื่อสังคม จากนั้นจะขยายการจัดจำหน่ายไปยังต่างประเทศโดยการอาศัยความร่วมมือกับกรมส่งเสริมการส่งออก กระทรวงพาณิชย์พร้อมสร้างระบบ “เครือข่าย” ให้มีผู้นำใน Cluster ต่าง ๆ ของธุรกิจเพื่อสังคมที่ทำหน้าที่เป็นตัวแทนในการฝึกอบรมและจัดหาที่ดินในนามของธุรกิจเพื่อสังคมซึ่งจะสามารถขยายความช่วยเหลือไปยังผู้พันโทชรายอื่น ๆ ได้อย่างรวดเร็วได้ในอนาคต

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในด้านการเกษตร (ข้อมูลและแนวทางการตรวจราชการแบบบูรณาการในภาพรวม ของผู้ตรวจราชการประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๓ ประเด็นนโยบายสำคัญ : การเกษตรสร้างมูลค่า)

- ๑) คณะกรรมการพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ
- ๒) กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
- ๓) กรมวิชาการเกษตร
- ๔) กรมการข้าว
- ๕) กรมประมง
- ๖) กรมปศุสัตว์
- ๗) กรมวิชาการเกษตร
- ๘) กรมส่งเสริมการเกษตร
- ๙) สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม
- ๑๐) สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร

- ๑๑) กรมชลประทาน
  - ๑๒) กรมการค้าภายใน กระทรวงพาณิชย์
- ธุรกิจเพื่อสังคมจะมีการสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานทั้งหมดเพื่อนำคำแนะนำและแนวทางที่ได้จากแต่ละหน่วยงานไปวางแผนในการพัฒนาสินค้าเกษตรอินทรีย์ทั้ง พืช ผัก ผลไม้ ปศุสัตว์ ประมง และให้ความรู้กับผู้พันโทชก่อนเริ่มทำกิจการเพื่อให้ผลผลิตที่ออกมาเป็นสินค้าเกษตรที่ได้คุณภาพและได้รับการรับรองจากหน่วยงานภาครัฐเพิ่มมูลค่าและโอกาสในการขายสร้างรายได้ให้กับธุรกิจเพื่อสังคมและผู้พันโทชในที่สุด

๖.๗ ตัวอย่างองค์กร/หน่วยงานที่ประกอบการด้านการทำเกษตรอินทรีย์

สำหรับองค์กรที่ประกอบการด้านการทำเกษตรอินทรีย์ที่เป็นที่รู้จักของผู้ที่สนใจการทำเกษตรอินทรีย์ มีดังนี้

๖.๗.๑ สามพรานโมเดล

จากจุดเริ่มต้นในปี ๒๕๔๘ ที่สวนสามพรานเริ่มทำเกษตรอินทรีย์บนพื้นที่กว่า ๓๐ ไร่ เพื่อผลิตวัตถุดิบเอง จนปี ๒๕๕๓ ที่สวนสามพรานเริ่มสนับสนุนให้เกษตรกรในจังหวัดนครปฐมและจังหวัดใกล้เคียงหันมาทำเกษตรอินทรีย์เพื่อส่งสินค้าให้กับโรงแรม ความร่วมมือระหว่างธุรกิจกับชุมชนได้พัฒนาขึ้นเป็นพันธมิตรบนฐานการค้าที่เป็นธรรม โดยเกษตรกรได้รับประโยชน์ทางตรงต่อสุขภาพ ร่วมดูแลสิ่งแวดล้อม เกิดการรวมกลุ่มทำงาน สร้างรายได้เพิ่มขึ้น ด้านธุรกิจสวนสามพรานได้สินค้าคุณภาพในราคาที่เหมาะสม เป็นจุดขายสร้างความแตกต่าง เปิดโอกาสธุรกิจใหม่ๆ เช่น การแปรรูปและผลิตสินค้าอินทรีย์ภายใต้แบรนด์ปฐม ความร่วมมือเป็นไปอย่างต่อเนื่องกระทั่งสวนสามพรานได้รับทุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) พัฒนาสามพรานโมเดล ต่อมาในปี ๒๕๕๗ ได้ก่อตั้งมูลนิธิสังคมสุขใจเพื่อขับเคลื่อนสามพรานโมเดล การขยายผลนำไปสู่การสร้างสรรคงานที่หลากหลาย ในปี ๒๕๖๐ ได้จดทะเบียนบริษัทสุขใจออร์แกนิกวิสาหกิจเพื่อสังคม จำกัด มุ่งหวังเป็นกิจการเพื่อสังคมทำหน้าที่สนับสนุนการกระจายสินค้าจากเครือข่ายเกษตรกรอินทรีย์ไปสู่ช่องทางตลาดต่าง ๆ และเกิดโครงการความร่วมมือกับพันธมิตรจากภาคส่วน อื่น ๆ อาทิ โครงการ Farm to Functions กับสำนักงานส่งเสริมการจัดประชุมและนิทรรศการ (TCEB) และโครงการการท่องเที่ยววิถีอินทรีย์ Organic Tourism ร่วมกับบริษัทแกล็บอาหารยั่งยืน (ประเทศไทย) และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย โดยได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ในปี ๒๕๖๒ ได้มีการริเริ่ม Thai Organic Platform ด้วยการสนับสนุนของสำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติและสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) และการก่อตั้งสมาคมผู้บริโภคอินทรีย์ไทยโดยความร่วมมือของหลายภาคส่วน ทั้งภาคธุรกิจ ผู้บริโภค ภาคการศึกษา และสื่อมวลชนที่มีเป้าหมายร่วมในการยกระดับผู้บริโภคสู่การเป็น Active Consumers และผู้นำการเปลี่ยนแปลง (สามพรานโมเดล, มปป)

โครงการภายใต้สามพรานโมเดล มีดังนี้

๑) ตลาดสุขใจ

ตลาดสุขใจก่อตั้งเมื่อปี ๒๕๕๓ ในบริเวณสวนสามพราน มีเป้าหมายเป็นพื้นที่เรียนรู้วิถีเกษตรอินทรีย์และช่องทางเชื่อมต่อระหว่างเกษตรกรอินทรีย์ในเครือข่ายสามพรานโมเดลกับผู้บริโภคทำให้เกิดการเข้าถึงสินค้าอินทรีย์ที่เชื่อมั่นได้ในราคาที่เป็นธรรม

ปัจจุบันมีร้านค้ากว่า ๗๐ รายนำสินค้าข้าว ผัก ผลไม้ อาหารปรุงสด อาหารแปรรูปมาจำหน่าย สร้างรายได้ประมาณ ๓,๐๐๐,๐๐๐ บาทต่อเดือน ตลาดสุขใจบริหารงานโดยคณะกรรมการตลาดที่ได้รับการเลือกตั้งจากกลุ่มพ่อค้าแม่ค้าหมุนเวียนทุกปี และยังมีคณะกรรมการผู้บริโภคทำหน้าที่สะท้อนความเห็นต่อการดำเนินงานและสื่อสารความต้องการของลูกค้านำไปปรับปรุงการทำงานต่อไป

๒) ท่องเที่ยววิถีอินทรีย์

การท่องเที่ยววิถีอินทรีย์เป็นโครงการที่ได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ดำเนินงานขับเคลื่อนการขยายผลสามพรานโมเดลกับกลุ่มผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว เช่น โรงแรม ร้านอาหาร ให้เกิดการเชื่อมโยงสั่งซื้อสินค้าตรงกับกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์

ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้บริโภคผ่านกิจกรรม อาทิ เวิร์คชอป Chef's Table และการเยี่ยมชมฟาร์ม ทำให้เกิดการสร้างสรรค์สินค้าบริการด้านการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน และยังเป็นโอกาสในการบริหารความสัมพันธ์กับลูกค้าพร้อมการพัฒนาความเชื่อมั่นระหว่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในห่วงโซ่คุณค่าอินทรีย์

๓) Thai organic platform

- Thai Organic Platform เป็นระบบดิจิทัล แพลตฟอร์มเชื่อมโยงข้อมูลด้วยเทคโนโลยี "blockchain" เพื่อสนับสนุนการเชื่อมต่อห่วงโซ่คุณค่าอินทรีย์เป็นเครือข่ายระดับประเทศ ได้รับการสนับสนุนพัฒนาโดยสำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ (NIA) และ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.)

- Thai Organic Platform ประกอบด้วยงาน ๓ ส่วนหลักได้แก่

(๑) งานต้นน้ำ เพื่อสนับสนุนเกษตรกรอินทรีย์ในการวางแผนผลิต การบันทึกการจัดการแปลง การประเมินผลผลิต การคำนวณต้นทุน และการขายสินค้า ข้อมูลดังกล่าวยังสามารถใช้ประกอบการขอรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ได้ต่อไป และยังสนับสนุนระบบตรวจสอบย้อนกลับ (Traceability) โดยมีระบบ Blockchain เข้ามาเสริมความเชื่อมั่น

(๒) การค้าออนไลน์ (E-commerce) เป็นพื้นที่ตลาด (Marketplace) ให้กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ที่มีการบันทึกข้อมูลในระบบงานต้นน้ำได้เสนอขายผลผลิตในราคาที่เหมาะสมให้ผู้กำหนด พร้อมถ่ายทอดเรื่องราวกระบวนการผลิตและการดำเนินงาน โดยลูกค้าผู้ประกอบการหรือผู้บริโภคสามารถเลือกซื้อสินค้าและให้เรตติ้งพร้อมรีวิว

(๓) ระบบผู้บริโภคสัมพันธ์ (Consumer Engagement) เป็นช่องทางเชื่อมโยงกับลูกค้าผ่านการสื่อสารและกิจกรรมในความสนใจ ได้แก่ กิน ช้อป เที่ยว เรียนรู้ ผ่านกิจกรรมหลากหลายที่จัดขึ้นโดยกลุ่มเกษตรกร ผู้ประกอบการ และพันธมิตรในเครือข่ายความร่วมมือ และเป็นชุมชนออนไลน์ที่มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ความรู้ กระทำ เกม มุ่งสร้างการมีส่วนร่วมของสมาชิกนักขับเคลื่อนพร้อมระบบสะสมแต้มสร้างแรงจูงใจ

๔) สมาพันธ์ผู้บริโภคอินทรีย์

สมาพันธ์ผู้บริโภคอินทรีย์ก่อตั้งขึ้นในปี ๒๕๖๒ ประกอบด้วยสมาชิกจากหลากหลายภาคส่วน ทั้งภาคธุรกิจ บุคคล ภาคการศึกษา ภาคประชาสังคม สื่อมวลชน มีพันธกิจสำคัญในการตอบโจทก์ความต้องการบริโภคอินทรีย์ที่เชื่อมั่นได้ เข้าถึงง่าย ในราคาเป็นธรรม และยกระดับผู้บริโภคสู่การร่วมขับเคลื่อนสังคมอินทรีย์ บทบาทหน้าที่สมาพันธ์ผู้บริโภคอินทรีย์ประกอบด้วย

- Advocate สื่อสารและสร้างสรรค์กิจกรรมเพื่อให้ลูกค้า ผู้บริโภค เกิดความตระหนักรู้ เข้าใจ และร่วมสนับสนุนสังคมอินทรีย์จากต้นน้ำสู่กลางน้ำและปลายน้ำ การมีส่วนร่วม ได้แก่ การซื้อและการบริโภค การร่วมกิจกรรมวิถีอินทรีย์ (เช่น เพาะปลูก ท่องเที่ยว) การร่วมเรียนรู้ แชรประสบการณ์

- Participate เข้าร่วมเป็นกลไกทำงานขับเคลื่อนสังคมอินทรีย์ เช่น ร่วมเป็นกรรมการตรวจและติดตามการจัดการระบบรับรองแบบมีส่วนร่วม (PGS) และการทำงานร่วมกับสมาพันธ์เกษตรอินทรีย์ไทย พีจีเอส, ร่วมเป็นกรรมการบริหาร Thailand Organic Platform
- Policy ให้ความเห็น ผลักดันนโยบายและแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรอินทรีย์และระบบอาหารยั่งยืน

๖.๗.๒ บริษัท สยามออร์แกนิก จำกัด

ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี ๒๕๕๔ เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนของชาวนารายย่อยในประเทศไทย โดยเฉพาะชาวนาที่อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีปัญหาความยากจน ปัญหาหนี้สิน และปัญหาสุขภาพที่เกิดจากการใช้สารเคมี (จิรวัดณ์ คงแก้ว, ๒๕๕๘; กมลทิพย์ พงษ์พิพัฒน์วัฒนา, ๒๕๖๐; ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย, ม.ป.ป.) โดยเริ่มต้นการทำงานร่วมกับเกษตรกรในจังหวัดยโสธร จำนวน ๒๕ ครัวเรือน ซึ่งปัจจุบันมีเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการจำนวน ๑,๘๐๐ ราย จากจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น จังหวัดร้อยเอ็ด จังหวัดมหาสารคาม เป็นต้น แม้ว่าสมาชิกของบริษัท สยามออร์แกนิก จำกัด จะกระจายอยู่ในหลายพื้นที่ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แต่สมาชิกทุกคนต้องทำงานร่วมกันภายใต้มาตรฐานเดียวกัน คือ เน้นการควบคุมคุณภาพข้าว และมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ (วรัญญู อินทรกำแหง, ๒๕๖๐) บริษัท ฯ จัดทะเบียนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เป็นนิติบุคคลประเภทบริษัทจำกัด โดยจดทะเบียนวันที่ ๒๗ พฤษภาคม ๒๕๕๔ ซึ่งบริษัท ฯ จะจำหน่ายสินค้าที่เป็นข้าวโดยตรง เนื่องจากมีความเกี่ยวข้องในเรื่องยกเว้นและลดหย่อนภาษีข้าว โดยการแปรรูปสินค้าจากข้าวนั้นจะส่งผลให้การเสียภาษีสูงขึ้นกว่าการจำหน่ายข้าวที่ไม่แปรรูปทั่วไป ดังนั้น สินค้าประเภทอื่น ๆ ที่แปรรูปจากข้าวจะจำหน่ายในนามบริษัท แจสเบอร์รี่ จำกัดจดทะเบียนเมื่อ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๕๖ ทว่าแม้จะจดทะเบียนบริษัทแยกเป็น ๒ บริษัท รูปแบบการดำเนินงานร่วมกัน แต่ข้อมูลทางการเงินก็โปร่งใสแยกเป็นสัดส่วนชัดเจน นอกจากนี้บริษัท ฯ มีนโยบายการจ้างงานที่เป็นธรรมที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการพูดคุย แลกเปลี่ยน ความโปร่งใสและการเคารพซึ่งกันและกัน เพื่อสร้างให้เกิดความเสมอภาคทางการค้า มีกระบวนการในการกำหนดราคารับซื้อผลผลิตร่วมกับเกษตรกร โดยใช้ราคาตลาดเป็นตัวกลางในการตั้งราคา แต่บริษัทมีนโยบายกำหนดราคารับซื้อผลผลิตจากเกษตรกรในราคาที่สูงกว่าท้องตลาดทั่วไป โดยสูงกว่าข้าวหอมมะลิถึง ๒ เท่า เพื่อเป็นการจูงใจการรับซื้อ และแก้ปัญหาเรื่องตลาดไม่แน่นอน บริษัท ฯ ยังให้ความสำคัญกับมาตรฐานการผลิตเป็นอย่างมาก โดยได้รับการรับรองมาตรฐานอุตสาหกรรมทั้งในและต่างประเทศ ผลิตภัณฑ์ที่ได้รับมาตรฐานข้าวออร์แกนิก และการตรวจสอบสารเคมี ควบคุมการใช้สารเคมีในกระบวนการผลิตทุกขั้นตอนผ่านการรับรองและได้ตรารับรองอาหารและผลิตภัณฑ์ออร์แกนิกของสหรัฐอเมริกา (USDA organic) มาตรฐานรับรองสินค้าออร์แกนิกที่มีวัตถุประสงค์จากประเทศไทยทั้งหมด (TH-Bio ๑๒๑) และได้รับการรับรองสินค้าออร์แกนิก จากยุโรป (Non-EU Agriculture) นอกจากนี้ยังมีกระบวนการแก้ปัญหาเรื่องปัจจัยการผลิต เช่น เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย การบริหารจัดการน้ำ ฯลฯ ตลอดจนส่งทีมงานเข้าไปอบรมให้เกษตรกรอย่างต่อเนื่อง ช่วยเกษตรกรในการลงทุนในบางกรณี เช่น ซื้อปุ๋ยที่สามารถช่วยเพิ่มผลผลิตให้กับเกษตรกร หามาเมล็ดพันธุ์ที่ดีไปทดสอบองพันธุ์ข้าวออร์แกนิกที่มีคุณภาพสูงที่ช่วยเปลี่ยนแปลงข้าวของชาวนาในห้วงอวกาศ เพิ่มผลผลิต และตรงความต้องการตลาด บริษัท ฯ มีนโยบายงดใช้สารเคมีทุกรูปแบบเพื่อสุขภาพของเกษตรกร และมีการส่งเสริมให้เกษตรกรรับประทานข้าวที่ตนเองปลูกสามารถลดสารพิษในเลือดของเกษตรกรในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง (กมลทิพย์ พงษ์พิพัฒน์วัฒนา, ๒๕๖๐)

บริษัท ฯ ได้รับรางวัลจากการประกวดแผนธุรกิจ เช่น Global Entrepreneurship Summit ๒๐๑๖ ที่ซิลิคอนวัลเลย์ และรางวัลหนึ่งในโครงการชีวาส เวนเจอร์ จากการประกวดโมเดลธุรกิจสตาร์ทอัพโลก โดยได้เงินจากการประกวด ๔ แสนดอลลาร์ (ราว ๑๓.๔ ล้านบาท) (บุษกร ภู่อส, ๒๕๖๐)

การดำเนินธุรกิจของบริษัท ฯ คือ มุ่งมั่นให้การดำเนินการชนะทั้งสองฝ่าย (Win-Win) กล่าวคือ ช่วยเหลือและสร้างศักยภาพของคนและทำเงินและกำไรได้ในเวลาเดียวกัน (ชนิดา ธรรมรัต, ๒๕๕๙) โดยมีผลิตภัณฑ์สำคัญคือ ข้าวอินทรีย์สายพันธุ์ใหม่ที่ปราศจากการตัดต่อพันธุกรรม (GMO) ใช้ชื่อว่า "แจ๊สเบอร์รี่" สีม่วงเข้มคุณภาพดี ซึ่งเป็นผลผลิตจากงานวิจัยของคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ และมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ที่ช่วยแก้ไขปัญหาระยะเมล็ดพันธุ์ของข้าว (สำนักข่าวกรมประชาสัมพันธ์, ๒๕๖๐) นอกจากนี้ยังมีสินค้าแปรรูปสินค้าเพื่อสุขภาพของคนไทย เช่น ชา เส้นก๋วยเตี๋ยว และเส้นพาสต้าอีกด้วย (วรัญญ อินทรกำแหง, ๒๕๖๐) ทั้งนี้ การบริหารจัดการมีตั้งแต่ต้นน้ำถึงปลายน้ำ ได้แก่ การจัดตั้งเครือข่ายเกษตรกรรายย่อยผู้ปลูกข้าว (มาตรฐานเกษตรอินทรีย์) การผลิตโรงสีและโรงบรรจุภัณฑ์ที่ดำเนินงานโดยกลุ่มเกษตรกร การพัฒนาแปรรูปสินค้า การตลาดและการจัดจำหน่ายสินค้า โดยผลิตภัณฑ์ของบริษัท ฯ จัดจำหน่ายภายใต้แบรนด์แจ๊สเบอร์รี่ มีช่องทางจัดจำหน่ายทั่วประเทศ ทั้งในซูเปอร์มาร์เก็ตชั้นนำ ร้านค้าเพื่อสุขภาพ ร้านอาหารออนไลน์ ลูกค้าในรูปแบบของบริษัท ฯ ที่ซื้อเพื่อโอกาสพิเศษต่าง ๆ และยังมีส่งออกและทำตลาดในต่างประเทศอีกด้วย (กมลทิพย์ พงษ์พิพัฒน์วัฒนา, ๒๕๖๐) สำหรับโครงการที่ทำงานกับกลุ่มเครือข่ายภายนอกนั้น บริษัท ฯ ทำงานร่วมกับเกษตรกรรายย่อยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือกว่า ๘๐๐ ครัวเรือนที่ปลูกข้าวแบบเกษตรอินทรีย์ ซึ่งบริษัท ฯ เชื่อมการทำงาน กับ ๒ เครือข่ายหลักคือ บริษัท กฤษณกรณ์ออร์แกนิกฟาร์ม จำกัด จังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งเป็นเครือข่ายฯ อีสาน ที่เกิดจากการรวมตัวของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่สนใจทำเกษตรอินทรีย์ ได้แก่ จังหวัดบุรีรัมย์ มุกดาหาร สกลนคร นครพนม ศรีสะเกษ อำนาจเจริญ โดยคัดเลือกเฉพาะกลุ่มที่ทำอินทรีย์ ปัจจุบันเครือข่ายมีสมาชิกประมาณ ๑,๒๐๐ คน มีพื้นที่รวมกว่า ๒๐,๐๐๐ ไร่ และอีกเครือข่ายคือ กลุ่มเกษตรกรทำนา นาโสี มีสมาชิกเกษตรกร ๘๕๐ ครอบครัวยในพื้นที่ดำเนินการ ๔ อำเภอในจังหวัดยโสธร โดยบริษัท ฯ เน้นการทำงานในรูปแบบการสื่อสารและการทำงานที่เน้นให้ทุกคนสื่อสารได้ตลอด กับทุกส่วนงาน มีความยืดหยุ่นสูง มีลักษณะโครงสร้างแบบแบนราบ (flat organization) (กมลทิพย์ พงษ์พิพัฒน์วัฒนา, ๒๕๖๐)

บริษัท ฯ เกิดจากการลงหุ้นในกลุ่มเพื่อนร่วมรุ่นของสถาบันบัณฑิตบริหารธุรกิจศศินทร์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยที่อยู่ในกลุ่มประกวดแผนธุรกิจเพื่อสังคม ซึ่งชนะเลิศการแข่งขันแผนธุรกิจนานาชาติจากตลาดหลักทรัพย์ MAI และได้รับถ้วยรางวัลพระราชทานพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ และรางวัล Stu Clark Investment Competition ในการร่วมทุนก่อตั้งนั้นมีทุนจดทะเบียนตั้งต้น แบ่งเป็น ๒ บริษัท ในส่วนบริษัท สยามออร์แกนิก จำกัด มีทุนจดทะเบียนตั้งต้นจำนวน ๒ ล้านบาท และบริษัท แจ๊สเบอร์รี่ จำกัด มีทุนจดทะเบียนจำนวน ๑ ล้านบาท และสินทรัพย์ของทั้ง ๒ บริษัทรวมแล้วมีสินทรัพย์หมุนเวียนประมาณ ๑๕ ล้านบาท สินทรัพย์ไม่หมุนเวียนอีกประมาณ ๑๕ ล้านบาท (กมลทิพย์ พงษ์พิพัฒน์วัฒนา, ๒๕๖๐) ในส่วนของการจัดการทรัพยากรบุคคลของสยามออร์แกนิกนั้นบริหารจัดการตามโครงสร้างขององค์กร คือ แบ่งการจัดการเป็น ๒ ส่วน คือ ในส่วนสำนักงานส่วนกลางมีการจ้างงานพนักงานในอัตรา เงินเดือนที่สูงกว่าตลาดทั่วไป เนื่องจากผู้บริหารมองว่า การทำธุรกิจเพื่อสังคมนั้นไม่ใช่แค่การทำงานเพียงเพื่ออยากช่วยเหลือสังคมเท่านั้น แต่ต้องคำนึงถึงคุณภาพชีวิตของคนทำงานเสียสละเพื่อสังคมด้วยเช่นกัน

นำมาสู่นโยบายการจ้างงานที่สูงกว่าตลาดทั่วไป อีกทั้งยังมีสวัสดิการด้านสุขภาพ ส่งเสริม ให้พนักงาน รับประทานอาหารที่มีสุขภาพ สวัสดิการฟิตเนส ในปัจจุบันบริษัท ฯ มีพนักงานในสำนักงานส่วนกลาง จำนวน ๘ คน ประกอบด้วย ผู้บริหารระดับสูงจำนวน ๒ คนคือ ประธานเจ้าหน้าที่บริหาร (chief executive officer: CEO) และ ผู้บริหารสูงสุดทางด้านการเงิน (chief financial officer: CFO) สำหรับตำแหน่งหลักอื่น ๆ ในระดับปฏิบัติการ คือ พนักงานฝ่ายปฏิบัติการ (operations) ฝ่ายพัฒนา ธุรกิจ (business development) การตลาดและการสื่อสาร (marketing and public relation) ฝ่ายขาย (sales) ทรัพยากรบุคคล (human resource) ฝ่ายพัฒนาผลิตภัณฑ์ (product development) นอกเหนือจากนั้นก็เป็นสวัสดิการขั้นพื้นฐานตามกฎหมาย สำหรับการจัดการ ทรัพยากรบุคคลในอีกมิติคือ การจัดการกับเครือข่ายเกษตรกรรายย่อยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ ทำงานด้วยทั้งหมดกว่า ๘๐๐ ครัวเรือน และมีกระบวนการคัดเลือก เกษตรกรเข้าร่วมกลุ่มอย่างเป็น ธรรม และมีมาตรฐานชัดเจนอย่างเท่าเทียมกันทุก ๆ กลุ่ม นอกจากนี้ ยังมีกระบวนการอบรมให้ ความรู้ในการทำเกษตรที่ปลอดภัย การตรวจสอบมาตรฐาน และการจัดการดูแลอย่างไรให้ได้ผลผลิต สูง นอกจากนี้ยังมีกระบวนการให้ความรู้สร้างความเข้าใจโดยร่วมกับธนาคารเพื่อการเกษตรและ สหกรณ์การเกษตร (ธกส.) และนักวิชาการด้านการเกษตรให้ความรู้กับเครือข่ายเกษตรกรในพื้นที่และ นอกพื้นที่อื่น ๆ รวมกว่า ๑,๓๖๘ ที่เข้าถึง ๑๒ กระบวนการความรู้ (knowledge sessions) ของ บริษัท ฯ (กมลทิพย์ พงษ์พิพัฒน์วัฒนา, ๒๕๖๐)

สำหรับจุดยืนทางการตลาดของสยามออร์แกนิกมีชัดเจนคือ เน้นการทำ ธุรกิจแบบการตลาดนำ กล่าวคือ การทำสินค้าและบริการที่ดีและเป็นที่ต้องการและแข่งขันกับตลาด ได้ เน้นความสำคัญ ๒ อย่าง คือ การตลาดและนวัตกรรม เพราะเชื่อว่าถ้าตอบโจทย์การตลาดไม่ได้ก็ แก้ปัญหาสังคมไม่ได้ ตลาดข้าวของบริษัท สยามออร์แกนิก จำหน่ายภายใต้แบรนด์แจสเบอร์รี่ (Jasberry) ตลาดหลักคือห้างสรรพสินค้าทั้งในและต่างประเทศ ซึ่งได้ใช้กลยุทธ์สื่อสารการตลาดเพื่อ สังคม โดยมีการนำเสนอข้อมูลโภชนาการและคุณภาพสินค้าเพื่อสร้างความได้เปรียบในการแข่งขัน (competitive advantage) นอกจากนี้ยังได้พัฒนาผลิตภัณฑ์อื่น ๆ อย่างต่อเนื่อง เพื่อเป็นการสร้าง มูลค่าเพิ่มและเปิดโอกาสใหม่ ๆ ให้ธุรกิจ โดยมีจุดยืนว่า ทุกผลิตภัณฑ์ที่บริษัทแปรรูปนั้นจะมีข้าว เป็น พระเอก และเน้นการใช้วัตถุดิบในประเทศเท่านั้น (จิราวัฒน์ คงแก้ว, (๒๕๕๘)

บทที่ ๗

(ตัวอย่าง) แผนธุรกิจเพื่อสังคมในการขับเคลื่อนการสร้างอาชีพให้ผู้พ้นโทษ

วัตถุประสงค์ของการศึกษาตามโครงการวิจัยแนวทางของธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) มาขับเคลื่อนการสร้างอาชีพให้ผู้พ้นโทษเพื่อลดปัญหาการกระทำผิดซ้ำ กำหนดให้มีการนำข้อมูลและการศึกษาวิเคราะห์มาจัดทำข้อเสนอรูปแบบของธุรกิจเพื่อสังคม และผลิตภัณฑ์และบริการที่เหมาะสมกับการสร้างอาชีพสำหรับผู้พ้นโทษ พร้อมทั้งแผนขับเคลื่อนการดำเนินงาน (Roadmap) ระยะสั้น (๑ - ๓ ปี) ในการจัดตั้งธุรกิจเพื่อสังคมเพื่อสร้างอาชีพของผู้พ้นโทษในประเทศไทย ภายหลังจากได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งในเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ ตลอดจนวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อพัฒนาเกณฑ์หรือปัจจัยความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจเพื่อสังคม จึงสามารถนำเสนอถึงแผนธุรกิจในการดำเนินการธุรกิจเพื่อสังคมได้ดังต่อไปนี้

๗.๑ เกณฑ์และปัจจัยพื้นฐานในการพัฒนาแผนธุรกิจเพื่อสังคม

๗.๑.๑ แบบจำลองธุรกิจ Business Model Canvas

การจัดทำแผนธุรกิจ (Business Plan) ได้ทบทวนถึงแนวคิดที่จำเป็นในการออกแบบและพัฒนาแผนธุรกิจ เพื่อทราบถึงเกณฑ์และปัจจัยพื้นฐานในการดำเนินธุรกิจเพื่อสังคมเพื่อสร้างอาชีพให้กับผู้พ้นโทษ และแก้ไขปัญหาการกระทำผิดซ้ำ ซึ่งการที่จะสามารถจัดทำแผนธุรกิจได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม คณะที่ปรึกษาโครงการ ฯ ได้พิจารณาใช้ตัวแบบธุรกิจ (Business Model) ของ Osterwalder and Pigneur (๒๐๐๙) หรือตัวแบบที่เรียกว่า แบบจำลองธุรกิจ Business Model Canvas ซึ่งมีองค์ประกอบที่สำคัญและเหมาะสมสำหรับนำไปสร้างนวัตกรรมตัวแบบธุรกิจ (Business Model Innovation) นอกจากนี้ แต่ละองค์ประกอบของ Business Model Canvas ยังมีความเป็นกลางและมีความครอบคลุมสามารถนำไปปรับใช้ได้กับทุกอุตสาหกรรม (Osterwalder, ๒๐๐๕) จึงมีความเหมาะสมที่จะนำมาปรับใช้ในการศึกษาธุรกิจเพื่อสังคมในครั้งนี้

แบบจำลองธุรกิจ (Business Model Canvas) เป็นเสมือนเครื่องมือที่ช่วยในการวางแผนธุรกิจ และช่วยให้มองเห็นภาพ (Visualizing) ของการดำเนินธุรกิจได้อย่างครบถ้วนและครอบคลุม รวมถึงการกำหนดยุทธศาสตร์และกลยุทธ์ การประเมินความสำเร็จของแผนงานและเลือกตัวแบบธุรกิจ (Business Model) ที่มีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับธุรกิจ โดย Business Model Canvas ได้แบ่งโครงสร้างในการวางแผนและกำหนดกลยุทธ์ออกเป็น ๙ กล่อง (Building Block) ที่มีความเกี่ยวข้องต่อเนื่องกัน และประกอบกันเป็นภาพของธุรกิจที่ครบถ้วนชัดเจน ประกอบด้วยส่วน หลักๆ คือ ลูกค้า สินค้า/บริการของธุรกิจ โครงสร้างของธุรกิจ และการดำเนินการทางการเงิน ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า Business Model Canvas เปรียบเสมือนพิมพ์เขียวของยุทธวิธีในการดำเนินการผ่านโครงสร้างองค์กร กระบวนการและระบบ จะช่วยในการวางแผนธุรกิจอย่างรอบด้านและเกิดผลสัมฤทธิ์สูงสุดตามที่ปรากฏในภาพที่ ๗.๑

ภาพที่ ๗.๑ Business Model Canvas
ที่มา: dailytech, ๒๐๒๐

จากภาพที่ ๗.๑ แสดงให้เห็นองค์ประกอบหลักของ Business Model Canvas ซึ่งจะถูกนำมาใช้เป็นแนวทางในการกำหนดแผนธุรกิจตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาคั้งนี้ ซึ่งประกอบด้วยคุณค่าของสินค้าและ/หรือบริการที่นำเสนอ กลุ่มลูกค้าหลัก สายสัมพันธ์ลูกค้า ช่องทางการเข้าถึง กระแสรายได้ ทรัพยากรหลัก กิจกรรมหลัก หุ่นส่วนหลัก และโครงสร้างต้นทุน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้ (Osterwalder & Pigneur, ๒๐๑๐/๒๕๕๗)

๗.๑.๑.๑ คุณค่าของสินค้าและ/หรือบริการที่นำเสนอ (Value Proposition) เป็นการระบุว่าสินค้าและ/หรือบริการของธุรกิจสร้างคุณค่าเป็นประการใดสำหรับลูกค้า เป็นปัจจัยที่ลูกค้าเลือกซื้อสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ของธุรกิจแทนที่จะเลือกของคู่แข่ง โดยคุณค่าของสินค้าและ/หรือบริการอาจเป็นนวัตกรรมหรือการนำเสนอสิ่งใหม่หรือมีการเพิ่มคุณสมบัติพิเศษที่ทำให้คุณค่าเพิ่มขึ้น (Hassan, A., ๒๐๑๒) สิ่งที่เป็นคุณค่ากับลูกค้า อาทิ ความแปลกใหม่ คุณภาพของสินค้าและ/หรือบริการ การออกแบบสินค้า/บริการได้ตรงตามความต้องการเฉพาะลูกค้าแต่ละราย ภาพลักษณ์ของแบรนด์ (branding) กลยุทธ์ด้านราคา การลดต้นทุน การลดความเสี่ยง ความสะดวกในการเข้าถึงสินค้าและ/หรือบริการ ความง่ายต่อการใช้งาน เป็นต้น

๗.๑.๑.๒ กลุ่มลูกค้าหลัก (Customer Segments) เป็นการกำหนดกลุ่มเป้าหมายหรือกลุ่มลูกค้าที่ต้องการเข้าถึง โดยการระบุกลุ่มเป้าหมายได้ถูกต้องเป็นหัวใจสำคัญของการทำตัวแบบธุรกิจ กลุ่มเป้าหมายต้องเป็นกลุ่มที่สามารถทำกำไรให้ธุรกิจ การระบุกลุ่มเป้าหมายสามารถระบุได้จากความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย พฤติกรรม และคุณลักษณะอื่น ๆ กลุ่มเป้าหมายที่ชัดเจนจะช่วยให้ธุรกิจสามารถนำเสนอสินค้าและ/หรือบริการได้ตรงกับความต้องการของลูกค้า

๗.๑.๑.๓ สายสัมพันธ์ลูกค้า (Customer Relationships) เป็นการที่ธุรกิจจะบรรลุถึงรูปแบบของความสัมพันธ์ที่ต้องการมีกับลูกค้าซึ่งมีระดับที่แตกต่างกัน ตั้งแต่การใช้เครื่องตอบรับหรือเครื่องทำงานอัตโนมัติ ไปจนถึงการใช้บุคลากรที่มีความละเอียดอ่อนและให้ความสำคัญกับลูกค้า เป็นต้น นอกจากนี้ยังต้องมีการสร้างกลยุทธ์ด้านการสื่อสารการตลาดไปยังกลุ่มเป้าหมาย (ลูกค้า) เพื่อให้เกิดการรับรู้และจดจำตัวสินค้าและ/หรือบริการนั้น ๆ เช่น การทำโฆษณาผ่านสื่อหลัก ได้แก่ โทรทัศน์ วิทยุ ฯลฯ โดยสื่อสิ่งพิมพ์เพื่อสร้างการรับรู้ในตราสินค้าแก่ผู้บริโภคในวงกว้างภายในระยะเวลาจำกัด หรือการจัดกิจกรรมการตลาดเพื่อเข้าถึงผู้บริโภคเฉพาะกลุ่ม อาทิ การจัดกิจกรรมพิเศษทางการตลาด การส่งเสริม การขาย การจัดโรดโชว์สร้างความสัมพันธ์กับลูกค้า (CRM : Customer Relationship Management)

๗.๑.๑.๔ ช่องทางการเข้าถึง (Channels) คือ ช่องทางในการสื่อสาร ช่องทางการจัดจำหน่าย ช่องทางการขาย ช่องทางการตลาด ที่บริษัทใช้ในการสื่อสารและติดต่อกับลูกค้า ช่องทางเหล่านี้จะเป็นประโยชน์ต่อธุรกิจในการสร้างความตระหนักรู้ในสินค้าและ/หรือบริการของบริษัท ไม่ว่าจะ (๑) การที่ลูกค้าสามารถประเมินคุณค่าของสินค้าและ/หรือบริการของบริษัท (๒) เปิดโอกาสให้ลูกค้าสามารถระบุความต้องการที่เฉพาะเจาะจง (๓) บริษัทสามารถถ่ายทอดคุณค่าของสินค้าและ/หรือบริการผ่านช่องทางดังกล่าว และ (๔) ช่วยให้บริษัทสามารถให้บริการหลังการขายกับลูกค้า ดังนั้น การเลือกส่วนผสมของช่องทางที่ลงตัวและเข้าถึงลูกค้าหรือเป้าหมาย จึงมีความสำคัญและเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินธุรกิจ นอกจากนี้ช่องทางการทำตลาดควรมีทั้งแบบออฟไลน์และออนไลน์ เพื่อจะสามารถเข้าถึงลูกค้าได้มากที่สุด (Irene, C. L. N., ๒๐๑๔)

๗.๑.๑.๕ กระแสรายได้ (Revenue Streams) คือ เงินสดที่ธุรกิจจะได้รับหลังหักค่าใช้จ่ายในการดำเนินธุรกิจ กล่าวได้ว่าในแผนธุรกิจลูกค้านั้นจะเปรียบเสมือนหัวใจ ซึ่งกระแสรายรับคือเส้นเลือดที่หล่อเลี้ยงหัวใจ ดังนั้นธุรกิจต้องตั้งคำถามว่า “คุณค่าอะไรที่ลูกค้ายินดีจ่ายเงิน” คำตอบที่ถูกต้องจะสามารถช่วยให้ธุรกิจประสบความสำเร็จในการดึงเงินจากลูกค้า นอกจากนี้แล้วกระแสรายรับอาจเป็นการที่ลูกค้าเลือกซื้อสินค้าและ/หรือบริการเพียงครั้งเดียว หรือเกิดจากการซื้อซ้ำ อันเป็นการซื้อบริการต่อเนื่อง หรือการซื้อบริการหลังการขาย เป็นต้น

๗.๑.๑.๖ ทรัพยากรหลัก (Key Resources) เป็นทรัพยากรที่สำคัญต่อการทำให้การดำเนินธุรกิจขององค์กรสัมฤทธิ์ผล ทรัพยากรต่าง ๆ ได้แก่ ทรัพยากรทางกายภาพ ประกอบด้วยอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่เป็นรูปธรรม อาทิ เครื่องจักร ทรัพยากรการเงิน ทรัพยากรสินทางปัญญา และทรัพยากรมนุษย์ เป็นต้น

๗.๑.๑.๗ กิจกรรมหลัก (Key Activities) คือ การระบุกิจกรรมสำคัญที่ธุรกิจต้องดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ กิจกรรมหลัก ได้แก่ การผลิต การให้บริการ สินค้าและ/หรือบริการที่แก้ปัญหาให้ลูกค้า การสร้างเวทีของธุรกิจ การสร้างเครือข่าย เป็นต้น

๗.๑.๑.๘ ห่วงโซ่พันธมิตร (Key Partners) การดำเนินธุรกิจในปัจจุบันต้องอาศัยการสร้างหุ้นส่วนทาง ธุรกิจในการขับเคลื่อนและเกื้อหนุนในการดำเนินการ ข้อดีของการมีหุ้นส่วนทางธุรกิจคือ เพื่อประโยชน์สูงสุดของธุรกิจ ลดความเสี่ยงและเพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพยากรในทางธุรกิจ หุ้นส่วนทางธุรกิจมีหลายประเภท ไม่ว่าจะเป็นในลักษณะของพันธมิตรทางธุรกิจ การร่วมหุ้นเพื่อพัฒนาธุรกิจใหม่ พันธมิตรคู่ค้า (buyer – supplier) ฯลฯ

๗.๑.๑.๙ โครงสร้างต้นทุน (Cost Structure) หมายความว่ารวมถึง ต้นทุนทั้งหมดที่จะเกิดขึ้นในการดำเนินการตามรูปแบบธุรกิจที่บริษัทกำหนด อาทิ ต้นทุนในการสร้างและการผลิตคุณค่า

สินค้าและ/หรือบริการ ต้นทุนในการรักษาลูกค้า ต้นทุนด้านทรัพยากร ต้นทุนในการให้บริการ เป็นต้น ซึ่งการคำนวณต้นทุนสามารถคำนวณได้จากกิจกรรมต่าง ๆ ที่ธุรกิจได้ดำเนินการ รวมทั้งทรัพยากรที่มีอยู่ เป็นต้น

๗.๑.๒ เกณฑ์และปัจจัยพื้นฐานในการพัฒนาแผนธุรกิจ

การออกแบบและพัฒนาแผนการดำเนินธุรกิจเพื่อสังคม นอกเหนือจากการพิจารณา Business Model Canvas ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น คณะที่ปรึกษาโครงการ ฯ ได้พิจารณาเกณฑ์และปัจจัยพื้นฐานในการพัฒนาแผนธุรกิจ ซึ่งเกณฑ์และปัจจัยพื้นฐานดังกล่าวปรากฏความตามที คณะที่ปรึกษาโครงการ ฯ ได้ศึกษาค้นคว้า ตลอดจนเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ สามารถสรุปได้ดังนี้

๗.๑.๒.๑ เกณฑ์และปัจจัยพื้นฐานในการพิจารณาโดยการจำแนกเกณฑ์ตามมุมมองและการรับรู้ของผู้ให้ข้อมูล ประกอบไปด้วย

๑) ข้อพิจารณาการจ้างงานที่ผู้พันโทขอต้องการ

๒) ข้อพิจารณาของผู้ประกอบการธุรกิจเพื่อสังคมต่อการจ้างงานผู้พันโท โดยข้อค้นพบประกอบไปด้วย หลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับปัญหาการตีตราจากสังคม ที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีการตีตรา (Label Theory) ที่บ่งชี้ว่า **ยิ่งสังคมมีการตีตราผู้พันโทมากเท่าใด ก็ยิ่งทำให้คนเหล่านี้รู้สึกไม่เป็นส่วนหนึ่งของสังคมมากขึ้นเท่านั้น** ดังนั้นหลักเกณฑ์สำคัญคือ ควรเป็นงานที่ไม่มีการตรวจสอบประวัติอาชญากรรมและได้สิทธิที่จะถูกลืม (right to be forgotten) โดยภาคเอกชนที่ประกอบธุรกิจต้องมีเกณฑ์พิจารณาที่สำคัญหรือประวัติอาชญากรรมไม่มีผลต่อการทำงาน คือ ประเภทของคดีที่ผู้พันโทเคยต้องหา และจำนวนครั้งที่เคยกระทำความผิด

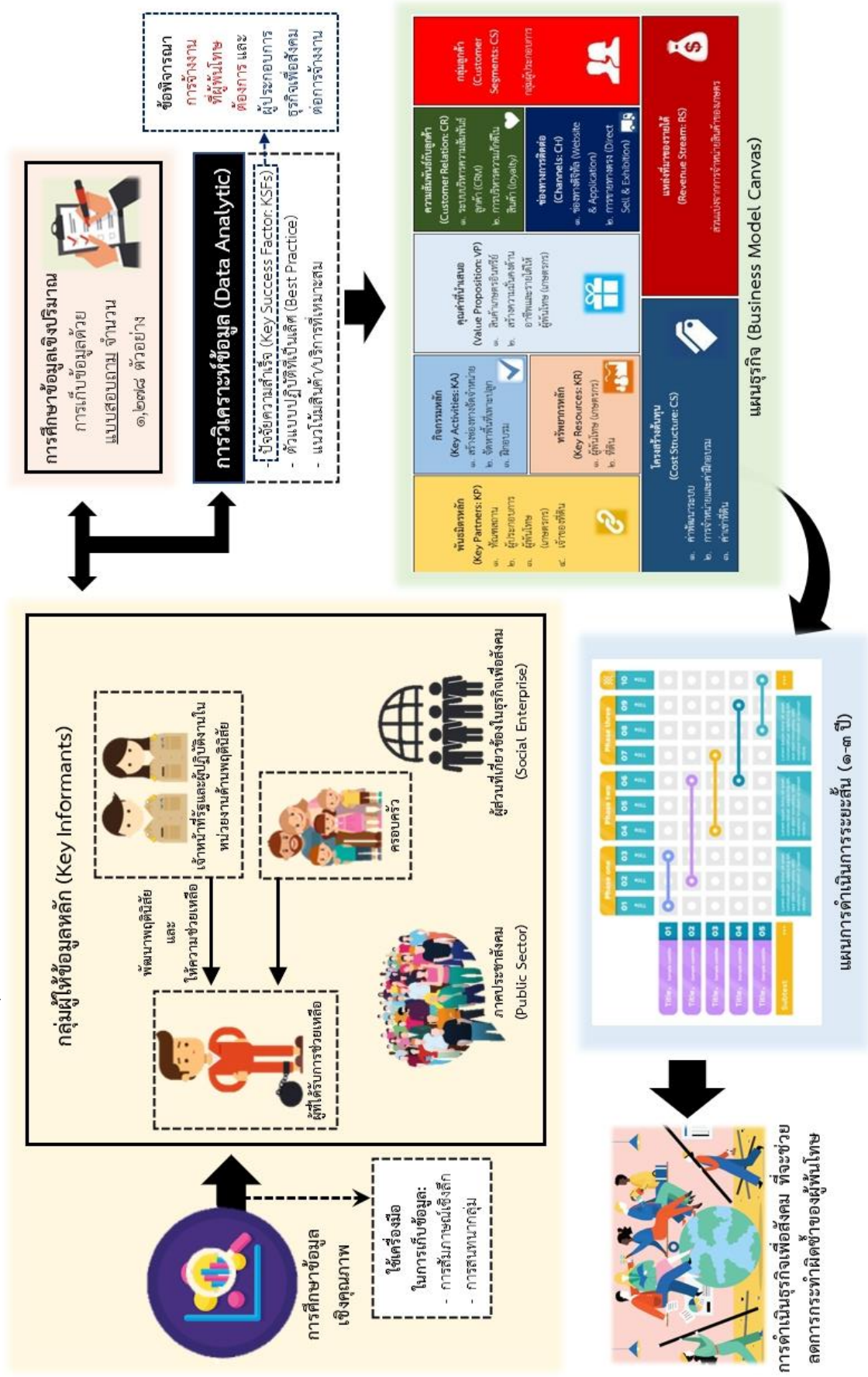
๗.๑.๒.๒ เกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับลักษณะของงานในระยะแรกหลังได้รับการปล่อยตัว ในมุมมองของผู้พันโทซึ่งต้องเป็นงานที่สามารถสร้างรายได้ทันที ไม่ต้องใช้เวลาฝึกทักษะและความชำนาญมาก งานที่ไม่มีข้อจำกัดเรื่องเพศ อายุ การศึกษา และศาสนา งานที่ไม่ต้องพบปะ หรือมีปฏิสัมพันธ์กับผู้คนจำนวนมาก และงานที่มีสิ่งอำนวยความสะดวกหรือปัจจัยการดำรงชีพพื้นฐานรองรับ เช่น ที่พัก อาหาร เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค ซึ่งจากเกณฑ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นได้ว่าผู้พันโทจะมีจะรู้สึกกลัวที่ต้องออกจากเรือนจำ เมื่อต้องกลับเข้าสู่สังคมอีกครั้งจึงรู้สึกแปลกแยกแตกต่าง ไม่เป็นส่วนหนึ่งของสังคม สถานการณ์ที่บีบบังคับให้รู้สึกเช่นนั้น ย่อมส่งผลให้โอกาสในการกลับมากระทำผิดซ้ำมีเพิ่มมากขึ้น ดังนั้น **ลักษณะของธุรกิจจึงควรเป็นงานที่สร้างรายได้ทันที ไม่ต้องพบปะผู้คน มีสิ่งอำนวยความสะดวกในการดำรงชีพ เป็นต้น** ในส่วนของมุมมองธุรกิจเพื่อสังคมทางผู้พันโทเองต้องสามารถปฏิบัติงานได้ทันที หรือใช้ระยะเวลาในการฝึกทักษะและความชำนาญไม่นาน ผู้พันโทควรได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน (มีความสามารถในการอ่านออกเขียนได้เป็นพื้นฐาน) การการฝึกอาชีพของผู้พันโทในเรือนจำต้องสอดคล้องกับความต้องการและเป้าหมายของงาน รวมทั้งผู้พันโทต้องเคยมีประสบการณ์ในการปฏิบัติงานจริงในระหว่างที่อยู่ในเรือนจำ

๗.๑.๒.๓ เกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาอาชีพและจิตใจของผู้พันโทอย่างยั่งยืน เป็นเกณฑ์ที่มีความสัมพันธ์กับเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับลักษณะของงานในระยะแรกหลังได้รับการปล่อยตัว โดยลักษณะของธุรกิจเพื่อสังคมเองต้องมีการจัดสภาพการจ้างให้มีความเหมาะสมและมีความเป็นธรรมในการจ้างงาน ทั้งค่าตอบแทน สวัสดิการ ความก้าวหน้าในอาชีพ ฯลฯ นอกจากนี้ทางธุรกิจต้องมีความเข้าใจและยอมรับในการที่ผู้พันโทจะพัฒนาตนเองเพื่อกลับไปคืนสู่สังคม สำหรับหลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้อง

กับสิทธิประโยชน์จากภาครัฐ พบว่า ต้องมีการสนับสนุนจากภาครัฐในการกระตุ้น จูงใจ อำนวยความสะดวกในการที่ภาคธุรกิจจะเข้ามาดำเนินการธุรกิจเพื่อสังคมในลักษณะดังกล่าว

๗.๑.๒.๔ เกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทักษะในการประกอบอาชีพ ผู้ประกอบธุรกิจที่จะรับผู้พันโทเข้าทำงาน นอกเหนือจากทักษะความรู้ปกติในการปฏิบัติงานแล้ว ต้องมีทักษะความรู้ทางด้านเทคโนโลยี ความสามารถทางการสื่อสาร ความมุ่งมั่นในการเรียนรู้และชวนขยายสิ่งใหม่เพิ่มเติม ฯลฯ ส่วนอาชีพและหลักเกณฑ์ที่ใช้ในการจ้างงาน สามารถสรุปได้ จำนวน ๙ กลุ่ม ลักษณะการประกอบอาชีพ โดยลักษณะของอาชีพหรือประเภทธุรกิจที่เหมาะสมและสามารถนำมาพัฒนาต่อยอดในการกำหนดเป็นแผนธุรกิจเพื่อสังคมในระยะแรก คือ อาชีพและประเภทธุรกิจ “เกษตรกรรม” ซึ่งมีความเหมาะสมทั้งในมุมมองของผู้พันโท และผู้ประกอบการธุรกิจเพื่อสังคม พร้อมทั้งสอดคล้องกับหลักเกณฑ์และปัจจัยที่ปรากฏตามผลการศึกษาดังที่กล่าวมา ซึ่งได้มีการการพัฒนาแผนธุรกิจเพื่อสังคม ตามภาพที่ ๗.๒ และนำเสนอตัวแบบและแผนธุรกิจในหัวข้อถัดไป

ภาพที่ ๗.๒ ขั้นตอนการพัฒนาแผนธุรกิจเพื่อสังคม

๗.๒ ข้อมูลพื้นฐานและภาพรวมของตลาดสินค้าเกษตร

จากการที่อาชีพและประเภทธุรกิจ “เกษตรกรรม” มีความเหมาะสมทั้งในมุมของผู้พันโทษและผู้ประกอบการธุรกิจเพื่อสังคม คณะที่ปรึกษาโครงการ ฯ จึงได้ทบทวนถึงข้อมูลพื้นฐานและภาพรวมของตลาดสินค้าเกษตร เพื่อประกอบเป็นข้อมูลในการจัดทำแผนธุรกิจ พบว่า การดำเนินการธุรกิจเพื่อสังคมในเชิงการเกษตร มีรายได้มาจากการเป็นตัวกลางในการจัดจำหน่ายสินค้าเกษตรอินทรีย์ผ่านกลุ่มลูกค้าของธุรกิจเพื่อสังคม ซึ่งเป็นผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมค้าปลีก โดยมีผู้พันโทษทำหน้าที่เป็นเกษตรกรที่ทำหน้าที่ในการเพาะปลูกสินค้าเกษตรตามความต้องการของตลาดและตามฤดูกาล สำหรับสินค้าเกษตรที่จัดจำหน่ายเป็นสินค้าเกษตรอินทรีย์เน้นการเพาะปลูกในปริมาณไม่มากแต่มีส่วนต่างผลกำไร (Profit Margin) ค่อนข้างสูง ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการที่ในระยะ ๑-๓ ปีแรก ธุรกิจเพื่อสังคมต้องทำหน้าที่ในการสรรหาที่ดินในการเพาะปลูกให้ผู้พันโทษในกรณีที่ผู้พันโทษไม่มีที่ดินในการทำการเกษตรเป็นของตนเอง โดยในระยะนี้อาจมีจำนวนไม่มากนัก แต่ธุรกิจเพื่อสังคมจะจัดทำพื้นที่เพาะปลูกในลักษณะของการสร้าง “เกษตรแปลงใหญ่” โดยกำหนดเป็นเขตพื้นที่ (Cluster) ตามจังหวัดหรือภูมิภาคเพื่อให้ธุรกิจเพื่อสังคมสามารถดำเนินการให้ความรู้และความช่วยเหลือได้อย่างทั่วถึงและผู้พันโทษมีการให้ความช่วยเหลือและปรึกษาปัญหาด้านการเกษตรอินทรีย์ระหว่างกันได้ทั้งด้านการเพาะปลูกและการจัดจำหน่าย

ปัจจุบันตลาดสินค้าเกษตรอินทรีย์มีมูลค่าทั่วโลกรวมกันสูงถึง ๘ หมื่นล้านเหรียญสหรัฐหรือ ๒.๙๕ ล้านล้านบาท มีอัตราการขยายตัวร้อยละ ๒๐ ต่อปี ในประเทศไทยตลาดสินค้าเกษตรอินทรีย์มีมูลค่า ๒.๗๓ พันล้านบาทมีมูลค่าการส่งออกที่ ๑ พันล้านบาท (กรมการค้าภายใน กระทรวงพาณิชย์, ยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ ๒๕๖๐ – ๒๕๖๔) ตลาดสินค้าเกษตรอินทรีย์ที่สำคัญของโลกประกอบด้วย สหรัฐอเมริกาและแคนาดามีมูลค่าตลาด ๔ หมื่นล้านเหรียญ สหภาพยุโรปมีมูลค่า ๒-๓ หมื่นล้านเหรียญ เอเชียและออสเตรเลียมีมูลค่า ๘ พันล้านเหรียญทั้งหมดนี้ถือเป็นขนาดตลาดที่ใหญ่และมีโอกาสทางการตลาดที่ยังเปิดกว้างต่อผู้ประกอบการรายใหม่ ด้วยเหตุนี้ทางธุรกิจเพื่อสังคมจึงวางแผนธุรกิจในระยะ ๑-๓ ปีในการสร้างส่วนแบ่งทางการตลาด (Market Share) และดำเนินธุรกิจในตลาดเกษตรอินทรีย์ในประเทศไทยที่มีมูลค่า ๒.๗๓ พันล้านบาทเป็นอันดับแรก

ต่อมาการดำเนินธุรกิจจึงทำการวางแผนการระยะยาวในปีที่ ๕ - ๑๐ ให้ขยายช่องทางจัดจำหน่ายที่เป็น Platform ของธุรกิจเพื่อสังคมเอง เพื่อลดการพึ่งพาช่องทางของลูกค้าธุรกิจเพื่อสังคม จากนั้นจะขยายการจัดจำหน่ายไปยังต่างประเทศโดยการอาศัยความร่วมมือกับกรมส่งเสริมการส่งออก กระทรวงพาณิชย์พร้อมสร้างระบบ “เครือข่าย” ให้มีผู้นำใน Cluster ต่าง ๆ ของธุรกิจเพื่อสังคมที่ทำหน้าที่เป็นตัวแทนในการฝึกอบรมและจัดหาที่ดินในนามของธุรกิจเพื่อสังคมซึ่งจะสามารถขยายความช่วยเหลือไปยังผู้พันโทษรายอื่น ๆ ได้อย่างรวดเร็วได้ในอนาคต ซึ่งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในด้านการเกษตร (ข้อมูลและแนวทางการตรวจราชการแบบบูรณาการในภาพรวม ของผู้ตรวจราชการประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๓ ประเด็นนโยบายสำคัญ : การเกษตรสร้างมูลค่า) ประกอบด้วย ๑) คณะกรรมการพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ ๒) กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ๓) กรมวิชาการเกษตร ๔) กรมการค้าภายใน ๕) กรมประมง ๖) กรมปศุสัตว์ ๗) กรมวิชาการเกษตร ๘) กรมส่งเสริมการเกษตร ๙) สำนักงานปฎิรูปที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม ๑๐) สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร ๑๑) กรมชลประทาน และ ๑๒) กรมการค้าภายใน กระทรวงพาณิชย์

ธุรกิจเพื่อสังคมจะมีการสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานทั้งหมดเพื่อแสวงหาคำแนะนำและแนวทางที่ได้จากแต่ละหน่วยงานไปวางแผนในการพัฒนาสินค้าเกษตรอินทรีย์ทั้ง พืช ผัก ผลไม้ ปศุสัตว์ ประมง และให้ความรู้กับผู้พันโทษก่อนเริ่มทำกิจการเพื่อให้ผลผลิตที่ออกมาเป็นสินค้าเกษตรที่ได้คุณภาพและได้รับการรับรองจากหน่วยงานภาครัฐเพิ่มมูลค่าและโอกาสในการขายสร้างรายได้ให้กับธุรกิจเพื่อสังคมและผู้พันโทษตามเจตนารมณ์ของการดำเนินธุรกิจเพื่อสังคม

๗.๓ นิยามเฉพาะตามแผนธุรกิจ

ธุรกิจเพื่อสังคม หมายถึง ผู้ประกอบการที่นำแนวทางของธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) มาขับเคลื่อนการสร้างอาชีพให้ผู้พันโทษเพื่อลดปัญหาการกระทำผิดซ้ำ

เกษตรกร หมายถึง ผู้พันโทษที่เข้าร่วมธุรกิจเพื่อสังคมและเริ่มต้นในการดำเนินกิจการในการทำหน้าที่ผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ทั้ง พืช ผัก ผลไม้ ประมง ปศุสัตว์

ลูกค้าธุรกิจเพื่อสังคม หมายถึง ผู้ประกอบการค้าปลีกที่ทำหน้าที่นำสินค้าเกษตรอินทรีย์ของธุรกิจเพื่อสังคมไปจัดจำหน่ายผ่านช่องทางของตนเองทั้งในระบบ Online และ Offline

ผู้บริโภค หมายถึง ผู้ซื้อสินค้าเกษตรอินทรีย์ของธุรกิจเพื่อสังคมผ่านลูกค้าธุรกิจเพื่อสังคมไปเพื่อการบริโภค

๗.๔ กลยุทธ์การดำเนินธุรกิจโดยใช้แบบธุรกิจ Business Model Canvas (BMC)

การกำหนดกลยุทธ์การดำเนินธุรกิจเพื่อสังคมที่มุ่งเน้นธุรกิจประเภทเกษตรกรรมที่สอดคล้องกับหลักเกณฑ์และข้อค้นพบจากการศึกษา คณะที่ปรึกษาโครงการ ฯ ได้พิจารณาใช้ตัวแบบ Business Model Canvas ตามที่ได้กล่าวมาแล้วก่อนหน้านี้ ซึ่งสามารถวิเคราะห์และสรุปตัวแบบได้ตามภาพที่ ๗.๓

ภาพที่ ๗.๓ Business Model Canvas ของธุรกิจเพื่อสังคมทางการเกษตร

๗.๔.๑ คุณค่าที่นำเสนอ (Value Proposition: VP)

การเสนอคุณค่าของธุรกิจเพื่อสังคมซึ่งมีการนำเสนอคุณค่าต่อลูกค้าด้วยกัน ๒ ส่วนประกอบด้วย

๗.๔.๑.๑ สินค้าเกษตรอินทรีย์: ธุรกิจเพื่อสังคมจะนำเสนอสินค้าเกษตรอินทรีย์ที่กำลังเป็นที่ต้องการของตลาดและเป็นที่ยอมรับในกลุ่มผู้บริโภคที่รักสุขภาพและมีพฤติกรรมไม่นิยมบริโภคสินค้าเกษตรทั่วไป เนื่องจากกังวลต่อสารตกค้างจากยาฆ่าแมลง และสารเคมีในสินค้าเกษตรเหล่านั้น ด้วยเหตุนี้ทางธุรกิจเพื่อสังคมต้องการหลีกเลี่ยงการทำธุรกิจในตลาดการจัดจำหน่ายสินค้าเกษตรทั่วไปที่มีการแข่งขันสูง (Red Ocean) และมีปัจจัยเสี่ยงด้านการเกิดสารตกค้างจากการเพาะปลูก การตกต่ำของราคาพืชผลและกระแสการรักสุขภาพที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นในปัจจุบันและอนาคตการทำเกษตรอินทรีย์เป็นสิ่งที่ธุรกิจเพื่อสังคมนำเสนอเพื่อให้มีโอกาสในการจัดจำหน่ายเพิ่มมากขึ้น เพราะตลาดมีการแข่งขันไม่รุนแรง (Blue Ocean) สินค้าเกษตรอินทรีย์ของธุรกิจเพื่อสังคมจะทำให้เกิดความแตกต่างจากสินค้าเกษตรทั่วไปเพิ่มโอกาสในการขายได้มากขึ้น

๗.๔.๑.๒ สร้างความมั่นคงด้านอาชีพและรายได้ให้ผู้พ้นโทษ (เกษตรกร): เป็นคุณค่าด้านอารมณ์และความรู้สึก (Emotional) ที่ธุรกิจเพื่อสังคมนำเสนอและสื่อสารต่อกลุ่มลูกค้าที่ซื้อสินค้าเกษตรอินทรีย์เพื่อให้เห็นถึง การมีส่วนร่วมและความสำคัญในการได้รับการสนับสนุนจากลูกค้าสร้างการรับรู้รายได้ที่ผู้พ้นโทษ (เกษตรกร) ได้รับการขายสินค้าจะสามารถช่วยเพิ่มโอกาสในการคืนคนดีสู่สังคมช่วยสร้างชีวิตใหม่ให้กับผู้พ้นโทษมีอาชีพสุจริตและรายได้มาหล่อเลี้ยงชีวิตของตนเองและครอบครัวได้ ที่สำคัญยังช่วยลดโอกาสในการกลับไปกระทำความผิดซ้ำจากทัศนคติที่ไม่ยอมรับอดีตของผู้พ้นโทษจากสังคมและสถานประกอบการที่ทำให้ผู้พ้นโทษไม่สามารถกลับไปใช้ชีวิตสุจริตได้ เมื่อลูกค้าซื้อสินค้าของธุรกิจเพื่อสังคมลูกค้าจะได้สินค้าเกษตรอินทรีย์ที่มีคุณภาพไปพร้อมกับความภาคภูมิใจในการเป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยเหลือให้ชีวิตใหม่แก่ผู้พ้นโทษ (เกษตรกร) ซึ่งเป็นการช่วยแก้ไขปัญหาด้านสังคมได้อีกด้วย

๗.๔.๒ กลุ่มลูกค้า (Customer Segments: CS)

ตามแผนการระยะสั้น ๑-๓ ปีของธุรกิจเพื่อสังคมจะทำการมุ่งเน้นกลุ่มลูกค้าเป้าหมายไปที่กลุ่ม “กลุ่มผู้ประกอบการภาคธุรกิจค้าปลีก” เนื่องจากข้อจำกัดด้านเงินทุนและทรัพยากรในการทำตลาดทำให้ทางธุรกิจเพื่อสังคมวางแผนในการกำหนดกลุ่มลูกค้าในกลุ่มดังกล่าวเป็นอันดับแรก เนื่องจากเป็นลูกค้าที่มีจำนวนไม่มากแต่มีปริมาณและมูลค่าการรับซื้อสินค้าของธุรกิจเพื่อสังคมสูง ประกอบกับมีความน่าเชื่อถือ (Credibility) เป็นการเลือกกลุ่มลูกค้าในตลาด Niche Market ที่เป็นตลาดเฉพาะของสินค้าเกษตรอินทรีย์โดยทางธุรกิจเพื่อสังคมวางแผนการในการติดต่อผู้ประกอบการในการรับซื้อสินค้าเกษตร อาทิ กลุ่ม CP (Tesco Lotus), กลุ่ม Top Supermarket, กลุ่ม Central Food Halls, กลุ่มสหพัฒน์พิบูลย์, กลุ่ม The Mall และ Emporium, กลุ่ม BJC (Big C), กลุ่ม Max Value, และกลุ่ม CP (Makro)

๗.๔.๓ กิจกรรมหลัก (Key Activities: KS)

กิจกรรมหลักที่ธุรกิจเพื่อสังคมดำเนินการสำหรับการขายสินค้าเกษตรอินทรีย์ของผู้พ้นโทษประกอบด้วยกิจกรรมหลัก ๓ กิจกรรมดังนี้

๗.๔.๓.๑ สร้างช่องทางการจัดจำหน่าย (Distribution) ธุรกิจเพื่อสังคมในรูปแบบของกิจการเพื่อสังคม (SE) จะทำหน้าที่ในการสรรหาช่องทางการจัดจำหน่ายที่เหมาะสมให้กับสินค้าเกษตรอินทรีย์ที่ผลิตได้ โดยเป็นการพิจารณาจากความต้องการของตลาดและช่องทางการจัดจำหน่ายที่เหมาะสมกับแนวโน้ม (Trend) พฤติกรรมการซื้อผ่านช่องทางการจัดจำหน่ายที่ได้รับความนิยม ณ ขณะนั้น เพื่อวัตถุประสงค์ให้สินค้าเกษตรอินทรีย์สามารถกระจายไปถึงมือลูกค้าและส่งต่อไปยังผู้บริโภคได้อย่างทั่วถึง

๗.๔.๓.๒ จัดหาพื้นที่เพาะปลูก: เป็นการสรรหาความร่วมมือระหว่างธุรกิจเพื่อสังคมและเจ้าของที่ดินที่มีที่ดินเปล่าซึ่งไม่ได้ถูกใช้งานและทางเจ้าของที่ดินต้องการนำมาใช้ประโยชน์ให้เกิดมูลค่าเพิ่ม หรือแม้แต่เป็นการลดภาระด้านภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างจากอัตราการจัดเก็บในรูปแบบที่ว่างเปล่าไม่ทำประโยชน์สมควรแก่สภาพที่มีอัตราการจัดเก็บสูงสุดร้อยละ ๐.๗ เพิ่มขึ้นร้อยละ ๐.๓ ทุกสามปี (สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง,ม.ป.ป.) ซึ่งเจ้าของที่ดินบางรายไม่ต้องการรับภาระส่วนนี้ โดยธุรกิจเพื่อสังคมจะทำหน้าที่เป็นผู้เจรจาขอใช้ที่ดินและตกลงค่าเช่าที่ดินที่ต้องชำระก่อนนำผู้พันโทษเข้ามาเริ่มทำเกษตรอินทรีย์สำหรับการจัดหาพื้นที่เพาะปลูกนี้จะเป็นการจัดหาพื้นที่ให้สำหรับผู้พันโทษที่ไม่มีต้นทุนด้านที่ดินรองรับ อันจะแตกต่างจากผู้พันโทษบางคนที่มีที่ดินในความครอบครองหรือที่ดินของเครือญาติที่สามารถใช้งานได้ทันทีสำหรับการจัดหาที่ดินสำหรับการเพาะปลูกทางธุรกิจเพื่อสังคมจะพิจารณาเป็น Cluster รายจังหวัดในช่วงของแผนธุรกิจในปี ๑-๓ นี้ก่อนโดยเลือกจังหวัดที่อยู่ในพื้นที่ของผู้พันโทษเป็นอันดับแรกก่อนกระจายไปยังพื้นที่อื่นเพื่อรองรับจำนวนผู้พันโทษที่เพิ่มขึ้น

๗.๔.๓.๓ ฝึกอบรม (Training) ธุรกิจเพื่อสังคมจัดให้มีการฝึกอบรมด้านการทำการเกษตรสำหรับการเพาะปลูกพืช ผัก ผลไม้ในแต่ละประเภทเป็นการสร้างองค์ความรู้ด้านการเกษตรให้กับผู้พันโทษที่อาจไม่มีพื้นฐานทางเกษตรกรรมที่มากพอ โดยกิจกรรมหลักด้านการฝึกอบรมนี้จะเป็นการเข้าไปให้ความรู้ในเรือนจำ/ทัณฑสถาน ซึ่งเป็นการทำงานเชิงรุกเพื่อให้ผู้พันโทษมีความพร้อมในการเริ่มทำการเกษตรอินทรีย์ได้ทันทีที่ผู้พันโทษออกมาแล้ว เมื่อประกอบกับกิจกรรมหลักอื่น ๆ ที่ดำเนินการควบคู่กันไปจะทำให้ธุรกิจเพื่อสังคมสามารถให้ความช่วยเหลือผู้พันโทษได้อย่างครบวงจรตั้งแต่ขั้นตอนการจัดหาที่ดิน จัดหาช่องทางการจัดจำหน่ายและการฝึกอบรมและให้ความรู้ด้านการเกษตร อย่างครบวงจร

๗.๔.๔ ทรัพยากรหลัก (Key Resources: KS)

ทรัพยากรหลักที่ใช้ในการดำเนินธุรกิจเพื่อสังคม ประกอบด้วยทรัพยากร ๒ ส่วนคือ

๗.๔.๔.๑ ผู้พันโทษ สำหรับธุรกิจเพื่อสังคมได้นิยามผู้พันโทษเป็น “เกษตรกร” ถือได้ว่าเป็นทรัพยากรที่ธุรกิจเพื่อสังคมสร้างขึ้นจากกระบวนการกิจกรรมการดำเนินงานหลัก (Key Activity) ในส่วนของการฝึกอบรม (Training) โดยจะเป็นการทำงานร่วมกันระหว่างธุรกิจเพื่อสังคมกับเรือนจำ/ทัณฑสถานต่าง ๆ ตั้งแต่ขั้นตอนการเตรียมการผู้พันโทษออกมา โดยมีทั้งการให้ความรู้เชิงวิชาการและการขอใช้พื้นที่ของเรือนจำ/ทัณฑสถานในการทดลองเพาะปลูกพืชเกษตรอินทรีย์ที่ผู้พันโทษแต่ละคนสนใจ เมื่อผู้พันโทษได้รับการฝึกอบรมที่ถูกต้องตามหลักเกษตรกรรมแล้ว เมื่อผู้พันโทษออกมาแล้วสามารถดำเนินกิจการได้ทันที

๗.๔.๔.๒ ที่ดิน สำหรับการเตรียมความพร้อมในการนำผู้พันโทฯเข้าสู่อุตสาหกรรม การเกษตร ที่ดินที่ใช้ในธุรกิจเพื่อสังคมจะถูกจัดหาโดยความร่วมมือกับเจ้าของที่ดินทั้งภาคประชาชน ทั่วไป ภาครัฐ และภาคเอกชนที่ต้องการสร้างภาพลักษณ์ในการช่วยเหลือสังคมและให้โอกาสผู้พันโทฯ ซึ่งกลุ่มเป้าหมายดังกล่าวมีที่ดินที่ไม่ได้ใช้งานถูกทิ้งให้รกร้างว่างเปล่าและต้องการทำประโยชน์ ธุรกิจ เพื่อสังคมจะทำหน้าที่เป็นตัวกลางในการประสานงานบริหารจัดการที่ดินเหล่านั้น โดยการผลิตสินค้า เกษตรอินทรีย์ สำหรับอีกกรณีหนึ่งคือกรณีที่ธุรกิจเพื่อสังคมทำหน้าที่จัดหาที่ดินเตรียมความพร้อมไว้ ให้สำหรับผู้พันโทฯที่ไม่มีที่ดินเป็นของตนเองให้เริ่มต้นเพาะปลูกสินค้าเกษตรอินทรีย์ได้โดยทางธุรกิจ เพื่อสังคมจะทำหน้าที่ในการจัดหาและตกลงรายละเอียดค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจากการใช้ที่ดิน เช่น ค่าเช่า ค่าดำเนินการด้านสาธารณสุขโรคเพื่อช่วยลดภาระให้กับผู้พันโทฯและเจ้าของที่ดินและจูงใจให้นำ ที่ดินเข้าร่วมธุรกิจเพื่อสังคมต่อไป

๗.๔.๕ ช่องทางการติดต่อ/เข้าถึง (Channels: CH)

๗.๔.๕.๑ ช่องทางการจัดจำหน่ายแบบ Online: โดยการจัดจำหน่ายผ่านช่องทาง Online ของลูกค้า (Customer Segment) ธุรกิจเพื่อสังคมโดยจะจัดจำหน่ายผ่าน Website และ Application ของลูกค้า ซึ่งการจัดจำหน่ายผ่านกลุ่มลูกค้าของธุรกิจเพื่อสังคมระยะ ๑ - ๓ ปี จะเป็นการดำเนินธุรกิจในลักษณะ B๒B (Business to Business) เป็นการนำสินค้าเกษตรอินทรีย์จากธุรกิจ เพื่อสังคมจำหน่ายให้กับลูกค้าของธุรกิจเพื่อสังคมที่มีช่องทางการจัดจำหน่าย Online เพื่อให้ผู้บริโภค ที่ต้องการสินค้าเกษตรอินทรีย์สามารถเข้าถึงสินค้าของธุรกิจเพื่อสังคมได้มากขึ้นและยังช่วยลด ขั้นตอนในการขนส่งสินค้าไปยังผู้บริโภค สำหรับแผนระยะยาว ๕ - ๑๐ ปีจะมีการพัฒนาช่องทางการ จัดจำหน่าย Online ในรูปแบบของ Website และ Application ที่เป็นของธุรกิจเพื่อสังคมเองโดยจะ มีการวางตำแหน่ง (Positioning) ให้เป็นแพลตฟอร์ม (Platform) “Online Market Place” ซึ่งเป็น ตลาดกลางในการซื้อสินค้าเกษตรอินทรีย์จากธุรกิจเพื่อสังคมโดยตรง

๗.๔.๕.๒ ช่องทางการจัดจำหน่ายแบบ Offline: ธุรกิจเพื่อสังคมจะทำการจัด จำหน่ายสินค้าเกษตรอินทรีย์ของธุรกิจเพื่อสังคมผ่านช่องทางการขายแบบขายตรง (Direct Sale) ซึ่ง เป็นการขายผ่านหน้าร้านของกลุ่มลูกค้า นอกจากนี้จะมีการนำสินค้าของธุรกิจเพื่อสังคมเข้าร่วมงาน แสดงสินค้าต่าง ๆ เพื่อหากกลุ่มลูกค้าใหม่และขยายฐานลูกค้าให้ครอบคลุมพื้นที่ต่าง ๆ มากขึ้น สำหรับ แผนการระยะยาว ๕ - ๑๐ ปี ธุรกิจเพื่อสังคมได้มีการวางแผนการสร้างระบบ “ตัวแทนจำหน่าย” เป็นการให้สิทธิผู้ที่ต้องการจำหน่ายสินค้าเกษตรอินทรีย์ของธุรกิจเพื่อสังคมซึ่งจะดำเนินการใน รูปแบบ “แฟรนไชส์” (franchise) เมื่อดำเนินการได้ตามแผนธุรกิจเพื่อสังคมจะมีห่วงโซ่อุปทาน (Supply Chain) ที่ครอบคลุมตั้งแต่กระบวนการผลิตและจัดจำหน่ายแบบครบวงจร

๗.๔.๖ พันธมิตรหลัก (Key Partners: KP)

พันธมิตรทางธุรกิจของธุรกิจเพื่อสังคมจะประกอบด้วยพันธมิตรหลักที่มีลักษณะเป็นห่วงโซ่อุปทาน (Supply Chain) ที่ขับเคลื่อนธุรกิจของธุรกิจเพื่อสังคมแบบครบวงจรตั้งแต่ต้นน้ำจนถึงปลายน้ำซึ่งประกอบด้วย

๗.๔.๖.๑ เรือนจำ/ทัณฑสถาน/ศูนย์ฝึกอบรมเด็กและเยาวชน/สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน เป็นแหล่งที่มาของแรงงาน (ผู้พ้นโทษ) ที่ใช้ในภาคการเกษตรอินทรีย์ของธุรกิจเพื่อสังคมที่เมื่อเข้าสู่ธุรกิจเพื่อสังคม ผู้พ้นโทษเหล่านี้จะมีฐานะเป็นเกษตรกรมีหน้าที่ในการเพาะปลูกเพาะเลี้ยงสินค้าเกษตรอินทรีย์ตามความต้องการของตลาด ซึ่งเรือนจำ/ทัณฑสถาน/ศูนย์ฝึกอบรมเด็กและเยาวชน/สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนทั่วประเทศจะทำหน้าที่เป็นพันธมิตรหลักทางธุรกิจของธุรกิจเพื่อสังคมในด้านการสร้างแรงงานเข้าสู่ธุรกิจเพื่อสังคม รวมถึงขั้นตอนของการฝึกอบรมและการทดลองเพาะปลูกในระยะเวลาที่ผู้พ้นโทษใกล้พ้นโทษออกมา

๗.๔.๖.๒ ผู้ประกอบการในภาคธุรกิจ เป็นพันธมิตรทางการค้าของธุรกิจเพื่อสังคมในการรับซื้อและจัดจำหน่ายสินค้าเกษตรอินทรีย์ ในบางกรณีธุรกิจเพื่อสังคมและผู้ประกอบการในภาคธุรกิจจะมีการทำงานเพื่อสังคมร่วมกันในรูปแบบของกิจกรรมรับผิดชอบต่อสังคม (Customer Social Responsibility - CSR) และการสร้างคุณค่าให้กับลูกค้า (Customer Social Value - CSV) ซึ่งจะช่วยสร้างภาพลักษณ์การช่วยเหลือสังคมให้กับผู้ประกอบการในภาคธุรกิจได้ดียิ่งขึ้นจากการเข้าร่วมธุรกิจเพื่อสังคมในรูปแบบดังกล่าว

๗.๔.๖.๓ ผู้พ้นโทษ มีฐานะตามธุรกิจเพื่อสังคมที่จะนิยามผู้พ้นโทษใหม่ว่าเป็น “เกษตรกร” มีโอกาสพัฒนาความก้าวหน้าทางอาชีพ (Career Path) ที่ธุรกิจเพื่อสังคมจะมอบโอกาสในการพัฒนาสถานะเป็น “หุ้นส่วนทางธุรกิจ” ในอนาคต เพื่อสร้างสำนึกของการเป็นผู้ประกอบการ (Entrepreneurship) ที่จะช่วยให้ผู้พ้นโทษเกิดความภักดี (Loyalty) และความภาคภูมิใจในอาชีพใหม่ที่ได้รับโอกาสจากทางธุรกิจเพื่อสังคมตามเป้าประสงค์สูงสุดในการมอบโอกาสในการกลับคืนสู่สังคม และความมั่นคงด้านรายได้และอาชีพให้ผู้พ้นโทษไปสู่ความเป็นผู้ประกอบการ (Entrepreneurship) มากกว่าการเป็นเพียงเกษตรกรรับจ้างทำสินค้าเกษตรอินทรีย์ให้ธุรกิจเพื่อสังคม สอดคล้องกับแผนระยะยาว ๕ – ๑๐ ปีในอนาคตที่ธุรกิจเพื่อสังคมจะสร้างระบบ “ตัวแทนจำหน่าย” และระบบ “แฟรนไชส์”

๗.๔.๖.๔ เจ้าของที่ดิน: เป็นหุ้นส่วนทางธุรกิจของธุรกิจเพื่อสังคมเนื่องจากธุรกิจเพื่อสังคมต้องทำการจัดหาที่ดินที่จะใช้ในการผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ให้กับผู้พ้นโทษที่ไม่มีต้นทุนด้านที่ดินรองรับ จึงทำให้เจ้าของที่ดินเป็นส่วนที่ธุรกิจเพื่อสังคมให้ความสำคัญ เพื่อที่จะให้ได้รับการสนับสนุนในด้านค่าเช่าที่ดินในอัตราต่ำหรือการได้รับมอบที่ดินมาใช้ประโยชน์โดยไม่คิดค่าใช้จ่าย ซึ่งจะทำให้ธุรกิจเพื่อสังคมลดต้นทุนการดำเนินการและเพิ่มโอกาสในการช่วยเหลือผู้พ้นโทษให้มีที่ดินที่ใช้เริ่มต้นชีวิตใหม่ได้เพิ่มมากขึ้น

๗.๔.๗ ความสัมพันธ์กับลูกค้า (Customer Relationships: CR)

ความสัมพันธ์กับลูกค้าของทางธุรกิจเพื่อสังคมจะมีการวางแผนจัดทำในรูปแบบของการบริหารความสัมพันธ์ลูกค้า (Customer Relationship Management - CRM) ซึ่งสามารถแบ่งการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับลูกค้าได้ดังนี้

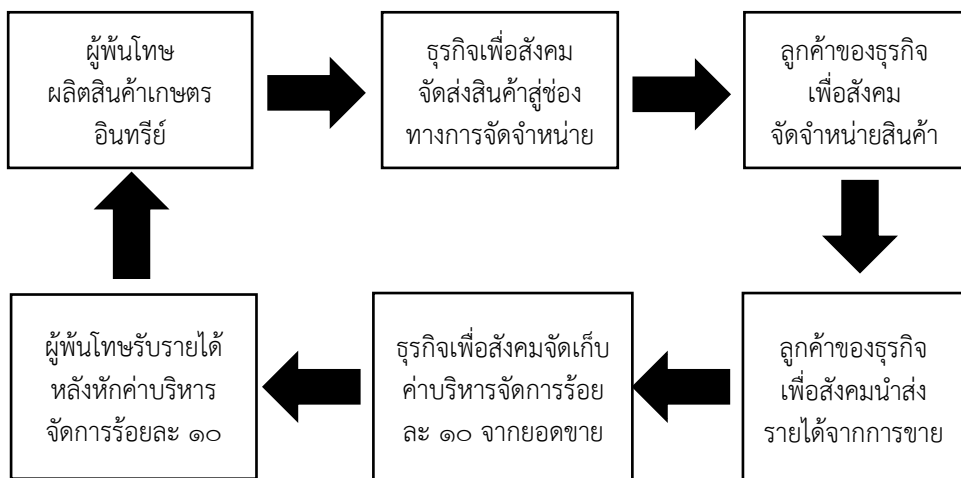
๗.๔.๗.๑ การใช้ระบบ Loyalty Program การให้สิทธิพิเศษในการซื้อสินค้าราคาพิเศษกับทางลูกค้าที่สั่งซื้อบ่อยหรือมีมูลค่าการสั่งซื้อสูง โดยเป็นการออกแบบระบบการแจกของสมนาคุณและส่วนลดในรูปแบบของคูปองลดราคา (Discount Coupon) เพื่อดึงดูดให้ลูกค้ากลับมาซื้อสินค้าเกษตรอินทรีย์ของทางธุรกิจเพื่อสังคม

๗.๔.๗.๒ Product Development: ระบบการพัฒนาผลิตภัณฑ์โดยการสอบถามความต้องการของลูกค้าก่อนทำการผลิตเพื่อให้ได้สินค้าที่ตรงกับความต้องการของลูกค้ามากที่สุดซึ่งการดำเนินการในลักษณะนี้จะเป็นการดำเนินการในลักษณะ Outside - In นำความต้องการของลูกค้ามาเป็นพื้นฐานในการผลิตสินค้าการเกษตรที่เป็นความต้องการของตลาดและเป็นสินค้าที่ลูกค้าของธุรกิจเพื่อสังคมต้องการ ซึ่งจะส่งผลให้ความสัมพันธ์ระหว่างลูกค้าและธุรกิจเพื่อสังคมมีแนวโน้มที่จะเกิดความภักดี (Loyalty) เพิ่มมากขึ้น

๗.๔.๘ แหล่งที่มา/รูปแบบของรายได้ (Revenue Streams: RS)

รายได้หลักของธุรกิจเพื่อสังคม คือ ส่วนแบ่งจากการจัดจำหน่ายสินค้าเกษตรอินทรีย์ในรูปแบบของ “ค่าบริการจัดการระบบ (Management Fee)” จะจัดเก็บในอัตราร้อยละ ๑๐ ของยอดขายสินค้าเกษตรอินทรีย์ก่อนที่จะถูกนำไปจัดสรรส่วนที่เหลือให้กับผู้พันโทและแบ่งส่วนตามกฎหมายของธุรกิจเพื่อสังคม ซึ่งรายได้ของธุรกิจเพื่อสังคมจะถูกนำมาดำเนินการพัฒนาธุรกิจเพื่อสังคมในพื้นที่อื่น ๆ ให้ครบทั่วประเทศต่อไป

ภาพที่ ๗.๔ แหล่งที่มา/รูปแบบของรายได้ (Revenue Streams: RS) ของธุรกิจเพื่อสังคม

๗.๔.๙ โครงสร้างต้นทุน (Cost Structure: CS)

๗.๔.๙.๑ **ค่าพัฒนาระบบ** เป็นต้นทุนในการพัฒนาระบบบริหารจัดการช่องทางการขายของทางธุรกิจเพื่อสังคมและเป็นต้นทุนที่จะถูกนำมาเข้าสู่กระบวนการวิจัยและพัฒนา (Research and Development - R&D) เพื่อพัฒนาช่องทางการจัดจำหน่ายที่เป็นของตนเองทั้งในส่วนของการสร้างเว็บไซต์และ Application ในแผนระยะยาว ๕ - ๑๐ ปี

๗.๔.๙.๒ **การจัดจำหน่ายและการฝึกอบรม:** ส่วนของการจัดจำหน่ายนั้นเป็นต้นทุนเรื่องของอัตราค่าธรรมเนียม (Commission) ที่ธุรกิจเพื่อสังคมจำเป็นที่จะต้องจ่ายให้กับลูกค้าเพื่อแลกเปลี่ยนกับการนำเอาสินค้าเกษตรอินทรีย์ไปวางขายในพื้นที่หรือช่องทางการจัดจำหน่ายทั้ง Online และ Offline ของลูกค้าของธุรกิจเพื่อสังคม ในส่วนต้นทุนของการฝึกอบรมจะเกี่ยวข้องกับค่าจ้างวิทยากรเกษตรกรที่มาให้ความรู้กับผู้พันโทษก่อนเริ่มการเพาะปลูกพืช ผัก ผลไม้ แบบเกษตรอินทรีย์ ซึ่งเป็นต้นทุนที่เกี่ยวข้องในเรื่องที่สำคัญเพราะการสร้างองค์ความรู้ให้กับผู้พันโทษก่อนออกมาปฏิบัติจริงจะช่วยลดความผิดพลาดที่เกิดขึ้นจากการดำเนินการได้ นอกจากนี้ต้นทุนส่วนนี้ยังรวมถึงค่าใช้จ่ายในการซื้อวัสดุอุปกรณ์เพื่อใช้ประกอบการฝึกอบรมและทดลองเพาะปลูกด้วยเช่นกัน

๗.๔.๙.๓ **ค่าเช่าที่ดิน** จัดเป็นต้นทุนคงที่ (Fixed Cost) ที่อัตราค่าเช่าจะขึ้นอยู่กับขนาดของพื้นที่และความนิยมในพื้นที่ซึ่งส่งผลต่อราคาสูง - ต่ำของการเช่าที่ดิน ต้นทุนนี้จะเกิดขึ้นต่อเมื่อผู้พันโทษไม่มีที่ดินในการทำกินเป็นของตนเองและต้องการให้ธุรกิจเพื่อสังคมจัดหาที่ดินสำหรับทำเกษตรอินทรีย์ส่วนต้นทุนอื่นที่เกี่ยวข้องในส่วนนี้คือต้นทุนด้าน “เงินกู้ยืม” เพื่อลงทุนในการซื้อเมล็ดพันธุ์พืช ผัก ผลไม้ ปุ๋ยสูตร ประมง ที่จะใช้ในการเริ่มต้นการทำเกษตรอินทรีย์ เนื่องจากผู้พันโทษส่วนใหญ่ยังไม่มีเงินทุนในการประกอบกิจการด้วย เหตุนี้ทางธุรกิจเพื่อสังคมจึงจำเป็นที่จะต้องดำเนินการจัดหาเพื่อให้ทุนในการเริ่มต้นประกอบธุรกิจเกษตรอินทรีย์ของผู้พันโทษ ซึ่งหลังจากผู้พันโทษได้รับรายได้แล้วทางธุรกิจเพื่อสังคมจะจัดเก็บสัดส่วนเงินกู้ที่ผู้พันโทษรายนั้นได้รับโดยแบ่งออกเป็นงวดๆ เพื่อไม่ให้ผู้พันโทษรับภาระด้านการเงินมากเกินไป หากพิจารณาถึงต้นทุนและผลตอบแทนการผลิตวิถีการตลาด ส่วนเหลือการตลาด พบว่า เกษตรกรที่ปลูกผักสลัดอินทรีย์ อาทิ ผักกาดหอม ผักกาดแก้ว สลัดคออส กรีนโอ๊ค เรดโอ๊ค ในหนึ่งรอบการผลิต ซึ่งมีระยะเวลาตั้งแต่เพาะปลูกจนถึงเก็บเกี่ยวประมาณ ๕๐ วัน โดยต้นทุนการผลิตเฉลี่ย อยู่ที่ ๙,๕๐๑ บาท/ไร่ ให้ผลผลิตเฉลี่ย ๘๔๒ กิโลกรัม/ไร่ ราคาที่เกษตรกรขายได้ ๕๒.๔๑ บาท/กิโลกรัม ผลตอบแทน ๔๔,๑๑๒ บาท/ไร่ คิดเป็นผลตอบแทนสุทธิ (กำไร) ๓๔,๖๑๑ บาท/ไร่ (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร,ม.ป.ป.)

จากตัวอย่างข้างต้นธุรกิจเพื่อสังคมสามารถประมาณการจัดเก็บเงินกู้ยืมที่อนุมัติให้ผู้พันโทษนำไปดำเนินธุรกิจเกษตรอินทรีย์ได้ภายในระยะเวลา ๑.๕ - ๓ ปีตามแผนระยะสั้นของธุรกิจเพื่อสังคม ซึ่งเงินกู้ยืมที่จัดเก็บได้จะถูกนำไปปล่อยกู้ให้กับผู้พันโทษรายใหม่ต่อไป

๗.๕ การวางแผนกลยุทธ์ผลิตภัณฑ์และการวิเคราะห์ปัจจัยแวดล้อม (SWOT Analysis)

๗.๕.๑ จุดแข็งของผลิตภัณฑ์ (Strengths)

๗.๕.๑.๑ การควบคุมคุณภาพสินค้าเกษตรอินทรีย์ เป็นจุดแข็งที่สำคัญของผลิตภัณฑ์ของธุรกิจเพื่อสังคม เพราะก่อนการเพาะปลูกพืช ผัก ผลไม้ หรือการประมง ปศุสัตว์ ตามหลักเกษตรอินทรีย์ทางธุรกิจเพื่อสังคมจะมีการดำเนินการควบคุมคุณภาพตั้งแต่ขั้นตอนของการให้องค์ความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์แก่ผู้พันโทษ การหาที่ดินในการเพาะปลูกที่เป็นพื้นที่ปลอดสารเคมีเมื่อควบคุมปัจจัยหลักเหล่านี้ได้แล้วจะสามารถทำให้สินค้าเกษตรอินทรีย์ของธุรกิจเพื่อสังคมมีคุณภาพที่แตกต่างจากสินค้าเกษตรทั่วไป

๗.๕.๑.๒ การไม่ใช้สารเคมีในการเพาะปลูกทำให้ไม่มีต้นทุนเพิ่มในการใช้สารเคมีจึงสามารถทำให้ตั้งราคาขายได้ต่ำกว่าคู่แข่งได้

๗.๕.๑.๓ ภาพลักษณ์ของสินค้าเกษตรอินทรีย์จะมีจุดแข็งในเรื่องของการห่วงใยสุขภาพของผู้บริโภคและการเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ธุรกิจเพื่อสังคมจะสร้างจุดแข็งของผลิตภัณฑ์โดยใช้หลัก “Production on Demand” โดยจะเน้นผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ที่เป็นที่ต้องการของตลาดเป็นหลักซึ่งมีการทำงานร่วมกันอย่างใกล้ชิดกับกลุ่มลูกค้าของธุรกิจเพื่อสังคมเกี่ยวกับสินค้าเกษตรอินทรีย์ที่เป็นที่ต้องการของตลาดในขณะนั้น

๗.๕.๑.๔ ผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์ทุกรายการของธุรกิจเพื่อสังคมในด้านการได้รับการรับรองมาตรฐานต่าง ๆ จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและมีหน้าที่ในการออกเครื่องหมายมาตรฐานการรับรองคุณภาพสินค้าเกษตรอินทรีย์ต่าง ๆ ทั้งในประเทศและในระดับนานาชาติก่อนจัดจำหน่ายจะช่วยสร้างความเชื่อมั่นให้กับลูกค้าและผู้บริโภคได้เป็นอย่างดี

๗.๕.๒ จุดอ่อนของผลิตภัณฑ์ (Weakness)

๗.๕.๒.๑ การไม่ใช้สารเคมีในการปลูกสินค้าเกษตรอินทรีย์อาจทำให้ได้ปริมาณผลผลิตน้อยและมีความเสี่ยงต่อการถูกรบกวนจากศัตรูพืชจนส่งผลต่อปริมาณผลผลิตได้

๗.๕.๒.๒ ราคาของสินค้าเกษตรบางชนิดขึ้น-ลงผันผวนส่งผลต่อการคำนวณต้นทุนในการผลิตและการกำหนดราคาขายและค่าบริหารจัดการของธุรกิจเพื่อสังคม

๗.๕.๒.๓ การรับรู้ของผู้บริโภคทั่วไปยังมีมุมมองเรื่องของราคาสินค้าเกษตรอินทรีย์ที่ต้องมีราคาแพง ด้วยเหตุนี้อาจทำให้ตลาดสินค้าเกษตรอินทรีย์เป็น Niche Market สามารถขายได้ในเฉพาะกลุ่มซึ่งต้องเน้นที่มูลค่า (Value) มากกว่า ปริมาณ (Volume) ขายได้ราคาสูงได้แต่ขายได้ปริมาณไม่มากเท่าตลาดในระดับ Mass Market

๗.๕.๓ โอกาสของผลิตภัณฑ์ (Opportunity)

๗.๕.๓.๑ การสนับสนุนจากทางภาครัฐเกี่ยวกับการส่งเสริมการทำเกษตรอินทรีย์ตามแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔ ซึ่งเป็นโอกาสที่สำคัญของธุรกิจเพื่อสังคมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้พันโทษสามารถพัฒนาจากการเป็นเกษตรกรสู่การเป็นผู้ประกอบการได้ตามแนวทางการส่งเสริมดังนี้ คือ

๗.๕.๓.๒ โอกาสในการพัฒนาบุคลากรด้านเกษตรอินทรีย์ตามแผนการสนับสนุน แผนยุทธศาสตร์เกษตรอินทรีย์แห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๐ – ๒๕๖๔ ซึ่งเป็นโอกาสที่จะได้รับการสนับสนุน ทั้งด้านงบประมาณและองค์ความรู้ เนื่องจากธุรกิจเพื่อสังคมมีผู้พันโทษที่มีฐานะเป็นเกษตรกรทำให้ ธุรกิจเพื่อสังคมสามารถดำเนินการขอรับการสนับสนุนในด้านนี้ได้เมื่อผู้พันโทษได้รับองค์ความรู้และ การสนับสนุนที่ดีจากทางเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่มีเป้าหมายส่งเสริมให้เกษตรกรเป็นเกษตรกรปราดเปื่องเรื่อง อินทรีย์ (Smart Farmer) และพัฒนาเกษตรกรสู่ความเป็น Smart Enterprise ทำให้ผลผลิตเกษตร อินทรีย์ที่ได้มีโอกาสเข้าสู่ตลาดด้วยมาตรฐานที่สูงขึ้น เพราะได้รับการสนับสนุนจากทางภาครัฐซึ่ง สอดคล้องกับโอกาสในการเติบโตของสินค้าเกษตรของประเทศไทยและของโลก

๗.๕.๓.๓ โอกาสในการเพิ่มมูลค่าสินค้าเกษตรอินทรีย์ของธุรกิจเพื่อสังคม คือ การ ได้รับเครื่องหมายรับรองสินค้าเกษตรอินทรีย์ ซึ่งเป็นตรารับรองมาตรฐานที่ออกโดยภาครัฐ สามารถ สร้างความเชื่อมั่นให้กับลูกค้าและผู้บริโภคของธุรกิจเพื่อสังคมได้รวมถึงการได้รับองค์ความรู้ในการ เพาะปลูกในด้านต่าง ๆ และเทคโนโลยีการเกษตรใหม่ๆ เป็นอีกปัจจัยที่จะช่วยส่งเสริมปริมาณผลผลิต และมาตรฐานสินค้าเกษตรอินทรีย์ของธุรกิจเพื่อสังคมอีกด้วย

๗.๕.๓.๔ โอกาสในการได้รับแหล่งเงินทุนเพิ่มเติมตามแผนการสนับสนุนเกษตร อินทรีย์ทำให้ธุรกิจเพื่อสังคมมีความสามารถในการเข้าถึงแหล่งเงินทุนเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการ จัดหาที่ดินสำหรับทำเกษตรอินทรีย์ให้กับผู้พันโทษซึ่งจะสามารถขยายพื้นที่การเพาะปลูกได้มากขึ้น ด้วยเงินทุนที่เพิ่มขึ้น

๗.๕.๓.๕ โอกาสในการเป็นส่วนหนึ่งแผนพัฒนาแห่งสหประชาชาติระดับนานาชาติของ สินค้าเกษตรอินทรีย์จากธุรกิจเพื่อสังคมที่สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development Goals -SDGs) ขององค์การสหประชาชาติ (UN) ในเป้าหมาย ข้อที่ ๒ Zero Hunger ที่เป็นหลักการพัฒนาที่มุ่งมั่นที่จะขจัดความหิวโหยและความอดอยากทุกรูปแบบให้แล้วเสร็จภายในปี ๒๕๗๓ เพื่อให้มนุษยชาติทุกคนโดยเฉพาะเด็กและผู้ยากไร้จะได้รับการเข้าถึงอาหารที่เพียงพอและมี คุณค่าทางโภชนาการตลอดทั้งปี เป้าหมายนี้ยังเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการเกษตรอย่างยั่งยืนที่ นอกจากสินค้าเกษตรอินทรีย์ของธุรกิจเพื่อสังคมจะสามารถตอบสนองนโยบายในระดับสากลของ UN ได้แล้วตัวของธุรกิจเพื่อสังคมที่มุ่งเน้นเรื่องการให้ความช่วยเหลือผู้พันโทษและสิ่งแวดล้อมโดยการ สร้างงานสร้างรายได้ที่ยั่งยืนยังเป็นอีกปัจจัยหนึ่งของการพัฒนาตามเป้าหมาย ข้อที่ ๑๒ การสร้าง หลักประกันให้มีรูปแบบการบริโภคและการผลิตที่ยั่งยืน (Responsible Consumption & Production) เป็นการสนับสนุนหลักการเกษตรอินทรีย์ ซึ่งมีกระบวนการผลิตที่เป็นมิตรกับ สิ่งแวดล้อมและไม่ส่งผลกระทบต่อทำลายทรัพยากรธรรมชาติอย่างดินและน้ำ ทำให้สามารถทำการ ผลิตได้อย่างต่อเนื่อง

๗.๕.๓.๖ โอกาสในการขยายพื้นที่การทำเกษตรอินทรีย์เพื่อเพิ่มผลผลิตสินค้าเกษตร อินทรีย์ตามเป้าหมายของแผนการสนับสนุนแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔ ที่กำหนดไว้ว่าภายในปี ๒๕๖๔ ประเทศไทยต้องมีพื้นที่ในการจัดทำเกษตรอินทรีย์ไม่ น้อยกว่า ๖๐๐,๐๐๐ ไร่ เพิ่มจำนวนเกษตรกรที่ทำเกษตรอินทรีย์ไม่น้อยกว่า ๓๐,๐๐๐๐ รายภายในปี ๒๕๖๔ ซึ่งจะช่วยให้มีสัดส่วนตลาดเกษตรอินทรีย์ในประเทศและการส่งออกให้มีสัดส่วนตลาดใน ประเทศ ๔๐ ตลาดต่างประเทศ ๖๐ อันเป็นโอกาสของสินค้าเกษตรอินทรีย์ของธุรกิจเพื่อสังคมที่มี โอกาสจากการขยายตัวของตลาดเกษตรอินทรีย์ในอนาคต

๗.๕.๓.๗ โอกาสการสร้างส่วนแบ่งทางการตลาด (Market Share) จากช่องทางการจัดจำหน่ายสินค้าเกษตรอินทรีย์ในตลาด E-Commerce จากข้อมูลของ EIC (Economic Intelligence Center) ธนาคารไทยพาณิชย์มูลค่าตลาด E-Commerce ของประเทศไทยมีมูลค่ากว่า ๓.๕ ล้านล้านบาทและมีแนวโน้มเติบโตอย่างต่อเนื่องตัวเร่งที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือการเกิดการแพร่ระบาดของ COVID-๑๙ ทำให้ผู้บริโภคหันมาสั่งซื้อสินค้าผ่านระบบออนไลน์มากขึ้นมูลค่าตลาดสินค้าเกษตรและประมงที่มีการซื้อ-ขายผ่านช่องทาง E-Commerce ในปี ๒๕๖๐ – ๒๕๖๑ มีมูลค่าถึง ๑๘๔,๑๐๔.๔๑ แสนล้านบาท (การสำรวจมูลค่า E-Commerce ๒๕๖๐ – ๒๕๖๑, ETDA)

๗.๕.๓.๘ โอกาสที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือกระแสของพฤติกรรมผู้บริโภคที่ในปัจจุบันมีการหันมาสนใจสินค้าเกษตรอินทรีย์มากขึ้น แม้สินค้าเกษตรอินทรีย์ทั่วไปจะมีราคาสูงแต่ผู้บริโภคก็ยอมที่จะจ่ายเนื่องจากไม่ต้องการรับประทานสินค้าเกษตรทั่วไปที่มีแนวโน้มถูกปนเปื้อนด้วยสารเคมี

๗.๕.๔ อุปสรรค (Threats)

๗.๕.๔.๑ ภัยธรรมชาติ ถือเป็นอุปสรรคที่สำคัญของธุรกิจเพื่อสังคมเนื่องจากเป็นปัจจัยจากสภาวะแวดล้อมภายนอกที่ไม่สามารถควบคุมได้แต่ส่งผลกระทบต่อการผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ในประเทศไทยภัยธรรมชาติที่ภาคเกษตรกรรมต้องประสบอยู่บ่อยครั้ง คือ อุทกภัย วาตภัย ทั้งจากการเกิดขึ้นที่ประเทศไทยโดยตรงและการได้รับผลกระทบจากการเกิดขึ้นของภัยธรรมชาติจากประเทศใกล้เคียง

๗.๕.๔.๒ ภัยจากศัตรูพืชเป็นอุปสรรคที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งโดยเฉพาะ สำหรับการทำเกษตรอินทรีย์ที่ไม่อาศัยการพึ่งพาสารเคมีในการกำจัดศัตรูพืช แต่อุปสรรคข้อนี้สามารถควบคุมได้เนื่องจากในปัจจุบันมีการใช้องค์ความรู้แบบภูมิปัญญาท้องถิ่นในการผลิตสารกำจัดศัตรูพืชโดยใช้ส่วนผสมทางธรรมชาติซึ่งเป็นองค์ความรู้ดั้งเดิมในแบบเกษตรภูมิปัญญาซึ่งช่วยให้เกษตรกรสามารถควบคุมผลผลิตและกำจัดศัตรูพืชได้โดยไม่ทำให้มาตรฐานความเป็นสินค้าเกษตรอินทรีย์ตกต่ำลง

๗.๕.๔.๓ ราคาเช่าที่ดินที่ผันแปรไปตามความต้องการของเจ้าของที่ดินซึ่งเป็นปัจจัยที่ไม่สามารถควบคุมได้แต่ทางธุรกิจเพื่อสังคมสามารถทำการลดความเสี่ยงด้านการผันแปรของราคาที่ดินได้ด้วยการสรรหาที่ดินที่เป็นพื้นที่เกษตรกรรมอยู่แล้วแต่ทางเจ้าของที่ดินไม่ต้องการทำเกษตรกรรมต่อและใช้การทำข้อตกลงความร่วมมือกับองค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่มีที่ดินที่ไม่ได้ใช้งานอยู่แล้วให้นำมาเข้าร่วมธุรกิจเพื่อสังคมเพื่อนำไปใช้ประโยชน์และสร้างผลตอบแทนให้กับเจ้าของที่ดินได้

๗.๖ การวางแผนธุรกิจจากการกำหนดส่วนผสมทางการตลาด (๔ P's Market Mix's)

ตามแผนธุรกิจระยะสั้น ๑ – ๓ ปี ที่ธุรกิจเพื่อสังคมจะใช้กลยุทธ์ในการวิเคราะห์ประกอบกา
ระวางแผนและตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรมทางการตลาดด้วยกลยุทธ์ ๔Ps ประกอบด้วย
ผลิตภัณฑ์ (Product), ราคา (Prices), สถานที่จัดจำหน่าย (Place), การส่งเสริมการขาย
(Promotion) ที่จะนำมาใช้ในการวางแผนการผลิตและจัดจำหน่ายสินค้าเกษตรอินทรีย์ที่เป็น
ผลผลิตจากทางผู้พันธโทษของธุรกิจเพื่อสังคม

คำว่า “เกษตรอินทรีย์” ทางกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้ให้คำนิยามของเกษตรอินทรีย์ไว้
ว่า “ระบบการจัดการการผลิตด้านการเกษตร แบบองค์รวมที่เกื้อหนุนต่อระบบนิเวศ รวมถึงความ
หลากหลาย ทางชีวภาพ วงจรชีวภาพ โดยเน้นการใช้วัสดุธรรมชาติหลีกเลี่ยง การใช้วัตถุจากการ
สังเคราะห์และไม่ใช่พืช สัตว์ หรือจุลินทรีย์ ที่ได้มาจากเทคนิคการตัดแปลงพันธุกรรมหรือพันธุ
วิศวกรรม มีจัดการกับผลิตภัณฑ์ โดยเน้นการแปรรูปด้วยความระมัดระวัง เพื่อรักษาสภาพการเป็น
เกษตรอินทรีย์และคุณภาพที่สำคัญของผลิตภัณฑ์ในทุกขั้นตอน” (มกษ. ๕๐๐๐ เล่ม ๑-๒๕๕๒) กล
ยุทธ์ทางการตลาดกับสินค้าเกษตรอินทรีย์ของธุรกิจเพื่อสังคมจะยึดถือเรื่องมาตรฐานความปลอดภัย
ของผลผลิตตามนิยามของเกษตรอินทรีย์เป็นจุดขายและการกำหนดส่วนประสมทางการตลาดซึ่ง
สามารถเพื่อดำเนินธุรกิจ

สำหรับแผนการผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ในระยะ ๑ – ๓ ปีจะประกอบด้วยสินค้าเกษตร
ทั่วไปที่เป็นที่นิยมและตลาดมีความต้องการซึ่งอ้างอิงข้อมูลตามสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร ซึ่งจะมี
การแบ่งประเภทการเพาะปลูกเพื่อให้เหมาะสมกับพื้นที่และความพร้อมของผู้พันธโทษในการเริ่ม
กิจการสามารถแบ่งตามลักษณะของสินค้าเกษตรอินทรีย์ที่จะส่งเสริมให้ผู้พันธโทษได้เริ่มต้นกิจการดังนี้

๑) พืชไร่: ข้าว ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ มันสำปะหลังโรงงาน อ้อยส่งโรงงาน ถั่วเหลือง ถั่วเขียว ถั่ว
ลิสง สับปะรดโรงงาน

๒) ไม้ผลยืนต้น: ยางพารา พริกไทย เงาะ ปาล์มน้ำมัน มังคุด ส้มโอ กาแฟ มะพร้าว ลิ้นจี่ ชา
ทุเรียน ส้มเขียวหวาน ลองกอง ลำไย มะม่วง มะละกอ

๓) พืชผัก: กระเทียม มันฝรั่งโรงงาน หอมหัวใหญ่ หอมแดง มะนาว หน่อไม้ฝรั่ง กระเจี๊ยบ
เขียว มะเขือเทศ มะเขือยาว มะเขือเปาะ กะหล่ำปลี คื่นช่าย ผักบุ้ง ผักกวางตุ้ง แดงกวา พริกเขียว
พริกทอง เห็ดนางฟ้า เห็ดฟาง กะเพรา โหระพา ผักกาดขาว ผักชี ข้าวโพดอ่อน

๔) ไม้ดอก: กล้วยไม้ ดาวเรือง มะลิ กุหลาบแดง กุหลาบขาว

๕) ปศุสัตว์: สุกร ไก่เนื้อ ไก่ไข่ โคเนื้อ โคนม กระบือ แพะ นกกระทา

๖) ประมง: กุ้งขาว กุ้งกุลาดำ ปลาสด ปลาดุก ปลานิล ปลาช่อน ปลาทับทิม

หลักการพิจารณาให้กับผู้พันธโทษแต่ละราย จะพิจารณาจากสภาพพื้นที่ของที่ดินที่ผู้พันธโทษ
ได้รับ และจะเริ่มต้นการทำเกษตรอินทรีย์ที่เหมาะสมกับแต่ละรายการและมีการลดความเสี่ยงจาก
การล้มเหลวในการเพาะปลูกและเพาะเลี้ยงปศุสัตว์ ประมง ด้วยการจัดการฝึกอบรมให้ความรู้ใน
วิธีการเพาะปลูกสินค้าเกษตรอินทรีย์ในแต่ละรายการ

๗.๖.๑ กลยุทธ์ด้านผลิตภัณฑ์ (Products)

สินค้าเกษตรอินทรีย์ของธุรกิจเพื่อสังคมจะเน้นการผลิตตามหลัก Outside – In คือ การสำรวจความต้องการของลูกค้าเป็นหลักว่าตลาด ณ ขณะนั้นต้องการสินค้าเกษตรประเภทใดก่อนวางแผนในการผลิตให้เหมาะสมกับความต้องการของตลาด สำหรับผลิตภัณฑ์ของธุรกิจเพื่อสังคมจะเน้นการสร้างแตกต่างจากสินค้าเกษตรอินทรีย์ทั่วไปโดยยึดหลัก “ผลประโยชน์ด้านสุขภาพ (Health Benefits)” ใช้กลยุทธ์การสร้างเชื่อมั่นให้กับผู้บริโภคต่อสินค้าเกษตรอินทรีย์ของธุรกิจเพื่อสังคมกลยุทธ์การสร้างเชื่อมั่นจะดำเนินการโดยกำหนดให้สินค้าเกษตรอินทรีย์ทุกรายการของธุรกิจเพื่อสังคมต้องผ่านการรับรองจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องก่อนทำการจัดจำหน่ายประกอบด้วย

๗.๖.๑.๑ การตรวจรับรองมาตรฐานสินค้าเกษตรอินทรีย์ของไทยตามมาตรฐานสินค้าเกษตร (มกษ.) เป็นการตรวจสอบและรับรองกระบวนการผลิตทุกขั้นตอนจากฟาร์มจนถึงมือผู้บริโภค ตั้งแต่ระบบการผลิต การแปรรูป การบรรจุการแสดงผล และการจำหน่ายการแสดงเครื่องหมายรับรองเกษตรอินทรีย์ ตามพระราชบัญญัติมาตรฐานสินค้าเกษตร พ.ศ. ๒๕๕๑ กำหนดให้แสดงเครื่องหมาย Q บนฉลากสินค้าเกษตรอินทรีย์ที่ได้รับการรับรอง ตามมาตรฐาน

๗.๖.๑.๒ การรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์จาก “มาตรฐานเกษตรอินทรีย์แห่งประเทศไทย (มกท.)” หรือ “Organic Agriculture Certification Thailand” ตามมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ขั้นพื้นฐานของสหพันธ์เกษตรอินทรีย์นานาชาติ (International Federation of Organic Agriculture Movements: IFOAM) โดยการรับรองของสมาชิกรวม มกท. มาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๔๒ ซึ่งครอบคลุมในเรื่องการผลิตพืชอินทรีย์การปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยวและการแปรรูปผลิตภัณฑ์อินทรีย์ การเก็บผลผลิตจากธรรมชาติการผลิตปัจจัยการผลิตเพื่อการค้าการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำอินทรีย์และรายการอาหาร มกท. เป็นหน่วยงานที่รับรองเกษตรอินทรีย์ ที่ได้รับการยอมรับและอยู่ในรายชื่อหน่วยรับรองเกษตรอินทรีย์ของสหภาพยุโรปตามมาตรฐาน EU ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๔ ซึ่งสามารถทำให้สินค้าเกษตรอินทรีย์ที่ได้รับการรับรองมาตรฐานสามารถส่งผลผลิตออกไปจำหน่ายต่างประเทศได้

๗.๖.๑.๓ มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ในธุรกิจเพื่อสังคมมาตรฐานอาหารระหว่างประเทศ (Codex) ได้ประกาศรับรองมาตรฐาน เรือ แนวทางสำหรับการผลิต การแปรรูป การแสดงผล และการจำหน่ายอาหาร ที่ผลิตตามแนวทางเกษตรอินทรีย์ (Guideline for the production, processing, labelling and marketing of organically produced foods) ในปี พ.ศ. ๒๕๔๒ ซึ่งครอบคลุมการผลิตเกษตรอินทรีย์ทั้งพืชและปศุสัตว์เพื่อให้ประเทศสมาชิกรับไปใช้

๗.๖.๑.๔ การมุ่งเน้นในการขอรับรองมาตรฐานและเครื่องหมายต่าง ๆ ของสินค้าเกษตรอินทรีย์นี้เป็นการสร้างความเชื่อมั่นและความแตกต่างของผลิตภัณฑ์สินค้าเกษตรอินทรีย์จากคู่แข่งในตลาดและเป็นกลยุทธ์หลักในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่ตลาดต้องการไปพร้อมกับการสร้างความเชื่อมั่นในสินค้าเกษตรอินทรีย์ของธุรกิจเพื่อสังคม นอกจากนี้ธุรกิจเพื่อสังคมจะมีการสร้างตราสินค้า “Brand” สำหรับสร้างการรับรู้ในกลุ่มลูกค้าและผู้บริโภค (Brand Awareness) เพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าเกษตรอินทรีย์ของธุรกิจเพื่อสังคมและเป็นการสร้างการเจริญเติบโตให้กับธุรกิจเพื่อสังคมและผลิตภัณฑ์สินค้าเกษตรอินทรีย์ของธุรกิจเพื่อสังคมได้อย่างยั่งยืน สำหรับแผนการด้านผลิตภัณฑ์ระยะยาว ๕ -๑๐ ปีของธุรกิจเพื่อสังคม จะมีการวางแผนการจัดตั้งหน่วยงานด้านวิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์ (Research & Development - R&D) เพื่อทำการวางแผนในการนำสินค้าเกษตร

อินทรีย์ของธุรกิจเพื่อสังคมมาเข้าสู่กระบวนการเพิ่มมูลค่าด้วยการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ผลไม้อบแห้ง เนื้อหมูปรุงสำเร็จพร้อมทาน เนื้อไก่ปรุงสำเร็จพร้อมทาน น้ำพริกปลาป่น เป็นต้น

๗.๖.๒ กลยุทธ์ด้านราคา (Price)

เนื่องจากสินค้าเกษตรอินทรีย์ของธุรกิจเพื่อสังคมเป็นสินค้าที่จัดอยู่ในตลาดสินค้าเกษตร ในหมวดหมู่ของสินค้าเกษตรอินทรีย์ที่มีแนวโน้มยังเป็นตลาดเฉพาะ (Niche Market) สภาพตลาดยังมีการแข่งขันไม่รุนแรงจัดอยู่ในตลาดประเภท Blue Ocean สินค้าเกษตรอินทรีย์ในตลาดทั่วไปจึงมีราคาสูงเพราะกลุ่มผู้บริโภคเป้าหมาย (Customer Target) เป็นกลุ่มผู้บริโภคในระดับกลาง - ระดับบนจึงมีกำลังซื้อสูงและมีพฤติกรรมไม่ให้ความสำคัญกับราคาเท่ากับคุณค่าและความปลอดภัยทางโภชนาการของสินค้าเกษตรอินทรีย์ที่รับประทาน ดังนั้น กลยุทธ์การตั้งราคาสินค้าเกษตรอินทรีย์ของธุรกิจเพื่อสังคมจะใช้กลยุทธ์การตั้งราคาตามคู่แข่ง (Competitive Pricing Strategy) ธุรกิจเพื่อสังคมจะทำการสำรวจราคาของสินค้าเกษตรอินทรีย์รวมทั้งราคาสินค้าปศุสัตว์ต่าง ๆ ตามที่ธุรกิจเพื่อสังคมได้มอบหมายให้ผู้พันโทฯ เพาะปลุก เพาะเลี้ยง โดยจะทำการกำหนดราคาขายให้ต่ำกว่าคู่แข่งร้อยละ ๕ เพื่อเพิ่มความสามารถในการแข่งขันเนื่องจากสินค้าเกษตรอินทรีย์ของธุรกิจเพื่อสังคมเป็นตราสินค้าใหม่ (Brand New) ที่เพิ่งเข้ามาทำตลาดจำเป็นต้องเรียกความสนใจจากลูกค้าและผู้บริโภคทั้งในด้านคุณภาพและราคาควบคู่กันไป

ตารางที่ ๗.๑ ตัวอย่างการตั้งราคาสินค้าของธุรกิจเพื่อสังคม

ลำดับ	รายการ	ราคา / กก. (บาท)	ส่วนลดร้อยละ ๕ (บาท)	ราคาธุรกิจเพื่อสังคม (บาท)
๑	ต้นหอม (Green Shallot)	๑๖๐	- ๘	๑๕๒
๒	ผักคะน้า (Chinese Kale)	๑๓๐	-๖.๕	๑๒๓.๕
๓	ผักกวางตุ้ง (False Park Choi)	๑๑๕	-๕.๗๕	๑๐๙.๒๕
๔	ผักชี (Coriander)	๑๖๐	-๘	๑๕๒
๕	ผักบุ้ง (Morning Glory)	๑๑๐	-๕.๕	๑๐๔.๕
๖	มะเขือเทศ (Sweet Tomato)	๒๐๕	-๑๐.๒๕	๑๙๔.๗๕
๗	มะเขือเปาะ (Thai Eggplant)	๑๓๐	-๖.๕	๑๒๓.๕
๘	แตงโม (Kumamoto watermelon)	๑๔๔	-๗.๒	๑๓๖.๘
๙	เมล่อน Diwa (Diwa Melon)	๓๕๐	-๑๗.๕	๓๓๒.๕
๑๐	เมล่อน Midori (Midori Melon)	๓๕๐	-๑๗.๕	๓๓๒.๕

หมายเหตุ: เทียบเคียงอ้างอิงจากราคาคู่แข่งขัน (www.fujimeiji.com) สืบค้นเมื่อ ๑๐ ตุลาคม ๒๕๖๓

๗.๖.๓ สถานที่จัดจำหน่าย (Place)

แผนเริ่มต้นธุรกิจระยะสั้นเบื้องต้น ๑-๓ ปีธุรกิจเพื่อสังคมจะใช้ช่องทางการจัดจำหน่ายผ่านช่องทางของลูกค้าธุรกิจเพื่อสังคมทั้งในระบบ Online และ Offline โดยเป็นการติดต่อประสานงานขอจัดจำหน่ายพร้อมกับจูงใจให้ลูกค้าเห็นถึงประโยชน์จากการเข้าร่วมเป็นลูกค้าของธุรกิจเพื่อสังคมที่สามารถต่อยอดไปยังการจัดทำความรับผิดชอบต่อสังคม (Corporate Social Responsibility - CSR)

และการสร้างคุณค่าทางสังคม (Corporate Social Value - CSV) ในธุรกิจของลูกค้านี้ สำหรับช่องทางการจัดจำหน่ายผ่านลูกค้าของธุรกิจเพื่อสังคมประกอบด้วย

๗.๖.๓.๑ ช่องทาง Online ผ่าน Website และ Application ของลูกค้า เป็นช่องทางที่ได้รับความนิยมในปัจจุบันด้วยพฤติกรรมผู้บริโภคที่เปลี่ยนไปและเริ่มคุ้นชินกับการใช้งาน การซื้อสินค้าผ่านช่องทาง Online ซึ่งตัวเร่งพฤติกรรมนี้ที่สำคัญประการหนึ่งในปัจจุบัน คือ สถานการณ์การแพร่ระบาดของ COVID-๑๙ ที่ทำให้ผู้บริโภคลดการออกจากบ้านและหลีกเลี่ยงการใช้บริการในสถานที่แออัดและช่องทาง จึงถือเป็นช่องทางที่มีประสิทธิภาพและเข้าถึงผู้บริโภค จนธุรกิจค้าปลีกหลายรายได้มาพัฒนาช่องทางการจัดจำหน่ายแบบ Online อย่างจริงจังประกอบกับภาคการขนส่งที่เป็นลักษณะห่วงโซ่อุปทาน (Supply Chain) ที่การซื้อ-ขาย Online ถูกพัฒนาอย่างรวดเร็วจึงทำให้การขนส่งรวดเร็วและปลอดภัยมากยิ่งขึ้น สำหรับช่องทาง Online ที่สำคัญ โดยลูกค้าธุรกิจเพื่อสังคมสามารถนำเสนอได้ดังตารางที่ ๗.๒

ตารางที่ ๗.๒ ลูกค้าและช่องทางการติดต่อในรูปแบบ Online

ลำดับ	ลูกค้า	ช่องทาง
๑	TOPS Supermarket ในเครือ Central	เว็บไซต์และ Application (https://www.tops.co.th/th/)
๒	Central Food Hall ในเครือ Central	เว็บไซต์และ Application (http://www.centralfoodhall.com/TH/)
๓	Tesco Lotus ในเครือ CP	เว็บไซต์และ Application (https://www.tescolotus.com/home)
๔	Makro ในเครือ CP	เว็บไซต์และ Application (https://www.makroclick.com/th/)
๕	Big C ในเครือ BJC	เว็บไซต์และ Application (https://www.bigc.co.th/)
๖	Lazada Thailand ใน หมวดหมู่ผักและผลไม้ สดในเครือ Alibaba	เว็บไซต์และ Application (https://www.lazada.co.th/shop-groceries-fresh-produce/)
๗	Happy Fresh ในเครือ The Mall	เว็บไซต์และ Application (https://www.happyfresh.co.th/gourmet-market-paragon)
๘	Villa Market ในเครือ Villa Market JP	เว็บไซต์และ Application (https://shoponline.villamarket.com/contact)

๗.๖.๓.๓ ช่องทางการจัดจำหน่ายแบบ Offline เป็นการจำหน่ายผ่านสาขาของลูกค้า โดยทางธุรกิจเพื่อสังคมจะดำเนินการควบคู่กันไปกับการจัดจำหน่ายแบบ Online สินค้าเกษตร

อินทรีย์จะถูกลงจำหน่ายในส่วนของอาหารสดใน Supermarket, Hypermarket, Department Store ของลูกค้าธุรกิจเพื่อสังคม ประกอบด้วย

- ๑) สาขาที่ใช้ตัวแบรนด์ (brand) ของ Gourmet Market & Home Fresh Mart ในห้างสรรพสินค้า The Mall, Emporium, Siam Paragon, Terminal ๒๑ เป็นต้น
- ๒) สาขาของ Tesco Lotus, Lotus Express จำนวน ๒,๑๕๘ แห่ง
- ๓) สาขาของ Big C Super Center, Big C Extra, Big C Market, Big C Food Place, mini big C จำนวน ๑,๓๗๔ สาขา
- ๔) สาขาของ Makro ๑๒๙ สาขา
- ๕) สาขาของ Max Value Supermarket ๓๐ สาขา
- ๖) บริษัท Central Food Retail จำกัด ผู้ดำเนินธุรกิจ Central Food Halls, Top Supermarket, Top Market, Top Daily มีจำนวนสาขา ๒๑๐ สาขา
- ๗) สาขาของ Food Land Supermarket มีจำนวนสาขาทั้งสิ้น ๒๐ สาขา
- ๘) สาขาของ Villa Market จำนวน ๒๘ สาขา

สำหรับแผนกลยุทธ์การสร้างช่องทางการจัดจำหน่ายในระยะยาว ๕ - ๑๐ ปีธุรกิจเพื่อสังคมจะมีการจัดทำ Website และ Application ที่บริหารจัดการโดยธุรกิจเพื่อสังคมเพื่อลดต้นทุนในการจัดจำหน่ายและปรับรูปแบบช่องทางการจัดจำหน่ายโดยการขายตรง (Direct Sale) ควบคู่ไปกับการขายผ่านกลุ่มลูกค้าของธุรกิจเพื่อสังคมเพื่อประโยชน์ในการสร้างฐานข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data) ก่อนนำไปจัดทำการวิเคราะห์ (Data Analysis) เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาสินค้าเกษตรอินทรีย์ของธุรกิจเพื่อสังคมเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้พันโทษให้ดีขึ้น

๗.๖.๔ กลยุทธ์การส่งเสริมการตลาด (Promotions)

ธุรกิจเพื่อสังคมจะใช้กลยุทธ์ส่งเสริมการตลาดในรูปแบบของการทำ “Brand Collaboration” อันเป็นรูปแบบความร่วมมือทางธุรกิจที่มีลักษณะของการจัดกิจกรรมส่งเสริมการขายร่วมกันระหว่างสินค้าเกษตรอินทรีย์ของธุรกิจเพื่อสังคมและลูกค้าของธุรกิจเพื่อสังคมโดยกลยุทธ์นี้จะถูกดำเนินการในลักษณะดังนี้

๑) ธุรกิจเพื่อสังคมจะทำความร่วมมือกับลูกค้าธุรกิจเพื่อสังคม โดยให้สมาชิกของลูกค้า เช่น สมาชิกบัตร Club Card ของ Tesco Lotus สมาชิกบัตร Big Card ของ Big C สมาชิกบัตร The ๑ Card ของ Central และสมาชิกของลูกค้ารายอื่น ๆ สามารถซื้อสินค้าเกษตรอินทรีย์ของธุรกิจเพื่อสังคมได้ในราคาพิเศษที่ลดมากกว่าราคาปกติทั่วไป

๒) ธุรกิจเพื่อสังคมจะมีการจัดทำ Loyalty Program สำหรับลูกค้าที่ซื้อสินค้าเกษตรอินทรีย์ไปจัดจำหน่ายในมูลค่าที่กำหนดไว้จะได้รับส่วนลดในอัตราร้อยละ ๑๐ จากยอดการสั่งซื้อสินค้าเกษตรอินทรีย์ของธุรกิจเพื่อสังคมในครั้งต่อไป

๓) กลยุทธ์ในการแสดงความรับผิดชอบต่อสังคม (CSV : Corporate Social Value) ตัวอย่างเช่น ธุรกิจเพื่อสังคมจะจัดทำกิจกรรมสนับสนุนวัตถุดิบในการประกอบอาหารกลางวันเพื่อแจกจ่ายให้กับเด็กนักเรียนในโรงเรียนที่อยู่ในถิ่นทุรกันดารเพื่อเสริมสร้างภาพลักษณ์ความเป็นกิจการเพื่อสังคมของธุรกิจเพื่อสังคม และสร้างการมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือสังคมของธุรกิจเพื่อสังคม ผู้พันโทษ และลูกค้าของธุรกิจเพื่อสังคม เป็นต้น

๗.๗ การวิเคราะห์ต้นทุน

๗.๗.๑ การเปรียบเทียบต้นทุนการผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์กรณีศึกษาการปลูกข้าวแบบเกษตรอินทรีย์และการปลูกข้าวแบบใช้สารเคมี

เพื่อศึกษาถึงความคุ้มค่าในด้านการลงทุนเพาะปลูกสินค้าเกษตรอินทรีย์เมื่อเปรียบเทียบกับ การเพาะปลูกสินค้าแบบเกษตรโดยใช้สารเคมีและในรายละเอียดดังกล่าวยังแสดงให้เห็นถึง ผลตอบแทนที่เกษตรกรที่เพาะปลูกในรูปแบบเกษตรอินทรีย์จะได้รับต่อไร่และต่อครัวเรือนที่เข้าร่วม โครงการธุรกิจเพื่อสังคมเชิงเกษตร

ตารางที่ ๗.๓ ข้อมูลเปรียบเทียบต้นทุนค่าพันธุ์ ค่าเตรียมดินและค่าปลูกของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวโดยใช้ สารเคมีและแบบอินทรีย์ ปี ๒๕๖๒

รายการ	ข้าวอินทรีย์ (บาท / ไร่)	ข้าวเคมี (บาท / ไร่)	ผลต่าง (บาท / ไร่)
ต้นทุนค่าพันธุ์			
- ต้นทุนที่เป็นเงินสด	๒๔๗.๑๐	๓๓๓.๒๑	-๘๖.๑๑
- ต้นทุนไม่เป็นเงินสด	๖๔.๖๗	๓๕.๓๑	๒๙.๓๓
- รวมต้นทุน	๓๑๑.๗๗	๓๖๘.๕๓	-๕๖.๗๖
ต้นทุนค่าเตรียมดิน			
- ต้นทุนที่เป็นเงินสด	๓๗๙.๘๐	๔๓๒.๔๖	-๕๒.๖๖
- ต้นทุนไม่เป็นเงินสด	๔๒.๒๙	๒๗.๕๓	๑๔.๗๖
- รวมต้นทุน	๔๒๒.๐๙	๔๕๙.๙๙	-๔๒.๘๙
ต้นทุนค่าปลูก			
- ต้นทุนที่เป็นเงินสด	๑๐๒.๓๙	๗๙๑.๒๒	-๖๘๘.๘๓
- ต้นทุนไม่เป็นเงินสด	๒๑๐.๒๔	๑๘๖.๑๔	๒๔.๑๐
- รวมต้นทุน	๓๑๒.๖๓	๙๗๗.๓๖	-๖๖๔.๗๓
รวมต้นทุนค่าพันธุ์และเตรียมดินที่เป็นเงิน สด	๗๒๙.๒๙	๑,๕๕๖.๘๙	-๘๒๗.๖๐
รวมต้นทุนค่าพันธุ์และเตรียมดินที่ไม่เป็น เงินสด	๓๑๗.๒๐	๒๔๘.๙๙	๖๘.๒๑
รวมต้นทุนค่าพันธุ์เตรียมดินและปลูก	๑,๐๔๖.๕๙	๑,๘๐๕.๘๘	-๗๖๙.๒๙

ที่มา: MFU Connexion: Journal of Humanities and Social Sciences; ๒๐๒๐, ๙(๑), p. ๒๙

DOI: ๑๐.๑๔๔๕๖/connexion.๒๐๒๐.๒

การเตรียมดินปลูกข้าวโดยใช้สารเคมีที่มีจำนวน ๔๕๙.๙๙ บาทต่อไร่ อยู่ที่ -๕๒.๘๙ บาท และสำหรับต้นทุนค่าปลูกข้าวแบบเกษตรอินทรีย์มีต้นทุน ๓๑๒.๖๓ บาท ต่ำกว่าต้นทุนค่าปลูกข้าว แบบใช้สารเคมีที่ ๙๗๗.๓๖ บาท อยู่ -๖๖๔.๗๓ บาท รวมต้นทุนค่าพันธุ์เตรียมดินและปลูกสำหรับ ข้าวเกษตรอินทรีย์อยู่ที่ ๑,๐๔๖.๕๙ บาทต่อไร่และการปลูกข้าวโดยใช้สารเคมีมีต้นทุน ๑,๘๐๕.๘๘

บาทต่อไร่ โดยสรุปแล้วการปลูกข้าวแบบเกษตรอินทรีย์มีต้นทุนต่ำกว่าการปลูกข้าวแบบใช้สารเคมีใน ส่วนของต้นทุนค่าพันธุ์เตรียมดินและปลูกจำนวน -๗๖๔.๓๓ บาทต่อไร่

ตารางที่ ๗.๔ ต้นทุนค่าดูแลรักษา ต้นทุนค่าสารอินทรีย์/สารเคมี ต้นทุนค่าแรงงานใส่สารอินทรีย์/ สารเคมี ค่าใช้จ่ายใน การให้น้ำและค่าใช้จ่ายในการดูแลรักษาของเกษตรกรผู้ปลูก ข้าวโดยใช้สารเคมีและแบบอินทรีย์

รายการ	ข้าวอินทรีย์ (บาท / ไร่)	ข้าวเคมี (บาท / ไร่)	ผลต่าง (บาท / ไร่)
ต้นทุนค่าสารอินทรีย์ / สารเคมี			
- เงินสด	๓๐๖.๕๓	๙๒๐.๑๕	-๖๑๓.๖๒
- ไม่เป็นเงินสด	๑๐๑.๒๖	๔๘.๙๘	๕๒.๒๘
- รวมต้นทุน	๒๐๕.๔๗	๙๖๙.๑๓	-๗๖๓.๖๖
ต้นทุนค่าแรงงานใส่สารอินทรีย์ / สารเคมี			
- เงินสด	๒๙.๙๒	๑๓๘.๔๗	-๑๐๘.๕๕
- ไม่เป็นเงินสด	๙๕.๕๕	๑๖๙.๒๓	-๗๓.๖๘
- รวมต้นทุน	๑๒๕.๔๗	๓๐๗.๗๐	-๑๘๒.๒๓
ค่าใช้จ่ายในการให้น้ำ			
- เงินสด	๒๘.๕๕	๔๔.๐๘	-๑๕.๕๓
- ไม่เป็นเงินสด	๒๘.๕๕	๗๐.๓๖	-๔๑.๘๑
- รวมต้นทุน	๑๕๗.๓๑	๑๑๔.๔๓	๔๐.๘๘
รวมค่าดูแลรักษาที่เป็นเงินสด			
	๓๖๕.๐๐	๑,๐๘๑.๑๑	-๗๑๖.๑๑
รวมค่าดูแลรักษาที่ไม่เป็นเงินสด			
	๓๒๓.๕๘	๑๗๔.๑๒	๑๔๙.๔๖
รวมต้นทุนค่าดูแลรักษา	๔๘๘.๕๘	๑,๒๕๕.๒๓	๗๖๖.๖๕

ที่มา: MFU Connexion: Journal of Humanities and Social Sciences; ๒๐๒๐, ๙(๑), p.

๓๑. DOI: ๑๐.๑๔๔๕๖/connexion.๒๐๒๐.๒

จากผลการวิจัยพบว่าต้นทุนค่าสารอินทรีย์หรือสารเคมีสำหรับการปลูกข้าวแบบอินทรีย์จะมีต้นทุนรวม ๒๐๒.๔๗ บาทต่อไร่ สำหรับการปลูกข้าวแบบใช้สารเคมีจะมีต้นทุนรวม ๙๒๐.๑๕ บาทต่อไร่ ในภาพรวมการปลูกข้าวแบบเกษตรอินทรีย์จะมีต้นทุนต่ำกว่าการปลูกข้าวโดยใช้สารเคมีในส่วนของต้นทุนค่าสารอินทรีย์ / สารเคมี จำนวน -๗๑๗.๖๘ บาทต่อไร่ ในส่วนของต้นทุนค่าแรงใส่สารอินทรีย์หรือสารเคมีในการปลูกข้าวแบบเกษตรอินทรีย์มีจำนวน ๑๒๕.๔๗ บาทต่อไร่ การปลูกข้าวโดยใช้สารเคมีมีจำนวน ๓๐๗.๗๑ บาทต่อไร่ โดยสรุปการปลูกข้าวแบบเกษตรอินทรีย์มีต้นทุนค่าแรงใส่สารอินทรีย์ต่ำกว่าการปลูกข้าวแบบสารเคมี -๑๘๒.๒๔ บาทต่อไร่ ค่าใช้จ่ายในการให้น้ำสำหรับการปลูกข้าวแบบเกษตรอินทรีย์อยู่ที่ ๑๕๕.๓๑ บาทต่อไร่ การปลูกข้าวแบบใช้สารเคมี ๑๑๔.๔๓ บาทต่อไร่ โดยสรุปแล้วต้นทุนค่าใช้จ่ายในการให้น้ำสำหรับการปลูกข้าวแบบเกษตรเคมีจะมีต้นทุนสูงกว่าค่าใช้จ่ายในการให้น้ำเพื่อปลูกข้าวแบบเกษตรอินทรีย์จำนวน ๔๐.๘๘ บาทต่อไร่ โดยสรุปแล้วต้นทุนค่าดูแลรักษาในส่วนของค่าสารอินทรีย์/สารเคมี ค่าแรงในการใส่สารและค่าใช้จ่ายในการให้น้ำของการปลูกข้าวแบบเกษตรอินทรีย์อยู่ที่ ๔๘๓.๒๖ บาทต่อไร่ สูงกว่าการปลูกข้าวโดยใช้สารเคมีที่มีต้นทุนส่วนนี้ ๓๐๗.๗๑ บาท เป็นจำนวน ๑๗๕.๕๕ บาทต่อไร่

ตารางที่ ๗.๕ ต้นทุนค่าเก็บเกี่ยว ขนส่ง และต้นทุนอื่น ๆ ของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวโดยใช้สารเคมีและแบบอินทรีย์

รายการ	ข้าวอินทรีย์ (บาท / ไร่)	ข้าวเคมี (บาท / ไร่)	ผลต่าง (บาท / ไร่)
ต้นทุนค่าเก็บเกี่ยวและขนส่งที่เป็นเงินสด	๔๘๑.๒๒	๖๖๑.๗๔	-๑๘๐.๕๒
ต้นทุนค่าเก็บเกี่ยวและขนส่งที่ไม่เป็นเงินสด	๑๕๖.๐๐	๒๐๑.๘๖	-๔๕.๘๖
ต้นทุนค่าเก็บเกี่ยวและขนส่งรวม	๖๓๗.๒๒	๘๖๓.๖๐	-๒๒๖.๓๘
ต้นทุนอื่น ๆ ที่เป็นเงินสด	๗๑.๔๒	๔๘.๑๐	๒๓.๓๒
ต้นทุนอื่น ๆ ที่ไม่เป็นเงินสด	๙๗.๓๐	๒๐.๓๙	๗๖.๙๑
ต้นทุนอื่น ๆ รวม	๑๖๘.๗๑	๖๘.๔๙	๑๐๐.๒๒

ที่มา: MFU Connexion: Journal of Humanities and Social Sciences; ๒๐๒๐, , ๙(๑), p. ๓๒. DOI: ๑๐.๑๔๔๕๖/connexion.๒๐๒๐.๒

ต้นทุนค่าเก็บเกี่ยวและค่าขนส่งสำหรับการปลูกข้าวแบบเกษตรอินทรีย์มีจำนวน ๖๓๗.๒๒ บาทต่อไร่ สำหรับการปลูกข้าวด้วยสารเคมีต้นทุนอยู่ที่ ๘๖๓.๖๐ บาทต่อไร่ โดยรวมแล้วต้นทุนค่าเก็บเกี่ยวและค่าขนส่งสำหรับการปลูกข้าวแบบเกษตรอินทรีย์มีต้นทุนต่ำกว่าการปลูกข้าวแบบใช้สารเคมี -๒๒๖.๓๘ บาทต่อไร่ ในส่วนของต้นทุนที่เกี่ยวข้องกับการเก็บเกี่ยว ขนส่ง การปลูกข้าวแบบเกษตรอินทรีย์มีต้นทุนส่วนนี้ ๑๖๘.๗๑ บาทต่อไร่ สำหรับการปลูกข้าวแบบใช้สารเคมีต้นทุนอื่น ๆ รวม ๖๘.๔๙ บาทต่อไร่ โดยรวมต้นทุนอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเก็บเกี่ยวและการขนส่งของการปลูกข้าวแบบอินทรีย์สูงกว่าการปลูกข้าวแบบใช้สารเคมี ๑๐๐.๒๒ บาทต่อไร่

ตารางที่ ๗.๖ ข้อมูลเปรียบเทียบต้นทุนรวม รายรับรวม และรายรับเหนือต้นทุนของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว โดยใช้สารเคมีและแบบอินทรีย์

รายการ	ข้าวอินทรีย์ (บาท / ไร่)	ข้าวเคมี (บาท / ไร่)	ผลต่าง (บาท / ไร่)
ต้นทุนรวม			
ต้นทุนรวมที่เป็นเงินสด	๑,๖๔๖.๙๓	๓,๓๖๙.๔๓	-๑,๗๒๒.๕
ต้นทุนรวมที่ไม่เป็นเงินสด	๘๙๔.๐๘	๗๑๐.๘๓	๑๘๓.๒๕
ต้นทุนรวมทั้งหมด	๒,๕๓๖.๐๕	๔,๐๘๐.๒๕	-๑,๕๔๔.๒
รายรับรวม			
รายรับรวมที่เป็นเงินสด	๔,๕๐๘.๐๓	๔,๗๘๒.๓๗	-๒๗๔.๓๔
รายรับรวมที่ไม่เป็นเงินสด	๒,๕๔๔.๖๗	๑,๒๑๘.๕๒	๑,๓๒๖.๑๕
รายรับรวมทั้งหมด	๗,๐๕๒.๗๐	๖,๐๐๐.๘๙	๑,๐๕๑.๘๑
รายรับรวมเหนือต้นทุน			
รายรับรวมเหนือต้นทุนที่เป็นเงินสด	๒,๘๖๑.๑๐	๑,๓๙๐.๙๖	๑,๔๗๐.๑๔
รายรับรวมเหนือต้นทุนที่ไม่เป็นเงินสด	๑,๖๕๐.๖๐	๕๐๒.๘๐	๑,๑๔๗.๘
รายรับรวมเหนือต้นทุนทั้งหมด	๔,๕๑๑.๖๕	๑,๘๙๓.๗๖	๒,๖๑๗.๘๙

ที่มา: MFU Connexion: Journal of Humanities and Social Sciences; ๒๐๒๐, ๙(๑), p. ๓๓.

DOI: ๑๐.๑๔๔๕๖/connexion.๒๐๒๐.๒

ต้นทุนรวมของการปลูกข้าวแบบอินทรีย์มีจำนวน ๒,๕๓๖.๐๕ บาทต่อไร่ ส่วนต้นทุนรวมการปลูกข้าวโดยใช้สารเคมีมีจำนวน ๔,๐๘๐.๒๕ บาทต่อไร่ โดยสรุปต้นทุนการปลูกข้าวแบบอินทรีย์ต่ำกว่าการปลูกข้าวแบบสารเคมี -๑,๕๔๔.๒ บาทต่อไร่ ในส่วนของรายรับรวมสำหรับการปลูกข้าวแบบอินทรีย์เกษตรกรจะมีรายรับรวมอยู่ที่ ๗,๐๕๒.๗๐ บาทต่อไร่ และการปลูกข้าวแบบใช้สารเคมีจะมีรายรับรวมจำนวน ๖,๐๐๐.๘๙ บาทต่อไร่ โดยสรุปเกษตรกรที่ปลูกข้าวแบบอินทรีย์จะมีรายรับสูงกว่าเกษตรกรที่ปลูกข้าวแบบใช้สารเคมี ๑,๐๕๑.๘๑ บาทต่อไร่ และเมื่อนำรายรับหักต้นทุนแล้วเกษตรกรที่ปลูกข้าวแบบอินทรีย์จะมีรายรับรวมเหนือต้นทุนทั้งหมด ๔,๕๑๑.๖๕ บาทต่อไร่ สูงกว่าเกษตรกรที่ปลูกข้าวแบบใช้สารเคมีที่จะมีรายรับรวมเหนือต้นทุน ๑,๘๙๓.๗๖ บาทต่อไร่ จำนวน ๒,๖๑๗.๘๙ บาทต่อไร่

ตารางที่ ๗.๗ ข้อมูลเปรียบเทียบรายรับรวมเฉลี่ยต่อครัวเรือนและรายรับรวมเหนือต้นทุนเฉลี่ยต่อครัวเรือน ของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวโดยใช้ สารเคมีและแบบอินทรีย์

รายการ	ข้าวอินทรีย์ (บาท / ไร่)	ข้าวเคมี (บาท / ไร่)	ผลต่าง (บาท / ไร่)
รายรับรวมที่เป็นเงินสด (บาท/ครัวเรือน)	๓๒,๐๑๐.๒๖	๕๕,๘๘๖.๗๖	-๒๓,๘๗๖.๕
รายรับรวมที่ไม่เป็นเงินสด	๑๑,๒๔๑.๑๘	๑๒,๖๐๑.๖๑	-๑,๓๖๐.๔๓
รายรับรวม	๔๓,๒๕๑.๔๔	๖๘,๔๘๘.๓๖	-๒๕,๒๓๖.๙๒
รายรับรวมเหนือต้นทุนที่เป็นเงินสด	๒๒,๖๐๖.๗๘	๒๑,๔๐๒.๐๗	๑,๒๐๔.๗๑
รายรับรวมเหนือต้นทุนที่ไม่เป็นเงินสด	๕,๙๐๖.๖๒	๕,๕๔๔.๑๑	๓๖๒.๕๑
รายรับรวมเหนือต้นทุนทั้งหมด	๒๘,๕๑๓.๔๐	๒๖,๙๔๖.๑๘	๑,๕๖๗.๒๒

ที่มา: MFU Connexion: Journal of Humanities and Social Sciences; ๒๐๒๐, ๙(๑), p. ๓๓.

DOI: ๑๐.๑๔๔๕๖/connexion.๒๐๒๐.๒

รายรับรวมเฉลี่ยต่อครัวเรือนของเกษตรกรที่ปลูกข้าวแบบเกษตรอินทรีย์เฉลี่ยอยู่ที่ ๔๓,๒๕๑.๔๔ บาทต่อไร่ ต่ำกว่าเกษตรกรที่ปลูกข้าวโดยใช้สารเคมีที่มีรายรับรวมเฉลี่ยต่อครัวเรือนที่ ๖๘,๔๘๘.๓๖ บาทต่อไร่ จำนวน -๒๕,๒๓๖.๙๒ บาทต่อไร่ แต่รายรับรวมเหนือต้นทุนทั้งหมดของเกษตรกรที่ปลูกข้าวแบบเกษตรอินทรีย์มีจำนวน ๒๘,๕๑๓.๔๐ บาทต่อไร่ สูงกว่าเกษตรกรที่ปลูกข้าวโดยใช้สารเคมีซึ่งมีรายรับรวมเหนือต้นทุน ๒๖,๙๔๖.๑๘ บาทต่อไร่ จำนวน ๑,๕๖๗.๒๒ บาทต่อไร่ เมื่อพิจารณาจากรายรับรวมและรายรับรวมเหนือต้นทุนทั้งหมดแล้วสรุปได้ว่าเกษตรกรที่ปลูกข้าวแบบใช้สารเคมีจะมีรายรับสูงกว่าเกษตรกรที่ปลูกข้าวแบบเกษตรอินทรีย์แต่เมื่อนำรายรับหักต้นทุนและพิจารณาจากรับรวมเหนือต้นทุนแล้วเกษตรกรที่ปลูกข้าวแบบเกษตรอินทรีย์จะมีรายรับรวมเหนือต้นทุนสูงกว่าเกษตรกรที่เพาะปลูกข้าวแบบใช้สารเคมี

ตารางที่ ๗.๘ สรุปความคุ้มค่ากรณีที่เกษตรกรเข้าร่วมโครงการธุรกิจเพื่อสังคมเชิงเกษตรกับทางโครงการต้นทุนการเพาะปลูกพืช ผัก ผลไม้ จากกรณีศึกษาเปรียบเทียบการปลูกข้าวแบบเกษตรอินทรีย์และเกษตรเคมี

รายการ	เกษตรอินทรีย์	เกษตรเคมี	ร้อยละ
ต้นทุนรวมทั้งหมด	๒,๕๓๖.๑๕	๔,๐๘๐.๒๕	-๓๗.๘๕
รายรับรวมทั้งหมด	๗,๐๕๒.๗๐	๖,๐๐๐.๘๙	๑๗.๕๒
รายรับรวมเหนือต้นทุนทั้งหมด	๔,๕๑๖.๖๕	๑,๙๒๐.๖๔	๑๓๗

ในกรณีที่เกษตรกรเลือกใช้วิธีการเพาะปลูกแบบเกษตรอินทรีย์ต้นทุนรวมทั้งหมดจะต่ำกว่าการเพาะปลูกแบบเกษตรเคมีร้อยละ -๓๗.๘๕% ส่งผลให้รายรับรวมทั้งหมดของการทำเกษตรอินทรีย์สูงกว่าการทำเกษตรเคมีร้อยละ ๑๗.๕๒% และทำให้รายรับรวมเหนือต้นทุนของเกษตรกรที่ทำการเกษตรแบบอินทรีย์สูงกว่าการทำเกษตรแบบเคมีถึง ๑๓๗%

๗.๗.๒ การวิเคราะห์ต้นทุนด้านการจัดจำหน่าย

การวิเคราะห์ต้นทุนด้านการจัดจำหน่ายของโครงการแบ่งตามประเภทของช่องทางการจัดจำหน่าย ทั้งแบบ “ทางตรง (Direct Channel)” และช่องทางการจัดจำหน่าย “ทางอ้อม (Indirect Channel)” โดยโครงการหรือธุรกิจเพื่อสังคมจะทำหน้าที่ในการบริหารจัดการค่าใช้จ่ายส่วนดังกล่าว เพื่อช่วยให้เกิดความคล่องตัวและประสิทธิภาพในการจัดจำหน่าย ทั้งยังช่วยลดภาระของเกษตรกร ซึ่งจะนำเงินที่ได้จัดเก็บจากส่วนแบ่งของเกษตรกรมาดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ อันสามารถวิเคราะห์ได้ดังนี้

๗.๗.๒.๑ ต้นทุนการจัดจำหน่ายผ่านช่องทางตรง (Direct Channel) จะปรากฏต้นทุนในส่วนของการจัดทำเว็บไซต์และ Application โดยต้นทุนในการจัดทำขั้นแรกจะอยู่ที่ประมาณ ๓๐๐,๐๐๐ บาท สำหรับ Website และ ๕๐๐,๐๐๐ บาท สำหรับ Application รองรับระบบปฏิบัติการทั้งในรูปแบบของ iOS และ Android ในลักษณะ Platform E-Commerce ที่มีหน้าร้านสำหรับวางขายสินค้าเกษตรอินทรีย์จากผู้ผลิตทั่วประเทศแบ่งตามพื้นที่การเพาะปลูกเพื่อให้ลูกค้าที่เข้ามาซื้อสินค้าได้รับสินค้าอย่างรวดเร็ว Platform นี้ จะจัดทำร่วมกับระบบรับชำระเงินทั้งในรูปแบบของ QR Code, E-Wallet เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับลูกค้าที่เข้ามาซื้อสินค้าผ่าน Platform สำหรับเงินลงทุนทั้ง ๒ ระบบ จำนวนประมาณ ๘๐๐,๐๐๐ บาท ทางโครงการหรือธุรกิจเพื่อสังคมจะเป็นผู้ดำเนินการ เพื่อลดภาระของผู้พันโทที่เข้าร่วมโครงการ โดยที่ค่าใช้จ่ายในการจัดทำจะทยอยคืนกลับมาในรูปแบบของการเรียกเก็บ “ค่าบริการ (Freemium)” จากการขายผ่าน Platform ของเกษตรกรที่ขายสินค้าได้สำเร็จและได้รับเงินในอัตราร้อยละ ๓ จากยอดขายสุทธิเป็นค่าใช้จ่ายที่เกษตรกรต้องจ่าย ซึ่งรายได้ที่เก็บได้ทางโครงการจะนำมาพัฒนาระบบของ Platform ให้มีประสิทธิภาพและทันสมัยยิ่งขึ้นทั้งในส่วนของลูกค้าและเกษตรกร

นอกจากนี้จะนำรายได้ส่วนหนึ่งมาทำโฆษณาประชาสัมพันธ์สินค้าเกษตรอินทรีย์ของโครงการผ่านช่องทางออนไลน์ในสัดส่วนร้อยละ ๕๐ ของรายได้ที่ทางโครงการจัดเก็บได้ต่อเดือน ทั้งใน Facebook Line YouTube Instagram ฯลฯ เพื่อเพิ่มโอกาสทางการขายให้เข้าถึงกลุ่มลูกค้าได้เพิ่มมากขึ้น และช่วยเกษตรกรในเรื่องของการทำการตลาด

๗.๗.๒.๒ ต้นทุนการจัดจำหน่ายทางอ้อม (Indirect Channel) เกิดจากการจัดจำหน่ายสินค้าเกษตรอินทรีย์ของโครงการผ่านตัวแทนจำหน่าย เช่น Supermarket Hypermarket ฯลฯ ที่ถูกเรียกเก็บจากผู้ประกอบการโดยลักษณะของการเรียกเก็บจะประกอบด้วย

๗.๗.๒.๓ ค่าใช้จ่ายแรกเข้าในการนำสินค้าไปวางขายบนชั้นวางสินค้า อัตราการเรียกเก็บเฉลี่ยอยู่ที่ประมาณ ๕๐,๐๐๐ – ๓๐๐,๐๐๐ บาท อัตรานี้มีตัวแปรในเรื่องของการต่อรองค่าแรกเข้าจากกรณีที่เป็นโครงการในลักษณะธุรกิจเพื่อสังคมที่เชื่อมโยงกับรูปแบบความรับผิดชอบต่อสังคม (Corporate Social Responsibility - CSR) และการสร้างคุณค่าร่วม (Corporate Shared Value - CSV) ทำให้มีความน่าจะเป็นในการขอส่วนลดหรือขอยกเว้นค่าแรกเข้าไปสำหรับกรณีดังกล่าว

๗.๗.๒.๔ ค่าใช้จ่ายส่วนแบ่งกำไรจากการขายร้อยละ ๓๐ – ๔๐ ของยอดขายที่เป็น การเรียกเก็บจากการจัดจำหน่าย ในบางแห่งสามารถเลือกที่จะขอยกเว้นค่าใช้จ่ายในข้อ (๑) และชำระเพียงค่าใช้จ่ายในข้อนี้อย่างเดียวในอัตราที่สูงกว่าปกติได้

๗.๗.๒.๕ ค่าใช้จ่ายด้านการโฆษณาที่ต้องจัดทำร่วมกันกับทางตัวแทนผู้จัดจำหน่าย ค่าใช้จ่ายส่วนนี้สามารถกำหนดให้เป็นค่าใช้จ่ายคงที่ได้ โดยการกำหนดงบประมาณการใช้จ่ายต่อครั้ง สำหรับการเข้าร่วมโฆษณา โดยเฉลี่ยแล้วจะอยู่ที่ประมาณเดือนละ ๓๐,๐๐๐ บาท ซึ่งในประเด็น

ดังกล่าวไม่จำเป็นต้องลงทุนในทุกเดือน แต่สามารถเลือกลงโฆษณาเฉพาะเดือนที่มีเทศกาลหรือกิจกรรมพิเศษ เพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์สูงสุดในการดำเนินการ

๗.๗.๓ วิเคราะห์ต้นทุนการจัดจำหน่ายในตลาดส่งออก

ต้นทุนดังกล่าวจะประกอบไปด้วย ต้นทุนด้านพิธีการศุลกากร (ส่งออก) ที่เป็นค่าใช้จ่ายที่ต้องชำระเพื่อส่งสินค้าออกไปจัดจำหน่าย ถือเป็นต้นทุนที่สามารถควบคุมได้ เนื่องจากอัตราค่าพิธีการศุลกากรจะผ่านการกำหนดเป็นสายลักษณะอักษรตามกฎหมายทำให้อัตราเรียกเก็บไม่สามารถเปลี่ยนแปลงก่อนได้รับอนุญาตได้ อาจดำเนินการด้วยตัวเองหรือใช้บริษัทตัวแทนส่งออก (Shipping Agent) เพื่อทำหน้าที่แทน แต่ต้องตรวจสอบก่อนดำเนินการชำระ เพราะสินค้าบางตัวได้รับข้อยกเว้นด้านภาษีหรือมีสิทธิพิเศษกรณีส่งออกไปยังต่างประเทศ

สำหรับต้นทุนด้านภาษีนำเข้านั้น เมื่อสินค้าไปถึงประเทศปลายทาง โดยปกติส่วนจะเป็นการตกลงกันระหว่างผู้ขายและผู้ซื้อว่าใครจะเป็นผู้รับผิดชอบ ทำให้โครงการไม่จำเป็นต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายส่วนดังกล่าวเสมอไป ซึ่งส่วนนี้เป็นหน้าที่ของผู้รับซื้อ แต่ในส่วนของประเทศไทยมีการทำข้อตกลงการค้าไว้ในหลายประเทศทั้งแบบพหุภาคีและทวิภาคี เช่น เขตการค้าเสรี FTA (Free Trade Area) ที่สามารถลดภาษีศุลกากรระหว่างกันภายในกลุ่มเขตเศรษฐกิจตามข้อตกลงให้เหลือน้อยที่สุดหรือเป็นร้อยละ ๐ ได้ซึ่งจะทำให้ได้เปรียบกว่าสินค้าจากประเทศนอกกลุ่ม ทำให้สามารถลดต้นทุนค่าใช้จ่ายในส่วนของการนำเข้าให้กับผู้ซื้อได้ในกรณีที่ส่งออกสินค้าไปขายยังประเทศคู่ค้าที่ทำข้อตกลงการค้ากับประเทศไทย ปัจจุบันข้อมูลจากกรมเจรจาธุรกิจการค้าระบุว่าประเทศไทยมีการทำข้อตกลงด้านการค้าไปแล้วกว่า ๒๒ ฉบับ

โดยรวมแล้วต้นทุนสำหรับการส่งออกสินค้าไปยังต่างประเทศนี้จะเป็นต้นทุนที่สามารถเจรจาต่อรองระหว่างผู้ซื้อและผู้ขายได้ ทำให้ภาระค่าใช้จ่ายในการส่งออกไม่ตกเป็นของโครงการที่เป็นผู้ขายเพียงฝ่ายเดียว สามารถที่จะลดภาระค่าใช้จ่ายส่วนนี้ลงไปได้ สำหรับอัตราค่าธรรมเนียมการขนส่งขึ้นอยู่กับประเภทการขนส่งที่เลือกใช้ ซึ่งอัตราค่าใช้จ่ายขึ้นอยู่กับระยะทางของประเทศปลายทาง ในกรณีที่ทางโครงการในฐานะผู้ขายต้องรับผิดชอบเรื่องค่าขนส่งในคำสั่งซื้อ ทางโครงการสามารถเลือกผู้ให้บริการที่มีอัตราค่าบริการต่ำสุดได้ทั้งการขนส่งทางเรือ ทางบก และทางอากาศ โดยอัตราทั้งหมดเป็นอัตราที่คำนวณตามขนาดและน้ำหนักของสินค้าที่มีฐานการคำนวณค่าใช้จ่ายอยู่แล้ว ทำให้เป็นต้นทุนที่สามารถประมาณการและคาดเดาได้

๗.๗.๔ การวิเคราะห์ผลกำไร - ขาดทุนจากโครงการ

ต้นทุนในการผลิตผักอินทรีย์ต่อไร่ จะประกอบด้วยต้นทุนที่เป็นเงินสด จำนวน ๑๗,๘๗๙.๑๕ บาท และไม่เป็นเงินสด จำนวน ๑๗,๒๗๒.๙๑ บาท รวมต้นทุนต่อไร่ต่อปี ๓๕,๑๕๒.๐๖ บาท เมื่อหักออกจากผลตอบแทนที่เกษตรกรได้รับต่อไร่ต่อปี เกษตรกรจะได้ผลตอบแทนสุทธิต่อไร่ต่อปี จำนวน ๒๒,๓๘๙.๖๑ บาท เมื่อเทียบกับต้นทุนการผลิตผักปลอดสารพิษ ต้นทุนรวมต่อไร่ต่อปีจะเป็นต้นทุนที่เป็นเงินสด จำนวน ๑๒,๖๓๙.๓๒ บาท ต้นทุนที่ไม่เป็นเงินสด จำนวน ๑๒,๑๘๔.๕๙ บาท รวมต้นทุนทั้งหมด จำนวน ๒๔,๘๒๓.๙๑ บาท หักออกจากผลตอบแทนที่ได้รับต่อไร่ต่อปี จำนวน ๔๕,๓๕๗.๑๔ บาท ดังนั้น เกษตรกรจะได้รับผลตอบแทนสุทธิต่อไร่ต่อปี จำนวน ๒๐,๕๓๓.๒๓ บาท สำหรับค่าใช้จ่ายที่สามารถปรับลดลงได้ตามสภาพการณ์ สามารถสรุปได้ดังนี้

๗.๗.๔.๑ ค่าใช้จ่ายด้านพันธุ์พืช ผัก เนื่องจากเกษตรกรสามารถแบ่งเก็บเมล็ดพันธุ์ หลังการเพาะปลูกไว้เพื่อการเพาะปลูกในรอบถัดไปได้ ทำให้สามารถลดค่าใช้จ่ายด้านพันธุ์พืชได้ไม่ต่ำกว่าร้อยละ ๕๐ ของค่าใช้จ่ายที่ใช้ในการซื้อพันธุ์พืช ผัก สำหรับใช้ในการเพาะปลูก

๗.๗.๔.๒ ค่าใช้จ่ายด้านชลประทาน การจัดทำบ่อน้ำหรือแหล่งกักเก็บน้ำสำหรับใช้ในการเพาะปลูกจะทำให้เกษตรกรสามารถประหยัดค่าใช้จ่ายที่จะต้องจ่ายในส่วนนี้ได้ตามฤดูกาล และในฤดูฝนหากมีปริมาณน้ำฝนตามประมาณการจะสามารถลดอัตราการใช้น้ำได้ ส่วนในฤดูแล้งและฤดูหนาวก็จะสามารถนำน้ำที่อยู่ในแหล่งกักเก็บออกมาใช้ร่วมกับการเชื่อมต่อระบบชลประทานปกติของการเพาะปลูก

๗.๗.๔.๓ ค่าใช้จ่ายด้านปุ๋ยและอาหารเสริม เนื่องจากเป็นเกษตรกรอินทรีย์ทำให้โครงการไม่สนับสนุนให้ใช้สารเคมีในการเพาะปลูกอย่างเช่น ยาฆ่าแมลง เป็นต้น แต่จะใช้การกำจัดศัตรูพืชโดยให้ระบบนิเวศน์ทางธรรมชาติทำงานตามกลไกปกติ สำหรับปุ๋ยและอาหารเสริมเมื่อมีจำนวนเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการในพื้นที่เดียวกันจำนวนมากจะเกิดการรวมกลุ่มและสร้างอำนาจการต่อรองในการซื้อปุ๋ยและอาหารเสริมสำหรับพืชผักได้

ตารางที่ ๗.๙ แผนการดำเนินงานเบื้องต้นด้านธุรกิจ (Action Plan) ระยะ ๑ - ๓ ปี

ลำดับ	รายละเอียดแผนงาน	ปีที่ ๑	ปีที่ ๒	ปีที่ ๓
๑	ฝึกอบรมผู้พันโทษและให้ความรู้ด้านการทำเกษตรอินทรีย์	←→		
๒	จัดหาที่ดินรองรับผู้พันโทษที่ไม่มีที่ดินในการทำเกษตรอินทรีย์	←→		
๓	ติดต่อลูกค้าเพื่อสร้างช่องทางการจัดจำหน่ายสินค้า	←→		
๔	ติดต่อหน่วยงานด้านการกำหนดมาตรฐานเกษตรอินทรีย์เพื่อขอการรับรอง	←→		
๕	จัดทำช่องทางการส่งออกสินค้าเกษตรอินทรีย์ของธุรกิจเพื่อส่งออกไปยังต่างประเทศ	←→		
๖	สำรวจความต้องการของตลาดเพื่อหาสินค้าที่กำลังได้รับความนิยม (Market Survey)	←→		
๗	วางแผนด้านการจัดทำช่องทางการจัดจำหน่ายในระบบขายตรงในแผนระยะยาว ๕ - ๑๐ ปี	←→		
๘	สร้างระบบฐานข้อมูลของตนเองด้านสินค้าและผู้บริโภคเพื่อปรับธุรกิจเพื่อสังคมให้เป็น Data Driven Organization ในแผนระยะยาว ๕ - ๑๐ ปี	←→		
๙	วางแผนการสร้างเครือข่ายตัวแทนเกษตรกรประจำ Cluster ต่าง ๆ สร้างระบบตัวแทน/สาขาเพื่อขยายธุรกิจเพื่อสังคมตามแผนระยะยาว ๕ - ๑๐ ปี	←→		

๗.๘ สรุปแผนธุรกิจเบื้องต้นระยะ ๑ - ๓ ปี

จากแผนการดำเนินงานเบื้องต้นด้านธุรกิจ (Action Plan) ระยะ ๑ - ๓ ปี ดังปรากฏไปข้างต้นนั้น สามารถสรุปความถึงหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดังนี้

๗.๘.๑ ธุรกิจเพื่อสังคม

๗.๘.๑.๑ ด้านการจัดทำเกษตรอินทรีย์

๑) จัดหาที่ดินในการเพาะปลูกให้สำหรับผู้พันธโทษที่ไม่มีที่ดินในการเริ่มต้นทำเกษตรอินทรีย์

๒) เป็นที่ปรึกษาในการให้คำแนะนำด้านการเลือกประเภทของการทำเกษตรอินทรีย์ให้กับผู้พันธโทษตั้งแต่ขั้นตอนการเลือก พืช ผัก ผลไม้ ปศุสัตว์ ประมง ที่เหมาะสมกับพื้นที่ของผู้พันธโทษ

๓) ร่วมกับกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน และกรมราชทัณฑ์ ดำเนินการฝึกอบรมผู้พันธโทษตั้งแต่ก่อนพ้นโทษออกมาเพื่อเพิ่มองค์ความรู้ก่อนดำเนินกิจการจริงซึ่งเป็นการฝึกอบรมทั้งด้านทฤษฎีและการทดลองปฏิบัติ

๔) ดำเนินการขอมาตรฐานการรับรองสินค้าเกษตรอินทรีย์จากธุรกิจเพื่อสังคมกับหน่วยงานที่ให้การรับรองในประเทศและในระดับนานาชาติ

๗.๘.๑.๒ ด้านการจัดสรรที่ดิน

๑) สำหรับเจ้าของที่ดิน ธุรกิจเพื่อสังคมจะนำเสนอสัญญาเช่าที่ดินระยะยาวที่เจ้าของที่ดินสามารถรับรู้รายได้ที่จะได้รับจากการเช่าที่ดินในระยะยาวได้ สามารถใช้ในการลดหย่อนภาษีที่ดินสำหรับพื้นที่ที่รองรับได้ และยังเป็นการประหยัดต้นทุนในการดูแลรักษาที่ดินไม่ให้เกิดร้าง ประกอบกับยังสามารถรักษาสภาพดินให้อุดมสมบูรณ์ได้จากนโยบายการเป็นเกษตรปลอดสารพิษอีกด้วย

๒) สำหรับเจ้าของที่ดินที่เป็นนิติบุคคล จะได้รับผลประโยชน์เพิ่มเติมจากการสร้างภาพลักษณ์ให้กับองค์กรในการให้ความร่วมมือกับภาครัฐสนับสนุนโครงการเพื่อสังคม

๗.๘.๑.๓ ด้านช่องทางจัดจำหน่าย

๑) สร้างช่องทางการจัดจำหน่ายของสินค้าเกษตรอินทรีย์ของธุรกิจเพื่อสังคมโดยการเจรจาตกลงกับลูกค้าของธุรกิจเพื่อสังคมเพื่อให้การดำเนินการครอบคลุมทั้งด้านการผลิต การจัดจำหน่าย

๒) นำเสนอสิทธิประโยชน์ต่าง ๆ ที่ทางลูกค้าซึ่งเป็นสมาชิกของโครงการจะได้รับจากการซื้อสินค้าของโครงการผ่านช่องทางของผู้จัดจำหน่าย เช่น ส่วนลดพิเศษ แต้มสะสม หรือสิทธิในการแลกซื้อสินค้าอื่น ๆ

๓) วางแผนการดำเนินธุรกิจในระยะยาว ๕ - ๑๐ ปี มุ่งเน้นที่การสร้างช่องทางการจัดจำหน่ายเป็นของตนเอง การสร้างเครือข่ายตัวแทนและระบบแฟรนไชส์ในการจำหน่ายสินค้าเกษตรอินทรีย์ของธุรกิจเพื่อสังคม

๗.๘.๒ หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง

สำหรับหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน และ กรมราชทัณฑ์มีส่วนร่วมในการดำเนินงานเบื้องต้นด้านธุรกิจ (Action Plan) ระยะ ๑ – ๓ ปี เพื่อปลูก เกษตรอินทรีย์ได้ดังต่อไปนี้

๗.๘.๒.๑ ส่วนกลาง ได้แก่ กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน และ กรมราชทัณฑ์

๑) สำรวจความต้องการในการมีส่วนร่วมในแผนการดำเนินงานเบื้องต้น ด้านธุรกิจระยะ ๑ - ๓ ปี เพื่อปลูกเกษตรอินทรีย์ของเรือนจำ ทัณฑสถาน และศูนย์ฝึกและอบรมเด็ก และเยาวชนทั่วประเทศ

๒) สร้างหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำเกษตรอินทรีย์ เพื่อใช้ในการ ฝึกอบรมทักษะแก่ผู้ต้องขัง เด็กและเยาวชนที่กระทำผิด และผู้ที่กำลังจะพ้นโทษทั้งผู้ใหญ่และเด็ก

๓) จัดหาเงินทุนหรืองบประมาณตั้งต้นสำหรับเรือนจำ ทัณฑสถานและศูนย์ ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนที่ต้องการเข้าร่วม เช่น เพื่อซื้อพันธุ์ผัก เป็นต้น

๓) ทำหน้าที่ประสานงานระหว่างกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ภาคธุรกิจ ธุรกิจเพื่อสังคมต่าง ๆ ที่มีความสนใจเข้าร่วมโครงการดังกล่าว เพื่อให้เข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มต้น รวมถึงการจัดผู้เชี่ยวชาญด้านเกษตรอินทรีย์มาฝึกอบรมให้ของเรือนจำ ทัณฑสถานและศูนย์ฝึก และอบรมเด็กและเยาวชนทั่วประเทศที่เข้าร่วมโครงการ

๔) ร่วมกับภาคธุรกิจ และธุรกิจเพื่อสังคมประสานช่องทางจัดจำหน่าย เกษตรอินทรีย์

๗.๘.๒.๒ ส่วนภูมิภาค ได้แก่ เรือนจำ ทัณฑสถาน และศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและ เยาวชนทั่วประเทศที่เข้าร่วมโครงการ

๑) คัดเลือกผู้ต้องขัง เด็กและเยาวชนที่กระทำผิด และผู้ที่กำลังจะพ้นโทษ ทั้งเด็ก เยาวชน และผู้ใหญ่ที่มีความต้องการเข้าร่วมโครงการ

๒) สำรวจผู้เชี่ยวชาญด้านเกษตรอินทรีย์ที่อยู่ภายในเรือนจำ ทัณฑสถาน และศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน หากเรือนจำ ทัณฑสถานและศูนย์ฝึกและอบรมเด็ก หากไม่มี ผู้เชี่ยวชาญประจำอยู่ในเรือนจำ ทัณฑสถานและศูนย์ฝึกและอบรมเด็ก สามารถร้องขอไปยังส่วนกลาง ในการประสานงานให้มีผู้เชี่ยวชาญลงมาให้ความรู้ด้านเกษตรอินทรีย์ได้

๓) การเตรียมพื้นที่และแหล่งน้ำสำหรับการทำเกษตรอินทรีย์ตาม ข้อกำหนดของการปลูกพืชเกษตรอินทรีย์

๔) ประสานงานกับภาคธุรกิจในพื้นที่ใกล้เคียงกับได้แก่ เรือนจำ ทัณฑ สถาน และศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนทั่วประเทศที่เข้าร่วมโครงการที่มีความสนใจ อาจ จะเข้ามาเป็นพันธมิตรในการดำเนินงานหรือเป็นช่องทางการจัดจำหน่ายพืชเกษตรอินทรีย์ได้อีก ช่องทางหนึ่ง

๗.๙ ข้อเสนอแนะจากงานวิจัย

ข้อเสนอแนะจากโครงการวิจัยแนวทางของธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) มาขับเคลื่อนการสร้างอาชีพให้ผู้พ้นโทษเพื่อลดปัญหาการกระทำผิดซ้ำมีดังนี้

๗.๙.๑ การก่อตั้งธุรกิจเพื่อสังคมเพื่อขับเคลื่อนการสร้างอาชีพให้ผู้พ้นโทษ

สำหรับธุรกิจเพื่อสังคมในประเทศไทยเพื่อขับเคลื่อนการสร้างอาชีพให้ผู้พ้นโทษอาจจะเป็น ๓ รูปแบบ ซึ่งในจุดเริ่มต้นของทั้งสามรูปแบบนั้น ผู้ต้องหาและผู้พ้นโทษจะเข้ามาในฐานะของผู้รับจ้างของหน่วยงาน หากธุรกิจเพื่อสังคมที่ตั้งขึ้นมาเพื่อสร้างอาชีพให้ผู้ต้องขังและผู้พ้นโทษประสบความสำเร็จในการดำเนินงาน สามารถคืนทุนในระยะแรกของการดำเนินการ อาจจะทำให้พัฒนาให้ผู้ต้องขังหรือผู้พ้นโทษสามารถเข้ามาร่วมทุน เป็นการสร้างความเป็นเจ้าของ เพราะผู้ต้องขังหรือผู้พ้นโทษย่อมเป็นผู้ที่เข้าใจความต้องการของผู้ต้องขังและผู้พ้นโทษได้ดี ซึ่งเป็นข้อได้เปรียบที่ธุรกิจเพื่อสังคมจะได้นำข้อเสนอแนะและข้อควรปรับปรุงมาดำเนินการเพื่อให้ธุรกิจเพื่อสังคมที่ตั้งขึ้นมาเพื่อสร้างอาชีพให้ผู้ต้องขังและผู้พ้นโทษได้ประสบความสำเร็จ ในมุมมองกลับกัน ผู้ต้องขังหรือผู้พ้นโทษจะได้เข้าใจหลักการของผู้ประกอบการที่ต้องบริหารงานบนความเสี่ยง เน้นกำไรและขาดทุน และยังคงบริหารงานด้วยหลักธรรมาภิบาลและคำนึงถึงกลุ่มทางสังคมที่ต้องให้การช่วยเหลือ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นพันธกิจของธุรกิจเพื่อสังคมนั่นเอง ดังนั้น เพื่อให้ธุรกิจเพื่อสังคมในประเทศไทยเพื่อขับเคลื่อนการสร้างอาชีพให้ผู้พ้นโทษมีโอกาสตั้งขึ้นได้ในประเทศไทย คณะที่ปรึกษาโครงการ ฯ ขอเสนอโครงสร้างการจัดตั้งธุรกิจเพื่อสังคมในประเทศไทย (Social Enterprise) ดังนี้

๑) กรมราชทัณฑ์เป็นผู้ดำเนินการธุรกิจเพื่อสังคมเอง

เนื่องจากกรมราชทัณฑ์เป็นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหาการกระทำผิดซ้ำโดยตรง และเข้าใจธรรมชาติและความต้องการของผู้ต้องขังและผู้พ้นโทษเป็นอย่างดี หากกรมราชทัณฑ์สามารถที่จะจัดตั้งและดำเนินการธุรกิจเพื่อสังคมด้วยตนเอง ก็จะเป็นการแก้ปัญหาที่ตรงจุด โดยอาจเริ่มจากการพิจารณาว่าเรือนจำแต่ละแห่งมีความโดดเด่นในการพัฒนาอาชีพของผู้ต้องขังด้านใดเป็นพิเศษ เช่น เรือนจำซึ่งตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ที่เหมาะสมแก่การเกษตรกรรม ก็อาจจัดตั้งเป็นธุรกิจเพื่อสังคมด้านการเกษตร (รวมถึงเกษตรอินทรีย์) ซึ่งนอกจากการให้ความรู้และฝึกอาชีพแก่ผู้ต้องขังเรื่องการเกษตรแล้ว ธุรกิจเพื่อสังคมที่ตั้งขึ้นยังสามารถนำผลผลิตทางการเกษตรออกจำหน่ายเพื่อสร้างรายได้ให้แก่ผู้ต้องขังตั้งแต่ยังอยู่ในเรือนจำ ทั้งยังเป็นการช่วยจัดหาและกระจายแหล่งจำหน่ายสินค้าด้วย หรือเรือนจำซึ่งมีความโดดเด่นในด้านการฝึกอาชีพงานช่างไม้ ก็สามารถจัดตั้งธุรกิจเพื่อสังคมที่เน้นการขยายช่องทางการจำหน่ายสินค้าไปยังต่างประเทศโดยใช้เทคโนโลยีแพลตฟอร์มออนไลน์มาช่วย เป็นต้น ทำให้ลักษณะการจัดตั้งธุรกิจเพื่อสังคมมีความหลากหลาย และตรงกับความต้องการและศักยภาพของผู้ต้องขังอย่างมาก

อย่างไรก็ตาม ข้อจำกัดประการสำคัญของการจัดตั้งธุรกิจเพื่อสังคมโดยกรมราชทัณฑ์เป็นเรื่องของกฎหมาย จากการศึกษาพบว่า ระเบียบภายในของกรมราชทัณฑ์อาจจะยังไม่เปิดช่องให้ดำเนินการ โดยเฉพาะในเรื่องการดำเนินการธุรกิจเพื่อสังคม ซึ่งมีลักษณะเป็นการทำธุรกิจที่แสวงหากำไร อาจเกิดข้อจำกัดบางประการ เช่น การแบ่งรายได้และกำไรที่เกิดขึ้นจากธุรกิจเพื่อสังคมให้แก่ผู้ต้องขัง จะให้ในฐานะที่เป็นลูกจ้าง ในฐานะผู้ขายสินค้าให้แก่ธุรกิจเพื่อสังคม หรือในฐานะสมาชิกของธุรกิจเพื่อสังคม เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีประเด็นเรื่องรูปแบบองค์กรที่จะใช้

ดำเนินการธุรกิจเพื่อสังคมด้วย เช่น รูปแบบบริษัทจำกัด ห้างหุ้นส่วนจำกัด มูลนิธิ สมาคม หรือ สหกรณ์ เป็นต้น ซึ่งแต่ละรูปแบบองค์กรก็มีข้อดีและข้อเสียแตกต่างกันไป และกรมราชทัณฑ์เองอาจไม่สามารถเลือกรูปแบบองค์กรได้หลากหลายมากนัก เช่น จัดตั้งมูลนิธิหรือสมาคมขึ้นมารองรับ แล้วนำมูลนิธิหรือสมาคมไปจดทะเบียนเป็นธุรกิจเพื่อสังคมตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม พ.ศ. ๒๕๖๒ ก็จะมีข้อจำกัดเกี่ยวกับผลประโยชน์และประเด็นภาษี ทำให้เกิดข้อจำกัดในการดำเนินการของธุรกิจเพื่อสังคมที่ก่อตั้งขึ้น ซึ่งข้อจำกัดดังกล่าวจำเป็นต้องมีการศึกษาวิจัยต่อไป

๒) กรมราชทัณฑ์สร้างความร่วมมือกับภาคเอกชน

เนื่องจากการจัดตั้งธุรกิจเพื่อสังคมโดยกรมราชทัณฑ์เองยังมีข้อจำกัดหลายประการ ตามที่ได้กล่าวข้างต้น การสร้างความร่วมมือกับภาคเอกชน โดยเฉพาะการส่งเสริมกลุ่มธุรกิจเพื่อสังคม จึงเป็นรูปแบบการดำเนินการที่มีความเป็นไปได้สูงกว่ารูปแบบแรก โดยลักษณะของความร่วมมือดังกล่าวก็มีความหลากหลาย กล่าวคือ กรมราชทัณฑ์อาจสร้างความร่วมมือในลักษณะของการทำข้อตกลงร่วมกัน (MOU) เช่น การให้ภาคเอกชนเข้ามาช่วยฝึกอาชีพแก่ผู้ต้องขังตั้งแต่ในเรือนจำ โดยอาจมีเงื่อนไขให้ภาคเอกชนที่จะเข้ามาดำเนินการดังกล่าว ต้องรับผู้ต้องขังเข้าทำงานหลังจากพ้นโทษ เป็นจำนวนสัดส่วนที่ตกลงกัน ก็จะทำให้การฝึกอาชีพเกิดประสิทธิภาพเพราะเป็นการประสานความ ต้องการทั้งของนายจ้างและผู้พ้นโทษ ทั้งยังเป็นการสร้างรายได้ให้แก่ผู้พ้นโทษทันทีที่ออกจากเรือนจำ โดยการคัดเลือกภาคเอกชนที่จะสร้างความร่วมมือด้วยนั้น กรมราชทัณฑ์อาจกำหนดให้เน้นที่กลุ่มธุรกิจเพื่อสังคมก่อน โดยเฉพาะธุรกิจเพื่อสังคมที่มีเป้าหมายในการช่วยเหลือผู้พ้นโทษเป็นหลัก อาจเป็นลักษณะของการจัดซื้อจัดจ้าง ซึ่งก็จะช่วยส่งเสริมให้ธุรกิจเพื่อสังคมเติบโตในระยะยาวได้ด้วย

นอกจากนี้ อาจมีการสร้างความร่วมมือในลักษณะของการร่วมทุนระหว่างภาครัฐ และเอกชน (Public Private Partnership: PPP) เป็นการให้เอกชนร่วมลงทุนในกิจการของรัฐ แต่ข้อจำกัดคือ การร่วมทุนดังกล่าวมักเป็นโครงการขนาดใหญ่ ดังนั้น นโยบายของกระทรวงยุติธรรมในการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมของกรมราชทัณฑ์จึงมีความเป็นไปได้ที่จะสร้างความร่วมมือในลักษณะดังกล่าว โดยภาคเอกชนจะเป็นผู้ลงทุน และภาครัฐเป็นผู้ให้การอนุญาตหรือสิทธิสัมปทาน แนวทางดังกล่าวจำเป็นต้องมีการศึกษาวิจัยต่อไป

๓) ภาคเอกชนเป็นผู้ดำเนินการเองทั้งหมด

รูปแบบที่สามเป็นการให้ภาคเอกชนเข้าดำเนินการเองทั้งหมด โดยกรมราชทัณฑ์เพียงรับผิดชอบงานหลักที่ทำอยู่แต่เดิม แน่นอนว่ารูปแบบการดำเนินการลักษณะนี้อาจไม่ติดข้อจำกัด จำนวนมากอย่าง ๒ รูปแบบแรก ซึ่งปัจจุบันธุรกิจเพื่อสังคมมีลักษณะดำเนินด้วยเอกชนเป็นส่วนใหญ่ กล่าวคือ การจัดตั้งธุรกิจเพื่อสังคมโดยภาคเอกชนด้วยวัตถุประสงค์หลักที่ต้องการช่วยเหลือผู้พ้นโทษในเรื่องของการสร้างอาชีพเป็นสำคัญ แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นคือ จำนวนของธุรกิจเพื่อสังคมที่ช่วยเหลือผู้พ้นโทษโดยตรงมีจำนวนน้อยมาก และส่วนใหญ่มีขนาดเล็ก ทำให้การช่วยเหลือยังจำกัดและไม่มีประสิทธิภาพ ขาดความเชื่อมต่อและสื่อสารกับหน่วยงานและบุคคลที่เกี่ยวข้องทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ทำให้การแก้ปัญหาไม่ตรงจุดและต่างคนต่างทำ ซึ่งบริษัทที่มีขนาดใหญ่เองสามารถจัดตั้งบริษัทเป็นธุรกิจเพื่อสังคมได้เช่นกัน แต่ในทางปฏิบัติกลับพบว่า การส่งต่อวัฒนธรรมองค์กรเกี่ยวกับการเป็นธุรกิจเพื่อสังคมกลายเป็นข้อจำกัด ทำให้บุคลากรภายในองค์กรไม่ได้เข้าใจพันธกิจของบริษัทอย่างถ่องแท้ อีกทั้งเมื่อเป็นบริษัทขนาดใหญ่ มีการจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ การตัดสินใจทำกิจการใด ต้องให้ผู้ถือหุ้นรับทราบและให้ความเห็นว่าควรนำเงินของบริษัทไปดำเนินโครงการที่ตั้งขึ้นหรือไม่

หากปิดบังข้อมูลหรือไม่แจ้งให้ผู้ถือหุ้นรับทราบ โอกาสที่คณะผู้บริหารจะถูกฟ้องร้องเป็นไปได้สูงเช่นกัน

๗.๙.๒ บทบาทของหน่วยงานภาครัฐต่อการดำเนินธุรกิจเพื่อสังคม

จากบทบาท หน้าที่ และภารกิจหลักของกรมราชทัณฑ์ และกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ที่ได้มีความพยายามในการจัดการและส่งเสริมการปรับพฤติกรรมเสียของผู้ต้องขัง เพื่อเพิ่มโอกาสในการหางานทำภายหลังพ้นโทษและกลับคืนสู่สังคม อันจะช่วยลดปัญหาการกระทำผิดซ้ำ ดังนั้น เพื่อส่งเสริมให้การดำเนินการหางานทำให้ผู้พ้นโทษมีความเป็นไปได้ หน่วยงานภาครัฐดังกล่าวจึงควรมีการดำเนินการ ดังนี้

๗.๙.๒.๑ กรมราชทัณฑ์ หากพิจารณาว่าลักษณะทางกายภาพที่แตกต่างกันของแต่ละเรือนจำทั่วประเทศเป็นโอกาสที่จะทำให้ผู้ต้องขังสามารถฝึกอาชีพแตกต่างกัน อันเป็นการเพิ่มความหลากหลายของประเภทสินค้าและบริการ ในช่วงเริ่มต้นเรือนจำในแต่ละจังหวัดควรดำเนินการดังต่อไปนี้

๑) แสวงหาความร่วมมือระหว่างหน่วยงานเอกชน ธุรกิจเพื่อสังคมในพื้นที่ เนื่องจากการจะผลิตสินค้าหรือบริการที่เป็นที่ต้องการของตลาด ต้องพึ่งพาหน่วยงานที่มีความชำนาญในการพิจารณาความต้องการของตลาดทั้งในระดับพื้นที่ ระดับประเทศ หรือแม้กระทั่งระดับสากล รวมทั้งความร่วมมือในการฝึกอาชีพ เพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระของหน่วยงานราชทัณฑ์ที่มีภารกิจที่เกี่ยวข้องหลากหลาย และการขจัดข้อจำกัดในการดำเนินการต่าง ๆ ของทางกรมราชทัณฑ์ โดยลักษณะของทักษะที่สำคัญ อาทิ การใช้เทคโนโลยี เมื่อผู้ต้องขังถึงกำหนดพ้นโทษก็สามารถนำทักษะดังกล่าวไปต่อยอดในการประกอบอาชีพได้ทันที

๒) ปรับพฤติกรรมเสีย โดยทางกรมราชทัณฑ์เป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงในการปรับพฤติกรรม ซึ่งควรมีการส่งเสริมให้หน่วยงานทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคมต่าง ๆ ที่มีความสนใจเข้าร่วมภารกิจดังกล่าว เพื่อให้ผู้ต้องขังมีความมั่นใจในการประกอบอาชีพและสามารถอยู่ในสังคม

๓) ยกกระดับความสามารถของผู้ต้องขังและหรือผู้พ้นโทษ ให้เป็นแรงงานมีฝีมือ จนสามารถพัฒนาเป็นผู้ประกอบการได้ ซึ่งการจะเป็นผู้ประกอบการได้ต้องอาศัยทักษะหลายประการ ทางกรมราชทัณฑ์จึงจำเป็นต้องช่วยวางแผนและพัฒนาทักษะเหล่านี้ร่วมกับหน่วยงานอื่น ๆ ที่ต้องการเข้ามาพัฒนาร่วม รวมถึงความเป็นไปได้ในการออกหนังสือรับรองการฝึกอาชีพ

๔) สนับสนุนทุนในการประกอบอาชีพ กรมราชทัณฑ์ควรเพิ่มช่องทางในการเข้าถึงทุนในการประกอบอาชีพ ซึ่งธรรมชาติของผู้พ้นโทษไม่ต้องการให้ผู้อื่นรู้ว่าตนเองเคยกระทำผิด จึงควรมีช่องทางติดต่อที่ผู้พ้นโทษไม่จำเป็นต้องแสดงตนว่าเคยกระทำผิด เป็นต้น

๕) ให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนให้ผู้ประกอบการเข้ามามีส่วนร่วมในการช่วยเหลือผู้พ้นโทษ ซึ่งกรมราชทัณฑ์ได้เริ่มต้นในการใช้มาตรการทางภาษีมาเป็นแนวทางในการสนับสนุนให้ผู้ประกอบการรับผู้พ้นโทษทำงานแล้วในปัจจุบัน ดังนั้น ทางกรมราชทัณฑ์จึงควรมีการเพิ่มมาตรการสนับสนุนในการส่งเสริมให้ผู้ประกอบการเข้ามาส่วนในการพัฒนาพฤติกรรมเสียและการประกอบอาชีพ เพื่อเป็นแรงจูงใจและสนับสนุนผู้ประกอบการที่ต้องการเข้ามามีส่วนร่วม

๗.๙.๒.๒ กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน การวางรากฐานทางการศึกษาให้แก่เด็กและเยาวชนมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากปัญหาการศึกษาต่ำหรือขาดโอกาสทางการศึกษา ทำให้เด็กและเยาวชนขาดโอกาสในการประกอบอาชีพ และเมื่อพ้นโทษ เด็กและเยาวชนเหล่านี้มีโอกาสที่จะกลับไปกระทำผิดซ้ำ ดังนั้น การส่งเสริมการศึกษาจึงมีความสำคัญ กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนต้องพัฒนาและแสวงหาแนวทางในการสนับสนุนการศึกษาให้แก่เด็กและเยาวชนที่ต้องโทษอย่างเต็มที่และมีประสิทธิภาพ ดังนี้

๑) กรมพินิจฯ ได้มีความพยายามส่งเสริมอาชีพที่เหมาะสมกับบริบทแวดล้อมในปัจจุบัน แต่ข้อเท็จจริงยังไม่สามารถครอบคลุมความต้องการของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดได้ทั้งหมด ดังนั้น ควรเพิ่มความร่วมมือกับหน่วยงานอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม เพื่อให้การสนับสนุนและส่งเสริมอาชีพได้ครอบคลุมความต้องการของเด็กและเยาวชน

๒) สร้างและพัฒนาจิตใจเพื่อเตรียมความพร้อมในการคืนสู่สังคมและเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน ทั้งนี้ กรมพินิจฯ ได้มีความพยายามที่จะสร้างและปรับทัศนคติและพัฒนาจิตใจของเยาวชนในปัจจุบัน แต่มีข้อจำกัดทางด้านงบประมาณ บุคลากร ฯลฯ ดังนั้น จึงควรเพิ่มความร่วมมือกับหน่วยงานอื่น ๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม รวมถึงธุรกิจเพื่อสังคม ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาจิตใจ ความฉลาดทางอารมณ์และการปรับตัวเข้าสู่สังคมของเด็กและเยาวชน ในการเตรียมความพร้อมในการเข้าสู่ตลาดแรงงาน

๓) เตรียมความพร้อมทางด้านจิตใจ เนื่องจากเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดอยู่ในช่วงวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายและฮอร์โมน มีความต้องการการยอมรับจากเพื่อนและสังคม จึงควรเพิ่มกระบวนการสร้างความเข้มแข็งให้แก่เด็กและเยาวชน รวมไปถึงครอบครัวของเด็กและเยาวชนกลุ่มดังกล่าว

๔) กระบวนการติดตาม ควรสร้างระบบติดตามที่เป็นมิตรกับเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด เพื่อให้เด็กและเยาวชนรวมไปถึงครอบครัวสามารถมาขอรับคำปรึกษา

๕) การเตรียมความพร้อมในการประกอบอาชีพ กรมพินิจฯ สามารถเตรียมความพร้อมตั้งแต่ขั้นตอนของการฝึกและอบรม และขั้นเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย เนื่องจากเป็นโอกาสที่เด็กและเยาวชนได้เรียนรู้และใช้ทักษะให้เกิดความชำนาญ และอาจเกิดรายได้ระหว่างอยู่ในศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนและสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ซึ่งอาชีพพื้นฐาน เช่น การเพาะปลูกพืชผักออร์แกนิกหรือพืชผักปลอดสารพิษ เด็กและเยาวชนสามารถนำไปประกอบอาชีพหลักและอาชีพเสริมที่ช่วยเพิ่มรายได้ให้ครอบครัวได้อีกทางหนึ่ง ควบคู่ไปกับการส่งเสริมอาชีพที่ปรับเปลี่ยนไปตามการเปลี่ยนแปลงของสังคมในปัจจุบัน เช่น ด้านเทคโนโลยี ซึ่งกระบวนการเหล่านี้ นอกจากเป็นการฝึกทักษะอาชีพแล้ว ยังเป็นการฝึกทักษะชีวิตด้วย เพราะการประกอบอาชีพสุจริตไม่ว่าอาชีพอะไรล้วนต้องใช้ระยะเวลาและฝีมือที่เป็นที่ยอมรับอีกด้วย ซึ่งเมื่อเด็กและเยาวชนได้กลับคืนสู่สังคม ทักษะที่ถูกสร้างให้เด็กและเยาวชนเหล่านี้จะเป็นเกราะไม่让孩子และเยาวชนต้องกลับมาสู่กระบวนการกักอาชญากรรมซ้ำลง หรือแม้กระทั่งไม่กลับคืนสู่เส้นทางอาชญากรรมอีกเลย

๗.๙.๓ บทบาทของธุรกิจเพื่อสังคมต่อการสร้างอาชีพให้ผู้พ้นโทษ

ในช่วงของการเริ่มต้นธุรกิจเพื่อสังคมเพื่อขับเคลื่อนการสร้างอาชีพให้ผู้พ้นโทษเพื่อลดปัญหาการกระทำผิดซ้ำ มีองค์กรที่เกี่ยวข้องและทำหน้าที่ส่งเสริมการจัดทำธุรกิจเพื่อสังคมดังนี้

๗.๙.๓.๑ การจัดตั้งธุรกิจเพื่อสังคม มีหน่วยงานที่สามารถให้คำแนะนำในการจัดตั้งและจดทะเบียน ดังนี้

๑) สมาคมธุรกิจเพื่อสังคม เป็นการรวมตัวของธุรกิจเพื่อสังคมทั่วประเทศ ไทย มีจุดมุ่งหมายในการประสานความร่วมมือระหว่างสมาชิก และระหว่างสมาชิกกับหน่วยงานอื่น ๆ ทั้งในและต่างประเทศ เพื่อส่งเสริมให้ธุรกิจเพื่อสังคมประสบความสำเร็จในการประกอบการ ควบคู่กับการแก้ไขปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อม รวมถึงการขยายผลการแก้ไขปัญหาในวงกว้างยิ่งขึ้นไป นอกจากนี้ สมาคมยังสนับสนุนการพัฒนาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับธุรกิจเพื่อสังคม ให้กับสาธารณชนทั่วไป

๒) ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ได้สร้าง SET Social Impact Platform ทำหน้าที่เชื่อมโยงภาคตลาดทุนและภาคสังคมเพื่อเติบโตร่วมกันอย่างยั่งยืน พร้อมทั้งพัฒนาศักยภาพธุรกิจเพื่อสังคม เป็นการเน้นให้ความรู้เบื้องต้นสำหรับผู้ที่ต้องการเริ่มประกอบธุรกิจเพื่อสังคม

๓) สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม ทำหน้าที่รับทะเบียนธุรกิจเพื่อสังคม รวมทั้งให้คำแนะนำเกี่ยวกับการจัดตั้งธุรกิจเพื่อสังคม

๗.๙.๓.๒ องค์กรที่ทำงานหรือเคยทำงานร่วมกับผู้ต้องขังและหรือผู้พ้นโทษ ทั้งที่เป็นธุรกิจเพื่อสังคมและบริษัททั่วไป เช่น บริษัทจิตอาสา วิสาหกิจเพื่อสังคม จำกัด ที่เข้าไปส่งเสริมการทำวิภมให้ผู้ต้องขังได้มีรายได้และช่วยเหลือผู้ป่วยมะเร็ง Yano handicraft ทำงานผ้าร่วมกับผู้ต้องขัง จังหวัดแม่ฮ่องสอน Yano handicraft ยังได้สอดแทรกการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการทำงานให้แก่ผู้ต้องขังอีกด้วย Platform “โอกาส” ที่ทำงานให้ผู้พ้นโทษ เป็นต้น

๗.๙.๓.๓ องค์กรที่ทำงานเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ เช่น สามพรานโมเดลที่เป็นโมเดลธุรกิจเกื้อกูลสังคมเชื่อมโยงห่วงโซ่อินทรีย์ทั้งระบบ เป็นองค์กรที่มีประสบการณ์ในการขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์ การบริหารจัดการเกษตรอินทรีย์ และการพัฒนาระดับเกษตรกรอินทรีย์สู่การเป็นผู้ประกอบการ การสร้างเครือข่าย การนำเทคโนโลยีเข้ามาทำงานร่วม รวมไปถึงการจดทะเบียนบริษัท สุขใจออร์แกนิกวิสาหกิจเพื่อสังคม จำกัด มุ่งหวังเป็นกิจการเพื่อสังคมทำหน้าที่สนับสนุนการกระจายสินค้าจากเครือข่ายเกษตรกรอินทรีย์ไปสู่ช่องทางตลาด และเกิดโครงการความร่วมมือกับพันธมิตรจากภาคส่วนอื่น ๆ อาทิ โครงการ Farm to Functions กับสำนักงานส่งเสริมการจัดประชุมและนิทรรศการ (TCEB) และโครงการการท่องเที่ยววิถีอินทรีย์ Organic Tourism ร่วมกับบริษัทแล็บอาหารยั่งยืน (ประเทศไทย) และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

สำหรับธุรกิจเพื่อสังคมที่มีความสนใจที่จะทำงานร่วมกับผู้ต้องขังและหรือผู้พ้นโทษนั้น ควรต้องทำความเข้าใจในประเด็นที่อาจมีผลต่อการดำเนินงานขององค์กรดังนี้

๑) เข้าใจธรรมชาติของผู้ต้องขังและหรือผู้พ้นโทษ เนื่องจากกลุ่มดังกล่าวมีแตกต่างจากกลุ่มด้อยโอกาสกลุ่มอื่นในเรื่องการยอมรับและการตีตราจากสังคม

๒) ไม่คาดหวังกับการเปลี่ยนแปลงของผู้ต้องขังและหรือผู้พ้นโทษ เนื่องจากผู้ต้องขังและหรือผู้พ้นโทษต้องอาศัยระยะเวลาในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่าง ๆ ไม่แตกต่างกับพนักงานทั่วไป

๓) การพัฒนาบุคลากรที่ต้องมีหลักสูตรที่มุ่งพัฒนาทักษะและจิตใจผู้พันโทฯ ซึ่งผู้ประกอบการต้องเข้าใจว่าหลักสูตรดังกล่าวมีความสำคัญแก่เช่นการพัฒนาบุคลากรขององค์กรทั่วไป

๗.๙.๔ บทบาทหน่วยงานภายนอกต่อการสร้างอาชีพให้ผู้พันโทฯ

เนื่องจากการจัดการและส่งเสริมการปรับพฤติกรรมของผู้ต้องขัง เพื่อเพิ่มโอกาสในการประกอบอาชีพของผู้พันโทฯต้องมีหลายหน่วยงานเข้ามาทำงานร่วมกัน ซึ่งหากมีการติดต่อประสานงานหรือทำบันทึกข้อตกลงร่วมกันเพื่อให้สามารถดำเนินงานได้อย่างเป็นธรรม ความช่วยเหลือในการส่งเสริมการปรับพฤติกรรมและการประกอบอาชีพของผู้พันโทฯจะมีเพิ่มมากขึ้น และขยายการทำงานร่วมกันในทุกภาคส่วนเพิ่มมากขึ้น ดังนี้

๗.๙.๔.๑ สถาบันการศึกษา เนื่องจากผู้ต้องขังต้องมีการปรับทัศนคติ ภาวลักษณะ รวมถึงการฝึกทักษะในการประกอบอาชีพ และทักษะอื่น ๆ ที่สำคัญในทศวรรษที่ ๒๑ ซึ่งสถาบันการศึกษาต่าง ๆ สามารถให้ความช่วยเหลือในประเด็นดังกล่าว เช่น วิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ที่มีการสอนเกี่ยวกับการประกอบธุรกิจในยุคดิจิทัล การจัดการธุรกิจดิจิทัล เช่น การตลาดแบบดิจิทัล การจัดการธุรกิจขนาดเล็ก การจัดการทรัพยากรบุคคล พฤติกรรมผู้บริโภค การพัฒนาทักษะและภาษา รวมไปถึงบุคลิกภาพ งานด้านการโรงแรม เช่น การปูเตียง table skirting จัดดอกไม้ สพานวดหน้าและตัว การบริหารจัดการธุรกิจร้านอาหารและการจัดเลี้ยง เรียนปฏิบัติการปรุงอาหารไทยและนานาชาติ ขนมหวานและเบเกอรี่ เครื่องดื่ม การจัดเลี้ยงและบริการอาหาร คำนวณต้นทุน ด้านการท่องเที่ยว เช่น การจัดการวางแผนและออกแบบเส้นทางการท่องเที่ยว รวมถึงกิจกรรมนันทนาการ โดยมีชุมชนมีส่วนร่วม การออกแบบสื่อทางการท่องเที่ยว ทักษะการนำเที่ยว - การให้ข้อมูลการท่องเที่ยว การบริการระหว่างนำเที่ยว การสื่อสารภาษาอังกฤษและเงิน และการใช้เทคโนโลยีเพื่อออกแบบสิ่งประดิษฐ์ เช่น ลายผ้า ลายเสื้อ ลวดลายงานเซรามิก

นอกจากนี้ยังมีมหาวิทยาลัยที่ได้รับการส่งเสริมจากตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ในการพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการทางสังคม เช่น มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี และมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี มุ่งปลูกฝังรากฐานการเรียนรู้ นำแนวคิดธุรกิจเพื่อสังคมพัฒนาให้กับนักธุรกิจรุ่นใหม่ พร้อมเป็นผู้สร้างการเติบโตอย่างสมดุลและยั่งยืน หากกระทรวงยุติธรรมสร้างเครือข่ายกับมหาวิทยาลัยเหล่านี้ จะทำให้การสร้างอาชีพและพัฒนาทักษะที่จำเป็นต่อการประกอบอาชีพให้ผู้ต้องขังและผู้พันโทฯขยายเครือข่ายเพิ่มมากขึ้น เป็นการเพิ่มโอกาสให้ผู้ต้องขังและผู้พันโทฯที่สามารถกลับคืนสู่สังคมได้อย่างเต็มภาคภูมิและแก้ไขปัญหากฎหมายผิดซ้ำได้อย่างเป็นรูปธรรม

๗.๙.๔.๒ กลุ่มผู้ประกอบการภาคธุรกิจค้าปลีก เช่น เครือเจริญโภคภัณฑ์ บริษัท กลุ่มเซ็นทรัล จำกัด บริษัท เดอะมอลล์ กรุ๊ป จำกัด เพื่อประสานการส่งผลิตภัณฑ์ที่ได้จากการผลิตของผู้ต้องขังและผู้พันโทฯ

๗.๙.๕ การสร้างอาชีพให้ผู้ต้องขัง เด็กและเยาวชนที่กระทำผิด และผู้พันโทฯ

๗.๙.๕.๑ อาชีพ นอกจากอาชีพเกษตรกรรมที่คณะที่ปรึกษาโครงการ ฯ ได้เสนอแล้ว ยังมีอาชีพที่กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน และกรมราชทัณฑ์ได้ส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนที่กระทำผิด ผู้ต้องขัง รวมถึงผู้พันโทฯได้นำไปประกอบอาชีพเมื่อพ้นโทษแล้ว ซึ่งสามารถ

นำมาดำเนินการและพัฒนาฝีมือให้สามารถยกระดับเป็น “แรงงานฝีมือ” จนสามารถกลายเป็นผู้ประกอบการธุรกิจได้เอง ซึ่งพิจารณาให้สอดคล้องกับนโยบายการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมที่ต้องการให้ผู้ต้องขังได้ฝึกอาชีพแบบลงมือทำจริงและเมื่อพ้นโทษแล้วมีงานทำ ไม่หวนกลับมากระทำผิดซ้ำอีก ซึ่งในปัจจุบัน การประกอบอาชีพไม่จำเป็นต้องมีเพียงอาชีพเดียว บุคคลสามารถประกอบอาชีพได้หลายอาชีพให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจ นับว่าเป็นอีกโอกาสหนึ่งของผู้ก้าวพลาดจะได้นำวิชาชีพที่หน่วยงานที่รับผิดชอบต่อการปรับพฤติกรรมไปปรับใช้ในชีวิตนอกทัณฑสถานและ ศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน ดังนี้

๑) งานช่างต่าง ๆ เนื่องจากนิคมอุตสาหกรรมมีความจำเป็นต้องใช้ช่างในสาขาต่าง ๆ เช่น ช่างเชื่อม ช่างเฟอร์นิเจอร์ รวมไปถึงงานซ่อมบำรุงต่าง ๆ ในโรงงานและบริเวณโดยรอบนิคมอุตสาหกรรม เช่น งานบำรุงระบบไฟฟ้า ประปา แอร์ การทำถนนภายในนิคม การลอกท่อ ระบบบำบัดน้ำเสีย การจัดการขยะ ซึ่งในกรณีศึกษาของสหราชอาณาจักร บริษัท Blue Sky Development and Regeneration ที่จ้างงานเฉพาะผู้พ้นโทษให้มาทำงานเกี่ยวกับการซ่อมบำรุง การจัดการขยะ และดูแลถนน ซึ่งบริษัทได้ทำงานร่วมกับเรือนจำโดยการเข้าไปฝึกอบรมให้ผู้ต้องขังและชักชวนให้ผู้ต้องขังมาทำงานร่วมกับบริษัทเมื่อพ้นโทษ

๒) การประกอบอาหาร ขนม และเครื่องดื่ม เป็นอีกวิชาชีพที่ได้รับการส่งเสริมในทัณฑสถานและศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน เพื่อให้สามารถเป็นผู้ประกอบการและรับจ้างภายในสถานประกอบการ ซึ่งในกรณีศึกษา Fifteen Restaurant ของสหราชอาณาจักร Bettr Barista ของประเทศสิงคโปร์ DC Central Kitchen ของสหรัฐอเมริกา และ KLINK Coffee ประเทศแคนาดา ต่างใช้การประกอบอาหารและเครื่องดื่มมาส่งเสริมให้ผู้ต้องขัง ผู้พ้นโทษ และสังคมได้มีโอกาสมาปรับทัศนคติและการอยู่ร่วมกัน ซึ่งจากการศึกษาพบว่า ในช่วงแรกสังคมยังไม่ให้การยอมรับกลุ่มเปราะบางเหล่านี้ แต่ด้วยพันธกิจที่มุ่งมั่นและแน่วแน่ที่ต้องการให้กลุ่มเปราะบางเหล่านี้ไม่กลับไปกระทำผิดซ้ำ ผู้ก่อตั้งองค์กรเหล่านี้จึงได้พยายามผลักดันการมีอาชีพของกลุ่มเปราะบางเหล่านี้

๓) งานผลิตเครื่องแบบและให้บริการซักรีด ซึ่งในกรณีศึกษา Wash Cycle Laundry สหรัฐอเมริกาก็มีการให้บริการซักรีด โดยบริษัทได้แสดงความรับผิดชอบต่อลูกค้าโดยแจ้งให้ทราบว่า พนักงานของบริษัทเป็นผู้พ้นโทษ ซึ่งในช่วงแรกผู้รับบริการของบริษัทได้ปฏิเสธการรับบริการจากบุคคลเหล่านี้

๔) งานเกษตรกรรม รวมถึงการปลูกต้นไม้ เพื่อจัดภูมิทัศน์ในนิคมอุตสาหกรรม ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมที่จะต้องมี “พื้นที่สีเขียว” ตามข้อบังคับคณะกรรมการการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทยว่าด้วยมาตรฐานระบบสาธารณูปโภค สิ่งอำนวยความสะดวกและบริการสำหรับนิคมอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ พ.ศ. ๒๕๕๗ ซึ่งเป็นโอกาสของอาชีพเกษตรกรรมที่จะปลูกต้นไม้ รวมถึงวิชาชีพทุกขกรที่ทำหน้าที่ดูแลต้นไม้ภายในนิคมอุตสาหกรรมรวมทั้งบริเวณโรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ

ความพยายามในการฝึกทักษะอาชีพและพัฒนาอาชีพให้รองรับกับความต้องการของตลาดของหน่วยงานที่รับผิดชอบต่อการปรับพฤติกรรมอยู่บนพื้นฐานของความมุ่งหวังที่ต้องการให้ “โอกาส” แก่ผู้ก้าวพลาดได้มีโอกาสกลับคืนสู่สังคม ได้ใช้ชีวิตเหมือนบุคคลทั่วไป ไม่ต้องได้รับการปฏิเสธเพียงเพราะการก้าวพลาด และถูกผลักดันให้กลับคืนไปสู่การกระทำผิดซ้ำ ซึ่งสอดคล้องกับความพยายามของหน่วยงานต่าง ๆ ในกรณีศึกษาที่พยายามสร้างพื้นที่ให้บุคคลที่ก้าวพลาดเหล่านี้ได้มี

โอกาสในสังคมอีกครั้งในด้านเศรษฐกิจ มีหลักสูตรในการปรับทักษะการใช้ชีวิตและจิตใจให้พร้อมที่จะดำรงชีวิตในสังคม รวมทั้งการสร้างทัศนคติและการรับรู้ของสังคมควบคู่กันไป

๗.๙.๕.๒ การสร้างต้นแบบในการประกอบอาชีพ

๑) บุคคลต้นแบบ (Role Model) ควรมีการสร้างหรือค้นหาบุคคลต้นแบบที่เคยมีประวัติอาชญากรรมที่ประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพ เพื่อมาเป็นแบบอย่างและเข้ามาสร้างแรงจูงใจให้ผู้ต้องหาและผู้พ้นโทษ รวมถึงแกนนำในการประกอบอาชีพ เพื่อให้เป็นตัวแทนในการเข้าไปสร้างแรงจูงใจในการประกอบอาชีพในแต่ละเรือนจำและศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน

๒) การสร้างหลักสูตรเพื่ออบรมทักษะ ควรเป็นหลักสูตรที่ให้ผู้ต้องขังสามารถเรียนการศึกษาขั้นพื้นฐานหรือศึกษาต่อจากระดับการศึกษาที่ผู้ต้องขังศึกษาควบคู่ไปกับการฝึกอาชีพที่สอดคล้องกัน

๓) การพัฒนาอาชีพให้ผู้ต้องขังและผู้พ้นโทษ ต้องคำนึงถึงความสามารถหรือความเชี่ยวชาญที่ผู้ต้องขัง เด็กและเยาวชนที่กระทำผิด และผู้พ้นโทษสามารถฝึกฝนและสามารถนำไปประกอบอาชีพได้จริง โดยต้องคำนึงถึงต้นทุนในการประกอบอาชีพนั้น ๆ ร่วมด้วย

๔) ควรมีหลักสูตรที่ผู้ต้องขัง เด็กและเยาวชนที่กระทำผิดที่เกี่ยวข้องกับการทำธุรกิจ หลักการที่เกี่ยวข้องกับการทำธุรกิจ รวมถึงความต้องการของตลาด การเป็นผู้ประกอบการ เป็นการสร้างความเข้าใจเรื่องธุรกิจและความต้องการของตลาด

๗.๙.๕.๓ การจ้างงาน

๑) การจ้างงานผู้พ้นโทษ ในระยะแรก ควรจัดสวัสดิการต่าง ๆ เช่น ที่พัก อาศัย อาหาร เพื่อให้ผู้พ้นโทษสามารถปรับตัวใช้ชีวิตในช่วงแรกของการพ้นโทษมาประกอบอาชีพ

๒) ค่าตอบแทนที่เป็นธรรม เป็นประเด็นที่ต้องมีการพัฒนาเพื่อให้ผู้ต้องขังสามารถมีเงินเก็บระหว่างต้องขัง เมื่อพ้นระยะการรับโทษแล้ว ผู้พ้นโทษสามารถมีเงินเก็บที่สามารถนำไปเป็นทุนหรือเป็นเงินในการดำเนินชีวิตก่อนที่จะได้ประกอบอาชีพอีกครั้ง

๓) การออม เพื่อส่งเสริมการออมและมีเงินใช้ในการเกษียณ เช่น ควรส่งเสริมให้ ผู้พ้นโทษส่งเงินสะสมกองทุนการออมแห่งชาติ (กอช.) ซึ่งเป็นกองทุนการออมเพื่อวัยสูงอายุที่ให้สิทธิประชาชนสัญชาติไทยเข้าเป็นสมาชิกระบบบัญชีรายบุคคล

๗.๙.๕.๔ การพัฒนาสินค้าและบริการ

๑) การพัฒนาสินค้าและบริการของผู้ต้องขัง เด็กและเยาวชนที่กระทำผิด และผู้พ้นโทษต้องคำนึงถึงคุณภาพ ราคา และความต้องการของผู้บริโภคเป็นหลัก เพื่อให้สินค้าและบริการที่พัฒนาขึ้นมาเป็นที่ต้องการของตลาดตามความต้องการจริง ๆ ไม่ใช่เป็นการซื้อสินค้าหรือบริการเพียงเพราะความสงสารหรือต้องการทำบุญ เพื่อไม่ให้เกิดความต้องการเทียม (Artificial Demand) ขึ้นมา

๒) ควรเป็นสินค้าและบริการที่นำเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาประยุกต์ใช้ เช่น การสินค้าออนไลน์

๓) อาชีพที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรรม เช่น เกษตรอินทรีย์ เนื่องจากแนวโน้มรักษ์สุขภาพ ต้องการบริโภคสินค้าเกษตรที่ไม่ใช้สารเคมีกำลังเป็นที่ต้องการของผู้บริโภคทั้งตลาดในประเทศและตลาดต่างประเทศ

๔) อาชีพที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพ รวมถึงอาชีพที่เกี่ยวข้องกับมาตรฐานชีวิตแนวใหม่ (New Normal)

๗.๙.๕.๕ การสร้างความร่วมมือกับธุรกิจเพื่อสังคม

๑) ควรประสานขอรายชื่อและตรวจสอบธุรกิจเพื่อสังคมจากสมาคมธุรกิจเพื่อสังคม และกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เพื่อสร้างความมั่นใจในการร่วมงานระหว่างธุรกิจเพื่อสังคมและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการสร้างงานให้ผู้พิการ เช่น กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน กรมราชทัณฑ์

๒) สนับสนุนให้ธุรกิจเพื่อสังคมเข้าร่วมฝึกอาชีพกับหน่วยงานที่พัฒนาพหุตินิสัยตั้งแต่ผู้พิการอยู่เรือนจำหรือศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน ธุรกิจเพื่อสังคมสามารถช่วยหน่วยงานที่พัฒนาพหุตินิสัยทั้งในเรื่องของการพัฒนาจิตใจ เช่น คุณค่าความเป็นมนุษย์ และการพัฒนาอาชีพ เช่น ทักษะความชำนาญในอาชีพต่าง ๆ พร้อมทั้งสามารถแสดงให้เห็นให้ผู้ต้องขัง เด็กและเยาวชนที่กระทำผิด และผู้พิการทราบถึงความก้าวหน้าในอาชีพที่เข้าไปร่วมฝึก ทำให้ผู้ต้องขัง เด็กและเยาวชนที่กระทำผิด และผู้พิการเห็นถึงอนาคตของตนที่กำลังจะเกิดขึ้นได้

๓) การตั้งชื่อธุรกิจเพื่อสังคม ในกรณีที่จะมีการตั้งธุรกิจเพื่อสังคมที่จะเข้ามาทำงานสำหรับผู้พิการ ไม่ควรตั้งชื่อธุรกิจเพื่อสังคมที่เกี่ยวข้องกับผู้ต้องขัง หรือผู้พิการโดยตรง เนื่องจากอคติเกี่ยวกับผู้ต้องขังหรือผู้พิการยังมีในสังคม

๔) ควรมีการขยายแนวคิดธุรกิจเพื่อสังคมเพื่อผู้พิการให้เป็นที่รู้จักของสังคมเพิ่มมากขึ้น เพื่อตามหาผู้ประกอบการที่ต้องการช่วยเหลือผู้ต้องขัง เด็กและเยาวชนที่กระทำผิดและผู้พิการ

๕) ควรให้ความสำคัญกับใช้สรรพนามเรียกผู้ต้องขัง ผู้พิการ เพราะสรรพนามเหล่านี้ล้วนเป็นการแสดงถึงการตีตราซ้ำของสังคม เหมือนเป็นอดีตที่บุคคลเหล่านี้ไม่สามารถ ก้าวข้ามได้เลย

๗.๙.๕.๖ การพัฒนาธุรกิจเพื่อสังคมให้ยั่งยืน

การพัฒนาองค์กรให้มีความยั่งยืนมีหลายปัจจัยที่ต้องคำนึงหลายด้าน ซึ่งปัจจัยเหล่านี้จะส่งผลกระทบต่อการบริหารองค์กร ดังนี้

๑) อุดมการณ์องค์กร (Ideology) ต้องมีความชัดเจนตั้งแต่เริ่มต้นดำเนินธุรกิจ เช่น ต้องการช่วยเหลือผู้ต้องขังและผู้พิการ ในระยะเริ่มต้นการดำเนินงานขององค์กรมักจะไม่มีปัญหาในเรื่องของอุดมการณ์ เพราะองค์กรยังมีขนาดเล็ก ผู้นำองค์กรยังสามารถสื่อสารและทำความเข้าใจให้สมาชิกขององค์กรทราบได้ แต่เมื่อองค์กรมีขนาดใหญ่ขึ้น หากไม่มีการจัดการถ่ายทอดอุดมการณ์ขององค์กรให้ชัดเจน โอกาสที่จะเกิดความไม่เข้าใจในอุดมการณ์จะเกิดขึ้นเป็นไป

๒) คุณค่าของธุรกิจและองค์กร (Value) : คุณค่าของธุรกิจและองค์กรไม่ได้หมายความถึงจำนวนเงินที่องค์กรสามารถสร้างมา แต่เป็นการให้คุณค่าต่อกิจกรรมที่ทำ เช่น การช่วยเหลือให้ผู้พิการสามารถกลับคืนสู่สังคมโดยไม่กลับไปกระทำผิดซ้ำ

๓) วิสัยทัศน์ (Vision) วิสัยทัศน์ที่ชัดเจนว่าองค์กรทิศทางในการดำเนินงานอย่างไร มีการกำหนดทิศทางที่ชัดเจน

๔) พันธกิจ (Mission) การสร้างทิศทางในการดำเนินงานให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์เป็นเรื่องสำคัญ เพราะจะทำให้มีแนวปฏิบัติที่ชัดเจน มีเป้าหมายในการดำเนินงาน

๕) นโยบาย (Policy) นโยบายขององค์กรที่มีความชัดเจนว่าองค์กรต้องการดำเนินธุรกิจไปในทิศทางใด และมีแนวทางในการดำเนินการที่ชัดเจน

๖) แผนปฏิบัติการ (Action Plan) ความสำคัญในการทำวิสัยทัศน์ พันธกิจ และนโยบายให้มีความชัดเจนจะส่งผลต่อแผนปฏิบัติการขององค์กร หากทิศทางเริ่มต้นไม่มีความชัดเจน แผนปฏิบัติการก็จะไม่ชัดเจน และไม่มีแผนเตรียมการสำหรับปัญหาที่จะเกิดขึ้น เพราะไม่สามารถคาดการณ์สถานการณ์ที่อาจจะเกิดขึ้นได้

๗.๑๐ สรุปประเด็นจากการวิพากษ์

โครงการวิจัยแนวทางของธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) มาขับเคลื่อนการสร้างอาชีพให้ผู้พ้นโทษเพื่อลดปัญหาการกระทำผิดซ้ำ ได้มีการจัดสัมมนาเพื่อวิพากษ์และเผยแพร่แผนการดำเนินงาน (Roadmap) (๑ - ๓ ปี) และข้อเสนอแนะหรือแนวทางในการดำเนินการของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการนำแนวทางธุรกิจเพื่อสังคมมาปรับใช้ในการสร้างอาชีพ จำนวน ๒ ครั้ง ได้แก่ ครั้งที่ ๑ เมื่อวันที่ ๑๖ กันยายน ๒๕๖๓ ณ ห้องประชุมชั้น ๒ อาคารสยามบรมราชกุมารี สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ และ ครั้งที่ ๒ เมื่อวันที่ ๑๘ กันยายน ๒๕๖๓ ณ ห้องประชุมชั้น ๖ อาคารสยามบรมราชกุมารี สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ มีผู้เข้าร่วมสัมมนารวมทั้งสิ้น ๑๓๖ คน โดยมีผู้เข้าร่วมการสัมมนาจากหลายหน่วยงาน อาทิ กรมราชทัณฑ์ สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย สมาคมพัฒนาประชากร ฯลฯ ทั้งนี้ การจัดสัมมนาดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอผลการศึกษาและรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากผู้เข้าร่วมการสัมมนาไปพัฒนาและปรับปรุงผลการศึกษาและข้อเสนอแนะเชิงนโยบายให้สมบูรณ์ ซึ่งผลการสัมมนา สามารถสรุปได้ดังนี้

๗.๑๐.๑ การกำหนดหลักเกณฑ์และข้อพิจารณาที่เกี่ยวข้องกับการจ้างงานของผู้พ้นโทษ และกลุ่มธุรกิจเพื่อสังคม

ผู้เข้าร่วมสัมมนาให้ความสนใจที่มาในประเด็นหลักเกณฑ์และข้อพิจารณาที่เกี่ยวข้องกับการจ้างงานของผู้พ้นโทษของกลุ่มธุรกิจเพื่อสังคม เนื่องจากการกำหนดหลักเกณฑ์และข้อพิจารณาที่เกี่ยวข้องกับการจ้างงานของผู้พ้นโทษและกลุ่มธุรกิจเพื่อสังคมให้มีความสอดคล้องบนพื้นฐานผลการศึกษาของงานวิจัยที่เกิดขึ้น ซึ่งเป็นการแสดงความต้องการของผู้พ้นโทษและกลุ่มธุรกิจเพื่อสังคมในการจ้างงาน เป็นแนวทางให้ทั้งสองฝ่ายได้ปรับแนวทางให้ตรงกับความต้องการของทั้งสองฝ่าย โดยผู้พ้นโทษเองต้องปรับและพัฒนาศักยภาพของตนเองให้เพิ่มมากขึ้น สามารถนำตนเองเข้าไปสู่ระบบการจ้างงานหรือแม้กระทั่งกลายเป็นผู้ว่าจ้างงานที่เข้าใจผู้รับจ้าง ถือว่าเป็นข้อได้เปรียบอีกข้อหนึ่งของผู้พ้นโทษ ในขณะที่กลุ่มธุรกิจเพื่อสังคมที่ต้องการเข้ามาจ้างงานตั้งแต่ในเรือนจำหรือศูนย์ฝึกอบรมเด็กและเยาวชนได้เตรียมทัศนคติเกี่ยวกับการจ้างงานและสามารถบอกความต้องการและลักษณะของงานที่ตนเองต้องการ เพื่อให้ความต้องการและความเข้าใจของทั้งสองฝ่ายได้รับเข้าหากันได้ตรงที่สุด นอกจากนี้ ผู้เข้าร่วมสัมมนายังให้ความเห็นเพิ่มเติมว่า เนื่องจากหลักเกณฑ์และข้อพิจารณาการจ้างงานดังกล่าวยังเป็นหลักเกณฑ์และข้อพิจารณาใหม่ที่เกิดจากผลการศึกษาของงานวิจัยชิ้นนี้ ควรมีการปรับให้หลักเกณฑ์และข้อพิจารณาดังกล่าวมีความทันสมัยและตรงตามความต้องการของผู้จ้างและผู้รับจ้าง เพื่อให้ผู้ที่นำหลักเกณฑ์และข้อพิจารณาดังกล่าวไปใช้ได้เกิดประโยชน์สูงสุดนั่นเอง

๗.๑๐.๒ การจัดตั้งธุรกิจเพื่อสังคมด้านเกษตรกรรมมาขับเคลื่อนการสร้างอาชีพให้แก่ผู้ พันธโทษเพื่อลดปัญหาการกระทำผิดซ้ำ

ผู้เข้าร่วมสัมมนาเห็นด้วยกับแนวทางการจัดตั้งธุรกิจเพื่อสังคมด้านเกษตรกรรมมาขับเคลื่อนการสร้างอาชีพให้แก่ผู้พันธโทษเพื่อลดปัญหาการกระทำผิดซ้ำ เพราะเป็นอาชีพที่ผู้พันธโทษสามารถไปประกอบอาชีพและสามารถสร้างรายได้ อย่างไรก็ตามการสร้างอาชีพด้านเกษตรกรรมที่เน้นเป็นเกษตรอินทรีย์มีความซับซ้อนและมีขั้นตอน เนื่องจากเกษตรอินทรีย์เป็นการทำการเกษตรด้วยหลักธรรมชาติ โดยไม่ใช้สารเคมีสังเคราะห์หรือได้มาจากการตัดต่อพันธุกรรม พื้นที่ทำการเกษตรต้องไม่มีสารพิษตกค้างและหลีกเลี่ยงจากการปนเปื้อนของสารเคมีทางดิน ทางน้ำ และทางอากาศ พร้อมทั้งต้องมีการตรวจสอบเพื่อให้ได้มาตรฐานตามที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์กำหนด ซึ่งหลักการและข้อกำหนดเหล่านี้อาจจะเป็นอุปสรรคในการเริ่มต้นการทำเกษตรและเป็นการเพิ่มต้นทุนให้กับผู้พันธโทษ ผู้เข้าร่วมสัมมนาบางส่วนจึงเสนอให้เป็นการทำเกษตรปลอดภัยด้วยอีกแนวทางหนึ่ง เพราะการเกษตรปลอดภัยสามารถใช้สารเคมีเพื่อกำจัดศัตรูพืช สัตว์ รักษาโรคในสัตว์และพืช รวมถึงการใช้ปุ๋ยเคมีในการผลิตได้ แต่ต้องใช้ในปริมาณที่ถูกต้องและทำตามคำแนะนำ เมื่อเก็บเกี่ยวผลผลิตแล้วไม่มีสารตกค้างหรือมีอยู่ในระดับที่ไม่เป็นอันตรายต่อผู้บริโภค

๗.๑๐.๓ การสร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลง (change agent)

ผู้เข้าร่วมสัมมนาส่วนใหญ่มีความเห็นด้วยกับการสร้างแกนนำและหรือบุคคลต้นแบบในการประกอบอาชีพ เพื่อเป็นการสร้างแรงจูงใจ แรงบันดาลใจให้ผู้พันธโทษอื่นเกิดความสนใจและอยากปฏิบัติตาม โดยอาจจะใช้วิธีการนำบุคคลในอาชีพใดก็ได้ที่ประสบความสำเร็จและเคยมีประวัติต้องโทษมาเป็นคนต้นแบบ และชี้ให้เห็นว่าการออกไปประกอบอาชีพสุจริตนั้นมีความเป็นไปได้และสามารถเข้ากับสังคมได้ โดยต้องสร้างให้เห็นกระบวนการกลับคืนสู่สังคมของแกนนำและหรือบุคคลต้นแบบว่ามีปัญหาอุปสรรคอย่างไร มีแรงบันดาลใจอย่างไรที่ผลักดันให้แกนนำและหรือบุคคลต้นแบบไม่หันกลับไปประกอบอาชญากรรม

๗.๑๐.๔ ลักษณะงานที่เหมาะสม

ผู้เข้าร่วมสัมมนาบางส่วนเห็นว่าควรมีการพิจารณาตามบริบทเมืองและชนบทด้วย เนื่องจากบริบทเมืองและชนบทมีความแตกต่างกัน กล่าวคือ อาชีพเกษตรกรรมเหมาะกับบริบทของสังคมชนบทที่ผู้พันธโทษต้องมีพื้นที่อยู่ต่างจังหวัดหรือมีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง ซึ่งถือเป็นอาชีพที่น่าจะไม่ได้ได้รับความสนใจจากผู้พันธโทษมากนัก และเห็นว่าผู้พันธโทษส่วนใหญ่น่าจะอาศัยอยู่ในเขตเมือง อาชีพที่เหมาะสมควรเป็นอาชีพที่เน้นงานอุตสาหกรรม การให้บริการ การใช้เทคโนโลยี และการใช้สื่อสังคมออนไลน์ (social media) มากกว่า นอกจากนี้ การกำหนดอาชีพให้เป็นการทำการเกษตรมีความเจาะจงเกินไป ควรมีการกำหนดที่หลากหลาย โดยแบ่งงานตามลักษณะความเหมาะสมของพื้นที่ และควรแบ่งตามคุณลักษณะและคุณสมบัติของผู้พันธโทษเพื่อให้เป็นการจ้างงานที่เหมาะสม เนื่องจากอาชีพแต่ละอาชีพอาจจะไม่ได้เหมาะสมกับทุกคนจึงเห็นว่าต้องมีอาชีพที่หลากหลายสำหรับผู้พันธโทษ

๗.๑๐.๕ การสร้างเครือข่าย (Networking)

ผู้เข้าร่วมสัมมนาบางส่วนได้เสนอให้ธุรกิจเพื่อสังคมทำงานร่วมกับบริษัทประชารัฐสามัคคีที่มีเครือข่ายอยู่ ๗๖ จังหวัดทั่วประเทศ เพื่อเป็นแหล่งจ้างงานสำหรับผู้พันธโทษ เป็นช่องทางในการจัด

จำหน่ายสินค้าและผลิตภัณฑ์ที่ผู้พันโทษและหรือธุรกิจเพื่อสังคมเป็นเจ้าของ รวมทั้งเป็นช่องทางให้ผู้พันโทษสามารถเข้าถึงแหล่งงานในภูมิภาคได้ รวมทั้งบริษัทประชารัฐสามัคคีสามารถมาเป็นพี่เลี้ยงให้ผู้พันโทษที่ต้องการประกอบธุรกิจ เนื่องจากบริษัทประชารัฐสามัคคีมีประสบการณ์และความชำนาญเกี่ยวกับการประกอบธุรกิจ

๗.๑๐.๖ การฝึกอาชีพ

ผู้เข้าร่วมสัมมนาส่วนใหญ่เสนอให้หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องโดยตรงและโดยอ้อม รวมถึงภาคเอกชนและธุรกิจเพื่อสังคมให้ความสำคัญกับการฝึกอาชีพให้กับผู้พันโทษมากขึ้น โดยเฉพาะการฝึกอาชีพที่ตอบสนองต่อความต้องการของตลาดและการแข่งขันในตลาดแรงงานที่เพิ่มมากขึ้น เนื่องจาก ประเทศไทยยังมีการจ้างงานแรงงานต่างด้าวจำนวนมาก สะท้อนถึงการขาดแคลนแรงงานในภาคอุตสาหกรรม เกษตรกรรม และภาคบริการ ดังนั้นจึงควรมุ่งเน้นพัฒนาทักษะอาชีพและสร้างแรงจูงใจให้ผู้พันโทษสามารถเข้าสู่ตลาดแรงงานได้มากขึ้น ซึ่งควรพัฒนาและยกระดับทักษะอาชีพให้ผู้พันโทษกลายเป็นแรงงานฝีมือ นั่นคือ สามารถเข้าสู่การประกอบอาชีพได้ทันที เพื่อให้ผู้ประกอบการลดความตั้งใจในการจ้างงานผู้พันโทษที่เป็นแรงงานไร้ฝีมือ รวมทั้งผู้พันโทษเองสามารถกลายเป็นผู้ประกอบการรายย่อยได้เอง อาทิ ช่างไม้ ช่างไฟฟ้า ช่างประปา

บรรณานุกรม

- กมลวรรณ จินตรัตน์. (๒๕๖๑, ๗ กันยายน). ครั้งแรกในไทยเปิดตัว “๑๕ กิจการเพื่อสังคม” รับรอง โดยรัฐบาล, *กรุงเทพธุรกิจ*. สืบค้นจาก <https://www.bangkokbiznews.com/blog/detail/๖๔๗๕๕๕>
- กมลวรรณ จินตรัตน์. (๒๕๖๒, ๒๘ กรกฎาคม). พบกับบทบาทเคลื่อน “พ.ร.บ.ส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม”. *กรุงเทพธุรกิจ*. สืบค้นจาก <https://www.bangkokbiznews.com/blog/detail/๖๔๗๕๕๕>
- กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ. [ม.ป.ป]. (ร่าง) *แผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ ๔ (พ.ศ. ๒๕๖๒-๒๕๖๖)*. สืบค้นจาก http://www.rlpd.go.th/rlpdnew/images/rlpd_๑๖/plan/plan๔edit.pdf
- กรมคุมประพฤติ. (๒๕๕๘). *รองปลัดกระทรวงยุติธรรมและคณะเยี่ยมชมการดำเนินงานบ้านกึ่งวิถีบ้านเฮอ*. สืบค้นจาก <http://www.probation.go.th/content.php?id=๑๒๓๘๖>
- กรมคุมประพฤติ. [ม.ป.ป]. *การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดในงานคุมประพฤติ*. สืบค้นจาก <http://www.probation.go.th/contentmenu.php?id=๒๒๕>.
- กรมคุมประพฤติ. [ม.ป.ป]. *การจัดกิจกรรมแก้ไขฟื้นฟู*. สืบค้นจาก <http://www.probation.go.th/contentmenu.php?id=๑๖๒>.
- กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน สำนักพัฒนาระบบงานยุติธรรมเด็กและเยาวชน กลุ่มงาน ข้อมูลและสารสนเทศ. [ม.ป.ป]. *จำนวนคดีที่เด็กและเยาวชนถูกจับกุมส่งสถานพินิจทั่วประเทศ จำแนกตามฐานความผิด ปี พ.ศ. ๒๕๕๐ - ๒๕๖๐*. สืบค้นจาก http://social.nesdb.go.th/SocialStat/StatReport_FullScreen.aspx?reportid=๑๐๖&template=๑R๒C&yeartype=M&subcatid=๔๕
- กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน สำนักพัฒนาระบบงานยุติธรรมเด็กและเยาวชน กลุ่มงาน ข้อมูลและสารสนเทศ. (ม.ป.ป.). *จำนวนและร้อยละของคดีที่เด็กและเยาวชนที่เป็นการกระทำผิดซ้ำเมื่อเปรียบเทียบกับคดีที่จับกุมส่งสถานพินิจทั่วประเทศ ปี พ.ศ. ๒๕๕๐ - ๒๕๕๙*. สืบค้นจาก http://social.nesdb.go.th/SocialStat/StatReport_FullScreen.aspx?reportid=๑๐๖&template=๑R๒C&yeartype=M&subcatid=๔๕
- กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน. (๒๕๕๙). *แผนกลยุทธ์และแผนปฏิบัติการ ๔ ปี พ.ศ. ๒๕๕๙ - ๒๕๖๒*. สืบค้นจาก <http://www.djop.go.th/information/๕๙๖๒.pdf>
- กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน. (๒๕๖๓). *รายงานสถิติคดี ประจำปี ๒๕๖๒*. กรุงเทพมหานคร: กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน.
- กรมราชทัณฑ์. (๒๕๖๒). *โครงการฝึกอบรมส่งเสริมทักษะทางอาชีพของศูนย์ฝึกอบรมอาชีพ (Academy)*. สืบค้นจาก <http://www.correct.go.th/infosaraban๖๒/letter/filepdf/๑๕๔๗๐๙๔๘๗๔.pdf>
- กรมราชทัณฑ์ กรมพัฒนาพฤตินิสัย. (๒๕๖๒). *หน่วยงานภาคีเครือข่าย*. สืบค้นจาก <https://lamphundopa.go.th/download/๑๖๒๒๓๓%๒๐แผนรองรับการช่วยเหลือผู้ที่ได้รับพระราชทานอภัยโทษ%๒๐และอภัยโทษลดโทษปล่อยตัวปี%๒๐พ.ศ.%๒๕๖๒.pdf>

- กรมราชทัณฑ์ กองพัฒนาพฤตินิสัย. (๒๕๖๒). *หลักสูตรการอบรมโครงการผู้ต้องขังก่อนพ้นโทษเพื่อเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยในเรือนจำและทัณฑสถาน ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๒*. สืบค้นจาก <http://www.correct.go.th/infosaraban/letter/filepdf/๑๕๔๓๘๒๑๓๒๖.pdf>
- กรมราชทัณฑ์. (๒๕๕๙). *แผนปฏิบัติการราชการ กรมราชทัณฑ์ พ.ศ. ๒๕๕๙-๒๕๖๒*. สืบค้นจาก <http://www.oic.go.th/FILEWEB/CABINFOCENTER๑๑/DRAWER๐๕๒/GENERAL/DATA๐๐๐๐/๐๐๐๐๑๒๔.PDF>
- กรมราชทัณฑ์. (๒๕๖๒). *สถิติผู้ต้องราชทัณฑ์ปล่อยตัว รายปี*. สืบค้นจาก http://www.correct.go.th/rt๑๐๓pdf/report_dist_year.php
- กรมราชทัณฑ์. (๒๕๖๔). *อัตราการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังที่ได้รับการปล่อยตัวในปีงบประมาณ ๒๕๖๓ จำนวน ๑๔๔,๖๓๒ คน แยกตามอายุที่ปล่อยตัว*. สืบค้นจาก <http://www.correct.go.th/recstats/index.php/th/searchGroup>.
- กรมราชทัณฑ์. (๒๕๖๔). *อัตราการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังที่ได้รับการปล่อยตัวในปีงบประมาณ ๒๕๖๓ จำนวน ๑๔๔,๖๓๒ คน แยกตามเพศ*. สืบค้นจาก <http://www.correct.go.th/recstats/index.php/th/searchGroup>.
- กรมราชทัณฑ์. (๒๕๖๑). *ระเบียบกรมราชทัณฑ์ว่าด้วยการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยตัวผู้ต้องขัง พ.ศ. ๒๕๖๑*. สืบค้นจาก <http://www.correct.go.th/infosaraban/letter/filepdf/๑๕๒๕๙๓๕๒๔๖.pdf>
- กรมราชทัณฑ์. (๒๕๖๒). *อัตราการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังที่ได้รับการปล่อยตัวในปีงบประมาณ ๒๕๕๕ จำนวน ๒๒,๙๙๘ คน แยกตามประเภทการปล่อยตัว*. สืบค้นจาก <http://www.correct.go.th/recstats/index.php/th/searchGroup>
- กรมราชทัณฑ์. [ม.ป.ป]. *ศูนย์ประสานงานและส่งเสริมการมีงานทำ (CARE : Center for Assistance to Reintegration and Employment)*. สืบค้นจาก <http://www.correct.go.th/care/care/แผนภาพแนวทางการดำเนินงานศูนย์%๒๐CARE.pdf>
- กรมส่งเสริมสหกรณ์. (๒๕๖๐). *ประเภทของสหกรณ์*. สืบค้นจาก www.cpd.go.th/cpdth๒๕๖๐/index.php/component/k๒/item/๑๘๕
- กระทรวงยุติธรรม. (๒๕๖๒). *แผนรองรับการช่วยเหลือผู้ที่ได้รับการพระราชทานอภัยโทษ และอภัยโทษลดโทษปล่อยตัว ปี พ.ศ. ๒๕๖๒*. สืบค้นจาก <http://www.oic.go.th/FILEWEB/CABINFOCENTER๑๘/DRAWER๐๘๑/GENERAL/DATA๐๐๐๑/๐๐๐๑๑๖๗๑.PDF>
- กองทัพรีย์ ผางแพ่ง. (๒๕๖๑). *การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยผู้ต้องขังพ้นโทษ กรณีศึกษา เรือนจำกลางชลบุรี*. สืบค้นจาก http://www.m.ru.ac.th/mpa-abstract/files/๒๕๖๑_๑๕๖๖๓๗๘๘๔๗_๖๐๑๔๘๓๒๐๗๓.pdf
- กิตติพงษ์ กิตยารักษ์. (๒๕๖๒). *สถานการณ์นักโทษของประเทศไทย. การลงโทษทางอาญากับหลักสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ครั้งที่ ๒*. กรุงเทพมหานคร.
- เกวลิน มะลิ. (๒๕๕๗). “กิจการเพื่อสังคมในประเทศไทย”. *วารสารเศรษฐศาสตร์และกลยุทธ์การจัดการ*. ๑, (๒) กรกฎาคม – ธันวาคม. ๑๐๔-๑๑๑.

เกษมศานต์ โชติชาครพันธุ์ และคณะ. (๒๕๕๘). ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการกระทำผิดซ้ำในคดียาเสพติด และการพัฒนาคุณภาพชีวิต. กรุงเทพมหานคร: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

คณะกรรมการพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ. (๒๕๖๐). ยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔). กรุงเทพมหานคร: กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.

คณะวิจัยโครงการกิจการเพื่อสังคมน้ำดี ๕๐ องค์กร. (๒๕๕๓). SE ๕๐: กิจการเพื่อสังคมน้ำดี ๕๐ องค์กร. กรุงเทพมหานคร: กรุงเทพมหานคร.

คมชัดลึก. (๒๕๖๒, ๖ กันยายน). นักโทษล้นคุก แ่นั่นจต้องนอนตะแคง ๙๐ องศา. สืบค้นจาก <https://www.komchadluek.net/news/regional/๓๘๗๑๑๕>.

คมชัดลึก. (๒๕๖๑, ๓๑ กรกฎาคม). เปลี่ยน "ผู้ต้องขัง" เป็น "วิทยากร": "คุกเขาระก่ำ" ต้นแบบ ๑ ไร่ ทำจริง มีกิน ไม่จน. สืบค้นจาก <https://www.komchadluek.net/news/scoop/๓๓๖๙๒๘>

จิรัฐ เจนพิงพร, พัชรพร ลีพิพัฒน์ไพบูลย์ และ รุจา อติศรกาญจน์. (๒๕๖๐). ประเด็นชวนคิด: ๖ Mega trends กับเศรษฐกิจไทย. สืบค้นจาก https://www.bot.or.th/Thai/ResearchAndPublications/DocLib_/Article_๑๔Sep๒๐๑๗.pdf

ชญาณิชฐ์ นกแก้ว. (๒๕๖๒). วิสาหกิจเพื่อสังคม โซโม่เดสลดเหลือมล้า ปั่นคนป้อนธุรกิจเฮลท์แคร์. กรุงเทพมหานคร: กรุงเทพมหานคร. สืบค้นจาก <https://www.bangkokbiznews.com/news/detail/๘๕๑๘๔๑>

ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย. (๒๕๕๗). Social Enterprise กับนโยบายรัฐในต่างประเทศ. สืบค้นจาก <http://www.csri.or.th/index.php/๒๐๑๔-๑๒-๑๑-๐๘-๒๒-๓๗/๒๐๑๒-๐๕-๒๗-๑๘-๕๔-๒๔/item/๒๒๔-social-enterprise>

ทรงศักดิ์ ใจกล้า. (๒๕๖๑). รูปแบบการพัฒนาและเสริมสร้างองค์กรธุรกิจเพื่อสังคมอย่างยั่งยืนในประเทศไทย. วารสาร มหาคุหาณาครทรรศน์. ๕ (๒) พฤษภาคม-สิงหาคม. ๓๔๒-๓๖๒.

ไทยพับลิก้า. (๒๕๖๑, ๑๗ มิถุนายน). รัฐบาลคิกออฟ “Social Enterprise” ขับเคลื่อนธุรกิจ สังคม ล้างแวล้อม สู่ความยั่งยืน. สืบค้นจาก <https://thaipublica.org/๒๐๑๘/๐๖/social-enterprise/>

ไทยรัฐ. ๒๕๕๖. เรือนจำคลองไผ่ เกษตรอินทรีย์ ครบวงจร. เข้าถึงจาก <https://www.thairath.co.th/content/๓๒๒๒๗๐>.

ธนาคารกรุงเทพ. ๒๕๖๒. เมกะเทรนด์ “อาหารเพื่อความยั่งยืนของโลก”. เข้าถึงจาก <https://www.bangkokbanksme.com/en/mega-trend-food-for-global>

ธวัชชัย ชัยวัฒน์. (๒๕๖๐). มาตรการเชิงรุกในงานราชทัณฑ์ : ศึกษาเฉพาะกรณีจุดเริ่มต้นงานราชทัณฑ์ตำบลขยายผลสู่การบูรณาการติดตามช่วยเหลือผู้ต้องขังหลังพ้นโทษ. กรุงเทพมหานคร: วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร.

ธีรพงศ์ พงษ์ศิริเดชา. (๒๕๔๖). ทิศนะของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ต่อมาตรการควบคุมและการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขัง : ศึกษาเฉพาะกรณีเรือนจำกลางคลองเปรม (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพมหานคร.

- นิศรา รัตนเกียรติกานต์. (๒๕๕๘). *มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา: ศึกษาการมีส่วนร่วมของผู้แทนชุมชนในการจัดแผนแก้ไขฟื้นฟูในชั้นก่อนฟ้อง*. (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต) มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, กรุงเทพมหานคร.
- นิศากร อุบลสุวรรณ. (๒๕๕๗). *การกระทำผิดซ้ำคดียาเสพติดของผู้ต้องขังหญิงเรือนจำกลางนครศรีธรรมราช*. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต) มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ปัตตานี.
- ประพิน นุชเปี่ยม, ตัญทรศน์ ประทีปพรณรงค์ และบงกช เจนจรัสสกุล. (๒๕๖๑). วิสาหกิจเพื่อสังคมในประเทศไทย: ข้อเสนอแนะบางประการต่อร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม. *วารสารผู้ตรวจการแผ่นดิน*. ๑๑(๑), ๑๐๙-๑๔๑.
- ปภาณี ฐิติวัฒนา. (๒๕๕๓). การขัดเกลาทางสังคม. มนุษย์กับสังคม. พิมพ์ครั้งที่ ๙. คณะกรรมการวิชาการมนุษย์กับสังคม ศูนย์วิชาการบูรณาการ หมวดวิชาศึกษาทั่วไป, อัมพรสุคันธวิช, ศรีรัฐ โกวงศ์, บรรณาธิการ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ผู้จัดการออนไลน์. (๒๕๖๐, ๒๖ กันยายน). จับตา “กิจการเพื่อสังคม” ในเมืองไทย ความตื่นตัวเพื่อพัฒนาชาติจากฐานราก. *Green Innovation*. สืบค้นจาก <https://mgronline.com/greeninnovation/detail/๙๖๐๐๐๐๐๐๙๘๖๑๖>
- ผู้จัดการออนไลน์. (๒๕๕๘, ๑๐ มิถุนายน). *พม. ซูโมเดลใหม่ SE พลิกฟื้น ๕ กลุ่มผู้ด้อยโอกาส*. สืบค้นจาก <https://mgronline.com/greeninnovation/detail/๙๕๘๐๐๐๐๖๕๗๕๓>
- ผู้จัดการออนไลน์. (๒๕๖๑, ๑๙ ธันวาคม). “วิสาหกิจเพื่อสังคม” เครื่องมือพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน เกิดได้ด้วยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน. สืบค้นจาก <https://mgronline.com/onlinesection/detail/๙๖๑๐๐๐๑๒๕๖๘๘>.
- เพชรบุญ พิภกเขต ชมพูนุท โมราชาติ และ อุทัย อันพิมพ์. ๒๕๕๙. การสร้างความมั่นคงทางอาหารของเกษตรกรอินทรีย์ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง. *วารสารมหาวิทยาลัยนครพนม*. ๖, ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม).
- แพรวา สารธรรม. [ม.ป.ป]. ๖ *หนทางสร้างคุณค่าของกิจการเพื่อสังคม*. สืบค้นจาก <http://www.setsocialimpact.com/Article/Detail/๕๘๕๓๑>.
- มูลนิธิสายใยแผ่นดิน. (๒๕๕๙). *รูปแบบการมีส่วนร่วมเพื่อคนคนดีสังคมระหว่างศูนย์ยุติธรรมชุมชนและเรือนจำกลางฉะเชิงเทรา* (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต) มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนรินทร์, ฉะเชิงเทรา.
- ยูนิเซฟ. (๒๕๖๒, ๑๗ เมษายน). *เยาวชนไทยจากบ้านอุเบกขาสร้างชื่อชนะรางวัลระดับโลกจากโครงการ “เยาวชนกล้าคิด สะกิดสังคม” ของยูนิเซฟ*. สืบค้นจาก <https://www.unicef.org/thailand/th/press-releases/เยาวชนไทยจากบ้านอุเบกขาสร้างชื่อชนะรางวัลระดับโลก>.
- ราชกิจจานุเบกษา. (๒๕๕๙). *พระราชบัญญัติคุ้มครองประพฤติ พ.ศ. ๒๕๕๙*. ๑๓๓, ๘๘ ก (๓ ตุลาคม): ๑๑-๑๒.
- ราชกิจจานุเบกษา. (๒๕๖๑). *พระราชบัญญัติการบริหารการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด พ.ศ. ๒๕๖๑*. ๑๓๕, ๑๒ ก (๒ มีนาคม): ๔๑-๔๒, ๔๖-๔๘.

- ราชกิจจานุเบกษา. (๒๕๖๒). *พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม พ.ศ. ๒๕๖๒*. ๑๓๖, ๖๗ ก (๒๒ พฤษภาคม) : ๓๒-๕๔.
- รุ่งอรุณ ชนะวีรวรรณ. (๒๕๕๘). ปัจจัยและสภาวะแวดล้อมที่มีผลกระทบต่อการกระทำผิดกรณีศึกษานักโทษเด็ดขาดคดีความผิดต่อชีวิตในเรือนจำอำเภอพล จังหวัดขอนแก่น. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม.
- รัฐ โรจนวงศ์ และอรพรรณ คงมาลัย. ๒๕๖๑. การพัฒนาแนวทางสนับสนุนการดำเนินกิจการเพื่อสังคมในประเทศไทย. *บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสวนดุสิต*. ๑๔ (๑) มกราคม – เมษายน. ๑-๑๗.
- วอยซ์ออนไลน์. (๒๕๖๒). *สอนทอวิกัม สร้างรายได้-ฝึกทักษะอาชีพให้ผู้ต้องขังก่อนพ้นโทษ*. สืบค้นจาก <https://voicetv.co.th/read/fB๘๒sH-Tx>.
- วิฑูรย์ ปัญญากุล. ๒๕๕๕. ความรู้เบื้องต้นเกษตรอินทรีย์. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสายใยแผ่นดิน.
- วิหวัช เนตรแสนสีก. (๒๕๖๑, ๑๑ กรกฎาคม). “SE” ปลายทางที่ยังริบหรี่. *ประชาชาติธุรกิจ*. สืบค้นจาก <https://www.prachachat.net/csr-hr/news-๑๘๘๕๒๓>.
- วีรลพัชร ประเสริฐศักดิ์. ๒๕๕๘. ความมั่นคงทางอาหาร: จากพัฒนาการเกษตรสู่เศรษฐกิจพอเพียง. ๕, ๒ (มีนาคม-สิงหาคม).
- วีระชัย เพ็ชรครุฑ. (๒๕๔๙). *แนวทางพัฒนาการดำเนินการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยตัวผู้ต้องขังของเรือนจำกลางกำแพงเพชร (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต) มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร, กำแพงเพชร*.
- ศรัญญา อ่วมสมบัติกุล. (๒๕๖๒). *YANO: ความอยู่รอดอย่างยั่งยืนของผืนผ้าและภูมิปัญญาท้องถิ่น*. สืบค้นจาก <https://adaybulletin.com/talk-guest-textiles-that-changed-the-world-๐๑-yano/๔๓๖๘๘?fbclid=IwAR๑Bv๔lySqXkCRYsSlaaneETOBzrDoWDzSKWbGq-ewDFIvqWueuo๘vYRv๔>
- ศักดิ์ดา ศิริวัฒนโสภณ. (๒๕๕๘). การศึกษารอบแนวคิดเพื่อการพัฒนาวิสาหกิจเพื่อสังคมในประเทศไทย. *วารสาร สมาคมนักวิจัย*, ๒๐ (๒), ๓๐-๔๗ สืบค้นจาก http://www.ar.or.th/ImageData/Magazine/๑๐๐๔๗/DL_๑๐๓๖๙.pdf?t=๖๓๗๐๙๒๐๕๙๔๑๖๘๑๘๙๐๓
- ศักดิ์ดา ศิริภัทรโสภณ. (๒๕๕๘). การศึกษารอบแนวคิดเพื่อการพัฒนาวิสาหกิจเพื่อสังคมในประเทศไทย. *วารสาร สมาคมนักวิจัย*. ๒๐ (๒) พฤษภาคม – สิงหาคม.
- ศูนย์บริหารข้อมูลตลาดแรงงานภาคเหนือ. (๒๕๖๒). *บุคลิกภาพและทักษะทางอาชีพของผู้ให้พื้นที่ และความต้องการจ้างงานของนายจ้าง กรณีศึกษา: เรือนจำกลางลำปาง*. สืบค้นจาก https://www.doe.go.th/prd/assets/upload/files/nlmlip_th/๖๕๕๘๖๖feaofb๖๐๘๐๒๕๐๓๙๘๗๒๐d๓f๔.pdf
- สถาบันธุรกิจเพื่อสังคม. (๒๕๕๕). *Social Enterprise*. สืบค้นจาก <http://www.csri.or.th/knowledge/social-enterprise>.
- สถาบันวิทยาการตลาดทุน. (๒๕๕๗). *ความท้าทายของตลาดทุนต่อการพัฒนากิจการเพื่อสังคมในประเทศไทย*. เอกสารวิชาการโดนคณะนักศึกษาลักสูตรผู้บริหารระดับสูง สถาบันวิทยาลัยตลาดทุน รุ่นที่ ๑๘. กรุงเทพฯ : ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

สรารุช ไพฑูรย์พงษ์และกิริยา กุลกลการ. (๒๕๖๒, ๑๕ กุมภาพันธ์). ผู้พันโทฯไร้สิทธิประกอบอาชีพ, มติชน สืบค้นจาก https://www.matichon.co.th/columnists/news_๑๓๖๑๕๐๓.

สานิตย์ หนูนิล. (๒๕๕๕). กิจการเพื่อสังคมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน. วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย. ๓๒ (๓) ตุลาคม – ธันวาคม. ๑๙๖-๒๐๖.

สามพรานโมเดล. (มปป). เรื่องราวของเรา. สืบค้นจาก <https://www.sampranmodel.com/history>

สำนักข่าวอิศรา. (๒๕๖๐, ๒๘ มกราคม). ผู้พันโทฯ=คนจนใหม่ รอลังคม "ให้" โอกาสคนเคยพลาด. ค้นวันที่ ๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๒ สืบค้นจาก <https://www.isranews.org/thaireform-other-news/๕๓๖๑๘-jus.html>.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (๒๕๕๔). รายงานการศึกษาฉบับสมบูรณ์ (Final Report) โครงการสำรวจความคิดเห็นและทัศนคติทางสังคมรายไตรมาส เรื่อง การกิจร่วมของเอกชนในการแก้ไขปัญหา ความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม: CSR และ Social Enterprises สืบค้นจาก http://social.nesdb.go.th/soical/Portals/o/Documents/CSR_๓๑.pdf

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ปฏิบัติหน้าที่สำนักงานเลขาธิการสภาปฏิรูปแห่งชาติ. (๒๕๕๘). สภาปฏิรูปแห่งชาติ วาระปฏิรูปพิเศษ ๑ : วิสาหกิจเพื่อสังคม. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม. (๒๕๖๓) ประกาศรายชื่อกิจการที่จดทะเบียนเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคม. สืบค้นจาก <http://www.dsdw๒๐๑๖.dsdw.go.th/se-news/index.php>.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (๒๕๖๒). ภาวะสังคมไทย ไตรมาสสามปี ๒๕๖๒. สืบค้นจาก https://www.nesdb.go.th/ewt_dl_link.php?nid=๕๔๙๑&filename=socialoutlook_report

สำนักงานสร้างเสริมกิจการเพื่อสังคมแห่งชาติ (สกส.). (๒๕๕๓). แผนแม่บทสร้างเสริมกิจการเพื่อสังคม พ.ศ. ๒๕๕๓-๒๕๕๗. กรุงเทพมหานคร: สกส.

สำนักปลัดกระทรวงพาณิชย์. (๒๕๕๘). โครงการศึกษาและจัดทำข้อมูลสถานการณ์การผลิตและการตลาดสินค้าอินทรีย์ โดยวิฑูร ปัญญากุล และชยวัฒน์ คงสม ศูนย์พัฒนาเกษตรอินทรีย์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมิกราช และมูลนิธิสายใยแผ่นดิน.

สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. (๒๕๕๙). มาตรการบูรณาการการแก้ไขฟื้นฟู ติดตาม ดูแล ช่วยเหลือ และสงเคราะห์ผู้กระทำผิดในชุมชน. สืบค้นจาก http://www.cabinet.soc.go.th/soc/Program๒-๓.jsp?top_serl=๙๙๓๑๗๖๒๑

สุณัฐวิทย์ น้อยโสภณ. ๒๕๕๘. “เกษตรอินทรีย์” โอกาสการส่งออกของเกษตรกรไทยในตลาดโลก. ๙, ๑๘ (มกราคม-เมษายน).

สุพัตรา สุภาพ. (๒๕๓๑). สังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. องค์การสหประชาชาติ. ๒๕๕๘. เป้าหมาย From MDGs to SDGs. เข้าถึงจาก <https://www.un.or.th/globalgoals/th/the-goals/>.

อภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ. (๒๕๕๓). “สารนายกรัฐมนตรี”. SE ๕๐: กิจการเพื่อสังคมน้ำดี ๕๐ องค์การ. กรุงเทพมหานคร: กรุงเทพมหานครกิจ.

- อเล็กซานเดอร์ ออสเทอร์วัลเตอร์, อีฟ ฟินเนเจอร์. (๒๕๕๗). คู่มือสร้างโมเดลธุรกิจ : สำหรับผู้มอง
การณ์ไกล ผู้คิดจะทำการใหญ่และผู้หวังจะล้มยักษ์ = Business model generation. แปล
โดย วิญญู กิ่งศิริวัฒนา. กรุงเทพฯ: วีเลิร์น.
- อัคคกร ไชยพงษ์. ๒๕๕๗. การพัฒนากลยุทธ์การป้องกันและแก้ไขปัญหาการกระทำผิดซ้ำของ
ผู้ต้องขังชายในเรือนจำ เขต ๘. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ
สุราษฎร์ธานี, ๔(๑), ๑๒๕-๑๔๘.
- อัญชลี สว่างวงษ์. (๒๕๕๐). ความพร้อมในการดำรงชีวิตภายนอกเรือนจำของผู้ต้องขังเรือนจำจังหวัด
นนทบุรีก่อนได้รับการปลดปล่อย (สารนิพนธ์มหาบัณฑิต) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,
กรุงเทพมหานคร.

- Austin, J.E. (๒๐๐๐). *The Collaboration Challenge: How Nonprofits and Businesses Succeed through Strategic Alliances*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Blue Sky Development and Regeneration. (๒๐๑๙) Policy and research public service social value case study ๑ Retrieved from
https://www.ncvo.org.uk/images/documents/policy_and_research/public_services/social_value_case_study_๑_-_blue_sky_development_regeneration.pdf
- Borzaga, C. and Loss, M. (๒๐๐๖). Multiple Goals and Multi-Stakeholder Management in Italian Social Enterprises, In Nyssens, M. (ed.). *Social Enterprise at the Crossroads of Market, Public and Civil Society*. London: Routledge.
- Broom, Leonard and Zelznick, Philip. (๑๙๗๙). *Sociology*. New York: Harper and Row.
- Charon, J. M. (๑๙๙๑). *Symbolic Interactionism: An Introduction, An Interpretation, An Integration*. Upper Saddle Rive, NJ: Prentice Hall, London.
- Cornforth, C. (๒๐๑๔). Understanding and Combating Mission Drift in Social Enterprises. *Social Enterprise Journal*, ๑๐(๑), ๓-๒๐.
- DC Central Kitchen. (๒๐๑๙). *Social Enterprise Annual Report*. Retrieved from
<https://dccentralkitchen.org/wp-content/uploads/๒๐๑๙/๐๔/FY๑๘-Annual-Report-digitalPDF.pdf>
- Dees, J.G. (๑๙๙๖). *The Social Enterprise Spectrum: Philanthropy to Commerce*. Boston: Harvard Business School, Publishing Division.
- Dees, J.G. (๑๙๙๘). The Meaning of Social Entrepreneurship. The Social Entrepreneurship Funders Working Group.
- Defourny, J. and Nyssens, M. (๒๐๑๒). The EMES Approach of Social Enterprise in a Comparative Perspective. EMES Working Papers Series WP no. ๑๒/๐๓, ๑-๔๔.
- Defourny, J. and Nyssens, M. (๒๐๑๗). Fundamentals for an International Typology of Social Enterprise Models. *VOLUNTAS*, ๒๘(๖), ๒๔๖๙-๙๗.

- Defourny, J., & Kim, S. (2011). Emerging models of social enterprise in Eastern Asia: A cross-country analysis. *Social Enterprise Journal*, 7(1): 56-111. Retrieved from <https://www.researchgate.net/publication/284128461>
Emerging_models_of_social_enterprise_in_Eastern_Asia_a_cross-country_analysis
- Defourny, J., & Nyssens, M. (2011). Defining social enterprise. In M. Nyssens (Ed.), *Social enterprise: at the crossroads of market, public policies and civil society* (pp. 111-126). London: Routledge.
- Defourny, J., & Nyssens, M. (2010). Conceptions of social enterprise and social entrepreneurship in Europe and the United States: Convergences and divergences. *Journal of social entrepreneurship*, 1(1), 11-31. Retrieved from https://www.researchgate.net/profile/M_Nyssens/publication/284128461
Conceptions_of_Social_Enterprise_and_Social_Entrepreneurship_in_Europe_and_the_United_States_Convergences_and_Divergences/links/00b7b0352d7c0e512b1640000000/Conceptions-of-Social-Enterprise-and-Social-Entrepreneurship-in-Europe-and-the-United-States-Convergences-and-Divergences.pdf
- Defourny, J., Hulgard, L. and Pestoff, V. (eds.). (2011). *Social Enterprise and the Third Sector*. London and New York: Routledge.
- Donaldson, T. and Preston, L.E. (1995). The Stakeholder Theory of the Corporation: Concepts, Evidence, and Implication. *Academy of Management Review*, 20(1), 65-91.
- European Center for Not-For-Profit Law. (2011). *Legal Framework for Social Economy and Social Enterprises: A Comparative Report*. UNDP Regional Bureau for Europe and the Commonwealth of Independent States.
- Elkin, F., and Handel, G. (1964). *The Child and Society : The Process of Socialization*. Third edition. New York: Random House.
- FiBL and IFOAM. (2011). *The World of Organic Agriculture Statistics and Emerging Trends 2011*. Germany: FiBL and IFOAM.
- Fisch, J.E. (2001). Measuring Efficiency in Corporate Law: The Role of Shareholder Primacy. *Journal of Corporation Law*, 31, 111-131.
- Galle, B. (2011). Social Enterprise: Who Needs It?. *Boston College Law Review*, 44, 101-121.
- Gui, B. (1999). The Economic Rationale for the Third Sector. *Annals of Public and Cooperative Economics*, 12(4), 449-471.
- Hansmann, H. (1980). The Role of Nonprofit Enterprise. *The Yale Law Journal*, 90(4), 830-860.

- Kaswan, M.J. (๒๐๑๔). Developing Democracy: Cooperatives and Democratic Theory. *International Journal of Urban Sustainable Development*, ๖(๒), ๑๙๐-๒๐๕.
- Laville, J.-L. (๒๐๑๑). What is the Third Sector? From the Non-Profit Sector to the Social and Solidarity Economy: Theoretical Debate and European Reality. EMES Working Papers Series WP no. ๑๑/๐๑.
- Laville, J.-L. and Nyssens, M. (๒๐๐๑). The Social Enterprise: Towards a Socio-Economic Theoretical Approach (pp. ๓๑๒-๓๓๒). In Borzaga, C. and Defourny, J. (eds.). *The Emergence of Social Enterprise*. London and New York: Routledge.
- Lavišius, T. (๒๐๑๖). Social Enterprises: Does the Legal Form Matter?. *Social Transformations in Contemporary Society*, ๔(๑๐), ๑๓๑-๑๔๑.
- Letza, S., Sun, X. and Kirkbride, J. (๒๐๐๔). Shareholding Versus Stakeholding: A Critical Review of Corporate Governance. *Corporate Governance*, ๑๒(๓), ๒๔๒-๒๖๒.
- Lewis, R., Hunt, P., & Carson, D. (๒๐๐๖). *Social Enterprise and Community Care: Is there a future for mutually-owned organizations in community and primary care?* London: The King's Fund.
- Marketing Oops. (๒๕๖๒ ๓ มกราคม). *เปิดเทรนด์ ๕ กลุ่มธุรกิจมาแรงปี ๒๐๑๙ รับการเปลี่ยนแปลงสังคม-เทคโนโลยี-พฤติกรรมผู้บริโภค*. สืบค้นจาก <https://www.marketingoops.com/reports/industry-insight/๕-business-trends-๒๐๑๙/>
- Nuchpam, P. (๒๐๑๖). A Comparative Study of Legal Forms for Social Enterprises in the UK and Thailand. PhD Thesis, University of Durham.
- Osterwalder, A., Pigneur, Y., In Clark, T., & Smith, A. (๒๐๑๐). Business model generation: A handbook for visionaries, game changers, and challengers.
- Pearce, J. (๒๐๐๓). *Social Enterprise in Anytown*. Lisbon: Calouste Gulbenkian Foundation.
- Poon, D. (๒๐๑๑). The Emergence and Development of Social Enterprise Sectors. Social Impact Research Experience (SIRE) ๘.
- Ridley-Duff, R. and Bull, M. (๒๐๑๖). *Understanding Social Enterprise Theory & Practice (๒nd ed)*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Riley, C.A. (๒๐๐๗). Theorising the governance of not-for-profits. *Nottingham Law Journal*, ๑๖(๒), ๔๔-๖๖.
- Royal Ribbon Project (๒๐๑๙) Retrieved from <https://www.yellowribbon.org.sg/who-we-are/what-we-do>

- Social Enterprise UK. (๒๐๑๒). *Brief Guide to the Public Services (Social Value) Act ๒๐๑๒*. Retrieved from http://www.socialenterprise.org.uk/uploads/files/๒๐๑๒/๐๓/public_services_act_๒๐๑๒_a_brief_guide_web_version_final.pdf
- Social Enterprise UK. (๒๐๑๓). *Social Enterprise FAQs*. Retrieved from <http://socialenterprise.org.uk/about/about-social-enterprise/FAQs#what data>
- Tasmajian, D. ๒๐๐๒. Socialization Skills Acquired by Elementary School Children. *Undergraduate Research Journal for the Human Sciences*. Retrieved from www.kon.org/urc/tasmajian.html
- The Rockefeller Foundation. (๒๐๑๒). *A Framework for Action: Social Enterprise & Impact Investing*. The United Nations Global Compact.
- Thongcherm, W. (๑๙๙๗) อ้างถึงใน สันตฤกษ์ บัญช่วย และ จตุพร ธีราภรณ์. (๒๕๖๑). การป้องกันการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน:กรณีศึกษาโครงการจิตอาสา “เราทำความดี ด้วยหัวใจ”ชุมชนรอบวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร, สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน. ๑๑ (๑) มกราคม – มิถุนายน. หน้า ๒๗-๕๕.
- UK Department for Trade and Industry. (๒๐๐๒). *Social Enterprise: A Strategy for Success*. Retrieved from <https://www.gov.uk/government/organisations/uk-trade-investment>
- Weisbrod, B.A. (๑๙๗๕). *Toward a Theory of the Voluntary Non-Profit Sector in a Three-Sector Economy*. In Phelps, E.S. (ed.). *Altruism, Morality and Economic Theory*. New York: Russell Sage Foundation.
- workpointTODAY. (๒๕๖๓). *ตลาดเกษตรอินทรีย์ไทยโต ๒๐% รัฐบาลทุ่มงบ ๑.๙ พันล้านบาทขยายพื้นที่เกษตรอินทรีย์ขึ้นหนึ่งในอาเซียน*. สืบค้นจาก <https://workpointtoday.com/๑๑sep/>
- Yunus, M. (๒๐๑๐). *Building Social Business. Capitalism that can Serve Humanity's Most Pressing Needs*. New York: Public Affairs.

ผนวก ก

รายชื่อผู้ให้ข้อมูล

โครงการวิจัยแนวทางของธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise)
มาขับเคลื่อนการสร้างอาชีพให้ผู้พิการเพื่อลดปัญหาการกระทำผิดซ้ำ

รายชื่อผู้ให้ข้อมูล

โครงการวิจัยแนวทางของธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise)

มาขับเคลื่อนการสร้างอาชีพให้ผู้พ้นโทษเพื่อลดปัญหาการกระทำผิดซ้ำ

กลุ่มผู้บริหาร เจ้าหน้าที่รัฐและผู้ปฏิบัติงานในหน่วยงานด้านพฤตินิสัยที่เกี่ยวข้อง
กับการให้ความช่วยเหลือ

ลำดับ	ชื่อ-นามสกุล	หน่วยงาน
๑	นางสาววิศรา ศิริสุทธิเดชา	กรมราชทัณฑ์
๒	นางสาวดวงพร อุกฤษณ์	กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน
๓	นางพยอม ราชสม	สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม
๔	นางสาวสุวิทย์ ไชยวงศ์	กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ
๕	นางสาวมะลิวัลย์ โนนคำ	สำนักพัฒนาสังคม กรุงเทพมหานคร
๖	นางสาวเสาวลักษณ์ วิจิตร	กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ
๗	นางสิรินุช อันตรเสน	กรมกิจการผู้สูงอายุ
๘	นางสาว ณัฐนิช จันทร์มา	กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ
๙	พ.ต.ต.ชวณัฐ เจนการ	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
๑๐	นายธนธรณ์ สีหะวงษ์	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
๑๑	นางสาวสุวดี ไหลพิงทอง	สำนักงานกิจการยุติธรรม
๑๒	นายเสนีย์ เพ็ชรนิล	สำนักงานกิจการยุติธรรม
๑๓	นางสาวสมสกุล แอลเฟรด	กรมราชทัณฑ์
๑๔	นางเจริญรักษ์ เนรานนท์	กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน
๑๕	นางสุรัชดา พ่อธานี	กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน
๑๖	นางสาววิชา อินหัน	กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน
๑๗	นายปิยะ แสงระยับ	กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน
๑๘	นายภควี นาคจู	กรมการปกครอง
๑๙	นายมานพ ธงชัย	สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม
๒๐	นางสาววีรลักษณ์ ตีมัน	กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ
๒๑	นางสาวจันทร์ทิมา อู่ยยะเสถียร	กรมราชทัณฑ์
๒๒	นางเบญจมาศ ศรีประวัตติ	กรมราชทัณฑ์
๒๓	นายนิรันดร์ ไชยชมภู	กรมราชทัณฑ์

รายชื่อผู้ให้ข้อมูล

โครงการวิจัยแนวทางของธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise)

มาขับเคลื่อนการสร้างอาชีพให้ผู้พ้นโทษเพื่อลดปัญหาการกระทำผิดซ้ำ

กลุ่มผู้บริหาร เจ้าหน้าที่รัฐและผู้ปฏิบัติงานในหน่วยงานด้านพหุตินิสัยที่เกี่ยวข้อง

กับการให้ความช่วยเหลือ

ลำดับ	ชื่อ-นามสกุล	หน่วยงาน
๒๔	นางปาริชาติ เกษกาญจน์	กรมราชทัณฑ์
๒๕	นางสาวภาวิณี หวังปัด	สำนักพัฒนาสังคม กรุงเทพมหานคร
๒๖	นายวีรศักดิ์ แจ่มกระจ่าง	กรมกิจการผู้สูงอายุ
๒๗	นางสาวชูลี จันทมาลา	กรมการจัดหางาน
๒๘	นางสาววิไลพร ชาวสุข	กรมคุมประพฤติ
๒๙	นางสาวชนิษฐ ยมทัศน์	กรมคุมประพฤติ
๓๐	นายปวิตร เลิศอำไพพนนท์	กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น
๓๑	ว่าที่ ร.ต. กรวัชร แก้วเนิน	กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ
๓๒	นายศราวุธ มาเฉลิม	สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา
๓๓	นายนิติธร วงศ์เย็น	สำนักประธานศาลฎีกา

รายชื่อผู้ให้ข้อมูล

โครงการวิจัยแนวทางของธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise)

มาขับเคลื่อนการสร้างอาชีพให้ผู้พ้นโทษเพื่อลดปัญหาการกระทำผิดซ้ำ

กลุ่มผู้ก่อตั้ง ผู้ประกอบการ เจ้าหน้าที่หรือผู้เกี่ยวข้องกับการดำเนินธุรกิจเพื่อสังคม
ทั้งในและ/หรือต่างประเทศ

ลำดับ	ชื่อ-นามสกุล	หน่วยงาน
๑.	ผศ. นพ. เฉลิมชัย บุญยะสิทธิ์พรณ	สมาชิกวุฒิสภา
๒.	นพ. พลเดช ปิ่นประทีป	สมาชิกวุฒิสภา
๓.	นายโชคชัย หลิวจิตร	บริษัท มานา วิสาหกิจเพื่อสังคม จำกัด
๔.	นางสาวอรมาศ พินิจชอบ	บริษัท สานพลัง วิสาหกิจเพื่อสังคม จำกัด
๕.	นางสาวรัชดา ตูวินันท์	สมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน
๖.	นายอัศวิน ภูมิโยเก	สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม
๗.	นางสาวอานัดดา อร่ามเรือง	สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม
๘.	นายสิริวัฒน์ สุทธิวารกร	ศูนย์อาสาสร้างสุข Cafe' Can Do
๙.	นายวิญญู ศรีศุภโชค	Volunteer English Bangkok
๑๐.	นายยูวเดช บุณนาค	Volunteer English Bangkok
๑๑.	นายพงษ์พัฒน์ชัย คงมีสุข	Volunteer English Bangkok
๑๒.	นายพนพัต บุญเกียรติ	สมาคมเพื่อส่งเสริมการประกอบสัมมาชีพ
๑๓.	นางสาวสกนธ์ทิพย์ นามสง่า	สมาคมการค้าปิสคลับไทย
๑๔.	นางอังคณา ฉัตรแก้ว	สมาคมการค้าปิสคลับไทย
๑๕.	นายสุปรีย์ เข้าสิงห์สวย	มูลนิธิพัฒนาชีวิตชนบท
๑๖.	นายณัฐพงศ์ โมกขพันธ์	โครงการ ปันฝันปันยิ้ม
๑๗.	นายพีรณัฐธร ทองเลี่ยมนาค	ร้านอุ๊ตโฆษณา แอนด์ แกลอรี่
๑๘.	ม.ล.ติศปนัดดา ติศกุล	สมาคมธุรกิจเพื่อสังคม
๑๙.	นางสาวสุดารัตน์ โรจน์พงศ์เกษม	สมาคมธุรกิจเพื่อสังคม
๒๐.	นางสาวนิธินาฏ	สมาคมธุรกิจเพื่อสังคม
๒๑.	น.พ.พูลชัย จิตอนันตวิทยา	บ้านกึ่งวิถี “เธอ”
๒๒.	นายนครินทร์ ยาโน	Yano
๒๓.	นางอุบลลักษณ์ คุณา	Yano

รายชื่อผู้ให้ข้อมูล

โครงการวิจัยแนวทางของธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise)

มาขับเคลื่อนการสร้างอาชีพให้ผู้พ้นโทษเพื่อลดปัญหาการกระทำผิดซ้ำ

กลุ่มผู้ก่อตั้ง ผู้ประกอบการ เจ้าหน้าที่หรือผู้เกี่ยวข้องกับการดำเนินธุรกิจเพื่อสังคม
ทั้งในและ/หรือต่างประเทศ

ลำดับ	ชื่อ-นามสกุล	หน่วยงาน
๒๔.	นายนิรันดร์ วงศ์อาษา	AKARA
๒๕.	นางสาวศรุตยา จิระภาอนุชิต	Bokeh item
๒๖.	นางสาวภัทราพร ยาร์บะระ	บริษัท ป่าสาละ จำกัด
๒๗.	นางสาวสมิทธา ทันต์เจริญกิจ	โอกาส
๒๘.	นางสาวปทุมรัตน์ อินทรพงษ์	โอกาส
๒๙.	นายณัฐพัชร กมลพลพัตร	บริษัท ไฮเทลแมน จำกัด
๓๐.	นายณัฐพล ราชี	IDE Thailand
๓๑.	นายเจษฎา หมุ่มสัญญาลักษณ์	IDE Thailand
๓๒.	นายธนภูมิ สุกัญจนศิริ	IDE Thailand
๓๓.	ดร.พิมพ์ร่ำไพ พันธุ์พิชาตกุล	บริษัท บ้านสวนปกาสัย จำกัด
๓๔.	นายอรุช นวราช	บริษัท สวนสามพราน จำกัด
๓๕.	นางสาวพราวพรรณราย มัลลิกะมาลย์	Artipania
๓๖.	นางเนาวรัตน์ ธนะศรีสุธารัตน์	บริษัท สีสานวดไท ท่าแพ จำกัด
๓๗.	นางสาวเพ็ญศิริ สอนบุตร	Local ALike.
๓๘.	นางสาวอรรธยา พิจิตรวารการ	บ้านบุญ
๓๙.	นางสาวทอปัด สุบรรณรักษ์	บริษัท แอร์เอเชีย จำกัด
๔๐.	นายชัยฤทธิ์ อิมเจริญ	ไอดีมฟาร์มสุข
๔๑.	นายสุนิตย์ เชรขรรฐา	Change Fusion
๔๒.	นางชัชลิน นุชเปี่ยม	Young Happy
๔๓.	นางสาวสกุลทิพย์ กิรติพันธวงศ์	Social Value Thailand
๔๔.	นางสาวจิตตพัฒน์ โท่กุลสินธุ์	สถาบันไทยฟ้าเพื่อการพัฒนา
๔๕.	นายวีระวงศ์ พิจิตรวารการ	บ้านบุญ

รายชื่อผู้ให้ข้อมูล

โครงการวิจัยแนวทางของธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise)
มาขับเคลื่อนการสร้างอาชีพให้ผู้พ้นโทษเพื่อลดปัญหาการกระทำผิดซ้ำ
กลุ่มประชาสังคม

ลำดับ	ชื่อ-นามสกุล	หน่วยงาน
๑	คุณประวีณา สมพงษ์	มูลนิธิส่งเสริมการพัฒนาศุขบุคคล
๒	นางสาวภัสวรินทร์ กิตติโชคกุลพัทธ์	สมาคมส่งเสริมและพัฒนาคนพิการไทย
๓	นายชิวานนท์ พรรรัตน์นิกุล	สมาคมสหพันธ์แรงงานคนพิการไทย
๔	นางสาวกุลการ เฟื่องปาน	สมาคมสหพันธ์แรงงานคนพิการไทย
๕	นายฤกษ์ชัย สมฤดี	ศูนย์ฝึกอาชีพคนพิการอาเซียน
๖	นายฐิติวัฒน์ ว่องวรรณกุล	มูลนิธิอาสาเพื่อนพึ่ง (ภาฯ) ยามยาก สภากาชาด ไทย
๗	ดร.อนุชา เจริญโพธิ์	หนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์
๘	นายเชาวลิต สาดสมัย	ศูนย์สร้างโอกาสเด็กสะพานพระราม 8 กรุงเทพมหานคร
๙	นางสาวมณฑิชา สุขจันทร์	มูลนิธิอาสาเพื่อนพึ่ง (ภาฯ) ยามยาก สภากาชาด ไทย
๑๐	นางสาวสริน ประกอบบุญ	ไทยรัฐทีวี
๑๑	นายเรืองศักดิ์ ปิ่นประทีป	มูลนิธิหนังสือเพื่อเด็ก

รายชื่อการสัมมนาเพื่อวิพากษ์และเผยแพร่ผลการวิจัย ครั้งที่ ๑
โครงการวิจัยแนวทางของธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise)
มาขับเคลื่อนการสร้างอาชีพให้ผู้พ้นโทษเพื่อลดปัญหาการกระทำผิดซ้ำ

ลำดับ	ชื่อ-นามสกุล	หน่วยงาน
๑.	ว่าที่ร้อยตรีธงชัย มีอนันต์	สำนักงานคุมประพฤติกรุงเทพมหานคร ๑
๒.	นางสาวไรรนา สุระคำแหง	สำนักงานคุมประพฤติกรุงเทพมหานคร ๑
๓.	นางสาวจุฑาทิพย์ จันทร์รัตน์	สำนักงานคุมประพฤติกรุงเทพมหานคร ๒
๔.	นายเลปกร โก่อ้เครือ	สำนักงานคุมประพฤติกรุงเทพมหานคร ๒
๕.	นางสาวนิธิตักษณ์ ไตรรัตน์	สำนักงานคุมประพฤติกรุงเทพมหานคร ๒
๖.	นางสาวสุดารัตน์ ยินดี	สำนักงานคุมประพฤติกรุงเทพมหานคร ๗
๗.	นางเนตรดาว ฐปะละ	สำนักงานคุมประพฤติกรุงเทพมหานคร ๗
๘.	นายวิสิทธิ์ จังหวัดสุข	สำนักงานคุมประพฤติกรุงเทพมหานคร ๗
๙.	ว่าที่ร้อยตรีหญิงกัลยา ภมร	สำนักงานคุมประพฤติกรุงเทพมหานคร ๘
๑๐.	นางสาววัชรภรณ์ งามจรัส	สำนักงานคุมประพฤติกรุงเทพมหานคร ๘
๑๑.	นางสาวศศมน เกตุมอญ	สำนักงานคุมประพฤติกรุงเทพมหานคร ๘
๑๒.	นางสาวสุพิชชา มะหวัง	สำนักงานคุมประพฤติกรุงเทพมหานคร ๙
๑๓.	ว่าที่ร้อยตรีหญิงธนิษฐา จิตรักษ์	สำนักงานคุมประพฤติกรุงเทพมหานคร ๙
๑๔.	นายนิกรณ เวชภูมิ	สำนักงานคุมประพฤติกรุงเทพมหานคร ๑๑
๑๕.	นางสาวลออรัตน์ ปรีชาพานิช	สำนักงานคุมประพฤติกรุงเทพมหานคร ๑๑
๑๖.	นายพลสวัสดิ์ กองอาสา	สำนักงานคุมประพฤติกรุงเทพมหานคร ๑๑
๑๗.	นายอรัญ รัตนสินทร์	กรมคุมประพฤติ กองพัฒนาการคุมประพฤติ
๑๘.	น.ส.ณัฐนิชา วิเชียร	สำนักงานเขตวังทองหลาง
๑๙.	นางปรานอม ดิษยะกมล	สำนักงานเขตวังทองหลาง
๒๐.	น.ส.ศศิธร ดวงสาย	สำนักงานเขตวังทองหลาง
๒๑.	นายกฤษตฤณ อัมมะโน	สำนักงานเขตบางกะปิ
๒๒.	นายสุวิทย์ สิงห์กระโจม	สำนักงานเขตบางกะปิ
๒๓.	พรรณวรินทร์ เจริญศักดิ์	สำนักงานเขตคันนายาว
๒๔.	ศศิมาภรณ์ เสี่ยงล้ำ	สำนักงานเขตคันนายาว
๒๕.	นางสาวนิมิต ภัคดี	สำนักงานเขตสะพานสูง
๒๖.	นางสาวดวงใจ ทุมโตร	สำนักงานเขตสะพานสูง

ลำดับ	ชื่อ-นามสกุล	หน่วยงาน
๒๗.	นางสาวจากรุวรรณ ดันเกียง	สำนักงานเขตสะพานสูง
๒๘.	ศตวรรษ สุขคนธมาน	เรือนจำพิเศษมีนบุรี
๒๙.	นางสาววรรณาทองใบ	ทัณฑสถานบำบัดพิเศษกลาง กรมราชทัณฑ์
๓๐.	นายวัชรเทวีญ อุปนนชัย	ทัณฑสถานบำบัดพิเศษกลาง กรมราชทัณฑ์
๓๑.	นายนิรันดร์ ไชยชมภู	กรมราชทัณฑ์ กองพัฒนาพฤตินิสัย
๓๒.	นางเบญจมาศ ศรีประวัติ	กรมราชทัณฑ์ กองพัฒนาพฤตินิสัย
๓๓.	นางสาวจันทร์ทิมา อู่ยยะเสถียร	กรมราชทัณฑ์ กองพัฒนาพฤตินิสัย
๓๔.	นางปาริชาติ เกษกาญจน์	กรมราชทัณฑ์
๓๕.	นายมานพ ธงชัย	สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม
๓๖.	นายศรารุช มาเฉลิม	สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา
๓๗.	นายพิชญกิตต์ บุญปุ	สำนักงาน ป.ป.ส.
๓๘.	ดาร์ณ พันสวะนัต	สำนักงาน ป.ป.ส.
๓๙.	พันตำรวจเอก จีระเดช ชมบุญ	สำนักงานตำรวจแห่งชาติ
๔๐.	พันตำรวจเอกนพดล เพ็ชรสุทธิ์	สำนักงานตำรวจแห่งชาติ
๔๑.	ร้อยตำรวจเอกสังวาล จันทะนิตย์	สำนักงานตำรวจแห่งชาติ
๔๒.	พ.ต.ท.พลพรรค พรหมศร	สถานีตำรวจนครบาลหัวหมาก
๔๓.	ด.ต. นีรุทธิ์ ศิริมูล	สถานีตำรวจนครบาลวังทองหลาง
๔๔.	นายณัฐกร ปฏิญาณุสรณ์	กรุงเทพมหานคร
๔๕.	วีระชาติ แสงลี	กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน
๔๖.	นายนนทฤทธิ์ มาเนียม	กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน
๔๗.	นางสุรัชดา พ่อธานี	กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน กระทรวงแรงงาน
๔๘.	นางสาว รวิษา อินหัน	กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน กระทรวงแรงงาน
๔๙.	นายณรงค์ศักดิ์. พึ่งพงษ์	กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน
๕๐.	นายเจริญ สมพงศ์นวกิจ	กรมพัฒนาธุรกิจการค้า
๕๑.	ศิริพร ฤทธิสนธิ์	กรมการพัฒนาชุมชน
๕๒.	นางสาวชุลี จันทมาลา	กรมการจัดหางาน
๕๓.	นางสาวโสภภาพ วิศิษฐ์พงศ์	กรมการพัฒนาชุมชนชุมชน
๕๔.	นางสาวอานัดดา อร่ามเรือง	สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม
๕๕.	นางสาวสุทิศา ชุณหเรืองเดช	สำนักงาน กศน. กระทรวงศึกษาธิการ

ลำดับ	ชื่อ-นามสกุล	หน่วยงาน
๕๖.	ธนัชฐา พูนสิน ลี	สำนักงาน ป.ป.ส.
๕๗.	นายวิวัฒน์ อัครศิริเลิศ	สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย
๕๘.	นางสาวปิยะฉัตร สำเร็จกาญจนกิจ	สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย
๕๙.	ชญาณลักษณ์ โรจนวัณิช	บจ. ประชารัฐรักสามัคคี วิสาหกิจเพื่อสังคม (ประเทศไทย)
๖๐.	นายวิลาส เตโซ	สมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน
๖๑.	นางสาวรัชดา ตูวินันท์	สมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน
๖๒.	นางสาวฐาปนัช โชติรัตน์	กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ
๖๓.	นายสมพงษ์ บัวระภา	กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ
๖๔.	สุภาภรณ์ ช่วยนุกูล	สำนักงาน ป.ป.ส.
๖๕.	ณัฐณัฐ เกษมสวัสดิ์	สำนักงานคุมประพฤติกรุงเทพมหานคร ๑๑
๖๖.	ร.ต.อ.วิทยา ทิศทาพวน	สถานีตำรวจนครบาลบึงกุ่ม
๖๗.	ด.ต.ชัยยะ ตัวสกุล	สถานีตำรวจนครบาลบึงกุ่ม
๖๘.	อำพล พวงมาลัย	สำนักงานคุมประพฤติกรุงเทพมหานคร ๑
๖๙.	เนาวรัตน์ สุขมะโน	ทัณฑสถานหญิงกลาง
๗๐.	เสาวคนธ์ จันทร์ประเสริฐ	ทัณฑสถานหญิงกลาง
๗๑.	โชคชัย หลีวิจิตร	บริษัท มานา วิสาหกิจเพื่อสังคม จำกัด
๗๒.	จิรพัทธคนินทร์ พรหมบำรุง	บริษัท มานา วิสาหกิจเพื่อสังคม จำกัด
๗๓.	ร.ต.อ.พงษ์สิทธิ์ เมฆแสงสี	สถานีตำรวจนครบาลโชคชัย
๗๔.	ด.ค.ธราธร สมัยแก้ว	สถานีตำรวจนครบาลโชคชัย
๗๕.	ด.ต.สมเด็จ สว่างพัคตร์	สถานีตำรวจนครบาลบึงกุ่ม
๗๖.	ชัชวรินทร์ อวดกล้า	ทัณฑสถานบำบัดพิเศษกลาง
๗๗.	วชิรวิทย์ โพธิ์อุบล	สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
๗๘.	สุจรรยา วิกสุวรรณ	สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
๗๙.	ปุณณิสสา ทิพวรรณ	สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
๘๐.	ธนภรณ์ กลิ่นฟุ้ง	สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
๘๑.	ภัทรวดี ครองสิน	สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
๘๒.	รินทร์ภัส วุฒิปรีชาสิทธิ์	สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

รายชื่อการสัมมนาเพื่อวิพากษ์และเผยแพร่ผลการวิจัย ครั้งที่ ๑
โครงการวิจัยแนวทางของธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise)
มาขับเคลื่อนการสร้างอาชีพให้ผู้พ้นโทษเพื่อลดปัญหาการกระทำผิดซ้ำ

ลำดับ	ชื่อ-นามสกุล	หน่วยงาน
๑.	ว่าที่ร้อยตรีพิชิตพล กันทะ	สำนักงานปศุสัตว์เขต 4
๒.	นายพนม ดุงสูงเนิน	บริษัท การบินไทย จำกัด (มหาชน)
๓.	นายณัฐพงศ์ เลขวัต	บริษัท การบินไทย จำกัด (มหาชน)
๔.	นางสาวชนนต์ดี วงค์แก้ว	องค์การบริหารส่วนตำบลคลองขุด
๕.	นางสาวจิราภรณ์ रिมประชา	สำนักงานพัฒนาการวิจัยการเกษตร (องค์การมหาชน)
๖.	นายพรมงคล ชิตชอบ	กรมชลประทาน
๗.	นายถนอมศักดิ์ ฉะยบแหลม	องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้
๘.	นายปฤษฎี ไชยภักดี	สำนักงานจังหวัดตรัง (ช่วยราชการสำนักงาน รัฐมนตรีกระทรวงคมนาคม)
๙.	นายอลงกรณ์ นุ่มน่วม	องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้
๑๐.	นายยศสมิทธิ กัลยาณพันธ์	บริษัท เอเจ อินเตอร์ ทราเวล จำกัด
๑๑.	นายนวรรตน์ พรหมเทศ	สถาบันคชบาลแห่งชาติในพระอุปถัมภ์ สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา
๑๒.	นายจตุติ ไคร์ครวญ	สำนักก่อสร้างสะพาน กรมทางหลวงชนบท
๑๓.	นางสาวโพยมราณี ฤกษ์สำราญ	สำนักเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร
๑๔.	นายพัฒนา พุดตาล	องค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่
๑๕.	นางสาวสำพันธ์ ชุนราช	กรมการท่องเที่ยว
๑๖.	นายเอนกชัย ดกพฤกษ์	ศูนย์การแพทย์ปัญญานันทภิกขุ ชลประทาน มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
๑๗.	นางสาวรัชญา โสภณอภิกุล	บริษัท ซีเวย์ มรานสปอร์ต
๑๘.	นายสมิศ จิตต์บุญ	บริษัท เอส เอ็มพี เน็ตเวิร์ค จำกัด
๑๙.	นายอายุธร บูรณะกุล	Peoplespace Consulting (Thailand) Co., Ltd.
๒๐.	นายเกรียงไกร จองเจตจรุงพร	บริษัท รองเท้าไท จำกัด

ลำดับ	ชื่อ-นามสกุล	หน่วยงาน
๒๑.	นางสาวนริศรา หนูเงิน	กลุ่มพัฒนาระบบบริหาร กรมกิจการสตรี และสถาบันครอบครัว
๒๒.	นางสาววัชรารัตน์ ภิรมย์ภักดี	สำนักงานพัฒนาการวิจัยการเกษตร (องค์การมหาชน)
๒๓.	นางเครือฟ้า บุญดวง	สำนักการจราจรและขนส่ง
๒๔.	นายวัชรพงษ์ จิโสะ	สำนักงานจังหวัดนครราชสีมา สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย
๒๕.	นายณัฐโชค เล็กมณี	บริษัท การบินไทย จำกัด (มหาชน)
๒๖.	นางณริภา ระย้าแก้ว	สำนักงานสภาเกษตรกรจังหวัดราชบุรี
๒๗.	นางบุณฑริก หิรัญบุรณะ	กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น
๒๘.	นายเอกชัย รัตนจันทร์ศิริ	สำนักงาน ป.ป.ส.
๒๙.	นางวาริณี พันธ์สุภผล	โรงพยาบาลคลองสามวา
๓๐.	นายวรปัฐ อรุณภักดี	ไทยรัฐทีวี
๓๑.	นายอังคาร เลิศหิรัญกิจ	บริษัท โคเวสโตร ประเทศไทย จำกัด
๓๒.	ร้อยตรี อธิป สุขปลื้ม	บริษัท การบินไทย จำกัด (มหาชน)
๓๓.	นายโชติพงษ์ เปล่งวิทยา	กรมการปกครอง

ผนวก ข

เครื่องมือที่ใช้ในการสัมภาษณ์เจาะลึกและหรือการสนทนากลุ่ม
แบ่งตามกลุ่มเป้าหมาย สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ

**ชุดที่ ๑ กลุ่มผู้บริหาร เจ้าหน้าที่รัฐ และ ผู้ปฏิบัติงานในหน่วยงานด้านพหุคูณที่เกี่ยวกับการให้
ความช่วยเหลือ**

๑. ปัจจุบันหน่วยงานของท่านมีวิธีการพัฒนา แก่ไข ปรับพหุคูณผู้ต้องขัง หรือ เด็กเยาวชนที่กระทำผิดที่อยู่ในความดูแลเพื่อเตรียมพร้อมในการออกไปใช้ชีวิตภายนอก และการให้ช่วยเหลือผู้พ้นโทษไม่ให้เกิดการกระทำผิดซ้ำอย่างไรบ้าง

๒. วิธีการพัฒนา แก่ไข ปรับพหุคูณผู้ต้องขังหรือเด็กเยาวชนที่กระทำผิด ๆ และการให้ช่วยเหลือผู้พ้นโทษที่ผ่านมา มีความเหมาะสมและยั่งยืนหรือไม่ อย่างไร

๓. ภาคเอกชน ภาคประชาสังคมหรือองค์กรพัฒนาเอกชน ควรเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาแก่ไข ปรับพหุคูณผู้ต้องขังหรือเด็กเยาวชนที่กระทำผิด ๆ และการให้ช่วยเหลือผู้พ้นโทษหรือไม่ อย่างไร

๓. แนวคิดธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) สามารถนำมาใช้ในการพัฒนา แก่ไข ปรับพหุคูณผู้ต้องขังหรือเด็กเยาวชนที่กระทำผิด ๆ และการให้ช่วยเหลือผู้พ้นโทษได้หรือไม่ อย่างไร

๔. การจัดตั้งและดำเนินธุรกิจเพื่อสังคม ๆ ควรมีลักษณะใด

(๑) ภาครัฐดำเนินการเอง โดยไม่แสวงหากำไร ไม่ให้ภาคเอกชนหรือภาคธุรกิจเข้ามาดำเนินการ

(๒) ภาครัฐมอบหมายให้ภาคเอกชนหรือภาคธุรกิจที่มุ่งหวังกำไรเข้ามาทำการแทนเป็นคู่สัญญา

(๓) ภาครัฐไม่ดำเนินการเอง แต่มีองค์กรไม่แสวงหากำไรดำเนินการ โดยได้รับการอุดหนุนจากรัฐหรือเงินบริจาค

(๔) ภาคธุรกิจดำเนินการโดยมุ่งกำไร แต่นำกำไรทั้งหมดไปใช้ตามวัตถุประสงค์เพื่อสังคม (ไม่แบ่งกำไร)

(๕) ภาคธุรกิจดำเนินการโดยมุ่งกำไร แต่กำไรส่วนใหญ่นำไปใช้ตามวัตถุประสงค์เพื่อสังคม และกำไรที่เหลือนำไปแบ่งปัน (แบ่งปันกำไร)

(๖) การรวมกลุ่มเป็นสหกรณ์เพื่อสังคม

๕. สินค้าและบริการที่เหมาะสมกับการดำเนินธุรกิจเพื่อสังคม เพื่อการพัฒนาแก่ไข ปรับพหุคูณผู้ต้องขังหรือเด็กเยาวชนที่กระทำผิด ๆ และการให้ความช่วยเหลือผู้พ้นโทษ ควรมีลักษณะอย่างไร เพราะเหตุใด

๖. ภาพลักษณ์ของผู้ต้องขังหรือเยาวชนที่กระทำผิด ๆ และผู้พ้นโทษมีผลต่อการดำเนินธุรกิจเพื่อสังคม ๆ หรือไม่ อย่างไร

๗. ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินธุรกิจเพื่อสังคม เพื่อพัฒนา แก่ไข ปรับพหุคูณผู้ต้องขังหรือเด็กเยาวชนที่กระทำผิด ๆ และการให้ความช่วยเหลือผู้พ้นโทษ ที่ควรคำนึงถึงมีอะไรบ้าง เพราะเหตุใด

๘. การดำเนินธุรกิจเพื่อสังคม เพื่อการช่วยเหลือผู้ต้องขังหรือเยาวชนที่กระทำผิด ๆ และผู้พ้นโทษ ให้เกิดความยั่งยืนควรดำเนินการอย่างไรบ้าง

หมายเหตุ: ธุรกิจเพื่อสังคม หมายถึง องค์กร หน่วยงาน กลุ่มวิสาหกิจชุมชน กลุ่มธุรกิจ หรือกิจการที่แสวงหากำไรหรือไม่แสวงหากำไร ทั้งจากภาครัฐ สังคม หรือเอกชนที่ดำเนินงานในเชิงธุรกิจที่มีเป้าหมายหลักเพื่อสร้างคุณค่าให้แก่สังคม (Social Impact) เช่น แก้ปัญหาและพัฒนาชุมชน สังคมหรือสิ่งแวดล้อม โดยไม่ได้มุ่งเพียงแต่การสร้างผลกำไร หรือความมั่งคั่งของเจ้าของและผู้ถือหุ้น แต่มองรูปแบบของกำไรเป็นสิ่งที่สร้างความยั่งยืนในการดำเนินกิจการ

ชุดที่ ๒ กลุ่มผู้พันโทษ

(ผู้ใหญ่ เด็กและเยาวชน และผู้ที่เคยถูกคุมความประพฤติ)

๑. ที่ผ่านมาหน่วยงานรัฐมีวิธีการพัฒนา แก่ไข ปรับพฤติกรรมผู้ต้องขัง หรือ เด็กเยาวชนที่กระทำผิดที่อยู่ในความดูแลเพื่อเตรียมพร้อมในการออกไปใช้ชีวิตภายนอก และการให้ช่วยเหลือผู้พันโทษ (ผู้ใหญ่ เด็กและเยาวชน และผู้ที่เคยถูกคุมความประพฤติ) ไม่ให้เกิดการกระทำผิดซ้ำอย่างไร
๒. วิธีการพัฒนา แก่ไข ปรับพฤติกรรมผู้ต้องขังหรือเด็กเยาวชนที่กระทำผิด ๆ และการให้ช่วยเหลือผู้พันโทษที่ผ่านมามีความเหมาะสมและยั่งยืนหรือไม่ อย่างไร
๓. ภาคเอกชนควรเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา แก่ไข ปรับพฤติกรรมผู้ต้องขังหรือเด็กเยาวชนที่กระทำผิด ๆ และการให้ช่วยเหลือผู้พันโทษ (ผู้ใหญ่ เด็กและเยาวชน และผู้ที่เคยถูกคุมความประพฤติ) หรือไม่ อย่างไร
๔. แนวคิดธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) สามารถนำมาใช้ในการพัฒนา แก่ไข ปรับพฤติกรรมผู้ต้องขังหรือเด็กเยาวชนที่กระทำผิด ๆ และการให้ช่วยเหลือผู้พันโทษ (ผู้ใหญ่ เด็กและเยาวชน และผู้ที่เคยถูกคุมความประพฤติ) ได้หรือไม่ อย่างไร
๕. การจัดตั้งและดำเนินธุรกิจเพื่อสังคม ๆ ควรมีลักษณะใด
  - (๑) ภาครัฐดำเนินการเอง โดยไม่แสวงหากำไร ไม่ให้ภาคเอกชนหรือภาคธุรกิจเข้ามาดำเนินการ
  - (๒) ภาครัฐมอบหมายให้ภาคเอกชนหรือภาคธุรกิจที่มุ่งหวังกำไรเข้ามาทำการแทนเป็นคู่สัญญา
  - (๓) ภาครัฐไม่ดำเนินการเอง แต่มีองค์กรไม่แสวงหากำไรดำเนินการ โดยได้รับการอุดหนุนจากรัฐหรือเงินบริจาค
  - (๔) ภาคธุรกิจดำเนินการโดยมุ่งกำไร แต่นำกำไรทั้งหมดไปใช้ตามวัตถุประสงค์เพื่อสังคม (ไม่แบ่งกำไร)
  - (๕) ภาคธุรกิจดำเนินการโดยมุ่งกำไร แต่กำไรส่วนใหญ่นำไปใช้ตามวัตถุประสงค์เพื่อสังคม และกำไรที่เหลือนำไปแบ่งปัน (แบ่งปันกำไร)
  - (๖) การรวมกลุ่มเป็นสหกรณ์เพื่อสังคม
๖. สินค้าและบริการที่เหมาะสมกับการดำเนินธุรกิจเพื่อสังคม เพื่อการพัฒนา แก่ไข ปรับพฤติกรรมผู้ต้องขังหรือเด็กเยาวชนที่กระทำผิด ๆ และการให้ความช่วยเหลือผู้พันโทษ (ผู้ใหญ่ เด็กและเยาวชน และผู้ที่เคยถูกคุมความประพฤติ) ควรมีลักษณะอย่างไร เพราะเหตุใด
๗. ภาพลักษณ์ของผู้ต้องขังหรือเยาวชนที่กระทำผิด ๆ และผู้พันโทษ (ผู้ใหญ่ เด็กและเยาวชน และผู้ที่เคยถูกคุมความประพฤติ) มีผลต่อการดำเนินธุรกิจเพื่อสังคม ๆ หรือไม่ อย่างไร
๘. ผู้ต้องขังหรือเยาวชนที่กระทำผิด ๆ และผู้พันโทษ (ผู้ใหญ่ เด็กและเยาวชน และผู้ที่เคยถูกคุมความประพฤติ) จะสามารถเข้าร่วมดำเนินการธุรกิจเพื่อสังคมได้หรือไม่ เพราะเหตุใด
๙. ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินธุรกิจเพื่อสังคม เพื่อพัฒนา แก่ไข ปรับพฤติกรรมผู้ต้องขังหรือเด็กเยาวชนที่กระทำผิด ๆ และการให้ความช่วยเหลือผู้พันโทษ (ผู้ใหญ่ เด็กและเยาวชน และผู้ที่เคยถูกคุมความประพฤติ) ที่ควรคำนึงถึงมีอะไรบ้าง เพราะเหตุใด
๑๐. การดำเนินธุรกิจเพื่อสังคม เพื่อการช่วยเหลือผู้ต้องขังหรือเยาวชนที่กระทำผิด ๆ และผู้พันโทษ (ผู้ใหญ่ เด็กและเยาวชน และผู้ที่เคยถูกคุมความประพฤติ) ให้เกิดความยั่งยืนควรดำเนินการอย่างไร

หมายเหตุ: ธุรกิจเพื่อสังคม หมายถึง องค์กร หน่วยงาน กลุ่มวิสาหกิจชุมชน กลุ่มธุรกิจ หรือกิจการที่แสวงหากำไรหรือไม่แสวงหากำไร ทั้งจากภาครัฐ สังคม หรือเอกชนที่ดำเนินงานในเชิงธุรกิจที่มีเป้าหมายหลักเพื่อสร้างคุณค่าให้แก่สังคม (Social Impact) เช่น แก้ปัญหาและพัฒนาชุมชน สังคมหรือสิ่งแวดล้อม โดยไม่ได้มุ่งเพียงแต่การสร้างผลกำไร หรือความมั่งคั่งของเจ้าของและผู้ถือหุ้น แต่มองรูปแบบของกำไรเป็นสิ่งที่สร้างความยั่งยืนในการดำเนินกิจการ

ชุดที่ ๓ กลุ่มครอบครัวผู้พิการ

๑. ที่ผ่านมาผู้พิการได้รับการช่วยเหลือจากหน่วยงานของรัฐหรือไม่ อย่างไร
๒. การให้ช่วยเหลือผู้พิการมีความเหมาะสมและสามารถลดปัญหาการกระทำผิดซ้ำได้หรือไม่ อย่างไร
๓. แนวคิดธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) สามารถนำมาใช้ในการพัฒนา แก้ไข ปรับพฤติกรรมผู้ต้องขังหรือเด็กเยาวชนที่กระทำผิด ๆ และการให้ช่วยเหลือผู้พิการได้หรือไม่ อย่างไร
๔. หากมีการจัดตั้งและดำเนินธุรกิจเพื่อสังคม ๆ ควรมีลักษณะใด
  - (๑) ภาครัฐดำเนินการเอง โดยไม่แสวงหากำไร ไม่ให้ภาคเอกชนหรือภาคธุรกิจเข้ามาดำเนินการ
  - (๒) ภาครัฐมอบหมายให้ภาคเอกชนหรือภาคธุรกิจที่มุ่งหวังกำไรเข้ามาทำการแทนเป็นคู่สัญญา
  - (๓) ภาครัฐไม่ดำเนินการเอง แต่มีองค์กรไม่แสวงหากำไรดำเนินการ โดยได้รับการอุดหนุนจากรัฐหรือเงินบริจาค
  - (๔) ภาคธุรกิจดำเนินการโดยมุ่งกำไร แต่นำกำไรทั้งหมดไปใช้ตามวัตถุประสงค์เพื่อสังคม (ไม่แบ่งกำไร)
  - (๕) ภาคธุรกิจดำเนินการโดยมุ่งกำไร แต่กำไรส่วนใหญ่นำไปใช้ตามวัตถุประสงค์เพื่อสังคม และกำไรที่เหลือนำไปแบ่งปัน (แบ่งปันกำไร)
  - (๖) การรวมกลุ่มเป็นสหกรณ์เพื่อสังคม
๕. สินค้าและบริการในการดำเนินธุรกิจเพื่อสังคมที่เหมาะสมกับผู้ต้องขังหรือเด็กเยาวชนที่กระทำผิด ๆ และการให้ความช่วยเหลือผู้พิการ ควรมีลักษณะอย่างไร เพราะเหตุใด
๖. ภาพลักษณ์ของผู้ต้องขังหรือเยาวชนที่กระทำผิด ๆ และผู้พิการมีผลต่อการดำเนินธุรกิจเพื่อสังคม ๆ หรือไม่ อย่างไร
๗. ผู้ต้องขังหรือเยาวชนที่กระทำผิด ๆ และผู้พิการจะสามารถเข้าร่วมดำเนินการธุรกิจเพื่อสังคม (ผู้ผลิตสินค้า ผู้ขายสินค้า ผู้ให้บริการ) ได้หรือไม่ เพราะเหตุใด

หมายเหตุ: ธุรกิจเพื่อสังคม หมายถึง องค์กร หน่วยงาน กลุ่มวิสาหกิจชุมชน กลุ่มธุรกิจ หรือกิจการที่แสวงหากำไรหรือไม่แสวงหากำไร ทั้งจากภาครัฐ สังคม หรือเอกชนที่ดำเนินงานในเชิงธุรกิจที่มีเป้าหมายหลักเพื่อสร้างคุณค่าให้แก่สังคม (Social Impact) เช่น แก้ปัญหาและพัฒนาชุมชน สังคมหรือสิ่งแวดล้อม โดยไม่ได้มุ่งเพียงแต่การสร้างผลกำไร หรือความมั่งคั่งของเจ้าของและผู้ถือหุ้น แต่มองรูปแบบของกำไรเป็นสิ่งที่สร้างความยั่งยืนในการดำเนินกิจการ

ชุดที่ ๔ กลุ่มธุรกิจเพื่อสังคม

๑. บทบาทของหน่วยงานด้านพัฒนาพฤตินิสัย (กรมราชทัณฑ์ กรมคุมประพฤติ และกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน) ในประเด็นการพัฒนาทักษะอาชีพ การศึกษาของผู้พ้นโทษ/เด็ก และเยาวชน เพื่อให้ตรงกับความต้องการของผู้ประกอบการควรเป็นอย่างไร

๒. ภาคเอกชนควรเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาพฤตินิสัยแก้ไข ปรับพฤตินิสัยผู้ต้องขังหรือเด็กเยาวชนที่กระทำผิด ๆ และการให้ช่วยเหลือผู้พ้นโทษได้หรือไม่ อย่างไร

๓. แนวคิดธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) สามารถนำมาใช้ในการพัฒนาพฤตินิสัยแก้ไข ปรับพฤตินิสัยผู้ต้องขังหรือเด็กเยาวชนที่กระทำผิด ๆ และการให้ช่วยเหลือผู้พ้นโทษได้หรือไม่ อย่างไร

๔. หากมีการแนวคิดธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) มาใช้ในการพัฒนาพฤตินิสัยแก้ไข ปรับพฤตินิสัยผู้ต้องขังหรือเด็กเยาวชนที่กระทำผิด ๆ และการให้ช่วยเหลือผู้พ้นโทษ ควรมีการจัดตั้งและดำเนินธุรกิจเพื่อสังคม ๆ ในลักษณะใด

(๑) ภาครัฐดำเนินการเอง โดยไม่แสวงหากำไร ไม่ให้ภาคเอกชนหรือภาคธุรกิจเข้ามาดำเนินการ

(๒) ภาครัฐมอบหมายให้ภาคเอกชนหรือภาคธุรกิจที่มุ่งหวังกำไรเข้ามาทำการแทนเป็นคู่สัญญา

(๓) ภาครัฐไม่ดำเนินการเอง แต่มีองค์กรไม่แสวงหากำไรดำเนินการ โดยได้รับการอุดหนุนจากรัฐหรือเงินบริจาค

(๔) ภาคธุรกิจดำเนินการโดยมุ่งกำไร แต่นำกำไรทั้งหมดไปใช้ตามวัตถุประสงค์เพื่อสังคม (ไม่แบ่งกำไร)

(๕) ภาคธุรกิจดำเนินการโดยมุ่งกำไร แต่กำไรส่วนใหญ่นำไปใช้ตามวัตถุประสงค์เพื่อสังคม และกำไรที่เหลือนำไปแบ่งปัน (แบ่งปันกำไร)

(๖) การรวมกลุ่มเป็นสหกรณ์เพื่อสังคม

๕. สินค้าและบริการที่เหมาะสมกับการดำเนินธุรกิจเพื่อสังคม เพื่อการพัฒนาแก้ไข ปรับพฤตินิสัยผู้ต้องขังหรือเด็กเยาวชนที่กระทำผิด ๆ และการให้ความช่วยเหลือผู้พ้นโทษ ควรมีลักษณะอย่างไร เพราะเหตุใด

๖. ภาพลักษณ์ของผู้ต้องขังหรือเยาวชนที่กระทำผิด ๆ และผู้พ้นโทษมีผลต่อการดำเนินธุรกิจเพื่อสังคม ๆ หรือไม่ อย่างไร

๗. การกำหนดให้ผู้ถือหุ้นหรือผู้ประกอบการธุรกิจเพื่อสังคม สามารถนำกำไรมาแบ่งปันกันได้ไม่เกินร้อยละ ๓๐ และนำไปทำประโยชน์เพื่อสังคม ร้อยละ ๗๐ มีความเหมาะสมหรือไม่ อย่างไร

๘. ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินธุรกิจเพื่อสังคม เพื่อพัฒนา แก้ไข ปรับพฤตินิสัยผู้ต้องขังหรือเด็กเยาวชนที่กระทำผิด ๆ และการให้ความช่วยเหลือผู้พ้นโทษ ที่ควรคำนึงถึงมีอะไรบ้าง เพราะเหตุใด

๙. การดำเนินธุรกิจเพื่อสังคม เพื่อการช่วยเหลือผู้ต้องขังหรือเยาวชนที่กระทำผิด ๆ และผู้พ้นโทษ ให้เกิดความยั่งยืนควรดำเนินการอย่างไรบ้าง

หมายเหตุ: ธุรกิจเพื่อสังคม หมายถึง องค์กร หน่วยงาน กลุ่มวิสาหกิจชุมชน กลุ่มธุรกิจ หรือกิจการที่แสวงหากำไรหรือไม่แสวงหากำไร ทั้งจากภาครัฐ สังคม หรือเอกชนที่ดำเนินงานในเชิงธุรกิจที่มีเป้าหมายหลักเพื่อสร้างคุณค่าให้แก่สังคม (Social Impact) เช่น แก้ปัญหาและพัฒนาชุมชน สังคมหรือสิ่งแวดล้อม โดยไม่ได้มุ่งเพียงแต่การสร้างผลกำไร หรือความมั่งคั่งของเจ้าของและผู้ถือหุ้น แต่มองรูปแบบของกำไรเป็นสิ่งที่สร้างความยั่งยืนในการดำเนินกิจการ

ชุดที่ ๕ กลุ่มประชาสังคม/องค์กรพัฒนาเอกชน

๑. ภาคสังคมหรือองค์กรพัฒนาเอกชนควรเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาพหุตินิสัยแก้ไข ปรับพหุตินิสัยผู้ต้องขังหรือเด็กเยาวชนที่กระทำผิด ๆ และการให้ช่วยเหลือผู้พ้นโทษได้หรือไม่ อย่างไร

๒. แนวคิดธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) สามารถนำมาใช้ในการพัฒนาพหุตินิสัยแก้ไข ปรับพหุตินิสัยผู้ต้องขังหรือเด็กเยาวชนที่กระทำผิด ๆ และการให้ช่วยเหลือผู้พ้นโทษได้หรือไม่ อย่างไร

๓. หากภาคสังคมหรือองค์กรพัฒนาเอกชนมีการดำเนินการธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) มาใช้ในการพัฒนาพหุตินิสัยแก้ไข ปรับพหุตินิสัยผู้ต้องขังหรือเด็กเยาวชนที่กระทำผิด ๆ และการให้ช่วยเหลือผู้พ้นโทษ ควรมีการจัดตั้งและดำเนินธุรกิจเพื่อสังคม ๆ ในลักษณะใด

(๑) ภาครัฐดำเนินการเอง โดยไม่แสวงหากำไร ไม่ให้ภาคเอกชนหรือภาคธุรกิจเข้ามาดำเนินการ

(๒) ภาครัฐมอบหมายให้ภาคเอกชนหรือภาคธุรกิจที่มุ่งหวังกำไรเข้ามาทำการแทนเป็นคู่สัญญา

(๓) ภาครัฐไม่ดำเนินการเอง แต่มีองค์กรไม่แสวงหากำไรดำเนินการ โดยได้รับการอุดหนุนจากรัฐหรือเงินบริจาค

(๔) ภาคธุรกิจดำเนินการโดยมุ่งกำไร แต่นำกำไรทั้งหมดไปใช้ตามวัตถุประสงค์เพื่อสังคม (ไม่แบ่งกำไร)

(๕) ภาคธุรกิจดำเนินการโดยมุ่งกำไร แต่กำไรส่วนใหญ่นำไปใช้ตามวัตถุประสงค์เพื่อสังคม และกำไรที่เหลือนำไปแบ่งปัน (แบ่งปันกำไร)

(๖) การรวมกลุ่มเป็นสหกรณ์เพื่อสังคม

๔. สินค้าและบริการที่เหมาะสมกับการดำเนินธุรกิจเพื่อสังคม เพื่อการพัฒนาแก้ไข ปรับพหุตินิสัยผู้ต้องขังหรือเด็กเยาวชนที่กระทำผิด ๆ และการให้ช่วยเหลือผู้พ้นโทษ ควรมีลักษณะอย่างไร เพราะเหตุใด

๕. ภาพลักษณ์ของผู้ต้องขังหรือเยาวชนที่กระทำผิด ๆ และผู้พ้นโทษมีผลต่อการดำเนินธุรกิจเพื่อสังคม ๆ หรือไม่ อย่างไร

๖. การกำหนดให้ผู้ถือหุ้นหรือผู้ประกอบการธุรกิจเพื่อสังคม สามารถนำกำไรมาแบ่งปันกันได้ไม่เกินร้อยละ ๓๐ และนำไปทำประโยชน์เพื่อสังคม ร้อยละ ๗๐ มีความเหมาะสมหรือไม่ อย่างไร

๗. ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินธุรกิจเพื่อสังคม เพื่อพัฒนา แก้ไข ปรับพหุตินิสัยผู้ต้องขังหรือเด็กเยาวชนที่กระทำผิด ๆ และการให้ความช่วยเหลือผู้พ้นโทษ ที่ควรคำนึงถึงมีอะไรบ้าง เพราะเหตุใด

๘. การดำเนินธุรกิจเพื่อสังคมของภาคสังคมหรือองค์กรพัฒนาเอกชน เพื่อการช่วยเหลือผู้ต้องขังหรือเยาวชนที่กระทำผิด ๆ และผู้พ้นโทษให้เกิดความยั่งยืนควรดำเนินการอย่างไรบ้าง

หมายเหตุ: ธุรกิจเพื่อสังคม หมายถึง องค์กร หน่วยงาน กลุ่มวิสาหกิจชุมชน กลุ่มธุรกิจ หรือกิจการที่แสวงหากำไรหรือไม่แสวงหากำไร ทั้งจากภาครัฐ สังคม หรือเอกชนที่ดำเนินงานในเชิงธุรกิจที่มีเป้าหมายหลักเพื่อสร้างคุณค่าให้แก่สังคม (Social Impact) เช่น แก้ปัญหาและพัฒนาชุมชน สังคมหรือสิ่งแวดล้อม โดยไม่ได้มุ่งเพียงแต่การสร้างผลกำไร หรือความมั่งคั่งของเจ้าของและผู้ถือหุ้น แต่มุ่งรูปแบบของกำไรเป็นสิ่งที่สร้างความยั่งยืนในการดำเนินกิจการ

ผนวก ค

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ความคิดเห็น
ของประชาชนที่มีต่อธุรกิจเพื่อสังคมที่มีการจ้างงานผู้พิการ

แบบสอบถาม

โครงการวิจัยแนวทางของธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise)
มาขับเคลื่อนการสร้างอาชีพให้ผู้พ้นโทษเพื่อลดปัญหาการกระทำผิดซ้ำ

วัตถุประสงค์ในการศึกษา เพื่อศึกษาและวิเคราะห์แนวโน้มของสินค้าและบริการที่เหมาะสมกับ
ธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) ในการสร้างอาชีพให้ผู้พ้นโทษในประเทศ

โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน หน้าข้อความที่เลือก และเติมข้อมูลความเห็นในช่องว่าง

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถาม

๑. เพศ ๑) หญิง ๒) ชาย ๓) เพศทางเลือก

๒. อายุ ๑) น้อยกว่า ๒๐ ปี ๒) ๒๐ - ๓๐ ปี ๓) ๓๑ - ๔๐ ปี
 ๔) ๔๑ - ๕๐ ปี ๕) มากกว่า ๕๐ ปี ขึ้นไป

๓. ระดับการศึกษาสูงสุด ๑) ประถมศึกษา/ต่ำกว่า ๒) มัธยมศึกษาตอนต้น/เทียบเท่า
 ๓) อนุปริญญา/เทียบเท่า ๔) ปริญญาตรี/เทียบเท่า
 ๕) ปริญญาโท/เทียบเท่า ๖) สูงกว่าปริญญาโท

๔. อาชีพ ๑) นักเรียน/นักศึกษา ๒) พนักงานบริษัทเอกชน
 ๓) ธุรกิจส่วนตัว ๔) อาชีพอิสระ
 ๕) ผู้ใช้แรงงาน/รับจ้างทั่วไป ๖) เกษตรกร/ประมง
 ๗) พ่อบ้าน/แม่บ้าน/เกษียณอายุ/ว่างงาน
 ๘) ค้าขาย
 ๙) รัฐวิสาหกิจ/เจ้าหน้าที่ของรัฐประเภทอื่น ๆ โปรดระบุ.....
 ๑๐) อื่น ๆ โปรดระบุ .....

๕. จังหวัดที่เก็บข้อมูล.....

๖. สถานที่เก็บข้อมูล ๑) บริเวณตลาดสด ๒) บริเวณโรงเรียน ๓) บริเวณย่านการค้า
 ๔) บริเวณชุมชนที่อยู่อาศัย ๕) อื่น ๆ โปรดระบุ .....

ส่วนที่ ๒ ความคิดเห็นที่มีต่อธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise)

๑. ในความเห็นของท่าน ข้อใด คือ เป้าหมายที่สำคัญที่สุดของการดำเนินธุรกิจเพื่อสังคม

- ๑) เพื่อทำธุรกิจให้มีกำไรควบคู่กับการพัฒนาสังคม
- ๒) เพื่อทำธุรกิจแบบไม่มุ่งหวังกำไร แต่เน้นการสร้างคุณค่าให้สังคม
- ๓) เพื่อช่วยเหลือกลุ่มผู้ด้อยโอกาส
- ๔) เพื่อสร้างชื่อเสียงให้เป็นที่ยอมรับว่าเป็นส่วนหนึ่งในการแก้ไขปัญหาสังคม
- ๕) อื่น ๆ โปรดระบุ.....

๒. ในความเห็นของท่าน ธุรกิจเพื่อสังคมควรมีการดำเนินการในลักษณะอย่างไร

- ๑) ภาครัฐดำเนินการเอง โดยไม่แสวงหากำไร ไม่ให้ภาคเอกชนหรือภาคธุรกิจเข้ามาดำเนินการ
- ๒) ภาครัฐมอบหมายให้ภาคเอกชนหรือภาคธุรกิจที่มุ่งหวังกำไรเข้ามาทำการแทนเป็นคู่สัญญา
- ๓) ภาครัฐไม่ดำเนินการเอง แต่มีองค์กรไม่แสวงหากำไรดำเนินการ โดยได้รับการอุดหนุนจากรัฐหรือเงินบริจาค
- ๔) ภาคธุรกิจดำเนินการโดยมุ่งกำไร แต่นำกำไรทั้งหมดไปใช้ตามวัตถุประสงค์เพื่อสังคม (ไม่แบ่งกำไร)
- ๕) ภาคธุรกิจดำเนินการโดยมุ่งกำไร แต่กำไรส่วนใหญ่นำไปใช้ตามวัตถุประสงค์เพื่อสังคม และกำไรที่เหลือนำไปแบ่งให้แก่สมาชิกหรือผู้ถือหุ้น
- ๖) การรวมกลุ่มเป็นสหกรณ์เพื่อสังคม เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมสร้างประโยชน์แก่สังคม

๓. ท่านมีความคิดเห็นต่อสินค้าและบริการจากธุรกิจเพื่อสังคม อย่างไร

ธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) หมายถึง รูปแบบองค์กร หน่วยงาน กลุ่มวิสาหกิจชุมชน กลุ่มธุรกิจ หรือกิจการที่แสวงหากำไรหรือไม่แสวงหากำไร ทั้งจากภาครัฐ สังคม หรือเอกชนที่ดำเนินงานในเชิงธุรกิจที่มีเป้าหมายหลักเพื่อสร้างคุณค่าให้แก่สังคม (Social Impact) เช่น แก้ปัญหาและพัฒนาชุมชน สังคมหรือสิ่งแวดล้อม โดยไม่ได้มุ่งเพียงแต่การสร้างผลกำไร หรือความมั่งคั่งของเจ้าของและผู้ถือหุ้น แต่มองรูปแบบของกำไรเป็นสิ่งที่สร้างความยั่งยืนในการดำเนินกิจการ

กรุณาให้คะแนนประโยคด้านล่างนี้ จาก ๑ ถึง ๗ (๑ = ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง และ ๗ = เห็นด้วยอย่างยิ่ง)

ข้อความ	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗
	→						
๑) คุณภาพดี และ เชื่อถือได้							
๒) ราคาสมเหตุสมผล							
๓) หาซื้อง่าย							
๔) ให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาสังคม							
๕) ให้ความสำคัญกับกลุ่มผู้ด้อยโอกาส เช่น ผู้พิการ							
๖) มีความหลากหลาย							
๗) อื่น ๆ โปรดระบุ							

๔. เหตุผลของท่านในการซื้อสินค้าหรือใช้บริการธุรกิจเพื่อสังคม

กรุณาให้คะแนนประโยคด้านล่างนี้ จาก ๑ ถึง ๗ (๑ = ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง และ ๗ = เห็นด้วยอย่างยิ่ง)

เหตุผล	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗
	→						
๑) มีคุณภาพที่ดี และ เชื่อถือได้							
๒) ราคายุติธรรม							
๓) ทำบุญ							
๔) สร้างความรู้สึกที่ดีให้กับตัวเอง							
๕) สร้างภาพลักษณ์ของตนเอง							
๖) ส่งเสริมการมีสุขภาพดีและปลอดภัย							
๗) สร้างงานในชุมชน (ฝึกฝนทักษะของชุมชน)							
๘) ยกระดับความเป็นอยู่ของกลุ่มผู้ด้อยโอกาส							
๙) ฝึกฝนอาชีพให้กลุ่มผู้ด้อยโอกาสให้มีรายได้ เลี้ยงชีพ							
๑๐) สนับสนุนผลประโยชน์กลับคืนสู่สังคมโดยรวม							
๑๑) อื่น ๆ โปรดระบุ							

ส่วนที่ ๓ ความคิดเห็นต่อการซื้อสินค้าหรือใช้บริการจากผู้พิการ

๑. ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรต่อการช่วยเหลือผู้ต้องขัง/เด็กและเยาวชนที่อยู่ในสถานที่ควบคุมให้มีรายได้ และอาชีพ (ในขณะที่ต้องขัง/อยู่ในสถานที่ควบคุม)

- ๑) ไม่ควรช่วยเหลือ เนื่องจากยังอยู่ระหว่างต้องขังในเรือนจำ/อยู่ในสถานที่ควบคุม
- ๒) ควรจัดหลักสูตรให้ความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพที่ตรงต่อความต้องการของผู้ประกอบการ
- ๓) ควรมีการประสานจัดหาหน่วยงานภายนอกเข้ามาเพื่อว่าจ้างทำงาน
- ๔) ควรมีภาคเอกชนทำธุรกิจเป็นการเฉพาะเพื่อที่จะเข้ามาว่าจ้างทำงาน
- ๕) กรมราชทัณฑ์/กรมพินิจ ฯ ดำเนินการว่าจ้างด้วยตนเอง
- ๖) อื่น ๆ โปรดระบุ .....

๒. แนวทางที่เหมาะสมในการให้ความช่วยเหลือเพื่อกลับคืนสู่สังคมของผู้พิการ (ออกจากเรือนจำ/สถานที่ควบคุมแล้ว)

- ๑) ไม่ควรช่วยเหลือ เป็นหน้าที่ของผู้พิการต้องดำเนินการด้วยตนเอง
- ๒) ให้เงินทุนกู้ยืมแก่ผู้พิการนำไปประกอบอาชีพ เพื่อเป็นผู้ประกอบการได้เอง
- ๓) ช่วยเหลือในการหาอาชีพ เพื่อผู้พิการสามารถเป็นผู้ประกอบการได้เอง
- ๔) ช่วยเหลือ/แนะนำในการหาหน่วยงานเพื่อที่จะจ้างงาน
- ๕) จัดตั้งหน่วยงาน/องค์กรภาครัฐกิจขึ้นมาเป็นการเฉพาะเพื่อรองรับการจ้างงาน
- ๖) ภาครัฐตั้งหน่วยงาน/องค์กรกิจรัฐกิจขึ้นมาเป็นการเฉพาะเพื่อรองรับการจ้างงาน
- ๗) อื่น ๆ โปรดระบุ .....

๓. ลักษณะอาชีพที่ท่านคิดว่าเหมาะสมกับผู้พิการ ควรมีลักษณะอย่างไร

.....

.....

.....

.....

๔. ลักษณะสินค้าที่ผลิตโดยผู้ต้องขังและ/หรือผู้พิการ ควรมีลักษณะอย่างไร

.....

.....

.....

.....

๕. ลักษณะบริการที่ดำเนินการโดยผู้ต้องขังและ/หรือผู้พ้นโทษ ควรมีลักษณะอย่างไร

.....

.....

.....

.....

๖. ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับ ผู้ต้องขังหรือผู้พ้นโทษ ในการได้รับการช่วยเหลือหรือโอกาส อย่างไร

กรุณาให้คะแนนประโยคด้านล่างนี้ จาก ๑ ถึง ๗ (๑ = ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง และ ๗ = เห็นด้วยอย่างยิ่ง)

ปัจจัย	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗
	—————>						
๑) เป็นผู้ด้อยโอกาสที่ควรได้รับการช่วยเหลือ							
๒) หากได้รับการช่วยเหลือ จะไม่กลับไปกระทำผิดซ้ำอีก							
๓) หากให้โอกาส จะส่งต่อโอกาสให้ผู้ต้องขัง/ผู้พ้นโทษรายอื่น							
๔) หน่วยงานหรือองค์กรทางสังคมควรเข้ามาให้ความช่วยเหลือในการคืนสู่สังคม							
๕) สังคมควรให้โอกาสในการประกอบอาชีพสุจริต							
๖) ครอบครัวและชุมชนควรให้การยอมรับการคืนสู่สังคม							
๗) การให้ความช่วยเหลือตามนโยบายของภาครัฐช่วยให้ผู้พ้นโทษสามารถกลับใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างปกติ							
๘) การนำเสนอของสื่อมวลชนในด้านอาชีพของผู้ต้องขัง/ผู้พ้นโทษมีผลต่อการยอมรับของสังคม							
๙) การซื้อสินค้าที่ผลิตโดยผู้ต้องขัง/ผู้พ้นโทษเป็นการให้โอกาสในการกลับคืนสู่สังคม/ทำประโยชน์เพื่อสังคม							
๑๐) การจ้างงานบริการที่จ้างผู้ต้องขัง/ผู้พ้นโทษ เป็นการให้โอกาสในการกลับคืนสู่สังคม/ทำประโยชน์เพื่อสังคม							

๗. ท่านจะซื้อสินค้าของผู้ต้องขังและ/หรือผู้พันโทษหรือไม่

- ๑) ไม่ซื้อ เพราะ.....
- ๒) ซื้อ เพราะ (เลือกตอบ ๓ ข้อ)
☐ ๒.๑) คุณภาพสินค้า	☐ ๒.๒) ราคาสมเหตุสมผล
☐ ๒.๓) ความน่าเชื่อถือของแบรนด์	☐ ๒.๔) เพื่อทำบุญ
☐ ๒.๕) เพื่อสร้างความรู้สึที่ดีให้กับตัวเอง	☐ ๒.๖) สร้างภาพลักษณ์ของตนเอง
☐ ๒.๗) เพื่อมอบเป็นของขวัญแก่ผู้อื่น	☐ ๒.๘) เพื่อสุขภาพที่ดีและปลอดภัยจากสารเคมี
☐ ๒.๙) เพื่อสร้างงานในชุมชน	☐ ๒.๑๐) ยกระดับความเป็นอยู่ของกลุ่มผู้ต้องขังโอกาส
☐ ๒.๑๑) ผักผลไม้ให้กลุ่มผู้ต้องขังโอกาส เช่น ผู้พันโทษ เพื่อให้มีรายได้เลี้ยงชีพ	
☐ ๒.๑๒) ไม่คำนึงอะไร ถือว่าเป็นการช่วยเหลือ	
☐ ๒.๑๓) อื่น ๆ โปรดระบุ.....	

๘. ท่านจะใช้บริการที่ดำเนินการโดยผู้ต้องขังและ/หรือผู้พันโทษหรือไม่

- ๑) ไม่ใช้บริการ เพราะ.....
- ๒) ใช้บริการ เพราะ (เลือกตอบ ๓ ข้อ)
☐ ๒.๑) คุณภาพการให้บริการ	☐ ๒.๒) ราคาสมเหตุสมผล
☐ ๒.๓) ความน่าเชื่อถือของแบรนด์	☐ ๒.๔) เพื่อทำบุญ
☐ ๒.๕) เพื่อสร้างความรู้สึที่ดีให้กับตัวเอง	☐ ๒.๖) สร้างภาพลักษณ์ของตนเอง
☐ ๒.๗) เพื่อมอบเป็นของขวัญแก่ผู้อื่น	☐ ๒.๘) เพื่อสุขภาพที่ดีและปลอดภัยจากสารเคมี
☐ ๒.๙) เพื่อสร้างงานในชุมชน	
☐ ๒.๑๐) ยกระดับความเป็นอยู่ของกลุ่มผู้ต้องขังโอกาส	
☐ ๒.๑๑) ผักผลไม้ให้กลุ่มผู้ต้องขังโอกาส เช่น ผู้พันโทษ เพื่อให้มีรายได้เลี้ยงชีพ	
☐ ๒.๑๒) ไม่คำนึงอะไร ถือว่าเป็นการช่วยเหลือ	
☐ ๒.๑๓) อื่น ๆ โปรดระบุ.....	

หมายเหตุ

ผู้ต้องขัง/ผู้พันโทษ รวมถึงเด็กและเยาวชนที่อยู่ในสถานควบคุม เด็กและเยาวชนที่ได้รับการปล่อยตัวจากสถานควบคุม และผู้ถูกคุมประพฤติ

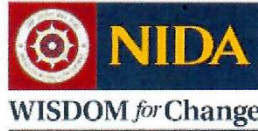
ขอขอบคุณที่สละเวลาในการตอบแบบสอบถาม

ผนวก ง

เอกสารรับรองโครงการวิจัยจาก
คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

เอกสารรับรองโครงการวิจัย
Certificate of Approval

คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ขอรับรองว่าโครงการวิจัยตามที่ระบุด้านล่างได้ผ่านการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ และได้รับการรับรองตามแนวทางหลักจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ที่เป็นมาตรฐานสากล ได้แก่ ประกาศเฮลซิงกิ แนวทางการปฏิบัติการวิจัยทางคลินิกที่ดี และรายงานเบลมอนต์

This is to certify that the research project identified below has received an approval on human research protection by the Ethics Committee in Human Research, National Institute of Development Administration, which is in full compliance with international guidelines of human research protection such as Declaration of Helsinki, CIOMS Guidelines, and the Belmont Report.

ชื่อโครงการ: (Project Title)	โครงการวิจัยการนำแนวทางของธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) มาขับเคลื่อนการสร้างอาชีพให้ผู้พิการเพื่อลดปัญหาการกระทำผิดซ้ำ	
ผู้วิจัยหลัก: Principal Investigator:	รองศาสตราจารย์ ดร.เกษมศานต์ โชติชาครพันธุ์ Associate Professor Dr.Kasemsam Chotchakornpant	
ผู้ร่วมวิจัย: Co-investigators:	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุวิชา เป้าอารีย์ ดร.ศรัญญิการ์ สรรค์ศุภกิจ	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประพิน นุชเปี่ยม ดร.สุจินตนา ภาวสิทธิ์ Assistant Professor Dr.Prapin Nuchpiam Dr.Sujintana Pawasit
สังกัด: Affiliation:	คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ Graduate School of Public Administration, National Institute of Development Administration	
ประเภทการพิจารณา: Type of Protocol Review:	การพิจารณาแบบเต็มคณะ Full Board Review	

(ศาสตราจารย์ ดร.กัลยาณี สেনาสู)

ประธานคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
Chairperson of the Ethics Committee in Human Research,
National Institute of Development Administration

วันที่รับรอง: 9 เมษายน 2563
Approval Date: April 9th, 2020

วันหมดอายุการรับรอง: 8 เมษายน 2564
Expiration Date: April 8th, 2021

**โครงการวิจัยที่ได้รับการรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์จากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์แล้ว**

ระเบียบปฏิบัติหลังจากได้รับการรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์มีดังนี้

- 1) ขอให้ผู้วิจัยนำเอกสารที่แจ้งผู้เข้าร่วมการวิจัยและหนังสือแสดงความสมัครใจในการเข้าร่วมการวิจัยที่มีตราประทับรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ไปสำเนาให้กับผู้เข้าร่วมการวิจัยของโครงการวิจัยที่ได้รับการรับรองเท่านั้น
- 2) หากผู้วิจัยต้องการปรับเปลี่ยนรายละเอียดบางส่วนของโครงการวิจัย ขอให้ผู้วิจัยแจ้งมายังศูนย์ประสานคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ โดยกรอกแบบฟอร์ม “แบบขอปรับเปลี่ยนรายละเอียดโครงการวิจัยที่ได้รับการรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ แล้ว (Approved Protocol Amendment Request Form)” เพื่อขอรับการพิจารณารับรองก่อนเริ่มดำเนินการวิจัย เมื่อคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์พิจารณา รับรองแล้ว จะมีหนังสือตอบรับแจ้งไปยังผู้วิจัย โดยระบุวันที่รับรอง ผู้วิจัยจึงสามารถเริ่มดำเนินการวิจัยต่อไปได้
- 3) หากมีเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์เกิดขึ้นกับผู้เข้าร่วมการวิจัย ขอให้ผู้วิจัยหลักรายงานต่อคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์โดยกรอกแบบฟอร์ม “แบบรายงานเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์จากโครงการวิจัยที่ได้รับการรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ แล้ว (Adverse Event Report Form)” และนำส่งศูนย์ประสานคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ พร้อมทั้งแนบเอกสารและหลักฐานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เมื่อคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์พิจารณารายงานเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์แล้ว จะมีหนังสือแจ้งผลการพิจารณาไปยังผู้วิจัย
- 4) หากผู้วิจัยดำเนินการวิจัยเสร็จสิ้นภายใน 1 ปี ขอให้ผู้วิจัยดำเนินการสรุปผลโครงการวิจัยและรายงานการสิ้นสุดโครงการวิจัยตามแบบฟอร์ม “แบบสรุปผลโครงการวิจัยและรายงานการสิ้นสุดโครงการวิจัย (Protocol Summary and Closure Form)” และนำส่งศูนย์ประสานคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ หลังจากศูนย์ประสานคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ได้รับรายงานแล้ว จะมีหนังสือตอบรับการสิ้นสุดโครงการวิจัยส่งไปให้ผู้วิจัย
- 5) ในกรณีที่โครงการวิจัยของผู้วิจัยมีระยะเวลานานกว่า 1 ปี ผู้วิจัยจะต้องส่งรายงานความก้าวหน้าของโครงการวิจัยตามแบบฟอร์ม “แบบติดตามผลการดำเนินการวิจัยประจำปีและขอต่ออายุเอกสารรับรอง (Annual Progress Report and Certificate of Approval Renewal Form)” และนำส่งศูนย์ประสานคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ ภายใน 30 วันทำการก่อนถึงกำหนดวันหมดอายุการรับรอง เพื่อขอต่ออายุเอกสารรับรองโครงการวิจัย หลังจากศูนย์ประสานคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ได้รับรายงานแล้ว จะมีหนังสือตอบรับการรายงานโครงการวิจัยและต่ออายุเอกสารรับรองโครงการส่งไปให้ผู้วิจัย

**This research project has been certified by the Ethics Committee in Human Research,
National Institute of Development Administration.**

Regulations for research conduct after research ethics approval are as follows:

- 1) The research team can distribute copies of the Participant Information Sheet and the Informed Consent Form certified by the Ethics Committee in Human Research, National Institute of Development Administration (ECNIDA) to participants of the research project identified above only.
- 2) If the principal investigator needs to amend some details of the research project, he/she has to inform the Center of the Ethics Committee in Human Research, National Institute of Development Administration (CECNIDA) by completing the Approved Protocol Amendment Request Form for ECNIDA consideration before carrying out the research project. After the amendment is reviewed and approved by ECNIDA, the acceptance letter with the date of approval will be sent to the principal investigator. Then the research project can be continued.
- 3) If there is an adverse event occurring in one or more participants of the research project, the principal researcher has to report the issue to ECNIDA by completing the Adverse Event Report Form and submit to CECNIDA, together with relevant documents. After the adverse event is considered by ECNIDA, the letter indicating the result will be sent to the principal investigator.
- 4) If the research project is completed within a year, the principal investigator has to complete the Protocol Summary and Closure Form and submit to CECNIDA. After receiving the form, the project closure acknowledgment letter will be sent to the principal investigator.
- 5) If the research project is not completed within a year, the principal investigator has to complete the Progress Report and Certificate of Approval Renewal Form and submit to CECNIDA no less than 30 days prior to the expiration date of the original approval for approval renewal. After receiving the form, the progress report acknowledgment letter with approval renewal will be sent to the principal investigator.

ศูนย์ประสานคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
เลขที่ 118 หมู่ 3 ถนนเสรีไทย แขวงคลองจั่น เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร 10240

Center of the Ethics Committee in Human Research, National Institute of Development Administration
118 Moo 3, Serithai Road, Klong-Chan, Bangkok, Bangkok THAILAND 10240
Website: <http://ecnida.nida.ac.th/th/>
E-mail: nidaec@nida.ac.th, ecnida@gmail.com

ผนวก จ

บทความวิจัย (Research Article)

โครงการวิจัยแนวทางของธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) มาขับเคลื่อน การสร้างอาชีพให้ผู้พ้นโทษเพื่อลดปัญหาการกระทำผิดซ้ำ

The Research Project on Developing a Social Enterprise Model for the Employment of Ex-Offenders to Reduce Recidivism

เกษมศานต์ โชติชาครพันธุ์⁵, สุวิชา เป้าอารีย์⁶, ประพิน นุชเปี่ยม⁷, ศรัญญิการ์ สรรค์ศุภกิจ⁸, สุจินตนา
ภาวลสิทธิ์⁹

บทคัดย่อ

โครงการวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาแนวคิด แนวทาง รูปแบบธุรกิจ (Business Model) ปัจจัยสู่ความสำเร็จ แนวปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) รวมทั้งปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) ในประเทศไทยและต่างประเทศ และศึกษาและวิเคราะห์แนวโน้มของผลิตภัณฑ์และบริการที่เหมาะสมกับธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) ในการสร้างอาชีพให้ผู้พ้นโทษในประเทศ รวมทั้งนำเสนอรูปแบบของธุรกิจเพื่อสังคม พร้อมทั้งผลิตภัณฑ์และบริการที่เหมาะสมกับการสร้างอาชีพสำหรับผู้พ้นโทษ พร้อมแผนขับเคลื่อนการดำเนินงาน (Roadmap) ระยะสั้น (๑ – ๓ ปี) ในการจัดตั้งธุรกิจเพื่อสังคมเพื่อสร้างอาชีพของผู้พ้นโทษในประเทศไทย วิธีการดำเนินโครงการวิจัยใช้เครื่องมือวิจัยเชิงคุณภาพเป็นหลัก โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม จำนวน ๑๔๓ คน และเครื่องมือวิจัยเชิงปริมาณเป็นเครื่องมือรอง โดยการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อธุรกิจเพื่อสังคม/ธุรกิจเพื่อสังคมที่มีการจ้างงานผู้พ้นโทษ จำนวน ๑,๒๗๘ คน ผลการศึกษาพบว่า ๑) การยอมรับและกลับคืนสู่สังคม/ชุมชนของผู้พ้นโทษ เป็นเรื่องที่ต้องร่วมมือกันของทุกภาคส่วน ๒) การสร้างภาพลักษณ์และลดการตีตรา หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องต้องพยายามหาแนวทางหรือวิธีการในการเตรียมความพร้อมอย่างบูรณาการและต่อเนื่อง รวมถึงการสร้างภาพลักษณ์ใหม่ของผู้พ้นโทษเพื่อนำผู้พ้นโทษกลับคืนสู่สังคม ๓) ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดธุรกิจเพื่อสังคม การนำแนวคิดการจัดการธุรกิจเพื่อสังคมเข้ามาช่วยในเรื่องการประกอบอาชีพเป็นการเพิ่มโอกาสการประกอบอาชีพให้ผู้พ้นโทษ ๔) การพัฒนาสินค้าและบริการที่เหมาะสมกับผู้พ้นโทษ

⁵ รองศาสตราจารย์ คณะรัฐประศาสนศาสตร์, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, kasems.c@nida.ac.th.

⁶ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, suvicha.p@nida.ac.th.

⁷ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะนิติศาสตร์, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, prapin.nuc@nida.ac.th.

⁸ อาจารย์ สาขาการจัดการภาคบริการและการท่องเที่ยว, วิทยาลัยนานาชาติเพื่อศึกษาความยั่งยืน มหาวิทยาลัยศรี- นครินทรวิโรฒ, sarunyikha@g.swu.ac.th.

⁹ นักวิจัยอิสระ, sujintanapawasit@gmail.com.

พัฒนาให้ตรงกับความต้องการ หรือความคาดหวังของตลาด และความถนัดของผู้ต้องขัง โดยผลการศึกษาได้นำเสนอรูปแบบของธุรกิจเพื่อสังคมในรูปแบบของเกษตรอินทรีย์เพื่อสร้างอาชีพสำหรับผู้พ้นโทษ พร้อมแผนขับเคลื่อนการดำเนินงาน (Roadmap) ระยะสั้น (๑-๓ ปี) ในการจัดตั้งธุรกิจเพื่อสังคมในรูปแบบเกษตรอินทรีย์เพื่อสร้างอาชีพของผู้พ้นโทษในประเทศไทย

คำสำคัญ: ผู้พ้นโทษ ธุรกิจเพื่อสังคม การกระทำผิดซ้ำ การสร้างอาชีพ

๑. บทนำ

ปัญหาอาชญากรรมของประเทศไทยมีจำนวนคดีเพิ่มขึ้น รวมทั้งแนวโน้มความรุนแรงและความซับซ้อนของคดีอาชญากรรมเพิ่มมากขึ้น จากรายงานสถิติผู้ต้องราชทัณฑ์ทั่วประเทศ สํารวจ ณ วันที่ ๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๒ พบว่า มีจำนวนผู้ต้องราชทัณฑ์จำนวนทั้งสิ้น ๓๖๕,๓๘๔ คน เป็นชายจำนวน ๓๑๘,๒๔๕ คน และหญิง จำนวน ๔๗,๑๓๙ คน (กรมราชทัณฑ์, ๒๕๖๒) มีจำนวนเพิ่มขึ้นเมื่อเทียบกับจำนวนผู้ต้องราชทัณฑ์ ณ เดือนเดียวกันของปี ๒๕๖๑ (๓๒๐,๙๖๖ คน) จากรายงานจำนวนผู้กระทำผิดซ้ำในปี ๒๕๖๒ สถิติผู้พ้นโทษมีจำนวน ๑๕๙,๕๘๘ คน กลับมากระทำผิดซ้ำภายใน ๑ ปี จำนวน ๑๐,๘๓๔ คน (กรมราชทัณฑ์, ๒๕๖๒) จากแนวโน้มดังกล่าว กระทรวงยุติธรรมได้ผลักดันโครงการป้องกันอาชญากรรมในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อลดอาชญากรรม และลดจำนวนผู้กระทำความผิด รวมถึงผู้ตกเป็นเหยื่อ โดยการพัฒนามาตรการฟื้นฟูและบำบัดผู้กระทำความผิดและผู้ตกเป็นเหยื่อ การส่งเสริมการศึกษา การสร้างอาชีพและฝึกฝนทักษะที่จำเป็นต่อการประกอบอาชีพให้ผู้ต้องขัง รวมถึงการร่วมมือกับภาคเอกชนในการสร้างอาชีพให้ผู้พ้นโทษ เช่น การรับเข้าทำงาน การรับซื้อสินค้าผลิตภัณฑ์ที่ผลิตโดยผู้ต้องขัง นับว่าเป็นการเริ่มต้นที่ดี แต่หากพิจารณาถึงการสร้างอาชีพให้กับผู้พ้นโทษที่มีความยั่งยืนและให้ผู้พ้นโทษสามารถยืนหยัด เติบโต และแข่งขันได้ อาจยังไม่เป็นระบบ และมีประสิทธิภาพเพียงพอ เนื่องจากผู้พ้นโทษมีทักษะฝีมือสามารถสร้างสินค้าหรือบริการที่มีคุณภาพ แต่ไม่สามารถเข้าถึงระบบตลาดหรือแข่งขันในวงจรเศรษฐกิจได้ เพราะขาดองค์ความรู้ ทักษะที่จำเป็นด้านการวางแผนธุรกิจ การวางแผนการตลาด การออกแบบสินค้าหรือบริการ การเข้าถึงแหล่งเงินทุน ระบบตลาดและความต้องการของผู้บริโภคที่เปลี่ยนแปลงไป ส่งผลต่อการสร้างอาชีพและการดำรงชีวิตและเป็นปัจจัยสำคัญในการที่จะทำให้ผู้พ้นโทษกลับไปกระทำความผิดซ้ำ ดังนั้น แนวคิดในการสร้างอาชีพให้กับผู้พ้นโทษควรมีปรับเปลี่ยนให้เท่าทันกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ซึ่งในปัจจุบัน มีแนวคิด เช่น ธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) ที่เป็นรูปแบบองค์กรใหม่ที่เกิดขึ้นเพื่อดูแลและแก้ไขปัญหาสังคมควบคู่กับการดำเนินธุรกิจ โดยนำผลกำไรกลับคืนสู่สังคม เพื่อแก้ไขปัญหาทางสังคมให้แก่กลุ่มเป้าหมายที่ธุรกิจให้ความสนใจ โดยมีรูปแบบในการดำเนินธุรกิจหลายลักษณะ เช่น เป็นบริษัทที่ดำเนินธุรกิจเพื่อหากำไร กลับคืนมาแก้ไขปัญหาทางสังคมที่กำหนดเป็นเป้าประสงค์ขององค์กร หรือธุรกิจที่นำกลุ่มชายขอบ

หรือกลุ่มผู้ด้อยโอกาสสามารถร่วมในการดำเนินธุรกิจ ธุรกิจเพื่อสังคมจึงเป็นการเชื่อมโยงจุดแข็งที่สำคัญสองจุดแข็ง คือ การจัดการที่มีประสิทธิภาพของภาคเอกชนและการมีความมุ่งมั่นตั้งใจที่จะแก้ไขปัญหาของภาคสังคม เพื่อทำให้เกิดทางแก้ไขปัญหาผ่านรูปแบบธุรกิจที่มีนวัตกรรมและความยั่งยืน (Poon, ๒๐๑๑) ซึ่งธุรกิจหรือการจัดตั้งองค์กรในลักษณะนี้เป็นที่แพร่หลายหลายประเทศ เช่น สหราชอาณาจักร สหรัฐอเมริกา โดยบางธุรกิจได้จัดตั้งขึ้นโดยมุ่งเน้นที่จะให้โอกาสและช่วยเหลือกับคนด้อยโอกาส เช่น อดีตผู้ต้องขัง กลุ่มคนไร้บ้าน เป็นต้น สำหรับประเทศไทย มีการริเริ่มนำแนวคิดของธุรกิจเพื่อสังคมในประเทศไทยมาดำเนินการและประสบความสำเร็จเป็นจำนวนมาก แต่ยังมีได้เคยถูกนำมาปรับใช้กับการสร้างอาชีพให้กับผู้พิการในประเทศไทย จึงควรทำการศึกษาวิจัยการนำแนวทางของธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) มาขับเคลื่อนการสร้างอาชีพให้ผู้พิการเพื่อลดปัญหาการกระทำผิดซ้ำ ผ่านรูปแบบธุรกิจที่มีความยั่งยืนเพื่อให้ผู้พิการมีรายได้ สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน และอยู่ในสังคมได้อย่างภาคภูมิใจ อันนำมาซึ่งการป้องกันปัญหาการกลับมากระทำผิดซ้ำของผู้ต้องโทษได้อย่างเป็นระบบ

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๒.๑ ศึกษาแนวคิด แนวทาง รูปแบบธุรกิจ (Business Model) ปัจจัยสู่ความสำเร็จ และแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) รวมทั้งปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) ในประเทศไทยและต่างประเทศ

๒.๒ ศึกษาและวิเคราะห์แนวโน้มของผลิตภัณฑ์และบริการที่เหมาะสมกับธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) ในการสร้างอาชีพให้ผู้พิการในประเทศไทย

๒.๓ นำเสนอรูปแบบของธุรกิจเพื่อสังคม พร้อมทั้งผลิตภัณฑ์และบริการที่เหมาะสมกับการสร้างอาชีพสำหรับผู้พิการ พร้อมแผนขับเคลื่อนการดำเนินงาน (Roadmap) ระยะสั้น (๑ - ๓ ปี) ในการจัดตั้งธุรกิจเพื่อสังคมเพื่อสร้างอาชีพของผู้พิการในประเทศไทย

๓. วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ขั้นตอนการวิจัยเชิงคุณภาพประกอบด้วย การวิจัยเชิงเอกสาร ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และหรือการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อศึกษารูปแบบธุรกิจ (Business Model) กรณีศึกษาการดำเนินธุรกิจเพื่อสังคม ปัจจัยสู่ความสำเร็จหรือแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) ปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินธุรกิจเพื่อสังคม รวมถึงรูปแบบผลิตภัณฑ์และบริการที่เหมาะสมผู้พิการ เพื่อนำมาปรับใช้ในการจัดตั้งธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) เก็บข้อมูลในช่วงเดือนมิถุนายน - กรกฎาคม ๒๕๖๓ มีกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informant) จำนวนทั้งสิ้น ๑๔๓ คน จำนวน ๕ กลุ่ม ดังนี้ ๑) กลุ่มผู้บริหาร เจ้าหน้าที่รัฐและผู้ปฏิบัติงานใน

หน่วยงานด้านพหุตินิสัยที่เกี่ยวข้องกับการให้ความช่วยเหลือ จำนวน ๓๒ คน ๒) กลุ่มเป้าหมายที่ได้รับการช่วยเหลือ ประกอบด้วย (๑) ผู้ต้องขังที่พ้นโทษ (๒) เด็กและเยาวชนที่ได้รับการปล่อยตัว และ (๓) ผู้ที่เคยถูกคุมประพฤติ จำนวน ๔๕ คน ๓) ครอบครัวหรือญาติ/ชุมชน จำนวน ๑๐ คน ๔) ประชาสังคม จำนวน ๑๑ คน ๕) ผู้ก่อตั้ง ผู้ประกอบการ เจ้าหน้าที่หรือผู้เกี่ยวข้องกับการดำเนินธุรกิจ เพื่อสังคมทั้งในและหรือต่างประเทศ จำนวน ๔๕ คน โดยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และการสนทนามาได้มาจัดหมวดหมู่ แยกประเภท และทำการวิเคราะห์เชิงตรรกะควบคู่กับบริบท และตรวจสอบความถูกต้องและความน่าเชื่อถือของข้อมูล

สำหรับการวิจัยเชิงปริมาณ ใช้วิธีการวิจัยเชิงสำรวจความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อธุรกิจเพื่อสังคม/ธุรกิจเพื่อสังคมที่มีการจ้างงานผู้พ้นโทษ จำนวนเป้าหมายในการสำรวจความคิดเห็น ๑,๒๗๘ คน วิธีการสุ่มตัวอย่างเลือกใช้การสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน โดยขั้นตอนที่ ๑ ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ โดยแบ่งประชากร ออกเป็น ๕ ภูมิภาค ได้แก่ กรุงเทพมหานครและปริมณฑล ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ และภาคใต้ โดยแบ่งกลุ่มตัวอย่างตามสัดส่วนของประชากร เพื่อให้มีการกระจายตัวอย่างเหมาะสม ขั้นตอนที่ ๒ ในแต่ละชั้นภูมิสุ่มเลือกจังหวัด ซึ่งเป็นจังหวัดที่มีศูนย์กลางทางด้านเศรษฐกิจ การค้า และการลงทุน ภูมิภาคละ ๒ จังหวัด และขั้นตอนที่ ๓ สุ่มตัวอย่างตัวอย่างแบบตามสะดวก โดยกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ได้แก่ กรุงเทพมหานคร และจังหวัดนนทบุรี ภาคกลาง ได้แก่ จังหวัดชลบุรี และจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ภาคเหนือ ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดนครสวรรค์ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ จังหวัดขอนแก่น และจังหวัดนครราชสีมา และภาคใต้ ได้แก่ จังหวัดสงขลา และจังหวัดสุราษฎร์ธานี การวิเคราะห์ข้อมูลใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ โดยเลือกใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive statistic) เป็นสถิติเบื้องต้นในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ (Frequency Distribution) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation, S.D.) เนื่องจากโครงการวิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลจากกลุ่มเปราะบาง (Vulnerable Group) จึงได้ปฏิบัติตามแนวทางการดำเนินงานตามมาตรฐานของคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ โดยเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลทั้งเครื่องมือวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณผ่านการพิจารณาของคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (The Ethics Committee in Human Research, National Institute of Development Administration—ECNIDA)

๔. สรุปผลการวิจัย

๔.๑ ผลการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ

ผลการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informant) ๕ กลุ่ม ได้แก่ ๑) กลุ่มผู้บริหาร เจ้าหน้าที่รัฐและผู้ปฏิบัติงานในหน่วยงานด้านพหุตินิสัยที่เกี่ยวข้องกับการให้ความ

ช่วยเหลือ ๒) กลุ่มเป้าหมายที่ได้รับการช่วยเหลือ ประกอบด้วย (๑) ผู้ต้องขังที่พ้นโทษ (๒) เด็กและเยาวชนที่ได้รับการปล่อยตัว และ (๓) ผู้ที่ถูกคุมประพฤติ ๓) ครอบครัวหรือญาติ/ชุมชน ๔) กลุ่มประชาสังคม และ ๕) ผู้ก่อตั้ง ผู้ประกอบการ ตลอดจนเจ้าหน้าที่หรือผู้เกี่ยวข้องกับการดำเนินธุรกิจเพื่อสังคม พบว่า

ประเด็นการยอมรับและกลับคืนสู่สังคม/ชุมชน ภาครัฐมีการจัดกิจกรรมหลายอย่างในการปรับพฤติกรรมและช่วยเหลือผู้ต้องขัง ผู้ถูกคุมประพฤติ เด็กและเยาวชนที่ได้รับการปล่อยตัว และผู้พ้นโทษ โดยผู้ต้องขังที่ได้รับการตัดสินถึงที่สุดแล้ว จะได้เข้าโปรแกรมพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับการฝึกวิชาชีพ การศึกษา การอบรมและพัฒนาทางด้านจิตใจ และการกีฬาและนันทนาการ พร้อมทั้งโปรแกรมที่เกี่ยวข้องกับการฟื้นฟูพฤติกรรมนิยัเป็นการเฉพาะบุคคล แบ่งตามกลุ่มประเภทคดีหรือตามพฤติกรรมของการกระทำความผิด และเมื่อถึงระยะของการพ้นโทษ จะมีโปรแกรมการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยตัวให้ผู้ต้องขัง รวมถึงการเตรียมความพร้อมครอบครัว/สังคม โดยจะเชิญครอบครัวและสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการปรับตัวของผู้ต้องขัง ซึ่งสอดคล้องกับข้อค้นพบของงานวิจัยที่ครอบครัวเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยให้ผู้พ้นโทษสามารถดำเนินชีวิตในสังคมได้ และช่วยไม่ให้ผู้พ้นโทษไม่กลับไปกระทำผิดซ้ำอีก สำหรับกลุ่มเด็กและเยาวชนที่ได้รับการปล่อยตัวนั้น ภาครัฐให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน พร้อมทั้งส่งเสริมให้ศึกษาต่อหากเด็กและเยาวชนแสดงความจำนงร่วมกับการฝึกอาชีพและการบำบัดฟื้นฟูตามสภาพปัญหาของเด็กและเยาวชน ซึ่งในการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย มีคณะกรรมการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยเข้ามามีส่วนช่วยในการจำแนกเด็กและเยาวชนก่อนปล่อย รวมถึงการพิจารณาการเปลี่ยนแปลงทางด้านพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนเพื่อเข้าสู่กระบวนการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย ๓ เรื่อง คือ การเตรียมความพร้อมเด็ก การเตรียมความพร้อมผู้ปกครองและครอบครัว และการเตรียมความพร้อมคนที่อยู่ใกล้ชิดเด็ก

ประเด็นปัญหาที่ผู้พ้นโทษไม่สามารถกลับไปใช้ชีวิตได้ตามปกติ เกิดจากทัศนคติของคนในสังคม ความไม่พร้อมของครอบครัวในการสนับสนุนผู้พ้นโทษให้กลับคืนสู่สังคม ปัญหาด้านทุนทรัพย์และโอกาสในการประกอบอาชีพ ปัญหาส่วนบุคคลของผู้ต้องขัง และปัญหาการฝึกอาชีพ ปัญหาความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน

ในการดำเนินงานของธุรกิจเพื่อสังคมเพื่อผู้ต้องขังหรือผู้พ้นโทษนั้น สามารถดำเนินการสองลักษณะคือ ส่งเสริมธุรกิจเพื่อสังคมเดิมที่ดำเนินการอยู่แล้วให้ดำเนินการต่อไป หรือตั้งธุรกิจเพื่อสังคมขึ้นมาใหม่ โดยขั้นตอนการทำงาน ควรเริ่มทำงานร่วมกับผู้ต้องขังตั้งแต่อยู่ในเรือนจำ เข้าไปช่วยฝึกทักษะในการทำงาน หรือประสานงานผ่านศูนย์ประสานงานและส่งเสริมการมีงานทำ (CARE: Center for Assistance to Reintegration and Employment) ในการรับสมัครผู้พ้นโทษเข้าทำงาน ผู้ประกอบการต้องเข้าใจธรรมชาติของผู้พ้นโทษ มีการสร้างระบบการทำงานอย่างชัดเจน มีคู่มือในการทำงาน เข้าใจง่าย ในการจ้างงานผู้พ้นโทษควรให้ความช่วยเหลือปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีพ เช่น ที่พัก อาหาร การพิจารณาค่าจ้างขึ้นอยู่กับคุณภาพในการทำงาน เน้นค่าจ้างที่เป็นธรรม มีโอกาส

ก้าวหน้าในหน้าที่การทำงาน อีกทั้งมีการจัดอบรมและพัฒนาทักษะฝีมือ รวมทั้งการพัฒนาจิตใจควบคู่กันไป นอกจากนี้ ธุรกิจเพื่อสังคมต้องสร้างเครือข่ายในการทำงานร่วมกับภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม สำหรับบทบาทของภาครัฐในการดำเนินการธุรกิจเพื่อสังคมเพื่อสร้างอาชีพให้ผู้พ้นโทษนั้น ควรเป็นหน่วยงานสนับสนุนให้เกิดธุรกิจเพื่อสังคม อำนวยความสะดวกในการทำงานระหว่างผู้ต้องขังกับธุรกิจเพื่อสังคม และการปรับการรับรู้ของสังคมที่มีต่อผู้ต้องขังและผู้พ้นโทษ

๔.๒ ผลการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณ

ข้อมูลทั่วไปจากผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน ๑,๒๗๘ คน พบว่าส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (ร้อยละ ๕๗.๕๙) อายุอยู่ระหว่าง ๔๑ – ๕๐ ปี (ร้อยละ ๒๕.๓๕) มีการศึกษาระดับปริญญาตรี/เทียบเท่า (ร้อยละ ๒๙.๖๖) ประกอบอาชีพค้าขาย รองลงมาคือพนักงานบริษัทเอกชน (ร้อยละ ๑๘.๓๙ และ ๑๔.๗๑ ตามลำดับ) มีระดับรายได้เฉลี่ยต่อเดือน ๑๐,๐๐๑ - ๒๐,๐๐๐ บาท (ร้อยละ ๓๘.๗๓)

ผลการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยเชิงคุณภาพพบว่า

๑. ประเด็นเป้าหมายการดำเนินธุรกิจเพื่อสังคมกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ เห็นว่า เป้าหมายที่สำคัญที่สุดในการดำเนินธุรกิจเพื่อสังคมเป็นการทำธุรกิจให้มีกำไรควบคู่กับการพัฒนาสังคม (ร้อยละ ๓๓.๗๒) รองลงมาคือ เพื่อทำธุรกิจแบบไม่มุ่งหวังกำไร แต่เน้นการสร้างคุณค่าให้สังคม และเพื่อช่วยเหลือกลุ่มผู้ด้อยโอกาส (ร้อยละ ๒๗.๓๙ และ ๒๗.๐๗ ตามลำดับ) โดย เป้าหมายเพื่อสร้างชื่อเสียงให้เป็นที่ยอมรับว่าเป็นส่วนหนึ่งในการแก้ไขปัญหาสังคมเป็นลำดับท้ายสุด (ร้อยละ ๑๑.๘๒)

๒. ประเด็นความคิดเห็นต่อสินค้าและบริการจากธุรกิจเพื่อสังคม กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ มีความเห็นในค่าเฉลี่ยระดับมาก ได้แก่ ๑) คุณภาพดี และเชื่อถือได้ ๒) ราคาสมเหตุสมผล ๓) มีความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาสังคม ๔) ให้ความสำคัญกับกลุ่มผู้ด้อยโอกาส เช่น ผู้พ้นโทษ ๕) มีความหลากหลาย และ ๖) อื่น ๆ เช่น มีความจำเป็น ทำให้ผู้ด้อยโอกาสมีงานทำ เป็นงานฝีมือ การบริการที่ดี มีการตลาดที่ดี ความสวยงามและมีประโยชน์ และบริการหลังการขายที่ดี ส่วนความคิดเห็นที่มีค่าเฉลี่ยในระดับค่อนข้างมาก ได้แก่ หาซื้อง่าย

๓. ประเด็นความคิดเห็นต่อการช่วยเหลือผู้ต้องขัง/เด็กและเยาวชนที่อยู่ในสถานที่ควบคุมให้มีรายได้และอาชีพ (ในขณะที่ต้องขัง/อยู่ในสถานที่ควบคุม) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นว่า ควรจัดหลักสูตรให้ความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพที่ตรงต่อความต้องการของผู้ประกอบการมากที่สุด (ร้อยละ ๔๕.๑๕) รองลงมา คือ ควรมีการประสานจัดหาหน่วยงานภายนอกเข้ามาเพื่อว่าจ้างทำงาน และควรมีภาคเอกชนทำธุรกิจเป็นการเฉพาะเพื่อที่จะเข้ามาว่าจ้างทำงาน (ร้อยละ ๒๓.๑๖ และ ๑๖.๒๘ ตามลำดับ) โดยกลุ่มตัวอย่างบางส่วนเห็นว่าทุกส่วนควรร่วมมือกัน พิจารณาอาชีพที่ผู้ต้องขังถนัดและส่งเสริมทักษะเพิ่มเติมในด้านนั้น ๆ ควรพิจารณาโทษของผู้ต้องขังหากโทษรุนแรงไม่ควรสนับสนุนให้ความช่วยเหลือ และควรปรับตัวสู่สังคมปัจจุบันเพื่อให้ได้เท่าทันเทคโนโลยีและความปกติใหม่ (New Normal) (ร้อยละ ๐.๔๗)

๔. ประเด็นแนวทางที่เหมาะสมในการให้ความช่วยเหลือเพื่อกลับคืนสู่สังคมของผู้พ้นโทษ (ออกจากเรือนจำ/สถานที่ควบคุมแล้ว) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นว่า ควรช่วยเหลือในการหาอาชีพ เพื่อผู้พ้นโทษสามารถเป็นผู้ประกอบการได้เองมากที่สุด (ร้อยละ ๓๒.๑๖) รองลงมา คือ ช่วยเหลือ/แนะนำในการหาหน่วยงานเพื่อที่จะจ้างงาน และภาครัฐตั้งหน่วยงาน/องค์กรกึ่งธุรกิจขึ้นมาเป็นการเฉพาะเพื่อรองรับการจ้างงาน (ร้อยละ ๑๙.๖๔ และ ๑๙.๒๕ ตามลำดับ) โดยความเห็นในเรื่องการไม่ ควรช่วยเหลือ เป็นหน้าที่ของผู้พ้นโทษต้องดำเนินการด้วยตนเองน้อยที่สุด (ร้อยละ ๒.๑๙) ทั้งนี้ กลุ่มตัวอย่างบางส่วนยังมีความเห็นว่า ควรมีการคัดกรองผู้ต้องขังที่ดี ทุกภาคส่วนควรร่วมกัน ให้ความรู้ และแนวทางแนะนำการทำอาชีพด้วยตนเอง และช่วยหางานให้เหมาะสมกับความสามารถ ซึ่ง สอดคล้องกับข้อมูลการช่วยเหลือผู้ต้องขัง/เด็กและเยาวชนที่อยู่ในสถานที่ควบคุมให้มีรายได้และ อาชีพต่อไป

๕. ประเด็นลักษณะสินค้าที่ผลิตโดยผู้ต้องขังและ/หรือผู้พ้นโทษ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มี ความเห็นว่า เป็นสินค้าที่มีคุณภาพและปลอดภัยมากที่สุด (ร้อยละ ๓๕.๘๕) รองลงมา คือ งานฝีมือ/ เครื่องจักสาน และสินค้าลักษณะอย่างไรก็ได้ (ร้อยละ ๑๗.๗๕ และ ๑๒.๙๕ ตามลำดับ) โดยลักษณะ สินค้าที่กลุ่มตัวอย่างมีความเห็นน้อยที่สุดคือ สินค้าเกี่ยวกับการเกษตร (ร้อยละ ๒.๓๑)

๖. ประเด็นลักษณะบริการที่ดำเนินการโดยผู้ต้องขังและ/หรือผู้พ้นโทษกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ มีความเห็นว่า สามารถดำเนินการได้ทุกลักษณะบริการมากที่สุด (ร้อยละ ๔๒.๒๔) รองลงมา คือ การ บริการที่มีความปลอดภัยต่อผู้ใช้บริการ/มีคุณภาพ และ บริการทั่วไปที่มีความจำเป็นในการใช้ชีวิต (ร้อยละ ๒๗.๓๕ และ ๗.๔๙ ตามลำดับ) และในความเห็นสัดส่วนเท่ากัน พบว่า ลักษณะบริการเสริม ความงาม/นวด/ตัดผม และบริการที่ต้องใช้แรงงาน เช่น ลอกท่อ ล้างรถ ทำความสะอาดสถานที่ (ร้อย ละ ๕.๒๓) โดยกลุ่มตัวอย่างมีความเห็นว่า บริการเพื่อสังคม/จิตอาสา อาทิ อำนวยความสะดวกที่ โรงพยาบาลให้กับผู้ป่วยมีระดับน้อยที่สุด (ร้อยละ ๑.๐๘)

๗. ประเด็นความคิดเห็นเกี่ยวกับผู้ต้องขังและ/หรือผู้พ้นโทษควรได้รับการช่วยเหลือหรือ โอกาสพบว่า ความคิดเห็นส่วนมากอยู่ค่าเฉลี่ยระดับมาก ได้แก่ เป็นผู้ด้อยโอกาสที่ควรได้รับการ ช่วยเหลือ ประเด็นหากได้รับการช่วยเหลือ จะไม่กลับไปกระทำความผิดซ้ำอีก ประเด็นการให้โอกาส จะส่ง ต่อโอกาสให้ผู้ต้องขัง/ผู้พ้นโทษรายอื่น ประเด็นหน่วยงานหรือองค์กรทางสังคมควรเข้ามาให้ความ ช่วยเหลือในการคืนสู่สังคม ประเด็นสังคมควรให้โอกาสในการประกอบอาชีพสุจริต ประเด็นครอบครัว และชุมชนควรให้การยอมรับการคืนสู่สังคม ประเด็นการให้ความช่วยเหลือตามนโยบายของภาครัฐ ช่วยให้ผู้พ้นโทษสามารถกลับใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างปกติ ประเด็นการนำเสนอของสื่อมวลชนในด้าน อาชีพของผู้ต้องขัง/ผู้พ้นโทษมีผลต่อการยอมรับของสังคม ประเด็นการซื้อสินค้าที่ผลิตโดยผู้ต้องขัง/ผู้ พ้นโทษเป็นการให้โอกาสในการกลับคืนสู่สังคม/ทำประโยชน์เพื่อสังคม และประเด็นการจ้างงาน บริการที่จ้างผู้ต้องขัง/ผู้พ้นโทษ เป็นการให้โอกาสในการกลับคืนสู่สังคม/ทำประโยชน์เพื่อสังคม

๘. ประเด็นการซื้อสินค้าของผู้ต้องขังและ/หรือผู้พ้นโทษ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นว่า จะเลือกซื้อสินค้าของผู้ต้องขังและ/หรือผู้พ้นโทษ (ร้อยละ ๙๗.๔๒) โดยให้เหตุผล อันดับแรก คือ เป็นการฝึกฝนอาชีพให้กลุ่มผู้ต้องขังโอกาส เช่น ผู้พ้นโทษ เพื่อให้มีรายได้เลี้ยงชีพ (ร้อยละ ๕๒.๒๑) รองลงมา คือ คุณภาพสินค้า และการยกระดับความเป็นอยู่ของกลุ่มผู้ต้องขังโอกาส (ร้อยละ ๔๒.๑๗ และ ๔๐.๒๔) ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่จะไม่ซื้อสินค้าของผู้ต้องขังและ/หรือผู้พ้นโทษ (ร้อยละ ๒.๕๘) โดยให้เหตุผล อันดับแรก คือ ไม่ค่อยเห็นสินค้าของผู้ต้องขังหรือผู้พ้นโทษ (ร้อยละ ๖๓.๖๔) รองลงมา คือ ไม่มั่นใจในคุณภาพ และไม่เชื่อใจ/มีความหวาดกลัว(ร้อยละ ๑๕.๑๕ และ ๑๒.๑๒ ตามลำดับ)

๙. ประเด็นการให้บริการที่ดำเนินการโดยผู้ต้องขังและ/หรือผู้พ้นโทษ (ร้อยละ ๙๕.๗๗) แสดงความเห็นเกี่ยวกับ การฝึกฝนอาชีพให้กลุ่มผู้ต้องขังโอกาส เช่น ผู้พ้นโทษ เพื่อให้มีรายได้เลี้ยงชีพมากที่สุด (ร้อยละ ๕๐.๘๒) รองลงมา คือ การยกระดับความเป็นอยู่ของกลุ่มผู้ต้องขังโอกาส และการสร้างงานในชุมชน (ร้อยละ ๔๐.๗๗ และ ๓๔.๖๔ ตามลำดับ) โดยส่วนกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ใช้บริการ (ร้อยละ ๔.๒๓) แสดงความเห็นถึงเหตุผลที่ไม่ใช้บริการ จากความเชื่อใจ/ไม่มั่นใจมากที่สุด (ร้อยละ ๕๙.๒๖) รองลงมา คือ ไม่ค่อยเห็นแล้วไม่มีความจำเป็นต้องใช้บริการ และต้องพิจารณาก่อนว่าเป็นบริการประเภทอะไร (ร้อยละ ๓๕.๑๙ และ ๕.๕๕ ตามลำดับ)

๕. การอภิปรายผล

ประเด็นข้อค้นพบจากการศึกษา

๑. ประเด็นการดำเนินงานและปัญหาการช่วยเหลือผู้พ้นโทษให้กลับคืนเป็นคนดีสู่สังคม จากการสังเคราะห์ข้อมูลทั้งจากการวิจัยทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ พบว่า จากข้อเท็จจริง ภาครัฐมีกิจกรรมหลายอย่างในการปรับพฤติกรรมและช่วยเหลือผู้ต้องขัง/ผู้ถูกคุมประพฤติและเยาวชนในสถานพินิจ ให้สามารถใช้ชีวิตได้ตามปกติเหมือนบุคคลทั่วไปเมื่อพ้นโทษแล้ว โดยในระหว่างที่ผู้ต้องขังอยู่ในเรือนจำ ผู้ต้องขังต้องเข้าโครงการตามโปรแกรมพื้นฐาน ๔ โครงการ ได้แก่ ๑) การฝึกวิชาชีพ ๒) การศึกษา ๓) การเข้าอบรมและพัฒนาทางด้านจิตใจ ๔) การกีฬาและนันทนาการ ซึ่งแผนปฏิบัติต่อผู้ต้องขังตามโปรแกรมพื้นฐานทั้ง ๔ อาจจะปรับเปลี่ยนไปตามระยะเวลาของการรับโทษ ภายหลังจากนั้น ผู้ต้องโทษต้องเข้ารับการฟื้นฟูปรับพฤติกรรม ด้วยโปรแกรมแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังเป็นการเฉพาะบุคคล เพื่อเป็นการปรับเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรม แบ่งตามกลุ่มประเภทคดีหรือตามพฤติกรรมของการกระทำความผิด เช่น โปรแกรมการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดทางเพศ โปรแกรมการปรับพฤติกรรมผู้กระทำผิด โปรแกรมการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย โปรแกรมการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดเกี่ยวกับทรัพย์ เป็นต้น ในขณะที่เดียวกันก็มีโปรแกรมการเตรียมความพร้อมก่อนที่จะปล่อยตัว ซึ่งมี ๔ กิจกรรมหลัก ได้แก่ ๑) การพัฒนาด้านร่างกาย/การฝึกระเบียบ เพื่อสร้างวินัย ๒) การพัฒนาจิตใจ/ความคิด/ทักษะการใช้ชีวิต ๓) การเตรียมความพร้อมด้านอาชีพเพิ่มเติม เนื่องจากอาชีพที่ฝึกในระหว่างต้องขังอาจจะไม่เหมาะสมกับสถานการณ์ในปัจจุบัน รวมถึงวิชาที่

สามารถจะนำไปประกอบอาชีพได้ ๔) การเตรียมความพร้อมด้านครอบครัว/สังคม จะมีการเชิญครอบครัวและสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการปรับตัวของผู้ต้องขัง ซึ่งสอดคล้องกับการค้นพบของคณะที่ปรึกษาโครงการ ฯ ว่าปัจจัยด้านครอบครัวสำคัญที่สุดต่อการปรับตัวในการดำรงอยู่ในสังคมปกติ และช่วยกระตุ้นให้ผู้ที่เคยกระทำผิดและผ่านการต้องโทษ กลับไปกระทำผิดซ้ำเดิม สอดคล้องกับงานวิจัยของศรีสมบัติ โชคประจักษ์ชัด และทองใหญ่ อัยยะวรากุล (๒๕๕๘: ๘๙) ได้นำเสนอรูปแบบการพัฒนาพฤตินิสัยแบบไร้รอยต่อ ๕ ขั้นตอน คือ การจำแนกประเภทของอาชญากร การจัดและประเมินผลกระทบของนโยบาย การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย การกลับคืนสู่สังคม และการติดตามประเมินผล

๒. สำหรับกลุ่มเด็กและเยาวชนนั้น พบว่า จะเน้นไปที่การศึกษา การฝึกอาชีพ และการบำบัดฟื้นฟูตามสภาพปัญหา พิจารณาจากความพร้อมของเด็ก ทั้งด้านพฤติกรรม และระดับการควบคุมตนเองของเด็ก ตลอดจนความพร้อมของครอบครัว ซึ่งจะมีคณะกรรมการวิชาชีพมาพิจารณาจำแนกวิชาชีพให้แก่เด็กและเยาวชนเพื่อความเหมาะสม และจะจะสามารถจัดการอบรมให้ตรงกับสภาพปัญหาของเด็กและเยาวชนให้มากที่สุด สำหรับประเด็นด้านการศึกษา กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จะพยายามผลักดันให้เด็กและเยาวชนจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน และหากเด็กและเยาวชนบุคคลใดที่มีความสนใจศึกษาในระดับที่สูงขึ้น หรือสายอาชีพ อาทิ ปวช. ปวส. ทางกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จะดำเนินการเรื่องศึกษาต่อให้ โดยผ่านการศึกษาในระบบ (กศน.) ด้านการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย พบว่า จะมีคณะกรรมการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยที่จะมีส่วนช่วยในการจำแนกเด็กและเยาวชนก่อนปล่อย รวมถึงการพิจารณาการเปลี่ยนแปลงทางด้านพฤติกรรมของเด็กและเยาวชน จากนั้นจะเข้าสู่กระบวนการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย ๓ เรื่อง คือ ๑) เตรียมความพร้อมเด็ก(๒) เตรียมความพร้อมผู้ปกครองและครอบครัว ๓) เตรียมความพร้อมคนที่อยู่ใกล้ชิดเด็ก สำหรับการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยตัวจะมีอยู่ ๓ ระดับ คือ ๑) การศึกษา ต้องได้รับการแนะนำการศึกษาในเรื่องอาชีพ ความสนใจของเด็กไปในทิศทางใด ต้องการศึกษาต่อหรือต้องการประกอบอาชีพ และจะมีการจัดหาสถานประกอบการมารองรับให้ ๒) การทำความเข้าใจกับครอบครัว ต้องมีการทำความเข้าใจกับครอบครัวในเรื่องของเด็ก และ ๓) มาตรการการดูแลเด็กและเยาวชนหลังการปล่อยตัว

๓. ภาครัฐยังมีโครงการต่าง ๆ ในการช่วยเหลือผู้พ้นโทษ เช่น ศูนย์ประสานงานและส่งเสริมการมีงานทำจะเข้ามาช่วยในเรื่องการประกอบอาชีพ ทุนในการประกอบอาชีพ การติดตาม การรายงานตัว การจัดเตรียมความพร้อมแรงงานร่วมกับกรมการจัดหางาน กระทรวงแรงงาน การกำหนดสิทธิประโยชน์ทางภาษี โดยยกเว้นภาษีเงินได้นิติบุคคลให้แก่บริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลซึ่งรับผู้พ้นโทษที่ได้รับการปล่อยตัวจากเรือนจำเป็นระยะเวลาไม่เกิน ๓ ปี นับแต่วันที่ปล่อยตัวเข้าทำงาน สำหรับเงินได้เป็นจำนวนร้อยละ ๕๐ ของรายจ่ายที่ได้จ่ายเป็นค่าใช้จ่ายในการจ้างผู้พ้นโทษเฉพาะส่วนที่ไม่เกิน ๑๕,๐๐๐ บาทต่อคนต่อเดือน การจัดทุนในการประกอบอาชีพอิสระแก่ผู้พ้นโทษ โดยมี

เกณฑ์ในการกู้ยืม ศูนย์คุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง เป็นหน่วยงานที่จะช่วยเหลือผู้พ้นโทษที่ไม่สามารถกลับไปยังภูมิลำเนาเดิม การให้ความรู้เกี่ยวกับสิทธิของคนพิการแก่ผู้พ้นโทษที่เป็นคนพิการ มีการจัดทำบัตรคนพิการสำหรับผู้พ้นโทษที่ยังไม่มีบัตรดังกล่าว รวมทั้งมีศูนย์ฝึกอาชีพสำหรับผู้พ้นโทษที่พิการให้สามารถมาฝึกงานเพิ่มเติม การหาแหล่งเงินทุนให้แก่ผู้พ้นโทษที่อยู่ในชุมชน โดยการดำเนินการของกรุงเทพมหานคร รวมทั้งมีสถานฝึกอาชีพเพิ่มเติมให้แก่ผู้พ้นโทษและหาอาชีพ และการเตรียมความพร้อมให้ผู้พ้นโทษที่เป็นคนสูงอายุ

๔. การดำเนินการปรับพฤติกรรมนิสัยของภาครัฐ ยังคงประสบกับปัญหาที่ทำให้ผู้พ้นโทษไม่สามารถกลับไปใช้ชีวิตได้ตามปกติเหมือนบุคคลทั่วไป เพราะปัญหาทัศนคติของคนในสังคม สอดคล้องกับงานวิจัยของยศพนธ์ สุธรรม ศิริวัฒน์ จิระเดชประไพ ปรีชา ดิลกวุฒิสวัสดิ์ และปรกรณ์ มณีปรกรณ์ (๒๕๖๑: ๒๕) ที่พบว่า สังคมมีทัศนคติในด้านลบต่อผู้ต้องขังที่ได้รับการปล่อยตัว การสร้างการยอมรับและกลับคืนสังคม/ชุมชนของผู้พ้นโทษนั้น จึงเป็นเรื่องที่ต้องร่วมมือกันของทุกภาคส่วน ปัญหาความไม่พร้อมของครอบครัวในการสนับสนุนผู้พ้นโทษให้กลับคืนสู่สังคม เพราะการได้รับพลังจากครอบครัวเป็นปัจจัยเสริมที่ทำให้สามารถดำเนินชีวิตใหม่ได้อย่างมีความสุขและประสบความสำเร็จโดยไม่กลับไปเดินทางเดิม ปัญหาด้านทุนทรัพย์ และโอกาสในการประกอบอาชีพ ค่าตอบแทนจากการทำงานระหว่างอยู่ในเรือนจำควรมีความเป็นธรรม เพื่อให้ผู้ต้องขังทั้งหลายมีรายได้และมีเงินเก็บสะสมเมื่อพ้นโทษ อย่างไรก็ตามมาตรการสนับสนุนทุนทรัพย์แก่ผู้พ้นโทษของกรมราชทัณฑ์ที่ได้จัดทุนในการประกอบอาชีพอิสระแก่ผู้พ้นโทษ โดยมีเกณฑ์ในการกู้ยืม เพื่อเป็นแนวทางในการติดตามผู้พ้นโทษด้วยนั้นเป็นมาตรการที่ดีในการช่วยเหลือผู้พ้นโทษให้มีอาชีพและยังเป็นการติดตามความประพฤติของผู้พ้นโทษให้เกิดความมั่นใจว่าผู้พ้นโทษจะไม่เดินทางกลับไปสู่การกระทำผิดซ้ำเดิม ปัญหาส่วนบุคคลของผู้ต้องขัง ผู้พ้นโทษจำนวนหนึ่งไม่ชินกับการทำงานหนักแต่ได้เงินน้อย เนื่องจากเคยหาเงินได้ง่ายจากการกระทำผิดกฎหมาย ในขณะที่บางคนก็ไม่มี ความอดทนที่จะรับฟังคำสั่งใครหรือทำงานใดเป็นเวลานาน ๆ จึงไม่อยากทำงานในสถานประกอบการที่เป็นทางการอย่างเช่น โรงงาน ห้าง ร้าน ในขณะที่ผู้พ้นโทษบางคนอาจมีพฤติกรรมเฉพาะตน โปรแกรมปรับพฤติกรรมนิสัยของทางภาครัฐไม่สามารถปรับเปลี่ยนความเชื่อ สอดคล้องกับข้อเสนอแนะของธนภัทร วางอภัย (๒๕๖๐: ๔๒) เกี่ยวกับผู้ต้องขังกลุ่มเสี่ยงที่จะกระทำผิดซ้ำ ควรได้รับการฝึกวิชาชีพอย่างเข้มข้น เพื่อให้มีทักษะที่เป็นช่างฝีมือและพร้อมนำไปประกอบอาชีพได้ ปัญหาการฝึกอาชีพและความร่วมมือระหว่างหน่วยงานหลายหลักสูตรอาชีพค่อนข้างล่าช้าไม่ตรงตามความต้องการของตลาด บางหลักสูตรอาจจะขาดแคลนอุปกรณ์และวิทยากรในการฝึกอบรม การลงทุนประกอบอาชีพเมื่อพ้นโทษ เพราะบางหลักสูตรมุ่งเน้นการเป็นผู้ประกอบการ แต่เมื่อพ้นโทษไปแล้วกลับไม่มีการสนับสนุนด้านทุนทรัพย์ในการลงทุนประกอบอาชีพ การแย่งกันเรียนในบางหลักสูตร สะท้อนจากทรัพยากรในการเรียนและการฝึกอบรมอาจมีไม่เพียงพอจึงทำให้ผู้ต้องขังอาจไม่ได้รับการฝึกอาชีพแบบที่ตนเองต้องการ และความแตกต่างในสถานะทางการเงินของผู้ต้องขัง ทำให้ผู้ต้องขังส่วนหนึ่งที่สถานะการเงินไม่ดีไม่มีทางเลือกอื่น

นอกจากการฝึกอาชีพที่สามารถสร้างรายได้ระหว่างที่ถูกคุมขัง รวมทั้งความแตกต่างของคดี อายุของผู้ต้องขัง และระยะเวลาการลงโทษ ทำให้การจัดหลักสูตรเป็นไปด้วยความยากลำบาก สอดคล้องกับ ธรรมนูญ วาอภัย (๒๕๖๐: ๔๒) ในประเด็นการฝึกอาชีพในเรือนจำว่า ควรฝึกวิชาชีพที่ผู้ต้องขังสามารถนำไปประกอบอาชีพได้เมื่อพ้นโทษ โดเน้นวิชาชีพที่เป็นวิชาชีพอิสระ และอาชีพช่างฝีมือมากกว่าอาชีพที่ใช้แรงงาน และควรยกเลิกอาชีพรับจ้างแรงงานที่ไม่ใช่ฝีมือ เช่น งานรับจ้างพับกระดาษ สานแข่ง สานตะกร้า นอกจากนี้ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับตัวบุคคลแล้ว ในส่วนของหน่วยงานที่ทำงานหน้าที่เกี่ยวกับการปรับพฤติกรรมตนเองมีประเด็นเช่นกัน เพราะมีหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องหลายหน่วยงาน แต่ละหน่วยงานมีขอบเขตและหน้าที่ที่แตกต่างกัน จึงต้องหันมาทำงานร่วมกันอย่างแท้จริง ประเด็นการฝึกอาชีพของเด็กและเยาวชน อาจยังไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของตลาดแรงงานได้ เนื่องจากปัจจุบันมีเทคโนโลยีใหม่เกิดขึ้นและเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นพลวัต

๕. การดำเนินการธุรกิจเพื่อสังคมสำหรับผู้ต้องโทษและผู้พ้นโทษ คณะที่ปรึกษาสามารถนำเสนอถึงแนวทางการเตรียมธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) มาขับเคลื่อนการสร้างอาชีพให้ผู้พ้นโทษเพื่อลดปัญหาการกระทำผิดซ้ำ ดังนี้

๕.๑ ลักษณะของธุรกิจเพื่อสังคมที่จะเข้ามาดำเนินการกับผู้ต้องโทษและผู้พ้นโทษ สามารถแบ่งออกเป็นสองรูปแบบ คือ ธุรกิจเพื่อสังคมที่ดำเนินการร่วมกับผู้ต้องขังและผู้พ้นโทษอยู่แล้วในปัจจุบัน และธุรกิจเพื่อสังคมที่จะตั้งขึ้นใหม่ เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด หรือการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เช่น พ.ร.บ. ภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง เป็นต้น ซึ่งขั้นตอนการทำงานของธุรกิจเพื่อสังคมสามารถดำเนินการได้สองลักษณะ คือ (๑) ตั้งแต่อยู่ในเรือนจำ โดยกิจการเพื่อสังคมอาจจะเริ่มทำงานร่วมกับผู้พ้นโทษ ตั้งแต่เป็นผู้ต้องขัง โดยเข้าไปอธิบายและชี้แจงถึงธุรกิจที่กำลังดำเนินการ ความก้าวหน้าในอาชีพ เป็นต้น (๒) เมื่อออกจากเรือนจำ ผู้ประกอบการต้องอาศัยความช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐ เช่น ศูนย์ CARE เพื่อประกาศรับผู้พ้นโทษที่มีความสนใจที่จะทำงานร่วมกัน ซึ่งเมื่อรับผู้ที่สนใจเข้ามาทำงานแล้ว

๕.๒ ผู้ประกอบการต้องมีการจัดระบบพัฒนาและอบรมทักษะฝีมือเพิ่มเติม ธุรกิจเพื่อสังคมต้องเข้าใจธรรมชาติของผู้พ้นโทษและสร้างระบบ (System) ของการทำงานให้มีความชัดเจน มีคู่มือในการทำงาน อันจะช่วยในการอำนวยความสะดวกและสนับสนุนการทำงานให้มีความเข้าใจง่าย สามารถเรียนรู้ในการปฏิบัติงาน นำไปสู่ประสิทธิภาพและผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติงาน ลักษณะการจ้างงาน ในช่วงเปลี่ยนผ่าน (Transition Period) ของผู้พ้นโทษกลับคืนสู่สังคม เป็นช่วงเวลาให้ผู้ประกอบการต้องให้ความสำคัญและช่วยเหลือ เช่น บังคับพื้นฐานในการดำรงชีพ (อาหารที่พัก เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค) ซึ่งเมื่อผ่านระยะเวลาดังกล่าวไป ผู้พ้นโทษสามารถเข้าสู่ระบบการทำงาน ทั้งนี้ ผู้ประกอบการอาจพิจารณาระบบพี่เลี้ยง (Mentoring System) เข้ามาปรับประยุกต์ใช้ในการกำกับติดตามการปฏิบัติงาน เน้นค่าจ้างที่เป็นธรรม (Fair Wage) โดยพิจารณาจากงานที่ผู้พ้นโทษต้องปฏิบัติ ระดับการศึกษา และประสบการณ์ในการทำงาน อาจจะใช้อัตราค่าแรงขั้น

ต่ำเป็นตัวกำหนดร่วม เพื่อให้เกิดการจ่ายค่าจ้างที่เป็นธรรม และสามารถดำรงชีพในสังคมอย่างเหมาะสม สอดคล้องกับข้อเสนอแนะของสวัสดิ์ จิรัฎฐิติกาล (๒๕๕๘:๑๕๔) ในประเด็นการกำหนดค่าตอบแทนการทำงานของผู้ต้องขัง ว่าควรกำหนดค่าตอบแทนขั้นต่ำไว้เพื่อความเป็นธรรมแก่ผู้ต้องขัง ความก้าวหน้าในสายอาชีพ (Career Path) ที่ชัดเจน มีการอบรมและพัฒนาทักษะฝีมือเพิ่มเติมอยู่ตลอดเวลา อย่างต่อเนื่อง รวมทั้งการอบรมและพัฒนาทางด้านจิตใจ เป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญในการปรับทัศนคติของผู้พ้นโทษ และทักษะทางสังคมต่าง ๆ รวมถึงเป็นช่วงเวลาของการสร้างความไว้วางใจ (Trust) ระหว่างธุรกิจเพื่อสังคมและผู้พ้นโทษ ธุรกิจเพื่อสังคมต้องสร้างเครือข่ายร่วมงานกับภาครัฐและสังคม เพื่อให้ธุรกิจเพื่อสังคมสามารถดำเนินธุรกิจได้อย่างยั่งยืนและทำให้เกิดการเปลี่ยนมุมมองต่อผู้ต้องขังและหรือผู้พ้นโทษ

๕.๓ สำหรับบทบาทของรัฐต่อการดำเนินการธุรกิจเพื่อสังคมมาขับเคลื่อนการสร้างอาชีพให้ผู้พ้นโทษเพื่อลดปัญหาการกระทำผิดซ้ำนั้น สามารถดำเนินการได้สองลักษณะ คือ (๑) การตั้งหน่วยงานใหม่รองรับ ซึ่งในลักษณะดังกล่าวเป็นค่อนข้างเป็นไปได้ยากในการปฏิบัติ เนื่องจากข้อจำกัดในการจัดตั้งบริษัทของหน่วยงานภาครัฐ นอกจากนี้ ลักษณะการทำธุรกิจที่จะต้องมีการคาดการณ์การตลาด การทำการตลาด (Marketing) การพัฒนาสินค้าและบริการที่ตลาดต้องการ เป็นเรื่องที่ขัดกับลักษณะงานของหน่วยงานราชการ ซึ่งความชำนาญอาจจะมีไม่เท่ากับผู้ประกอบการภาคธุรกิจ และ (๒) หน่วยงานสนับสนุนให้เกิดธุรกิจเพื่อสังคม ภาครัฐสามารถทำหน้าที่สนับสนุนและอำนวยความสะดวกให้เกิดธุรกิจเพื่อสังคมเพื่อสร้างอาชีพให้ผู้พ้นโทษเกิดขึ้นได้รวดเร็ว เช่น สิทธิประโยชน์ การกำกับดูแล การอำนวยความสะดวกในการทำงาน และการปรับการรับรู้ของสังคม (Public Perception) ที่มีต่อผู้ต้องขังและหรือผู้พ้นโทษ สอดคล้องกับงานวิจัยของยศพนธ์ สุธรรม ศิริวัฒน์ จิระเดชประไพ ปรีชา ดิลกภูมิสิทธิ์ และปกรณ์ มณีปกรณ์ (๒๕๖๑: ๒๕) ว่าการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยในเรื่องการพัฒนาทักษะฝีมือแรงงาน การรับรองความประพฤติให้กับผู้ต้องขังที่ได้รับการปล่อยตัว การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมทั้งในระหว่างต้องโทษและหลังพ้นโทษ การประสานงานระหว่างเรือนจำและศูนย์ยุติธรรมชุมชน ตลอดจนการเสริมสร้างทัศนคติที่ดีต่อผู้ต้องขังเป็นรูปแบบที่เหมาะสมในการมีส่วนร่วมเพื่อคืนคนดีสู่สังคม

๕.๔ ประเด็นผู้พ้นโทษ ในระยะเริ่มต้นของธุรกิจ มีความจำเป็นจะต้องเริ่มจากผู้ต้องขังและหรือผู้พ้นโทษที่มีความสนใจจริง โดยพิจารณาจากเพศ อายุ ระดับการศึกษา ประเภทตีความสนใจในการทำงาน ระยะเวลาที่ติด และความสามารถส่วนบุคคล ต้องมีการอบรมและพัฒนาทักษะอาชีพ การอบรมและพัฒนาทางด้านจิตใจ การพัฒนาทักษะทางสังคม และการพัฒนาทักษะทางเทคโนโลยี เป็นอีกทักษะหนึ่งซึ่งผู้พ้นโทษต้องได้รับการพัฒนาเพื่อให้ตนเองทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมและมีความเป็นมืออาชีพ สอดคล้องกับงานวิจัยของนิตา ศิลารัตน์ และวาสิตา บุญสาธ (๒๕๖๒: ๑๐๓) ในประเด็นความตั้งใจพัฒนาตนเอง ผู้พ้นโทษต้องแสดงความมุ่งมั่น ความตั้งใจที่

ต้องการเปลี่ยนแปลงตัวเอง และพัฒนาตนเองไปในทางที่ดีขึ้น จะทำให้ผู้ประกอบการมีความเชื่อมั่นในการรับผู้พันโทเข้าทำงาน

๕.๕ ปัจจัยภายนอก ได้แก่ ทศนคติของสังคมที่มีผู้พันโท เป็นสิ่งที่สังคมต้องปรับทัศนคติโดยรวมว่า ผู้พันโชนั้นมีทั้ง “ผู้ที่ก้าวพลาด” ที่ต้องการ “โอกาส” ในการปรับตัว สังคมเองจะเป็นปัจจัยที่สำคัญอีกปัจจัยที่จะทำให้บุคคลเหล่านี้สามารถปรับตัวและดำเนินชีวิตต่อไปได้ โดยไม่กลับไปกระทำผิดซ้ำ สอดคล้องกับงานวิจัยของนิศา ศิลารัตน์ และวาสิตา บุญสาธิต (๒๕๖๒: ๑๐๔) ในประเด็นการให้โอกาสว่า เป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้ผู้พันโทที่มีอยู่ในสังคมที่จะช่วยให้ผู้พันโทสามารถเริ่มต้นชีวิตใหม่ ดังนั้นผู้ประกอบการควรพิจารณาในการให้ผู้พันโทได้ทดลองเข้าทำงานในองค์กร โดยไม่ตีตราผู้พันโทถึงอดีตที่เคยกระทำผิด

๖. ผลการวิเคราะห์ หลักเกณฑ์และข้อพิจารณาที่เกี่ยวข้องกับการจ้างงานของผู้พันโทของกลุ่มธุรกิจเพื่อสังคม (Data Analytic: Criteria Formulation)

โดยหลักเกณฑ์ดังกล่าวจะสะท้อนมุมมองของกลุ่มผู้พันโทเกี่ยวกับลักษณะของการจ้างงานควบคู่ไปกับการเสนอหลักเกณฑ์และข้อพิจารณาที่เกี่ยวข้องกับการจ้างงานในมุมมองของกลุ่มผู้ประกอบการธุรกิจเพื่อสังคม โดยหลักเกณฑ์ที่จะนำเสนอ นั้น จะแบ่งเป็นลักษณะของประเด็นปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น คือ ๑) หลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับปัญหาการตีตราจากสังคม ได้แก่ งานที่ไม่มีการตรวจสอบประวัติอาชญากรรมและได้สิทธิที่จะถูกลืม (right to be forgotten) และลักษณะความร้ายแรงของคดี และจำนวนครั้งที่กระทำผิด ๒) หลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับลักษณะของงานในระยะแรกหลังได้รับการปล่อยตัว ได้แก่ งานที่สามารถสร้างรายได้ได้ทันที ไม่ต้องใช้เวลาฝึกทักษะและความชำนาญมาก งานที่ไม่มีข้อจำกัดเรื่องเพศ อายุ การศึกษา และศาสนา งานที่ไม่ต้องพบปะ หรือมีปฏิสัมพันธ์กับผู้คนจำนวนมาก งานที่มีสิ่งอำนวยความสะดวกหรือปัจจัยการดำรงชีพพื้นฐานรองรับ เช่น ที่พัก อาหาร เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค ผู้พันโทสามารถปฏิบัติงานได้ทันที หรือใช้ระยะเวลาในการฝึกทักษะและความชำนาญไม่นาน ผู้พันโทควรได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน (มีความสามารถในการอ่านออกเขียนได้เป็นพื้นฐาน) การฝึกอาชีพของผู้พันโทในเรือนจำต้องสอดคล้องกับความต้องการและเป้าหมายของงาน และผู้พันโทเคยมีประสบการณ์ในการปฏิบัติงานจริงในระหว่างที่อยู่ในเรือนจำ ๓) หลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาอาชีพและจิตใจของผู้พันโทอย่างยั่งยืน ได้แก่ งานที่มีค่าจ้างที่เป็นระบบและเป็นธรรม งานที่มีวิธีการปฏิบัติที่เป็นระบบ เข้าใจง่าย ลดการใช้ดุลพินิจ เช่น มีระเบียบคู่มือการปฏิบัติ (protocol) และเป้าหมายในการทำงานที่ชัดเจน งานที่สามารถเลื่อนขั้นหรือเลื่อนตำแหน่งได้ งานที่สามารถพัฒนาต่อยอดได้ เช่น สามารถออกไปเป็นผู้ประกอบการเองได้ งานที่มีระบบพี่เลี้ยง (Mentor System) งานที่จัดให้มีการอบรมที่ช่วยพัฒนาอาชีพและสภาพจิตใจของผู้พันโท งานที่มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างนายจ้างและเพื่อนร่วมงาน ผู้พันโทต้องมีความตั้งใจที่จะพัฒนาตนเอง ผู้พันโทต้องพร้อมที่จะปรับตัว และ

สามารถรับแรงกดดันได้ ผู้พันโทษต้องมีทัศนคติที่เป็นมืออาชีพและมีความรับผิดชอบ จะต้องไม่มองว่าตนเองเป็นบุคคลที่ด้อยค่ากว่าพนักงานคนอื่น ผู้พันโทษควรที่จะได้รับการอบรมพัฒนาทางด้านจิตใจจากเรือนจำแล้ว โดยได้รับการรับรองจากหน่วยงานภาครัฐ และผู้พันโทษต้องเข้าใจว่าการทำงานไม่ใช่การสงเคราะห์ ไม่ใช่การจ้างงานที่อยู่บนความสงสาร ธุรกิจเพื่อสังคมเองก็จำเป็นต้องสร้างรายได้เพื่ออยู่รอดด้วย ๔) หลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับสิทธิประโยชน์จากภาครัฐ ได้แก่ การออกใบรับรองการทำงาน สิทธิประโยชน์ทางภาษี การให้กู้ในอัตราดอกเบี้ยต่ำ การมีระบบเครือข่ายความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน ๕) หลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทักษะในการประกอบอาชีพ ได้แก่ ผู้พันโทษมีความรู้พื้นฐานด้านเทคโนโลยี เช่น การใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์พื้นฐาน ผู้พันโทษมีทักษะและความชำนาญพิเศษ เช่น ทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษ หรือทักษะความชำนาญอื่นที่เกี่ยวข้องในการปฏิบัติงาน อาทิ การขับขียานพาหนะ เป็นต้น ผู้พันโทษมีความสามารถในการสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้พันโทษต้องพร้อมเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ และทำงานเป็นทีมได้ และผู้พันโทษที่มีภาวะความเป็นผู้นำ สามารถเป็นตัวอย่าง (role model) ให้กับผู้พันโทษคนอื่นได้ ทั้งนี้ผลการวิจัยได้กำหนดแผนธุรกิจ (Business Plan) ระยะสั้น (๑-๓ ปี) ในการดำเนินการธุรกิจเพื่อสังคมมาขับเคลื่อนการสร้างอาชีพให้ผู้พันโทษเพื่อลดปัญหาการกระทำผิดซ้ำ โดยใช้แบบจำลองธุรกิจ Business Model Canvas และเกณฑ์ที่เกิดจากการรวบรวมข้อมูลทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เพื่อพิจารณาการจ้างงานที่ผู้พันโทษต้องการและผู้ประกอบการธุรกิจเพื่อสังคมต้องการ โดยลักษณะของอาชีพหรือประเภทธุรกิจที่เหมาะสมและสามารถนำมาพัฒนาต่อยอดในการกำหนดเป็นแผนธุรกิจเพื่อสังคมในระยะแรก คือ อาชีพและประเภทธุรกิจ “เกษตรกรรม” ซึ่งมีความเหมาะสมทั้งในมุมมองของผู้พันโทษ และผู้ประกอบการธุรกิจเพื่อสังคม

๗. ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย ดังนี้

๗.๑ การก่อตั้งธุรกิจเพื่อสังคมเพื่อขับเคลื่อนการสร้างอาชีพให้ผู้พันโทษ

๑) กรมราชทัณฑ์เป็นผู้ดำเนินการธุรกิจเพื่อสังคมเอง เนื่องจากกรมราชทัณฑ์เป็นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหาการกระทำผิดซ้ำโดยตรง และเข้าใจธรรมชาติและความต้องการของผู้ต้องขังและผู้พันโทษเป็นอย่างดี หากกรมราชทัณฑ์สามารถที่จะจัดตั้งและดำเนินการธุรกิจเพื่อสังคมด้วยตนเอง จะเป็นการแก้ปัญหาที่ตรงจุด แต่มีข้อจำกัดประการสำคัญเป็นเรื่องของกฎหมายพบว่า ระเบียบภายในของกรมราชทัณฑ์อาจจะยังไม่เปิดช่องให้ดำเนินการ โดยเฉพาะในเรื่องการดำเนินการธุรกิจเพื่อสังคม ซึ่งมีลักษณะเป็นการทำธุรกิจที่แสวงหากำไร อาจเกิดข้อจำกัดบางประการ เช่น การแบ่งรายได้และกำไรที่เกิดขึ้นจากธุรกิจเพื่อสังคมให้แก่ผู้ต้องขัง

๒) กรมราชทัณฑ์สร้างความร่วมมือกับภาคเอกชน สามารถทำได้หลายลักษณะ เช่น การทำข้อตกลงร่วมกัน (MOU) การสร้างความร่วมมือในลักษณะของการร่วมทุนระหว่างภาครัฐและเอกชน (Public Private Partnership: PPP)

๓) ภาคเอกชนเป็นผู้ดำเนินการเองทั้งหมด เป็นรูปแบบที่ได้รับความนิยม โดยภาครัฐทำหน้าที่หลักของตนเองในการสนับสนุนการทำงานของภาคเอกชน แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นคือ จำนวนของธุรกิจเพื่อสังคมที่ช่วยเหลือผู้พ้นโทษโดยตรงมีจำนวนน้อยมาก และส่วนใหญ่มีขนาดเล็ก ทำให้การช่วยเหลือยังจำกัดและไม่มีประสิทธิภาพ ขาดความเชื่อมต่อและสื่อสารกับหน่วยงาน และบุคคลที่เกี่ยวข้องทั้งโดยตรงและโดยอ้อม

๗.๒ บทบาทของหน่วยงานภาครัฐต่อการดำเนินธุรกิจเพื่อสังคม

๑) กรมราชทัณฑ์ ควรแสวงหาความร่วมมือระหว่างกลุ่มธุรกิจเพื่อสังคมในพื้นที่ที่มีความชำนาญในการพิจารณาความต้องการของตลาดในทุกระดับ ทั้งร่วมมือในการฝึกอบรมอันจะช่วยในการแบ่งเบาภาระของหน่วยงาน ควรมีการส่งเสริมให้หน่วยงานทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการปรับพฤติกรรมนิสัยของผู้ต้องขัง ควรยกระดับความสามารถของผู้ต้องขังและหรือผู้พ้นโทษ ให้เป็นแรงงานมีฝีมือ จนสามารถพัฒนาเป็นผู้ประกอบการได้ ควรสนับสนุนทุนในการประกอบอาชีพ เพิ่มช่องทางในการเข้าถึงทุนในการประกอบอาชีพ ตลอดจนควรให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนให้ผู้ประกอบการเข้ามามีส่วนร่วมในการช่วยเหลือผู้พ้นโทษ

๒) กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ควรเพิ่มความร่วมมือในการสนับสนุน ส่งเสริม และพัฒนาอาชีพและจิตใจได้ครอบคลุมความต้องการของเด็กและเยาวชนกับหน่วยงานอื่น ๆ ทุกภาคส่วน ควรเพิ่มกระบวนการสร้างความเข้มแข็งให้แก่เด็กและเยาวชน รวมถึงครอบครัว อีกทั้ง ควรสร้างระบบติดตามที่เป็นมิตรกับเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด เพื่อให้เด็กและเยาวชนรวมไปถึงครอบครัวสามารถมาขอรับคำปรึกษา

๗.๓ บทบาทของธุรกิจเพื่อสังคมต่อการสร้างอาชีพให้ผู้พ้นโทษ

๑) การจัดตั้งธุรกิจเพื่อสังคม มีหน่วยงานที่สามารถให้คำแนะนำในการจัดตั้งและจดทะเบียน คือ คือ สมาคมธุรกิจเพื่อสังคม ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย และสำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม

๒) องค์กรที่ทำงานหรือเคยทำงานร่วมกับผู้ต้องขังและหรือผู้พ้นโทษ เช่น บริษัทจิตอาสา วิสาหกิจเพื่อสังคม จำกัด Yano handicraft และ Platform “โอกาส” ควรมีการสนับสนุนเพื่อให้ได้ทำงานต่อไป

๓) องค์กรที่ทำงานเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ เช่น สามพราน โมเดล

กลุ่มธุรกิจเพื่อสังคมจำต้องเข้าใจธรรมชาติของผู้ต้องขังและหรือผู้พ้นโทษ ในการประกอบอาชีพ ไม่คาดหวังกับการเปลี่ยนแปลงของผู้ต้องขังและหรือผู้พ้นโทษ เนื่องจากต้องอาศัยระยะเวลา

ในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่าง ๆ ไม่แตกต่างกับพนักงานทั่วไป และทางกลุ่มธุรกิจเพื่อสังคมควรมีหลักสูตรที่มุ่งพัฒนาทักษะและจิตใจผู้พันโทษเช่นเดียวกับกลุ่มบุคลากรทั่วไป

๗.๔ บทบาทหน่วยงานภายนอกต่อการสร้างอาชีพให้ผู้พันโทษ

๑) สถาบันการศึกษา ที่จะเข้ามาช่วยในการปรับทัศนคติ ภาพลักษณ์ และการฝึกทักษะในการประกอบอาชีพ และทักษะอื่น ๆ ที่สำคัญในทศวรรษที่ ๒๑

๒) กลุ่มผู้ประกอบการภาคธุรกิจค้าปลีก เพื่อประสานการส่งผลิตภัณฑ์ที่ได้จากการผลิตของผู้ต้องขังและผู้พันโทษ

๗.๕ การสร้างอาชีพให้ผู้ต้องขัง เด็กและเยาวชนที่กระทำผิด และผู้พันโทษ

พิจารณาให้สอดคล้องกับนโยบายการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมที่ต้องการให้ผู้ต้องขังได้ฝึกอาชีพแบบลงมือทำจริงและเมื่อพ้นโทษแล้วมีงานทำ ไม่หวนกลับมากระทำผิดซ้ำอีก ได้แก่ งานช่าง การประกอบอาหาร ขนม และเครื่องดื่ม งานผลิตเครื่องแบบและให้บริการซักรีด งานเกษตรกรรม รวมถึงการปลูกต้นไม้

๗.๖ การสร้างต้นแบบในการประกอบอาชีพ

๑) ควรมีการสร้างหรือค้นหาบุคคลต้นแบบที่เคยต้องโทษและปัจจุบันประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพ เพื่อเป็นแบบอย่างและสร้างแรงจูงใจ

๒) การสร้างหลักสูตรฝึกอบรม ควรเป็นหลักสูตรที่ให้ผู้ต้องขังสามารถเรียน การศึกษาขั้นพื้นฐานหรือศึกษาต่อจากระดับการศึกษาที่ผู้ต้องขังศึกษาควบคู่ไปกับการฝึกอาชีพที่สอดคล้องกัน

๓) การพัฒนาอาชีพให้ผู้ต้องขังและผู้พันโทษ ต้องคำนึงถึงความสามารถหรือความเชี่ยวชาญเฉพาะบุคคล และสามารถนำไปประกอบอาชีพได้จริง

๔) ควรมีหลักสูตรการทำธุรกิจ ตามความต้องการของตลาด และการเป็นผู้ประกอบการ

๗.๗ การจ้างงาน

๑) ควรจัดสวัสดิการต่าง ๆ เพื่อให้ผู้พันโทษสามารถปรับตัวใช้ชีวิตในช่วงแรกของการพ้นโทษมาประกอบอาชีพ

๒) ควรมีการจัดสรรค่าตอบแทนที่เป็นธรรม

๓) ส่งเสริมการออมเพื่อวัยเกษียณ

๗.๘ การพัฒนาสินค้าและบริการ

๑) ควรคำนึงถึงคุณภาพ ราคา ตรงตามความต้องการของตลาดและผู้บริโภค

๒) ควรนำเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาประยุกต์ใช้ทั้งในการผลิตและการจัดจำหน่าย

๓) ควรมุ่งเน้นอาชีพที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรรม เนื่องจากสอดคล้องกับความต้องการของตลาดและต้องตามหลักเกณฑ์ในการพัฒนาธุรกิจเพื่อสังคมสำหรับผู้พันโทษ รวมถึงลักษณะอาชีพที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพ หรืออาชีพที่เกี่ยวกับมาตรฐานชีวิตแนวใหม่ เป็นต้น

๗.๙ การสร้างความร่วมมือกับธุรกิจเพื่อสังคม

- ๑) ควรประสานขอรายชื่อและตรวจสอบธุรกิจเพื่อสังคมจากสมาคมธุรกิจเพื่อสังคม และกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
- ๒) ควรเข้าร่วมฝึกอาชีพกับหน่วยงานที่พัฒนาพหุตินิสัยตั้งแต่ผู้พ้นโทษอยู่เรือนจำ หรือศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน เพื่อช่วยพัฒนาพหุตินิสัย จิตใจ และอาชีพ
- ๓) การตั้งชื่อธุรกิจเพื่อสังคม ไม่ควรตั้งชื่อธุรกิจเพื่อสังคมที่เกี่ยวข้องกับผู้ต้องขังหรือผู้พ้นโทษโดยตรง เนื่องจากอคติเกี่ยวกับผู้ต้องขังหรือผู้พ้นโทษยังมีในสังคม
- ๔) ควรมีการขยายแนวคิดธุรกิจเพื่อสังคมให้ผู้พ้นโทษให้เป็นที่รู้จักของสังคม เพื่อค้นหาผู้ประกอบการที่ต้องการช่วยเหลือผู้ต้องขัง เด็กและเยาวชนที่กระทำผิดและผู้พ้นโทษ
- ๕) ควรให้ความสำคัญกับใช้สรรพนามเรียกผู้ต้องขัง ผู้พ้นโทษ เพื่อลดปัญหาการตีตราซ้ำทางสังคม

๗.๑๐ การพัฒนาธุรกิจเพื่อสังคมให้ยั่งยืน ได้แก่ ความชัดเจนในอุดมการณ์องค์กร คุณค่าของธุรกิจและองค์กร วิสัยทัศน์ พันธกิจ นโยบาย และแผนปฏิบัติการ

๘. เอกสารอ้างอิง

กรมราชทัณฑ์. (๒๕๖๒). สถิติผู้ต้องราชทัณฑ์ปล่อยตัว รายปี. สืบค้นจาก

http://www.correct.go.th/rt๑๐mpdf/report_dist_year.php

ธนภัทร วางอภัย. (๒๕๖๐). การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย สำหรับผู้ต้องขังที่มีแนวโน้มกระทำผิดซ้ำของเรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานคร. สืบค้นจาก https://www.rsu.ac.th/cja/IS/๑๙-THANAPAT_%๒๐WANGAPAI-๒๕๖๐.pdf

นิตา ศิลารัตน์ และวาสิตา บุญสาธิต. (๒๕๖๒). ปัจจัยและประโยชน์ในการรับผู้พ้นโทษเข้าทำงานในองค์กร. วารสารการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และองค์การ. ๑๑ (๒). หน้า ๑๐๔.

ยศพนธ์ สุธรรม ศิริวัฒน์ จิระเดชประไพ ปรีชา ดิลกวุฒิสิทธิ์ และปกรณ์ มณีปกรณ์. (๒๕๖๑).

รูปแบบการมีส่วนร่วมเพื่อคืนคนดีสู่สังคมระหว่างศูนย์ยุติธรรมชุมชนและเรือนจำกลาง ฉะเชิงเทรา. วารสารวิจัยราชภัฏกรุงเทพฯ. ๕(๑) มกราคม. หน้า ๒๕.

ศรีสมบัติ โชคประจักษ์ชัดและทองใหญ่ อัยยะวารากุล. (๒๕๕๘). แนวทางการพัฒนาพหุตินิสัยผู้กระทำผิดของประเทศไทย. วารสารกระบวนการยุติธรรม. ๘(๓) (กันยายน-ธันวาคม). หน้า ๘๙.

สวัสดี จิรัฎฐิติกาล. (๒๕๕๘). การฝึกวิชาชีพและค่าตอบแทนการทำงานของผู้ต้องขัง. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์. ๔ (๑) (มกราคม-เมษายน). หน้า ๑๕๔.

Poon, D. (๒๐๑๑). The Emergence and Development of Social Enterprise Sectors. Social Impact Research Experience (SIRE) ๘.

ผนวก ฉ

บทความเพื่อนำเสนอวิชาการ (Proceeding Article)

**Criteria for Ex-offenders Employment in Social Enterprise
to Reduce Recidivism in Thailand**

*Kasemsarn Chotchakornpant¹⁰, Suvicha Pouaree¹¹, Prapin Nuchpiam¹²,
Sarunyikha Santsupakij¹³, Sujintana Pawasit¹⁴*

ABSTRACT

The article aims to establish the criteria for ex-offenders employment to help reduce recidivism in Thailand. These criteria are derived from the ex-offenders' and the employers' views about employment expectations, and also the utilization of the social enterprise model to solve the problem of recidivism. This paper is part of the research project entitled "Developing a Social Enterprise Model for the Employment of Ex-Offenders to Reduce Recidivism", funded by the Office of Justice Affairs in Thailand. An analysis for creating the criteria is based on both qualitative and quantitative research methods, comprising of in-depth interviews, focus groups and questionnaires as the survey research with more than 1,000 participants, including the ex-offenders, public officers, social entrepreneurs, consumers, and officials in civil society sector. It is found that agriculture is an appropriate sector for the employment of ex-offenders in social enterprises.

Keywords: Ex-offenders, Social Enterprise, Recidivism, Employment

---

¹⁰ Associate Professor of Public Administration, Graduate School of Public Administration, National Institute of Development Administration, kasems.c@nida.ac.th.

¹¹ Assistant Professor of Social Development, Graduate School of Social Development, National Institute of Social Development, suvicha.p@nida.ac.th.

¹² Assistant Professor of Law, Graduate School of Law, National Institute of Development Administration, prapin.nuc@nida.ac.th.

¹³ Department of Hospitality and Tourism Management, International College for Sustainability Studies, Srinakharinwirot University, sarunyikha@g.swu.ac.th.

¹⁴ Independent Scholar, sujintanapawasit@gmail.com.

1. INTRODUCTION

This paper is part of the research project entitled “Developing a Social Enterprise Model for the Employment of Ex-Offenders to Reduce Recidivism”, funded by the Office of Justice Affairs, the Ministry of Justice in Thailand. The research applied the social enterprise (SE) approach as a way to search for job characteristics that fit with ex-offenders, and help reducing recidivism. This research project aims to study concepts, operational modes, business models, success factors, best practices, as well as problems and obstacles of SE in Thailand and abroad. The study -- based on qualitative and quantitative research methods -- also examines appropriate products and services fitting with ex-offenders’ jobs hired by Thai social enterprises. This exploration has also resulted in the proposal for designing and developing forms of SE, and a short-term roadmap (1-3 years) for the establishment of business. In addition, an analysis has been undertaken to identify factors contributing to success, which has, in turn, led to the preparation of criteria for ex-offenders employment in SE in the following sections.

2. RESEARCH METHODOLOGY

This research project makes use of both the qualitative and quantitative research methods. The data collection started from 1 February to 6 August 2020. The qualitative data were collected from various stakeholders in Thailand, by means of the in-depth interviews and focus group meetings, comprising 32 public officers, 22 ex-offenders, 16 former juvenile offenders, 15 ex-offenders on parole for longer than three years during the fiscal years of 2015-2018, 46 social entrepreneurs, 15 relatives of ex-offenders and 11 civil society groups. However, with the personal and sensitive information of the former juvenile offenders and ex-offenders, the project has been successfully reviewed and granted the approval on human research protection by the Ethics Committee in Human Research, the National Institute of Development Administration on 9 April 2020. The approval is in full compliance with international guidelines of human research protection such as the Declaration of Helsinki, the CIOMS Guidelines and the Belmont Report. The quantitative data were collected from

more than 1,250 general public in order to see the public perception of the employment of ex-offenders and their understanding of social enterprise. This is in particular to analyze whether they are ready to support products and services provided by ex-offenders.

The examination of the criteria for ex-offenders employment in social enterprises through the studying and analyzing of principles, concepts and theories relating to SE, will help clarifying that social entrepreneurs aspire to help solving social problems by ways of ~~adoption~~ of business enterprises practices (Defourny and Nyssens, 2017; Defourny, Hulgard and Pestoff, 2014). In comparison with a sole reliance on the public sector, more sustainable solutions to such problems can be found in the application of business entrepreneurship (Littlewood and Holt, 2018). Not only the problem of recidivism of ex-offenders in Thailand still exists and urgently needs to be solved, but it is found that the problem is a complex and highly delicate (Thailand Institute of Justice, 2020). It particularly requires a true understanding of the nature and state of minds of ex-offenders. The solutions for such problem might include various measures like legal channels, the practical guidelines as well as the soliciting of cooperation and support from many sectors in society to help ex-offenders in various ways, especially in finding jobs after releasing from prison (Lholong-in, *et al.*, 2009). The SE concept represents a measure for the public sector to take on as a new way for solving the problem. That is to become means for encouraging the private sector to participate in ex-offenders' employment projects, so that a greater number of ex-offenders' social and economic opportunities will be provided. The concepts and theories of consumer behavior are also reviewed to examine the possibility of consumers becoming patrons of ex-offenders' products and services and also SEs (Cosgrove and O'Neill, 2011). This review has served as a basis for the study whose results have been earlier presented.

With regard to the analysis of the criteria for ex-offenders employment by SEs, the criteria reflect the ex-offenders' perspectives, and social entrepreneurs' views on aspects of such employment (Albright and Denq, 1996). Insofar as the latter are concerned, a particular attention is paid to what they take into consideration for their decision to hire ex-offenders. Both sides' perspectives will lead to mutual learning,

which will benefit not only the ex-offenders and social entrepreneurs but also relevant public-sectors like the Department of Corrections and other supporting agencies.

3. RESEARCH FINDINGS

3.1 Criteria for terminating the social stigma

Target groups	Criteria
Ex-offender expectations	<ul style="list-style-type: none"> - Getting jobs without criminal record review; - Obtaining the right to be forgotten about their pasts;
Social entrepreneur expectations	<ul style="list-style-type: none"> - Considering on degrees of the criminal offences and the amount of criminal records

Discussion

According to ex-offenders' view, they would like to get a job without the criminal record review, and requesting for erasing their pasts (Chamchart, 2020). For social entrepreneurs as potential employers, the consideration on the seriousness of criminal offences and the amount of crimes committed by the ex-offenders is their vital matter. The social stigma is a very delicate matter. **The labelling theory posits that the more firmly society attaches a social stigma to an ex-offender, the more profoundly feel alienated** (Chiricos, *et al.*, 2007). Such a social stigma, which is expressed in many forms, is a major condition of recidivism. Although the private sector's criteria for ex-offenders employment do not reflect any negative or closed-minded attitude on the ex-offenders, instead it is the public sector that has always maintained such negative attitude (Chatngen and Chotchakornpant, 2016). For example, most state agencies' regulation disallows ex-offenders – who are always reviewed on their criminal records by their employers – to work government offices. Hence in order to help ex-offenders finding a job, the public sector must change its position and becoming a role-model for the private sector to follow, particularly by waiving the restrictions on employment of ex-offenders.

3.2 Criteria for the nature of jobs immediately after their release from prison

Target groups	Criteria
Ex-offender expectations	<ul style="list-style-type: none"> - Jobs without much skill training requirement and enable ex-offenders to immediately generate income - Jobs without discrimination on gender, age, education and religious beliefs - Jobs without much social interaction - Jobs providing dwelling, food, clothing and medicine
Social entrepreneur expectations	<ul style="list-style-type: none"> - Ex-offenders being able to embark on work or requiring a short-term skill training - Ex-offenders having primary education (i.e. having fundamental literacy) - Ex-offenders with experiences or trained skills in line with employers' needs while still serving a prison term

Discussion

For ex-offenders, the criteria for jobs cover the following characteristics of employment: promptly income generating; having no discrimination on gender, age, and religion; a lesser amount of social interactions as much as possible; organizing fundamental means for surviving like shelter, food, clothing and medicine. According to social entrepreneurs' view, the criteria for hiring ex-offenders are as follows: ex-offenders capable to embark on work or requiring a short-term skill training; ex-offenders with literacy or primary education; ex-offenders with experiences or trained skills in accordance with employers' requirements while still serving a prison term; Notably, the jobs of the kind required by ex-offenders reflect their feelings of unsafety and alienation from society (Northern Labor Market Data Management Center, 2019).

According to the research finding, it is likely that primary jobs suitable for ex-offenders who have just been released from prison are the factory workforce without special skills required and other jobs with less social interaction as much as possible. On the part of social entrepreneurs, they want employees who are ready to start working so that they, particularly small social enterprises, do not need to spend a large amount of money on

training. Hence, they rather expect that the ex-offenders have already undergone training while serving a prison term, especially in the form of fundamental education and relevant working skills.

3.3 Criteria for sustainable occupational and spiritual development of ex-offenders

Target groups	Criteria
Ex-offender expectations	<ul style="list-style-type: none"> - Fair and systematic wage payment jobs; - Jobs with an easily understandable operating procedure and a minimal discretion, i.e. a protocol-based work with clear goals - Jobs with a career path or offering opportunities for ex-offenders to become entrepreneurs themselves - Jobs with the mentor system - Jobs with training for occupational and mental development - Workplace with human relation activities, particularly between the employers and employees
Social entrepreneur expectations	<ul style="list-style-type: none"> - Ex-offenders with intention for self-development; - Ex-offenders ready to change and capable to work under pressure; - Ex-offenders with professional attitude and behavior; - Ex-offenders experienced certified mental development training while serving their prison term; Ex-offenders with feeling that their employments not deriving from sympathy, but from their own capabilities;

Discussion

For ex-offenders, the criteria for this category focus on various aspects of work, including: work with fair and systematic wage payment; work with an operating procedure that is systematic, easy to understand, and requiring a minimal need to exercise discretion, i.e. a protocol-based work with clear goals; work with a career path leading to higher positions; work offering opportunities for ex-offenders to become

entrepreneurs themselves; work with a mentor system; work providing training for occupational and mental development of ex-offenders; and work with human relation activities to promote relationship between the employers and employees. For the social entrepreneurs, the criteria cover requirements for ex-offenders in many respects: ex-offenders must have intention for self-development; ex-offenders must be ready to adjust themselves and be able to work under pressure; ex-offenders must have a professional attitude; ex-offenders should have undergone mental development training while serving their prison term, and the training must have been certified by a public-sector unit; and ex-offenders must understand that their employment is not a social welfare, or social compassion.

Clearly, the expectations of ex-offenders from employment are actually not different from workers in general, especially on fair wages, suitable welfare, a just promotion system and career path and other incentives. However, it can also be seen that there are some criteria that represent additional expectations of ex-offenders, which reflect their fears or mental complexes, or some residual effect of a social stigma that has been inflicted on them (Kinner and Wang, 2014).

3.4 Criteria associated with incentive for private sector involvement

Discussion

The criteria of this type have been summarized as follows: “**The public sector must create cooperation networks with private sectors and offering incentive to attract private sector involvement. This includes the offering of tax benefits and low-interest loans. In addition, ex-offenders who complete training or educational course while serving prison terms should receive certificate.**” State agencies, such as the Department of Corrections and the Department of Juvenile Observation and Protection, are the principal organizations responsible for the provision of care and protection. Prisoners who nearly complete their prison terms will be provided special training courses, including basic educational course, occupational skills training course, moral and ethical courses trained so that they could engage in society as a decent person

with human dignity and employment opportunities. In addition, the state agencies have also coordinated with the private sector in job vacancy announcement to accommodate ex-offenders. Once ex-offenders' life are sustainable with sufficient earning for living, opportunities for recidivism will most likely be reduced.

However, as long as Thai negative attitude toward ex-offenders has remained, opportunities for ex-offenders' employments are difficult. Hence, another way to help ex-offenders surviving in the society is to support private sectors to establish social enterprises. But that must be accompanied with incentive measures like tax exemption for SE. For example, there is the decree issued under the Revenue Code on 22 June 2020 on tax benefits to support ex-offenders employment, by providing tax exception for organizations employing ex-offenders.

3.5 Criteria associated with occupational skill development

Target groups	Criteria
Ex-offender expectations	-
Social entrepreneur expectations	<ul style="list-style-type: none"> - Ex-offenders with basic knowledge of technology, i.e. basic computer skill - Ex-offenders with special skills and expertise, i.e. English communication skills and vehicle-driving skill - Ex-offenders with efficient communication capabilities - Ex-offenders ready to learn new things, including teamwork skills - Ex-offenders as a role model for other ex-offenders

Discussion

While ex-offenders did not comment on the occupational skill development, social entrepreneurs recommend several criteria as prerequisites for ex-offenders who would like to work for them. These are: basic knowledge of technology like basic computer skills; special skills and expertise like English language skills and vehicle-driving skill;

efficient communication capabilities; a passion to learn new skills, including teamwork skills.

Apart from basic working skills, social entrepreneurs expect necessary competencies to meet present-day occupations (namely, twenty-first century skills), including (1) learning and innovation skills, (2) information literacy, and (3) life and occupational skills. These competencies will help ex-offenders not restricted with only manual labor. The skills listed above serve, in other words, as a 'permit' for entry into the wider world of work, where jobs are available in sectors such as tourism and related services, freelancing, industrial technology, food and beverages, among others. However, personal behavior of ex-offenders is another vital issue for employment in SE. They must not be trouble-prone persons. No one want to hire high talent persons who always make chaos in the organization.

4. CONCLUSION AND RECOMMENDATION

Criteria	Jobs and Types of Business									
	Food	Drinks	Services	Agriculture	Thai Massage	Cleaning	Skilled workers	Handicrafts	IT	
Ex-offender expectations										
- Jobs not requiring criminal record check				✓						
- Jobs that enable ex-offenders to immediately generate income and do not require much skill training			✓	✓		✓				
- Jobs not restricting gender, age, education and religious beliefs	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓
- Jobs not requiring much social interactions				✓	✓	✓	✓	✓		
- Jobs that provide dwelling, food, clothing and medicine	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		
- Work with fair and systematic wage payment	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
- Work with an operating procedure that is systematic, easy to understand, and requiring a minimal need to exercise discretion, i.e. a protocol-based work with clear goals	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		

Criteria	Jobs and Types of Business									
	Food	Drinks	Services	Agriculture	Thai Massage	Cleaning	Skilled workers	Handicrafts	IT	
and the training must have been certified by a public-sector unit										
- Ex-offenders must understand that employment is not a social welfare, being offered on the basis of compassion	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
- Benefits from the public sector				✓	✓					

According to the Table summarizing the jobs and types of business which are suitable and desirable for ex-offenders in Thailand, it shows that the agricultural sector tends to meet all of the expectations of both ex-offenders and social entrepreneurs. However, this does not mean that all ex-offenders in Thailand should go for farming. The findings only reflect what the ex-offenders and social enterprises which are prospective employers expect from the employment. They instead help provide the directions and priorities for the relevant state agencies in designing the policies and measures to deal with the recidivism in Thailand. As mentioned earlier, this research project only provides a broad analytical framework, further experimental research should thus be conducted following this study.

REFERENCES

- Albright, S. and Denq, F. (1996). Employer Attitudes toward Hiring Ex-offenders. *Prison Journal*, 76(2), 118.
- Amornvivat, S. (2019). Why 'Right to Be Forgotten' is Easier Said Than Done. *Bangkok Post*, 23 January 2019. Available from <https://www.bangkokpost.com/opinion/opinion/1616086/why-right-to-be-forgotten-is-easier-said-than-done>.
- Chamchart, P. (2020). Criminal Record Check. *Dharmniti Internal Audit*. Available from www.dir.co.th/th/ข่าวสาร/ข่าวสารทั่วไป/การตรวจสอบประวัติอาชญากรรม.html. [in Thai]
- Chatngen, A. and Chotchakornpant, K. (2016). The Personal Characteristics and Behaviors of Female Recidivists Related to Drug Distribution Charge. *Graduate School SDU Journal*, 12(2), 71-86.
- Chiricos, T.G., Barrick, K., Bales, W.D. and Bontrager, S. (2007). The Labeling of Convicted Felons and Its Consequences for Recidivism. *Criminology*, 45(3), 547- 581.
- Cosgrove, F. and O'Neill, M. (2011). The Impact of Social Enterprise on Reducing Re-offending. University of Durham.
- Defourny, J., Hulgard, L. and Pestoff, V. (eds.). (2014). Social Enterprise and the Third Sector. London and New York: Routledge.
- Defourny, J. and Nyssens, M. (2017). Fundamentals for an International Typology of Social Enterprise Models. *VOLUNTAS*, 28(6), 2469-97.
- Kinner, S.A. and Wang, E.A. (2014). The Case for Improving the Health of Ex-Prisoners. *Am Journal of Public Health*, 104(8), 1352-1355.
- Lholong-in, W., Praiswan, K., Sripathar, S. and Buraphan, P. (2009). Repeated Offending of Jail Inmates in Maha Sarakham Provincial Prison. *Rajabhat Maha Sarakham University Journal*, 3(1), 29-38.

Littlewood, D. and Holt, D. (2018). How Social Enterprises Can Contribute to the Sustainable Development Goals (SDGs) – A Conceptual Framework. In N. Apostolopoulos, H. Al-Dajani, D. Holt, P. Jones and R. Newbery (Eds.). *Entrepreneurship and the Sustainable Development Goals Vol 8*. Emerald Publishing Limited.

Northern Labor Market Data Management Center. (2019). *Personality and Work Skills of Offenders to Be Released and Employer Expectations: The Case Study of Banglang Central Prison*. Department of Employment Thailand. [in Thai]

Thailand Institute of Justice. (2020). Global Prison Trends 2020. Available from <https://www.tijthailand.org/th/highlight/detail/global-prison-trends-2020>.

ผนวก ข

แผนภาพแสดงสาระสำคัญของโครงการวิจัยแนวทางของธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) มาขับเคลื่อนการสร้างอาชีพให้ผู้พ้นโทษเพื่อลดปัญหา การกระทำผิดซ้ำ(one page paper)

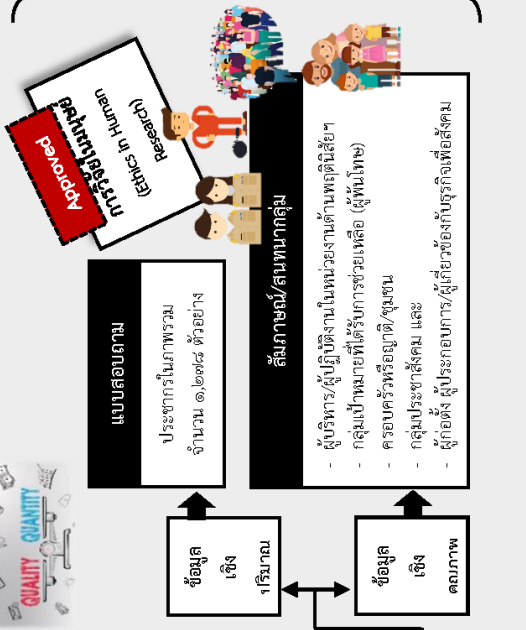
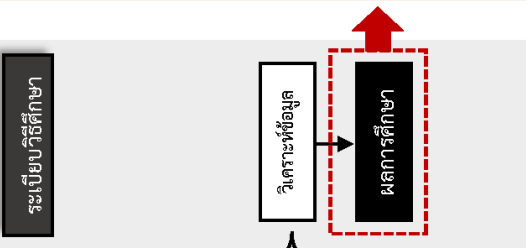

ผลการศึกษา

- ประเด็นข้อค้นพบ:**
- การยอมรับและกลับคืนสู่สังคม/ชุมชน: การสร้างภาพลักษณ์ การติดตาม ความคาดหวัง การยอมรับ การปรับมุมมอง ฯลฯ
  - การประกอบอาชีพหลังการพ้นโทษหรือผ่านการฝึกอบรม
  - การพัฒนา/ศึกษาต่อภายหลัง: หลักสูตร ค่าตอบแทน ฯลฯ
  - แนวทางการพัฒนาธุรกิจเพื่อสังคม: ความเข้าใจ สินค้าและบริการ การเริ่มต้น การจ้างงาน ฯลฯ

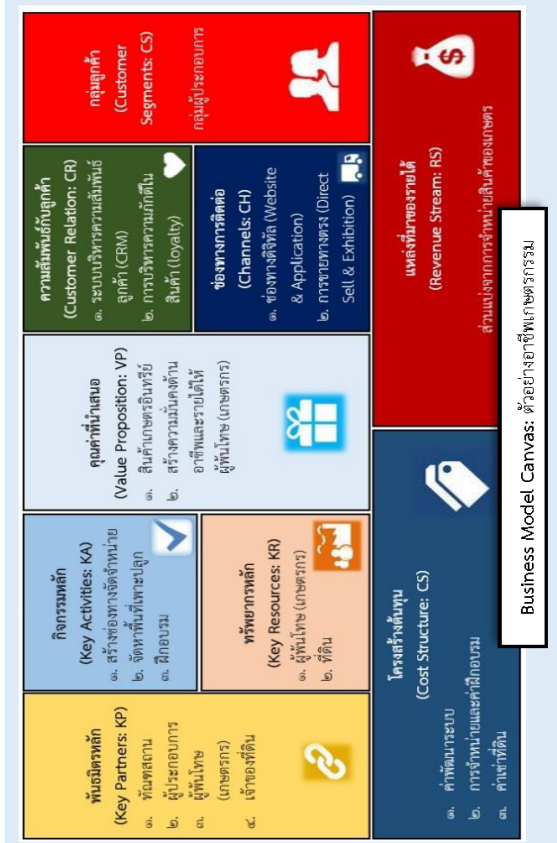
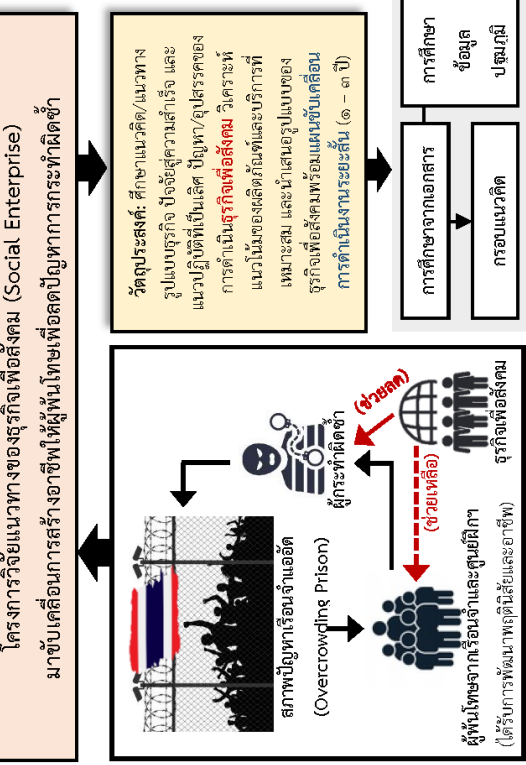
- ผลการวิเคราะห์:** แนวทางการเตรียมธุรกิจเพื่อสังคม ต้องอาศัยเครือข่ายความร่วมมือระหว่างผู้ประกอบการ หน่วยงานภาครัฐ และ **ผู้ดูแลโทษ** ซึ่งสามารถดำเนินการตั้งแต่ยังไม่เริ่มปล่อย/สมัครงาน (คัดเลือก/รับสมัคร/ศึกษา/สมัครงาน) และเมื่อพ้นโทษ
- ด้วยลักษณะ ๑) อบรมพัฒนาจิตใจ (๒) ปรับทัศนคติ (๓) จ้างงาน (๔) ระบบการทำงาน และ (๕) การอบรม/พัฒนาทักษะ
- คำนี้ทั้งทัศนคติ การรับรู้งานของสังคมและ

ระเบียบวิธีศึกษา

เกณฑ์การพิจารณา (Criteria):

- การติดตามจากสังคม:**
  - งานที่ค่อนข้างไม่มีการตรวจประเมิน
  - ลักษณะของงาน จำนวนครั้งกระทำความดี
- ลักษณะของงานแรกปล่อยตัว:**
  - สร้างรายได้ทันที / ไม่มีข้อจำกัด / ไม่ต้องพบปะสังคม / มีสิ่งอำนวยความสะดวก
  - ปฏิบัติได้ทันที / ได้รับการศึกษาพื้นฐาน / สอดคล้องความต้องการ / มีประสบการณ์
- การพัฒนาอาชีพ/จิตใจผู้พ้นโทษ:**
  - มีค่าจ้างเป็นธรรม / เข้าใจง่าย / สามารถเลื่อนขั้น / พัฒนาต่อยอด / มีระบบที่เสถียร / มีการอบรมเสริมอาชีพ / มีกิจกรรมเสริมสัมพันธ์
  - ผู้ที่โทษต้องมีความตั้งใจ พร้อมปรับตัว มีทัศนคติเหมาะสม ได้รับการพัฒนาจากในเรือนจำ
  - สิทธิประโยชน์ของรัฐ: มีการสนับสนุนจากทุกภาคส่วนในลักษณะและแนวทางต่าง ๆ
  - การพัฒนาทักษะในการประกอบอาชีพ: ผู้พ้นโทษต้องมีความรู้ทางเทคโนโลยี ทักษะการสื่อสาร หรือเรียนรู้สิ่งใหม่ มีทักษะด้านอาชีพ มีความเป็นผู้นำ

- หน่วยงานภายนอก: สถาบันการศึกษา มีส่วนร่วมในการพัฒนาทักษะในการประกอบอาชีพ / กลุ่มผู้ประกอบการค้าปลีก ประสบการณ์เครือข่ายจำหน่ายต่าง ๆ การประกอบอาหาร เครื่องดื่ม ผลิตภัณฑ์แบบ รวมถึงการบริการ และเชิงพาณิชย์ เพื่อ "พื้นที่สีเขียว" / สร้างบุคลากรแบบและหลักสูตรที่เหมาะสม / จ้างงานที่มีสวัสดิการเกี่ยวกับปัจจัยดำรงชีพ ค่าตอบแทนเป็นธรรม ส่งเสริมการออม / การพัฒนาสินค้าและบริการ ต้องสร้างความต้องการอย่างต่อเนื่อง มีการใช้เทคโนโลยีสนับสนุน
- การสร้างความร่วมมือธุรกิจเพื่อสังคม: ด้วยการสร้างการรับรู้ การยอมรับไปเป็นที่รู้จัก ลดการตีตรา
- การพัฒนาองค์กรให้ยั่งยืน: โดยคำนึงถึงปัจจัยต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการกำหนดทิศทาง กลยุทธ์ แผนฯ

- **แนวทางการก่อตั้งธุรกิจเพื่อสังคม:**
  - ๑) กรมราชทัณฑ์ดำเนินการเอง (๒)
  - ๓) ภาคเอกชนดำเนินการ
- **บทบาทหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง**
  - กรมราชทัณฑ์: ต้องแสวงหาความร่วมมือทุกภาคส่วน / ปรับพฤติกรรม ยกระดับความสามารถผู้ต้องขัง / สนับสนุนทุนประกอบอาชีพ / ช่วยเหลือผู้พ้นโทษ
  - กรมพัฒนา: ต้องส่งเสริมอาชีพที่เหมาะสมกับบริบท / สร้างและพัฒนาศักยภาพ / สร้างกระบวนการติดตาม
- **บทบาทธุรกิจเพื่อสังคม:** จัดตั้งธุรกิจเพื่อสังคม โดยขอคำแนะนำจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ส่งเสริมหน่วยงานที่มีบทบาทในการช่วยเหลือผู้พ้นโทษ ตลอดจนหน่วยงานที่สอดคล้องกับประเภทอาชีพ ธุรกิจ

ผนวก ซ

ข้อมูลสรุปผลงานวิจัย

แบบฟอร์มสรุปผลงานวิจัย

๑. ชื่อผลงาน/โครงการ.....โครงการวิจัยแนวทางของธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) มาขับเคลื่อนการสร้างอาชีพให้ผู้พ้นโทษเพื่อลดปัญหาการกระทำผิดซ้ำ .....

๒. ชื่อผลงาน/โครงการ..... The Research Project on Developing a Social Enterprise Model for the Employment of Ex-Offenders to Reduce Recidivism.....

๓. ชื่อ นามสกุล นักวิจัย ๑. รศ. พ.ต.ท.ดร. เกษมศานต์ โชตินาคกรพันธุ์

๒. ผศ.ดร.สุวิชา เป้าอารีย์

๓. ผศ.ดร.ประพิน นุชเปี่ยม

๔. ดร.ศรัญญิกการ์ สรรค์ศุภกิจ

๕. ดร.สุจินตนา ภาวสิทธิ์

๖. นายธีรศักดิ์ ผสมทรัพย์

๔. ชื่อ นามสกุล นักวิจัย.. (ภาษาอังกฤษ)..

๑. Associate Professor Dr.Kasemsarn Chotchakornpant..

๒. Assistant Professor Dr.Suvicha Pouaree...

๓. Assistant Professor Dr.Prapin Nuchpiam

๔. Dr.Sarunyikha Santsupakij

๕. Dr.Sujintana Pawasit

๖. Teerasak Phasomsub

๕. ที่อยู่ติดต่อได้....คณะรัฐประศาสนศาสตร์.....เบอร์โทร..... ๐๘๑-๙๗๗๒๒๑๕.....

.อีเมล kasemsarn@hotmail.com.....

๖. ชื่อหน่วยงาน.....สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.....

๗. ปี พ.ศ. ที่ดำเนินการเสร็จ.....๒๕๖๓.....

๘. คำค้น keyword.....ผู้พ้นโทษ ธุรกิจเพื่อสังคม การกระทำผิดซ้ำ การสร้างอาชีพ.....

๙. คำอธิบาย ๑ หน้ากระดาษ A๔ (Font Tahoma ขนาด ๑๐ แบบ Regular)

โครงการวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาแนวคิด แนวทาง รูปแบบธุรกิจ (Business Model) ปัจจัยสู่ความสำเร็จ แนวปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) รวมทั้งปัญหาและอุปสรรคของการดำเนิน ธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) ในประเทศไทยและต่างประเทศ และศึกษาและวิเคราะห์ แนวโน้มของผลิตภัณฑ์และบริการที่เหมาะสมกับธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) ในการสร้าง อาชีพให้ผู้พ้นโทษในประเทศ รวมทั้งนำเสนอรูปแบบของธุรกิจเพื่อสังคม พร้อมทั้งผลิตภัณฑ์และ บริการที่เหมาะสมกับการสร้างอาชีพสำหรับผู้พ้นโทษ พร้อมแผนขับเคลื่อนการดำเนินงาน (Roadmap) ระยะสั้น (๑ - ๓ ปี) ในการจัดตั้งธุรกิจเพื่อสังคมเพื่อสร้างอาชีพของผู้พ้นโทษในประเทศไทย วิธีการดำเนินโครงการวิจัยใช้เครื่องมือวิจัยเชิงคุณภาพเป็นหลัก โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกและการ สอนทนากลุ่ม จำนวน ๑๔๓ คน และเครื่องมือวิจัยเชิงปริมาณเป็นเครื่องมือรอง โดยการสำรวจความ คิดเห็นของประชาชนที่มีต่อธุรกิจเพื่อสังคม/ธุรกิจเพื่อสังคมที่มีการจ้างงานผู้พ้นโทษ จำนวน ๑,๒๗๘ คน ผลการศึกษาพบว่า ๑) การยอมรับและกลับคืนสู่สังคม/ชุมชนของผู้พ้นโทษ เป็นเรื่องที่ต้อง

ร่วมมือกันของทุกภาคส่วน ๒) การสร้างภาพลักษณ์และลดการตีตรา หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง ต้องพยายามหาแนวทางหรือวิธีการในการเตรียมความพร้อมอย่างบูรณาการและต่อเนื่อง รวมถึงการสร้างภาพลักษณ์ใหม่ของผู้พันโทษเพื่อนำผู้พันโทษกลับคืนสู่สังคม ๓) ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดธุรกิจเพื่อสังคม การนำแนวคิดการจัดการธุรกิจเพื่อสังคมเข้ามาช่วยในเรื่องการประกอบอาชีพเป็นการเพิ่มโอกาสการประกอบอาชีพให้ผู้พันโทษ ๔) การพัฒนาสินค้าและบริการที่เหมาะสมกับผู้พันโทษพัฒนาให้ตรงกับความต้องการ หรือความคาดหวังของตลาด และความถนัดของผู้ต้องขัง โดยผลการศึกษาได้นำเสนอรูปแบบของธุรกิจเพื่อสังคมในรูปแบบของเกษตรอินทรีย์เพื่อสร้างอาชีพสำหรับผู้พันโทษ พร้อมแผนขับเคลื่อนการดำเนินงาน (Roadmap) ระยะสั้น (๑-๓ ปี) ในการจัดตั้งธุรกิจเพื่อสังคมในรูปแบบเกษตรอินทรีย์เพื่อสร้างอาชีพของผู้พันโทษในประเทศไทย

(ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยประจำปี.....๒๕๖๒.....)

ผนวก ฅ

ข้อมูลการวิจัยแบบ ๕ บรรทัด

แบบฟอร์มสรุปผลงานวิจัย/โครงการวิจัย ๕ บรรทัด

๑. ชื่อผลงาน/โครงการ.....โครงการวิจัยแนวทางของธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) มาขับเคลื่อนการสร้างอาชีพให้ผู้พ้นโทษเพื่อลดปัญหาการกระทำผิดซ้ำ .....
๒. ชื่อผลงาน/โครงการ..... The Research Project on Developing a Social Enterprise Model for the Employment of Ex-Offenders to Reduce Recidivism.....
๓. ชื่อ นามสกุล นักวิจัย ๑. รศ. พ.ต.ท.ดร. เกษมศานต์ โชตินาครพันธุ์
๒. ผศ.ดร.สุวิชา เป้าอารีย์
๓. ผศ.ดร.ประพิน นุชเปี่ยม
๔. ดร.ศรัญญิการ์ สรรค์ศุภกิจ
๕. ดร.สุจินตนา ภาวสิทธิ์
๖. นายธีรศักดิ์ ผสมทรัพย์
๔. ชื่อ นามสกุล นักวิจัย.. (ภาษาอังกฤษ)..
๑. Associate Professor Dr.Kasemsarn Chotchakornpant..
๒. Assistant Professor Dr.Suvicha Pouaree...
๓. Assistant Professor Dr.Prapin Nuchpiam
๔. Dr.Sarunyikha Santsupakij
๕. Dr.Sujintana Pawasit
๖. Teerasak Phasomsub
๕. ที่อยู่ติดต่อได้....คณะรัฐประศาสนศาสตร์.....เบอร์โทร..... ๐๘๑-๙๗๗๒๒๑๕.....
.อีเมล kasemsarn@hotmail.com.....
๖. ชื่อหน่วยงาน.....สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.....
๗. ปี พ.ศ. ที่ดำเนินการเสร็จ.....๒๕๖๓.....
๘. คำค้น keyword.....ผู้พ้นโทษ ธุรกิจเพื่อสังคม การกระทำผิดซ้ำ การสร้างอาชีพ.....
๙. คำอธิบาย ๕ บรรทัด (Font Tahoma ขนาด ๑๐ แบบ Regular)

(สรุปรายละเอียดผลงานวิจัย/โครงการวิจัย มีความยาว ๕ บรรทัด อธิบายด้วยภาษาง่ายๆ เข้าใจได้ง่าย

ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อผู้ใช้งานทุกระดับ)

โครงการวิจัยแนวทางของธุรกิจเพื่อสังคมมาขับเคลื่อนการสร้างอาชีพให้ผู้พ้นโทษเพื่อลดปัญหาการกระทำผิดซ้ำเพื่อ ศึกษาแนวคิด แนวทาง รูปแบบธุรกิจ ปัจจัยสู่ความสำเร็จ แนวปฏิบัติที่เป็นเลิศ รวมทั้งปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินธุรกิจเพื่อสังคม ในประเทศไทยและต่างประเทศ และศึกษาและวิเคราะห์แนวโน้มของผลิตภัณฑ์และบริการที่เหมาะสมกับธุรกิจเพื่อสังคม ในการสร้างอาชีพให้ผู้พ้นโทษในประเทศ รวมทั้งนำเสนอรูปแบบของธุรกิจเพื่อสังคม พร้อมทั้งผลิตภัณฑ์และบริการที่เหมาะสมกับการสร้างอาชีพสำหรับผู้พ้นโทษ พร้อมแผนขับเคลื่อนการดำเนินงาน (Roadmap) ระยะสั้น (๑ - ๓ ปี)

ผนวก ๓

รายงานผลการนำไปใช้ประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรมรายโครงการวิจัย

แบบฟอร์มประเมินผลการวิจัยในการนำไปใช้ประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรม
ที่ได้รับการจัดสรรงบประมาณ รายโครงการ

*****

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไป

ชื่อโครงการวิจัย.....โครงการวิจัยแนวทางของธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise)
มาขับเคลื่อนการสร้างอาชีพให้ผู้พ้นโทษเพื่อลดปัญหาการกระทำผิดซ้ำ .....

- ชื่อนักวิจัย ๑. รศ. พ.ต.ท.ดร. เกษมศานต์ โชตินาครพันธุ์ คณะรัฐประศาสนศาสตร์
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
๒. ผศ.ดร.สุวิชา เป้าอารีย์ คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
๓. ผศ.ดร.ประพิน นุชเปี่ยม คณะนิติศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
๔. ดร.ศรัณยูภรณ์ สรรค์ศุภกิจ สาขาการจัดการภาคบริการและการท่องเที่ยว,
วิทยาลัยนานาชาติเพื่อศึกษาความยั่งยืน มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
๕. ดร.สุจินตนา ภาวสิทธิ์ นักวิจัยอิสระ
๖. นายธีรศักดิ์ ผสมทรัพย์ ผู้ช่วยนักวิจัย คณะรัฐประศาสนศาสตร์
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

งบประมาณที่ได้รับการสนับสนุน.....๒,๕๐๐,๐๐๐.....(บาท)

ปีงบประมาณที่ได้รับการสนับสนุน.....๒๕๖๒.....

วัน/เดือน/ปี ที่ดำเนินการวิจัยแล้วเสร็จ.....๓๑ ตุลาคม ๒๕๖๓.....

เป้าหมายดำเนินการ เพื่อ ศึกษาแนวคิด แนวทาง รูปแบบธุรกิจ (Business Model) ปัจจัยสู่
ความสำเร็จ แนวปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) รวมทั้งปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินธุรกิจ
เพื่อสังคม (Social Enterprise) ในประเทศไทยและต่างประเทศ และศึกษาและวิเคราะห์แนวโน้มของ
ผลิตภัณฑ์และบริการที่เหมาะสมกับธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) ในการสร้างอาชีพให้ผู้พ้น
โทษในประเทศ รวมทั้งนำเสนอรูปแบบของธุรกิจเพื่อสังคม พร้อมทั้งผลิตภัณฑ์และบริการที่เหมาะสม
กับการสร้างอาชีพสำหรับผู้พ้นโทษพร้อมแผนขับเคลื่อนการดำเนินงาน (Roadmap) ระยะสั้น (๑ –
๓ ปี) ในการจัดตั้งธุรกิจเพื่อสังคมเพื่อสร้างอาชีพของผู้พ้นโทษในประเทศไทย.....

พื้นที่การใช้ประโยชน์.....กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน และกรมราชทัณฑ์.....

ส่วนที่ ๒ ผลการวิจัยและการนำไปใช้ประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรม

๒.๑การนำไปใช้ประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรม (สามารถตอบได้มากกว่า ๑ มิติ)

- มิตินโยบาย หมายถึง การมีเอกสารแสดงความสนใจ ความต้องการ หรือการนำข้อมูลและ
แนวทางแก้ไขซึ่งได้จากผลงานวิจัย สิ่งประดิษฐ์และนวัตกรรมมาใช้ประกอบการแก้ไขปัญหา
สำคัญและปัญหาเร่งด่วน ของประเทศในองค์กร หรือหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน
- ปัญหาสำคัญ/ปัญหาเร่งด่วนของประเทศ คือ.....ปัญหาอาชญากรรมมีจำนวนเพิ่มขึ้น
แนวโน้มของความรุนแรงและความซับซ้อนของคดีอาชญากรรมเพิ่มมากขึ้น พร้อมทั้งมี
แนวโน้มปัญหาการกระทำผิดซ้ำเพิ่มสูงขึ้นทั้งในกลุ่มเด็ก เยาวชน และผู้ใหญ่ โดยเฉพาะ
คดียาเสพติด.....

- ชื่อองค์กร หรือหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน ที่นางงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการปรับพฤติกรรมของผู้กระทำผิดทั้งกลุ่มเด็ก เยาวชน และผู้ใหญ่
  - ช่วงเวลาที่นางงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ (วัน/เดือน/ปี).....
  - ลักษณะการนางงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ (โปรดให้คำอธิบาย พร้อมแนบเอกสาร/ภาพประกอบ).....สามารถแนะนำแนวทางการจัดตั้งธุรกิจเพื่อสังคมไปดำเนินงาน พร้อมทั้งแผนขับเคลื่อนการดำเนินงาน (Roadmap) ระยะสั้น (๑ – ๓ ปี) ในการจัดตั้งธุรกิจเพื่อสังคมเพื่อสร้างอาชีพของผู้พันโทษในประเทศไทย.....
  - การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นต่อองค์กร หรือหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน (โปรดให้คำอธิบาย พร้อมแนบเอกสาร/ภาพประกอบ) เปิดช่องทางในการประกอบอาชีพให้กลุ่มผู้กระทำผิดเพิ่มมากขึ้น ลดปัญหาการกระทำผิดซ้ำ.....
- มิติวิชาการ หมายถึง การมีเอกสารแสดงถึงการอ้างอิง (Citations) บทความวิจัย ที่ได้รับการตีพิมพ์ ในวารสารวิชาการระดับนานาชาติ ซึ่งมี Peer-review (โปรดแนบเอกสาร/หลักฐานอ้างอิง).....
- มิติเชิงสังคม/ชุมชน หมายถึง การมีเอกสารแสดงความสนใจ หรือความต้องการเข้ารับการถ่ายทอดความรู้ของชุมชน ท้องถิ่น หรือองค์กร (ไม่ใช่หน่วยงานต้นสังกัดของนักวิจัย/หน่วยงานให้ทุน) ที่แสดงให้เห็นถึงการนางงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ และรูปแบบการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นต่อชุมชน ท้องถิ่น องค์กร
- ชื่อชุมชน ท้องถิ่น หรือองค์กร ที่นางงานวิจัยไปใช้ประโยชน์.....
  - ช่วงเวลาที่นางงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ (วัน/เดือน/ปี).....
  - ลักษณะการนางงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ (โปรดให้คำอธิบาย พร้อมแนบเอกสาร/ภาพประกอบ).....
  - การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นต่อชุมชน ท้องถิ่น องค์กร (โปรดให้คำอธิบาย พร้อมแนบเอกสาร/ภาพประกอบ).....
- มิติพาณิชย์ หมายถึง การมีเอกสารแสดงความสนใจ หรือความต้องการในการนำผลงานวิจัย สิ่งประดิษฐ์และนวัตกรรมไปพัฒนา/ปรับปรุง กระบวนการผลิตและจำหน่ายในภาคการผลิตและภาคอุตสาหกรรม
- ภาคการผลิต/ภาคอุตสาหกรรม ที่นางงานวิจัยไปใช้ประโยชน์.....
  - ช่วงเวลาที่นางงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ (วัน/เดือน/ปี).....
  - ลักษณะการนางงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ (โปรดให้คำอธิบาย พร้อมแนบเอกสาร/ภาพประกอบ).....
  - การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นต่อภาคการผลิตและภาคอุตสาหกรรม (โปรดให้คำอธิบาย พร้อมแนบเอกสาร/ภาพประกอบ).....

.....
.....
๒.๒ ทรัพย์สินทางปัญญาที่เกิดจากงานวิจัย (โปรดระบุเดือน/ปี ที่ยื่นขอและได้รับ)

.....
.....
๒.๓ ผู้ได้รับผลประโยชน์อย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรม (โปรดระบุหน่วยงาน บุคคล หรือพื้นที่ที่นางงานวิจัยไปใช้ประโยชน์)

..... กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน และกรมราชทัณฑ์

๒.๔ ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานวิจัย (งานวิจัยที่แล้วเสร็จ)

ไม่มีปัญหาและอุปสรรค

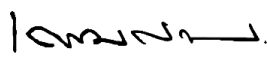
มีปัญหาและอุปสรรค (โปรดระบุสาเหตุ)

..... ข้อสังเกต เนื่องจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เช่น กลุ่มผู้พันโทษทั้งเด็ก เยาวชน และผู้ใหญ่ เป็นกลุ่มเปราะบางที่ต้องให้ความระมัดระวังในการขอข้อมูล ต้องสร้างความเชื่อมั่นว่าคณะวิจัยต้องสามารถปิดบังข้อมูลที่แท้จริงของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้ อีกทั้งต้องมีความระมัดระวังในการใช้สรรพนามและการซักถาม มิฉะนั้นจะกลายเป็นการตีตรากลุ่มดังกล่าว

.....
๒.๕ ผลกระทบจากการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ (งานวิจัยที่แล้วเสร็จ)

ไม่มีผลกระทบ

มีผลกระทบ (โปรดระบุสาเหตุ)

ลงชื่อ

(...รศ.ดร. เกษมศานต์ โชติชาครพันธุ์...)

ตำแหน่ง หัวหน้าโครงการ.....